

Prof. Dr. Yusuf El-Kardavî

Çağdaş Meselelere FETVALAR

5

Tahir Yayıncılık
İlmi Eserler -1
Cilt 1

İslam Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar

Kapak Grafik: Ramazan Erkut
Dizgi: Ahmet Kahramanoğlu
Baskı: Karmat

İslam Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar

5. Cilt

Prof. Dr. Yusuf El-Kardavî

Mütercim:
Harun ÜNAL

İstanbul Kitap ve Kültür Sarayı
Büyük Reşitpaşa Caddesi No: 22/42 Vezneciler/İSTANBUL
Tel: (0212) 528 46 17

Bu kitabın Türkiye'deki bütün yayın ve dağıtım hakları Prof. Dr. Yusuf el-Kardavî tarafından Tahir Yayıncılığa verilmiştir. Kitaptaki bölümler kısmen veya tamamen yayınevinden izinsiz olarak çoğaltılamaz.

Tahir Yayıncılık

RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAH'IN ADIYLA

İlahi Düstur/Anayasa olan Kur'an'dan...

Allah'ın huzurundan kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Doğrusu bizim indirdiğimiz apaçık ayetleri ve doğru yolu, Kitap'ta -Tevrat ve İncel'de- insanlara açık-seçik olarak bildirmemizden sonra gizleyenler var ya, işte Allah onları rahmetinden uzak tutarak lânet eder ve lânet etme durumunda olan her varlık da onlara lanet-beddua okur.

Ancak onlardan tevbe edenler, yaptıkları yanlışları düzeltip tamir edenler ve gizledikleri gerçekleri halka açıklayanlar var ya, işte ben, onların tevbelerini-hakka dönüşlerini kabul ederim. Çünkü ben, tevbeleri çok çok kabul eden ve çok merhamet sahibi olanım.” (2, Bakara, 159-160)

“Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.” (16, Nahl, 43 ve 21, Enbiya, 7)

Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'in nurlu pınarından bir dua ve yakarış. Allah Resulü -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle dua buyuruyorlar:

“Ey Cebrail'in, Mikail'in ve İsrafil'in Rabbi olan Al-

lah'ım! Göklerin ve yerin yaratıcı, gaybın/bilinemezlerin ve görünüp bilinen şu alemin Rabbi Allah'ım! Kullarının anlaşılmayıp üzerinde ihtilafa ve tartışmaya girdikleri konularda sen hükmeder ve son noktayı sen koyarsın. Onların üzerinde tartışıp anlaşılmadıkları hak konusunda iznin ve yardımınla beni sen doğru yola ilet. Çünkü sen, diledikleri dosdoğru yola iletirsin.” (Bak. Müslim, Salat, Hn. 770/200. Ebu Davut, Salat, Hn.776. İbn Mace, Salat, Hn.1356. Müslim bu hadisi Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Hz. Aişe, Hz. Peygamber (sav) geceleyin kalkıp namaz kılmak istediği zaman, namazına bu dua ile giriş yapardı, bununla namaza başlardı, demiştir.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM
(RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAH'IN ADIYLA)

GİRİŞ

Bütün iyi ve güzel şeyleri verdiği nimetle, kendisi sayesinde tamamlayıp sona erdiren Allah'a hamd ile başlarım. Onun fazlı ve ikramı ile bütün hayırlar ve güzellikler ortaya serilip dökülür, meydana konur. Ancak Onun başarı ve muvaffakiyet imkanı vermesiyle insanlar istedikleri hedeflere ulaşabilirler, onun sayesinde gerçekleştirebilirler.

Salat ve selamların en candan ve içten olanı, en temiz olanı, hem bir müjdeleyen ve hem bir uyaran, aydınlatıcı bir kandil ve tüm alemlere rahmet olarak gönderilen efendimiz Hz. Muhammed'edir. O, bütün insanlar karşısında yüce Allah'ın gönderdiği bir hücceti, bir kesin delilidir. O bizim efendimiz, liderimiz, imamımız, sevgilimiz ve en büyük öğretmenimiz, hocamız olan Muhammed (sav)'dir. Ona, ona iman eden, onu destekleyip, yardım ederek yanında yer alan, ona indirdiği nura/vahye ve Kur'an'a uyan ashabına ve aynı inanç ve ideal uğrunda bunu sürdürenlere salat ve selam olsun.

İşte gerçekten felaha eren ve huzura kavuşanlar da bunların kendileridir. Onların davetlerini sürdüren ve o yola aynen

davet eden, onun sünnetiyle kendisine yol bulan ve onu yol edinen, onun davası uğrunda ta kıyamete dek cihad ederek bu cihadı sürdüren kimselerden de Allah razı olsun.

ASIL KONUYA GELİNCE

Elinizdeki bu eserim, Allah'ın izniyle ilk iki kitabı yayınlanmış olan "İslam'ın Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar" dizisinin üçüncü kitabıdır. Elinizdeki bu cilt yepyeni konularla dopdolu olarak hazırlanmış olan bir eserdir. Çağdaş Müslümanların karşılaştıkları problemler, meseleler, Müslüman bir ailenin hayatıyla alakalı, İslam toplumuyla ve İslâm ümmetinin kendisini ilgilendiren değişik konularla ilgili sorunların cevaplarını burada bulacaklardır.

Elinizdeki bu ciltte de görüleceği gibi, önceki iki eserimde izlediğim yolu aynen devam ettirdim. Bu yolun, gerçekçi ve doğru bir yol ve metot olduğuna olan inancım kesindir. Bu ise "ORTA YOLDUR." Çünkü bu yol, şeriatın hem cüzi ve hem de külli/bütünsel manadaki maksatları cemetmekte, beraber bulundurmaktadır. Bu, bir göz ile bizim zengin mirasına bakarken, diğer bir göz ile de bizim çağdaş dönemimize ve onun problemlerine bakmaktadır. Eskiye dayalı doğru olan her şeyi koruyan ve fakat faydalı ya da yararlı olan her yeniye buyur denenen bir bakış açısıdır. Hedeflerde ve temel ölçülerde sabit, vasıta ve cüzi/basit meselelerde esnek davranarak, usule/metoda bağlı kalarak, ikinci derecedeki meselelerde yani furuaatta kolaylığı seçerek incelemeyi esas aldım. Herhangi bir mezhebe taassup derecesinde sarılmadığım gibi, herhangi bir ekolün de esiri olmadım. Bununla beraber herhangi bir müçtehit imamın etkisinde kalarak sadece o imam yanlısı bir tavır da sergilemedim.

Fakat ben, herhangi bir mezhebe ve herhangi bir imama dil uzatmaksızın hepsinden alıyor ve hepsinden de yararlanıyorum. Çünkü bütün müçtehit imamlar örnek insanlardır ve hepsi de insan-

ları hayra ve iyiliğe iletmek için gayret göstermişlerdir. Hatta daha-sını da söyleyeyim, o müçtehit imamlar yanıldıkları meselelerde bile yine de ecir almışlardır.

Ben, Usul alimlerinden muhakkik Ebu İshak Şatıbi'nin (790/1388) "el- Muvafakat" adlı eserinin dördüncü cildinde gerçek-ten çok aydınlatıcı bir takım bilgiler okumuştum. O zat bu eserinde fetva ehli ilim adamlarını, fetvalarında orta yolu metot olarak seçmelerini, o yolu izlemelerini, bunda herhangi bir aşırılığa ve ne de geriye gidiş şeklinde bir zarara yol açmamalarını salık veriyor –Allah rahmetiyle muamele buyursun- ve şöyle diyor:

“İlmi payenin zirvesine ulaşmış olan müftü, cumhuru ulemaya layık olan şekliyle alışıla gelen orta yolu izleyerek halka öncü olan kimsedir. O, onları şiddet yoluna vardtırmaz ve onları, bir tarafa yönlendirmekle işin bozulması yolunu seçmez.

Bunun doğru yol olduğunun en sağlıklı delili, Şeriatın ortaya koymuş olduğu ölçüdür. Daha önceki sayfalarda da belirtildiği üzere, Şari' olan yüce Allah'ın mükelleften, sorumluluk yüklediği kimseden, herhangi bir ifrat ve tefrite, aşırılığa yani orta yolun ne üzerinde ve ne de altında gitmeden asıl olan orta yolu seçmesidir, bu yola girmesidir. Eğer kendisinden fetva istenen müftü, kendisinden fetva isteyen kimseye karşı bu orta yolu izlemezse, bu takdirde Yüce Şari olan Allah'ın ya da yasa koyucu olan Allah'ın istediğinin dışına çıkmış olur. İşte bu açıdan ilimde derin bir payeye erişmiş olan bilginler, orta yolun dışında hareket eden kimselere, pek iyi bir gözle bakmamışlardır.”

Yine yazarımız “Makasid” ve “Kitabu'l-Makasid” diye başlık attığı bu eserinin bu isimle anılan üçüncü nevinin, on ikinci meselesinde, bu temel kuraldan ayrı olarak ikinci bir kurala ya da kaideye de yer vermektedir ve devamla şöyle demektedir:

“Esas itibariye tutulan bu orta yol, Allah Resulü (sav) ile onun değerli sahabesinin izledikleri yoldan çıkarılan bir uygulamadır. Çünkü Hz. Peygamber (sav) Tebettülü, yani insanlardan uzaklaşıp

tıpkı rahipler gibi tümüyle inziva hayatını yaşamayı ve evlenmeyi isteyenlerin bu isteklerini reddetmiştir. Çünkü Ashaptan bir takımları böyle bir yol seçmeye gitmişlerdi de, Allah Resulü (sav) bundan ötürü onları kesin bir dille uyarmıştır.

Nitekim Hz. Peygamber (sav) Hz. Muaz İbn Cebel, cemaate namaz kıldırırken namazı uzatması sebebiyle, bir sahabinin şikayeti üzerine, Allah Resulü (sav) kendisini şu sözlerle uyarmıştır:

“Ey Muaz! Sen fitne mi çıkarmak, Müslümanları birbirine mi düşürmek istiyorsun?” *(Bu hadis, Tirmizi dışında beş hadis kaynağında yer almaktadır. Bak. Teysir.)*

Yine Allah Resulü bir diğer hadislerinde şöyle buyurmuşlardır: **“İçinizden halkta/cemaatte nefret uyandıran, huzursuzluğa sebep olanlar vardır.”** *(Bak. Buhari, Cuma namazı.)*

Bir başka hadislerinde de Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır:

“Orta yolu tutunuz, en iyi ve en doğru olanını yapmaya gayret gösteriniz. Sabahleyin hayra hizmet yolunda çalışınız, öğle ve akşam arası da gayret gösteriniz. Birazcık da geceleyin bu yolda çalışınız. Sakın acele etmeyin, orta yolu izleyin ki, istediğiniz amaca erişesiniz.” *(Bak. Buhari, İman:29 ve Rikak:18. Nesai, İman; 28. Müslim, Birr; 2574/52. Münafikun;71, 76, 78.)*

Yine Allah Resulü (sav) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: **“Size, gücünüzün yettiği işi, ameli tavsiye ediyorum. Çünkü siz bıkip usanmadıkça Allah size usanma muamelesi yapmaz, amelinizin karşılığı olan sevap vermekten usanmaz.”** *(Bak. Teysir. Müslim, Müsafirin, 215/782. Buhari, Ezan; 730)*

Ve yine Allah Resulü (sav) bir başka hadislerinde de şöyle buyuruyor: **“Allah katında, yapılan amellerin en kabul göreni, az da olsa sahibi, işleyeni tarafından devamlı olanıdır.”** *(Müslim, 218/782)*

Nitekim Hz. Peygamber (sav) hiç iftar yapmaksızın peş peşe

iki ve daha fazla gün oruç tutmak isteyenleri, bu şekildeki visal orucundan menetmişlerdir. Bu ve benzeri örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.

Yine aynı şekilde orta yolu terkedip en uç yollara sapmak da yanlıştır. Çünkü bu yoldan halkın menfaatine, toplum yararına olabilecek şeyler sağlanamaz, toplum çıkarları bu esaslar üzerinde duramaz. Hele hele bir de sertlik tarafını uygulamak ise tümüyle tehlike getirir. Bir de bunun tamamen tersi olan yani tamamen ortanın altında olan bir bozulma yönünü tutmak ise, bu da aynen tehlikelidir. Böyle bir yola da sapılmamalıdır.

Çünkü bir konuda fetva almak, bir çıkar yol bulmak isteyen kimseye, eğer kendisinden fetva istenen kimse, fetvayı almak isteyene zor olanı, onu sıkıntıya sokabilecek bir yolu gösterirse, o kimse- nin din hakkındaki tutum ve davranışı değişir, dine karşı kin beslemeye, buğzutmeye yöneltilmiş olunur. Sonuç itibariyle o kimse- nin, kendisini ahirete götüren doğru yoldan ayrılmasına neden olabilir. Kaldı ki bu, aslında tecrübe ile de sabit olan bir gerçektir.

Diğer taraftan bu durumun tersi olan bir bozulmaya ve sapmaya götürecek tersine bir yönlendirme ise, bu da kişinin heva ve hevesi doğrultusunda, şehevi duyguları istikametinde hareket etmesine sebep olabilir. Buna da dikkat edilmesi gerekir.

Zira şeriat, kişinin heva ve hevesleri, şehevi istekleri doğrultusunda gitmeyi nehyetmiş ve buna yasaklama getirmiştir. İnsanların heva ve heveslerine, şehevi duygularına esir olarak yaşamaları da, helâk edicidir. Bu konudaki deliller oldukça fazladır.

Bununla beraber fetvada orta yolu izlemeye aykırı olarak kolaylığa, ruhsat olan yöne doğru mutlak manada bir eğilim de olabilir. Bu şekildeki bir yolun izlenmesi de yanlıştır. Nitekim bu konuda, ruhsat olan tarafı, orta yolu bırakıp, bu defa tam tersi olabilecek bir ağırlaştırma, bir zora sokma yolu da aynı şekilde bir başka yanlıştır.

Gerçi kimi insanlar veya ilim adamları, ruhsatların ya da kolaylıkların bırakılmasının bir tür zorlaştırma ve işi yokuşa sürme olduğunu ileri sürmüşler ve aynı zamanda ifrat ile tefritin yani aşırı kolaylık gösterme ile alabildiğine sıkma arasında bir orta yol izlemeyi de kabul etmemişlerdir. Bu yol ve bu düşünce de yanlıştır.

Oysa orta yolun izlenmesi şeriatın en büyük, yoğun ve en temel ölçüsü, Kitabın yani Kur'an'ın da esasıdır. Eğer bu kimseler gerçekten ahkam ile alakalı gelen esasları gereğince araştırıp inceleyecek olursa, kesinlikle bu gerçeği öğrenmiş olur.

Kendilerini ilim adamı sanan birçok kimsenin konumu, ilmi konularda meydana gelen tartışmalar karşısındaki tavır ve tutumları, işte bundan ibaret bulunmaktadır. Bunlar gibi tartışmalı meselelere takılıp kalmaktadırlar. Çünkü bu gibileri, fetva arayan ya da isteyen kimsenin arzu ettiği ve dilediği doğrultuda bir fetva arayıp bulmak peşinde olurlar. Bu kimselerin bu konudaki gerekçeleri de şöyledir:

“Eğer fetva isteyen kimseye, onun isteyip arzu ettiği konuda, kendisine aykırı bir fetva verilirse, bu, bir bakıma onun üzerinde zor kullanmak ve hakkı olan bir noktada onu sıkıntıya sokmaktır. Oysa bir konuda farklı görüşlerin ortaya konmuş olması bu manada bir rahmettir. Dolayısıyla zora koşma/teşdit ile kolaylaştırma/tahfif arasında bir başka orta yol yoktur. En zor ve en kolay olanı var, başka değil.” (Bu konu da adı geçen eserin, “İctihad” veya “Kitabu'l-İctihad” bölümünde üçüncü mesele olarak daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İsteyen oraya bakabilir.)

İşte bu, esas itibariyle Şeriattan beklenen manayı tersyüz etmektir. Daha önceki konularda da anlatıldığı üzere, kişiye, heva ve arzularının istediği doğrultuda fetva verilmesi ya da kendisine bir kolaylık sağlanması, şeriatın saydığı ruhsat ya da kolaylık gösterme gerekçeleri arasında bulunmamaktadır. Çünkü bu manada bir meşakkati ve sıkıntıyı şeriat, meşakkat ve sıkıntı olarak kabul etmemektedir.

Görüş ayrılıklarının rahmet sayılması meselesi ise bir başka açıdandır. Çünkü şariat esas itibariyle orta yolu izleme ve buna yönlendirme yoludur. Yoksa mutlak manada hep kolaylık sağlama yolu demek değildir. Eğer böyle olmuş olsaydı, mutlak manada teklifin yani sorumluluğun ağır gelmesi ve arzularına, şehevi isteklerine, hevasına uygun düşmemesi nedeniyle insan için ortadan kaldırılması gerekirdi. Kaldı ki şariat asıl itibariyle mutlak manada zorluğa dayalı olarak gelmiş bir din değildir. Dolayısıyla bu konuda ilim sahibi oldukça titiz hareket etmelidir, buna göre tedbirini almalıdır. Çünkü bu konu gayet açık ve net olmasına rağmen, gerçekten insanın ayağının kayabileceği, dilinin sürçebileceği bir zemindir. Dikkatli olunmalı.”⁽¹⁾

Elinizdeki eserimim bu cildi daha önce yayınlanmış olan eserlerimden bir çok yönlerden farklıdır. Çünkü dünyanın dört bir yanından, İslam dünyasından ve diğer ülkelerde bulunan Müslümanlardan yani azınlıklardan, gayri Müslim olan toplumların topraklarında yaşamakta olan azınlık statüsündeki Müslüman kimselerin sormuş oldukları bir çok soruların cevaplarıyla dopdolu bir eserdir.

Deyim yerinde ise, Faks çağını temsil ediyor bu çağ. Çünkü gerçekten şaşırtıcı denebilecek mahiyette olan bu alet/makine, telefondan daha çok, insanların yakınlaşmasını sağlamaktadır Gerçekten yüce Allah doğru buyurmuştur:

“Allah, bilemeyeceğiniz daha nice şaşkınlık uyandıracak şeyler-araçlar yaratır.” (16, Nahl, 8)

İşte bu ayet, iletişim araçlarının patlama noktasına geleceğinin, iletişim ihtilalinin bir göstergesi, bir işaretidir. Doğrusu bu da çağın getirmiş olduğu ihtiyaçlardan ve ortaya koyduğu gerçeklerden biridir.

Özellikle elinizdeki bu yeni cildin ötekilerden farklı bir özelliği de, kimi ülkelerde bulunan Müslüman azınlıklarla ilgili sorunla-

(1) Bak. El-Muvafakat, 4/258-260

rına verilen fetvaların yer almasıdır. Ki bu meselelere gereken cevaplar araştırma ve incelemesini “Avrupa Fetva ve araştırma Kurulu” üstlenmiştir. Bu kurul, gerçekten İslâmî konularda bilimsel araştırma yapan bir müessesedir. Bu müessese, Avrupa’da yaşayan ve İslâmî bir hayat sürdürmek isteyen kimselerin problemleriyle ilgilenmek için oluşturulmuştur. Başboşluktan ve bağınazlıktan uzak, tamamen Avrupa’daki Müslümanların kendilerine itimat duyabilecekleri bir başvuru merkezini ve özellikle de resmi makamlarda onları temsil etmektedir.

Bu kuruluş üyelerinin çoğu, bizzat Avrupa’da yaşayan ilim adamları arasından seçilmiş olanlardır. Bu arada Avrupa’da yerleşmiş bulunan Müslümanların problemleriyle alakalı doğu kökenli kimi ilim adamları da bu kurulda yer almışlardır. Bu kurul beni de aralarına aldı ve beni başkanlığa getirmekle onurlandırdılar. Bu, gerçekten önemli bir sorumluluk olup, Allah’tan dileğim, hakkıyla bu görevi yerine getirmemde bana yardımcı olmasıdır.

Bir diğer özellik de bu cilt yayınlandığında kimi zararlı akımlar, bu fetvaları yayınlayan zata/bana karşı karalama kampanyası başlattılar, kötölemeye kalkıştılar. Bu gurup kör taassubun esiri, öldürücü haset ve çekemezlik, ufku dar, bakış açıları sınırlı kimselerden oluşmaktaydı. Kaldı ki bunlar bir ilim adamında olması gereken ilmi edepten de yoksun, faziletli kimselere karşı müsamahakarlıktan uzak, müminlerde olması gereken iyi ve güzel ahlâktan habersiz kimselerdir.

Burada asıl üzülecek nokta zalimce bir saldırıyı ve karalamayı yürüten iki guruptan her birinin diğerine düşman iki gurup olmalarıdır. Her ikisi de fikri bazda birbirleriyle anlaşamayan ve pratikte birbirlerine karşı düşman olan bu iki cemaatin, bu konuda ortak hareket etmeleri ve yalanlarını, kelimelerin ve cümlelerin yerlerini değiştirerek, bana karşı bir takım kuşkuları, şüpheleri birlikte yayma ve batıl ile karıştırma çaba ve gayretleridir. Sanki bunlar esasen birbirlerini karalar ve birbirlerine cevap verir gibidirler. Çünkü bana yakıştırdıkları şeyler aslında kendilerinde var olanlardır.

Bu iki cemaatten biri “Ahbaş” adıyla tanınan bir cemaattir. Bu cemaat benim mutaassıp/aşırı bir vahhabi olduğumu ileri sürmektedirler. Ben neredeyse kitaplarımda olsun, yazdıklarımda olsun, televizyondaki ve başka yerlerdeki konuşmalarımda olsun öteden beri vahhabi diye bilinen ve tanınan/tanıtılan imamların görüşlerine hep yer vermişimdir. Örneğin İki değerli İmam, İmam İbn Teymiye ile İmam İbn Kayyım el-Cevziyye’nin görüşlerine, aynı şekilde İbn Abdulvehhab ile İbn Baz gibi ilim adamlarının görüşlerine yer vermiş olmamdır.

Adı geçen bu ilim adamları, sözü edilen cemaat açısından hem sapkıntırlar ve hem de başkalarını saptıran kimselerdir. Hatta dahası bunlara göre bu kimseler -Böyle söylemekten Allah’a sığınırım- dinden çıkmış azılı kafirlerdir. Çünkü adı geçen bu zatlar onlara göre şu ve şu konularda icmanın dışına çıkmışlar, icmayı tanımamışlardır.

Bunlara göre ben de akide/inanç ve fıkhi meseleleri inceleme bakımından mutaassıpmışım. Dolayısıyla bu akıma göre benim de tıpkı adı geçen ilim sahibi zevat gibi mutlaka tekfir edilmem, bidatçı sayılmam ve günahkar kabul edilmem gerekiyor.

İkinci cemaat ise tamamen bunların aksi görüşte olan bir cemaattir. Bunlar da kendilerini Selefi, Ahbaş cemaatının tabiriyle Vahhabi olarak nitelemektedirler. Bunlar da bana değişik ithamlarda bulunuyorlar. Güya Ben Eş’ari mezhebinden imişim ve bu mezhebe bağlı oluşum sebebiyle taassup içerisinde hareket ediyormuşum. Ahbaş’ın dedikleri gibi ben, Selefilige ya da Vahhabiliğe karşı tavır alıyor ve Allah’ın sıfatlarıyla alakalı ayetler ve Hz. Peygamber (sav)’in sıfatlarını içeren hadisler konusunda tevil yolunu izlermişim. Ya da en basitinden bu nassların manası konusunda ispatı/aynen kabulü değil de tefvizi tercih ediyormuşum. Oysa bunlara aynen inanılması ve diğer görüşlerin terki ya da reddi gerekirmiş.

Ben de tıpkı bidat ehli olanlar gibi örneğin Rafıziler/Şia ve sofiye görüşüne meylediyormuşum. Ben Yahudiler ve Hristiyanlar-

dan oluşan kafirlerle dostluk kurulabilir, bunlara karşı muvalat olabilir miş diyormuşum. Ben fetva vermede mütesahil imişim, hep işin kolayına gidiyormuşum. Yani bu akım demek istiyor ki, onların bu şiddet içeren katı tavırlarını benimsememekle onlara aykırı davranmaktaymışım. Evet demek istedikleri budur.

Ben fetva verirken hep kolay olan yolu, metodu izledim, davette bulunurken de Allah Resulü (sav)'nın müjdeleyin yolunu benimsedim. Çünkü bu yolu izlerken de Allah Resulü'nün şu hadisini prensip edindim.

“Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, sevdirin fakat nefret ettirmeyin, ürkütüp kaçırmayın.” (Hadis Buhari ile Müslim tarafından Hz. Enes'ten rivayet olunmuştur.)

Nitekim bu guruplardan biri benim aleyhimde, iftiralarla ve iğrençliklerle dolu bir kitap yazmış, kimileri de bu kitaptan bazı kısımları özetleyerek küçük broşürler halinde Cidde ve Riyad mescitlerinde dağıtmışlar, kendilerince halkı Kardavi'nin fetvalarına karşı uyarmışlardır.

Okuyucu bu ciltte adı geçen her iki cemaate de, onlara satışmaksızın, hakarete bulunmaksızın, fasıklıkla damgalamaksızın ve kendilerini tekfir etmeksizin yaymaya çalıştıkları iftiralara tarafımdan verilmiş cevapları da bulacaktır. Çünkü bu yol, benim tarzım ve benim benimsediğim bir yol değildir, ahlâkım ve karakterim buna izin vermez.

Ben değerli okurlarıma bir şeyi söylemek isterim. Allah'a yemin olsun ki, ilimden yoksun olarak benimle mücadeleye kalkışan, edep tanımadan büyüklük taslayan bu insanlardan ben rahatsızlık duymuyorum. Aksine ben burada sıkıntı kılıfına bürünmüş bir lütf, şer suretinde bir hayır görmekteyim. Nice zararlı imiş gibi gözüken veya zarar veriyormuş gibi olan şeyler var ki fayda getirir.

Ben dünyanın dört bir tarafından benim zayıf şahsıma karşı gösterdikleri teveccüh ve halkın bana karşı övgü dolu sözlerden ötürüm korkarım. Evet her yerden, hiçbir riya ve gösteriş olmaksızın

zın, bir dünyalık beklentileri bulunmaksızın söyledikleri: “Biz seni Allah için seviyoruz” ifadeleri sebebiyle belimin kırılmasından endişe duymaktayım. Oysa ben, Rabbimin de bildiği gibi insanlar içerisinde ne kadar zayıf olduğumu ve durumumun da ne kadar fena olduğunu çok iyi bilen biriyim. Çünkü yüce Rabbim bana rüyamda bile göremediğim ve hayal dahi edemediğim en iyi sebepleri, -Katar’da olsun Ebu Dabi’de olsun, İnternet kanallarıyla olsun- hazırlamıştır. Bütün bu yollardan ben sesimi dünyanın dört bir yanına, doğularına, batılarına, kuzeylerine ve güneylerine, Afrika’sı olsun Avrupa’sı, Amerika’sı ve başka yerler olsun, her tarafa sesimi duyurabilmekteyim.

Hatta benimle birlikte Ebu Dabi Televizyonunda konuşmayı ve programı sürdüren büyük bilgin Mansur el- Minhali’ye komşu büyük bir beldede yaşayan oldukça dikkatli ve titiz bir kardeşim demiş ki: “Değerli ilim adamı Kardavî’nin programları bizde bir kültürel devrim meydana getirdi.”

İşte bu oldukça geniş olan alan, bu büyük iletişim ve cevaplaşma olayı, bu engin tesir cidden beni, nefsim açısından endişelenmeye sevk ediyor ve korkutup rahatsız ediyor. Ancak ben – sizin adınıza sözü doğrulamam ve doğru söylememle beraber– şundan endişe duymaktayım. Bu, benim yüce Allah katındaki ecrimi zayi edebilir. Allah adına yemin olsun ki ben bütün bu sevgilere ve bu övgülere layık biri değilim. Hiçbir zaman bütün bu düşmanlıkların oluşmasında en ufak bir payım olmamasına rağmen, bunların ortaya çıkması sebebiyle yüce Allah’a hamdettim. Ola ki bana dil uzatan ve aleyhimde kalem oynatanlar sebebiyle, Rabbim tarafından bu hakaretler benim için bir ecrin, sevabın yazılmasına sebep olabilir. Çünkü Mümin olan kimseye her şeye rağmen, çektiği ezalar, tasalar ve sıkıntılar nedeniyle sevap verilir. Hatta ayağına batan bir diken sebebiyle de olsa... Bütün bunlar sebebiyle yüce Allah bu şeyleri onun günahları için kefaret sayar. Benim öylesi çok günahlarım var ki hepsi de Allah tarafından bağışlanmayı, kefareti beklemektedir.

Bilhassa ve özellikle de şunu belirtmek isterim. Ben, bana eza veren ve beni üzen her Müslüman'a hakkımı helal ediyorum. Yeter ki Allah ve Resulüne karşı haince bir davranış içinde olmamış olsun, İslâm ümmetine ve İslâm'a düşman olanlara yol gösteren bir kimse, casusluğa soyunan biri olmamış olsun.

Ben burada merhum İmam Muhammed İdris Şafii'nin –Allah ondan razı olsun– bir sözünü kendime örnek edineceğim. O büyük insan diyor ki:

Onların düşmanlıklarını kendim için fazilet ve minnet sayarım.

Rahman olan Rabbim beni düşmansız bırakmasın isterim.

Onlar hep hatamı aradılar, bense kaçtım hep hatadan

Onlar hep istediler geçmeyi beni, indiremediler beni yükseklerden.

Ümmetin Rabbani olan –hatta içlerinde kendilerine öğrenci bile olabilme umudum dahi olmayan– geçmiş ve örnek alimlerden öyleleri var ki, onlar benim bugün karşı karşıya kaldığım sıkıntılardan çok daha fazlasıyla içice oldular., kendi dönemi insanları tarafından uğramış oldukları haksızlıklardan şikayetlerde bulundular. Özellikle de bunlar içerisinde ilim ehli olanlar ve bilhassa bunlar arasında da din ilminde uzman olan kimselerin uğradıkları haksızlıklar...

İşte ben burada size o örnek insanlardan birinden söz edeceğim. Gerçekten ilimde yüksek bir payeye erişmiş ve aynı zamanda bir müceddit olan zattan, kendisinden sonra ümmete ilmi eserler bırakmış olduğu ve onun ümmet arasındaki yüksek yerini gösteren, ümmetin faydasına ve aydınlanmalarına etki yapan eserler bırakmış olan bir zattan, onların doğru yola iletilmelerine yardımcı olmuş olan bir değerli insandan söz edeceğim.

Bu değerli insan, ümmetin ilim bayraktarı konumunda olan İmam Ebu İshak Şatıbi'den (V.790/1388) başkası değildir. Bu zat, “el-Muvafakat” ve “el-İ'tisam” adlı eserlerin de müellifidir. –Al-

lah ondan razı olsun.- Bu zat “el-İ’tisam” adlı eserinin mukaddimesinde, dinin garip olarak geldiğini ve kendi çağında dinin ne kadar garipleştiğini belirterek bundan dert yanıyor, şikayette bulunuyor. Özellikle gerçek manada hakka davet eden, ve Sünnet üzere hareket eden ilim adamlarının kendi döneminde ne zorluklarla karşı karşıya bulunduğunu, neleri göğüslemek zorunda kaldıklarını dile getiriyor.

Sapık fırkalarla olan çatışmalarını, onların kin ve düşmanlıklarını, neler yaptıklarını anlatıyor. Bunların o sapıklara karşı direnmelerini, hakka yöneltme uğrundaki çabalarını, fakat bütün bu çabalara rağmen o kimselerin bu ilim adamlarını terkettiklerini, kendilerinin de haktan asla ayrılmama konusundaki dirençlerini belirtiyor.

Her şeye rağmen bu alimler onlara karşı cihada, tartışmaya, gerekli savunmaları yapmaya gayret göstermişler, bunu hep sürdürmüşlerdir. Hem de gece ve gündüz demeden bu görevi götürmüşlerdir. Bundan dolayı da yüce Allah onların ecir ve mükafatlarını kat kat artırmıştır. Onlarla büyük sevaplar sunmuştur.

Ben de şimdi burada onun anlattıklarını onun ibaresindeki ibretli ifadeleriyle ve uzunluğuna rağmen size sunmaya çalışacağım. Çünkü bunu yazan gerçek edip ve alim olan, Allah Resulü Hz. Muhammed (sav)’i kendisine örnek almış bulunan bir insan.. Allah ona rahmetiyle muamele buyursun. Amin.

ŞATIBİ ZAMANINDAKİ BAĞNAZLARI ANLATIYOR

Önceki ifadelerden de özet olarak anlaşılabacağı gibi, farklı düşüncelere sahip olan kimselerin, muvafık olanlarla muhaliflerin zamanlar boyunca hep var olmuştur. Bu, sadece bir döneme özgü bir durum da değildir. Kim muvafık tarafta yer alırsa, yani kim, her sese kulak verir ve herkese evet deyip, kendisince bir uyum sergilerse, “evet efendim’ci” olursa, işte böyle bir kimse arzulayanları ta-

rafından konumu ne olursa olsun, isabetli karar sahibi bir kimse olarak kabul görür. Eğer aykırı hareket eder, muhalefette bulunursa bu kimse veya kimseler de isabetlerinde hatalı olanlardır. Kim muvafakat bayrağını çeker, yanlış ve gerçekten hatalı olanlara katılırsa, yani evet efendimci olursa, o övgüye layık görülen mutlu bir kimse olur. Kimde bunlara karşı hakkı savunur ve hakkı ortaya koyma gayretine düşerse bu kimse veya kimseler de kötü kimse olarak kabul edilir ve toplumdan dışlanırlar. Kim muvafakat eder bir tavır sergilerse, o kimse, kesinlikle doğru yola girmiştir, demektir. Kimde muhalefet ederse, o da sapıklık ve şaşkınlık yoluna sapmış demektir.

Ben bütün bunları anlatacağım bir gerçek için sunmaya çalıştım. Bunun sebebi de –Allah’a hamd ile belirtiyim– aklım meseleleri kavramaya, ilmi araştırma yönü de benim arzum olduğundan beri ben, ilmin akla dayalı olanlarını, şeriat çerçevesinde değerlendirilmesi gerekenleri, bunların usullerini, metodolojilerini, fûruatını yani ikinci derecede ele alınması gerekenlerini hep incelemeye gayret gösterdim. Bunları ele alırken hiçbir ilim dalını ihmal etmedim, birini diğerinden, inceleme ve araştırma bakımından ayırma gitmedim, hepsini aynı ilim gözlüğüyle ele aldım. Keza herhangi bir ilim türünü de diğerinden farklı görmedim. Zaman ve yerin imkan verdiği ölçülerde bütün bunları araştırıp inceledim. Fıtratım ya da yaratılışım gereği ne bahşedilmiş ise hepsinden yararlandım.

Hatta öyle ki, çok güzel yüzme bilen bir kimsenin dalması gereken bir havuza, derin olan suya daldım, o alanlarda cüretkar ve atılgan kimselerin, cesur insanların dalmasıyla o meydanlara daldım. Öyle ki kimi derinliklerinde boğulacak anları yaşadım. Ya da benim için takdir olunan şeye cesaret ederek alıştığım şeyle olan arkadaşılığımı kesecek oldum. Bütün bunları konuşanın konuşmasından ve azarlayanın azarından, engelleyenin engelinden, kınayanın kınamasından uzak kalmak ve kaçmak için istedim.

Sonunda ikramı ve ihsanı bol olan, çok merhametli ve pek esirgeyen Rabbim bana lütufta bulundu. Hiç de hesabımda olma-

yan bir şekilde Rabbim bana şeriatın manalarını, ne olduğunu açma fırsat ve imkanını verdi. Benim kısır olan gönlüme, sırf herhangi bir kimsenin şöyle veya böyle demesi yüzünden Allah'ın Kitabının ve Resulünün de Sünnetinin terk olunacak bir şey olmadığı ve olmayacağı gerçeğini soktu. Çünkü aynı zamanda bu iki temel kaynağın dışında, başkaları için önem verilecek bir gerçeğin var olmadığını gösterdi.

Çünkü din kemale ermişti, en büyük saadet ve mutluluk onun ortaya koyduğu gerçeklerdedir, aranan şey de onun şeriat ve anayasa olarak meydana getirip koyduğu esaslardır. Bunun dışındaki-ler ise bir fazlalık, bir bühtan, bir iftira ve bir hüsrandan başkası değildir. Her iki eliyle de onun üzerine bağlı kalarak akit yapıp söz veren kimse, en sağlam olan kulpa/bağa tutunmuş, ona bağlanmış demektir. Bu sayede her iki hayrın tamamını, dünya ve ahiret hayırlarını hepsini elde etmiş olur.

Bu iki esasın dışında kalanlar ise sade rüyadır, hayaldir, evhamdır. Çünkü bunun da doğruluğunu bana gösteren, bu sınırın etrafında dolaşanlar, onun gösterdiği hedefe doğru yol alanlar için kendisinde asla şüphe ve kuşku bulunmayan burhan ya da kanıt Rabbimin şu kavlidir:

“Bu tevhit ve iman, Allah'ın bize ve bütün insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu Allah'ın nimetlerine şükretmezler.” (12, Yusuf, 38)

Allah, layık olduğu şekliyle Ona hamdolsun, Ona şükürler olsun. İşte bu gerçeği kavramış olduğumdan itibaren, Rabbim bana ne kadarını kolaylaştırıp beni muvaffak kılmış ise, bu uğurda yürüme gücümü pekiştirdi.

İşte bu bakımdan işe önce amel ve itikat/iman açısından Akaid ile, dinin temel esaslarıyla başladım. Daha sonra da bu usul ve temele dayalı furuatı, ikinci derecedeki meseleleri ele aldım. Bu çalışmam ve incelemem sırasında neler sünnet ile alakalı ve sünnete bağlıdır, neler bidattir ya da sünnet ile alakasızdır meselelerini

de açıklıyordum. Nitekim caiz olan ile mümteni olanı/caiz olmayana da açıkça öğrenebiliyor, ayırdedebiliyordum.

Bütün bunları **Usuluddin** /akait ve **Usulü Fıkıh** esasları çerçevesinde değerlendiriyor, sonra da kendimi, Allah Resulü'nün "**Sevad-ı Azam**" diye isimlendirdiği en büyük çoğunluk, Sünnet yolunda olan cemaatle birlikte olmaya yönlendirdim. Çünkü Allah Resulü (sav) tarafından Sevad-ı Azam olarak adlandırılan yol, kendisinin ve Ashabının üzerinde olduğu yol idi. Bu yola bağlı kalarak, alimler tarafından bidat diye adlandırılan ve haklarında delil gösterilen şeyleri de terketmeye çalıştım.

ŞATIBİ'NİN KENDİ ZAMANINDA GARİP KALMASI

Merhum devamla diyor ki: Bu arada ben İmamlık ve Hatiplik gibi benzer görevler almada cumhuru izledim. Ne zamanki öğrendiğim ve bildiğim gerçek doğrular istikametinde hareket etmeyi istediysen, dönemin cumhuru, belli düzeydeki ilim adamları arasında kendimi yapayalnız ve garip olarak hissettim. Çünkü hepsinin izledikleri yol ve bulundukları bölgelerdeki görevlerinde üzerlerinde etkin rol oynayan şey, geleneklerin hepsi üzerinde egemen olduğu gerçeği idi. Asli olan sünnetlere, sünnette asla yeri olmayan bir çok ilaveler yapılmış, şaibe ya da leke denebilecek bir çok yenilikler eklenmişti. Oysa önceki dönemlerde bu tür bidatler, İslam ile alakası bulunmayan şeyler yoktu. Peki ya bizim zamanımızda bunlar neden olsundu ki?

Kaldı ki salih selef tarafından bu noktada uyarılarda bulunulmuş ve çoğu zaman bu hususa dikkat çekilmiştir. Nitekim Ebu Derda'dan gelen rivayete göre demiş ki:

"Eğer bugün Allah Resulü (sav) çıkıp aranızda gelse, onun ve ashabının üzerinde olduğu ve bildiği namazdan başka hiçbir şeyinizi tanımayacak, kabul etmeyeceklerdir."

İmam Evzai de buna dayanarak, “Acaba bizim bu günümüzde olsaydı ne yapardı?” demekten kendisini alamamıştır.

İsa İbn Yunus da: “Acaba Evzai bizim zamanımıza yetişmiş olsaydı ne derdi ki?” diye konuşmaktan bu da kendini alamamıştır. ⁽²⁾

Ümmü Derda diyor ki: “Ebu Derda/Kocam eve geldi ve fakat çok kızgın bir haldeydi. Kendisine; seni kızdırıp öfkeleniren şey nedir? diye sorduğumda dedi ki: ‘Allah’a yemin olsun ki, onların yaptıkları şeylerde, Muhammed’in işinden/getirdiğinden benzer bir tek şey yok. Sadece cemaatle namaz kılmaları var, başka şey yok, benzeyen tek şey bu.”

Meymun İbn Mihran da diyor ki: “Eğer Seleften biri aranızda yaşamış olsaydı, sizin şu kıbleye dönüşünüzden/kıbleye karşı namaz kılmanızdan başka hiçbir şeyi doğru kabul etmez ve tanımazdı.”

Sehl İbn Malik de babasından rivayetle şöyle anlatıyor: “İnsanların idrak ettiği, yapmayı sürdürdükleri hiçbir şeylerini, şu ezan ile namaz dışında tanımıyorum, doğru bulmuyorum.”

İşte bu ve benzeri ifadeler bu türden ortaya çıkan bidatlerle alakalı olan sözlerdir. Bu ifadeler sözkonusu şeylerin meşru gibi görülerek dine sonradan eklenmiş olan gerçekleri gözler önüne sermektedir. Bütün bunlar bizim zamanımızdan çok önce geçen dönemlerde meydana gelen şeylerle ilgili bulunmaktadır. Ne yazık ki bunlar çağlar boyu artarak ta zamanımıza dek hep süre gelmiştir. Burada iki hususta tereddüt geçirmişimdir.

Bunlardan biri, halkın alışkanlık haline getirdikleri geleneklere muhalefete rağmen Sünnet yolunu izlemek veya Sünnete ve salih seleftin uygulamalarına rağmen halkın yolunu izlemek.

---

(2) Yusuf el-Kardavi de: “Peki ya İsa İbn Yunus ve ondan sonra da Şatıbi bizim zamanımıza yetişebilselerdi acaba ne derlerdi ki?” demekten kendini alamamıştır.”

Birinci yolu izlemem yani Sünnete sarılmam ve salih selefin gittikleri yolu takip etmem halinde, geleneklere karşı çıkan kimse-lerin başına gelen şeylerin mutlak manada benimde başıma geleceği kesin bir gerçek idi. Özellikle de Sünnetten uzak ve gelenekçiliğe bağlı toplumların, üzerinde bulundukları ve buna rağmen bu Sünnet üzere gidiştir iddialarına karşı da yapılacak bir şey yoktu. Burada sadece var olan şey büyük zorluk ve sıkıntılarla karşı karşıya bulunmak ve bunları göğüslemekten başka da bir çare bulunmuyordu. Fakat bunda var olan bir şey bulunuyordu ki, bu da büyük e-cir, sevap ve ödül... evet sadece bu.

Ya da ikincisini seçip Sünnet ve Selef yolunu bırakarak bu gelenekçilerin yolunu izlemeliydim. Bu takdirde de ben büyük bir dalâletin ve sapıklığın içine düşerdim ki, böyle bir duruma düşmekten de Allah'a sığınırım. Ancak ben, mutata olan ve sünnet açısından uygun olanı doğru buluyor ve böylece ben muhaliflerden olan değil, birleştirici olanlardan olmayı seçtim.

Ben sonunda şu gerçeği gördüm. Sünnete uymak, ona tabi olmak suretiyle helâk olmak, aslında kurtuluşa ermenin ta kendisi imiş. Ben de bunu tercih ettim. Çünkü kendilerine uymam halinde yarın kıyamet gününde Allah'ın huzurunda o insanlardan hiçbir kimse beni kurtarmayacaktır. Ancak ben bu yolda ilerlerken kimi konularda tedriciliği, işi zamana bırakma yolunu seçtim. Yine de başımda kıyamet koptu. Hemen her taraftan hücum ve kötülenmeye maruz bırakıldım. Tüm kötülük ve kınanma oklarının hedefi haline geldim. Ben, bidatçı ve sapık biri olarak tanıtıldım. Neredeyse aptal, bunak ve cahil, bir şey bilmez kimseler konumuna getirildim.

Eğer ben bu bidatçilere, yenilikçilere uymak suretiyle bir çıkış yolu arasaydım, kesinlikle bulabilirdim. Ancak burada şunu hemen belirtmeliyim ki, dar fikirlilik ve kısır görüşlülük, ileriye görebilen ilim ehlinde uzakta kalmak, beni gerçekten zor bir yere tırmanmaya götürür ve gayet geniş olan alanımı ve ufku da daraltırdı.

Çünkü bu söz ilk bakışta, daha önce geçen ve kendilerine se-

lef denilen ilk nesle muhalefeti içerse bile apaçık olan gerçeğe uymayı reddetmemi, bunun yerine adet ve gelenekleri uygun bularak şüpheli olanlara uymamı daha yerinde bulma manasını taşır, bu, doğru olmazdı.

İMAM ŞATIBİ'YE KERŞİ OLANLARIN SALDIRILARI

Çoğu zaman kalplerin kendisinden iğrençlik duyduğu ve duyacağı şeyler gibi, benim yapageldiğim, sünnete uygun olarak işlediğim şeyleri kötülemeye, tenkide kalkıştılar, beni bununla vurmaya çalıştılar. Bana nisbetle kimi Sünnet dışı fırkalarla değerlendirmeye, bunların amel defterine yazılarak kıyamet gününde bunlardan ötürü sorguya çekileceğini söylerdir.

Bazen de kimi insanlara ya da fırkalara nisbet ettikleri gibi, güya benim, “Duanın bir menfaat sağlamayacağını ve bir faydasının bulunmadığını” söylediğim türünden bir takım sözlerin bana nisbet edilmesi ve bana aitmiş gibi gösterilmesi idi. Bunun da sebep ve gerekçesi, İmamlık ettiğim durumlarda, namazların peşinden toplu halde cemaatle birlikte dua etmemem ve böyle bir yolu izlememiş olmam idi.

Kimi zaman ise ben, rafizi olmakla ve sahabeye –Allah hepsinden de razı olsun– kin güden biri olduğum iftirasıyla damgalandım. Buna da gerekçe olarak, benim İmam ve Hatiplik ettiğim zamanlarda, hutbelerde özellikle Raşit Halifelerin isimlerini okumam ve bunlara yer vermemiş olmam idi. Oysa salih selef yani önceki İslâm alimlerinin bu şekilde hutbe okudukları adetleri değildi. Kaldı ki hatırı sayılır, sözleri kabul edilir muteber ilim adamlarından hiçbiri bu isimlerin sayılmasını ya da okunmasını hutbenin bölümleri ya cüzleri arasında saymamışlardır.

Nitekim Asbağ adındaki ilim adamından, daha önce geçmiş

olan halifelerin adlarına hutbelerde yer verilip kendilerine dua edilmesinin hükmü sorulduğunda o, bu konuda şöyle demiştir:

“Bu bir bidattır, dine sonradan yamanmıştır. Bunu uygulamak, bununla amel etmek gerekli değildir. Bana göre en yerinde olanı hutbede özel kimselere değil de genelde bütün Müslümanlara dua edilmesinin daha güzel olacağıdır.”

Bu defa kendisine peki ya, hutbelerde gazilere, askerlere ve sınırlarda nöbet tutanlara dua etmenin hükmü nedir? sorusu üzerine cevabı şöyle olmuştur:

“Eğer buna bir gerek duyuluyorsa, ben bunda herhangi bir sakınca görmüyorum. Ancak kanımca hemen hemen bütün hutbelerde ve her zaman onlar için ayrıca böyle bir dua etme yolunu izlemeyi de ben hoş karşılamıyorum, mekruh görüyorum.”

Aynı şekilde İzzuddin İbn Abdusselam da, halifelere hutbelerde dua etmenin sevilmeyen bir bidat olduğunu nass ile yani delile dayalı olarak zikretmiştir.

Kimi zaman da benim, meşru ümeraya, devlet adamlarına karşı silahlı isyana kalkışılabilceğine dair cevaz verdiğimi ileri sürerek beni karaladılar. Evet buna bağlı bir takım şeyler ileri sürdüler. Gerekçeleri de bu devlet adamlarının adlarını da hutbede zikretmemiş olmam idi. Oysa devlet adamlarının adlarının hutbelerde yer alması, daha önce örneği görülmemiş olan bir yeni davranış idi.

Bazen de benim dinde zoru seçtiğim, inatçı bir yol izlediğim ileri sürüldü. Onları böyle bir yola iten sebep ise, benim yükümlülük ve fetva vermede izlediğim yolun, her zaman bilinen ve hiçbir ilim adamının çiğneyip geçmesi mümkün olmayan mezhebi/yolu seçmiş olmamdan kaynaklanıyordu. Onlar ise bunu değil de meselesini, problemini gelip soran ve gerçeği öğrenmek isteyen kimseye en kolay olanını, onun heva ve hevesine uygun geleniyle fetva vermemi istemeleridir. Hatta bu, bağlı kalınan mezhepte olsun veya bir başka mezhepte olmuş olsun, şaz olan, en az rastlanabilecek olan bir görüşle de olsa karşılanması yönüne gitmemi benden istiyorlardı.

Oysa ilim ehli imamlar bunun aksini söylemektedirler. Doğrusu konuya ilişkin geniş ve detay bilgiler daha önce adı geçen, “el-Muvafakat” adlı eserde ele alınmıştır. ⁽³⁾

Kimi zaman da Allah’ın veli/sevgili kullarına düşmanlık ettiğim ileri sürüldü. Bunun da dayanağı, benim, kimi bidatçı sözüm ona fakir/kendini Allah’a adanmış ve sünnete aykırı hareket eden, kendi iddialarına göre halkı hidayete yönlendirmekle görevli bulunan, atanmış olanlara karşı takındığım tavır ve onlara karşı koymuş olmam idi. Ben bütün bunları cumhura, halka açıkladım, bunların kendilerini sofi olarak tanıtmalarına ve fakat onlara hiç benzemediklerine dair genel hatlarıyla durumlarını açıklayıp konuştum.

Bazen de benim Ehli Sünnet ve Cemaate aykırı hareket ettiğim ileri sürülerek yıpratılmaya çalışıldım. Çünkü bunlara göre kendisine uyulması ve tabi olunması emredilen cemaat demek –ki bu Naciye yani kurtulan cemaat ya da topluluk demektir– genelde herkesin uyduğu ve izlediği yol demektir. Oysa bunlar asıl uyulması emredilen cemaatin, Hz. Peygamber (sav)’in, ashabının ve güzellikle onlara tabi olanların yolu olduğunu bilmiyorlar.

İşte bütün bu saydığım hususlarda bu kesimler hakkımda yalan ve iftira kampanyası sürdürdüler. Ya da böyle bir vehme kapıldılar. Her şeye rağmen ve her halükârda Allah’a hamd olsun.

İMAM İBN BATTÂ VE DÖNEMİNDE ONA YAPILANLAR

Benin durumum tıpkı döneminin en tanınmış ilim adamı olan Hafız Abdurrahman İbn Batta’nın kendi dönemindeki toplum tarafından maruz kaldığı şeylerle aynen benzerlik göstermektedir. Bu değerli ilim adamı kendini şöyle anlatıyor:

“Ben halime, ister yolculuk halinde olayım, ister hazar yani

---

(3) Yazarın Usul alanında yazdığı bu sahadaki en harika eseridir.

ikamet halinde bulunayım, ister en yakınlarımla bir arada bulunayım, ister en uzaklarıyla olayım, ister tanıyanlarla beraber olayım, ister beni kabul etmeyen, tanımayanlarla olayım hep şaşmışımdır. Çünkü ben Mekke’de, Horasan’da ve daha başka yerlerde kendileriyle karşılaştıklarımdan ister beni onaylayanları olsun, ister karşı çıkanları olsun, hepsi de benim, kendilerini söyleye geldikleri şeye uymamı benden istediler, beni ona davet ettiler. Sözlerini tasdik etmemi ve onlara tanıklıkta bulunmamı arzu ettiler.

Eğer ben onların dediklerini **tasdik eder** konumda olmuş ve ona cevaz vermiş isem –tıpkı günümüz insanların da yaptıkları gibi– bana, “**Muvafık, herkese kafa sallayan, evet efendimci**” adını koydular. Eğer onların herhangi bir sözlerinin bir tek harfinde olsun veya bir fiillerinde olsun duraklamış, bir şey söylememiş ol-duysam, adımlı, “**Muhalife, aykırıya**” çıkardılar. Eğer bu kesimlerden herhangi birilerine, “**Kitap ve Sünnet senin bu söylediğinin aksini gösteriyor**” demiş isem, hemen adımlı “**Harici**”ye çıkardılar. Şayet kendilerine, **Tevhit** ile alakalı bir hadis okumuş isem, beni, “**Müşebbihe**” olarak adlandırdılar. Eğer **Rüyet** yani Allah’ın görülmesi konusunda bir şey dediysem beni “**Salimiyyeci**” olarak isimlendirdiler. Eğer **İman** konusunda bir şeyler demiş isem, bu defa adımlı **Mürcie**’ye çıkardılar. Konuşmam eğer amellerle alakalı bir konuda olduysa bu defa adımlı **Kaderiyeci**’ye çıkardılar. Eğer marifet, Allah’ı bilme ve tanıma ile alakalı bir şeyler söylediysem, Beni **Kerramiyeci** olarak adlandırdılar. Şayet konuşmam Ebu Bekir ve Ömer’in faziletlerine ilişkin olduysa bu defa adımlı **Nasibi-yeciye** çıkardılar. Eğer Ehli Beyt’in faziletleriyle ilgili konuşmuş isem, bu sefer de bana **Rafızı** demeye kalkıştılar. Eğer herhangi bir ayetin tefsiri veya bir hadisin açıklaması konusunda sessiz kalmış, sadece onlarda belirtildiğiyle yetinmiş, bir başka şekilde cevaplamaya gitmemişsem, bu defa adımlı **Zahiriye**ye çıkardılar. Eğer o ayet ve hadsilerde belirtilenin aksi bir mana vermeye kalkıştıysam bu defa adımlı **Batıncılığ**e çıkardılar. Eğer bunları tevîl yoluyla cevapladıysam bu defa bana **Eşari** adını vermeye kalkıştılar. Eğer onları reddetmiş isem, bu defa beni **Mutezileci** olarak yaydı-

lar. Eğer sünnetlerle alakalı, örneğin kıraat gibi bir konuda konuşmuş isem, adımlı **Şafiye** çıkardılar. Eğer vitir namazında **kunut** duası ile ilgili konuşmuş isem, bu defa adımlı **Hanefiye** çıkardılar. Çünkü Şafiiler hep sabah namazının farzında kunut okurlar. Eğer Kur'an ile ilgili konuşmuş isem, beni **Hanbeli** diye adlandırdılar.

Eğer kendilerine tüm adı geçen bu görüş sahiplerinin gelen haber/hadislerden her birisinin hangi haberi tercih ederek böyle bir görüşe sahip olduklarını –eğer hükümde ve hadiste herhangi bir tarafı destekler mahiyette bir şey olmadığı zaman– anlatmaya kalkıştıysam, bu defa: “Bu, onların temiz ve doğruluklarına bir dil uzatmadır, bir taanda bulunmadır” dediler.

Daha sonra bunlardan daha da tuhaf olanı, gördüm ki bu kimselerin Allah Resulünün hadislerinden bana okuduklarından, burada geçen isimlerden herhangi biriyle beni damgalamayı kafalarına koyduklarını gördüm. Bunlardan ne zaman bazılarını katıldıysam, diğerleri tarafından düşmanlık gördüm. Ne zamanki cemaatlerine müdahenede bulunmuş, yağcılık etmişsem her şeyden yüce ve münezzeh olan Allah'ın gazabını çektiğimi gördüm. Oysa bunlardan hiçbiri yarın kıyamet gününde Allah katında beni kurtaracak değildir. Ben de bundan böyle Allah'ın Kitabına ve Resulünün sünnetine sarılmayı istedim. Allah'tan mağfiretimi, bağışlanmamı isterim. O kendisinden başka bir ilâh olmayan yegane ilâhtır. O, pek çok mağfiret eden ve pek çok esirgeyendir.”

İşte hikayenin sonu. Allah kendisine bol bol rahmet eylesin. Sanki herkesin diliyle konuşup cevap veriyor gibidir. Doğrusu nere de tanınmış bir ilim adamı veya fazilet sahibi bir kimse var ise, mutlaka bu gibi sıkıntılara ve dil uzatmalarına hedef olmuşlardır. Bundan kurtulanları oldukça az sayıda kimseler olabilmıştır. Hemen hepsi de bu sayılanlardan nasiplerini almışlardır. Çünkü heva ve heves kimi zaman muhalif olanı da bu işin içine çeker. Aksine Sünnetin dışına çıkma nedeni, o sünnetin ne olduğunu bilmemekten kaynaklanabilir. Bir de peşinden sürüklenip gidilen heva ve heves kendilerine muhalif olan tarafa karşı daha etkin rol oynamış

olabilir. Eğer gerçekten insanların seviye ya da düzeyleri böyle ise, bu takdirde bu insanlar gerçekten sünnet bilgisine sahip kimselere yüklenecekler, o kimsenin sünneti bilmediğini, ehil olmadığını söyleyeceklerdir. Bunun doğal sonucu olarak da adamı kötülemeye, söz ve davranışlarını tenkid etmeye, yanlış olduğunu söylemeye, iftiraya kalkışacaklardır. Karalamaya çalıştıkları kimseyi o karalamak istedikleri lakabı tutturana dek çabalarlar.

Sahabeden sonra abitlerin efendisi olan Üveysü'l Karni/Vey-sel Karani'den şöyle dediği nakledilir:

“Doğrusu Allah’ın emirlerini yerine getirmek demek olan emri bil Maruf ve yasaklarını önlemek olan Nehy-i anilmünker görevini yürütme işi, hiçbir mümin kimse için doğru-dürüst bir dost bırakmadı. Biz onlara yani insanlara Allah’ın emirlerine bağlı olarak hareket etmelerini, bu manada iyiliği emrediyoruz, onlar bize dil uzatarak hakaret ediyorlar, ırzlarımızı hedef alıyorlar. Nitekim bu konuda fasıklardan, hak yoldan çıkmışlardan kendilerine yardımcı yandaşlar da bulabiliyorlar. Hatta o kadar ileri gitmektedirler ki, Allah’a yemin ederek belirtmeliyim, bunlar bana bile hiç ağza alınmayacak olan büyük günahlar işlediğim iftiralarında bulundular. Allah’a yemin ederim ki ben, onların arasında bulunduğum sürece Allah’ın emrettiği hiçbir şeyi yerine getirmekten geri durmayacağım.”

Bu bakımdan İslâm nasıl ki garip olarak başladıysa yine garip olarak dönecektir. Çünkü bu konuda ilk vasfıyla ya da ilk haliyle işi götürmek isteyenler az sayıda kimselerdir. Oysa muhalif ve aykırı olanlar ise oldukça çok sayıda olanlardır. Nitekim Sünnetin ortaya koyduğu gerçek çizgiler kaybolmaya, bidatler ise boyunlarını uzatmaya devam etmektedir. Artık cumhur açısından bunlara karşı koymaları zorlaşmıştır. Böylece de sahih hadiste belirtilen gerçeğin de doğruluğu ortaya çıkmış bulunmaktadır.”

Evet Şatıbi’nin sözleri burada bitiyor. Eğer gerçekten Rabbani olan ve Allah’a her bakımdan iman ve sadakatle bağlı bulunan bu

büyük önder imamlar ki bunlar, Allah katında kesinlikle bizden daha üstün ve daha ikrama layık olan kimselerin, zamanları da kesinlikle bizim zamanımızdan çok daha hayırlı ve faziletli olmasına rağmen şikayetleri böyle olunca, bu büyük insanların şikayet ettikleri konulardan sadece birazının gelip bizi bulmasını nasıl olur ki çok fazla şeyler imiş gibi değerlendirebiliriz?

İşte bu yol, yüce Allah'ın gerçekten büyük ve değerli ilim adamlarına öngördüğü yoldur. Hatta özellikle de Resuller ve Nebilerine öngördüğü yol ya da sünneti.. Dahası ise onları yaratan yüce Allah'ın kendisi bile yarattığı kullarını diline hedef olmaktan kurtulamamıştır. Nitekim bu gerçek Yüce Allah'ın buyurduğu Kudsi hadiste ifade edilmiştir.

Eğer bir kimse gerçekten bir görüş sahibiyse ve gerçekten bir yerlerde bir yeri ve konumu var ise, böyle birinin bir muhalifi, bir karşı çıkanı olmasın, bütün bir toplumu memnun edebilsin!.. Bu, hiç görülecek bir şey mi ki? Çünkü insanların rızasını kazanmak asla ulaşılması mümkün olmayan bir hedeftir. Gerçekten Şair ne güzel söylemiş:

İnsanlar içinden herkesi memnun edeyim diyenler var

Ancak nefislerin istekleri arasında ise ulaşılamayacak emeller var.

Bir başka şair de şöyle sesleniyor:

**Eğer aşiretimin soyluları kalsalar da memnun benden.
Ayak takımları hiç esirgerler mi kinlerini benden.**

Kişi için en yetecek olan şey, tüm gayretini şanı yüce olan Rabbini memnun etmesine yöneltmesidir. Eğer gerçekten Allah'ın rızasını kazanırsa, artık halkın kendisine öfkelenmelerine aldırmasın. Eğer özellikle de şairin kendileri hakkında çok eskiden dediği şu sınıftakilerden iseler:

*Benim kendime olan saygım ve güvenim artmıştır artık,
Çünkü her amaçsız kişiyi çıldırıyorum ben bundan böyle,
Kötülere göre ben acımasızın biriyim amma,
Görmez misin acımasız olanın huyları hep asalettir unutma.*

Ben, Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, metot olarak Kur'an'dan, Nebi ve Resul olarak da Muhammed'i (sav) tanımaktan ve iman etmekten memnun ve hoşnudum.

İşte ben bu uğurda yaşayacak ve bu yolda öleceğim. Ben Allah yolunda davette bulanacak ve O yolda cihad edeceğim. Bunu taki ölüm gelip beni yakalayana dek hep sürdüreceğim.

"Ey Rabbimiz! Bizim için nurumuzu ta cennete ulaşana dek devam ettir ve tamamla! Bizi mağfiret buyur, hatalarımızı kapat! Çünkü Sen her şeye kadirsin!" (66, Tahrir, 8)

"Rabbimiz! Bize doğru yolu gösterip bizi o yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma! Katından bize rahmetin ve merhametinle muamele buyur! Çünkü sen gerçekten bol bol ikram edip yolunda davette bulanacak ve O yolda cihad edeceğim. Bunu, ta ki ölüm gelip beni yakalayana dek hep sürdüreceğim.

Zilhicce:1420-Mart:2000

Allah'ın affına muhtaç

Yusuf el-KARDAVİ

BİRİNCİ BÖLÜM
KUR'AN-I KERİM'İN BİLİMSEL TEFSİRİ

KUR'AN-I KERİM'İN BİLİMSEL TEFSİRİ

Soru: “Modern Çağ” adlı yayın organında, “Kur'an-ı Kerim'in Bilimsel Tefsiri” konusu ele alınmış ve bu konu özellikle de Tabiat Bilimcileri arasında gündeme getirilmiş bulunmaktadır. Bunlar güya bu yoldan önemli teorilerine Kur'an'dan kanıtlar göstermek peşindeler. Peki böyle bir tefsirin gerçek ile alakası nedir? Bunun dayandığı kuralları nelerdir? Böyle bir tefsir yapma karşısında eski ve yeni ilim adamlarının tutumları nelerdir? Sizin bu tür bir tefsir ile alakalı görüşünüz nedir?

Yani Çağdaş bilim adamlarından bunu destekleyenler ile buna karşı çıkanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Cevap: Bizim çağımızda yeni bir tefsir akımı ya da çeşidi yaygınlaştı. Buna da, “Kur'an'ın Bilimsel Tefsiri” adını vermektedirler. Bununla amaçlanan şey de, Evren ile alakalı bilimlere yeni yeni ortaya çıkmış olan bilim dallarını desteklemek istiyorlar. Bunların gerçeklikleri ve Teori olarak ortaya koydukları şeyler nelerdir, öğrenip kendi amaçladıkları şeyleri bu yoldan açıklamak ve manaları izah etmektir.

Evren ile ilgili bilimlerden de kasıtları, Tabiat bilimleri, Astronomi, Jeoloji, Kimya ve ister bitkilerle alakalı olsun, ister canlılarla ilgili olsun Biyoloji bilim dallarıyla alakalı hususlardır. Haliy-

le buna tıp bilimi, Anatomi, Fizyoloji, Fen ve benzeri bilimlerle alakalı dallar...

Bu konu içerisinde insan ve sosyal hayatla alakalı kimi bilim dalları da dahildir. Örneğin Psikoloji, Sosyoloji, Ekonomi, Coğrafya ve benzeri ilim alanları gibi...

Özellikle bu türden bir tefsir türüne özen gösterenler ve çaba sarfedenler, Din ve Şariat bilginleri değil de, genelde Evren ve Dünya bilimleriyle ilgilenen bilim adamları olmuşlardır.

Din ve Şariat alimleri bu türden bir tefsir yapmanın ne dereceye kadar doğru olup olmayacağı ve böyle bir tefsir yapmanın şeriatla olan ilgi ve alakasının ne düzeyde olacağı konusunda, caiz midir? Değil midir üzerinde kendi aralarında ihtilaf içerisindeyler.

Bu konu 20. yy. 1950'li yıllarında Mısır basınında bu mesele ile ilgili olarak din bilginleri arasında bir takım yeni yeni tartışmalar ve görüşler ortaya atıldı. Öyle sanıyorum ki bu görüşler hâlâ durmuş değil ve günümüze kadar da uzayıp gelmiştir. Yani konu taraf olanlarla karşı olanlar arasında hâlâ sürmektedir. Kimin kazandığı henüz belli değil.

Her şeyden önce bizler, tanınmış ve yeni araştırmacı ilim adamlarından bu akımı destekleyenlerin var olduğunu gördüğümüz gibi, karşı çıkanların da olduğunu belirtelim. Gerçi böyle bir akıma karşı olanların sayıları oldukça fazla olmasının yanında destekleyenleri de az da olsa bulunmaktadır.

BÜYÜK BİLGİN ŞELTU'TUN KARŞI ÇIKIŞI

Buna karşı çıkanların en başında büyük ilim adamlarından İmam-ı Ekber Muhammed Şeltut'u (Rh) görmekteyiz. Bu zat yazdığı tefsirinin giriş bölümünde/mukaddimesinde bunlara karşı çıkıyor. Kendilerini kültürlü sanıp da sadece Modern Bilimlerin bir

yönü ile ilgilenen ve bu bilimsel, felsefî ve benzeri teorilerinden bir kısmını alarak veya çalarak, bunları kendilerinin de çağdaş kültürlerine dayandırmak suretiyle, bunlara bağlı kalarak kendilerinin oluşturdukları bir sistem içerisinde Kur'an ayetlerini tefsir etme ve yorumlama cihetine gidiyorlar. İşte bu ilim adamımız bu kimseler hakkında şöyle diyor:

“Bunlar Kur'an'a bakıyorlar ve orada yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu görüyorlar: **“Biz o Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.”** (6, *En'am*, 38)

Böylece alıyorlar bu ayeti, kendilerine uygun geldiği biçimde ve Kur'an yeni bir şeye ışık tutuyormuş gibi değerlendirmek suretiyle, sanki yeni bir fetih yapmışçasına allayıp pullayarak sunuyorlar. Bu ayetleri de kendileri, yeni olarak ortaya atılan bilimsel teorilere göre tefsir ediyor, yorumlar yaparak açıklama getiriyorlar. Bu şekilde Kur'an ayetlerini de, ortaya koydukları Evrensel bilim esaslarına uyarlıyorlar. Böyle yapmakla da kendilerinin Kur'an'a hizmet ettiklerini, İslam'ın değerini yücelttiklerini sanıyorlar. Dolayısıyla bilimsel ve kültürel davet ortamlarında bunu bir propaganda amacı olarak kullanıyorlar.

İşte onlar da Kur'an'a bu açıdan ve böyle bir gözlükten bakıyorlar. Bu ise, o kimselerin Kur'an ile olan ve olması gereken asıl bağlarını da koparıyorlar. Bu tür bir bakış açısı ise, o insanları nihayetinde Kur'an'ın öngörmediği bir düşünceye, Allah'ın onu indirdiği asıl amacından bir başka amaca ve maksada itiyor. Kur'an'ın esasen indiği gaye ile ittifakı sözkonusu olmayan bir yere vardırıyor.

İşte Kur'an'a böyle bir bakış açısıyla yönelmek ve bu gibi bir gözlükten bakmak şüphe ve kuşku götürmeyen bir hatadır, bir yanlıştır. Çünkü yüce Allah bu Kur'an'ı, için bilimsel teorilerden, sanatların inceliklerinden ve çeşitli bilgiler içeren bir kitap olsun diye indirmemiştir.

Kuşkusuz bu bir hatadır, bir yanılığdır. Çünkü böyle bir yol,

bunu benimsemiş olanları, Kur'an icazıyla hiç de ilgisi olmayan zoraki tevillere ve yorumlara götürür. Kaldı ki, selim zevk sahiplerinin de hiç kabul edemeyecekleri bir şeydir bu.

Evet bu, yanlıştır. Çünkü böyle bir şey, sürekli olarak her zaman ve her yerde Kur'an'ın gelişen yeni yeni ilim meseleleriyle, sorunlarıyla karşı karşıya getirilmesine, o kalıplar içerisinde değerlendirilmesine de yol açar ki, bu açıdan da bu, büyük bir yanlıştır. Çünkü böyle bir yol bir kez izlenmeye başlandı mı nerede duracağı ve nerede noktalanacağı, karar kılacağı, son görüşün ne olacağı bilinemez. Çünkü bugün bilimsel açıdan doğru kabul edilen bir şey yarın bir hurafe olarak, geçersiz bir şey olarak değerlendirilemeyeceği nereden bilinebilir ki?

Eğer biz Kur'an'ı, bu değişken bilimsel ölçülere uyarlamaya kalkarsak, dolayısıyla o değişken şeylerle birlikte Kur'an'ı da onunla karşı karşıya getirmiş oluruz. Bu durumda Kur'an da, diğer ilimlerde var olan hatayı, aynen yüklenmiş duruma getirilmiş olur. İşte bu bakımdan mutlaka bizler, böyle bir gelişmenin karşısında cansiperane bir şekilde durmalıyız, buna geçit vermemeliyiz.

Biz Kur'an'ın azametini ve onun saygınlığını aynen devam ettirelim, ona karşı bir yanlış yapmayalım. Onun kutsallığını ve gönüllerdeki mehabetini koruyalım, korumaya çalışalım. Bu arada Kur'an yaratılan şeylerle ilgili, doğanın görünür olaylarıyla alakalı sırlarına ilişkin olan işaretlerini sırf şu gözle değerlendirelim ve bütün bunlar üzerinde düşünölsün, bunlardan dersler çıkarılsın, bunlar üzerinde araştırma ve incelemeler yapılsın için olduğu gerçeğini öğrenelim. Öğrenelim ki bu öğrenme işi, insanların imanlarını arttırır, daha kesin bir şekilde inanmalarını sağlar.

Bize, fitratımız ve yaratılışımızla çelişip çatışmayan, akılların kendisiyle tatmin bulduğu bilim gerçeklerinden herhangi bir gerçekle dün çatışmadığı gibi ve ileride de çatışmayacak olan Kur'an bize yeter...

Nitekim Allah Resulü (sav) efendimize: "Ey Allah'ın Resulü

(sav)! Gökteki ayın ya da hilalin incelip bir ip, bir çizgi haline gelmesinin sebebi nedir? Önce bu şekilde incelip sonra da artarak büyümesi, sonra düzleşmesi ve daha sonra bir daire şeklini almasının sebebi nedir? Daha sonra tekrar eksilerek eski durumuna dönüşerek incelmesi, hep aynı şekilde durmaması niyedir?" diye sorulması üzerine yüce Allah tarafından mealini sunacağımız şu ayet nazil olmuştur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Sana, hilal şeklinde doğan yeni ayları soruyorlar. De ki: 'Onlar insanlar için ve özellikle de hac için vakit ölçüleridir. Birr-Erdemlilik ihramlı iken ve hac dönüşü evlere arkadan gelip girmeniz değildir. Fakat asıl erdemlilik ve güzel davranış Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ederek sakınanların gösterdiği erdem ve davranıştır. Öyleyse evlere normal giriş kapılarından girin. Allah'ın emir ve yasaklarına muhalefetten sakının-uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.'" (2, Bakara, 189)

Nitekim sen, sahabesi tarafından onların Allah Resulüne Ruh hakkında soru sorumluları hususunda da bu gerçeği bulacaksın. Yüce Allah bununla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

"Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir." (17, İsra, 85)

Evet bütün bu ayetlerde, Kur'an-ı Kerim'in kendisiyle kainata ilişkin bilimsel deneylerin gerçeklerini açıklayan bir Kitap olarak indirilmediğinin delillerini açık ve net olarak görmüyor musun? Bunun sadece doğru yolu gösteren, toplumu düzeltmek için gönderilen ve aynı zamanda bir ilâhi yasa ve kanun olarak gönderilen bir Kitap olduğunun apaçık delili değil midirler? ⁽⁴⁾

(4) Şeyh Şeltut, Arapça Tefsir Mukaddimesi, s.11-14. Mısır-Daruşşuruk, basımı. Bu, daha önce de, "Risaletul İslâm" dergisinde makaleler halinde yayınlanmıştı.

EMİN EL- HULİ'NİN KARŞI ÇIKIŞI

Biz böyle bir durum karşısında tavır sergileyen kişilerden Üstat Şeyh Emin el-Huli'yi de görmekteyiz. Evet bunu, el- Huli, "Tefsir. Tefsirin hayat içinde gelişme esasları ve bugünkü metodu" adlı çaplı araştırmasında bulmaktayız. O burada Şatibi'nin görüşlerini aktarmakta ve Kur'an'ın uygulama olarak Araplara seslenişinde, onların anlayabildikleri bir dilden hitapta bulunduğu yoldan ayrılıp çıkmak isteyenlere karşı itirazını aktarıyor. Aynı zamanda Arapların alışageldikleri ilimler ve bilgilerin dışında bir yol izleme talebinde olanlara itiraz ediyor. Bu arada, "Kur'an'da, öncekilere ve sonrakilere ait ilimlere ilişkin ister din ile ilgili olsun, ister dünya ile alakalı olsun, ister şeriata ilişkin olsun, ister akla dayalı bilimlere ait olsun hepsine dair ilimler vardır!" iddiasında bulunanlara da cevap vermektedir.

Bu görüş, eski Ezher şeyhlerinden Üstadı Ekber Şeyh Muhammed Mustafa Meraği'nin de görüşüdür. Meraği bu görüşlerine, Dr. Abdülaziz (Paşa) İsmail'in, "İslam ve Modern Tıp" adlı esere yazdığı takdimde yer vermiştir. ⁽⁵⁾

Bu aynı zamanda Dr. Abdülhalim Mahmut, Şeyh Abdullah el-Meşd ve Şeyh Ebu Bekir Zikra'ya da ait olan bir görüştür. Bu zatlar, "Tefsiru'l- Mucez Lil Kur'an" adını verdikleri eserlerinde bu görüşü yermişlerdir. Ki bu tefsir de, Ezher hocalarının vaaz ve İrşad'da bir bakıma sözcüsü durumunda olan "Nuru'l-İslam" adlı dergide yayınlanmaktadır.

SEYYİD KUTUB'UN KARŞI ÇIKIŞI

Merhum Seyyid Kutup da tefsirinde, (3, Bakara, 189) "Sana hial şeklinde doğan yeni ayları soruyorlar. De ki: Onlar insanlar

(5) Dr. Zehebi bunu, "el-Tefsir ve'l-Müfessirun" adlı kitabının ikinci cüzünde/cildinde, s: 495-496 da zikretmektedir. Baskı: Mektebetu Vehbe, 1985

için ve özellikle de hac için vakit ölçüleridir.” mealindeki bu ayetin açıklamasında bu konuya ilişkin görüşlerine yer vermektedir. O bu eserinde belîğ olan kalemiyle şunları yazıyor:

Doğrusu ben şu kimselere hayret etmekteyim. Bunlar Kur'an'da yer almayan örneğin tıp, kimya, astronomi ve benzeri bilim dallarına ilişkin kimi konulara ait bilgilerin Kur'an'da yer aldığına dair bilgiler eklemeye, yamamaya, Kur'an'da hiç de kasdolunmayan şeylerin o manaya yüklemeye ve buna dayanarak bazı sonuçlar elde etmeye çalıştıklarını görüyorum ve buna da şaşırıyorum... Sanki bu çalışmalarıyla da Kur'an'ın değerini yükselttiklerini zannediyorlar.

Esasen Kur'an, kendi konusunda en mükemmel bir kitaptır. Onun konusu bütün burada adları sayılan ilimlerin de üzerinde, hem de bütün bilim dallarının da üzerinde bir değerdedir. Çünkü Kur'an'ın asıl konusu, tüm bu bilim dallarını keşfeden ve bunlardan yararlanmasını bilen insanın kendisidir, zira araştırmalar yapmak, deneyler yapmak ve bir takım tatbikatlara girişmek bizatihi insanın kendisinde var olan aklın özelliklerindendir. İşte bu manasıyla Kur'an, özellikle bu, insanın kendisini esas alarak onun tedavisiyle, kişiliğinin, vicdanının, akılının ve düşüncesinin gelişmesi ve olgunlaşmasıyla, bunu bina etmekle ilgilidir.

Nitekim bu manasıyla Kur'an sadece bireyi değil, toplumsal olarak da insanlığın sosyal hayattaki gelişmesinin binasını kuruyor, bunun da yollarını sağlıyor. Çünkü Kur'an, insanda var olan tüm bu madenlerin en güzel bir şekilde işletilmesine, bu güçlerin en iyi yararlanılabilecek şekilde ortaya çıkarılmasına da hizmet ederek bu husustaki kolaylıkları ve müsamahayı da sergiliyor.

İşte insan sağlıklı düşünebilme, selim bir şuur ile değerlendirebilme gücüne eriştikten ve içinde yaşadığı sosyal çevre tarafından da bu manada müsamaha ile aralarında çalışabileceği bir gücü elde ettikten sonra, bundan böyle Kur'an, onu araştırmaya, tecrübeler edinmeye, bilimsel alanlarda ve deneylerinde kimi zaman yanı-

larak ve kimi zaman da doğruyu bularak gerçek hayat yolunda yürümesinde onu serbest bırakıyor. Böylece onun için hayatta doğru düşünmenin, tasavvurun ve tefekkürün temel prensiplerinin ve ölçülerinin garantisini sunuyor.

Kur'an'ın kimi zaman kainat yani varlık alemiyle ilgili olarak ele aldığı ve bununla varlık alemi hakkında doğru bir düşünce neticesine varabilmemiz ve bunların yaratıcıları olan Allah ile irtibatları ya da bağlarını kurmak için ve bütün bu yaratılan şeylerin kendi cüzleri ya da parçaları arasındaki ahengi ve düzeni göstermek için zikrettiği bu şeylerden kimi kesin sonuçlara varmak da doğru değildir. Yani bunları birtakım bilimsel kanunlar tarzında ele almak doğru olmaz.

Aynı şekilde Kur'an'ın ele alıp zikrettiği nihai hakikatleri ya da gerçekleri beşerin kısır aklının varsayımlarıyla veya teorileriyle değerlendirmeye tabi tutmak da doğru değildir. Dahası, bizim kendi aklımızca, bunlar, "Bilimsel gerçeklerdir" diye adlandırdığımız ve o kimselere göre kesin deney yoluyla elde ettikleri şeyleri de bu çerçevede değerlendirmek doğru değildir.

Aslında Kur'an'ın ifade ettiği gerçekler, nihai manada ve mutlak olarak kesin gerçeklerdir, hakikatlerdir. Oysa insanoğlunun, kimi deneylerle ulaşabildiği, ne türden araçlarla ulaşılsa ulaşılsın, kazandığı her deney veya tecrübe hiçbir zaman nihai ve kesin gerçekler değildirler. Ancak buna rağmen bu bilimsel gerçekler, sadece kendi deney alanları ve sınırları içerisinde, o deney aletleri ile bu deneylerin elde edildiği ortam çerçevesinde faydalı ve yararlıdırlar...

Burada asıl yanlış şuradan kaynaklanmaktadır. Sadece insanın kimi bilimsel metotlar –dikkatinizi çekiyorum; insan merkezli bilimsel metotlara– bakarak bir hüküm çıkarmak yoluyla, Kur'an'ın nihai gerçek ya da hakikat olan esaslarını, nihai gerçekler ya da hakikatler olmayan şeylere bağlamak da yanlış bir metottur, yanlış bir uygulamadır. İşte bu gerçek, insan merkezli bütün ulaşılan neticeleri bu şekilde ele almamızı gerektirir, başka değil.

İşte bu gerçek, bilimsel gerçeklere kıyasla böyledir.. Esasen konu, “**Bilimsellik**” adıyla değerlendirdikleri ve isim verdikleri teori ve faraziyelere kıyaslandığında çok daha açık ve net olarak ortadadır. Örneğin bütün bu teori ve faraziyelere örnek olarak Astro-nomi dalındaki bütün teoriler, insanın yaratılışı, var oluşu, geçirdiği evrelere ilişkin her teori de bu şekildedir. Bizzat insanın kendisi ve ruhu ile alakalı, gidişatı ile ilgili her şey ve her teori böyledir. Top-lumların gelişmeleri ve geçirdiği evreler ya da tekamülü de böyle temelsiz teorilerden öteye gidemez. Çünkü bunların hiçbirisi “**Bi-limsel gerçekler**” değildirler. Hatta insani manadaki kıyaslama ile de bu gerçek böyledir. Bunlar sadece bir takım kuru ve kof nazari-yelerden, teorilerden ibaret olup bundan öteye geçemezler.

Çünkü bilimsellik adı altında öne sürülen tüm bu teoriler ya da faraziye veya nazariyeler, kainat ile alakalı, veya hayat, ruh, sos-yal hayat ile ilgili olsun, tümü sonradan ortaya atılacak olan ve bu teorileri çürütecek yeni teorilerle tarihin sayfalarına gömülecek, ret olunacak ve bu yeni teoriler bu defa çürütülene dek varlıklarını sür-düreceklerdir. Demek oluyor ki bunların hiçbirisi sabit ve devamlı-lık gösteren şeyler değildirler. Zira ileride bunları çürütecek, bunla-ra göre daha dengeli ve tutarlı teoriler karşısında tutunamayacak-lardır. Tüm teoriler de değer itibariyle böyledir. İşte bu yüzden hep-si her zaman ve her an değişebilirler, eksiklik veya fazlalık sözkö-nusu olabilir. Hatta tümüyle bu teorilerin asılsız ve temelsiz olduk-ları da ortaya çıkabilecek yeni bir keşif veya yorum ile bütünüyle eski teorileri veya bilimsel gerçek diye sunulan şeyleri ortadan kal-dırabilir, silip götürebilir.

Kur'an'ın nihai ve genel gerçeklerinin bazı işaretlerine takıl-mak suretiyle, kimi geçici, değişken yeni yeni buluşlara veya daha-sı bilimsel hakikatlere takılarak yorumlama gayretine kapılmak, böyle bir çaba ve çalışma içine girmek, daha önceki satırlarda da değindiğimiz gibi, mutlak ölçüler değildir. Bu, her şeyden önce üç yönden esaslı bir metot yanlışlığına dayanmaktadır. Aynı zamanda bu üç metot yanlışlığı yanında üç manayı taşıması itibariyle de

yanlıştır ki, bunların hiçbirisi asla Kur'an ile alakası olmayan büyük yanlışlara yol açmaktır. Şöyle ki:

Birinci olarak: Bu her şeyden önce insanın içinde bir yıkma, bir hezimete sebep olur. Çünkü bir takım insanlar öyle etkilenirler ki, "İnsanlar burada temel olan bilimdir, Kur'an bilime tabidir" ona uyar, gibi bir düşünce ve kanaate sahip olurlar. İşte bu noktadan itibaren de, Kur'ani gerçekleri bilime dayalı olarak değerlendirmeye başlarlar ve onun verileriyle tespiti kalkışırlar. Ya da Kur'ani bir esası bilim yoluyla doğrulama yolunu aramaya başlarlar. Oysa ki Kur'an kendi alanında mükemmel bir kitaptır, ortaya koyduğu gerçekler ise nihai ve tartışmasız gerçekleridir. Halbuki bilim öyle değildir. O dün kabul ettiği şeyi, bugün reddetmeyi sürdürmektedir. Bilimin ulaştığı neticeler kesin ve mutlak değildirler. Bu, insanın bulunduğu ortam, insan aklının, kullandığı yöntemlerin ve aletlerin durumuna göre değişkenlik göstermektedir, bu manada bilimsel veriler her zaman bir kayda bağlıdır. Diğer taraftan doğal olarak bilimsel esaslar her zaman mutlak manada bir tek kesin gerçek sonucunu doğurmaz. Bu bakımdan da değişkendir.

İkincisi ise: Kur'an'ın ne maksatla gönderildiğini ve hangi vazife ve amaçla indirildiği gerçeğini anlamaktan uzak kalırız. Kur'an'ı yanlış anlama ve yorumlama hatalarına düşeriz. Oysa Kur'an'ın ortaya koyduğu gerçekler kesindir ve mutlak ve o insanı insan yapmak için gönderilmiştir. Dolayısıyla insan doğasının oransal karakteri itibarıyla alabildiği ölçüde insanı, bu varlık dünyasındaki doğası ve ilâhi kanuna olan bağlılıklarını kurmak ve bu manada onu tedavi etmek için gönderilmiş bir kitaptır. Ki bu sayede insanoğlu çevresiyle herhangi bir çatışmaya, bir uyuşmazlığa girmemiş olsun. Aksine Kur'an onu çevresindekilerle dostane bir yaşama hazırlamakta ve buna ait kimi sırları da öğretmektedir. Kimi kanunlarını da onun dünyada üstlenmiş olduğu hilafet, ilâhi kanunları uygulama esaslarını yerine getirmede de kendisine hizmet için vermiştir. Bütün bu kanunlar ona bir takım derin araştırmalar, dikkatli ve hassas incelemeler, deney ve uygulamalar neticesinde öğrenilmekte, gerçekler meydana

çıkması olmaktadır. Evet bunların tamamı, Allah'ın kendisine bahşeylediği akıl sayesinde gösterilen doğru yola uygun bir şekilde çalışıp gerçekleri öğrensin için sunulmuştur. Yoksa önünde bir takım maddi bilgilere teslim olması için verilmiş değildir.

Üçüncü olarak da: **Bu da sürekli olarak Kur'an'ı farklı şekilde yorumlamayı sürdürmek demektir.** Yani hemen her gün değişen, bir yerde ve noktada durması sözkonusu olmayan teori, nazariye ve faraziyelerin peşinden koşturarak ve kendimizi, kafamızı hep yormak suretiyle o yeni teori çerçevesinde Kur'an'ı nasıl yorumlarız, sıkıntıları başgösterir. Her gün bir başka yenilik, bir başka teori.. İşte bütün bunların hiçbirisi, ama hiçbirisi Kur'an'ın azameti ve büyüklüğü karşısında duramazlar. Daha önceki sayfalarda da işaret ettiğimiz gibi bilimin bilimsel veri diye ortaya koyduğu gerçekler hep eksik ve hep hatalarla, yanlışlarla dolu. Oysa Kur'an gerçek, değişmeyen, mutlak ve kesin olan tek hakikattir. ⁽⁶⁾

İMAM GAZALİ VE BİLİMSEL TEFSİR

Önceki ilim adamlarından Gazali'den tutun da Şatibi'ye kadar gelen tüm İslâm bilginlerinin buna ilişkin ifadeleri, tespitleri vardır. Gerçi bu konu çok eskiden beri İslâm bilginlerince ele alınmıştır. İlk önce bu konu üzerinde çalışma yapan, harekete geçen zat İmam Gazali'dir. Merhum Gazali, "İhya" adlı eserinde İbn Mesud'un bir sözünü aktarmaktadır. İbn Mesud demiş ki:

"Önceden geçmiş olanlar ile sonradan gelenlere ait ilimleri ve bigileri öğrenmek isteyenler, hemen Kur'an üzerinde çalışıp düşünsünler."

İşte bu ve benzeri sözler. Daha sonra şöyle der: "Özetle demek gerekirse, bütün ilimler Aziz ve Celil olan yüce Allah'ın fiil

(6) Bak. Seyyid Kutup, "Fi Zılali'l-Kur'an" 1/180-182. Daruşşuruk basımı.

ve sıfatlarıyla alakalıdır. Çünkü Kur'an'da O'nun zatının, ⁽⁷⁾ fiillerinin ve sıfatlarının açıklaması, izahı vardır. İşte bu ilimlerin hepsi nihayetine ulaşamayacak derecede derin bilgilerdir, ilimlerdir. Kur'an'da bütün bunların hepsine dair işaretler vardır.” ⁽⁸⁾

Gazali, İhya adlı eserinden sonra yazmış olduğu, “Cevahiru'l-Kur'an” adlı eserinde yeniden konuya dönüyor ve bu hususta geniş bilgiler sunuyor. Burada da şu ifadelerle yer veriyor:

“Bütün ilimler, yüce Allah'ı tanımak, marifetle ilgili denizlerden oluşan bir tek denizden alınmadır. Bu deniz de Allah'ın fiilleriyle ilgili olan bir deniz olup, biz bunu, sahili bulunmayan bir deniz diye anlatmıştık.” ⁽⁹⁾

Gazali daha sonra Allah'ın fillerinden olan şifa ile hastalıktan söz ediyor. Hz. İbrahim (as)'den hikaye ederek yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي

“Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur” (26, Şuara, 80)

Gazali diyor ki: “İşte bu tek fiili ancak tıp bilimini gereği gibi, kamil manada bilen bilir. Çünkü tıbbın geçerliliği ve gerekliliği tam anlamıyla ve gerektiği şekilde hastalığı ve hastalık belirtisini öğrenmek, tanımak, buna göre gerekli teşhisi yanı tanıyı koymaktır. Aynı şekilde hastalığın iyileşme yöntemlerini, şifa konusundaki bilgileri ve tedaviyi, tedavi yol ve yöntemlerini öğrenmek, bilmek ve gerekeni yapmaktır. Evet tıp biliminden ve tabiplerden beklenen budur.... diye devam ediyor ve sonra yüce Rabbimizin:

(7) Ben öyle inanıyorum ki Kur'an, Yüce Allah'ın zatını açıklamaya girişmemiştir. Ancak Allah'a benzerliği, eşinin olmadığını, ortak koşulması gibi hususları reddetmek için açıklamalara yer verilmiştir. Y.K.

(8) Bak. Gazali, İhya, Beyrut- Daru'l-Marife basımı

(9) Bak. Gazali; Cevahiru'l-Kur'an, s: 32-34

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ الَّذِي خَلَقَكَ
فَسَوَّيْكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ

“Ey insan! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?” (82, *İnfıtar*, 6-8)

Mealindeki bu ayetin manasını gereğince anlayabilmesi için mutlaka insana ait anatomik bilgilere, iç ve dış tüm organlarını bilmeye, organların sayılarını, fonksiyonlarını, türlerini, hikmetlerini ve yararlarını tam olarak bilmelidir ki, bu ayetten ne demek istediğini anlayabilsin, öğrenebilsin...” diye devam ediyor.

İşte bu iki örneğe baktığımızda farklı bilim dallarına ilişkin olarak İmam Gazali’nin çıkardığı manaları öğrenebilmekteyiz.

Biz buradan anlıyoruz ki Gazali bu sözleriyle şunu demek istiyor. Gerek çok önceden geçen ilim adamları olsunlar, gerekse daha sonradan gelenler olsun, ortaya koydukları bilgiler, Kur’an dışında bilgiler değildir. Sanki Gazali şöyle der gibidir: “Bütün bilimler esas itibarıyla Kur’an’ı en güzel bir şekilde anlamaya hizmet etmektedirler. Nitekim bizzat Kur’an’ın kendisi de zaten buna işaret etmektedir. Bir biçimde, ister zımnî manada olsun ister küllî anlamda olsun hepsi de buna delalet etmektedirler.

Nitekim Gazali İhya adlı eserinde der ki: “Bilakis deneysel manada çalışmalarını sürdüren bilim adamları, akılcılar açısından anlamakta zorluk çektikleri, sıkıntı duydukları, insanların üzerinde gerek teoriler şeklinde olsun, gerekse akılcı bir yaklaşımla olsun üzerinde tartıştıkları şey, bütün bunlarla ilgili olarak Kur’an’da bir takım işaretlerin, remizlerin, gösterimlerin yer alması sebebiyledir. Ancak onları gereğince anlayabilmek gerçek anlamda idrak sahibi olanlara aittir.” (10)

İBN EBU'L-FADL el-MÜRESİ VE SÜYUTİ

Gazali'den sonra gelen İbn Ebu'l-Fadl el-Müresi'nin de bu konuda söyledikleri vardır. İmam Süyuti bu zatın görüşlerini, “el-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an” adlı eserinde tescil etmiş, belirtmiştir.⁽¹¹⁾

Bu zatın da görüşleri Gazali'nin görüşlerine daha çok benzerlik göstermektedir. Zikretmiş olduğu gibi, anlattıklarında şu gerçeğe vurgu yapıyor. Sanatlarla ilgili temel bilgiler kesinlikle Kur'an'da anlatılmıştır. Örneğin Terzilik sanatı gibi. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَطَفِقًا يَخْصِفًا

“Edeplerini örtmek için ... giysi dikmeye başladılar.”

(7, A' raf, 22)

Demircilikle ilgili olarak da Rabbimiz şöyle buyuruyor:

آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ

“Bana demir kütleleri getirin!” (18, Kehf, 96)

Nitekim inşaat ve bina yapımıyla ilgili olarak da Kur'an'da bir hayli ayet bulunmaktadır. Örneğin bunlardan biri şöyledir. Yüce Allah buyuruyor ki:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ

“Hani şunu da hatırla ki, İbrahim ve oğlu İsmail birlikte Beytullah'ın temellerini şöyle yükseltiyorlardı.” (2, Bakara, 127)

(11) Bak. Süyuti, agk. 65. Bölüm. Kur'an'dan çıkarılan ilimler bahsi. C.27/4-31

Örneğin marangozluk ya da dülgerlik gibi. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا

“Gözlerimiz önünde gemiyi yap.” (11, Hud, 37)

Örneğin ip eğirmek gibi. Kur'an'da şöyle buyuruluyor:

كَأَلَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا

“...İpliğini çözüp bozan kadın gibi.” (16, Nahl, 92)

Örneğin denizcilik gibi:

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينٍ

“Gemiye gelince, o da, denizde çalışan yoksul kimselerindi.” (18, Kehf, 79)

Ve yine örneğin tuğla imalatı gibi. Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır:

فَاَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ

“Ey Haman! Haydi benim için çamur üzerine ateş yak ve tuğla imal et.” (28, Kasas, 38)

İşte bu ve benzeri daha nice örnekler verilebilir. Kur'an'da yer alan bu temel esaslar, genel olarak sanatların temelini oluşturan esaslardı ve bunlar bu halleriyle Kur'an'da mevcut bulunmaktadır.

Nitekim İmam Süyuti de bu tarz bir değerlendirmeyi, “el-İt-kan” ve “İklilu'l-Te'vil Fi İstinbatittenzil” adlı eserlerinde teyid etmektedir. Kur'an ve hadisten ve ayrıca İbn Mesut'tan, Hasan Basri'den, İmam Şafii'den ve daha başkalarından bu konuya ait delil getirmektedir.

EBU İSHAK el- ŞATİBİ VE BİLİMSEL TEFSİR

Biz merhum İmam Ebu İshak Şatıbi'nin de bu konuyu, "el-Muvafakat" adını verdiği eserinde bu tür değerlendirmelere karşı çıkıp itirazda bulunmuştur. Bu nu da şu esasa dayanarak karşılamaktadır. Esasen Şeriat ümmi olan, okuma ve yazması olmayan bir topluma inmiştir. Dolayısıyla bu, söylemek gerekirse, ümmi bir şeriatır, öğretime dayanmayan bir toplumun şeriatıdır. Bu itibarla onu kendi aslından çıkarıp bir takım zorlama forumlarla, bir takım felsefi görüşlerle ve yine bir takım komplekslerle hareket edip bir yerlere varmaya çalışmamız doğru değildir.

Nitekim Allame Şeyh Tahir Bin Aşur, "el-Tahrir ve'l-Tenvir" adını verdiği tefsirinin mukaddimesinde bu zattan alıntılar yaptığı gibi, Allame şeyh Abdullah Draz da "el-Muvafakat" üzerindeki çalışmalarında buna getirdiği açıklamalarda onu izlediğini görüyoruz. ⁽¹²⁾

Şatıbi İslâm Şeriatını, ümmi olan bir topluma gönderilen bir şeriat olarak açıklıyor. Çünkü yüce Allah o şeriatı ümmi olan yani okuma ve yazması olmayan bir peygamber aracılığıyla yine ümmi olan bir topluma göndermiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا

"Çünkü ümmi olanlara içlerinden... bir peygamber gönderen O Allah'tır." (62, Cuma, 2)

Hız. Peygamber (sav) efendimiz de şöyle buyurmaktadır: "Biz ümmi bir ümmetiz/toplumumuz, okuma ve yazması olmayan bir toplumumuz, bu itibarla yazamayız ve hesap edemeyiz." ⁽¹³⁾

(12) Bak. A. Draz, El-Muvafakat ve Talikat, c.2/69 ve sonrası

(13) Bak. Ebu Davud, Savm, 4/2319. İbn Ömer'den Buhari ve Müslim. Bak. el-Lü'lü ve'l-Mercan; 655

İşte gönderilen şeriatın da onların anlayabildiği bir düzeyde ve onların kavrayabilecekleri bir şekilde gelmesi gerekir.

Şatıbi bu açıklamasından sonra sahih olanların sahihliği ve geçersiz kılınmaları gereken şeylerin geçersiz kılınması çerçevesinde şu izahı yapıyor: “Ben bunlardan, Arapların bildiği bilgileri ve alıştıkları şeylerin dışına çıkmadıklarını sundum.” Bundan sonra da sözü kınamak maksadıyla: “Kur’an’da öncekilere ait tüm ilimler olduğu gibi sonradan gelecek olanlara ait de her ilim ve bilgi vardır” diyenlere getiriyor ve bu davayı savunanların iddialarının temelsiz olduğunu şu ifadelerle ele alıp çürüttüyor:

“Şeriatın okuma ve yazması olmayan bir topluma geldiği ve bu manada bunun **ümmi bir şeriat** olduğu gerçeği sabit olunca, dolayısıyla bu şeriat da onların yani Arapların bildiği bir şekilde cereyan etmiştir. Bunun üzerine kurallar bina edilmiştir. İşte bunlardan bir tanesi, Kuran ile alakalı olarak insanların çoğu kendi hadlerini aştılar, Ona öncekilere yani geçmiş toplumlara ait olsun sonrakilere ait olsun her türlü ve her manadaki ilmin ya da bilimin Kur’an içerisinde yer aldığını söylemeye, ona izafe etmeye gayret ettiler. Örneğin Tabiat/Doğa bilimleri ve buna bağlı olan öğretiler, esaslar. Mühendislik ilimleri ve diğer matematik bilimleri gibi bilimler. Aynı şekilde mantık ve Hurufilik yani sanat ile ilgili bilimler, kısaca bu alanda çalışma yapan bu ve benzeri her çeşit bilim ve bilim dalları... İşte biz bunları, daha önceki sayfalarda anlattıklarımızla karşılaştırsak, bunların doğru olmadığı anlaşılır.”⁽¹⁴⁾

Daha sonra yine Şatıbi kendi görüşüne bunu delil getirerek ve Seleften öğrenilen, onların Kur’an hakkındaki görüşlerini kanıt getirerek diyor ki:

“Salih seleften yani ister sahabe olsun, ister Tebiun ve onları izleyenler olsunlar, bunların hepsi de Kur’an’ı, Kur’an ile alakalı ilimleri ve onda var olan sırları en iyi bilen kimselerdi. Bunlardan hiç bi-

risinin daha önce anlatılan şeylerin dışında herhangi bir konuda konuştukları bize ulaşmış değildir. Üzerinde konuştukları o şeyler de, sabit olduğu gibi mükellefiyetle yani tekliflerle ilgili hükümler, ahiret hayatı hakkındaki hükümler ile buna bağlı hükümlerden ibaret olan hususlardan ibaret bulunmaktadır. Şayet onların bu gibi konularda birçok ilimleri içeren meseleleri ve teorileri üzerinde bir çalışma yapmış oldukları sözkonusu olsaydı, bizi mutlaka işin aslına götürecek esaslara ulaştırırdı. Fakat böyle bir şey bugüne dek elimize ulaşmamıştır. Bu da gösteriyor ki, onlar böyle bir şeyle uğraşmamışlar ve onların zamanında böyle bir şey mevcut değildir.

İşte bu gerçek durumda gösteriyor ki, kimilerin iddia edip ileri sürdükleri gibi bu konuda ileri sürülen tüm ilimlerin Kur'an'da var olduğu sabit değildir. Evet Kur'an'ın bir takım ilimleri, örneğin Arapların bildikleri bazı ilimleri içerdiği veya onların alışageldikleri ölçüler çerçevesinde, akıl sahiplerinin bunlardan hayrete düştükleri, şaşkınlık geçirdiği ilimler olması da mümkündür. Çünkü bu manada hassasiyet isteyen bilgileri öyle sıradan kimseler anlayamazlar, kavrayamazlar. Meğerki onunla ilgili bir takım belirtiler bulabilsin, ve bunu aydınlatan işaretlerden hareketle o ilmi veya bilgiyi bulabilsinler. Üstün akıl ve zeka sahipleri ancak bundan yararlanabilirler. Fakat bu türden olmayan başka ilimlerin de Kur'an'da var olduğu meselesi ise, asla böyle değildir.”⁽¹⁵⁾

Daha sonra Şatibi, “Bilimsel Tefsir” taraftarlarının dayandıkları delilleri ele alarak şu ifadelere yer veriyor:

“Bu kimseler çoğu zaman kendi fetvalarını kanıtlamak için yüce Allah'ın şu ayetlerini delil olarak gösterirler:

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ

“Ayrıca bu Kiath'ı-Kur'an'ı da sana, her şey için bir açıklama ... olarak indirdik.” (16, Nahl, 89) ve ayrıca:

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

“Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.” (6, En’am, 38) gibi bu ve benzeri ayetler. Bir de bunlar sure başlarında bulunan harflerden yola çıkarak da bir takım şeyler söylerler, bunu da halkın ağzında dolaşan bir takım asılsız şeylere bağlayarak delil getirirler. Oysa Araplar böyle bir şeye alışık olan bir toplum değildirler.

Kimi zaman da bu türden dedikoduları Hz. Ali ve başkalarına mal ederek davalarını kanıtlama yoluna giderler.”⁽¹⁶⁾

Bundan sonra da Şatıbi o güçlü mantığıyla, bu kimselerin dayandıkları delilleri bir bir çürütmeye başlar. Merhum sözlerine şöyle devam eder:

“Dayandıkları ayetlere gelince, tefsir bilginlerine göre bu ayetlerden maksat, teklif yani yükümlülük ve taabbud/kulluk ve ibadetle alakalı hususlardır. Bir de, مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ayetinde geçen, “Kitap”tan kasıt, Levh-i Mahfuz’dur. O tefsir bilginleri, ayette ya da ayetlerin nakle ve akla dayalı bütün ilimleri içerdiğine dair eserlerinde zikretmemişlerdir.

Sure başlarındaki giriş harflerine ya da mukatta harflere gelince, bununla ilgili olarak ilim adamları, Arap toplumunca bilinen bilgilerin doğrultusunda görüş açıklamışlardır. Örneğin kendilerine Kitap gönderilmiş olan Yahudi ve Hristiyan toplumlarından öğrenmiş oldukları ebce hesabı/ilmi Cümel gibi. Nitekim Siyer yazarları eserlerinde bu bilgilere yer vermektedirler.

Ya da bu harfler tevilini yani yorumunu sadece Allah’ın bildiği müteşabihattan olan ilimlerdir. İşte bu ve başka konular gibi. Fakat bütün bunları uygun olmayan yollardan ve bir takım zorlamalarla tefsir etmeye, açıklamaya, Arapların alışmadığı bir farklı yoldan yorumlamaya kalkışmak ise bu, asla olamaz. Nitekim daha ön-

ce geçen ilim adamlarından hiçbir kimse böyle bir iddiaya kalkışmamıştır. Böyle bir iddiaya kalkışanların ise ellerinde dayandıkları bir delilleri de mevcut değildir.

Bir de bunların Hz. Ali veya başkalarına dayandırarak ileri sürdükleri iddialarına gelince, böyle bir şeyin sabit olduğu varit değildir. İşte bu açıdan Kur'an'ın gerektirmediği ve uygun görmediği bir şekilde ona uygun olmayan bir şey'ler izafe edilmesi caiz değildir. Kur'an bilgisi konusunda bir yerlere dayanmak, bir yerlerden yardım almak gerekecekse bı, ancak ve özellikle Arapların onu anlayıp kavradıkları manadaki ilimlere dayandırmakla sağlanabilir, başka değil.

Ancak böyle bir yoldan insan, gönderilen şariat hükümlerine ait ilimlerin hükümlerini ve inceliklerini öğrenebilir. Her kim de ona dayanak teşkil etmeyecek bir yoldan onu öğrenmeye çalışırsa, onun asıl manasının ne demek istediğini kavrayamaz, asıl manasından sapar'ır ve bunun sonucunda da o konularda Allah ve Resulü adına bir şeyler uydurmaya kalkışırlar. Gerçeği en iyi bilen Allah'tır. Ve başarıyı da ancak Allah verir.” (17)

Şatıbi'nin dayandığı mantık burada oldukça güçlü bir mantıktır. Gösterdiği delillere ise itiraz edilecek bir nokta da yoktur. Fakat sadece onun dayandığı ve ümmetin ümmiliğini, okuma yazma bilmemelerini esas alarak, “**Bu bir ümmi şeriattır**” gerekçesini dayanak alması kabul edilemez. Çünkü Ümmetin yani Allah Resulünün peygamber olarak gönderildiği toplumun o gün ümmi oluşları, okuma ve yazmalarının olmaması istenilen ve arzu edilen bir şey değildir. Bilakis yüce Allah böyle ümmi olan bir topluma bir elçi göndermiş ki, o elçi onları ümmilikten, cahillik batağından çıkarıp ilim ve aydınlıklar sahasına atsın, ilim alanlarına çıkarsın. Nitekim yüce Allah bir ayette şöyle buyurmaktadır:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ
كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Çünkü ümmi olanlara içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab’ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen Odur. Şüphesiz onlar önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler.” (62, Cuma, 2)

İşte, ümmi olan yani okuma ve yazması bulunmayan bir topluma karşı Allah Resulü’nün en önemli görevi; Kur’an’ı okuyup anlatmak, onları temizleyip arındırmak ve onlara Kitap ve hikmeti öğretmektir. Bu bakımdan vahiy olarak ilk inen ayetlerin de bu konu üzerinde durmasına şaşırılmamak ve hayret etmemek gerekir. Allah Resulüne ilk gelen vahiy şöyledir:

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ
اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılانmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle yazmayı öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.” (96, Alak, 1-5)

Her şeyden münezzeh olan yüce Allah kaleme yemin etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ

“Nun. Kaleme ve kalem tutanların yazdıklarına andolsun.” (68, Kalem, 1)

Ümmilik yani okuma ve yazmasının olmaması Allah Resulü (sav) için övünülecek bir şeydir. Çünkü bu, Kur’an’ın icazı için

çok önemli bir delildir. Ancak ümmet için bunu söylemek doğru değildir. Bu ümmete düşen görev, yazı yazmasını öğrenmeli, ilim edinmeli, ilimde derinlik kazanmalı ve göklerle yerin melekutuna, derinliklerine, inceliklerine ve yaratılan şeylere bakıp bütün bunlardan ders çıkarmalı, ilim yapmalıdır. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (39, Zümer, 9)

Bizzat ve ilk önce ümmilikle, bilgisizlikle savaşıyor o soylu peygamber (sav)’dır. Çünkü bildiğimiz ve gördüğümüz gibi, Allah Resulü (sav), Bedir savaşında Müslümanlara esir düşenlerin okuma yazma karşılığında serbest bırakılacaklarını kabul etmiş olması bunun en açık örneğidir. Çünkü Hz. Muhammed (sav) efendimiz, esirlerden okuma yazma bilenlerin on Müslüman’a okuma ve yazma öğretmeleri halinde onları serbest bırakacağını söylemesi ve bunu uygulaması bu gerçeğin en bariz örneğidir.

İşte bu bakımdan biz, “Ümmi Şeriat” fikrine ve bu tabire karşıyız. Bunu kabul etmiyoruz. Biz bunu yalnızca fitri manasında yani yaratılışında, kolaylığında ve zorluklardan, aşırı yük yüklemekten uzak olduğu manasında değerlendirebiliriz.

BİZİM TERCİH ETTİĞİMİZ YOL

Bizim burada yerimiz ve konumumuz, nitekim üzerinde tartışılan bir çok önemli bilimsel ve düşünsel bazdaki meselelerde gördüğümüz gibi burada konu üç yönden ele alınıp değerlendirilmektedir. Bunlardan iki değerlendirme, tamamen aşırı uçta olanların değerlendirmeleridir, üçüncüsü ise bu iki aşırı uç değerlendirmenin ortasında yer alan normal bir değerlendirmedir.

Aşırı ucun birinde kainat ile alakalı ve bilimsel manadaki ilimlerin tefsir içerisine sokulmasını mutlak manada reddetmektedirler. Gerekçeleri de, Kur’an’a her gün ve her zaman sonuçları de-

gişebilirlik gösteren bu tür ilimlerin değişmeleri sonucunda Kur'an hakkında da farklı görüşlerin ve sıkıntıların doğabileceği endişesinden hareket ediyorlar ve bu açıdan tümüyle ve mutlak olarak karşı çıkıyorlar.

İkinci uçta ise gördüğümüz şudur. Bunlar da birincilerin aksine tamamen her ilim dalını, çok aşırı bir şekilde tefsir konusu içerisine sokuyorlar ve bununla bilimsel çalışmalar sayesinde Kur'an'ı açıklamaya, Kur'anî gerçekleri bu çerçevede almaya çalışıyorlar ve bu noktada da zorlamaların, zoraki yorumların içine dalıyorlar. Bu ilimlerin geçmiş teorilerine ve gerçekliklerine göre dayanıyorlar. Bu çabalarını ortaya çıkarmak maksadıyla da buna, "Bilimsel İ'caz" adını verdikleri bir tür kurnazlıklar ve saptırmalarla bu işi yürütüyorlar.

Üçüncüsü ise bu iki aşırı uç arasında yer alan, adil ve orta denilecek bir yol olan normal bir çalışmadır. Bunlar bu tür çalışmaları ne bütünüyle reddedip karşı çıkıyorlar, ne de tamamen kabul edip savunuyorlar. Kısaca orta bir yol tutmaktadırlar.

Özetlemek gerekirse bu üçüncüsü de birkaç bakımdan ele alınabilir veya bir takım prensipler çerçevesinde değerlendirilebilir. Şöyle ki:

1- BU İLİMLERİN ÖNCELİKLERİNİN BİLİNME GEREĞİ

Bu prensiplerin başında mutlak anlamda gerekli olan şey, çağımızda Kur'an tefsirini yapmak isteyen bir kimse, kesin olarak tabiat/doğa ile ilgili ilimleri, kevnî yani kozmoğrafyaya ait bilgileri, kozmolojiyi ve bunların metodlarını bilmek durumundadır. Bu ilimlere ait bir takım köklü bilgilere sahip olmalı ki, Kur'an ayetlerinin manalarıyla ilgili açıklamaları yapabilsin. Çünkü bu bilgiler olmadan Kur'an'ın maksatlarını, nelere delalet ettiğini izah edemez, izah ve açıklama için bu bilgiler gerekli ve önemlidir. Aksi takdirde yapılan tefsirin çağ ve o çağda yaşayanlarla pek bir bağ-

lantısı olamaz, kısır bir tefsir olur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Allah’ın emirlerini kendilerine iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavimlerinin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Çünkü O, güç ve hikmet sahibidir.” (14, İbrahim, 4)

Hicri 15. yüzyılda yaşayan bir kimse için mutlak manada gerekli olan şey, daha önce geçmiş olan toplumların diliyle değil, içinde yaşadığı çağın diliyle insanlara seslenmelidir.

Nasıl ki zaman ve mekanların değişmesiyle, farklılık göstermesiyle fetva da değişebiliyorsa, Kur’an’ın tefsiri/yorumu, hadislerin açıklaması, İslam’a davet metodu, evet bütün bunların hepsi de zaman ve mekana bağlı olarak değişebilir.

Merhum Seyit Kutub’u izleyen bir takım ilim adamları, onun “Fi Zılal’il Kur’an” adlı meşhur eserinde yer verdiği bir takım alışılmışın dışında bilgilere yer vermiş olmasını yadırgadılar. Örneğin Onun güneş sistemiyle ilgili verdiği bilgiler, kainattaki bir takım gezegenlere ait bilgileri gibi. Çünkü bu ilimlere ait bilgileri olmayanlar, kör bir taassuba kapılarak karşı dururlar. Nitekim öteden beri söylenen bir ata sözü vardır: **Bir şeyi bilmeyen ona düşman olur.** Bu gerçeğe yüce Allah’ın şu ayeti mealen işaret etmektedir:

“Bilakis onlar ilmini kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olanı/Kur’an’ı yalanladılar.” (10, Yunus, 39)

2- UZMAN İLİM ADAMLARININ ALANLARINA DİKKAT ÇEKMELERİ

Diğer taraftan kesinleşen ve bilinen bir gerçek var ki o da şudur. Kur’an’ı tefsir etmeye kalkışan her müfessir sahasında uzman olduğu ve kesin olarak bildiği konular açısından kültürel olarak doğal bir şekilde bunlardan etkilenir. Nitekim biz bu gerçeği daha ön-

ce geçmiş olan eski tefsir bilginlerimizde de görmekteyiz. Örneğin fıkıh yani İslâm hukuku dalında uzman olan bir kimsenin yaptığı tefsir ile, bir kelam bilgini tarafından hazırlanan tefsir birbirinden farklılık gösterir. Bir dil bilimcisinin yani lügat aliminin hazırladığı tefsir bu ikisinin hazırladığından daha bir farklılık gösterir. Hatta bu üç sınıf tarafından hazırlanmış olan tefsirlere göre, sofiler tarafından yani Tasavvuf erbabınca hazırlanmış olan bir tefsir bunlarda daha farklıdır. Demek oluyor ki kişilerin bilim alanları ve dalları farklılık gösterdikçe bunların Kur'an tefsirleri de farklılık gösterir.

Hatta Kur'an okuyan bir kimse de, aldığı kültür çerçevesinde ve Kur'an'a teveccühü yani yönelişi oranında onun ne demek istediğini kendi bilgisi çapında kavrayabilir. Kaldı ki bu gerçek, bizzat ilmin kendi tespitidir.

Psikoloji bilimine göre, herhangi bir şeye karşı kişinin duyarlı olması, bir şey üzerinde dikkatini ve titizliğini yoğunlaştırması, mutlaka o şeyin bizzat insan benliğinde ya da ruhunda mayalaşmış, etki etmiş bir bağı ve alakası vardır, önem verdiği bir husus vardır.

Örneğin sanatsal yönü olan bir resim veya bir tablo düşünün. Bu sanat eserlerini çok sayıda kişiler bakıp görmüşlerdir. Hatta bir çokları belki bunlara hiç iltifat bile etmemiş, dönüp bakmayı bile istememiş olabilir. Ama öyleleri de vardır ki, adeta bir şimşek bakışıyla göz atar gider, kimileri de vardır ki, onu tüm detaylarıyla, derinlikleriyle ve boyutlarıyla inceler, değerlendirir. Bir ressamın buna dikkati, bir şairin ya da ozanın dikkatine benzemez, onun dikkati gibi değildir. Bir şairin dikkat ve uyanıklığı da sıradan bir insanın dikkatiyle aynı değildir.

İşte bu, ruha veya hayata ilişkin kanunların temel kanunudur. Buna karşı koymak veya bunun üzerinde tartışmak mümkün değildir, bunda bir şüpheye de yer yoktur.

Bundan sonra gayet doğaldır ki; Kur'an tefsiri üzerinde çalışanlar, tefsir yapanlar yani müfessirler, aldıkları ilim ve kültür bağlamında, birinin dikkat ettiği, titizlik gösterdiği şeye diğer birisi

dikkat etmemiş, titizlik göstermemiş olabilir. Çünkü hepsinin yetiştikleri çevreleri, aldıkları ilim ve kültürleri, zevkleri ve önemi hangi noktalarda odaklaştırdıkları gibi özellikleri elbette farklıdır.

Örneğin Belagat ilmiyle uğraşan kimse eserinde Beyan ilmine ait nükteler, aynı şekilde belagat ilmi açısından olabilen inceliklere, sırlara tabir ve yorumlara yer verir.

Fakih olan yani bir İslâm hukukçusunun hazırlayacağı tefsirde, şariat hükümlerinin hangi ölçülere göre nasıl meydana çıkarıldığı noktalara dikkat çeker.

Tasavvuf ehli olan biri tarafından hazırlanan tefsirde ise daha çok ruhu okşayan, ruhi zevkleri içeren, tarıkata ait izlenecek yollara ilişkin konuları kapsayan bilgilere fazlasıyla yer verir.

Sosyolog olan bir kimse tarafından hazırlanacak olan bir tefsirde de daha çok sosyal hayata ilişkin kanun ve kurallara yer verildiği görülür.

Tabiat/Doğa bilimcisi biri tarafından hazırlanacak tefsirde de daha çok kainat ile alakalı mucizevi ayetlere, delillere dikkat çeken noktalar üzerinde durulduğu görülür.

Sofinin birine, “Bir sevgilinin yani seven birinin, sevgilisine yani sevdiğine eza vermez, onu üzmez, anlamında Kur’an’da bir delil bulabildin mi?” diye sorulduğunda, o da evet, yüce Allah şöyle buyuruyor, demiş ve şu ayeti okumuştur:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاءُهُ
قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ

“Yahudiler de, Hristiyanlar da; ‘Biz Allah’ın oğullarıyız’ dediler. Ey Resulüm! de ki: ‘Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz, neden Allah sizi günahlarınız yüzünden cezalandırıyor?’” (5, Maide, 18)

İşte bu bakış açısı, ancak gerçekten ruhi manada bir zevkin, ince bir zevkin sonucu elde edilebilecek bir bakış açısıdır. Bu öze sahip olan bunu yakalayabilir.

Nitekim İmam Malik de, kölelikle oğulluk bir bünyede toplanmaz hükmünü ortaya koymuştur. Yani bir kimsenin oğlu, aynı zaman da onun kölesi olamaz. İmam Malik bu hükmü yüce Allah'ın şu kavlinden çıkarmıştır:

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ

“Rahman olan Allah (melekleri) evlat edindi, dediler. Haşa! O, bundan münezzehtir, uzak ve beridir. Aksine melekler, Allah'ın lütfuna ve ihsanına mazhar olmuş kullarıdır.” (21, Enbiya, 26)

Allah'a kul olmak, oğul edinmeye aykırıdır. Bir kimse Allah'ın kulu ise, haşa! O, Onun çocuğu olamaz. İşte böyle bir ayetten yukarıdaki hükmü çıkarmak, ancak gerçek bir hukukçunun ya da fakihin yakalayabileceği bir incelik tir.

İşte biz işin bu yönünü öğrendiğimizde, bundan böyle diğer ilim dallarında uzman kişilerin, örneğin tabiat bilimleriyle veya kâinat ile alakalı farklı bilim dallarında uzmanlaşmış olan kimselerin, Kur'an'dan bir ayet okuduğu sırada kendi alanıyla ilgili bir noktada ayetin o noktaya dikkat çektiğini görmesini ve buna göre bir açıklama yapmasını yadırgamamalıyız. Eğer gerçekten o ayette kendi bilim ve kültür alanıyla ilgili bir gerçeği fark edebilmiş ve fakat o alanda uzman olmayan din ve şariat bilginleri ya da kelim ve fıkıh otoritelerinin göremedikleri bir gerçeği görmüş ve buna dikkat çekmişse buna karşı çıkmamamız, yadırgamamamız gerekir.

Örneğin yer bilimlerinde yani jeoloji dalında uzman olan bir kimsenin, Nebe' yani Amme suresinin, وَالْجِبَالِ أَوْتًا, “Dağları da birer kazık..” (78, AmmelNebe', 7) mealindeki bu ayeti okurken hiçbir kimsenin aklına gelmeyen bir manayı yakalayıp buna dikkat çekmesi gibi. Aynı şekilde deniz ve denizcilik, deniz hayatıyla ilgili konularda örneğin,

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ

“İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar.” (55, Rahman, 19-20) ayetini okurken kimsenin sezemediği bir manayı sezmesi gibi. Örneğin Matematik bilimi dalında şu ayeti okurken kimsenin farkedemediği bir manayı farkedebilir ve ona dikkat çekebilir. Ayet şöyledir:

يُدِيرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ
فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ

“Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir Sonra bütun bu işler sizin sayageldiklerinize göre bin yıl tutan bir günde O’nun katına çıkar.” (32, Secde, 5)

Aynı şekilde embriyoloji dalında uzman biri yani bir embriyolog aşağıdaki ayeti okurken kendi dalıyla ilgili bir takım noktaları sezip buradan çıkarıp değerlendirmesi ve buna dikkat çekmesi de mümkündür. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ
ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً
فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ
أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكُ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

“Andolsun biz insanı çamurdan süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargahta nutfeye haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka-aşılantmış yumurta yaptık. Peşinden alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bir parçacık eti kemiklere/iskelete çevirdik. Bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik. Yapıp-yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.” (23, Müminun, 12-14)

Evet bir başkasının içinden çıkamayacağı bir manayı bu dalda uzman biri daha kolay anlayabilir ve buna dikkat çekebilir. Bunları yadırgamamak gerekir. Özellikle de bu dalda kişi uzman değilse, uzmanına karşı çıkmamak icabeder. Bu açıdan onların dikkatini çekmek isterim.

İşte bu, üzerinde tartışma gerekmeyen bir şeydir.

3-TEFSİRDE FARKLI İLİMLERDEN YARARLANMAK

Burada mutlaka dikkat çekmemiz gereken bir husus vardır. Kur'an tefsirinde ve Kur'an'a hizmet etmede, farklı bilim dallarından yararlanmanın şartları nelerdir, burada bu noktaya dikkat çekmek isteriz.

VARSAYIMLARA DEĞİL, GERÇEKLERE DAYANMAK

A- İlk olarak, ilimlerin sonuçlarına bakarken, mutlaka o bilimde uzman kişilerce kesinleşmiş olan neticelere bakılmalıdır. Erbabınca bir kanun halini almış ve herkes tarafından başvurulmuş bir gerçek olmalıdır. Konu bu gerçeğe dayandırılmalıdır. Yoksa biz meseleleri, henüz temelleri kesin belirlenmemiş, ölçüsü ortaya konmamış olan faraziyelere ve varsayımlara dayandırmamalıyız. Çünkü bugün böyle olan bir faraziye yarın başka, bir başka gün de daha bir başka olarak karşımıza çıkabilir. Dolayısıyla Kur'an tefsirini bu faraziyelere dayandıırırsak bu da değişken olacağından ilâhi hükümler hakkında kuşkuyla neden olabilir. Bunlardan sakınmak gerekir. Biz bir şeyi ortaya koyacaksak, mutlaka kesinleşmiş ve kanun halini almış olan gerçeklere dayandırmalıyız.

Ancak şöyle bir şey de söylenmemelidir: "Bilim, her zaman sabit ve değişmez gerçekleri ebediyete kadar sürebilecek şekilde

ortaya koyamaz. Nice bilimsel teoriler var ki, çağlar boyu sanki mukaddes gerçekler imiş gibi gerçekliğini devam ettirseler bile, gün gelir kutsallıkları, değerleri söner, kimisi de var ki bir gün bile bu kutsallığını sürdürmeden yok olur. Dün kutsallaştırılan teori gün gelir bilimsellik değeri yok olur. Bu defa tamamen onun aksi bir teori gerçek imiş gibi sunulur. Kaldı ki bu gerçek de herkes tarafından bilinen ve doğru olan bir gerçektir. Ancak bize yetecek olan şey, gerçeklerdeki nisbi doğruluklarının sabit olduklarıdır. Yani bir bütün olarak değil de kısmen bu doğruluk kabul edilebilir. Bu ise beşer olarak bizim takdir ölçülerimiz içerisinde. Nitekim Tefsirin tarifi ya da tanımı için şöyle denmiştir:

“Beşer gücü oranında Allah’ın kelamının muradının ne olduğunu açıklamaktır.”

NASSI ANLAMAKTA TEKELLÜFTEN KAÇINMAK

B- Bu şartların ikincisi de elde etmek istediğimiz manayı çıkarabilmek veya istediğimiz konuda delil elde edebilmek için eldeki nassı bir takım zorlamalarla evirip çevirerek ona arzu ettiğimiz doğrultuda bir mana vermeye kalkışmamızdır. Böyle bir yola girişmek doğru değildir. Ancak o dilin izin verdiği ölçüler içerisinde nass ile alakalı manayı o çerçevede ele almalıyız. İbare, mana olarak neye uygun ise, bir zorlama gitmeksizin, nassın sibak ve siyakı yani öncesi ve sonrası neyi gerektiriyorsa bunu yapmalıyız ve bunu yerine getirmeliyiz. Sibak ve siyak arasındaki tutarlılığa bakmalıyız.

Biz burada “dil yani sözlük manalarıyla ilgili esaslara dikkat olunmalı ve bu, göz önünde bulundurulmalıdır” derken, şunu da demek istemiyoruz. Günümüzde oluşturulan yeni yeni kelimelerin manalarını demek istemiyoruz. Kur’an lafızlarına mana verirken, kesin olarak ve yakın anlamında o manaya gelmediğini bildiğimiz ve kelimelere çağımızda verilen manalar bazında açıklama yapmamalıyız. Örneğin, Fizik ve diğer bilimlerde “Zerre” kelimesine ve-

rilen mana gibi yeni bir mana yani “Atom” anlamında bir mana yüklememeliyiz. Nitekim,

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا
مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ

“Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa geçin. Ancak büyük bir sultan/güç ile çıkıp gidebilirsiniz.” (55, Rahman, 33) mealindeki bu ayeti kimi muhakkik şeriat alimleri ile yine muhakkik bazı tabiat bilim adamları tarafından, bazılarınca بِنْتَد kelimesine verilen ve: “bu, burada ilmin hakimiyeti, üstünlüğü ve gücü” diye verdikleri manayı kabul etmemişlerdir. İşte bu, uzay savaşlarına ve aya çıkmaya bir delil ve işarettir gibisinden bu ve benzeri yorumları kabul etmemektedirler.

Çünkü ayetin sonrası, böyle bir meydan okumanın ahiretle ilgili olduğunu, orada bunun olacağını göstermektedir. Nitekim ayetin öncesi ve sonrası yani makabli olsun ve mabadı olsun bu gibi bir manaya izin vermemektedir. Çünkü cinler olsun, insanlar olsun hiçbir varlık, yüce Allah’ın mülkünün dışına çıkmaya güç yetiremeyecektir.

Yüce Allah’ın mülkünden nereye kaçabilecekler ki? Çünkü göklerin ve yerin mülkü hep O’nundur. Diyelim ki, insanlar aya gittiler, bu yine yere ait olan çemberlerden, ya da gezegenlerden bir gezegendir, ancak oraya nüfuz edebilmişlerdir. Acaba bütün göklerin her alanına ve her noktasına nüfuz edebilecekler mi, oralara güçleri ulaşabilecek mi?

Kaldı ki aya gitmiş olanlar veya fezaya çıkıp dolaşmakta olanlar, hiçbir zaman dünya ile irtibatlarını ve bağlantılarını kesmiyor ve yer ile bağlantılarını sürdürüyorlar. Yani dünyadan bağımsız bir harekete sahip değiller, hep dünyadan kumanda altındadırlar. Sürekli olarak hareketleri hep yerdekilerin denetim ve kont-

rolü altında, onların gözetimi ve direktifleriyle hareket etmektedirler. Yerden ya da dünyadan bağımsız bir hareketleri mevcut değildir. Çünkü uzaya atılan bu araçların kendilerinde bir arıza meydana gelmesi durumunda yapılan uyarılar, meydana gelen arızaların düzeltilmesi, onarılması hep yerdeki merkezin talimat, direktif ve uyarıları doğrultusunda olmaktadır. Nitekim bu bilgileri her gün okuyor ve öğreniyoruz.

ÜMMETİ CEHALETLE SUÇLAMAKTAN KAÇINMAK

C- Yapılan ve adına bilimsel açıklama ya da tefsir denilen bu çalışmayı yaparken asla İslâm ümmeti bütünüyle cehalet ve bilgisizlikle damgalanmamalıdır. Uzun İslâm tarihi boyunca gelip geçen bu ümmeti böyle bir töhmet ile suçlamamalıdır. Çünkü bu çağlar içerisinde geçen ve yaşamış olan en hayırlı, en üstün bir toplum var ki, bunlar Hz. Peygamber (sav)’in ashabıdır, ikinci tabakadan olan Tabiundur, Etbauttabiundur, her dalda yetişen büyük imamlardır.

Evet bütün bu insanlar, **“Kur’an’ın ne demek istediğini anlamadılar, bu, ta zamanımızdaki şu alime gelene dek böyle hep devam edegelmiştir, o ümmetin bilgisi, Rabbinin kitabında var olanı anlamaktan ibaretti”** gibisinden genelini töhmet altına almak yanlışır, bundan sakınmak gerekir. Çünkü böyle denilmesi halinde, bu cümlelerin manası şöyle olur:

“Yüce Allah insanlara, onların anlamadıkları bir kitap indirmiştir. Bu kitabın ne demek istediğini, muradını anlamadılar. Oysa ki yüce Allah bu kitabı, “Apaçık bir kitap”, “Bir Nur” ve, “İnsanlar için bir hidayet, doğru yolu gösteren” olarak nitelemiştir.

İşte bundan dolayıdır ki, burada bizim kabul etmemiz gereken şey şudur. Artık bundan böyle bu tür bir tefsir çalışmasını da kabul etmeliyiz. Bütünüyle bu manadaki çalışmaları geriye itmemeliyiz. Bu manada herhangi bir ayetin eski yorumlarına ek olarak yeni bir

yorumla ele alınmasına veya ayetin bir kısmına yeni bir yorum getirilmesine karşı çıkmamalıyız. Çünkü Kur'an öyle bir kitaptır ki, onun insanı hayretler içerisinde bırakan manaları, şaşkınlık uyandıran mucizeleri asla bitmez, hazineleri ve buna ilişkin sırları hiç tükenmez. Kaldı ki yüce Allah Kur'an'ı anlamada kullarından dilediklerine dilediklerini açar.

DİN VE DOĞA BİLİMCİLERİNİN ÇATIŞMALARI

Kuşkusuz bu gibi konularda öyle çalışma, araştırma ve inceleme yapanlar vardır ki, özellikle de akılcı bilim adamları, tabiat bilimciler arasında kimi bilim adamları vardır ki, onlar burada söz konusu ettiğimiz şartlara uymamaktadırlar. Öylesine aşırı hareket ediyorlar ki, bir takım zorlamalar ve ayetle alakası hiç var olmayan yorumlara, açıklamalara girişiyorlar. Bir takım bahaneler ve kurnazlıklarla kendilerince kimi yorumlar yapıyorlar. Fakat elde ettikleri sonuçları ya da yorumları aynı alandaki mutedil, dürüst ilim adamları tarafından yadırgandıkları gibi doğal olarak asıl bu dal ile alakası bulunan şeriat alimlerin de karşı çıkılmakta ve bu gibilerin yorumları ve açıklamaları reddedilmektedir.

İşte bunlardan biri, her bakımdan temkini elden bırakmayan değerli bilim adamı Üstad Dr. Abdulhafız Hilmi Muhammed'in ⁽¹⁸⁾ anlattığı husustur. Bu zatın, "Biyoloji Biliminin Kur'an-ı Kerim Tefsirine hizmeti" alanında bir çalışması vardır. Kimi araştırmacıların izlenmesi gereken selim ve doğru yoldan sapışlarını ele alıp bunları değerlendirmektedir. ⁽¹⁹⁾

(18) Dr. Abdulhafız Hilmi Muhammed, Mısır ve Küveyt Üniversitelerinde Biyoloji hocalığı yapan değerli bir ilim adamıdır. Mısır'da İlimler Fakültesi direktörlüğünde bulunmuş olan tanınmış uzman bir bilim adamıdır.

(19) Bu incelemeyi Küveyt'te yayımlanan, "Alemlü'l-Fikr" adlı dergide değerlendirmektedir. Bak. Sayı: 4, cilt: 12. Yıl: 1982. S: 61-152)

“İşte bunlardan bir tanesi de, yapılan şu değerlendirmedir, ilk defa feza/uzay yolculuğuna çıkıldığında veya uzay mekiği günde-me geldiğinde, “İşte bu, yeryüzünde çıkacak ve insanlarla konuşa-cak olan ve Neml suresi 82. ayetinde işaret olunan Dabbe (Dabbe-tul arz)’dır. Daha sonra bunu şu görüş ve yorumlar izledi: “İşte bu, göklere kuvvet ve güç ile nüfuz edilebilecek olan güç ve kuvvetin kendisidir.” Bununla da Rahman suresi 33. ayetine işaret ediyor-lardı ve burada söz konusu edilen, “Sultan yani güç ve kuvvet” bilimin gücü ve kuvvetidir, diye yorumlamaktadırlar.

Aslında burada meseleyi anlatmaya, konuyu açıklamaya bile gerek yoktur. Çünkü burada konu edilen her iki yorum da, hem tefsire, hem mantığa ve hem de Kur’an’ın siyakına, kısaca hepsine de ilim yani bilimsel olarak aykırıdır.

Bu konuda yanlışa sürüklenen ve kaygan zeminde hareket edenler, tefsir kitaplarında Kur’an-ı Kerim’in bu ayetine ilişkin ayetler hakkındaki bilgilerden hiç haberi olmadan, hatta doğal olarak insanın fitraten içinde bulunan o derin duygulardan, belagat içeren manasından bile haberleri olmaksızın, şu, hem insanlara ve hem cinlere yönelik bir meydan okuma olan ve Allah’ın mülkünden çıkmalarını ve Onun kazasından/hükmünden kaçmalarını isteyen bir meydan okuyuştan habersizce çıkıp konuşup yazıyorlar. (Ama kaçış nereye? Bu, hiç mümkün mü?)

Kaldı ki bundan fazla olarak ayrıca İlim ya da bilim genel ve mutlak bir manada şöyle bir iddia içinde değildir. İnsanların kısa mesafelerle kazandığı bu sıçrayışlar veya bu atılımları, yer çekimi-nin dışına çıkmalarını, başka bir şekilde değil, sadece sözkonusu sınırlar ve kanunlar çerçevesinde, Allah’ın şu sınırsız mülkü karşı-sında veya önünde bir meydan okuyuş edasıyla, genel bir başarı olarak mutlak manada bir değerlendirmeye gitmek bilim açısından doğru değildir, mutlak ve genel değildir. Bana gelince, ben adeta bu görüşü savunanlar yani insan ve cinler böyle bir meydan oku-mayı kabul ettiler de, insan ve cinler bu meydan okuyuşa karşı ko-yup zafer kazandı, üstünlüğünü kanıtladı, olarak değerlendirmiyor

ve böyle kabul etmiyorum. Gerçi mananın cazibesine kapılarak kimi şeriat yani din alimleri bile bunu kabul etmiş olabilirler. Fakat ben öyle inanıyor ve tanıklık ediyorum ki, ikna edici kimi konuşma ve tartışmalarla bunların çoğu inanıp savundukları bu düşüncelerinden döneceklerdir.”

Yine buna benzer bir diğer görüş de: “Zerre ve bundan daha küçük olan şeylerin sözkonusu edilmesi, (Yunus Suresi, 16. ayetiyle ve başka yerlerde geçen bu tür ifadelerle atıfta bulunarak), bunun Kur'an'da yer almış olması, günümüz Fizik ve Kimya bilim dallarında modern terim manasında ele alınan şeye işaretler, tarzındaki görüşlerdir. Oysa zerre yani atom diye ifade edilen bu zerre madde-nin oluşmasında esas itibariyle en küçük cisim değildir.

Çünkü Kur'an Modern bilimi yüz yıllar öncesinden geçmiştir, diye bilimin bu buluşundan önce Kur'an'ın bundan haber verdiğini söylemektedirler. Siz de benimle beraber, böylesi bir konuda şaşkınlıkla gelin görün bakalım. Bu tarz bir takım görüşleri, aşırı bir hırs ile ileri sürmek, Kur'an ile modern bilimi birlikte bir yarış içinde imişler gibi görmek ve göstermek, gerçekten siz de benimle birlikte hayretler içinde kalacaksınız.

Bir diğer konu ise, yine burada, Kur'an lafızlarını yanlış anlama içerisinde bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Zerre kelimesinin bu lügat bakımından en bariz manası, toz zerrecikleri demektir. Bunun esas bakımından arzulanıp açıklanmak istenen manası ise, küçültme, aşağılama, basitleştirme, basit olarak gösterme ve azaltma gibi manalardır. Adeta hurma çekirdeği veya hurma zarı kadar anlamında **Kıtmıyr**, ifadesini kullanmak, **hardal tanesi** kadar, **bir yaprak** kadar türünden basite indirme manasında kullanmak gibi bir ifade tarzıdır. Yani değişik yerlerde bu manada değişik kelimeler geçebilmektedir. Kaldı ki bundan farklı olarak bir de **Zerre** kelimesinin modern anlamdaki manasıyla yani atom olarak algılamakla, Arap dilinde eskiden yoktu. Yani Araplar ta eskilere dayanan ifadelerinde bunu Atom manasında

kullanıyor değiller. Bu, son dönemlerde Arap dilinde bu manada kullanılan bir ifadedir.

Harfî ve dakik olmayan bir değerlendirme yoluyla –Gerçi her ne kadar bu yaygınlık kazanmış ve artık bugün hoş bir kabul görmüş ifade de olsa- batı terminolojisinde buna Atom denmektedir ki bu da maddenin bölünemez veya bölünme imkanı olmayan en basit parçası diye anlatılmaktadır.

Bir de üçüncü bir örnek daha vardır. Daha önceki sayfalarda ele aldığımız iki örnekten daha az geride kalacak garabette ve tuhaflıkta değildir. Bu da şu görüştür:

Diyorlar ki, yüce Allah'ın dünyayı çevrelerinden basık yani eksik yaratması, örneğin, “Ra'd suresi, ayet, 41 ve Enbiya suresi, ayet: 44” görülebileceği gibi, dünyanın uzunlamasına sürekli olarak kendi mihveri çevresinde dönüşü sırasında bir basıklık, alçaklık durumuna işaret etmektedir. Nitekim bilimsel değerlendirmeler de bunu göstermektedir. İşte bu konu da çok daha önceden Kur'an'da yer almış ve bildirilmiştir ki bu, Kur'an-ı Kerim'in i'cazını, muciz bir kitap olduğunu göstermektedir.

Yazıktır ki bu görüş kimi muhafazakar geçinen kesimlerce bile kabul görmüştür. Oysaki bu, gösterilen her iki surede de Kur'an'ın siyakına aykırı bulunmaktadır. Çünkü bu ayetler adı geçen surelerde kafirlerin topraklarının azalmasına işaret etmektedirler. Yani İslâm davetini yaymaları bakımından yüce Allah'ın müminlere nasip kıldığı fetihler yoluyla kafirlerin çevrelerinin daraldığını, giderek sıkıştıklarını bildirmektedir.

Kaldı ki bu ayetlerden önceki ve sonraki ayetler okunduğunda ve doğrudan değerlendirildiklerinde söz konusu her iki ayet bakımından, konuyu anlamak ve ikna olmak için yeter delildir ve bunun kefilidir.

Bütün bunlardan ayrı olarak ve fazladan demek gerekirse bu görüş, yeni ve kesin bir yorum geliştirmektedir. Bu da her iki ayet için en doğru ve sahi mananın hâlâ bugün bile Müslümanlarca gizli

kalındığı, tam anlamıyla anlaşılamadığıdır. Yani Kur'an çağından ta günümüze kadar böyle devam ettiğidir, tarzındaki bir görüş..?!

Böyle bir şey, esas itibariyle belagat açısından doğru değildir. Bir husus Kur'an'da yer alacak ve bu husus muhatapların tamamına gizli kalacaktır, hatta bu günümüze kadar da böyle süregelmiştir. Sadece bilimsel karşılaştırmalar müstesna. İşte bu, olamaz. Beşer hayatında bunun bir önemi yoktur ve bundan ibret almak isteyenler için de bir ders yoktur.

Ben öyle inanıyorum ki verilen bu üç örnek, bu konu hakkın-da yeterli bilgiyi vermiştir, artık daha fazlasına ihtiyaç bırakmamıştır. ⁽²⁰⁾

TEFSİRDE MODERN İLİMDEN YARARLANMA

Zaten bu konu, üzerinde tartışılacak bir konu da değildir.

Ben burada şunu açıklamak istiyorum, Söz konusu modern bilimin de bazı alanlarda ve konularda Kur'an tefsirine yardımcı olacağı gerçeğidir. Bu hususta kabul edenlerle, buna karşı olanlar arasında bir ihtilaf olması da gerekmez. Şöyle ki:

A- Nassın delalet ettiği manayı derinlemesine araştırmaktır:

İşte üzerinde tartışmaya yer bırakmayacak şekilde ele alınması gereken alanlardan iki tanesi şöyledir: Konu ile alakalı Kur'an'da yer alan nassın derinlemesine neye delalet ettiğinin ele alınıp incelenmesi, çağdaş insanın, ilim adamlarını bundan ne anladıklarının gayet etraflı bir şekilde incelenmesidir. Çünkü Modern bilimin kainat ve dünyaya ilişkin elde ettiği yeni yeni bilgiler ve açıklamalar çerçevesinde bizim ayeti daha iyi anlayıp açıklamamıza hizmet edebilecektir. Bir

takım şahitler, kanıtlar ve örneklerle modern bilimin ışığında ufku-muzu açacak ve genişletecektir. Örneğin yüce Allah'ın şu iki ayetini ele alalım bir kez. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ
وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الشَّجَرِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ
بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Rabbin bal arısına: ‘Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler/kovanlar edin. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yayılım yollarına gir’ diye vahyetti/ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet/bal çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.” (16, Nahl, 68-69)

Aslında bu iki ayeti okuyan herkes her iki ayetin de manasını az da olsa anlar. Bu iki ayetin ne demek istediğini kavrar, kendisine gizli bir durum söz konusu olmaz. Kaldı ki eski tefsir bilginleri kendi çağlarındaki bilgi düzeylerine göre bu iki ayetin ne demek istediğini açıklamışlardır. Bunu da güzel olarak yapmışlardır. Allah bu çabalarının karşılığını kendilerine hayır olarak versin.

Ancak biyoloji bilimi dalında olsun, diğer canlılara ait veya özellikle böceklerle ilişkin bilim dallarında olsun uzman olanlar ya da bilhassa arıcılık konusundaki bilim alanında ve bu bilim dalında uzmanlar olsun, bu kimseler, bu iki ayeti okudukları zaman, sıradan kimselerin bu ayetten anladıklarının çok daha üzerinde, onların göremedikleri, sezemedikleri manaları görebilir ve sezebilirler. Farklı bir yorum ve açıklama getirebilirler. Hatta bizim gibilerin hiç aklına ve hayaline gelmeyecek olan bir çok amaçları, manaları ve düşünceleri ya da yorumları getirebilirler.

Aynı şekilde gıda dalında uzman olanlar, bal ve tatlılar üzerinde ihtisaslaşmış bulunan kimseler yahut da, doğal bitkilerle ya da

doğadaki bir takım şeylerle tedavide uzman olan kimseler bundan çok farklı manalar çıkarabilirler. Özellikle de bu tedavi konusunda; بَعْضُ الْعِلْمِ kavlinden hareketle bizim çıkaramadığımız, bilemediğimiz bir gerçeği onlar keşfedip çıkarabilirler.

Nitekim bir çok üniversitelere bu ayet veya bu iki ayet bağlamında bir takım çalışmalar, bildiriler, sempozyumlar, tezler getirilmekte, çalışmalar yapmaktadırlar. Hatta bu konuda yapılmış bazı araştırmaların yayımlandığını da görmekteyiz.

İşte bunlardan biri de yüce Rabbimizin Lokman ve Nebe' surelerinde geçen şu ayetler ile benzeri başka ayetlerdir:

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ

“Sizi sarsmasın diye yere de ulu dağlar koydu.” (31, Lokman, 10) ve:

وَالْجِبَالِ أَوْتَادَ

“Dağları da bir kazık kılmadık mı?” (78, Nebe', 7)

Bizler bu ve benzeri ayetleri okuduğumuz zaman yaklaşık olarak şöyle veya böyle ne dediğini anlarız. Nitekim tefsir bilginleri de bu ayetler üzerinde böyle geçip gitmişlerdir. Fakat Jeoloji ve yer bilimi alanlarında uzman kimseler bunu daha farklı bir yorumla algıladılar ve öyle değerlendirirler. Onlar dağların bir tesbit yani sağlamlaştırma ve sabitleştirme görevini yaptıklarını, yeryüzünü koruduklarını, heyelandan muhafaza ettiklerini daha bir bilimsel değerlendirme ile açıklayabilirler. Yani başkalarını göremediği netlikte bir açıklık ve bir izah getirebilirler.

İşte birkaç ayet daha, yüce Allah bu ayetlerde şöyle buyuruyor:

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَاهُ فِي الْأَرْضِ

“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda/yerde durdurduk.” (23. *Müminun*, 18)

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

“Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık.” (54. *Kamer*, 49)

وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا

“Her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah’tır.” (25. *Furkan*, 2)

Evet bizler bu ve benzeri ayetleri okuduğumuz zaman bunların ne demek istediklerini doğal olarak kısaca anlarız. Nitekim öteden beri geçen müfessirler de böyle yapmışlardır. Ancak günümüz modern bilimi bu alanlardaki çalışmalarıyla insanı gerçekten şaşırtacak incelikleri bu ayetlerden yakalayabilir ve görebilirler. Yani akılları ve gönüllerindeki bilgiler ışığında bir çok şeyleri açıklayabilirler. Bunları bizlerin gözleri ve dikkatleri önüne serebilir, hem baş gözümüzün ve hem de basiretimizin açılmasına neden olabilirler. Yüce Allah’ın ilminin ne denli geniş olduğunu, hikmetinin ne denli gerçekleri içerdiğini, kudretinin yücelik ve üstünlüğünü, tedbirinin nedenli açık ve net olduğunu bize gösterebilirler. Nitekim biz bu gerçekleri Gris Morrison’un “İlim İmana davet eder” adı ile çevirisi yapılan kitabından okuyup öğrenebilmekteyiz.

Örneğin dünyamızın ya da yer küremizin hacmi, güneşe oranla durumu, kendi eksenini etrafında hızla dönmesi, güneş çevresindeki dönüşü, ay gezegenine göre konumu hakkında verdiği bilgiler, suyun mahiyeti ve onda var olan gazlar ve bunun gibi konulara ilişkin verdiği bilgiler.. hep insanı inanmaya çağırıyorlar. Çünkü bu anlattıkları şeyler, eğer bugün bulundukları konumlardan farklı bir durumda bulunsalardı veya şu andaki kanunlarında bir sakatlık, bir arıza veya bir sapma sözkonusu olsaydı, yeryüzünde hayat yani canlı diye bir şey kalmaz, hepsi de helâk olurlardı ya da bunlar aslında hiç var olmamış olurlardı, meydana gelmezlerdi.

İşte bunun bir örneği de bilimin kimi sırlarını açıkladığı Kıyamet suresinin şu ayleridir:

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ

“İnsan , kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanır? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter.” (75, Kıyamet, 3-4)

Acaba bu ayette, diğer organlara fazla yer vermezken özellikle parmak uçlarından söz edilmesi acaba hangi amaçladır? Modern bilimin bize açıkladığına göre, dünyada yaşayan iki insandan biri bile olsa, asla birinin parmak izinin diğerinkisine benzemediğini ortaya koymuştur. Parmak uçlarındaki deri özelliği her insanda parmak izi açısından farklıdır. Hatta iki kişi öz be öz kardeş ya da ikiz kardeş olsalar bile yine de benzerlik göstermez. İşte bu açık farklılık açısından, “Parmak izi” diye bilinir hale gelmiş ve sırf bunu araştırmak, kişileri tanımak ve ortaya çıkarmak için de Parmak izi şubeleri, kurumları oluşturulmuştur.

İşte bu, modern bilim alanlarında çalışmalar yürüten mutedil ve inşafı Müslüman bilim adamları bunu böyle değerlendirip ve böyle anlamaktadırlar. Çünkü bunlar Kur'an'ı tefsir etmede bu gibi hususları bir hizmet aracı olarak değerlendirmekteler, bu yönde çalışmalarını sürdürmekte ve bu çizgiden ayrılmamaktadırlar.

Nitekim bunlardan biri olan ve daha önceki sayfalarda adı geçen, A.Dr. Abdulhafız Hilmi Muhammed, bundan dolayı Allah'a şükürler olsun demektedir.

O halde bizden istenen nedir? Bana göre bizden istenen şey şudur. Biz Kur'an'ı okuduğumuz zaman, örneğin, yüce Allah'ın şu ayetini,

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

“Devenin nasıl yaratıldığına bir bakınazlar mı?” (88, *Ğaşıye*, 17) okuduğumuz zaman, temiz ve asil olan o yaratılıştaki fitrata aykırı gelmeyen manasıyla biz ilâhi ve Rabbanî olan bu davete icabet ettik, katıldık. Böylesi bir yorumu da aykırı görmeyip benimsedik. Aynı zamanda bu türden buluşların modern bilim çalışmaları sonucu çıkarıp gösterdiği gibi, ileriye dönük olarak da bu parlak biyolojik mucizeler daha da çok olarak ortaya çıkarılıp görülecek ve mevcut varlıklar arasında tek olarak sayılan bu devenin durumu ile alakalı olarak da bir takım gerçekleri mucizevi manada belirleyeceklerdir.

Çünkü gördüğümüz ve gücümüz yettiği kadarıyla Allah’ın bunca yaratıkları arasında özellikle buna yer verilmiş olması, bir örnek olarak sunulması, bu konuda bir takım tespitler yapabiliriz. Düşünürler çalışma ve araştırmalarında bunun üzerinde durabilirler.

Ayrıca şuna da dikkatinizi çekmek isterim. Bazı kimselerin ileri sürdükleri ve, burada develerden söz edilmiş olması, sırf bedevi bir hayat, çöl hayatı yaşayan toplumlara bir hitap, bir yaklaşım münasebetidir, diye ileri sürdükleri gerekçeye katılmıyor ve bunu doğru kabul etmiyoruz. Bilindiği gibi muciz olan bir şey, yani insanı acze düşüren bir şey haktır, gerçektir ve doğrudur. Ancak bu, hakkın tamamı demek değildir. Örneğin deve –devenin kendisi şu anda, tek örnektir ve bu örnek üzerinde de yeni modern biyoloji, canlılara ait bilim dallarında çalışanlar Avrupa’da olsun, Amerika’da olsun çalışmalar yapılmaktadır!

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer konu da, Kur’an’da sözkonusu edilen **domuz eti** meselesidir. Haram yani yasak kılınan etler arasında, özellikle domuz etine vurgu yapılmış olması meselesi... Yüce Allah’ın haramlık veya yasaklık emrine bağlılık göstermek ve Allah’ın hükmüne rıza gösterip itaat etmek kaydıyla bize düşen görev, burada bizim şu noktaya dikkat etmemizdir.

Buradaki bu haram kılınma olayının illeti yani gerekçesi gös-

terilmektedir. Bu da En'am suresinde haramlar sayılırken, **"Ya da pisliğin/ricsin ta kendisi olduğunda asla şüphe olmayan domuz eti."** (6, En'am, 145) diye domuz etinin, **"Ricsin veya pisliğin ta kendisi"** olduğu bildirilmektedir, böyle bir illet ve gerekçe ile aktarılmaktadır. Ayrıca domuz eti, haram kılınan diğer et türleri arasında bunun farklı olarak **"Haram Lizatihi"** olduğudur. Yani herhangi bir nedenle değil, varlığı itibarıyla bu, kendisinde veya bünyesinde var olan bir illet ya da sebep nedeniyle veya daha çok bu hayvan aracılığıyla bulaşan bir şey açısından haramdır. Yoksa sonradan kendisinde oluşan bir illet nedeniyle değildir. Oysa diğer etlerdeki haramlık veya yasaklık olayı domuzunkisi gibi değildir. Onlardaki haramlık bir başka nedenle olabilmektedir.

Dolayısıyla bizim görevimiz bunun illetini ve sebebini araştırmamızdır ve bu bizim açımızdan gereklidir de. Hem de oldukça bilimsel ve hassas manada olan bir araştırma gözüyle ele almak gerekir. Yoksa kimi tefsirlerin basit ve detaya inmeyen yüzeysel yorumlarını aktarıp durmak olmamalıdır bizim işimiz.

Yine bize düşen bir diğer görev de şudur: Enbiya suresinde geçmekte olan şu ayet hakkında inceleme ve araştırmalarımızı mutlaka derinleştirmeliyiz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

"Her canlı şeyi sudan yarattık." (21, Enbiya, 30)

Bu ayette yer alan, **وَجَعَلْنَا** lafzını mükemmel bir anlamda belagat noktasından açıklayabiliriz ve buna ayrıca bilinen bir takım nakilleri de ekleyerek alıntılatabiliriz. Bunu da daha çok teyid ve destek açısından yapabiliriz. Aynı şekilde, Yasin suresinin bitiminde yer alan **"Kemığın diriltilmesini"**, **"Yeşil ağaçtan ateşin çıkarılmasını"** keza ölüden dirinin çıkarılması ve diriden de ölünün çıkarılması ve benzeri daha nice hususları ele alıp inceleyebiliriz. Bizim için uygun olanı, halka bir takım şeyleri açıklamamız gerektir. Örneğin, Vakıa suresinin, 56. ayetinde, **"Yıldızların yerle-**

rine” yapılan yemin neden önemlidir? Fatır suresinde anlatıldığı gibi yaratıkların türlü türlü olarak yaratılmasındaki İ’caza yani mucizevilik yönü nedir? Gece ile gündüzün birbirine geçirilmesi yani peşpeşe gelmelerindeki İ’caz, aynı şeklide gök cisimlerinin, gezegenlerin hareketlerindeki i’caz nedir? Rahman olan yüce Allah havada kuşları nasıl tutabiliyor, taş ya da kayalardan nasıl nehirlere doğabiliyor ve, Şurbul Hiym” yani, “susamış develerin suya saldırışı” nasıl olacak? İşte bu ve benzeri şeylerin tamamı tarafımızdan açıklanmayıp bekleyen şeylerdir.

Yine bizim bir diğer isteğimiz de şudur. Kur’an’da isimleri geçen şu şeyler üzerinde de durmalıyız. Örneğin Yunus balığı, Sidr, Yaktıyn, Talh, Fum, Selva gibi. Aynı şekilde halkı, “A’nab, Tiyn, Zeytun, Ratb” gibi ifadeler açısından da bilgilendirmeliyiz. Bütün geçen bu kelimelerin manalarını açıklamalıyız. Büyük bir hizmet olarak bu konularda öncekiler gayret göstermişler ve çalışmalar yapmışlardır. Başka milletler de bu çalışmaları kitaplarına almışlardır.

Ben burada bir hususu aktarmak isterim. Yıllar önce Prof. Dr. Abdülaziz Kamil, Kuveyt Üniversitesinde bu türden Modern anlamda kapsamlı bir ansiklopedi çalışması çağrısında bulunmuştu. Benim burada örneğini sunduğum türden kelimeler üzerindeki çalışmaları da kapsar mahiyette bir ansiklopedi çalışması çağrısı... Aynı şeklide ülkeler, şahıs isimleri ve geçmiş toplumlar ile buna benzer Kur’an’da sözkonusu edilen tüm bu manadaki bilgileri içeren bir çalışma veya tefsir kitaplarında sözkonusu edilen şeyler...

Tüm bu anlattığım şeyler aslında zor olan şeyler değildir veya bir takım uydurmalar da değildir ya da yüce Allah’ın Kitabını hiçbir bilgiye dayanmaksızın hemen tefsir yama çabasına düşmek de değildir. Ayrıca bu isteğimizde, bidatçı ya da yenilikçi bir modern görüşle itimada şayan eski tefsirlere karşı bir meydan okuyuş da yoktur. Bu, zaten asıl ve temel şarttır.

B- BAZI ESKİ TEFSİRCİLERİN BLİGİLERİNİN TASHİHİ

Burada da daha önce geçen kimi tefsir bilginlerinin bir takım bilgilerinin ya da malumatlarını gözden geçirilip düzeltilmesi veya tashihi üzerinde duracağız.

Kuşkusuz kainatla alakalı olarak eskiden söylenmiş olan bir takım hususların ele alınması ve yanlış olanlarının da düzeltilmesi gerekmektedir. Özellikle de kimi itimada değer eski tefsir bilginlerinden tefsirlerinde yer verdikleri hatalı görüşlerin de düzeltilmesi, tashihi gerekmektedir. Kimileri ayetleri asıl manalarının dışında, bilinenin aksine Kur'an-ı Kerim ayetlerini bir takım zoraki tevil ve yorumlarla farklı olarak tefsir etmişlerdir. Hem de ayetlerin açık ve net olmasına rağmen böyle yapmışlardır. Bu ayetleri hemen ilk bakışta anlaşılan mananın dışında bir anlam ile yorumlamışlardır. Böyle davranmalarının nedeni ise, kendilerince alışıla gelen şeye uysun ve kendi dönemlerindeki bilgilerle ittifak etsin, uyuşsun için olmuştur.

İşte bunlardan bir tanesi yüce Allah'ın Şura suresindeki şu ayetidir. Rabbimiz bu ayette şöyle buyurmaktadır:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ

“Gökleri ve yeri ve bu ikisinin içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da Onun ayetlerinden, delillerindendir. O dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir.” (42, Şura, 29)

Bazı tefsir bilginlerine göre bu ayette geçen, وَمِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا kav-
linde yer alan, بَيْنَهُمَا “İkisi içinde” zamirini sadece yere/dünyaya raci olarak değerlendirmişlerdir. Burada bu ikil zahirinin zikredilmiş olması şu sebepten dolayıdır. Çünkü iki şeyden birinde var olan bir şey, esasen nihayetinde her ikisinde varmış gibi doğrulanır.

Bu durumu Alusi merhum, “Ruhu’l-Meani” adlı tefsirinde nakletmektedir ve buna cevap vermektedir. (25/41)

Şüphesiz bu şekilde bir yorum yapmak, daha ayete ilk bakışta akla gelebilen mana ile ters düşmektedir. Herhangi bir delile ve beyyineye de dayanmamaktadır. Ancak bu kimseleri bu şekilde bir yoruma sevk eden şey ise, ulvi olan alemler yani göklerle ilgili alemlerde hayat yoktur ve oralarda canlı yaşamaz diye olan inançları sebebiyledir. Özellikle de yüce Allah’ın,

وَبَثَّ فِيهِمْنَ كُلَّ دَابَّةٍ

“Yeryüzünde har canlıyı yaydı.” (2, Bakara, 164)

Bu kimselerin iddia ettikleri gibi bu ayette de, canlıların yeryüzüne yayılmış olduğunun zikredilmiş olmasıdır. Ancak günümüz modern bilimi, dünyamız dışındaki gezegenlerde de hayatın var olduğunu düşünmekte ve bununla ilgili gerçekleri ortaya çıkarmak için çalışmalar yürütmektedirler. Bu takdirde bizim bu gibi çalışmalarını yapanlara dememiz gereken şey, “Aslında sizin bu çalışmalarınız bizzat Kur’an tarafından verilen gerçek haberlerdir, Kur’an’ın tespit ettiği gerçeklerin kendisidir.”

Ancak burada, “Dabbeden yani devinen, hareket eden canlıdan maksat, bazı tefsir bilginlerinin ileri sürdükleri gibi göklerde kalan meleklerdir” demek doğru olmaz. Çünkü melekler devinen değil, aksine uçan canlılardır. Nitekim yüce Allah bununla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

“... melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah’a hamdolsun.” (34, Fatır, 1)

Kaldı ki Nahl suresindeki şu ayet bu soruya çok açık ve net olarak cevap vermektedir. Allah şöyle buyuruyor:

“Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah’a secde ederler.” (16, Nahl, 49)

Dikkat edilirse, görülecektir ki, Allah'a secde eden varlıklara ayrıca melekler de atıf yani bağ edatıyla atfedilmektedir. Atıf ise, atfedilen ile kendisi üzerine atıf yapılan şey arasında bir farklılık ve ayrılık olduğunu gösterir.

Bunun bir benzerini de Rahman suresinin şu ayetlerinde görmekteyiz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

مَرَجَ لَبَحَرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ فَبَأَى
الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ

“İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır. Birbirine geçip karışmazlar. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? İkisinden de inci ve mercan çıkar.” (55, *Rahman*, 19-22)

Bazı tefsir alimleri, مَرَجَ بَيْنَهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ayetiyle ilgili olarak şu görüşü ileri sürdüler. Bu, bir bakıma muzafın hazfı kabilindedir. Bunun takdiri şöyledir: “ikiden birisinden” Ya da şöyle denilir: “ikisi bir araya geldiklerinde, her ikisi de bir tek şey olmuş olurlar.” Şöyle söylemek de doğru olabilir: “ikisinden çıkar.” Yani aslında birine ait olan şey, sanki her ikisine de aitmiş gibi nispet olunur. (20-a)

Çünkü inci ile mercan iki denizden birinden çıkar. Bu ise tuzlu suya sahip olan denizdir. Yoksa suyu tatlı olan deniz demek değildir. İşte bütün bu ayetler, bir başka suredeki bir ayete, *Furkan* suresindeki bir ayete gönderme yapılarak değerlendirilmişlerdir. Çünkü yüce Allah bu ayette şöyle buyuruyor:

“Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerininki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan Allah’tır.” (25, *Furkan*, 53)

Aslında böyle bir gönderme yapmaya gerek yoktur. Çünkü

her bir ayetin kendine göre bir yorumu bulunmaktadır. Furkan suresindeki bu ayette, tatlı ve susuzluğu gideren ile tuzlu ve acı olan **iki denize** ait suyun durumunu ortaya koyan bir ayettir. Oysa Rahman suresindeki ayet ise hemen ilk baktığımızda tek bir nevi olan iki denizden söz etmekte ve bu nevin yani çeşidin de tuz olduğudur. Allah'ın kanunları/sünneti gereği bundan inci ve mercanın çıkışına da şaşmamak gerekir.

Mademki Furkan suresindeki ayet, yüce Allah tarafından tatlı nehirler ile deniz arasına **bir engel, aşılmaz bir sınır** konulduğunu göstermektedir. Her biri de aynen kendilerine ait özelliklerini korumaktadırlar. Örneğin Nil nehri ile Mısır'da bulunan ve Dimyat ile Ruşeyd arasında yer alan orta denizde olduğu gibi.

Rahman suresindeki ayetlere gelince, bu ayetler özellikle bu durumun bizzat suyu tuzlu olan denizlerin kendilerinde var olan bir gerçek olduğunu göstermektedirler. Yani tuzlu denizlerin bile kendi aralarında tuzluluk oranı bakımından farklılık gösterdiklerini ifade ediyorlar. Allah'ın sanatı gereği bir engel, aşılmaz bir sınırın varlığını gösteriyorlar. Çünkü bütün bu denizlerin kendi aralarında ke-safet, yoğunluk , ısı dereceleri, içlerinde barındırdıkları canlılar, akış yönleri ve debileri bile farklıdır. Hatta bir denizdeki balıklar ve canlılar ile diğerindeki balık ve canlılar birbirlerine geçiş yapmazlar, hem de aralarında herhangi bir engel olmadığı ve geçiş için mümkün yollar bulunduğ u halde biri ötekine intikal etmez.

Yine benze ayetlerden bir de yüce Allah'ın Zariyat suresinde geçen bir ayetidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Her şeyden de çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız.” (51, Zariyat, 49)

Bazı tefsir bilginleri bu ayeti değerlendirirlerken, ayette geçen, **يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ** yani hep, bütün manasında külliyet, esas itibariyle hepsi, tama-

mi, bütünü demek değildir, bu, genelde, çoğunlukta böyledir, diye yorumlamışlardır. Yani genel ve mutlak değildir. Oysa ayete ilk baktığımızda, ayeti kerimenin **بِرَّكَزٍ شَرِّ** yani, “her şeyden” lafzı gayet açık ve nettir bunun da ifadesi genel ve mutlaktır. Ancak kimi tefsir bilginleri de, **بِرَّكَزٍ شَرِّ** kavlinden, “Canlıların her cinsinden, her türünden erkek ve dişiler” olarak yorumlamışlardır ^(20-b) ve bu durumu sadece canlılara has bir durum olarak göstermişlerdir.

Evet bunlar böyle demektedirler. Çünkü bunların bilgilerine göre, çift oluş yani erkekli ve dişili olma hali, sadece insanlar ile canlılarda vardır ve kimi bitkilerde, örneğin hurma ağaçlarında bulunur tarzında olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat bunlar tüm bitki türlerinde bunun varlığını bilmiyorlardı, hatta cansız sanılan varlıklarda bile bunun var olduğunu bilmiyorlardı.

Nihayet modern bilim çağı gelince, bu gerçeklerin üzerindeki perdeyi araladılar ve bize, bütün bitkilerde bu durumun var olduğunu kanıtladılar. Hatta dahası da var, tüm yaratılanlar çift olarak yaratılmışlardır kuralına dayanmaktadırlar. Hatta Atoma varana dek. Çünkü bunun bir artı elektrik kutbu ve bir de eksi elektrik kutbu bulunmaktadır. Yani bir pozitif ve bir de negatif olarak iki kutba sahiptir. Yüce Allah gerçekten ne güzel buyurmuş ve gerçeği bize göstermiştir:

“Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah’ı tesbih ve takdis ederim.” (36, Yasin, 36)

C- DİNİ GERÇEKLER KARŞISINDA BEŞER AKLI

Burada üzerinde duracağımız bir diğer konu da, özellikle Kur’an’a hizmet açısından büyük bir öneme haiz olan beşer aklının

(20-b) Bak. Alusi.agt. 27/17-18)

Kur'anî gerçekler karşısındaki durumudur. Evet özel manasıyla Kur'an'a ve genel anlamıyla da dine olan hizmeti..

Kur'an'ın sözkonusu ettiği dini ve gaybi gerçeklerin beşer ya da insan aklıyla yakınlaşması meselesidir. Ki zaman zaman bu gibi şeyleri akıl uzak bir ihtimal olarak görüyor ve yadırgıyor veya bu gibi konularda üstünlük taslamaya çalışıyor. O halde bu iki durumu bir birlerine yaklaştırma gereği üzerinde durmak gerekir.

Kaldı ki ben bu konu ile alakalı olarak çok eskiden, “Davetçilerin Eğitimi” adlı kitapta, “Bilimsel kültür ya da eğitim” adlı bölümünde (133-136. sayfalarında) davetçi için gereken esasları ve mümkün olduğunca bilimin önemli bir rol oynadığını ele almıştım. Burada çağımızla ilgili olarak ilmin ya da bilimin görevlerini anlatmıştım. Esasen bilimsel gerçekler ışığında dine hizmet bakımından onu destekleyeceğini, dini kavramların anlaşılması için gerektiği gibi açıklamalar ortaya koyacağını, dini hükümler konusunda yardımcı olacağını, onu savunacağını da ele almıştım. Kısaca hasımların kuşkularını yok edecek, düşmanlarının iftiralarını önleyecek manada dine hizmet edebileceğini zikretmiştim. Bu da birkaç yönden ortaya çıkabilir. İşte bu yollardan bazıları şöyledir:

a- Çağımız insanlarına bazı inançları ve dini gerçekleri kavramada, konuyu onlara daha bir yaklaştırabilir. Bu gerçekleri bizzat deneysel bilim mantığıyla destekleyebilir. Hatta dinin en başta gelen ve en önemli, en büyük olan meselelerinden bir olarak işe Allah'ın varlığıyla başlayabilir. Bilim çağımızda bu konuya ilişkin olarak, maddecilere ve dinsizlere karşı büyük bir rol üstlenebilir, kanıtları ortaya koyar ve şüpheleri önler. Bunu da elindeki bir takım araçlar ve yollardan sağlar. Örneğin matematik, astronomi, fizik, kimya, jeoloji, biyoloji, tıp ve daha başka yollardan kanıtlayabilir, yardım edebilir. Nitekim bunun örneğini, A.Cris Morrison'nun “İnsan tek başına hayat sürdüremez” adlı kitabında görmekteyiz. Bu eser Arapça'ya, “İlim iman etmeye çağırır” adıyla çevirilmiştir. Bir de, çağdaş otuz Amerika'lı bilgin tarafından hazırlanan, “Bilim çağında Allah Tecelli ediyor” adlı eser, aynı şekil-

de, Dr. Ahmet Zeki'ye ait "Gökte Allah ile beraber" adlı eser bu manada hizmet eden eserlerdendir.

Nitekim İslâm düşünürlerinin bu eserlerden yararlandıklarını, dini akideler konusunda faydalandıklarını görmekteyiz. Örneğin üstat Nedin el-Cisr'in, "**Bilim. Felsefe ve Din Açısından İman**" adlı eserinde ve Hintli düşünür Vahidüddin Han'ın, "**İslam Meydan Okuyor**" adlı eserinde bunları görmekteyiz. Bu eser üzerinde çalışma yapan Dr. Abdussabur Şahin de bir takım ekler ve takdimle buna ilave bir isim vererek eseri, "**İmana Bilimsel giriş ya da bakış**" ismiyle sunmuştur.

Çok eskiden beri felsefe ve kelim ile uğraşan bilim adamları, insan dünyada yapıp ettiklerini bitirdikten yani ölümünden sonra bunların karşılıklarını görmeyi uzak bir olasılık gibi görüyor ve hatta inkar ediyorlardı. Çünkü ameller arazdırlar, yani sonradan oluşan şeylerdir. Bu itibarla araz olan bir şey de iki zamanda var olmaz. İşte bu görüş doğrultusundan da, "**O gün insanlar amelelerini görmeleri için darmadağınık geri dönüp gelirler.**" (99, Zilzal, 6) "**Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır.**" (18, Kehf, 49) "**Herkesin iyilik olarak ne yaptığını ve kötülük olarak işlediklerini karşısında görecekləri ahiret gününde...**" (3, Al-i İmran, 30) gibi bu ve benzeri ayetleri tevil etmişlerdir. Bu ayetlerde söz konusu edilen **ameller** ifadesiyle, aslında amellerin kendileri değil, bunların karşılığı olan alacakları **karşılıklar** ya da **cezalar**dır, demişlerdir. Yani **işledikleri amellerinin cezalarını görmek için**, anlamındadır, diye yorumlamışlardır.

Oysa modern bilim çağında gördük ki, insan tüm konuşmaları, yaptıkları her türlü işleri kayda geçirilip karşımıza getiriliyor ve bütün bunlar bugün feza dediğimiz boşlukta halen vardırırlar, bunları aynen alıp tescil etmek, kayda geçirip tespit etmek, kalıcılıklarını korumak mümkün olmaktadır. Hatta bu şeyler üzerinde oldukça uzun yıllar ve zamanlar geçse bile, bugün onları aynen alıp görüntüleme veya herhangi bir bilimsel yoldan göstermek mümkün olabilmektedir. Gerçi bugün henüz bilim bundan asırlar önce geçmiş

olan olayları görüntüleyip bize, gözlerimiz önüne canlı olarak gösteremiyorsa da, henüz bu anlamda bir alet icat edilmemiş ise de, bu, tümüyle mümkün olmayacak demek değildir.

Bunun anlamı şudur: Her insan uzun yaşamı boyunca neler konuşmuş, neler yapmış ise, bütün bu durumları adeta bir film şeridi gibi aynen gün gelir gözlerinin önüne seriliverir. Hem de küçük ve büyük ne yaptıysa tüm yaptıkları gözlerinin önüne serilir. Bu haliyle insan yaptıklarını mecazi anlamda değil, tam bir gerçek olarak görebilecektir.

Bugün bile hiç gündemden düşmeyen istinsah ya da kopyalama cereyanı, tıpkı muayyen ya da belirli bir insanın aynısının meydana getirilmesi gibi şeyler de mümkün olabilecektir. Bu da o kişiden alınacak bir hücre vb. gibi bir şeyle sağlanabilecektir. Bu da bize öldükten sonra dirilmenin bir kanıtı olarak karşımıza çıkacaktır. Ölümden sonra dirilmeyi inkar edenlere bir cevap olabilecektir. Yani bir insanı, eski bir insanın aynısı imiş gibi ortaya koymak yani kopyalamak. Bu da şeriat açısından bilinen ve hiçbir zaman çürü-yemeyecek olan “Achbuzzeneb” Yani “Kuyruk sokumu” adıyla belirtilen çürümeyen bu organ aracılığıyla olacaktır.

b- Bilim bir çok buluşları ve tespitleriyle Şeriat hükümlerinin bir çoğunu teyid edip destekleyecektir. Yani insanların yararına olabilecek, maslahatlarını celbeden, zararlarını önleyecek olan şeyleri açıklayabilir. Bu sayede de iman edenlerin sayılarında artış meydana gelebilir. İslam şeriatının tam ve mükemmel bir şeriat olduğu ve her çağa uygulanabilineceği gerçeği karşısında şüphecilerin kuşkuları önlenmiş olur veya en azından bu kuşkuları zayıflar.

Tıp bilimi de bize, bütün kötülüklerin anası sayılan ve “Ümmül habais” denilen içkinin ve şarabın zararlarını daha açık ve daha bilimsel olarak açıklayabilir. Hem içenleri ve hem alkolik olanları zarara uğratan ailelerini, toplumu maddi ve manevi olarak zarara sokan bu şeylerin önüne daha bilimsel manada geçilebilecektir. Bu sayede İslâm’ın içki ve şarabı yasaklama hikmeti de anlaşılmış

olacaktır. Yakın veya uzak bunu imal eden, ticaretini yapan ve piyasaya sunanlara neden lânet okuduğunun da hikmeti anlaşılmış olacaktır.

Yine buna benzer her türlü uyuşturucu, sigara, aynı şekilde insanların keyif verici olarak aldıkları ve bir alışkanlık haline getirdikleri her türlü zararlı şeyler, ister yenen, ister içilen ve ister koklanan veya bir başka şekilde alınan zararlılar türünden olsun, işte bilim bütün bunların durumunu bize açıklar, dolayısıyla İslâm'ın neden bu zararlı şeyleri haram kıldığı gerçeği ve hikmetini de bize göstermiş olur. Zarar veren bu tür maddelerin ve bağımlılarına verdiği zararlar ister kişi üzerinde hemen, ister ileride ortaya çıkarılabileceği etkileri görülmüş ve bunun İslâm açısından da konumu açık olarak meydana çıkarılmış olur. Kısaca Bilim bu konuda İslâm'a ya da İslâm şeriatına hizmet etmiş olur. Haliyle bu maddelerin sadece madde bağımlılarını değil onlarla beraber meydana getirdiği ruhsal çöküntü ve bunalımlar, ahlâksal çöküntüler, sosyal bunalımlar ve daha nice zararlar açısından bilim İslâm'a hizmet ve yardım açısından bu gerçekleri ortaya koymuş olur.

Aynı şekilde gayri meşru hayatın, zina hayatının neden olabileceği salgınlar ve hastalıklar.. Hem erkekler ve hem kadınlar açısından büyük tahribatlara yol açacaktır. Özellikle de bugün AIDS adıyla yaygınlaşan ölümcül hastalık gibi. Dolayısıyla bu hastalık hem doğabilecek nesiller açısından, hem ahlâksal açıdan, hem aile ve toplum bakımlarından büyük yıkımlara neden olacağı bir gerçektir. İşte bütün bu hastalıkların meydana getireceği tahribata genel manasıyla yüce Rabbimizin şu ayeti teyid ve tekit etmektedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.” (17, İsra, 32)

Evet canlılarla ilgili bilim dalları, Biyoloji, canlı organların görevlerine ait bilimler, Tıp bilimi ve daha başka bilim dalları, bize erkek ile dişinin bir başka ifade ile erkek ile kadın arasındaki fitri

bakımdan yani yaratılışlarındaki özellikleri açısından önemli olan farkı açıklayabilir. Aslında bu farklılık abes de değildir. Teşri/yasama, terbiye/eğitim, talim-öğretim, ve tevcih/yönlendirme bakımlarından bilgisiz kalmak, gereğince bunları öğrenmemek insanı kötü sonuçlara götürür ya da kötü sonuçların doğmasına neden olur. Doğrusu her iki cins açısından olsun, cemaatin veya toplumun bütünü bakımlarından olsun en hayırlı olan şey; her ikisi içinde kendilerine uygun bir işin olması, hayatlarında yapacakları görev açısından görevlerine uygun bir kültüre sahip olmalılar. İşte ancak bu sayede bilim mantığı ile din mantığı birbirleriyle anlaşabilirler, bir araya gelebilirler. Ki zaten bu sağlıklı fitratın da doğal manasıyla kabul edebileceği bir mantıktır.

Burada, deneysel bilim dalının çağımızdaki otoritesi kabul edilen biri olan Dr. Kıssis Karl'ın "İnsan Bu, Bilinmeyen Varlık?" adını verdiği eserinden şu alıntıları yapmam bu konuda bize bir fikir vermeye yeter sanırım. Bu zat diyor ki:

"Aslında erkek ile kadın arasında var olan farklılık, onların organlarını cinsel açıdan farklı oluşlarından doğuyor değildir. Rahim ve gebelik bakımlarından da değildir. Ya da eğitim açısından yetiştirme bakımlarından olan farklılık da değildir. İki cins arasındaki fark oldukça derin ve ciddi bir şeyden dolayıdır. Bu ise organsal açıdan tamamen kimyasal maddelerden etkilenmesi ve cinsel arzu guddelerinin ifrazatına, yani spermilere bağlı bulunmaktadır.

Şayet bu temel olaylar bilinmezlikten gelirse – ki bunlar kadınlık durumunu ya da hareketini ortaya çıkaran şeyi, sadece görüşlerine veya bakış açılarına göre ele alıp değerlendirirler. Bu da erkek ve dişi olarak her iki cinsin de tek bir kültürü almalarına ve her iki cinsin de kendilerine uygun işler edinmesine bağlı olduğunu, bununla mümkün olabileceğini görür.

Oysa durum hiç de öyle sanıldığı gibi değildir. Kadın yaratılış bakımından erkeğe göre çok derin ve ciddi anlamda farklılık gösterir. Kadının bedeninde var olan her bir hürecik, özellikle cinsel

açıdan onun karakterini taşır. Durum kadının diğer organları açısından da aynen böyledir. Yoksa sadece sinir sistemi değildir. Çünkü uzvi kanunlar yani fizyoloji kanunları adeta kozmik dünyanın kanunlarına benzerler. O kanunları ve düzeni bozmanın bir yolu ve imkanı yoktur. Şurası da bir gerçektir ki, insanlık arzularını onlarla değiştirmemiz mümkün değil, muhaldir, olamazdır. Biz de aynen o kanunları kabullenmek, olduğu gibi almak zorundayız, buna mecburuz. O halde bayanlar kendi yeteneklerini kendilerine özgü olan işlere yönlendirmelidirler. Erkekleri taklit etmeye çalışmasınlar. Çünkü bayanların medeniyet ya da uygarlık gelişmesindeki rolleri erkeklere göre çok daha üstündür. Bu itibarla kadınların kendi rollerinden ayrılmaları doğru değildir.”

Yine bu zat şöyle diyor: “İnsanlar adet olarak kadına oranla doğum görevinin ne manaya geldiğinden habersizdirler. Oysaki bu görev, kadının tam ve olgun anlamında yetişmeleri için bir zaruret ve bir gerekliliktir. İşte bu bakımdan kadını annelik görevinden ayırmak, uzak tutmak gerçekten büyük bir ahmaklık ve basitliktir. Genç erkeklerle genç bayanların aynı kültürü almaları yetmez, bu doğru olmaz ve onlar için hayatta tek düzey bir yaşam da doğru değildir. Her ikisinin de tek yönden bir üstünlük gayretleri olmamalıdır. Eğitimcilere düşen görev mutlaka bedensel yönden, akli açıdan erkekle kadın arasındaki farka ve ayrılığa dikkat etmelidir. Her ikisinin de doğal olarak rollerini nasıl üstlenmeleri gerektiğine önem vermeliler. Her iki cins arasında öyle farklar var ki, onları ortadan kaldırmak asla mümkün değildir. Bize düşen şu uygar dünyanın kurulmasında buna değer vermek ve itibar göstermektir.”

AKKAD'IN İNSAFLI BİR İFADESİ

Ben bu konuyu tanınmış yazar Üstat Abbas Akkad'ın mutedil, doğru bir tespitiyle kapatacağım. Kendisi İnsandan bahisle, “İslam gerçeği ve düşmanlarının saldırıları/yanlışıları” adlı eserinde,

içinde yaşadığımız bu son çağda İslâm gerçeğinden söz edilirken bununla ilgili olarak ilave olarak getirilen yeni bir tanıma, açıklama mahiyetinde mutedil olan bu görüşünü ortaya koymaktadır.

Bu da; Evrenin bu gelişmesinin ve yükselmesinin tedrici olan bir evrim sonucunda meydana geldiğini savunan bilim adamlarının veya bu bilim okuluna mensup kimselerin getirdiği tanım sebebiyle Akkad'ın getirdiği bir açıklamadır.

Bu görüşe sahip olanların en başta gelenleri, “İnsan gökten düşen bir melektir” veya “tersyüz olmuş bir ruhtur” görüşünü savunanlara karşı, “İnsan yükselen bir canlıdır” diye tanımlayanlardır.

Bu yeni akım karşısında Müslüman'ın görüşü nedir? O bunları doğruluyor mu, yoksa yalanlıyor mu? Dini nasslar arasında buna uygun ve bunu kabul eden bir yorum ya da tefsir var mı? Yoksa dini yorumlar arasında bu görüşü ret eden ve karşı çıkan nasslar mı var?

Üstat Akkad, “İslam Gerçekleri” adını verdiği kitabında şu görüşlere yer veriyor: “Biz Bilimsel görüş ve akımlar ve tabiat ile alakalı teorilerin tefsiri ya da yorumlanması hakkında, ortaya çıkan her yeni akımı, tartışma götürür ya da değişiklik gerektirir anlamında kitabı tartışacak, hakkında bilgimiz olmayan bir konuda söz söylemek istemeyiz. Ya da ortaya atılan bir teori hakkında kimi bilim adamları olumlu yaklaşırlarken kimilerinin ret yolunu seçmelerini de ele almak istemiyoruz. Ne zaman bilimsel manada bir takım teorilerin sabit olduğu ortaya atılsa, o bir süreye kadar sabittir ve var demektir. Bu konuda herhangi bir şüpheye yer kalmaz, bir tadil ve tashih ile onu karşı karşıya getirmek, haksızlıkta bulunmak da olmaz, bunu da istemeyiz. Ancak biz, yaklaşık olarak şu görüşü kabul etmekteyiz.

Bizler büyüklerimizden öğrendiğimiz kadarıyla yedi kat semayı, güneş sistemi içerisinde yer alan yedi gezegen olarak gördük. Daha sonra anlaşıldı ki, bu gezegenlerin sayıları yedi değil, on taneden de daha fazla imiş. Hatta bunların küçük olanların sayıları

ise yüzlerle ifade olunmaktadır. Sayıya gelmeyecek derecede çoktur. O halde, bir takım görüşleri yorumlamamız, sözleri açıklamamız açısından akideyi zorlamamamız gerekir. Yani bunlar mutlak manada iman esaslarındandır, diyerek bunların ilimleri ya da bilgileri noktasından akidenin temellerinden saymaya zorlamamak icabeder. Aynı zamanda esasları, bu temellere dayandırıp bırakmak da doğru değildir. Din bakımından yeter olan şey, inanılan şeyin sağlıklı bir iman olması ve akla da uygun bulunmasıdır. Yani bilimsel bir çalışma yapan kimsenin akidesi bu çalışma ile keşiflere ve bir takım yeni bilgiler elde etmeye yarayacak olan bazı görüşleri kabul etmesine mani bir durum oluşturmamalıdır.

İşte Müslüman bu sünnete veya bu yola göre Kitabının ayetlerine, peygamberinin hadislerine başvurmalı ve bu çerçevede bakmalıdır. Bu çalışmalarında bunları bir engel kabul etmemeli, gelişmeleri fikrin ve düşüncenin kendisine ilhamı oranında, tecrübenin yani deneysel bilimin de gösterdiği doğrultuda çalışmasını sürdürmelidir. Akidesini bunun karşısında bir engel görmemelidir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“İşte görülmeyeni de görüleni de bilen, mutlak galip ve merhamet sahibi O’dur. O Allah ki, yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır. Sonra onun zürriyetini, dayanıksız bir suyun özünden üretmiştir. Sonra onu tamamlayıp şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üflemiştir.” (32, Secde, 6-9)

“Andolsun biz insanı çamurdan süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık” (23, Müminun, 12)

Eğer insan, ilk insanın yaratılışının topraktan, arzdan yaratıldığını ve bu yaratılışının da, arzdan süzölmüş olan bir çamurdan var edildiğini kabul edip buna inanıyorsa, artık bundan böyle kesinleşmiş olan sonuçtan evrim teorisini açmada, değerlendirmede herhangi bir durum sözkonusu değildir. Yani üzerinde ittifak olmuş olan kesin bir şey üzerinde yapılması gereken ne ise onu yap-

malıdır. Bu netice sebebiyle Müslüman'ın akidesiyle çelişen bir durum esasta yoktur. Yani temelde topraktan yaratılma kabul edildikten sonra teorinin evrimle ilgili konusu üzerinde akideyle çelişir bulmak doğru değildir. Çünkü O da insanın arzdan yani toprak var edildiğini, bu manada bir ceset olduğunu, Allah tarafından bir ruh verildiğini kabullenmek esastır. Şu gelişen dünyada bu akideyi kesin bir ifadeyle tatbik ve iman açısından çürütmek kimsenin tekelinde değildir.” (20-c)

KUR'AN'IN BİLİMSEL TEFSİRİ VE İ'CAZI

Burada önemi ve delaleti bakımından gerekli olan bir meseleye işaret etmek isterim. Bu mesele de Kur'an'ın “Bilimsel İ'caz” konusu ve bunun “Kur'an'ın Bilimsel Tefsiri” ile olan alakasıdır. Çünkü Kur'an'ın tefsiri ile İ'cazı konuları birbirine karıştırılmaktadır. Hatta kimileri, bilimsel manadaki her tefsiri aynı zamanda Bilimsel İ'caz olarak görmekteler. Bu, doğru bir şey değildir.

Bilimsel tefsirin sahası, daha önceki sayfalarda da değindiğimiz gibi, oldukça geniş bir alandır. Ancak, Bilimsel İ'caz'ın alanı ise, tefsire göre daha özel ve çok daha dardır.

Bizim tefsir bilgini kardeşlerimizin çoğunun ele aldıkları meseleler, bilimsel İ'caz konusu ile alakalı yaptıkları şey sadece bir tutkuya dayanmaktadır. Bunları da biz tartışmaya değer bulmaktayız, fakat bu, hasım tarafından kabul görececek bir şey de değildir.

Çünkü sen bunlara; “Tabiat bilimci kardeşlerimizin sordukları gibi kim, ümmi bir toplumda yetişen ümmi yani okuma ve yazması olmayan Muhammed'e, demirin gökten indirildiğini öğretti diyecek olursan, onların sözcüsü durumundaki biri sana şöyle sorar: Şu,

“Biz demiri de indirdik” (57, *Hadid*, 25) ayetinin bu cümlesini Allah ifade buyurduğu zaman, Kur’an’ın bunu kastettiğini sana bildiren şey nedir? Bunun bu anlamda olduğunu nereden biliyorsun? Belki de bundan kasıt, **“Biz onu yüce ve semavi olan bir tedbir ile yarattık”** demektir. Nitekim Kur’an’da bunun örnekleri bulunmaktadır. İşte bunlardan bazı ayetler:

“Sizin için hayvanlardan sekiz eş indirdi.” (39, *Zümer*, 6) Yani yarattı, meydana getirdi demektir.

“Ey Adem oğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise indirdik.” Yani yarattık demektir.

Bu benim oldum olası hep söylediğim şeydir. Halen de aynı şeyi söylemeyi sürdürmekteyim. Özellikle İ’caz’ın bu yönünü ele alıp bu manada açıklamalarını sürdüren ilim adamlarını burada kastetmekteyim. Örneğin Dostumuz Şeyh Abdülmecit el-Zindani gibi. Çünkü bu zat, tüm gayretini ve mesaisini i’cazın bu noktasına yönlendirmiştir. Onun bu konuda şaşırtıcı araştırmaları vardır. Hoş ve güzel gayretleri bulunmaktadır. Ki o, **“Dünya İslâm Birliği”** yani **“Rabîtatü’l-Alemî’l-İslamiyye”** bünyesinde, **“Kur’an’ın i’cazı ile ilgili olarak dünya çapında bilimsel bir heyet”** oluşturma gayretine düşmüş ve bunda da başarılı olmuştur. Aynı şekilde, A. D. Zağlul el-Neccar dostumuzda da bu gayretleri görmekteyiz. Kendisi **“Yer bilimleri dalında uzman biridir.** Onun bu alanda gerçekten büyük çapta çalışmaları ve parlak gayretleri bulunmaktadır.

İşte bunun içindir ki, bizim bu i’caz konusunda asıl umdemiz, bunu kanıtlayıp ortaya koymaktır. Bunu açık, sağlam ve net hükümler olarak sergilemeliyiz. Ki bunlar asla kendilerinden şüphe duyulmayan veya Kur’an’da benzeri bir konuda şüpheye asla yer bırakmayan bir kesinlikte olsun. Örneğin ceninin geçirmiş olduğu evreler gibi. Ki bu, Kur’an’ın 23/Müminun, 22/Hac surelerinde yer almaktadır. Nitekim tüm yaratıkların çift olarak yani erkekli ve dişili yaratıldıkları kuralı. Bu da yüce Kitabımızda şöyle yer almaktadır:

“Her şeyden de çift çift yarattık.” (51, Zariyat, 49)

Aynı şekilde bütün canlıların aslının su olması gerçeği. Yüce Mevla şöyle buyurmuştur: **“Her canlıyı sudan yarattık.”** (21, Enbiya, 30)

Diğer taraftan i'caz konusunda mutlaka önceden açık bir meydan okuyuşun var olması, kendisiyle meydan okunulan şey konusunda muarazaya davet çağrı olması gerekir. Bu arada bu meydan okuyuşu kabul etme nedenleri de fazla olmalı, muaraza karşısında engeller olmamalıdır. Bu arada Muarazaya katılanların tümü bu girişimlerinde başarısız konuma düşürülmüş ve acze düşmüş olmalılar.

“Bilimsel i'cazda böyle bir meydan okuyuş henüz yoktur. Çünkü eskiden beri meydan okuyuş Beyan, Belagat ve nazım konularında idi. Nitekim bu da herkesçe bilinen bir gerçektir. Eğer farklı bazı şeyler var ve onlar da, örneğin gayba ilişkin haberler, keza Kur'an'ın içerdiği hidayet, ıslah ve teşri/yasama konuları gibi buna izafe ediliyorsa bile, burada asıl olan şey Beyani manadaki tahdiddir yani meydan okumadır.

BİLİMSEL İ'CAZ GERÇEKTE BEYANİ İ'CAZDIR

Aksine ben şunu söylemekteyim. Bu önemli mesele hakkında ve bu konuda benim bildiğim ve benim çıkardığım mana, bugün **“Bilimsel İ'caz”** diye adlandırılan şey, iyice düşünülüp güzel bir tahlil yapıldığı zaman, bunun da Kur'an'ın **“Beyani İ'cazı”** içinde yer aldığı gerçeği ortaya çıkar.

Burada i'caz denilince, Kur'an akışı çerçevesi içerirsinde ayetlerin ya da ayet cüzlerinin hayret ve şaşkınlık uyandıracak şekilde neleri kapsadığını görmek mümkündür. Yani Kur'an ayetlerinin ya da bu ayetlerin bazı cüzlerinin ilim veya bilim ile, yahut da dışımızdaki olaylar veya içimizdeki gerçeklerle ilgili olduğunu bütün bunları da ihtiva ettiğini görmek mümkün olabilmektedir. Nite-

kim Kur'an-ı Kerim şu ayetiyle bu gerçeğe şöyle işaret etmektedir. Yüce Allah buyuruyor ki:

“Evet, biz insanlara ayetlerimizi, mucizelerimizi gerek dış dünyada ve gerekse nefislerinde-öz varlıklarında göstereceğiz ki Kur'an'ın gerçek Allah kelamı olduğu, kendilerine iyice belli olsun.” (41, Fussilet, 53)

Bunun böyle olması, Kur'an-ı Kerim'in ibare veya cümlelerinde yüce Allah'ın bir çok manaları ve geniş anlamda gerçekleri onda saklı tuttuğunu, bu manada Kur'an ibare veya cümlelerinde esnekliklerle dolu olarak vahyettiğini görebilmekteyiz. Çünkü Kur'an, indiği dönemdeki sıradan Arapların kendi akılları ölçüsünde bu ibare veya cümlelerden anladıkları bir mana vardı. Müslüman bu ayetlerde fikrini ve vicdanını birlikte doyurabilecek şeyleri o fitri anlayışla kavrayabiliyordu. Bu fitri anlayışa sahip ve Kur'an'ı okuyan her Müslüman okuduklarını gayet kolay bir şekilde döneminin veya çağının durumu çerçevesinde gayet rahat anlayabiliyor ve bir sıkıntı da çekmiyordu.

Bununla beraber yüce Allah Kur'an cümlelerine öylesine geniş ve bol manalar tevdi etmiş ki, bu gerçekler zamanlar içerisinde ve çağlar boyu ilmin gelişmesi ve genişlemesi oranında ortaya çıkabilmekte ve anlaşılabilir. Kısaca bilimin ulaşabildiği ve ilerleme kaydettiği oranda Kur'an ayet veya cümleleri de o nispette çok daha iyi olarak anlaşılabilir. Nitekim biz bu gerçekleri çağımızda da müşahade etmekteyiz.

Eğer bu Kur'an bir takım insanların tasnifi veya onların akıllarının meydana getirdiği bir telif, bir eser olmuş olsaydı, o kitabın ibarelerinde yer alan şeylerin çoğu değişen zamanlar içerisinde farklılık gösteren bir çok şeylere geniş manasıyla cevap vermezdi, veremezdi. Böyle bir şey mümkün olamazdı. Çünkü ilerleyen zamanlar içerisinde, o kitapta yer alan ve gerçek doğrular imiş gibi sunulan bilgilerin bir takım kabul edilmeyecek vehimlerden ibaret meseleler olduğu gerçeği ortaya çıkmış olacaktır.

İLİMLİ İLİM ADAMLARININ TİTİZLİĞİ

Bu Bilimsel İ'caz konusundaki hassasiyetim ve titizliğim konusunda, kimi değerli büyük ilim adamlarının da benimle aynı ortak görüşte olduklarını görüyorum. Evet kendi dallarında uzman ve gerçek dinine bağlı kişilerin bu hassasiyet noktasında bana katıldıklarını görüyorum.

İşte bu ilim adamlarından biri A. D. Abdülhafız Hilmi'dir. Biraz önce değindiğimiz konu ile alakalı olarak yaptığı incelemede şunları söylüyor:

“Bir de ortada şöyle bir önemli ve tehlikeli bir mesele bulunmaktadır. Mutlaka buna dikkat çekmek ve bu konuda uyarıda bulunmak gerekir. Kur'an-ı Kerim tefsiri ile modern bilim meselelerini bir arada değerlendirmek isteyen bir çok kimseler arasında yaygın olan bir gerçek vardır. Çünkü bunlar modern bilim tarafından ortaya atılan hemen her konuda: **“Kur'an bu konuda veya şu meselelerde bilimin çok önünde yer almaktadır. Onların bugün söylediklerini kur'an asırlar önce bildirmişti”** türünden bir takım işgüzarlıklara kalkışmaktadırlar. Bu, gerçekten çok tehlikeli ve sakıncaları olabildiğince fazla olan bir husustur. Bu gibi görüşler çoğu zaman ayak sürçmesine neden olabilecek basit, hiç bakılmayacak ve herhangi bilimsel veya tarihsel bir mesnede, delile dayanmayan boş sözlerden ibaret bulunmaktadır.

Tevil konusu edilen şey, çoğu zaman Kur'an'ın bu kainat ile alakalı ince ve hassas bir şeye işaret ettiği sözkonusu olamayabilir. Yani onun ileri sürdüğü bu şey ve tevilcinin bu manada yorumlamış ve değerlendirmiş olması doğru bile olsa, bu şekilde, onun bu konuya bağlı ve buna işaret ettiği ifadesi doğru olamayabilir. Yani bütün ihtimallerin üzerinde o ayetin veya Kur'ani ifadenin buna işaret ettiği yorumu doğru değildir. Onu ele alarak, detaylarıyla ortaya konulan bir bilimsel konuda onunla yarıştırmaya kalkışmak ve onu o şeyin yerine koymak uygun değildir.

Kaldı ki fazla olarak bir de şu gerçek vardır, tevil ya da o manada değerlendirmeyi yapan kişi, modern bilim tarihiyle alakalı olarak bir takım bölümleri göz önünde bulunduracaktır. Yani modern kalkınma çağı ve sonrasında bu yana olanı biteni gözler önünde bulunduracaktır. Yani geçmiş toplumların eski kültür ve medeniyetlerinden edindikleri ve hidayete ulaştıkları, Kur'an'ın da kapsamı içinde yer alan bu gerçekler sayesinde insanların kazandıkları bilgilere hiç önem vermeksizin ve onlara dönüp bakmaksızın bu yaptıklarına haklılık göstermek akıl karı değildir. Tarihsel olaylarla konuyu ele almak, aslında tartışma kapısına yol açar. Bu ise çoğu zaman, bu konu ile alakalı olarak sonuca bir görüş veya rey olarak karar verilmesi kolay olmayacaktır.

Şöyle kıyas yoluyla şu gerçeği bir düşünelim. “Müslümanlar büyük ilerleme kaydettikleri zamanlarında ve uygarlık dönemlerinde elde ettikleri ve gerçekleştirdikleri şeyleri” tartışırken, bu alandaki fikri çatışmaları ele aldığımızda, hemen karşımıza şu netice çıkıyor. Müslümanların bugünkü tüm kazanımları ve başarıları mutlak manada Grek kültürüne bağlıdır, gibi kabul edilemeyecek bir düşünce ve çatışma ile karşılaşmaktayız. Evet özellikle aşağılık kompleksi içinde olanların yaptıkları tüm bu tarihsel gerçeklerini ve değerlerini batıya mal etmeleri..

Örneğin bilimin bugün ulaşabildiği ve kimi gezegenlerin çekim alanları sayesinde belli bir kanun çerçevesinde birbirlerine yaklaştıkları, ancak aynı kanunlar çerçevesinde de birbirlerinden uzak bir mesafede kalarak birbirlerine çarpmadan durduklarını insanlara aktarmamız doğru olduğunda şöyle dememiz de doğru olabilir: Bu güçler veya alanlar sanki yüce Allah'ın ayetinde yer verdiği ve fakat bizim göremediğimiz direkler kasdolunmaktadır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten Allah'tır.” (13, Ra'd, 2)

Burada; “Kur'an-ı Kerim görüldüğü gibi Astronomi ile alaka-

lı bilim dalında genel manada çekim kanunlarını ortaya koymada Newton'un keşfettiği bilgileri çok önceden bildirmiştir" dememiz uygun değildir, caiz olmaz.

Aynı şekilde yüce Rabbimizin şu ayetini okuduğumuzda da durum aynıdır. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

"Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve gök yüzünde iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır." (6, En'am, 38)

Burada şöyle diyebiliriz: "Şu canlı kainat bir takım toplumlarından oluşmaktadır. Her bir toplumun yaratılışları bakımından kendilerine özgü bazı nitelikleri ve kendilerine uygun belli görevleri vardır. İşte ayeti kerimede bu yaratıkların farklı şekillerde yaratıldıkları ve her birinin de kendilerine özgü yaşam koşullarının var olduğuna dikkat çekilmektedir. Nitekim insan da bu neviden özellikleri bulunan bir varlıktır. Nitekim diğer canlılar da böyledir. İşte bu durumu türler üzerinde çalışma yapan bilim dallarının sonuçta ortaya çıkardığı bir gerçektir. Bilim kendi alanında derinleştikçe de bu türden gerçekleri bulabilecek, keşfedecektir." (21)

Ancak burada bizim: "Bu, Kur'an-ı Kerim'in bu noktada, Bili-me ait tüm bilgilerini kanunlaştırmada ve ortaya koymada, Karlos Liyniyus'tan öne geçmiştir" dememiz doğru bir şey olamaz. Öncelikle ayette herhangi bir tasnif ya da tür ayırımından söz edilmediğini bilmeliyiz ve ayet aynı zamanda, adı geçen Liyniyus kanununa da uygun düşmez. Gerçi her ne kadar bu kimse bir takım metotların temellerini atmış ve hatta günümüz biyologları da dahil olmak üzere biyologlar da bu konuda onun koyduğu ölçülere göre hareket ediyorlar ise de, bunu Kur'an ile bağdaştırmaya kalkışmak doğru olamaz.

Yine bu türden yani Kur'an, bilim daha çekim kanunlarından söz etmezken ve türler hakkında bir bilgileri yok iken Kur'an onları geçmiştir diye söylenen ifade türlerinden bir başkası da, atomun

bölünmesi ya da parçalanması, uzayın keşfi, yerkürenin kutba yakın olan kısmının kısalığı hakkında yani adı geçen üç örnek ile ve daha nice örnekleri sayabiliriz, Burada hepsini ele almak ve tek tek saymak mümkün değildir. Ancak belki de benim okuduğum arasında en hayret ve şaşkınlık uyandıracak olan şey, din bilginlerinden değerli bir yazarın şu ayet ile alakalı olarak yazdıklarıdır. Bu yazar yüce Allah'ın: “Ve iza'l- İşaru Uttillet”

“Gebe develer salıverildiğinde” (81, Tekvir, 4)

ayetiyle ilgili olarak şöyle yazıyor: “Bu ayet yeni yeni bir çok nakil araçlarının buluşunun yapılacağını göstermektedir. Yani otomobiller, trenler, uçaklar.. bunlar ulaşımda deve yerine geçecek ve bunlardan yararlanılacaktır.”

“el-İşar”: Gebeliklerinin üzerin'len on ay geçmiş olan deve ve benzeri hayvanlar. Oysaki ayet işlediği tema bütünü içerisinde kıyamet gününde olabilecek şeylerden söz etmektedir. Kaldı ki sözkonusu yorumu yapmaktan oldukça uzak olan ayet, bir çok sebepten dolayı ele alınabilir, bunun yorumla yakından uzaktan bir bağını bulunmadığı açıklanabilir.

Çünkü Kur'an-ı Kerim kainatın yaratıcı olan Allah tara'ından indirilmiş bir kitaptır. O kainatın sırlarını ve kanunlarını elbette en iyi bilendir. Hatta her şeyden münezzeh olan yüce Allah, bizzat bu sırların yaratandır, bu kanunların var edenidir. Yüce Allah'ın Aziz olan kitabıyla yakından ve uzaktan hiçbir alakası bulunmayan bir tür yorumlara girmemiz, manalar vermeye kalkışmamız ve böyle bir bağlantı kurmamız abesle uğraşmaktır, boş şeylerdir. O yüce Kitabın kelimeleri bu tür şeylerden beri ve uzaktır. Yani böyle bu yüce Kitap ile insan aklının ürünü olan ilimler arasında bir bağ kurmaya çalışmak gerçekten abesle uğraşmaktır, boş şeylerdir. Hatta insanların bilgileri, bilim dalları itibariyle en zirve noktasına ulaşsalar bile onları yüce Kitap ile aynı kefedeyi değerlendirmek yanlış, abestir. Bunlar olsa olsa sadece yüce Allah'ın her şeyi kapsayan kâmil ilminden elde edilen bir takım tesadüfi bilgilerdir.

Ayrıca, “Bilimsel manada öne geçmişlik Kur’an’ındır” türünden boş sözler de mümin olmayan kimseleri aslında tatmin eden, ikna eden bir yol değildir. Yani inanmayanlar bu şeylere bakarak, Kur’an’ın Allah tarafından indirilen bir kitap olduğuna ve ümmi olan Muhammed (sav)’in sözü olmadığına inanacak değillerdir. Öyleyse bize düşen şey, eğer inanmayanları ikna etmek ve inandırmak istiyorsak, bunlardan daha çok hikmet içeren üsluba ve yola başvurmamız gerekmektedir.

Nitekim Fransız hekim ve araştırmacı Morris Bukey, “**Modern bilgiler ışığında Mukaddes Kitaplar**” adını verdiği eserinde, şu ifadelere yer veriyor:

“... İşin bu bilimsel yönü tamamen Kur’an’da kendini göstermektedir. Öyle ki Kur’an bu yönüyle daha işin başında akla derin manada dehşet verici gerçekleri göstermektedir. Ben, hiçbir zaman böylesine büyük bir sayıya ulaşabilecek derecede bir çok şeyleri ortaya koyacağına ihtimal vermiyorum, bunu imkan içerisinde görmüyordum. Çünkü bir çok özel sebeplerden gerçekten büyük değişik konuları içerdiğine ve bütün bu gerçeklerin de tamamen modern bilim ile uyduğuna imkan bulamıyordum. Yani böyle bir şeyin Kur’an’da yer alacağına ihtimal vermiyordum. Bütün bunlar 13 asırdan bu yana bir kitabın nassında yer almaktadırlar..” (Morris Bukey, s:144. Yıl:1987)

Ayrıca Morris Bukey, Kur’an-ı Kerim nasslarıyla, karşılığı olan diğer mukaddes kitaplarla kıyasladığında ise şunları söylüyor: “Aslında Kur’an’ın getirdiği açıklamalar –söylenenin aksine– söz bakımından hep icaz içermektedir, veciz ifadelere yermektedir ve modern bilimin verileriyle de uyuşmakta ve ittifak etmektedir.” (Agk.s:174)

Bu arada Bukey, Kur’an-ı Kerim’in değişik yerlerine ait bir takım bilimsel açıklamalar getirmektedir. Biz onun getirdiği bu türden kimi açıklamalarına katılırken, kimi açıklamalarında ise ondan farklı düşünüyoruz, ayrılıyoruz. Bu ayrı düşmemiz de metot ve ko-

nu açısından dır. Ancak onun son yaptığı iktibasında zikrettiği bu husus halen bu gerçeği tenkit etmektedir. Bu, yani, “Kur’an’da modern bilim ile ters düşen bir şeyi bulamama” meselesi aslında selbi yani olumsuz veya menfi ya da negatif bir delil olmakla birlikte aynı zamanda güçlü bir delildir de.

İşte alimlerin Kur’an-ı Kerim ile alakalı olarak buldukları bu mutlak doğruluk veya tasdik ifadesi, yüce Allah’ın şu ayetinde buyruduklarının doğruluğunu tasdik demektir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Onlar hâlâ Kur’an’ın mana, hüküm ve öğütleri üzerinde düşünmeyecekler mi? Eğer o kur’an, Allah’tan başkası tarafından gelmiş olsaydı, elbette onda bir çok çelişkiler bulurlardı.” (4, Nisa, 82)

Bu gerçeği İmam Beyzavi’nin şu ifadeleri açıklıyor: “Ayeti kerimede işaret olunan çelişkiye gelince, aslında bu, sadece **“Manaya bağlı bir çelişki veya sadece nazma ait bir farklılık”** ile alakalı değildir. Kısaca sadece bunlara inhisar eden bir durum değildir. Yani bizzat Kur’an ayetlerinin kendisinde... demek değildir. Bu, aynı zamanda geleceğe ait olarak verdiği haberler bakımından da bir çelişki taşımamaktadır ve Kur’an’ın getirdiği hükümler bakımından aklın itiraz edememesi de, bu çelişkinin olmadığını göstergesidir, kanıtıdır.”

İşte bu mana, büyük bir astrolog olan Sir Ceymis Ceymis’in da kavradığı bir manadır. Kendisi, Arapça’ya çevrilen, **“el-Kevnu’l Ğamiz”** “Anlaşılması güç kainat” adlı eseriyle tanınan bir zattır. Değerli Hintli bilgin İnayetullah Maşriki Fatır suresinin 27 ve 28. ayetlerini bu zata okumuş. Ayet mealleri şöyledir.

“Görmedin mi Allah gökten su indirdi. Onunla renkleri çeşit çeşit meyveler çıkardık. Dağlardan geçen beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar yaptık. İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinde ancak alim olanlar, Allah’tan gereğince kor-

kar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır.” (35, Fatur, 27-28)

Hintli bilgin İnayetullah bu ayetleri Sir Ceymis Ceynis’e okur okumaz bu zat hemen: **“Sen ne dedin? ‘Kulları içinde ancak alim olanlar, Allah’tan gereğince korkar’ mı? dedin. Müthiş bir olay! Garip bir hadise, şaşılacak ve cidden hayretler içinde kalınacak bir vaka!... Bu öyle bir iştir ki, elli yıldır hem çalışma yoluyla ve hem de nüshahedeler yoluyla üzerinde durduğu bir gerçeği ona açıklamış, meydana koymasına neden olmuştur. Yani bizzat Sir Ceymis’in kendisine ait olan çalışmaları bu gerçeği ona göstermiştir. Öyleyse Muhammed’e bunu kim bildirdi?! Gerçekten Kur’an’da böyle bir ayet var mı?! Eğer gerçekten durum senin bu anlattığın gibiyse, o halde benden de bir tanıklık yaz! ‘Bu Kur’an Allah tarafından Muhammed’e vahyedilen bir kitaptır. Mademki gerçekten Muhammed ümmi biri idiye, okuması ve yazması yok idiye, böyle bir gerçeği kendi kendine ortaya çıkarması asla mümkün değildir! Ancak böylesi bir sırrı Muhammed’e bildiren Allah’ın kendisidir!... Müthiş bir olay! Garip bir hadise ve cidden şaşırtıcı ve hayret verici bir vaka!”** (Bak. Nukuşu’l-Bakistaniye dergisi, Vahiyl Han, 1973. S:132-134)

Bu rivayetin detayları oldukça ilginç ve gerçekten anlamlıdır. Bunu asıl kaynağından okuyup öğrenmek de mümkündür.

Yüce Allah’ın yüce kitabının tümü mucizdir, insanlar hiçbir yönüyle onunla asla yarışamazlar. Kaldı ki ilim adamları onun i’cazıyla alakalı delilleri değişik yönlerden ele alıp gösterebilirler. Mademki biz burada, **Kur’an’ın Bilimsel manadaki İ’cazı** üzerinde durmaktayız. O halde görev olarak bizim buna tam bir dikkat ve titizlikle eğilmemiz gerekir. Biz bunu sadece lafızla alakalı imiş manasında ele almamalıyız ve aynı zamanda onu her konuya uyarlamaya, şuna da veya buna da ait bilimsel delil budur türünden olur olmaz yorumlara da kalkışmamamız gerekir. Veya tarihsel gerçekleri de bilmezlikten gelmemeliyiz.

Bizim, daha önce geçen önder ilim adamlarımızı kendimize güzel bir örnek edinmemiz gerekir. Çünkü onlar Kur'an-ı Kerim'i dil, belagat ve teşri bakımından ele alıp değerlendirdiklerinde hangi ölçü ve metotları dikkate alarak çalışma yapmışlarsa bizim de aynı yolu izlememiz gerekir. ⁽²²⁾

KUR'AN'DA BİLİMSEL AKILCILIK

Burada oldukça önemli kabul ettiğim bir meseleye dikkat çekmek istiyorum. Kur'an araştırmaları bakımından araştırmacıların bu konuda istenilen manada önem vermedikleri bir konudur bu.

Benim düşünceme göre bu mesele, Bilimsel İ'caza işaret açısından en önemli işaretlerin başında gelmektedir. Bu da, Kur'an'ın getirdiği, **"Bilimsel Akılcılık Meydana getirilmesi"** gerçeğidir. Çünkü bu akılcılık yönü, zannı, boş tahminleri, heva ve hevese göre hareket etmeyi, esintiye göre karar vermeyi, körü körüne ata ve babaları taklit etmeyi bırakmayı gerektirir. İşin aslını ve esasını bilmeden gözü kapalı olarak efendilerimiz ve büyüklerimiz böyle diyorlar gibisinden hususların bırakılmasını gerektirmektedir. Bu, insanın göklerin ve yerin melekutuna, Allah'ın yarattığı varlıklara bakıp gözlem yapılmasını gerekli kılmaktadır. Tefekkür yoluyla gerek dış dünyaya bakarak ve gerekse kendi öz benliğine dönerek, tek tek ve ikişer ikişer dönüp inceleyerek bir karara varmak suretiyle bu manada Allah'a kulluğunu yerine getirmelidir. Akıl yoluyla bilinebilecek konularda mutlaka delile dayanmalıdır, nakillerde, alıntı ve aktarmalarda ise mutlaka belgelere meseleyi dayandırmalıdır. Duyulara dayalı olan şeylerde ise mutlaka müşahedeye, denemeye dayandırılmalıdır. Yani bu ve benzeri daha nice hususları bu gözle ele almalıdır. Ki biz bunları "Kur'an açısından akıl ve ilim"

adlı kitabımızda buna ayırdığımız bir bölümde sadece bu konuyu işledik. Dileyen oraya bakabilir. (Bak. Kahire, Mektebetu Vehbe Yay.)

Üzerinde durmaya çalıştığımız bu akıl meselesini, Kur'an, tavsiyelerinde, yönlendirmelerinde ve hükümlerinde hep üzerinde durduğu bir gerçektir. Çünkü bilimsel manadaki ilerleme bu sayede kazanılır. Aynı zamanda hemen her alanda çalışma yapabilecek ve hizmet verebilecek ilim adamlarının yetişmesine de bu, ortam hazırlar. İslam medeniyeti ve uygarlığı bakımından var olan gerçekleri, ilim ile iman arasında toplanmış olan şeyleri ortaya çıkarmada hizmet sunarlar. Bilakis ilmin din olarak önemseydiği ve dinin de ilim olarak gördüğü gerçekleri... Çünkü bu alanlardaki ilim adamları dünyanın tanıdığı kimselerdir, üstatlardır. Bunların eserleri de onlar için kaynaklık etmektedir. Üniversiteleri onların varacakları yerlerdir. Hem de çağlar boyunca bu böyledir.

Aslında bütün bunlar İslâm'ın üstünlüğü ve fazileti sayesinde. Çünkü İslâm bu ümmeti ümmetler içerisinde çıkarılan en hayırlı ümmet kılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN VE KUR'AN İLİMLERİ

KUR'AN VE KUR'AN İLİMLERİ

Kur'an ile tedavi:

Soru: İslam tarihi boyunca herhangi bir asırda bu netlik ve açıklıkta ortaya çıkıp yaygınlık kazanmış olan bir başka konu yoktur. Bu da Kur'an ile tedavi ve bu tedaviyi yapmada uzman kimselerin varlığı olgusu ya da meselesidir.

Çünkü bu kimseler, kendilerinin Kur'an yoluyla tedavi yaptıklarını ve buna güçleri olduğunu ileri sürüyorlar. Kendilerine gelen herhangi bir hastaya, muayyen yani belirli bir takım ayetleri Kur'an'dan okuyarak tedavi ettiklerini söylüyorlar. Nitekim bunlara giden kimi hastaların bu tedavinin kendilerine cevap verdiğini yani şifa bulduklarını söylüyorlar. Ancak kimi hastaların ise söz konusu tedavinin kendilerine bir fayda vermediğini, bir tesiri olmadığını söylüyorlar. Bu işin aslı astarı, gerçeklik yönü nedir? Sizin bu tür tedaviye şariat açısından bakış açınız nedir? Sizden güvenilir belgelere, delillere dayalı doğru olan görüşü açıklamanızı istiyoruz. Allah size bereketini versin ve sizi hayırla ödüllendirsin!

Cevap: Önce Allah'a hamd ile konuya başlamak isterim. Kuşkusuz bu olgu ya da mesele bir çok ülkelerde gayet yaygınlık kazanmış bir meseledir. Bu konulara ilişkin olarak hatipler hutbelelerinde, yazarlar makalelerinde yazmaktadırlar. Hatta bu konuya ait radyo ve televizyon yayınları yapılmakta, hatta dahası kimi programlarda ise uydu kanallarıyla bu olay üzerinde tartışmalar yapıl-

maktadır. Yani Kur'an ile tedavi meselesi veya olgusu olayı...

Bir takım kimseler çıkıyorlar ve bunlar Kur'an ile insanları tedavi etmede uzman olduklarını söylüyorlar. Hatta Kur'an ile tedavi adı altında bir takım herkese açık tedavi merkezleri açılmakta ve bu açık tedavi merkezlerinde halk, Kur'an-ı Kerim ile tedavi olmak için gidip onlara başvurumaktadırlar.

Biz Kur'an'ın hidayet ve şifa kaynağı olduğuna iman ederiz.. Nitekim yüce Allah da şöyle buyurmaktadır:

“Ey Muhammed! de ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalıdır. Sanki onlara uzak bir yerden bağırlıyor da Kur'an'da ne söylendiğini anlamıyorlar.” (41, Fussilet, 44)

Bir diğer ayette ise şöyle buyuruyor: **“Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.”** (17, İsra, 82)

Evet bu ayetlerde kur'an'ın şifa olduğu açık olarak belirtilmektedir. Fakat burada geçen **“Şifa”** ne anlama gelmektedir? Acaba bu, insanların herhangi bir organıyla alakalı olan hastalıktan şifa bulma demek midir? Yani bir kimsenin karnı ağrıyor, gözü ağrıyor veya vücudunda herhangi bir rahatsızlık, bir acı hissediyor. Bu durumdaki bir insan ne yapmalı? Acaba bu kişi Kur'an ile tedavi uygulayan birine mi gitmeli yoksa bu tür hastalıklarda gerçekten uzman olan bir hekime mi başvurmalı, hangisine?

Bizim bu konuda Hz. Peygamber (sav) efendimizin siretinden ve onun gösterdiği yoldan öğrendiğimize göre, Allah Resulü (sav) efendimiz bu gibi durumlarda tıp doktoruna ve onların tedavilerine başvurmuştur. Nitekim Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ashında şifa üç şeydedir; bal şerbetinde, ya neşter vurusunda veya ateşle dağlamaktadır.” (Müslim, Selam; 71/2205)

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber (sav) tedavi için doğal yöntem

olan üç tedavi yöntemini zikretmiştir. Bunlardan bir tanesi ağız yoluyla ilaç almak suretiyle olan tedavi, biri ise operasyon yani ameliyat yoluyla veya neşter vurmakla ve üçüncüsü de dağlamak suretiyle olan tedavi yöntemidir. İşte bu anlatılan şey doğal tedavi yol ve yöntemidir.

Hz. Peygamber (sav) kendileri tedavi oldukları gibi ashabına da hastalandıklarında tedavi olmalarını emretmiştir. Nitekim Resulullah (sav) ashaptan bazılarına -Allah hepsinden de razı olsun- : “Haris İbn Kelde el-Sakafi’ye gidin” diye söylemiş. Bu kişi, cahiliye döneminden itibaren Araplar tarafından da tanınan ünlü bir hekim imiş. Hz. Peygamber (sav) ashabına; bu zata gidip tedavi olmalarını önerirmiş. Hatta bir defasında ona, Enmar oğulları kabile-sine mensup tiptan anlayan iki kişi gelmiş ve bu ikisine: “Hanginiz tıp konusunda daha bilgili ve daha deneyimlisiniz?” diye sormuş. Kendisine bu ikisinden biri gösterilince, ona hastayı tedavi etme görevini üstlenmesi emrini verdi. Yani kişi, sahasında en uzman hekim kimse ve en iyi tedaviyi kim yapıyorsa gücü oranında o kimseyi bulup onda tedavi olma yolunu araştırması gerektiği gerçeğine işaret olunmaktadır.

Nitekim Allah Resulu (sav) yine şöyle buyurmuştur: **“Allah bir dert vermemiş olsun ki mutlaka onun için bir ilaç, bir deva da vermiştir. Onu bilenler bilir, bilmeyenler de bilmez.”**

Bunun nedeni yüce Allah’ın her bir hastaya, hastalığından dolayı bir tedavi umudunu vermesidir. Evet Allah her hastaya böylesi bir umut vermiştir. Doktorlara da, her bir hastalık için bir tedavi yolunu bulabilme umut ve imkânını bahşeylemiştir. Ortada tedavisi imkansız, onulmaz bir hastalık yoktur. Yani tedavisinde güçlük çekilen bir hastalık nedeniyle hemen yakın bir gelecekte veya ileride onunla ilgili bir ilacın ve tedavi imkânının bulunamayacaktır diye bir kesinlik yoktur. Bugün yoksa yarın mutlaka o hastalıkla alakalı olarak bir tedavi imkanı bulunabilir. Aksine her bir hasta için mutlaka bir ilaç ve tedavi imkanı vardır. Ancak belki bizler henüz o tedaviyi veya o hastalığı tedavi edebilecek ilacı keşfedememiştir.

Ne zaman hastalık, ilacıyla buluşursa hasta da Allah'ın izniyle iyileşir, şifa bulur.

Nitekim Allah Resulü (sav) efendimize: “Ey Allah'ın Resulü! Bizim kendisiyle tedavi olabileceğimiz bir ilaç ve bizim yanlışlardan ve kötülüklerden sakınmamızı sağlayabilecek bir kalkanımız, korungahımız var mı, bize bu konuda yol gösterebilir misiniz? Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirebilir mi?” diye sorulması üzerine şöyle buyurur: “O da Allah'ın kaderi içerisinde.”

Yani hastalıklar Allah'ın kaderi ile yani takdiriyle olduğu gibi, devalar, ilaçlar da Allah'ın kaderi yani takdiriyledir. Mademki durum böyledir. O halde neden dolayı bizler hastalığı Allah'ın bir takdiri veya kaderi olarak değerlendiriyoruz da, tedaviyi ve ilacı Allah'ın takdiri ya da kaderi olarak değerlendirmiyoruz? Oysa o da Allah'ın kaderidir, bu da Allah'ın kaderidir. Bizler bir kaderin ya da takdirin önüne yine bir kader veya takdirle geçmekteyiz, bir kaderi bir kader ile gidermekteyiz veya cevaplamaktayız. Çünkü bu Allah'ın kanunudur. Böylece kaderlerin kimisi kimi kaderler tarafından önlenir. Örneğin bizler açlık kaderini gıda kaderimizle karşılar, bununla önleriz. Susuzluk kaderimizi su içme kaderimizle önleriz. Hastalık kaderimizi de tedavi olma ve ilaç alma kaderimizle önleriz.

İşte bu, İslâm'ın sünneti, yoludur. Bunun içindir ki tıp bilimi Müslümanlar arasında daha çok yaygın hale gelmiş ve önem kazanmıştır. İslam uygarlığı çerçevesinde tıp bilimi alanında önemli sayılabilecek ve asla küçümsenmeyecek ilerlemeler kaydedilmiştir. Müslümanlar esasen dün tıp tarihinde bütün dünya tıbbının önderleri, hocaları olmuşlar, bu çığını dünyaya onlar açmışlardır. Nitekim bütün dünyada tıp alanında bizden saygın isimler kendilerini kanıtlamışlar ve dünya tıp tarihinde onların isimleri damgalarını vurmuştur.

Örneğin Ebu Bekir el- Razi, İbn Sina, İbn Rüşd, Zehravi ve benzeri daha nice Müslüman hekimler. Bu zatların tıp alanında verdikleri eserleri ise bütün dünyaya yayılmıştır. Örneğin er-Razi'nin,

el-Havi adlı eseri, İbn Sina'nın **el-Kanun** adlı eseri, İbn Rüş'tün **el-Külliyat** adlı eseri ve Zehravi'nin, **el-Tasrif limen aceze ani'l-Te'lif** kitabı bunlardan sadece bazılarıdır.

Hatta İslam fakihleri ya da hukukçuları arasında gerçekten tıp ilminden oldukça iyi anlayan kimseler de vardı. Örneğin İbn Rüş'tün kendisi bizzat fakih biridir, hukukçudur. Fıkıh alanında yazdığı, "**Bidayetu'l-Muctehid ve Nihayetu'l-Muktasid**" adlı eseri karşılaştırmalı hukuk alanında oldukça önemli ve ciddi bir eserdir. Fahrüddin Razi de önemli eserlerin sahibidir. Örneğin Tefsir, Usul, Kelam ve benzeri ilim dallarındaki eserleri buna örnekler. Hatta Fahrüddin Razi hakkında: "**Onun tıp bilimi dalındaki şöhreti, din bilimleri dalındaki şöhretinden geri kalmaz**" demişlerdir.

Aynı şekilde İbn'u'l-Nefis, de küçük kan dolaşımını keşfeden bilim adamlarımızdandır ve kendisi Şafii fıkıhçıların önemlilerinden sayılır. Nitekim Tacüddin Sübki, "**Tabakatuşşafiiyye**" adlı eserinde, ondan Şafii mezhebinden olan fakihlerden biri olarak söz eder.

Çünkü Müslümanlar Allah'ın kainat için koyduğu kanuna göre yani Sünnetullah'a göre davranıyorlardı ve buna dayanmaktaydılar. İslam toplumu ve İslâm bilginleri tıba ve tıbbi tedaviye dayanıyorlardı, bu konuda daha önceki toplumlarda olduğu gibi bir takım hokkabazlıklara ve şaklabanlıklara başvurmuyorlardı. Muskalara, nazar boncuklarına, tılsım ve benzeri şeylere değer vermiyip bunlara karşı çıkıyorlardı. Çünkü Hz. Peygamber (sav) bu gibi şeyleri bir tür şirk olarak değerlendirmiştir.

RUHSAL/PSİKOLOJİK TEDAVİ

Evet, İslam'ın bizim için ruhsal bakımdan tedaviyi önerdiği, psikolojik tedavinin uygulanmasını da tavsiye buyurduğu doğrudur, bir gerçektir. Örneğin Allah'a sığınmak yani istiaze yoluyla,

bir takım dualar ile tedavi olmak mümkündür. Kişinin kendisi, bunu kendi üzerinde uygulayabileceği gibi, kendisine başvuran veya gelen hastaları da örneğin şu dua ile tedavi edebilir.

“Allahumme Rabbennasi İzhebi'l-Be'se, işfi enteşşafi. La şifae illa şifauke, şifaen la yügadiru sekamen.”

Manası:

“Ey halkın Rabbi olan Allah'ım! Sıkıntı ve derdi yok eyle. Rabbim! Şifa ver, çünkü sen şafısın, şifayı veren sensin. Senin vereceğin şifadan baka şifa yoktur, öyle bir şifa ver ki geride bir hastalık, bir dert bırakmasın.”

Ya da şöyle diyerek tedavi eder: **“Ben sana okuyarak seni tedavi ediyorum. Şifayı da sana Allah verir.”**

Ya da Hz. Peygamber (sav) efendimizin torunları Hasan ile Hüseyini okuyarak tedavi ettiği gibi küçük çocukları bu şekilde okumak suretiyle gerekeni yapabilir. Şöyle ki: **“Her şeytanın ve her haşerenin, zararlının şerrinden, her kötü gözün dokunmasından, nazarlarından Allah'ın tam ve eksiksiz olan kelimelerine sığınarak sizi Allah'ın korumasına bırakıyorum.”**

Tedavi bu şekilde Allah'a sığınmayı içeren dualar, zikirler ve meşru manadaki her dua ile olabilir. Ancak bunları psikolojik anlamda uygularken bununla birlikte maddi sebeplere dayalı diğer görevlerin de tümüyle yerine getirilmesine gereken titizlik gösterilmelidir. Yani bunları yaparken ayrıca gerekliyse mutlaka hasta ayrıca bir hekim nezaretinde de gereken maddi manadaki tedavisini yapmalı ya da yaptırılmalıdır.

Ancak bir Müslüman şu gerçeği bilmek durumundadır. Hastasını alıp herhangi bir kimseye giderek, o kimsenin de ben sana Kur'an'dan bir şeyler okuyayım, ya da muavvezeteyn ve benzeri sure ve duaları okuyayım, ya da Ayetel Kürsiyi okuyayım da seni tedavi edeyim gibi bir şeyle yetinmemelidir. Bu yeterlidir, dememelidir. Çünkü eğer hastası sanıldığı manada bir tedaviyi değil,

maddi manada bir organı tedavisini gerekli kılıyorsa, mutlaka o organ ile alakalı gereken tedaviyi yaptırmalıdır. Örneğin eğer hastamız herhangi bir virüse bağlı bir hasta ise, mutlaka o virüs ile ilgili tedavi uygulanmalıdır.

Çünkü tedavi konusunda bu, bizzat İslâm'ın kendisinin öngördüğü, şeriatın istediği ve Müslümanların da hayatında uyguladıkları bir gerçektir. Kaldı ki bizler sahabe içerisinden herhangi birisinin; “Ben hastayı Kur'an ile tedavi etmede uzman bir kimseyim” diye söylediğini ve böyle bir yolun kapısını açtığını görmedik. Hatta Hz. Peygamber (sav) Efendimiz bütün tedavi uzmanlarının başı, piri olduğu halde ve bütün ruh doktorlarının de başı bulunduğu halde o bile böyle bir şey söylememiş ve onun böyle yaptığını da görüp duymamışızdır. Ancak o tıbbi desteklemiş ve halkın bildiği yoldan, alışı geldikleri gibi hekim nezaretindeki bir tedaviyi meşru kabul etmiştir.

Kaldı ki yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim de bazı gıdalarda şifa olduğuna ve tedaviye yaradığına, ilaç olduklarına işaret etmektedir. Nitekim Nahl suresinde şöyle buyurmaktadır:

“Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet/bal çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır.” (16, Nahl, 69)

Ancak şu, Kur'an ile tedavi merkezleri veya muayenahaneleri açtığını duyduğumuz kimselere gelince, -ki Kahire'de bu türden yerlerin açıldığını duymaktayız.- örneğin filan oğlu filan Kur'an ile tedavi ediyor, deniliyor, bir çok gafil, her şeyden habersiz kimseler ve her denilen doğrudur diyenler de bunlara gidiyorlar. Durumu hiç de akıl süzgeçlerinden geçirip değerlendirmiyorlar.

Bakıyorum da bu gibilere, insanlar tek tek veya guruplar halinde gidiyorlar. Bir de o kimseye, şeyhe paralar ödüyorlar. Bu gibileri tedavi ettiği ileri sürülen şeyhin mübareklığı de Kur'an ile tedavi etmekte veya bunların bedenlerinden cinleri çıkarıp atmakta imiş.

Bazen oldukça feci manzaralar görmekteyim. Örneğin bu tür hastalara şiddetli darbelerle vurulduğunu, dövüldüklerini veya bu türden olaylarla karşı karşıya bırakıldıklarını görüyorum. Hatta gazetelerden öğrendiğimize veya devletin haber ajansından edindiğimiz bilgilere göre bu türden hastaların tedavi sırasında aşırı darp yüzünden böylesi tedavi uygulayan sözde uzmanların ellerinde öldüklerini, sonradan da mahkemelik olduklarını duyup öğrenmekteyiz.

İşte bütün bunların hiç birinin sahih ve doğru olan İslâm ile bağdaştığını uygun bulmuyorum ve İslâm bunlara itibar da etmemektedir. Ancak eğer bir insana büyü yapılmış ise veya benzeri bir durum var ise, bu takdirde onları istiaze ile, bir takım zikir ve dualar ile veya bu manada okumalar yoluyla mümkün görülebilir. Ancak bu gibi şeylerin de bilinmiş olması ve anlaşılır türden olması gerekir.

İşte bunun içindir ki, bu manada yapılacak olan rukye veya okuma ile tedavinin mutlaka Arap diliyle veya bildiği dil ile olması şartını gerekli görmüşlerdir. Yoksa anlaşılmayan bir takım sözler kullanmak ile veya bir takım harf sembolleriyle, yani bizim bilmediğimiz yol ve yöntemlerle olmamalıdır. Ancak Allah'ı anma manasında olan dualar yani zikir lafızlarıyla, yüce Allah'ın sıfatlarıyla olmasını şart koşulmuş ve bunların içinde Allah'a şirk koşma gibi bir izlenim veren şeylerden de mutlaka uzak kalınması da gereklidir. Çünkü şirk taşıyan ifadelerle tedavi sağlanamaz.

İşte bu, İslâm'ın bu tür hastalıklar için öngördüğü tedavi yöntemidir. İslâm'ın meşru saydığı yol budur. Ancak şu ortallıklarda gördüğümüz dönüp dolaşanlara gelince, halkın icadettiği bu yola bakılınca, bu, asla İslâm'ın uygun bulduğu bir yol değildir. Ne sahabeden herhangi biri böyle bir yol izlemiş ve ne de ümmetin en hayırlı çağına mensup olan ümmetin selefi, yani çok önceden geçenleri böyle bir yol izlemişlerdir. Bu, çağımız insanları tarafından dinde asla yeri olmayan ve fakat din imiş gibi icadedip ortaya koydukları bir hurafedir, bir yanlış, bir bid'attır. **Her bidat ise dalâlet ve sapıklıktır. Her dalâlet ve sapıklık da cehennem ateşindedir.**

İslam dininin bizim için öngördüğü şey, her iş ve konuda mutlaka o işin veya konunun uzmanlarına gitmemizi, meselemizi onlardan sorup öğrenmemizi, o işle alakalı fetvamızı ehil olanlardan almamızı bizden ister. Bu konular ister din ile alakalı konular olsun, ister dünya ile ilgili şeyler olsun, mutlaka ehline ve uzmanına gidip onların onayını almamızı öngörür. Nitekim yüce Mevla şöyle buyuruyor:

“Bunu sana, her şeyden haberdar olan gibi hiçbir kimse haber veremez.” (35, *Fatır*, 14)

Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: **“Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun!”** (16, *Nahl*, 43)

Bildiğiniz gibi mühendislik isteyen bir konuda mutlaka o işin uzmanı bir mühendise gideriz. Aynı şekilde tıp ve tedavi, ilaç konularında da işin uzmanı hekimlere ve eczacılara gideriz. Diğer taraftan da her hekime de uzmanı bulunduğu dal için gideriz. Din işlerinde ise güvenilir din bilginlerine gidip meselemizi aktarırız.

ÖYLEYSE KUR’AN ŞİFADIR NE DEMEKTİR

O halde **“Kur’an şifadır”** demek ne manaya gelmektedir? Bizim burada buna vereceğimiz cevap şöyledir: Bizzat Kur’an’ın kendisi kimi ayetlerinde sözkonusu şifanın ne anlama geldiğini mutlak manada açıklamaktadır. Bu gerçeği bir başka ayet ise kaydetmekte yani mukayyet kılmaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.” (11, *Yunus*, 57)

Bu ayet, Kur’an’ın gönüllerde var olan şüpheleri, şaşkınlık ve hayreti, körlüğü ortadan kaldıran, kişinin içinde yer alan tasa, keder, hüznün ve korkuları, huzursuzlukları da gideren bir şifa olduğunu açıklıyor. İşte bunun içindir ki Hz. Peygamber (sav) dua ederlerken dualarında şöyle buyurmuşlardır:

“Allah’ım Kur’an’ı gönlümün baharı, sinemin aydınlığı, hüznümün önleyicisi, tasa ve kederimin yok edeni kıl.”

Eğer dikkat edilecek olunursa bütün bu söylenen ve korunulması için dua edilen hususların tamamı manevidir, ruhsaldır. Bunların maddi bir yönü yoktur. Hepsisi de kalbe, sineye, gönüle bağlı şeylerdir. Yoksa bedene ve beden organlarıyla ilgili değildir.

Çünkü yüce Allah Kur’an’ı Kerim’i organa bağlı bedensel hastalıkların tedavisi yapılsın için indirmemiştir. Ancak insanlar hastalarını ve hastalıklarını yüce Allah’ın kainat için öngördüğü kanunlar çerçevesinde tedavi ederler, etmeliler. Kaldı ki zaten Kur’an da bu değişmez temel kanunları açıklamıştır.

İSRAİLOĞULLARININ BOZGUNLUK ÇIKARMALARI

Soru: Zatı alinizden, İsra suresinin baş taraflarında yer alan ve İsrail oğullarından yani Yahudilerden söz eden bazı ayetlerin tefsiri hakkında ışık tutmanızı ve onların yeryüzünde iki kez bozgunculuk çıkardıkları ayetindeki mananın ne olduğunu açıklamamızı istiyoruz. Aynı şekilde her defasında da onları cezalandırmak için yüce Allah’ın, kullarından dilediklerini bunların başına musallat kıldığının da ne manaya geldiğinin izahını istiyoruz.

Cevap: İsra suresinde sözkonusu edilen ayetler yüce Allah’ın şu kavlidir:

وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَآئِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ
فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا

“Biz, Kitap’ta İsrailoğullarına: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik.”

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَئِهِمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادَنَا أُولَى
بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا

“Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaat idi.”

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكُرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ
وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا

“Sonra onlara karşı size tekrar (galibiyet ve zafer) verdik; servet ve oğullarla gücünüzü arttırdık; sayınızı daha da çoğalttık.”

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا
فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا
الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا

“Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize kötülük etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık).”

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدتُمْ عُدتُمْ
وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا

“Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız. Biz cehennemî kâfirler için bir hapisane yaptık.” (17, İsra, 4-8)

Çağımızın bilim adamları, bu ayetlerin manalarını açıklamada ve bunlardan kast edilenin ne olduğu konusunda farklı görüşler sergilemişlerdir.

Bunlardan kimi bilim adamları, burada sözkonusu edilen, “**iki defa fesat ve bozgunculuk çıkaracaksınız**” olayı daha önceden yani henüz İslâm gelmezden önce gerçekleşmiş bir olaydır, diye yorumluyorlar. Böylece İsrailoğulları ya da Yahudiler Allah tarafından bir ceza ile cezalandırılmışlardır. Allah haklarından gelsin.

Bir de bilim adamları onlar döneminde meydana gelmiş olan bir tür fesat ve bozgunculuk üzerinde ihtilaf etmişler ise de bunun en çoğu şu konuda olmuştur: Yahudiler veya İsrailoğulları haram olan şeyleri helal kılmışlardır, verdikleri kesin söz ve vaatlerini bozmuşlar, yerine getirmemişlerdir. Kendi aralarında olması gereken yasak sınırları çiğnemişlerdir. Allah’tan gelen Kitabın bir kısmına iman etmişler ve bir kısmını da inkar etmişlerdir. Peygamberlerine karşı aşırı bir şekilde isyana kalkışmışlar, işi, onları öldürmeye kadar vardırırmışlardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

أَفَكَلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَرِّقَا كَذَبْتُمْ وَفَرِّقَا تَقْتُلُونَ

“Ne var ki gönlünüzün arzulamadığı şeyleri söyleyen bir elçi geldikçe ona karşı büyüklük tasladınız. Size gelen peygamberlerden bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz.” (2, Bakara, 87)

Nitekim Yahudiler Hz. Zekeriya (as) ile Hz. Yahya (as)’yı öldürmüşler ve Hz. Mesih İsa (as)’yı da öldürmeye kalkışmışlardı. Nitekim Kur’an-ı Kerim bunların ne tür tecavüzlere kalkıştıklarını, çok büyük işlere giriştiklerini, yanlışlar yaptıklarını açıklamıştır. Özellikle de Bakara suresi ile benzeri bir çok surelerde bunların cinayetleri ve canilikleri zikredilmiştir.

Diğer taraftan İslâm alimleri bunlara verilen cezanın, ukubetin gerçek manada ne olduğu ve nasıl bir ceza indirildiği konusunda da

farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Kendilerine ceza verilenlerin bu toplumdan kimler olduğu hakkında da yine farklı görüşler bildirmişlerdir. Hepsi de kendi elleriyle yaptıklarının cezasını çekmişlerdir ama nasıl ve ne şekil?

Bu konuda ileri sürülen görüşler şu noktada toplanmaktadır. Yahudilerin uğratıldıkları iki cezalandırmadan biri, Babilliler tarafından saldırıya uğramalarıdır. Allah'ın başlarına Babil halkını musallat kılmasıdır. Babilliler bunları müthiş bir yenilgiye uğrattılar, en büyük hezimetini yaşadılar. Devletlerini ortadan kaldırdılar, Tevratlarını yaktılar. Yahudileri de yanlarına alıp Babil'e götürdüler. Yahudiler orada oldukça kötü şartlar altında ve aşağılanarak esaret hayatını sürdürdüler. Tam yetmiş yıl vatanlarından uzak garip bir halde acılar içerisinde kıvrınarak yaşam sürdürdüler.

İkinci cezalandırma olayına gelince, Romalılar tarafından kendilerine indirilen darbedir. Bunlar Filistin'deki Yahudi veya bir başka ifadeyle İsrail varlığına sonverdiler. Kendilerini dünyanın dört bir tarafına dağıttılar. Artık bu olaydan sonra Yahudiler için pek kalabilecekleri, ikamet edecekleri bir yer kalmamıştı. Bu durum yeni Siyonizm hareketi var olana dek sürdü.

Bazı bilim adamlarının görüşüne göre ise, ayette geçen, مَنْزِلَينِ yani iki defa ifadesinden kasıt, sadece bunlardan biri gerçekleşti. Bu da Hz. Peygamber (sav)'in peygamber olarak gönderilince, Allah Resulü ile Medine'de antlaşma yaptılar. Fakat sonra sözlerinden cayarak, Allah Resulüne düşmanlık etmeye ve onunla savaşmaya başladılar.

İşte bu olay, Yahudi toplumunun ilk bozgunculuk hareketidir. Yüce Allah bunun üzerine, kendisine bağlı dürüst kullarından güçlü ve kuvvetli olanları bunların başlarına musallat kılmıştır. Bu kimseler de başta Allah Resulü bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) olmak üzere iman edip onunla beraber hareket eden ashabıdır. Bunlar, Yahudilere karşı savaşmışlar ve onlara üstün gelecek zafer kazanmışlardır.

İkinci bozgunculuk, anarşi ve terör hareketleri ise, günümüz Yahudileri tarafında Filistin'de uygulayageldikleri sistematik ve plan-program içerisinde yürütülen terör kökenli bozgunlarıdır. Filistin'de Filistin'in mağdur ve mazlum halklarını eziyorlar, öldürüyorlar, evlerinden, yurtlarından ediyorlar, ırz ve namuslarına saldırıyorlar, ev ve baskınlarını üzerlerine yıkıyorlar. Haksız yere ülkenin asıl sahiplerini oradan sürgün ediyorlar. Bunu sağlamak için de her türlü silah araç ve gereçlerini mubah sayıyorlar, Biyolojik türünden tutun da silahın her türü ve cinsi buradaki Müslüman halk üzerinde deneniyor. Bir de bunların uzantıları olan içerdeki düşmanlar da onlarla birlik hareket ediyorlar. Her tarafta kan, barut ve cinayetler...

Biz de bugün Allah'ın onlara gereken cezayı vermesini beklemekteyiz. İkinci bir kez daha Müslümanları onların başlarına musallat kılarak çıkarılmalarını, cezalandırılmalarını bekliyoruz. Evet tıpkı ilkinde yüce Allah'ın onların üzerine ashabı musallat kıldığı gibi bugün de Müslümanları musallat kılmasını...

İşte bu görüş de çağımız bilim adamlarının ayete getirdikleri açıklamadır. Örneğin Şa'ravi, Abdülaziz Abdülsettar ve benzerleri bu görüşler. Bu zatlar, İsrail oğullarının ya da Yahudilerin ilk terör hareketleri veya bozculuk girişimleri olarak Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesinden sonra nübüvvet asrında meydana gelmiştir. Bu, ilkidir. Bu hareketin başını çeken Yahudiler o günkü Benu Kaynuka, Benu Nadiyr ve Benu Kureyza ile Hayber Yahudileridir. Burada adı geçen bu Yahudi kabileleri Hz. Peygamber ve ashabına yani Müslümanlara karşı her türlü yola ve terör faaliyetlerine başvurmuşlardır. Hileler, tuzaklar kurmuşlar ve fakat bütün bunlara rağmen yüce Allah Müslümanları zafere erdirmiştir. Yahudiler dağılıp gitmişler ve İslâm'ın egemenliğini ister istemez kabul etmişlerdir.

Yüce Allah tarafından onların başlarına musallat kılınan kullar ise, başta Hz. Peygamber (sav) efendimiz olmak üzere onun ashabı idiler. Çünkü bunlar yüce Allah tarafından övülmekteler. Zira

ayette, “Bizim kullarımızdan” denilerek Rabbimiz bunları kendi zatına izafe etmiştir. Bu suretle de onları övmüştür.

Ancak Yahudilerin ikinci bozgunculuk veya terör hareketleri ise, bugün çağımızda estirdikleri harekettir. Çünkü kendilerini tüm milletlerden ve ırklardan üstün ve yüce olarak görüyorlar, büyük terör hareketlerini besleyip bunlara kaynaklık ediyorlar. İffet ve namus tanımaksızın, can güvenliği nedir bilmeksizin herkesi ezip geçiriyorlar. Hiçbir hukuk ve kanun tanımıyorlar. Her yerde kan akıtıyorlar, dünyayı kan çanağına çeviriyorlar.

Hatta bütün dünyayı savaş meydanına çevirmişler, sahip oldukları silah gücü ile, dünyadaki yayın organları aracılığıyla tüm dünyayı etkileri altına almışlardır. İşte bu onların ikinci terör hareketidir.

Allah’ın izni ve vadi gereği pek yakın bir gelecekte onları hiyaya getirecek, onları cezalandıracak, daha önce olduğu gibi yine onların başına Müslümanları musallat kılacak ve o samimi Müslümanlar da mazlumların ahını dindirecektir. Allah’ın bu vadi mutlaka gerçekleşecektir.

BU YORUMA KARŞI ÇIKIŞIMIZ VE DELİLLERİMİZ

Bizim bu görüşün tutarlı olmadığı hakkındaki karşı tavrımız ve buna ilişkin delillere gelince, önce şunu belirtmeliyim. Bana göre böyle bir yorum birkaç yönden zayıftır, tutarlı bir tarafı yoktur.

İlk olarak: Yüce Allah’ın, “وَنُفِثْنَا إِلَيْهِمْ إِسْرَآئِيلَ بْنِ الْكِتَابِ” kavli, burada, “Biz onlara kitapta ilettik, biz onlara bildirdik” manasına gelen bu ayette yer alan, “الْكِتَابِ” kitaptan kasıt da Tevrat’tır. Nitekim bu ayetin öncesinde ise, “Biz Musa’ya Kitabı/Tevrat’ı verdik” buyurmuştur. Yani Kitapta geldiği gibi, bu, Tevrat’ın bölümlerinde, Sifrlerinde yer aldığı gibi manasındadır. Dolayısıyla bu, sözkonusu iki olayın çok önceden geçtiğine işaret etmektedir. Nitekim Tesniye kitabının İştira’ kısmında bu, anlatılmaktadır.

İkinci olarak: Güç ve varlıkları açısından Benu Kaynuka, Benu Nadiyr ve Benu Kureyza Yahudileri esasen İsrail oğullarını temsil etmezler. Çünkü bu kabileler İsrail oğulları içerisinde gayet küçük boylardan veya kabilelerden ibarettirler. Çünkü yeryüzüne dağılıp parçalandıklarında böyle küçük oymaklar veya boylar halini almışlardır.

Üçüncü olarak: Ayette de işaret olunduğu gibi, Allah Resulü (sav) ve ashabı İsrail oğullarına ait ülkelere gitmemişlerdir. Çünkü Yahudilerin belli bir yurtları yoktu, kalmış değildi. Sadece onlar Arap toprakları içerisinde Arap diyarında idiler. Allah Resulü (sav) de bu topraklar üzerinde onlarla savaştı.

Dördüncü olarak: Ayette yer alan, “**Bizim kullarımızdan**” ifadesi ile mutlak manada Allah’ın salih kulları demek isteniyor değildir. Çünkü yüce Allah mukaddes olan zatına kafir ve isyankar olan kullarını da izafe etmiştir. Nitekim yüce Allah’ın şu kavli bunun delilidir:

ءَآتَيْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

“Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?” (25, Furkan, 17)

Bir diğer ayette de şöyle buyurmaktadır:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ

“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin!” (39, Zümer, 53)

Dördüncü olarak: Yüce Allah’ın,

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا

“Sonra onlara karşı size tekrar (galibiyet ve zafer) verdik;

servet ve oğullarla gücünüzü arttırdık; sayınızı daha da çoğalttık.” (17, İsrâ, 6) kavli, yüce Allah’ın onlara yeniden lütuf ve ihsanda bulunduğunu belirtiyor. Halbuki yüce Allah, Müslümanlara tekrar saldırımları için bozguncu ve terörist Yahudilere ihsanda ve ikramda bulunmaz, onlara lütfetmez.

Altıncı olarak: Yüce Allah, düşmanları tarafından birinci defada cezalandırılmalarından ve eza görmelerinden sonra, İsrail oğullarına, düşmanlarına karşı üstün gelmeleri için fırsat vermiştir. Çünkü İsrail oğulları durumlarını güzelleştirmişler ve ıslah olmuşlardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ

“Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz.”
(17, İsrâ, 7)

Yahudiler –bizim de bildiğimiz ve tanık olduğumuz gibi– hiçbir zaman iyilik etmemişler ve hiçbir vakit de ıslah olmamışlardır. İşte bunun içindir ki yüce Allah Hitler ve benzeri gibi adamları onların başına musallat kılmıştır. Çünkü bilindiği gibi Allah bir zalimi yine bir başka zalimin eliyle dener. Yahudiler yüz yıldan bu yana durmadan biz Müslümanlara tuzaklar kuruyorlar, aleyhimize planlar hazırlıyorlar, saldırılar yapıyorlar. Amaçları da topraklarımızı çalmak ve buralara yerleşmektir. Bunlar bize saldırıp dururlarken ne zaman iyilikte bulunmuşlar ki? Hiç bunların iyilik ettikleri söz-konusu olabilir mi?

Yedinci olarak: Yüce Allah son defalarıyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا

“Daha önce girdikleri gibi yine Mescid’e (Süleyman Mâbedi’ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık).” (17, İsrâ, 7)

Müslümanlar bundan önce onların mescitlerine, Süleyman mabedine kılıç veya güç kullanmak suretiyle girmiş değillerdi, aynı zamanda ellerine bir şeyler geçirip tahrip etmiş de değillerdi. Aksine Müslümanlar yaptıkları savaşlarında olsun, fetihlerinde olsun girdikleri yerleri hiçbir zaman tahrip etmemişler, yakıp yıkmamışlar ve harabeye dönüştürmemişlerdir. Bu özellik ancak İsrail oğullarına saldıran Babillilerin, Romalıların veya Bizanslıların işidir, Müslümanların değil.

Sekizinci olarak: Daha önce geçmiş olan tefsir alimlerinin üzerinde icma ve ittifak ettikleri husus, o iki kez bozgunculuk olayı daha önce meydana gelmiş ve geçmiştir. Yüce Allah da onların bu her iki hareketleri yüzünden de kendilerini cezalandırmıştır. Yahudi toplumunun Babillilerden gördükleri aşağılanma, zillet, ezilme, sıkıntı ve işkenceyi, darmadağın duruma getirilmeyi bir başka toplum eliyle yaşamamışlardır. Çünkü Babil devleti tamamen Yahudi varlığını ve devletlerini ortadan kaldırmıştır. Onların mukaddes kitaplarını yakmışlardır. Onların mabetlerini yerle bir etmişlerdir.

Nitekim Romalıların Yahudi toplumu Filistin’de iken onların belini kıran darbeleri ve işgalleri. Romalılar onları dünyanın dört bir tarafına dağıtmışlar, darmadağın duruma getirmişlerdir. Nitekim yüce Allah Araf suresi ayet 7 de, onlarla ilgili olarak. **“Biz onları dünyada paramparça hale getirdik”** diye buyurmuştur.

İşin gerçek ve açık olan yönü şudur. Bugün Yahudiler yüce Allah’ın şu kanunu altında temsil olunmaktadırlar veya anlatılmaktadırlar:

وَإِنْ عُدْتُمْ عَدَا

“Siz eğer yine fesatçılığa dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız.” (17, İsra, 8)

İşte bugün Yahudiler yeniden bozgunculuğa, teröre girişmişlerdir, bütün toplumlara karşı üstünlüklerini bahane ederek, azgınlık ve sapkınlıklarını her alanda ve her yerde sürdürüyorlar. Yüce

Allah'ın Sünneti yani ilâhi kanun da mutlaka ceza ile onlara dönecektir ve onları hizaya getirecektir. Onlara kendilerini, güçlerini, kim olduklarını tanıtacaktır. Tıpkı Şairin söylediği gibi:

Eğer Akrep döner gelirse yeniden bize

Biz de onu hazır takunya ile bırakırız yüz yüze

Nitekim yüce Allah'ın şu kavli bu gerçeği tekit ve teyid etmektedir.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ
مَنْ يَصُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ

“Rabbin, elbette kıyamet gününe kadar onlara en kötü eziyeti yapacak kimseler göndereceğini ilân etti.” (7, A'raf, 167)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HADİS-İ ŞERİF VE HADİS İLİMLERİ

HADİS-İ ŞERİF VE HADİS İLİMLERİ

Takriri veya Sükuti Sünnet:

Soru: Hadisçi geçinen birilerinden, **Takriri veya sükuti** manadaki **sünnet** hakkında kuşku uyandıran ifadeler ve sözler işittim. Diyor ki: “Bu neviden hadislerle nerede ise hiç rastlanamayacak kadar azdır. Esasen üzerinde hüküm bina edilecek ve dayanılacak olan hadisler sözle ifade edilen kavli sünnet ile amel olarak gelmiş olan sünnetlerdir. Hele şunu bir hatırlayın. Biz, hadis ile alakalı Sünnet dersini okurken bize, “**Sünnetin söz, fiil ve takrirden**” ibaret olduğunu anlatırlar ve **Takriri Sünnet** ile alakalı olarak da şu örneği verirlerdi.

“**Hız. Peygamber (sav)**’in de bulunduğu bir sofrada keler de bulunuyormuş. Sofradakiler ondan yedikleri halde, **Hız. Peygamber (sav)** ondan yememiş ve sessiz kalmıştır...”

Ben bu sünnet konusunu bir alimden sordum ve bu sünnete ilişkin bu hadisten başka bir hadis var mı? dedim. Bana Resulullah (sav) döneminde mudarebe ile satışın var olduğunu, bunun cahiliye döneminden intikal edip geldiğini ve Hız. Peygamber (sav)’in buna karşı çıkmayıp bunu ikrar ettiğini, ancak bu konuda kavli yani sözlü olarak olsun ve fiili veya ameli olsun bir sünnet ya da hadisin sabit olmadığını anlattı.

Şimdi ben zatınızdan bu konuyu açığa kavuşturan ve bu tür bir sünnetin önemini ve bunun fiili olarak bizzat Hz. Peygamber (sav)'den de sabit olduğunu belirtmeniz ve bizi tatmin edecek, gönüllere şifa verecek açıklamalarınızı, bu hadislere ait sayı da dahil olmak üzere örnekleyerek sunmanızı istiyorum.

Allah sizi İslâm ümmetine bağışlasın, sizi korusun..

Cevap: Alimlerin ve özellikle de Usul alimlerinin tanımlarına göre **Sünnet**; Hz. Peygamber (sav)'den sözü yani **kavli**, ..ili yani **ameli** veya pratikte işlediği, ya da **takriri**, yani başkalarının yaptığı görüldüğü halde sükut ile karşıladığı şeydir. Ayrıca hadis alimleri bu tanıma şunları da eklemişlerdir. Ya da bir **vasfı** veya **siretidir**. Böylece bu tanımın içerisine hem yaratılışıyla ilgili vasfını ya da özelliğini ve hem ahlâkıyla ilgili durumu sokmuşlardır. Siret ile ilgili olaylar da Resulullah'ın doğumundan ölümüne kadar olan şeylerdir. Gerçi bunlar tabi olunan veya uyulan bir sünneti kapsamıyorlarsa da bu manadadırlar.

Kavli Sünnet: Bu Hz. Peygamber (sav) tarafından bizzat söylenen sünnettir. Bilinen bir gerçektir. Bunların örnekleri de bir hayli çoktur. Nitekim hadis eserleri ve kitapları bunların örnekleriyle doludur. Örneğin: “**Ameller niyetlere göredir ve herkesin işi niyet ettiği şeye göre değer kazanır**” hadisi, “**Helal da açık ve ortadadır, haram da açık ve ortadadır. Her ikisi arasında helal ve haram olup olmadığı noktasında bir takım şüpheli şeyler vardır**” hadisi ve “**Kim bizim bu işimizde, onda var olmayan bir şeyi meydana getirirse o şey merduttur, kabul edilmez.**” Hadisleri hep sözlü olan Sünnetin örnekleridirler. Bunları böylesine daba da uzatmak da mümkündür.

Sünnetin çoğunu, işte bu kavli Sünnetler oluşturmaktadırlar.. Kur'an'ın açıklanması, hükümlerin çıkarılması ve elde edilmesi işte bu kavli olan yani bizzat söylediği sünnete dayanır.

Fiili veya ameli olan sünnete yani pratikte uyguladıklarına gelince, bunlar da ibadetlerle alakalı olarak Hz. Peygamber (sav)

tarafından bizzat yapılanları gösterir. Örneğin Hz. Peygamber (sav)'in: **“Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılın”** buyurması ve, **“Hac ibadetiyle ilgili menasikinizi-ibadetlerinizi benden alın, öğrenin”** demesi gibi. Yine Allah Resulü oruçlu iken eşlerini öpmemesi de buna bir örnektir. Nitekim durum ibadetler konusunda olsun, muamelelere ilişkin olsun yine böyledir.

Takriri Sünnet'e gelince: Bu, Hz. Peygamber (sav)'in huzurlarında işlendiği halde, onu uygun bulmasıdır veya o işlenen şeyi bildiği halde onun hakkında bir şey söylemeyip sessiz kalmasıdır. Çünkü Allah Resulü (sav) batıl karşısında asla sessiz kalmaz, sükut etmez. O ancak hak ve gerçek olan şeyi ikrar eder. İşte bunun içindir ki Cabir şöyle demiştir: **“Kur'an henüz indiği sırada biz eşlerimizle olan ilişkimizde azil yapardık.”** Bir rivayete göre: **“Bu durum Allah Resulüne ulaştı da, o ikisini bundan yasaklamadı, menetmedi.”**

Aynı şekilde Hz. Peygamber (sav)'in sofrasında kelerin bulunup oradakilerin bundan yemeleri karşısında Hz. Peygamber (sav)'in sessiz kalması da bu manada bir sünnettir. Ancak Bu sünnette iki husus bir arada toplanmıştır. Bu, hem takriri ve hem kavli anlamda bir sünnettir. Çünkü rivayete göre, **“Sofrada keler yenirken, Allah Resulü (sav) bunu yememişler, yemekten geri durmuşlar. Bunun üzerine kendisine; “Ey Allah'ın Resulü! Bu, haram mıdır yoksa?” diye sormaları üzerine O (sav): “Hayır, yalnız bu, benim yaşadığım toplumumda bulunmayan, görmediğim bir şey. Dolayısıyla bundan yemeyi kendim açısından rahatsız edici buldum, yoksa haram olduğundan değil.”**

Dolayısıyla o kişinin bu hadisi Takriri bir Sünnet için örnek göstermesi kabul edilecek bir şey değildir.

Mudarebe olayını ya da alışverişini örnek göstermesine gelince bu doğrudur ve sahihtir. Bunun mevzu olduğu konusunda da durum böyledir. Yani böyle sözler söylendiği de doğrudur. Çünkü bazı yazarlar Mudarebe alışverişinin ne Kur'an ile ve ne de Sünnet ile

sabit olduğu varit olmamıştır, tarzında görüşler ileri sürmektedirler. Oysa bu tip yazarlar, bu olayın yani mudarebe olayının Takriri Sünnet ile sabit ve var olduğundan bile habersizdirler. Çünkü bu sünnet çeşidi de hadis çeşitlerinin üçüncüsüdür.

Hatta İbnul Kayyım el Cevziyye'nin, "İ'lamu'l-Muvak্কin" adlı eserinde bu konuya ilişkin harika bir anlatımı vardır. O Sünnetin bu türünü yani Takriri sünneti anlatırken bununla ilgili olarak adı geçen eserinde bol bol örnekler vermiştir. Evet İbnul Kayyım bunu, açıklarken ve ayrıntılarıyla detaylandırırken kendi güçlü metoduna göre gereken açıklamayı orada yapmıştır. Biz de uzunluğuna rağmen onun bu konuya ilişkin açıklamalarını aynen alıyoruz ve bunu da almayı güzel ve uygun bulduğumuzdan buraya aktarıyoruz. Bu sayede okuyucu bu sünnet konusunda aydınlansın ve bu sünnetin önemini de öğrenmiş olsun. Hatta teşride yani kanun ve yasamada bunun ne kadar çok olduğunu ve bundan ne denli yararlanıldığını da öğrenmiş olsun. Bunun öyle az türden ve nadir rastlanan bir şey olmadığını, durumun onların vehmettiği gibi olmadığını da bir görsünler.

"İşte bu örneklerden bazıları. Allah Resulü (sav) efendimiz onların hurma ağaçlarına aşı yapmaları karşısında buna ses çıkarmaması, onları ikrar ile karşılamasıdır. Biri de yaptıkları ticari maddadaki alışverişleri konusundaki ikrarı. Bu, üç türlü olmaktadır. Bunlardan biri topraktan alınan darp ya da mudarebe ticareti, biri idare ticareti ve üçüncüsü de Selem ile alakalı ticarettir. Hz. Peygamber (sav) riba yani faiz hariç başka hiçbir ticaret türünü yasaklamamış, haram kılmamıştır. Evet yasakladığı şey açık açık uygulanan faiz ve sonuçta işi faize vardırان alışverişler olmuştur. Bir de sözkonusu ticaretler yoluyla işi harama vardırانmayı yasaklamıştır.

Örneğin herhangi bir Müslüman'ı ortadan kaldırmak veya öldürmek amacıyla silah satmak, satın almak veya alışverişini yapmak gibi. Şarap ve içki imal edenlere şıra sağlamak için bununla ilgili alım satımları yapmak, bunun ticaretini yapmak. Erkeklerin giyinmeleri için ipek alım satımını yapmak. İşte bu ve benzeri kişiyi

günaha götüren veya düşmanlık yapmaya sevkeden şeyleri yasaklamış veya haram kılmıştır.

Aynı şekilde onların yapageldikleri sanatları hakkında bir şey söylemeyip ikrarda bulunması da bu nevi ikrarlarındandır. Örneğin çeşitli dallarla ilgili sanat çalışmalarıyla ilgili ticaretlerine, terzilik, boyacılık, çiftçilik ile ilgili ticaret gibi ve kuyumculuk gibi. Bunlarla alakalı ticaretlerde herhangi bir şey söylememiş, bu konuda sessiz kalmıştır ki bu da tasvip ve uygun bulma anlamındadır. Ancak yapılan bu neviden işlere hile katılmasına veya böyle bir yola baş vurulmasına karşı çıkmış, bunu haram kılıp yasaklamıştır.

Aynı şekilde mubah ve söylenmesi uygun olan şiir yarışları, cahiliye döneminde olan biten durumlarla ilgili meseleler ve koşu yarışlarından alınan şeylerde herhangi bir şey söylememiştir, ikrar ile karşılamıştır. Keza sefer esnasında ateşkes ile alakalı olarak verilenler hakkında bunu ikrar ile karşılaması. Aynı şekilde savaş esnasında kendini üstün görenlere karşı üstün ve gururlu görünmeyi, yine savaş sırasında içinde ipek bulunan giysilerin giyinmesine bir şey söylememesi, bunlardan cesaret ve üstünlük göstermiş olanlara herhangi bir şekilde bir nişan verilmesine karşı çıkmaması hep bu örneklerdendir.

Yine kafirler tarafından dokunmuş kumaşlardan edinilen giysiler, onların darphanelerinden çıkmış paraların harcanması ile alakalı sessiz kalması da bu sayılan ikrar örneklerindendir. Hatta bu paraların üzerinde bazen o ülke krallarının resimlerinin var olmasına rağmen yine de bir şey dememişlerdir.

Ne Allah Resulü (sav) ve ne de dört halifesi hayatları boyunca altın veya gümüş olsun hiçbir maden türünden bir para basmamışlardır. Ancak kafirler tarafından basılan paralarla alışverişlerini ve ticaretlerini sürdürüyorlardı. Muameleleri bu paralarla idi. Buna da karşı çıkmamışlardır.

Keza Hz. Peygamber (sav) kendi huzurunda yapılan ve uygun olan, mubah sayılan mizah ve şaka içeren şeyler hakkında da bir

şey dememişlerdir. Karnını doyurduktan sonra yemeye devam edenler için de bir şey demiş değildir. Nitekim mescitte uyuyanlara ses çıkarmadığı gibi, şirketul ebdan denilen ticari uygulamalara da ses çıkarmamışlardır. Bu neviden örnekler sünnette bir hayli vardır. Gerek sahabe olsun, gerekse müçtehit imamlar olsun hepsi de bunları hüccet ve delil kabul etmişlerdir.

Nitekim Cabir de bu konuda vahiy döneminde yüce Allah'ın takririni hüccet göstermiştir. Çünkü o şöyle demişti: **"Biz eşlerimizle azil yapardık/spermi ya da erlik suyunu dışarı akıttırdık, oysa Kur'an henüz inmeye devam ediyordu. Eğer bunda sakıncalı bir durum var olsaydı, bundan kendisi men edilirdi ve Kur'an da bunu kesinlikle yasaklardı."** İşte burada bir yasaklama olmadığına göre, hem de vahiy döneminde bir yasak gelmediğine göre bu, Rabbin ikrarıdır.

İşte bu, sahabenin fıkhıta ve derin anlayışta, olayları yorumlamada anlayış ve bilgi derinliklerini, üstünlüklerini gösterir. Bu, aynı zamanda sahabenin hükümleri tanıma ve kavrama yollarını ne denli tanıdıklarının ve ne denli geniş kapsamlı bir mantıkla olayı değerlendirdiklerinin de bir örneği ve göstergesidir. Bu, iki şeyi gösterir:

Bunlardan ilki: Fiillerde asıl olan şey mubahlıktır. Yüce Allah'ın Resulü'nün dilinden haram kıldıkları şeyler dışında hiçbir şey haram değildir.

Bunlardan ikincisi ise: Şeriatlerin yasalaştığı ve vahyin de inmeye devam ettiği bir zamanda yapılan şeyleri yüce Rabbimiz tarafından bilinmiş olması ve bunu onlar için ikrar ile karşılaması olayı, bunun Allah tarafından affedilen ve haram olmayan bir şey olduğunu gösterir.

İşte bu madde ile bundan önce geçen madde arasındaki fark, birinci maddedeki durumun affedilmiş sayılması istishap yoluyla-
dır. İkincisinde ise, takrir anlamında affedilmiş olması, bunun da istishap hükmünde sayılması bakımındandır.

İşte bu nevi takrire örnek olarak şunu gösterebiliriz. Sığırların düvene koşulması suretiyle harmanların dövülmesi ve bu sırada bu sığırların ya da düvene koşulan hayvanın o sürülmekte veya dövülmekte olan harman üzerinde işemesi gayet zorunlu bir durumdur, bu, kaçınılmaz bir şeydir. Dolayısıyla onların bu sidikleri o hububata da bulaşmış olmaktadır.

Aynı şekilde deve, sığır ve koyun dışkıları, tezekleri ile evlerde ısınma aracı olarak kullanılmasına, bunlarla yemekler pişirilmesine de ses çıkarmaması hadisesi de bu takrire bir örnektir. Çünkü yakılan bu maddelerin dumanı olsun, külü olsun kuşkusuz bunların giysilerine ve kaplarına isabet ediyordu. Buna rağmen Allah Resulü (sav) bunlardan kaçınmalarını onlardan istememişlerdir.

Bu ise iki durumdan birini gösterir. Ya bunlar mutlak manada temizdirler. Ya da necasetin dumanı ve külü necis değildir.

Yine bu takrirlerinden biri de onların, havanın aşırı derecede sıcak olması halinde bunlardan birinin kendi elbisesi üzerine secde etmesi olayıdır. Ancak burada şöyle bir itiraz ileri sürülemez ve: "Olur ki çoğu zaman Allah Resulü bunu bilememiş olabilir" denilemez. Çünkü bu gerçeği yüce Allah bilmekte ve o şeyleri onun üzerine ikrar etmektedir. Bundan dolayı da Resulüne, onların yani ashabının yaptıklarını önle diye de emretmemiştir. İşte işin bu noktası üzerinde çok iyi düşün.

Bu örneklerden biri de onların henüz müşrik durumda iken, Müslüman olmazdan önceki nikahları veya evlilikleri meselesidir. Allah Resulü (sav) bunların oluş şekline dokunmamıştır, bu konuda bir şey dememişlerdir. Yani İslâm'a girildiğinde caiz olmayan ve kendilerinden hoş karşılanmayan bir durumu, İslâm'dan önce henüz müşrik iken olan nikahları hakkında, İslâm'a girmelerini bir kazanç sayarak bir şey dememişlerdir.

Bu örneklerden biri de şu konudaki takrirleridir. İslâm'dan önce faiz veya herhangi bir yoldan edinmiş oldukları mal varlıkları hakkında bir şey söylememiş ve o malları tekrar sahiplerine veril-

mesini emretmemiştir. Aksine İslâm öncesi yaptıklarından tevbe etmelerini belirtmiştir.

Bir başka örnek de Habeşlilerin Mescit içinde mızraklarla oyun oynamalarına karşı çıkmamış olmasıdır. Hatta Hz. Aişe'nin onlara bakmasına da Hz. Peygamber (sav)'in ses çıkarmamış olması olayıdır. Bu, adeta kadınların dışarı çıkmaları, yollarda yürüme-leri ve mescitlere gitmeleri konusunda onlara bir şey söylememesi, sessiz kalması gibidir. Hatta hutbe dinlemeleri için gelmelerini ister ve onlara toplanmaları için seslenirdi. Bütün bunlar bu neviden takrir örnekleridir.

Aynı şekilde erkeklerin un öğütmede, yıkama işlerinde, pişirmede, hamur yoğurmada, atlara yem vermede ve ev işlerinde kadınlara yardım etmelerine ses çıkarmaması da buna bir örnektir. Allah Resulü (sav) hiçbir zaman erkeklere: **“Bu işleri yapmak size haramdır, ancak onlarla muaveze yoluyla – karşılıklı bir ücrette anlaşmakla veya ücret almamak için onları memnun etmekle bu, olmalıdır”** diye buyurmamıştır.

Keza yine Allah Resulü'nden takrire dair bir örnek de şöyledir. Onlara kesin bir rakkam belirtmeksizin, bir dane cinsinden veya ekmek türünden bir şey belirlemeksizin ailelerine iyilik yapma konusunda harcamada bulunmaları konusundaki takrirleri de böyledir. Ve onlara şöyle de dememiştir: **“Üzerinize vacip yani gerekli olan harcama haklarınızdan kurtulamazsınız. Meğerki eşlerden sözkonusu kendilerine ödenmesi gereken şeyden karşılıklı bir ödeme ya da muaveze olmuş olsun. Kaldı ki muavezenin yani değiş-tokuşun da birkaç yönden sıkıntı doğuran durumları vardır. Ya da eşlerin vacip olan haklarından vazgeçmeleriyle, haklarının iskaatıyla olabilir. Evet Allah Resulü böyle bir şey söylememiş ve tam aksine, İslâm öncesi ve sonrası hep alışık oldukları şey üzerinde karar kılmış, bunu benimsemiştir. Bunun gerekli yani vacip olduğunu da iyilikle tespit etmiş, yani maruf ile değerlendirmiştir. Bunu bu konuda köleye ödenen nafakaya benzer olarak değerlendirmiştir.**

Keza akşam ezanı ile akşam namazının farzı arasında kılınan nafilâ konusunda da tasvîp ve takrirleri geçerlidir. Allah Resulü (sav) ashabının bu esnada nafilâ namaz kıldıklarını görmüş ve fakat onları bundan menetmemiştir.

Aynı şekilde takrirlerine bir örnek de şudur: Ashabının namaz vaktini beklerken uyku sebebiyle neredeyse başları önlerine düşecek gibi olduğu halde yine de onlara gidin yeniden abdest alın, abdestinizi tazeleyin diye buyurmamıştır, onların abdestli olduklarını var saymıştır. Burada, ola ki Allah Resulü bunu bilmemiştir varsayımına dayanmak konusu ise bu, Allah'ın ilmine ve bilgisine havale olunur. Çünkü sahabe Allah ve Resulünü çok iyi bilirler, dolayısıyla böyle bir durumu onlara haber vermemiş olması düşünülemez, o böyle bir şeyden yüce ve beridir. Çünkü bu türden bir durumun Allah Resulüne gizli kalmış olması, özellikle namaz dışında onları gören ve müşahade eden bir peygamber için olamazdır, doğru değildir.

Yine takrirlerine bir örnek de şu olaydır. Ashabının cünüp halde ve fakat abdestli olarak mescitte oturmalarına sese çıkarmamasıdır. Aynı şekilde körlerin görmemelerine rağmen yaptıkları alışverişlerini onaylaması, bunlara ses çıkarmaması, hiçbir gün bununla ilgili olarak bir şey söylememesi, yasaklamaması da böyledir. Çünkü Allah Resulü görenler kadar kör olanların da böyle bir şeye ihtiyaç duyduklarını çok iyi biliyordu.

Keza çocuğun, kölenin ve cariye'nin verdikleri habere dayanarak hediye kabul buyurması da bu nevidendir. Aynı şekilde kadınlar tarafından kendisinin hanımı olduğu bildirilen bir kadının yanına girilmesine ses çıkarmaması, takrirleri de böyledir. Bilakis herhangi bir haber verme, bir bildirim olmasızın mücerret olarak bu hediyedir ifadesiyle yetinmesi de bu nevidendir.

Keza şiir sözleri konusundaki takrirleri de bu nevidendir. Hatta bu türden şiir içerisinde herhangi birinin sevgilisine karşı bir kur ifadesi yer almış olsa bile..Eğer bu şiirinde, bir başkası için söylen-

miş bir ifade de yer almış olsa bile yine de onu alırdı. Örneğin Kab İbn Zühayr'ın Suad adlı sevgilisine yazdığı şiiri gibi ve Hassan Bin Sabit'in şiirinde bu türden bir aşk ifadesine yer vermesi gibi. Hassan bu şiirinde aşktan, şaraptan, içeceklerden söz ediyor. Buna rağmen Resulullah (sav) bu gibi şiirlerin okunmasına ve dinlenmesine karşı bir şey söylememiştir. Takrirle karşılamıştır. Çünkü Allah Resulü bunu söyleyenlerin iyi kalpli ve iyi niyetli olduklarını, kalplerinin temiz olduğunu biliyordu. Bütün kirlerden, kusurlardan arınmış olduğunu da bilmekteydi.

Eğer böyle sözler içeren bir şiir Allah ve Resulünün sevdiği bir şeyin övülmesi öncesinde söyleniyorsa, bir girizgah kabilinden ise, şirki ve şirke sapmış olanları yeriye, cihada teşvik ifadeleri yer alıyorsa, asaletten, cesaretten ve şecaatten söz ediyorsa, bunlar öncesinde böyle bir ifadenin yer almasında bir sakınca yoktur. Çünkü bu gibi durumların övülmesi öncesinde aşk ve benzeri sevgi ifadelerinin yer alması herhangi bir kötülüğe, böylesi bir iyi şeyin yanı başında yer alması, bunun kötü amaçlı olduğunun düşünülmesi gerçekten zor bir şeydir. Çünkü böyle bir şiirin söylenmesi oradakileri harekete geçirir, canlanmalarını sağlar, onun dinleme meylini geliştirir. Artık bundan sonra istenen ne ise hemen onu yerine getirme gayretine düşer.

Kaldı ki şairler kasideleriyle hedefledikleri şeyi elde edebilmek için, öncesinde böyle sevgiden, aşktan söz eden dizelerle söz başlarlar.

Aynı şekilde namazın bitmesiyle selamdan sonra sesli olarak zikir dualarının okunmasına ses çıkarmaması da böyledir. Böylece mescit veya cami dışında olanların bu yüksek ses sayesinde namazın sona erdiğini öğrenmeleri sağlanmış oluyordu. İşte Allah Resulü bu duruma da karşı çıkmamışlardır.”⁽²³⁾

(23) Bak. İbn el-Kayyim, İ'lamu'l-Muvakkiiyn, 2/367-370. Tahkik. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. Mısır, Matbatussaade basımı.

VACİP OLAN VE VACİP OLMAYAN SÜNNET

Soru: Hz. Peygamber (sav) tarafından gelen sünnetin birinin vacip yani gerekli olduğu ve birinin de olmadığı durumu nasıl ve nereden anlaşılır?

Cevap: Allah’a hamdolsun. Sünnet kelimesi aslında mutlak bir ifadedir ve birkaç manaya gelmektedir. Üsul alimlerine göre Sünnet ile kasdolunan şey şudur: “Hz. Peygamber (sav)’den söz, fiil ve takrir olarak sabit olan şeylerdir.”

Sünnet burada teşri yani yasama kaynaklarından bir kaynak veya delillerinden bir delildir. Bu manası itibariyle de **Kitabın** mukabili olan delil demektir. Örneğin işte şu konu veya olay Kitap ve Sünnet ile sabittir denmesi gibi.

Bazen de sünnet ifadesiyle meşru olan bir şey kasdolunabilir. Bunun mukabili yani karşıtı ise **Bidattir**. Örneğin, “Sünneti yerine getirmek suretiyle orta yolu izlemek, bidat yoluyla içtihadta bulunarak bir şeyler ortaya koymaktan çok daha iyidir.

Fakihler yani İslâm hukukçuları açısından sünnet ile belirtilmek istenen şey, beş şeriat hükmünden biri demektir. Bunlar ise; **Farz, Sünnet, Haram, Mekruh ve Mubahlardan** oluşmaktadırlar. Bazen Sünnet kelimesi yerine **Mendup** veya **Müstahap** kelimelerinin de kullanıldığı olmuştur.

Buna göre anlaşılan şu ki, herhangi bir kimse Hz. Peygamber (sav)’in sünnetiyle sabit olan şeyler hakkında, hadislerin bunlara delaletleri itibariyle ne ifade ettiğini sorabilirler. Dolayısıyla bunlar hangileri vacip ya da farz olarak değerlendirilir, hangileri vacip ya da farz olarak değerlendirilmez. İşte bunu öğrenmek isteyenler çıkabilir.

Bizim bu soruya cevap verebilmemiz ilk anda zordur. Bunun için öncelikle o sünnetin sabit olma şekli nasıldır, bunu bilmeliyiz. Yani sünnet söz ile mi, fiil ile mi yoksa takrir suretiyle mi sabit ol-

muş, bunu mutlaka bilmek durumundayız. Bunlar bilinmeden cevaplamamız zordur.

Fiil ve takrir anlamındaki sünnetler bizatihi yani aslında çoğuntukla o şeyin meşruluğuna delalet etmezler. Çünkü Hz. Peygamber (sav) haram olan bir şeyi asla işlemeyeceği gibi, bir batıl karşısında da asla sessiz kalmaz, onu ikrar etmez. Eğer yaptığı fiilde yüce Allah'a yakın olma amacı var ise bu, **müstahaplığı** ifade eder.

Ancak **kavil** yani söz ile sabit ise: Bu durumda mutlaka sözün veya kipin ya da söylenme şeklinin nasıl olduğuna ve neye delalet ettiğine bakılmalıdır. Gelen bu söz ister bir emir olsun, ister bir nehiy yani yasaklama olsun, ister karineler içersin, ister içermesin hepsi aynıdır, eşittir. Benim, fakihlerin yani İslâm hukukçularının inceleme, hüküm çıkarma ve tespit etme gibi araştırmalarımından-buna sadece Zahirîyye mezhebi dahil değil-vardığım sonuç , Sünnette yer alan şey, eğer vacip yani farz oluşu gösteren bir duruma delaleti söz-konusu değilse, bu, Müstahap oluşa hamledilir, buna yorumlanır. Nitekim keraheti gösteren bir nehiy yani yasaklama da, eğer o şeyin haram oluşuna delalet eden bir durum yoksa, bu da böyledir.

Örneğin Hz. Peygamber (sav)'in şu sözlerini misal olarak ele alalım. Buyuruyor ki: **"Allah'ın adını söyle-Besmele çek, sağ elinle ye ve önünden yemeğini ye."** ⁽²⁴⁾

Görüyoruz ki Allah Resulü (sav)'nün bu neviden emirleri bunun Müstahap oluşunu göstermekte, buna delalet etmektedir. Ancak Hz. Peygamber (sav)'in, **"Sağ elinle ye"** ifadesi, vücut/vaciplik yani gereklilik ifade etmektedir. Ancak bu mana bu hadisten değil de bir başka hadisten anlaşılmaktadır. Bu ikinci hadis ise: **"Sol elinle yemek yeme, sol elinle su içme. Çünkü şeytan sol eliyle yer ve sol eliyle içer."** ⁽²⁵⁾ hadisidir.

(24) Buhari ve Müslim. Bak, el-Lü'lüü ve'Mercan, 1313. Ömer İbn Ebu Seleme rivayet etmiştir.

(25) Abdullah İbn Ömer'den Müslim "202" ve Tirmizi "1799" rivayet etmişlerdir.

Bu hadiste sol elle yemek yemenin ve su içmenin, sol el ile yiyen ve içen şeytana benzetilmiş olması, bunun haram olduğunu gösterir. Çünkü bundan çıkan mana şöyledir: “Ancak sağ elle yemek yenir ve sağ elle su içilir.”

“EN HAYIRLI ÇAĞ” HADİSİ NEYİ ANLATIYOR

Çağdaş bazı araştırmacılar, “Çağların en hayırlısı benim içinde yaşadığım, bulunduğum asırda yaşayanlar, sonra onu izleyen asırda yaşayanlar ve sonra onu izleyen asırdakiler.” Mealindeki bu hadis hakkında farklı ve bir takım garipsenecek yorumlar yapmaktadırlar. Kısaca şöyle belirteyim: “Yani Müslüman olanlar, ilk dönemlerinden sonra hep ileriye dönük olarak kötüye doğru gidecekler, daha iyiye ve güzele doğru gidemeyeceklerdir. Bu iyiden hep kötüye doğru gidiş mutlak, kesindir. Bunun iyiye dönüşü de yoktur, çünkü kötüye olan bu gidiş zorunludur.” Evet yukarıda geçen hadise ve benzeri hadislerle uygun olarak yaptıkları yorum böyle olmaktadır.

İşte bu bakımdan bu hadislerin mevzu olduğu, uydurma olduğu ve sonradan hadis diye sunulduğu yönü tercih olunmuştur. Bunun da nedeni, bunları uyduranların fiilen Müslüman kimseler olduğunu var saydığımızda ya bizzat çıkan olayların gerçek olarak görülmesi yani gelişen hadiselerin olduğu gibi bunu doğrulamış olmasıdır veya uyduranların münafık kimseler olduğunu var saymamız halinde ise, Müslümanları yürümekte oldukları yollarında ilerleme kaydetmelerini önlemek içindir. ⁽²⁶⁾

Gerçek şu ki, bu hadis sahih olan bir hadistir ve İslâm alimlerinden de sahih olduğunda ittifak olunmuştur. İster Sünni, ister Mu-

(26) Bak. Dr. Fehmi Ced'an; “Modern Arap dünyasında İslâm düşünürlerine göre İlerlemenin Temelleri” s: 21 ve sonrası. Beyrut, el-Müessesetul Arabiyye Liddirsati venneşri, Basımı.

tezili mezhep mensupları olsun –bildiğim kadarıyla– kimse bu hadis hakkında bir şey söylemiş değildir. Ne senedi konusunda ve ne de metni hakkında herhangi tenkit edici bir ifadeleri var değildir. Aksine İbn Hacer olsun, İmam Süyuti olsun ve bu ikisi dışında başka alimler olsun, nakil ilmiyle uğraşanlar, bu hadisin mütevatir hadislerden olduğunu zikretmişlerdir. ⁽²⁷⁾

Bu hadisin mevzu yani uydurma olarak değerlendirilmiş olması, bütün İslâm ümmetini cehalet ve aptallıkla damgalamak ve onları töhmet altında bulundurmaktır, batıla da değer kazandırmak, revaç buldurmaktır. Onların tümünü, uzun çağlar boyunca dalâlet veya sapıklıkta ittifak etmiş olarak göstermektir. Böyle bir davranış ise, dinin temeline bütünüyle dinamit koymaktır.

Ancak değerli araştırmacı ilim adamının hadisten anladıkları manaya ve bunun sonuçları hakkında söylediklerine gelince bu, doğru değildir, bunun kabul edilir bir yanı da yoktur.

Bu hadis aslında, Allah Resulü (sav) efendimiz ile buluşup kaynaşan, ona iman eden, onun peygamberlik kucağında yetişen, eğitim ve öğretimini alan kimselerden söz etmektedir. Ondan başka hiçbir kimsenin görüp müşahade edemediği Allah'ın ayetleri, mucizelerini görüp müşahade eden, Allah Resulünün kendilerine gösterdiği doğru yolda giden o seçkin nesilden söz ediyor. Evet başka hiçbir neslin taşıyamayacağı yükü üstlenmiş olan kaderin kendilerini bu yola sevkettiği o seçkin nesilden...

İşte bu öylesi bir nesildir ki bu ümmete Kur'an-ı Kerim'i aktaran ve ulaştıran bunlardır. Kendileri hakkında sünnetler rivayet edilen nesildir bu nesil. Allah onun eliyle ülkelerin fethedilmesini nasip kıldı ve onun sayesinde kullarını doğru yola iletti.

Bunların ardından ise bu birinci kuşağa, sahabe nesline öğrencilik ve çıraklık eden ikinci nesil veya kuşak, Tabiin kuşağı. Bunlar

(27) Bak Kettani; Nazmu'l-Mütenasir fi'l-Hadisi'l-Mütevâtir. Hn.241. Beyrut, Daral Kütübil ilmiyye, neşri.

o birinci neslin pınarından beslendiler, oradan her şeylerini aldılar. Onların izinden yürüdüler.

Üçüncü nesle yani Etbauttabiine gelince; bunlar da aynen o yolda ve onların izi sıra yürüyen nesildirler. Onlara güzellikle uyan kimselerdir. Allah'ın kendilerinden memnun kaldığı ve kendilerinin de Allah'tan razı oldukları nesildir bu nesil.

Kuşkusuz insaf sahibi bir araştırmacı, peygamberlik dönemine en yakın ve son peygamberlik döneminin zaman bakımından hemen yanibaşında bulunan bu seçkin neslin ruh haletini anlamaları ve bu neslin ruh derinliklerinden çevreye yaydıkları gücü, derinliği ve her tarafa yayılmasını çok rahat olarak görebilirler ve bunun bir başka nesle nasip olmadığını teslim ederler. Bu durum genelde böyledir. Fakat detayda değil. Yani din ve takva noktasında bunlar böyle bir nesildirler. Yoksa hayat, ilim ve imar açısından değil. İşte aktarılan bu hususlar, yani hayat, ilim ve imar bakımlarından, dini açıdan her yönüyle üstün olan o asil nesle günümüz insanların üstünlüğüdür. Kısaca günümüz insani maddi hayat açısından belki onlara göre bir üstünlüğe sahip iseler de dini iman bakımından asla onlarla bir değildirlir.

Kaldı ki Hz.Peygamber (sav), ümmetinin yakın bir gelecekte Kisra yani İran ve Kayser yani Bizans ülkelerini, varlıklarını ele geçireceklerini, bunlara sahip olacaklarını müjdelemişti. Bunlardan elde edecekleri hazinelelerini de Allah yolunda harcayacaklarını da bildirmişti. Aynı zamanda gün gelecek hem doğuyu ve hem de batıyı ele geçirecekleri müjdesini de vermişti. Hatta öylesine bir bolluğa ve öylesine bir mali güce sahip olacaklar ki, o zaman kişi kendisine zekatını verecek birini, bir fakir veya yoksulu bulamayacaktır. Hatta öyle bir güvenli dönem gelecek ki, tek başına bir kadın Irak'ın Hiyre bölgesinden yola çıkarak gidip Beytul Haram'ı tavaf edip dönecek ve bu esnada tek taşıyacağı korku Allah korkusu olacaktır, hiçbir kimse-den bir korkusu kalmayacak manada güvenli bir dönem içinde bulunacaktır. Gün gelecek Arap toprakları mera ve nehirlerle dönüşecektir. Şimdi bütün bunlar kötüye doğru bir gidiş olarak mı değerlendirilecek?

Doğrusu tarihsel bir taassup içinde olmayan veya yüzeysel bir bilgi, gelişmiş güzel bilgi kıvrımlarıyla hareket etmeyen herhangi bir okur şu gerçeği bilir. Raşit halifeler, Allah Resulü'nden (sav) sonra hayat ile alakalı bir çok şeyler geliştirdiler. Peygamberlik çağında bulunmayan ve görülmeyen bir çok yenilikler yaptılar, bir çok ilave şeyler geliştirdiler. Oysa onların yolundan gitmemizi, sünnetlerini izlememizi ve azı dişlerimizle koparırcasına onlara tutunmamızı onlar söylemişlerdir. İşte bu da, aynı anlamda tertemiz nebevi yani peygamberi yolun veya sünnetin bir uzantısı ve bir devamıdır.

Raşit halifeler çağından sonra Emevi ve Abbâsiler dönemini görüyoruz. Bunlar da ne Hz. Peygamber (sav) döneminde ve ne de Raşit halifeler döneminde hiç görülmeyen bir çok yeniliklere imza attılar, yeni yeni bir çok şeyler geliştirip öncekilere ilave ettiler. Nitekim o dönemde yaşayan bu ümmetin bilginleri yapılan bu yenilikler karşısında ses çıkarmamışlar ve herhangi bir itirazda bulunmamışlardır. Böylece getirilen bu yeniliklerin meşruluğu hakkında bir icma olmuştur, herkesçe bir kabul görmüştür.

İşte bu dönemlerde hemen hemen her bilim dalında derinlemesine ilerlemiş olmak bile yeterlidir. Örneğin din ilimleri, dil ilimleri alanında, bunların derlenmesinde ve köklü bir duruma getirilmiş olmasında bu dönemler gerçekten yeterli manada bize hizmet ve imkan bırakmışlar. İlim ve Adab konusunda çeşitli alanlarda olmak üzere bilimsel ve düşünsel ya da fikiysel bağlamda okullar doğmasına hizmet etmişlerdir.

Daha sonra başka toplumlara ait ilimler de çeviriler yoluyla iktibas edilerek bunlara eklenmiştir. Daha sonra bunların öğrenimi, olgunlaştırılması, değişiklikler yapılması, bir takım takdim ve tehirler daha olgun bir duruma getirilmiştir. Bir takım ayıklamalar yapılmış, tadil ve güzelleştirme, ilaveler ve çıkarmalar yapma yoluyla daha da olgun bir hale getirilmiştir. Böylece genel manada ümmet tarafından ve onların mizaçlarına uygun bir duruma getirilmiştir. Dinleri, dini değerleri ve kültürleriyle uyumlu bir konuma sokulmuştur. Böylece o toplumların akli hayatlarında olsun, vicdani ve sosyal hayatlarında

olsun bunların bir yerinin olduğunu görebilirsin. Daha sonra bunları da bir takım yepyeni bilim dalları izledi, oysa öncekilerin bunlardan haberleri yoktu, onlar bunları bilmiyorlardı.

İşte bu çerçevede İslâm'ın üstün ve parlak, sağlam temeller üzerine oturmuş, her tarafa dal ve budak salmış, geniş gölgeli ve olgun ürünler veren medeniyet ve uygarlığı doğdu.

Çeşitli alanları da, farklı dalları da Müslümanlar, bu medeniyeti ya da uygarlığı ortaya koymak için hiçbir zaman şurada bir elimizi kolumuzu bağlayan, ayaklarımıza pranga olan, ya da düşünce alanımızı felç eden bir takım hadisler var, bunlar kesinlikle bizim daha da kötüye gideceğimizi belirtiyor gerekçesiyle asla geri durmadılar.

Evet şurası doğrudur. Bu üstün medeniyeti ve uygarlığı meydana getiren Müslüman nesil, birinci neslin ve onların arkasından gelen öğrencileri olan ikinci neslin sergiledikleri iman ve maneviyat açısından şeffaf olmada onlar gibi olamadılar. Onların sergiledikleri iman ve maneviyatı bu toplum ortaya koyamadı. Bu, hemen herkesin itiraf etmesi gereken bir gerçektir. Ancak bu, onların bilimsel ilerleme kaydetmeleri, uygarlıkta başı çekmeleri, ahlâksal açıdan cihadetmeleri ve gayret göstermeleri için bir engel oluşturmadi.

Aksine onlar bu neslin yaşamlarını, örnek sayılacak ahlâksal durumlarını hep gözlerinin önünde bulundurdular. Çünkü onlar insanlığın en güzel ve üstün örnekleriydiler ve böyle gördükleri içinde hep onları kendilerine örnek kabul ettiler. Böyle yapmakla da iki güzelliği bünyelerinde topladılar veya en azından bu güzellikleri bulundurma gayretlerini sergilediler. Bunlardan biri maddi manadaki en üstün ve eşsiz uygarlık, diğeri de manevi/ruhi üstünlük ve iman ile ahlâksal açıdan olan terakki ya da üstünlük...

Ayrıca yine bir takım hadsiler daha var ki, bunlar da zamanımızdaki nesilleri övmekte ve fitneler, baskılar, zulüm çağlarında iman ehlinin karşı karşıya bulundukları imtihanlardaki sabır, sebat ve direnişleri karşısındaki üstünlük ve azametlerine işaret etmektedir. Bu neslin İslâm bayraktarlığından, İslami mesajı en iyi olarak

üstlendiklerinden söz etmektedirler. Hatta öylesi bir dönemde dini-ne sahip çıkan, çıkmaya çalışanların adeta elinde bir kor ateşi tutuyormuş gibi olacağını belirten hadisler. İşte bütün bunlar fitne asırlarında meydana gelecektir. Hatta bu durumu anlatan bir hadiste, “O fitne döneminde dini için gayret gösterenlerin, çalışanların alacağı ecir elli kişinin alacağı eciri kadar olacağı, belirtiliyor. Hatta Allah Resulü (sav) efendimize, bu eciri alacak olanlar, bizden elli kişinin alacağı ecir kadar mı, yoksa onlardan elli kişinin alacağı ecir kadar mı ecir alacak, diye sorulmuş? Allah Resulü (sav) de şöyle buyurmuştur: **Bilakis, sizden elli kişinin alacağı ecir kadar ecir olacaktır.**” (28)

Nitekim birçok sahih hadsiler, İslam daveti açısından aydın ve parlak bir geleceğin olacağını ve devletin de geniş bir mülke, imkan ve varlığa sahip olacağını müjdelemektedir.

Aynı şekilde; “Şüphesiz Allah her yüzyılda bir, Ümmet yani kendileri için dinlerini yenileyecek, eski hüvviyetine kavuşturacak kimseleri gönderecektir” mealindeki hadis de sahih bir hadistir. İşte böylece herkes ve her yer fesada uğradığı bir zamanda durumlarını düzeltmek için onların emellerini, beklentilerini tazeleyecek, umutlarını güçlendirecektir. Dinleri zayıfladığında ona güç ve kuvvet kazandıracak, iş yolunda gitmeyince de onu düzeltecek, rayına koyacaktır.

ÜMMETİN HEPSİNDE İYİLİK HEP SÜRECEK

Hayrın ve iyiliğin devamlılığı İslam ümmetinin tüm nesillerinde ve nesiller boyu hep devam edip duracaktır.

Müslümanların iman bakımından en üstün olanları birinci

---

(28) Bak. Ebu Davud, Sünen; K.el-Melahim, 4341. Tirmizi, Tefsir; 3060. Tirmizi, “hadis Hasen gariptir” demiştir. İbn Mace, Fiten; 4014. Bunların hepsi de hadisi, Ebu Salebe el-Haşeni’den rivayet etmişlerdir.

çağdakilerdir veya ilk çağlarda yaşayan Müslümanlar için böyle bir üstünlük söz konusudur da, diğerleri için ta kıyamete dek bu kapı kapanmıştır, demek değildir. Sonraki gelecek olan Müslüman nesiller ise bu iman ve hayır yarışından mahrum ve yoksun kalacaklardır, demek değildir. Yani şu önceki çağlarda geçenler buna hak kazandılar ve onların önlerinde de sadece delikanlı ve babayiğit denebilecek kimseler varsa ve kaldıysalar ancak onlar böyle bir şeye hak kazanabilirler, gibisinden değerlendirmek yanlıştır.

Aksine hak ve gerçek olan şey, yüce Allah'ın kapısının herkesi ta kıyamete dek açık olduğudur. Dolayısıyla bütün ümmetin hemen her çağda ve her zaman hayırlarda yarışmaları emredilmiştir. Nitekim yüce Allah bir ayetinde şöyle buyuruyor:

“... o halde hayırlı ve güzel işler işlemekte birbirinizle yarışın.” (5, Maide, 48)

Nice öncelikler var ki hep sonrası için terk edildi, nice imkan dahilinde olan şeyler var ki, olmuş olandan daha önemlidir, bunlara öncelik verilir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

“Ümmetimin misali yağmura benzer, başı mı daha bereketli ve hayırlı yoksa sonu mu daha hayırlı ve bereketli olacak bilinemez!” (29)

Şarihlerin, tespitiye göre nasıl ki “şu yağmur bereketli ve hayırlıdır, şunlar değildir, diye hüküm vermiyorlarsa, aynı şekilde

(29) Tirmizi, Ebvabu'l-Emsal'de “2873” rakamıyla Enes'ten rivayet etmiş ve hadis Hasen garip hadistir, demiştir. Ahmed İbn Hanbel, Bezzar ve Taberani Ammar İbn Yasir'den rivayet etmişlerdir. Heysemi, “Mecmauzevaid adlı eserinde, 10/68'de şöyle söylemiştir: “Bezzar'ın ricalidir. Adı geçen bu iki kişi de güvenilir yani sikadırlar. Gerçi Ubeyd hakkında bir şeyler söylenmiş ise de bunlar zarar verecek önemde değildir. Ayrıca Bezzar ve Taberani İmran İbn Husayn'dan Evsat kitabında rivayet etmiş ve Bezzar da: “Bundan daha güzel bir isnad ile bu rivayet, yapılamaz. Bak. el-Mecma'; 10/68. İbn Hibban da bunu Selman'dan Sahih adlı eserinde rivayet etmiştir. C.16, H.7226. Muhakkik de bunun Hasen olduğunu şahitleriyle belirlemiştir.

“ümmetin bazı nesilleri hayırlıdır da, şu nesilleri veya bireyleri bütün yönleriyle hayırlı değildir” diye de hüküm vermemişlerdir ve veremezler. İşte burada, yüce Allah’ın kapısının açık olduğuna bir ima vardır. Onun yüksek zatından feyiz istemenin oldukça geniş ve bol olduğuna bir işaret bulunmaktadır. Çünkü ümmetin her bir tabakasında ve her tabakanın da kendine özgü bir takım özellikleri, değerleri, üstünlükleri ve hayırlı olmalarını gerektiren yönleri vardır. Nitekim yağın her bir yağmur da böyledir. Onun da bitkilerin yeşermesinde, büyümesinde ve gelişmesinde mutlaka faydalı ve inkar edilemez yararlı bir yönü vardır.

Bu duruma göre bizden önce geçen ve altın çağda yaşayan Müslümanlara gelince onlar, gördüklerine, gözleriyle müşahade edip yaşadıkları şeylere iman etmişler, Allah Resulü’nün davetine icabet ederek iman ile karşılaşmışlardır. Onlardan sonra gelenler ise, gaybe yani görmedikleri halde bize kadar tevatür yoluyla ulaşan ayet ve mucizelere iman etmişlerdir. Kendilerinden önce geçenlere iyilik ve güzellikle uymuşlardır. Nitekim önce geçenler yani mütakaddimin diye anılanlar nasıl ki tesis ve geliştirmede, ortamı hazırlamada gerekli gayretleri gösterip ictihad etmişlerse, sonradan gelen ve müteahhirin denilenler de tüm gayret ve çabalarını bunları tespitte, takrir ve tekide harcamışlardır. Bu itibarla onların bütün hataları ve günahları mağfiret olunmuş ve gayretleri de şükranla karşılanmış olduğu gibi sonsuz ecirler almışlardır.

Alimler demişlerdir ki: Bundan amaç, ümmetin tamamının yani eskileri olsun yenileri olsun geçmiş olanları olsun, günümüzde olanlar olsun, önce geçenler olsun, sonradan gelenler olsun hepsinin de ortak özelliklerinin hayır ile vasıflanmış ya da nitelenmiş olmasıdır. Çünkü hepsi de birbiriyle iç içedirler ve adeta sağlam binanın yapıları gibi tuğlaları birbirleriyle perçinleşmiştir. Keza tıpkı baş tarafı neresidir bilinemeyen içi boş bir halka gibidirler, mutlaka taraflarından birinde hayır ve bereket vardır. ⁽³⁰⁾

(30) el-Ravda’tu’l-Nediyye, 1/93-97. Tahkik. Şeyh Ahmed Şakir.

Müslümanlar bu gün her yer ve her zamanda her ortamda Nebi bir hadisi hep dillerinde dolaştırıp dururlar: **“Hayır, ta kıyamete dek bendedir ve benim ümmetimdedir.”** Gerçi her ne kadar bu lafızla hadsi rivayet olunmamış ise de, ancak hadis manası itibarıyla sahihtir.

Nitekim bu hadisin doğruluğunu tekit ve teyid eden bir takım hadsiler sahabeden bazıları tarafından rivayet olunmuştur. Örneğin: **“Allah’ın emri ve hükmü gelinceye kadar, bu ümmet içerisinde hak üzere devam eden bir topluluk her zaman bulunacaktır.”** (31)

Bu, Kur’an’ı Kerim’in de genel anlayışı içerisinde doğruluğu hakkında ittifak olunan bir hadistir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Yarattıklarımız içinde öyle bir ümmet-topluluk da vardır ki hep doğru yolu gösterirler ve bununla adaleti sağlarlar.” (7, A’raf, 181)

Kaldı ki gelecek aydınlıklı günlerin İslâm’ın günleri olacağını, o günlerde İslâm kelimesinin-gücünün yükseleceği, davetinin yayılacağı ve devletin de genişleyeceğini müjdeleyen bir çok sahih hadsiler vardır.

BİR TAKIM DEĞİŞMEZ KURAL VE LAİDELER

Çağlar boyu Müslüman nesiller elinde bir takım köklü prensipler, değişmez kurallar ve birbiriyle bağlı sünnetler/kanunlar ve kaideler Kur’an ve Sünnetin muhkem ölçülerinden alınarak ortaya konmuştur. Ümmetin tamamı da bunlara dayanarak çok rahat ve bağımsız manada hüküm verebilmişler ve vermektedirler. İşte bu örneklerden bazıları şöyledir:

(31) Bak. Müslim, İmare: 53. Buhari, Menakıb: H.61, Bap: 28. 6/632

1- Henüz ahirete gitmeden önce bu dünyada işlenen herbir işin bir meyvesi, bir ürünü vardır. Herbir gayretin de bir ödülü, bir karlığı bulunmaktadır. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Biz güzel iş yapanların mükafatlarını zayi etmez, boşa çıkarmayız.” (18, *Kehf*, 30)

“Kitab’a dört elle sarılıp ve bir de namazlarını gereğince kılanlar var ya, işte Biz bu şekilde güzel amel ve davranışlarda bulunanların yaptıklarını boşa çıkarmayız.” (7, *A’raf*, 170)

2- Allah yolunda yapılan bir cihat, ister ruhi anlamda olsun, ister maddi planda olsun, yüce Allah onu asla heder etmez, boşa çıkarmaz. Nitekim Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

“Bizim uğrumuzda ve bizim davetimizin yayılması için cihad edenleri elbette hayır yollarına ve Allah’ın hoşnutluğuna yönelteceğiz. Şüphesiz Allah, iyi ve güzel ameller işleyenlere dünyada zafer vermekle ve ahirette de sevaba kavuşturmakla yanlarında ve beraberlerinde olacaktır.” (29, *Ankebut*, 69)

3- Allah’a, Allah’ın dinine yardım edene, Allah da ona yardım edecek ve onu yeryüzünde güçlü ve imkan sahibi kılacaktır. Ancak Allah’ın yardımı, Ona iman etmekle ve salih, güzel işler işlemekle mümkündür.

Salih emeller: İster ruhi manada olsun, ister maddi planda olsun hayat açısından güzel olan ve Allah’ın emir ve yasakları çerçevesinde yapılan, ister bireysel planda olsun, ister toplumsal planda olsun herkes için uygun olan güzel iş ve davranışlar demektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Allah, kendisine/kendi dinine yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir. Onlar/o müminler ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten nehyederler. İşlerin sonu Allah’a varır.” (22, *Hac*, 40-41)

“Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanla-

ra, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini, İslâm'ı onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve geçirdikleri korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar.” (24, Nur, 55)

HER GELECEĞİN ÖNCEKİNE GÖRE KÖTÜ OLACAĞI

“Üzerinize bir zaman gelmemiş olsun ki, bu zaman bir öncesine göre mutlaka kötü olacaktır.” Hadisi..

Soru: Ben dini bir kitapta okumuştum. Orada tüylerimi ürperten bir hadisle karşılaştım Hemen ilk anda neredeyse onun doğruluğunu kabul edemeyecek oldum. Bu hadiste Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır:

“Üzerinize bir zaman gelmemiş olsun ki/ bir dönem yaşamayasınız ki, ondan sonra gelecek olan zaman bir öncesine göre mutlaka daha da kötü olacaktır.”

Bu hadisile ilgili olarak, hadisler konusunda bilgi sahibi olduklarını bildiğim kimi ilim adamlarına sorduğumda o zatlar da bana, bu hadisin sahih bir hadis olduğunu ve Buhari'nin rivayetleri arasında yer aldığını söylediler. Bu durumda ellerim yanlarıma düştü, şaşkınlık geçirdim. Mademki bu hadis, Allah'ın Kitab'ı Kur'an'dan sonra en doğru ve sahih kaynak olan Buhari'de yer alıyor, Bu durumda ben ne diyebilirim ki?!

Buna göre hadisin manası, bizler sürekli olarak bir gerileme, bir çöküş ve sistemli bir gerileme içerisinde olacağız demek değil midir? Yani biz iyi bir halden, kötü bir duruma ve bu durumdan da daha kötüsüne doğru gideceğiz, bu daha kötü olan durumdan da en kötü ve en fena olanına, en beterine doğru ta kıyamete dek sistemli bir şekilde gidiyor olmayacak mıyız?

Gerçi bir çok insanlar tamamen bunun aksini ileri sürüyorlar ve inanıyorlarsa ve: "Hayat sürekli bir ilerleme, bir terakki kazanıyor, dünya giderek ilerleyip geliyor, insanlık da her gün yeni yeni ilimler ve ilim alanlarını artarak keşfediyorlar, dünya çevresinde ve bunun altında ve üstünde birçok şeyler elde edebiliyorlar ve hatta bugün Aya bile gidebilmişlerse hep bu ilerleme sayesinde, bir gerileme yoktur" diye iddialarını ileri sürüyorlar ama....

Ayrıca bu hadis bizim üzerimizde şu manada bir etki bırakıyor. Hiçbir şeyden umutlu olmamak ve bir beklenti içinde bulunmamak gerekir. Bugün bizim yapageldiğimiz bu şeylerin hiçbirinde bize bir kurtuluş yoktur. Mademki biz hep günden güne kötüye doğru yuvarlanıp gidiyoruz, her geçen gün geleni aratacaktır. Bu artık Allah'ın bize yazdığı bir kaderdir. Bu, bizim için mademki mutlak ve kesin bir gidiştir. Mutlaka bu gidişe mademki boyun eğmek zorundayız. Değerli alimlerimizden öğrendiğimiz kadarıyla madem ki bu durum ta ki kıyamet kâfiroğlu kâfirin üzerinde kopana dek böyle sürecektir, bu bizim kesin kaderimiz olmuştur.

Bazı araştırmacı kardeşlerimden öğrendiğim kadarıyla, sizin yazmış olduğunuz kitaplarınızda size sunduğum bu hadis hakkında bazı yorumlarınızın olduğunu belirttiler. Sizden isteğim bu hadis hakkında bana yol göstermenizdir. Olur ki bu sayede içimdeki rahatsızlığı, şaşkınlığı ve huzursuzluğu gidermiş olabilirim.

Allah İlim ve İslâm'a hizmet yolunda size en hayırlı, en bereketli mükafatını versin.

M.K. A. Rabat-Mağrip

Cevap: Söz konusu hadis, İmam Buhari tarafından Camiussa-hih adlı eserinde Kısaca Buhari'de Enes Bin Malik'ten rivayet edilen bir hadistir. Hadis senedi bakımından sahihtir. Fakat burada asıl işin korkulan ve tehlikeli olan yönü, bu hadisin yüce Allah'ın kânununa yani Sünnetullah'a, bilimsel gerçeklere veya gerçek olan değerlere aykırı bir şekilde ele alınıp yorumlanması ve böyle yanlış bir kavrayışla ele alınıp değerlendirilmesidir. Oysa dinin bu ger-

çeklere aykırı olması asla mümkün değildir. Çünkü din haktır, aynı şekilde adı geçen şeyler de haktır. Hak ya da gerçek olan şeyler ise birbirleriyle asla çelişmezler.

Fakat burada sözü edilen şeylerin ya bizim anlamadığımız, bizce bilinemeyen farklı bir tefsir veya yorumun var olduğudur yahut da bu dini bir nassın hemen ilk bakışta akla gelenin dışında farklı bir tevil veya yorumunun olduğudur.

Fitne konusuyla ilgili hadisler ve ahir zaman diye adlandırılan veya kıyametin alametleri olarak diye söylenilen konulara ilişkin hadislerin çoğunda çok farklı ve yanlış ya da kötü değerlendirmeler yapılmaktadır. İşte bu açıdan bu türden hadisler hakkında uzun uzun düşünüp gerektiği şekilde değerlendirme yapılmalıdır ki halk bunları her bir nüveyi uzun emeli uğruna öldürmeye bir neden kılmassın, islah ve iyileştirme uğruna yapılan her gayreti gömmeye bir vasıta kabul etmemiş olsun.

İşte burada sözü geçen hadis de bu neviden hadislerden bir örnektir. Ben bu hadisin manası hakkında bazı yorumlar sundum, yanlış anlaşılmalara meydan verebilecek noktalarını cevapladım. Bunu da, “Nebevi Sünnet Karşısında tutumumuz nasıl olmalı, ne yapmalıyız?” adını verdiğim kitabımda ele aldım. Orada şöyle demiştim:

HER GELECEK GEÇMİŞTEN DAHA MI KÖTÜ OLACAK

Buhari Zübeyir bin Adiy’den rivayet ediyor. Demiş ki: “Bize Enes bin Malik geldi ve biz ona, zalim Haccac’dan çektiklerimiz hakkında şikayette bulunduk. Bunun üzerine o da bize şöyle karşılık verdi: ‘Sabredin! Çünkü üzerinize bir zaman gelmemiş olsun ki, ondan sonra gelecek olan daha da kötü olacaktır. Bu, siz Rabbinize kavuşana dek hep devam edecektir. Ben bunu Peygamberiniz (sav)’den dinledim.”

Kimi alimler bu hadisten, kişinin işi ve gücü bırakıp oturmayı yeğlemesini, çalışmadan vazgeçişini çıkarıyorlar, böyle yorumluyorlar. İslah etmeyi, düzeltmeyi, insanları tembellikten kurtarma gayretini ve çabalarını bırakmak olarak kabul ediyorlar. Bunu da şöyle bir gerekçeye dayandırıyorlar.

Mademki işler ve durumlar giderek hep kötüye doğru yol alıyor, mademki sürekli bir düşüş yaşanıyor ve yaşanacak, ardı arkası kesilmeyecek olan bir kötüye gidiş madem ki var, bir uçurumdan ondan daha beter bir uçuruma hep gidiş olacaksa, bu hal kötünden daha kötüye ve daha kötünden de en kötü olanına götürüyorsa ve bu, kıyamete dek de böyle devam edecekse, insanların Rablerine kavuşacakları o güne dek gidiş hep kötüleşerek daha fenaya doğru gidecekse, bu takdirde çalışmanın, bunun için bir çaba sarfetmenin manası yoktur gibisinden bir takım yanlışlara saplanıyorlar ve bu tür gerekçelerle de yapmaları gereken şeylerden uzak duruyorlar.

Bir başka gurup ise, hadisi kabul edip etmemekte kararsızdırlar, bazen de oldukça aceleci davranarak kimisi de hadisi reddetmektedirler. Çünkü bu kimseler hadisten şöyle bir yorum çıkarıyorlar ve:

İlk olarak bu hadis, “hemen ilk bakışta insanları umutsuzluğa ve her şeyden vazgeçmeye yöneltmektedir” diyorlar.

İkinci olarak hadis, “yoldan sapmış ve azmış olan devlet adamlarına karşı çıkmamayı, onlara karşı sessiz kalmayı içeriyor” diyorlar.

Üçüncü olarak hadis: “Kainat ve hayat düzeninin dayandığı temel düşünce olan sürekli bir gelişme ve evrim içinde bulunduğu gerçeğiyle ters düştüğünü, bununla çeliştğini” ileri sürüyorlar.

Dördüncü olarak da Müslümanlara ait tarihsel gerçeklere aykırıdır, diyorlar ve

Beşinci olarak da: “Bu hadis, ileride gelecek olan ve yeryüzünü adaletle dolduracak halifenin gelişi hakkındaki hadsilerle de çelişmektedir” diyorlar. Sözünü ettikleri ve gelecek olan bu halife ise

Mehdi adıyla bilinen kişidir. Meryem oğlu İsa'nın inmesiyle başlayacak, İslam devletini yeniden ikame edecek ve bütün yeryüzünde yani dünyada Allah'ın kelimesini, davetini üstün ve hakim kılacaktır.

Evet bunların iddialarına göre hadis bu gerekçelerle kabul edilir olamaz diyorlar.

Ancak burada gerçeği belirtmek gerekirse biz de bu konuda şöyle deriz: Doğrusu daha önce geçmiş olan ilim adamlarımız bu hadis hakkında bir şeyler söylemek noktasında sessiz kalmayı yeğlemişlerdir. Çünkü mutlak manada hadis hakkında bir takım zorluklar, tam anlamıyla ne dediği anlaşılamamaktadır. Burada hadisten mutlak manada nelerin anlaşılıp neyin anlaşılamayacağı noktasını özellikle kastetmişlerdir. Yani: "Her gelecek zamanın bir öncekine göre çok daha kötü olacağı" konusunda... oysa öylesi zamanlar da gelmiş ki, kendisinden öncekine göre kötülük bakımından daha geride kalmış, yani daha iyi olmuştur. Eğer böyle bir dönem yok denecek olursa, buna örnek olarak ikinci Ömer diye de bilinen Ömer İbn Abdülaziz dönemini örnek olarak gösterilebilir. Bilindiği gibi bu dönem, zalim Hacca döneminden sonra gelen bir dönem olmuştur. Çünkü onun zamanında şikayetler ve haksızlıklar ayyuka çıkmış, her tarafı sarmıştı. Ancak iyilikler yeniden Ömer İbn Abdülaziz döneminde yaygınlık kazandı, şöhret buldu. Aksine şöyle de denebilir; kötülük aslında onun zamanında yavaş yavaş da olsa, kaybolmaya yüz tuttu. Hatta kendisinden önceki zamana göre daha da kötü olacak olmanın ötesinde kötülükler giderek uzaklaşmaya ve yok olmaya doğru yüz tutmuştur.

HADİS HAKKINDA SÖYLENENLER

Bu cevaplardan sonra şimdi de bu hadis hakkında söylenenlere yer verelim. Şöyle ki:

a- Hasan Basri bu hadisi baskın çoğunluğa yorumlamaktadır. Haccac döneminden sonra gelen Ömer İbn Abdülaziz dönemi hak-

kında soru sorulduğunda, demiş ki: “Mutlaka halkın nefes alacağı bir dönem olacaktır.”

b- Abdullah İbn Mesut’tan, “Üzerinize bir zaman gelmemiş olsun ki, mutlaka ondan sonra gelecek olan zaman öncekine göre çok daha kötü olacaktır” hadisi hakkında gelen şu ifadelerine veya yorumuna bakalım., diyor ki: “Bana gelince, ben bundan bir emir ya da devlet başkanı diğer bir emirden daha hayırlı olacak, bir yıl öteki yıldan daha iyi geçecek diye herhangi bir mana çıkarıyormum. Ancak sizin ilim adamlarınız, fakihleriniz ölüp giderler ve sonra da bunların yerini tutacak değerli ilim adamlarınız kalmayacak veya bulamayacaksınız. Dolayısıyla birtakım kimseler gelip kendi görüşleri doğrultusunda fetva vereceklerdir.”

Yine ondan gelen bir ifade ise şöyledir: “...böylece İslâm’ı lekeleyip onu yıkacaklardır.” Hafız İbn Hacer, “el-Feth” adlı eserde, hadiste geçen “Hayır ve şer yani iyi ve kötü” kavramları ile ilgili olarak İbn Mesut’un açıklamasını tercih etmiştir ve: “Bu, uyulması en yerinde olan bir açıklamadır” demiştir.

Ancak buna rağmen bu açıklama bununla ilgili problemi veya sıkıntıyı temelinden çözmiyor. Çünkü nasslar ya da deliller şunu göstermektedir. Gayp yani bilinemezlik açısından İslâm için bir takım devirler veya dönemler olacaktır. Bu dönemlerde İslâm sancağı yükselecek ve İslâm devleti de gereken egemen yerine oturup hakimiyetini kuracaktır. Bu zaman da ahir zamanda Mehdi ve Mesih dönemi olacaktır.

Tarih de göstermiştir ki, dünyada durgun ve cansız geçen kimi zamanlar olmuştur. Bunları ise hemen hareketli, yenilikçi dönemler, canlı zamanlar izlemiştir. Burada sekizinci asrın ortalarında, Bağdat’ta İslâm halifeliğinin düşmesinden ve yedinci asırda vaziyet ve durumların çöküşünden sonra birçok alimlerin ve mücedditlerin çıktığından söz edebiliriz.

Örneğin Şeyhul İslâm İbn Teymiye, Öğrencisi İbn Kayyım el Cevziye ve Şam’daki diğer öğrencileri, Endülüs’te İmam Şatıbi,

Mağrip'te İbn Haldun gibileri. Ayrıca İbn Hacer'in, "**el-düreru'l-Kamine fi A'yanı'l-Mietissamine**" adlı eserinde Biyografilerine yer verdiği ilim adamları gibi.

Ayrıca bunu izleyen diğer asırlarda ise Mısır'da İbn Hacer ve Süyuti gibilerini, Yemen'de İbn Vezirleri, Hindistan'da Dehlevileri, Yemen'de Şevkani ve San'ani gibilerini ve daha başka nice değerli müçtehit ilim adamlarını ve müceddit önderleri, imamları görmekteyiz.

İşte İbn Hibban'ın Sahih adlı eserinde yer verdiği ve Enes hadisi, genel olarak mehdi konusu hakkında gelen hadsiler açısından bir delil sayılmaz olduğunu belirtmiştir. Yani: "Mehdi, yeryüzü zulümle dolduktan sonra gelecek ve dünyayı adaletle dolduracaktır." (32)

Hadisi genel olarak bir delil sayılmaz demektedir.

c- İşte bu bakımdan ben, bu hadisi hakkında yapılan yorumlardan Hafız İbn Hacer'in "**Fethu'l-Bari**" adlı eserinde yaptığı şu açıklamasını tercih etmeyi uygun bulmaktayım:

"Belki de sözkonusu edilen zamanlar sahabe dönemi olabilir, böyle bir olasılık da gözardı edilmemelidir. Çünkü buna muhatap olan o kimselerdir. Bu, onlara has bir durumdur. Ancak onlardan sonra gelen dönemler ise, adı geçen hayır içerisinde kasdolunmamıştır. Ancak sahabe bundan bir genellik manası çıkarmışlardır. İşte bunun içindir ki, Enes, Haccac hakkında kendisine şikayete gelenlere böyle bir cevap vermiş ve onlara sabretmelerini emretmiştir. Bunlar veya bunların büyük bir çoğunluğu da tabiinden olanlardı." (33)

İşte bu açıklama veya tefsire göre İbn Mesut'un sözü aynı zamanda şöyle de yorumlanabilir: Bu, sadece sahabe ve Tabiun dönemlerinde kendilerine seslenilen veya kendileriyle muhatap olanlara has bir durumdur. Ancak o, Hz. Osman zamanında vefat etmiştir.

Ancak bu hadis, zulme karşı sessiz kalmayı, zalimlerin ve ce-

(32) Bak. Fethu'l-Bari, c.16/228

(33) Bak. Önceki kaynak.

berrutların tasallutuna ve hakimiyetlerine karşı sabretmeyi, her türlü kötülüğe ve bozgunculuğa rıza göstermeyi, dünyada zalimlere ve despotlara karşı tarafsız kalmayı ve bir şey yapmamayı mana olarak içerir, diye iddia edenlere gelince; bunlara karşı da bir şeyler söylemek ve cevap vermek gerekir.

BU İDDİALARA BİRKAÇ YÖNDEN RET CEVABI

İlk olarak: Hadiste yer alan, “Sabredin” ifadesi, merfu olan hadisin kendisinde yer alan bir ifade olmayıp, bunu diyen kimse, Enes (rd)’tir. O ancak hadisten böyle bir anlam çıkarmıştır. Masum olan Allah Resulü (sav)’nın sözü dışında herkesin gerektiğinde sözü alınıp kabul olunacağı gibi bırakılabilir de. Sözü bırakılmayacak tek kişi Allah Resulü (sav)’dür.

İkinci olarak: Hz. Enes onlara, zulme, kötülüğe ve fesada karşı çıkmayın, bunlara rıza gösterin diye de bir şey dememiştir. Sadece onlara sabretmelerini emretmiş, tavsiyede bulunmuştur. Dolayısıyla iki durum arasında oldukça büyük bir fark vardır. Çünkü küfre rıza göstermek de aynen küfürdür. Keza münkere veya kötülüğe rıza göstermek de aynen münkerdir. Sabır konusuna gelince buna ihtiyaç duymayacak bir kimse neredeyse yok denecek kadar azdır. Bazen öyle olur ki insan, bir şeyden hoşlanmadığı ve hatta nefret ettiği halde buna sabreder, katlanmaya çalışır ve onu değiştirmeye de gayret gösterir.

Üçüncü olarak: Bir kimse eğer zulme ve zorbalığa karşı koyabilme gücünden yoksun işe, karşı koyamıyorsa, bu kimsenin elinde tek bir çaresi ve bir tek yolu vardır. O da sabretmektir ve konuyu yavaştan yavaşa ele almaktır. Hep onu yenmenin hazırlığı içinde olmak, fırsatı bekleyip değerlendirmektir. Elinden geldiğince de bunun sebeplerine sarılmaktır. Bu arada aynı sıkıntı ve tasa içinde olanlar ve aynı kaygıyı paylaşıyorlar bir araya gelip birbirle-

rine destek olmaktır. Öldürücü darbe indirme ve fırsatları bekleyip değerlendirmesini bilmektir. Bu şekilde batılın gücünü Hakkın güç ve kuvvetiyle yenip ortadan kaldırmaktır. Zulüm ve haksızlık taraftarlarını hak ve adalet taraftarlarının gücüyle yenmesini bilmektir. Tağutun askerini ve ordusunu Allah'ın asker ve ordusuyla yenebilmektir.

Hz. Peygamber (sav) efendimiz Mekke'de tam 13 yıl putlara ve putperestlere karşı sabretmiş, dayanma gücünü göstermişti. Mescid-i Haram'da namaz kılıyor ve Kabe'yi tavaf ediyordu ama, bu sırada Kabe'nin çevresinde 360 kadar put bulunuyordu. Hatta dahası da var. Hz. Peygamber (sav) hicretin yedinci yılında ashabıyla birlikte kaza umresini yerine getirirlerken o putları görüyor ve fakat onlara dokunmuyordu. Ta ki onları ortadan kaldırılabilmeyen uygun vakti olan Mekke'nin fethi günü gelene dek onlar orada duruyordu. Ancak Mekke'nin fethi sırasında onları yıkıp ortadan kaldırmıştır.

İşte bunun içindir ki bizim ilim adamlarımız şöyle bir karara varmışlardır: “Eğer bir münkeri ya da kötülüğü önlemek için harekete geçilmesi halinde bundan daha büyük kötülükler doğabilecekse, durum değişene ve uygun zamanı gelene dek sessiz kalınması vaciptir, gereklidir” demişlerdir.

İşte bu açıklamalar ışığında, “sabır tavsiyesi veya emri” manasından, zulme, zorbalığa teslimiyet gösterilmesi anlamı çıkarılmamalıdır. Aksine bunun için uygun zaman ve zemini beklemek, Allah hükmünü verene dek gözetlemek gerekir. Çünkü Allah hüküm verenlerin en adaletli olarak hüküm verenidir.

Dördüncü olarak: Ancak sabretmek demek, azıp sapmış olan ve ilâhlaşma durumunda olanlara karşı hak olan sözü söylemekten geri durmak demek olmadığı gibi, onların önünde Allah'ın emrettiği iyilikleri yapmayı emretmeye, yasakladığı kötülükleri de menetmeye de engel değildir. Bu tür durumlar sabır ifadesi içerisinde yer almazlar. Meğerki ortada kendi can güvenliği, ailesi veya çevresin-

dekilerin can güvenlikleri tehlikeye girmemiş olsun. Bu takdirde geri durur. Çünkü bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

“Cihadın en değerlisi, zalim sultan/güç karşısında hak olan sözü, gerçeği haykırmaktır.”

“Şehitlerin efendisi ve bayraktarı Abdülmuttalip oğlu Hz. Hamza’dır. Biri de zalim bir devlet adamına karşı uyarıda bulunup, ona Allah’ın emir ve yasaklarını hatırlatır, ancak kendisi bu sebepten ötürü o zalim tarafından öldürülendir.”

ÜMMETİN FIRKALARA AYRILMASI

Soru: Halk arasında yaygınlık kazanmış olan, Kelam ve fırka-mezhep bilginlerinin ve daha nicelerinin dilden dile dolaştırdıkları bir hadis var, şu 73 fırka hadisi. Bunun sıhhati nedir? Ki o hadis şöyle demektedir:

“Yahudiler 71 fırkaya/parçaya bölündüler. Hristiyanlar da 72 fırkaya ayrıldılar. Ümmetim de pek yakın bir gelecekte 73 parçaya bölünecektir. Biri dışında bunların hepsi de ateşte-cehennemdedir.” Ey Allah’ın Resulü! O tek kurtulacak olan da hangisi diye sorulduğunda, Allah Resulü (sav): “O Cemaattir” veya buna benzer bir ifade buyurmuşlardır.”

İşte bu hadis İslâm bilginlerini oldukça meşgul etmiş, zamanlarını almıştır. Hatta bu insanlar hadiste geçtiği gibi fırkaları saymaya ve böylece sayılarını tespiti uğraşıp durmuşlardır. Hatta öylesine bir gayret göstermişler ki, 73 sayısını bulabilmek için olanca gayretlerini sergilemişlerdir. Nitekim Abdülkahir Bağdadi, “el-Fark Beyna’l-Fırak” adlı eserinde, Şehristani de, “el-Milel ve’l-Nihal” adlı kitabında, İbn Hazm da, “el-Fasl” kitabında bu türden gayret ve çaba sarfedenlerdendir. Keza el-İlyciy de, Şerif Curcani’nin eseri üzerine kelam ilmine ilişkin yazdığı, “el-Mevakıf” adlı şerhi, Sadu’l-Taftazani de, “Şerhu’l-Makasid” eserinde ve daha

başkaları da eserlerinde bu manada gayretler göstermişlerdir. Nitekim “el-İ’tisam” adlı eserinde Ebu İshak Şatıbi bundan söz etmektedir.

Eğer bu hadis sahih ise, burada sözü edilen fırkalar hangileridir? Acaba bu hadis, mutlaka İslâm ümmetinin parçalara bölünüp dağılmaları, onların ayrılmaz bir kaderi midir? Bu helâk olan fırkalar arasında kurtuluşa eren fırka hangisidir? Hadiste yer alan, “Cemaat” ifadesi ne anlama gelmektedir?

Cevap: Sözlerime Allah’a ham ve Allah’ın Resulüne salat ve selam ile başlarım.

Hemen hemen on yılı aşkın bir süreden beri hep bu hadis karışımıza çıkıyor, bunun hakkında bize sorular soruluyor. Özellikle de, “**Meşru olan ihtilaf ile kötü olan tefrika arasında İslâmî uyanıklık**” adlı eserimizde ihtilaf fıkından söz etmemizden bu yana hep bununla karşı karşıya gelmekteyiz. Biz orada bu hadisin bilimsel manadaki değeri hakkında kısaca söz etmiştik. Kaldı ki bu hadisin sabit olduğu ve delaleti hakkında bir çok görüşler de bulunmaktadır. Buna rağmen bizim o kitabımızda, bu hadis hakkındaki açıklamalarımızı burada önemine ve soruyu soranın buna gerek duymasına binaen yeniden ele almamızın herhangi bir sakıncası yoktur. Nitekim bu soruyu soran gibi Müslüman kimselerin de meseleyi öğrenmeleri açısından bir takım yeni ilavelerle Allah’ın izniyle açıklayacağız. Şöyle ki:

a- Burada en başta öğrenilmesi gereken husus şudur. Konusunun önemine rağmen bu hadis Buhari’de olsun, Müslim’de olsun yer almamıştır. Çünkü hadis bu iki zattan birinin şartlarına göre sahih değildir.

Gerçi Sahihayn denilen bu iki eser tüm sahih hadisleri içinde toplayan iki hadis kaynağı demek değildir, denilmektedir. Bu, doğru bir ifadedir, işin bu yönü gerçektir ama, bir de bu iki zat yani Buhari ve Müslim, ilim baplarından veya bölümlerinden herhangi bir bölüm dışında kalmasın, her konu kitabın içinde yerini bulsun

diye, mutlaka o konuya ilişkin olarak bir tek hadisi de olsa rivayet etmişlerdir.

b- Ancak hadisin kimi rivayetlerinde, “Bir fırka dışında hepsi ateştedir” rivayeti bulunmamaktadır. Sadece ayrılığın ve parçalanmanın olacağından ve fırkaların sayılarından söz etmektedir. İşte bu da Ebu Hureyre tarafından rivayet olunan hadistir. Bu hadisi Ebu Hureyre’den Ebu Davut, Tirmizi, İbn Mace, İbn Hibban ve Hakim rivayet etmişlerdir. Bu hadiste şöyle buyurulmaktadır:

“Yahudiler yetmişbir veya yetmişiki fırkaya ayrıldılar, Hristiyanlar da yetmişbir veya yetmişiki fırkaya ayrıldılar. Benim ümmetim de yetmişüç fırkaya ayrılacaktır.”⁽³⁴⁾

Her ne kadar Tirmizi bunun için, “Hasen Sahih” demişse, İbn Hibban ve Hakim de sahih olduğunu söylemişlerse de bu hadis, Muhammed b. Amr b. Alkame b. Vakkas el-Leysi’ye dayanmaktadır. Dolayısıyla bu şahsın hal tercemesi hakkında el-Mizzi’nin “Tehzibu’l-Kemal” ve İbn Hacer’in, “Tehzibuttehzip” eserlerinden okuyanlar bunun nasıl bir kimse olduğunu öğrenirler. Orada okuyup öğrenecekleri gibi bu kişi hafızası bakımından tenkit görmüş ve hiçbir kimse bunun hakkında mutlak manada güvenilir biri olduğunu zikretmemişlerdir. Ancak bu zatın hakkında tüm söylenenler, bu şahsın da kendisinden çok daha zayıf olan kimselere tercih edilmiş olduğudur. Bunun içindir ki, Hafız, **Takrib** adlı eserinde bu kişi hakkında; “Doğru ve dürüst biri olmakla beraber bir takım vehimleri bulunan bir kişidir” ifadesinden başka fazladan hiç bir şey yazmamıştır. Oysa bu gibi yerlerde, işin içerisinde zabt olmadıkça sadece tek başına sıdk yani doğruluk yetmez. Ya adam bir de vehim sahibi biri ise buna nasıl itibar olunur ki?

(34) Ebu Davut; Sünnet, Hn.4596. Tirmizi, İman, 2642. Tirmizi, “Hadis Hasen Sahih bir hadistir” demiştir. İbn Mace, Fiten bahsinde kısa olarak. 3991. İbn Hibban da “el-Mevarid” kitabında “1834” yer aldığı gibi zikretmiştir. Hakim, Müstedrek; 1/6. Hakim, “hadis, Müslim’in şartına göre sahihtir” demiştir. Zehebi ise reddetmiştir.

Şurası da bilinen bir gerçektir ki, Tirmizi olsun, İbn Hibban ve Hakim olsunlar bunların hepsi de hadsilerin tam anlamıyla sahih olup olmadığı noktasında mütesahil olan yani işi fazlaca detaylandırmadan alan zatlardır. Kaldı ki Hakim de, hadsileri sahih olarak kabulde bir çok hata yapan bir kimse olarak tanıtılmıştır.

Evet buradaki bu hadis, Müslim'in şartına uygun olarak sahih kabul edilmiştir. Bunun da nedeni, Muhammet b. Amr'ın Müslim tarafından hüccet gösterilmesidir. Fakat İmam Zehebi de bunu, Müslim tarafından tek olarak bu zatın hüccet kabul edilmediğini, hüccet gösterilmede Müslim'in yalnızca bununla yetinmediğini ileri sürerek yukarıdaki görüşü reddetmiştir. Aksine bunun yanında başkalarını da ekleyerek ancak sahih kabul etmiştir. (*Müslim, 6/1*)

Kaldı ki Ebu Hureyre tarafından rivayet edilen bu hadiste, **"Sadece biri dışında bütün fırkalar ateştedir"** fazlası yoktur. Zaten bütün tartışmalar da bu noktada dönüp dolaşmaktadır.

Hadis bu fazlalıkla bazı sahabe kanalıyla rivayet olunmuştur. Bunlar da Abdullah b. Amr, Muaviye, Avf b. Malik ve Enes gibi zatlardır. Fakat buna rağmen hepsi de isnat yönünden zayıf bulunmaktadır. Ancak bütün bu rivayetlerin birbirlerine eklenmeleri suretiyle bir kuvvet kazanmaktadır.

Benim burada kanaatim ise şöyledir: Farklı yollardan hadisin rivayet edilmiş olması, rivayet tariklerinin çokluğu, esasen mutlak manada değildir. Özellikle de daha önce geçen yani mütekaddimin denilen hadis imamlarınca böyle değildir. Çünkü nice hadislerin öyle geliş yolları vardır ki bütün bunlara rağmen yine de bu otoriteler tarafından zayıf görülmüştür. Nitekim bu konudaki örnekleri **Tahric, İlel** ve benzeri daha nice kitaplarda bulabiliriz. Ancak bu gibi hadisler için herhangi bir muarız olmadığı yani başka biri ile çelişmediği ve manasında da bir problem yaşanmadığı takdirde alınabilir.

Oysa burada bir sıkıntı, bir problem vardır. Bu da Müslümanların Yahudi ve Hristiyan toplumlardan daha çok bölünüp parçala-

nacaklarına dair ümmetin bölüneceğine dair olan hüküm meselesidir. Bu, işin sadece bir yönüdür. Bir de bu fırkalardan biri dışında hepsinin de cehennem ateşine girecekleri hükmüdür.

Bu ise şöyle bir kapının aralanmasına yardımcı olmaktadır. Çünkü her bir gurup veya fırka kendilerinin kurtulan fırka yani Fırkayı naciye ve kendilerinin dışında kalanların da helâk olan fırkalar olduğunu ileri süreceklerdir. Böylece birbirlerine saldırıp duracaklardır. Bu ise sadece birini değil hepsini zayıflatıp güçsüzleştireceği gibi, düşmanlarını da kendileri aleyhinde olmak üzere güçlendirmiş olacaklar ve kendilerine saldırımlarını kolaylaştıracaklardır.

İşte sırf işin bu noktasından konuya bakan Allame İbnulvezir genel manası itibariyle hadisi tenkit etmiş ve yapılan ilave ya da fazlalık sebebiyle de ayrıca tenkide tabi tutmuştur. Çünkü bu hadise bakarak ümmet birbirlerini sapıklıkla hatta dahası küfürle töhmet altında tutabilir ve saldırabilirler.

Merhum, “el-Avasım ve’l-Kavasım” adlı eserde, bu ümmetin değeri ve fazileti üzerinde dururken, ümmetten herhangi bir fırkanın tekfiri konusunda aşırıktan kaçınılması gerektiğini vurgularken şöyle demektedir:

“Sakın ola ki, ‘Fırkaların biri dışında hepsi helâk olmuşlardır’ yanlışına aldanma. Çünkü bu, sonradan yapılan kıskırtıcı bir ilavedir, kaide veya kural bakımından sahih değildir. Böyle bir durumun dinsiz düşmanlar tarafından yapılmamış olduğundan şüphelen olmasın!”

Devamla diyor ki: “İbn Hazm’dan gelen rivayete göre bu hadis mevzudur yani uydurmadır. Hadis mevkuf bir hadis olmadığı gibi merfu bir hadis de değildir. Nitekim Kaderiye, Mürcie ve Eş’ariye mezhepleriyle alakalı olarak gelen ve onların yerilmesini içeren tüm hadisler de bu anlamdadırlar. Çünkü bu hadisler, kuvvetli olmaları bir yana, zayıftırlar.”⁽³⁵⁾

c- Bir de ilim adamları arasında öteden beri bu hadisi senedi bakımından ret edip kabul etmeyenler olduğu gibi, bunu metni ve manası bakımından da kabul etmeyip ret edenler de vardır. ⁽³⁶⁾

Halbuki Kur'an Yahudiler hakkında şöyle buyurmaktadır: "Biz, ta kıyamete kadar aralarında sürüp gidecek olan bir kin ve düşmanlık soktuk." (5, Maide, 64) Hristiyanlar hakkında da şöyle buyurulmaktadır: "Biz Hristiyanlarız' diyenlerden de Allah'a itaat etmeleri ve peygambere uymaları hakkında da kesin söz almıştık. Ancak onlar da kendilerine hatırlatılan sözlerin, kitabın ve şariat hükümlerinin büyük bir kısmını unutup terkettiller. Biz de bu yüzden ta kıyamete kadar aralarına düşmanlık, kin ve nefret saldık. Pek yakın bir gelecekte Allah onlara neler işlediklerini bir bir bildirecektir." (5, Maide, 14)

Oysa Kur'an'da İslâm ümmetine ilişkin olarak bu anlamda ve buna benzer herhangi bir hüküm veya ayet yoktur, gelmemiştir. Aksine önceki toplumların bölünüp parçalandıkları ve ihtilafa düştükleri gibi bölünüp parçalanmamaları, dağılmamaları ve ihtilafa düşmemeleri istenmiş ve bu gibi davranışlardan uzak durmaları konusunda uyarılmışlardır.

Bir de hadis, bir tek fırka dışında, diğer fırkaların tamamının cehennemlik olduklarına hükmetmektedir. Oysa bu ümmetin faziletine ilişkin olarak ve yine bu ümmetin rahmete eren bir ümmet yani "ümmeti merhume" diye haklarında bir çok övgüler gelmiş olan bir ümmettir. Hatta cennet ehlinin üçte ikisini veya yarısını bu ümmetin oluşturacağına dair nasslar bulunmaktadır. Hakkında bunca övgü bulunan böyle bir ümmetin yetmişüç fırkasından biri cen-

---

(36) Önce bu hadisin metninde problem vardır. Çünkü hadis bu İslâm ümmetini ayrılığa düşme ve parçalanmaları bakımından Yahudi ve Hristiyanlardan daha kötü olarak göstermekte, hatta bölünüp parçalanmada onlardan bir fazlasıyla önde göstermektedir. Oysa yüce Allah bu ümmeti bütün insanlar üzerinde şahitler olarak hazırlamış ve onları, insanlar arasından çıkan en hayırlı ümmet diye nitelemiştir.

nete girecek, diğerleri ise cehennemlik olacak? Bu, üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır.

Ayrıca Yahudilerin ve Hristiyanların yetmiş küsur fırkaya bölünecekleri konusundaki haber, her iki din mensuplarının tarihsel gerçeklerine de aykırıdır. Özellikle de Yahudiler konusunda... Onların tarihlerinde Yahudilerin bu kadar bölündüklerine ve böyle bir sayıya ulaştıklarına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

İşte Ebu Muhammet İbn Hazm, Aralarındaki bir takım itikadi manadaki görüş farklılıklar sebebiyle birbirlerini tekfir etmeleri hakkında ileri sürdükleri delillere cevaplar vererek reddetmiştir.

Tekfir sebebi olarak ileri sürdükleri ve delillerini de ta götürüp Allah Resulüne dayandırdıkları bir vakıadır. İşte bu delillerden ikisi:

“Kaderiye ve Mürcie mensupları bu ümmetin Mecusileridirler.” Ve **“Bu ümmet yetmiş küsur fırkaya bölünecek, biri dışında hepsi de cehennem ateşindedir, sadece o bir tanesi cennetlidir.”**

Abu Muhammet İbn Hazm diyor ki: “Bu hadisın her ikisi de senet bakımından esas itibariyle sahih hadisler değiller. Durumları böyle olan hadisler, haberi vahidi delil kabul edenlere göre hüccet yani kanıt sayılmazlar. Peki ya Haberi vahidi bile hüccet kabul etmeyenler tarafından bu nasıl kabul görebilir ve nasıl hüccet veya kanıt olarak alınabilir ki? ⁽³⁷⁾

İşte Yemenli müçtehit İmam, Sünnetin savunucusu, akla ve nakle dayalı ilimleri bünyesinde toplamış olan Muhammet b. İbra-

(37) Bak. İbn Hazm, “el-Fasl fil Milet ve'l-Nihal. Tahkik; Dr. İbrahim Nasr, Dr. Abdurrahman Umeyra, 3/292. Dar Ukaz Basımı, Cidde. El-bani ise, “el-Sahihah” eserinde (204) rakamıyla zikrettiği hadis hakkında, “İbn Hazm’ın bu ifadelerini el-Fasl kitabında araştırmış ve fakat rastlayamadığını ileri sürmüştür.” İşte onun araştırıp bulamadığı ifade burada açıkça ve net bir şekilde gözler önünde bulunmaktadır.

him el-Vezir (v.840/1436), “el-Avasım ve’l-Kavasım” adlı kitabında, Muaviye (rd) tarafından rivayet edilen hadisleri ele alırken, hakkında söz ettiği hadislerden biri de sekizinci hadis olan: “Ümmetim yetmiş şu kadar fırkaya ayrılacak, bu fırkalardan biri dışında hepsi de ateşte/cehennemdedirler” mealindeki hadistir. Yazar bu eserinde bu hadis ile ilgili olarak diyor ki: “Bu hadisin senedinde Nasıbiy vardır. Ancak bu şahıstan yapılan rivayetler sahih değildir.”

Nitekim Tirmizi de bunun benzerini Abdullah b. Amr b. As’tan yaptığı hadis rivayetinde, diyor ki: **“Bu garip bir hadistir.”** Tirmizi bu hadisi iman bölümünde İfrikiy yoluyla rivayet etmiştir ki bu şahsın adı Abdurrahman b. Ziyat olup bu da Abdullah b. Yezit’ten rivayet etmiştir.

İbn Mace de benzerini Avf b. Malik ve Enes’ten rivayet etmiştir.

Bu zat adı geçen eserinde şöyle devam etmektedir: “Bunlarda Sahihin şartlarına uygun herhangi bir şey yoktur. İşte bu yüzden Buhari ve Müslim bu hadislerden herhangi bir tahrîç yapmamışlardır. Ancak Tirmizi bu hadislerden Ebu Hureyre’nin Muhammet b. Amr b. Alkame yoluyla gelen hadisi sahih kabul etmiştir. Bu hadiste de, **“Biri dışında hepsi ateştedir”** ibaresi mevcut değildir. İbn Hazm’dan gelen rivayete göre bu ilave uydurmadır. Bunu da, **“el-Bedru’l-Münir”** adlı eserin sahibi zikretmiştir.”⁽³⁸⁾

Hafız İbn Kesir de, (6, *En’am*, 65) **“Ev Yelbisekum şîyeân ve yüzika ba’dakum ba’sê ba’din”** **“..yahut sizi birbirinize düşürüp kiminizin hıncını kimine tattırmaya kadirdir.”** Ayetinin tef-

(38) Bak. İbn Vezir; el-Avasım ve’l-Kavasım. Tahkik: Şuayıp el-Arnaut, 3/170-172. Burada zikredilen şeyde, Şeyh Elbani’nin “el-Sahihâ” Cilt 1, cüz3/19-20 de ele aldığına da bir ret mahiyeti taşımaktadır. Çünkü Vezir, hadisi senedi açısından değil metni bakımından reddetmektedir. Ancak ben bunu nereden ve nasıl yaptığını anlayamıyorum. “el-Bedru’l-Münir” adlı eserin yazarı da İbn Mulakkan’dır.

sirinde diyor ki: “Bir çok yollardan Resulüllah (sav)’tan rivayet edilegelen hadiste Allah Resülü (sav) şöyle buyurmuştur: “**Yakın bir gelecekte bu ümmet yetmişüç fırkaya ayrılacaklardır, biri dışında hepsi de ateştedir.**” (39)

İbn Kesir sadece bu kadarıyla yetinmiş ve buna ne sahihtir diye ve ne de Hasendir diye herhangi bir açıklama getirmemiştir. Oysaki ayetle ilgili açıklamayı ya da tefsiri oldukça uzun tuttuğu ve buna uygun hadis ve haberler zikrettiği halde bu hadise herhangi bir açıklama getirmemiştir.

İmam Şevkani, İbn Kesir’in hadis hakkındaki sözünü zikrettikten sonra der ki: “Ben de derim ki, ‘biri dışında hepsi de ateştedir’ ilavesi, muhaddislerden bir cemaat-çoğunluk tarafından zayıf kabul edilmiştir. Hatta dahası İbn Hazm bu hadis için, “uydurmadır” demiştir.” (40)

Gerçi bu hadis, örneğin hafız İbn Hacer gibi kimi alimler tarafından Hasen hadis, Şeyhul İslam İbn Teymiye gibilerince de geliş yollarının taaddüdü nedeniyle sahih bir hadis olarak kabul edilmekle birlikte bu, hadiste söz edildiği gibi bir tefrikanın ve sayının var olacağına delalet etmez. Yani bu, ta kıyamete dek ebedi manada sürececek bir tefrika manasına değildir. Bu hadisin doğruluğu için böyle bir durumun herhangi bir İslâmî dönemde yaşanmış ve gelişmiş olması açısından yeterlidir. Yoksa ebedilik anlamında ta kıyamete kadar devam edecek bir bölünüp parçalanma ve tefrika anlamında alınmamalıdır.

Belki bu gibi fırkalar var olmuşlardır, daha sonra hak batıla üttün gelmiş ve batıl da yok olmuş olabilir. Böylece inkırazı uğramış ve bir daha da ebedi olarak dönmemiş de olabilir. Nitekim bu türden durumlar bütün batıl ve haktan ayrılmış fırkalar açısından fiilen gerçekleşmiş olan hususlardır. Bunların bir kısımları helâk

(39) Bak. İbn Kesir, Tefsir, 2/143. İsa Halebi Basımı.

(40) Bak. Şevkani; Fethu’l-Kadir Tefsiri, En’am suresi, 65-67. ayetlerin tefsiri. 2/59. Darulfikir baskısı.

olup gitmişler ve onların bu varlık aleminde bir şeyleri kalmamıştır, silinip gitmişlerdir.

Bir de bu hadis, bütün bu fırkaların da Hz. Peygamber (sav)’in ümmetinin birer parçaları olduğunu göstermektedir. Ben bununla, Hz. Peygamber (sav)’e mensup olan icabet etmiş olan ümmeti demek istiyorum. Çünkü hadiste, **“Ümmetim bölünüp parçalanacak, fırkalara ayrılacak”** diye buyurulmaktadır. Bunun manası, –bölünüp parçalanmanın bidat oluşuna rağmen- bu kimse-lerin dinden çıkmamış olduklarının da delilidir. Bunlar buna rağmen yine de İslâm ümmetini oluşturan bedenden ayrı değildir. Belki hatalıdır, yanlışlardır ama dinden çıkmış değildir.

Ümmetin yani bölünüp parçalananların ateşte yani cehennemde olmaları, onların orada ebedi olarak kalacakları manasına gelmez. Yani kafirleri gibi onlar ateşte ebedi kalıcı değildir. Aksine bunlar da tıpkı asi olan tevhit ehlinin ateşe girmeleri gibi oraya gireceklerdir ama, ebedi olarak değil.

Olur ki bunlardan kimilerine itaatkar bir şefaatçi, örneğin peygamberler, melekler veya herhangi bir mümin şefaat edebilir ve kurtulmalarına yardımcı olabilir. Bazen de bunların yaptıkları iyilikler, güzel ameller de bu durumda olanların hata ve günahlarını silip yok edebilir veya günahlarına ve hatalarına kefaret olabilecek kimi musibetler, sıkıntılar sebebiyle hataları ve günahları silinebilir, onlardan azabı önleyecek bir neden oluşturabilirler.

Bazen de yüce Allah fazlı ve keremi sayesinde o kullarını bağışlayabilir, affedebilir. Özellikle de bu tür kimseler, hakkı tanıma ve bilme noktasında gayret gösterirlerse ve fakat bu gayretlerine rağmen başarı gösteremez de yollarını şaşırırlarsa belki de Allah kendilerini affeder. Çünkü yüce Allah bu ümmetten herhangi bir hata ve yanlışlık, bir unutkanlık sebebiyle veya bir şeye zorlanarak mecbur bırakılmak suretiyle kendilerinden meydana gelenleri affetmiş, bunlardan dolayı hesaba çekmeyi kaldırmıştır.

BİR BAŞKA HADİS

“Küçük cihaddan büyük cihada döndük: Nefisle cihadetmek.”

Soru: Bazen dini ortamlarda ve özellikle de tasavvuf ehlinin bulunduğu ortamlarda bir hadis dinlemektediriz. Bunlar vaazlarında olsun, sohbetlerinde olsun, dini halkalarda olsun hep bu hadisi tekrar edip durmaktadırlar. Bu hadise göre;

“Hz. Peygamber (sav) bir gazvede/savaşta bulunuyordu. Bu savaştan dönerlerken, ashabına şöyle buyurmuşlar: ‘Biz küçük cihaddan büyük cihada döndük. Bu ise nefisle cihadetmektir.’”

Esas itibariyle bakıldığında hadis Allah yolunda cihadı basite indirmekte ve din ve vatan savunması için savaşı önemsememektedir. Hadise göre Müslüman bir kimsenin her şeyden önce nefis terbiyesine önem vermesi ve bunun cihadetmesi gerektiğini öngörmektedir.

Acaba bu hadis senedi bakımından sahih bir hadis midir? İtimada değer sayılan kitapların sahiplerinden kimler bu hadisi rivayet etmişlerdir. Bir de bu hadis manası ve içeriği bakımından sahih bir hadis midir?

Cevap: Allah’a hamd ve Resulüne de salat ve selam olsun. Şimdi asıl meseleye gelince:

Bu hadis, senedi açısından sahih olmadığı gibi Hasen bir hadis de değildir. Müslümanlarca itimada değer kabul edilen kitapların yazarlarından da herhangi bir muharriç bu hadisi tahric etmiş, rivayet etmiş değildir. Bu hadis **Buhari** ve **Müslim**’den herhangi birinde yer almadığı gibi, kütübi sittede de yer almış değildir. Keza **İmam Malik**’in **Muvatta** adlı eserinde de bulunmamaktadır. Kaldı ki **Ahmed b. Hanbel** **Müsned** adlı eserinde bir çok rivayetlere yer verdiği halde o da bu hadise yer vermemiştir.

Hafız İbn Hacer, “Tsedidu’l-Kavs fi Tahrici Müsnedi’l-Fir-

devs" adlı eserinde bu hadis hakkında şu ifadelere yer vermektedir: "Bu, dillerde yaygınlık kazanmış meşhur bir ifadedir ve bu, İbrahim b. Ayle'nin sözüdür."

Acluni de, "**Keşfu'l-Hafa**" adlı eserinde diyor ki: "Bu hadis Gazali'nin İhya adlı eserinde yer almaktadır. İraki bu hadis hakkında şöyle der: "Bu hadisi Cabir'den Beyhaki zayıf senetle rivayet etmiştir. Hatibi Bağdadi de bunu yine Cabir'den, Tarihinde şu lafızla rivayet etmiştir: "Peygamber (sav) bir savaştan dönmüştü. Peygamber (sav) ashabına şöyle buyurdu: '**Siz en hayırlı yoldan dönüp geldiniz ve siz küçük cihattan büyük cihada döndünüz.**'" Bunun üzerine ashap: "Büyük cihat nedir?" diye sordular. Allah Resulü (sav) de şöyle buyurdu: "**Kulun kendi heva ve hevesiyle cihadıdır.**"

Ancak halkın dilinde dolaşan meşhur söz ise, "**Küçük cihattan büyük cihada döndük**" tarzında olanıdır. Diğer fazla olan kısım yoktur. Burada bir kısaltma vardır.

Bunun manasına gelince; bu iki hususu içermektedir. Bu iki husustan biri kesinlikle ret olunmuştur. Bu ise bundan tebaiyet suretiyle anlaşılmaktadır, amaçlanmak veya aslında var olmakla anlaşılan bir şey değildir. Gerçi bunu rivayet edenler ve buna revaç kazandırmak isteyenlerin amacı, her ne kadar bu ise de durum öyle değildir.

İkincisi de belki şeriat açısından kabul edilebilir, mümkün olabilir. Bu da amaç itibariyle bundan anlaşılan şeydir, yoksa tabi olmak maksadıyla değildir.

Şimdi reddedilen ve kabul görmeyen ilk anlaşılmaya göre ele alırsak bunun manası şudur. Bu, Allah yolunda cihat etmenin önemi azaltmakta ve bunun İslâm dinindeki yeri ve değerini, faziletini oldukça basite indirmektedir. Oysa ümmetin savunulması, kutsal değerlerinin korunması cihat iledir. Fakat bu, işin bu yönünü göz ardı etmekte ve işi oldukça basite indirmektedir. Çünkü saldırganlar ve mütecavizler kendilerine saldırıya geçtiklerinde, müstekbir-

ler, azılı sapkın kimseler ve devletler, İslâm düşmanları üzerlerinde bir baskı gücü oluşturmaya kalkıştıklarında cihat gereklidir ve farzdır. İşte hadis diye uydurulan bu ifade için bu yönünü geri plana itmektedir.

Kaldı ki hem Kur'an-ı Kerim ve hem hadisi şerifler ya da Sünneti şerife cihat konusuyla ilgili delillerle dopdoludur. Bunların hepsi de cihadın değerini, önemini, Allah'ın dinindeki üstün yerini göstermektedirler ve bu konuda da asla herhangi bir şüpheye de yer vermemektedirler. İşte Kur'an-ı Kerim'den bize bu konuya ilişkin olarak şu ayet mealleri yeter. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey Müşrikler! Siz hacılara su dağıtmayı, Mescid-i Haram'ı imar etme hizmetini, Allah'a ve ahiret gününe iman edip Allah yolunda cihat eden müminlerin imanıyla denk mi tutuyorsunuz? Oysa Allah katında kafirlerle müminler eşit değildir. Böyle bir şeyi nasıl ileri sürebilirsiniz ki? Allah, zalimler/kafirler topluluğunu hayra muvaffak kılmaz.

Doğrusu en üstün toplum, Allah ve Resulüne iman edip, küfür diyarından İslâm diyarına hicret eden ve Allah yolunda malları ve canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar Allah katında en yüksek mertebededirler. Ve işte onlar gerçekten kurtuluşa erenlerin ta kendileridirler.

Rableri, onları katından bol bir rahmet, her bakımdan cennet nimetlerinin de üzerinde rızasını ve içinde sürekli kalmak üzere kendileri için hazırlanmış olan tükenmez nimetlerle dolu cennetler müjdelemektedir.

Herhangi bir kesintiye uğrama ve zeval olmaksızın ebedi olarak bu cennetler içinde kalıcıdırlar. Şüphesiz kendisine itaatkar olan kulları için Allah katında büyük bir ecir ve mükafat vardır.” (9, Tevbe, 19-20)

“Müminlerden özür sahibi olanlar dışında, Allah'ın kelimesinin/şeriatın yücelmesi için Allah yolunda savaşıp malları ve canlarıyla cihada katılanlarla, özürsüz oturanlar derece ve sevap

bakımından eşit olmazlar. Allah, malları ve canlarıyla cihada katılanları, mazeretsiz olarak savaştan geri kalanlardan derece bakımından üstün kılmıştır. Gerçi bununla birkikte Allah hepsine de güzel yer, sevap ve cennet vadetmiştir. Ancak Allah, cihad edenleri büyük bir ecirle oturanlardan üstün kılmıştır.

Allah kendi katından mücahitler için amellerine göre üstün dereceler, günahlarından bağışlama ve rahmet hazırlamıştır. Allah, kullarının günahlarını bağışlayan ve tevbe edenleri de rahmetiyle esirgeyendir.” (4, Nisa, 95-96)

Keza birçok sahih hadislerde bu konu aynı şekilde ele alınmıştır. İşte bunlardan biri şu sahih hadistir:

“Doğrusu cihadın fazileti, hiç ara vermeksizin hep oruç tutan kimse ile hiç ara vermeksizin hep kıyamda yani namazda olanın ibadetlerinden daha üstündür, onların değerini geçer.”

Nitekim Muaz b. Cebel tarafından rivayet edilen meşhur hadiste de bu duruma dikkat çekilmiştir. Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: “Dikkat edin, dinleyin! Size işin başını, direğini ve tam tepe noktasını göstereyim ister misiniz? İşin başı İslam’dır, Müslüman olmaktır, direği namazdır ve bunun tepe noktası da Allah yolunda cihadetmektir.”

Başka bir hadiste de şöyle buyurulmaktadır: “Doğrusu herhangi birinizin cihat/savaş safında yer alması, kişinin evinde altmış yıl ibadet etmesinden daha hayırlıdır.”

Bu ve benzeri daha nice hadisler vardır ve bunlar oldukça da sayıca bol miktarda bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak dilerseñ Buhari ve Müslim’in cihat ile ilgili bahislerine, keza Sünen kitaplarının ve Müsnetlerin ilgili yerlerine bakıldığında bütün bunlar görülecektir.

Kaldı ki cihadın fazileti ile alakalı olarak müstakil eserler yazılmıştır. Örneğin Abdullah İbn Mübarek’in bu konuya dair yazdığı eseri gibi.

İkinci olarak hadisın makbul olan manasına gelince o da şöyledir. İnsan mutlaka nefsiyle cihat etmelidir, bu konuya titizlik göstermelidir. Nefis terbiyesi ve eğitimine önem vermelidir. Mutlaka takva esasına sarılmak suretiyle bununla amel etmelidir. Kendi heva ve heveslerinin, şehvi arzularının önünde bunlarla durmalıdır. Bu sayede hep kötülüğü emreden **Nefsi Emmare'den**, kınamayı öngören **nefsi Levvameye** geçebilsin. Bu sayede yüksele yüksele **Nefsi Mutmainne** mertebesine kavuşabilsin.

Bu ise, bizzat oldukça uzun bir cihat ister, erişilmesi gerçekten zor bir iştir ve çok da meşakkatlidir, sıkıntılıdır. Fakat bütün bu zorluk ve sıkıntılara rağmen meyveleri bereketli, hayırları çok olan bir şeydir. Hiç kuşkusuz bu uzun, ağır ve zor olan yolculuğun sonu yüce Allah'ın yoluna hidayettir, ermedir ve doğru yolu elde etmektir. Nitekim Aziz ve Celil olan yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Bizim Uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza erİştireceğiz. Şüphesiz Allah iyi davrananlarla beraberdir.”
(29, *Ankebut*, 69)

Bir hadiste de şöyle buyurulmaktadır: **“Mücahit kimse: kendi heva ve hevesiyle cihadedendir.”** ⁽⁴¹⁾

Nefs ile cihad, burada Müslüman'dan istenen cihad çeşitlerinden biridir. Allame İbnul Kayyım bu cihad türünü onüç mertebeye çıkarmıştır. Bu mertebelerden dört tanesi nefis ile cihad, ikisi de şeytanla cihad konusıyla alakalıdır.

Doğruya erdiren ve muvaffakiyet veren Allah'tır.

BİR HADİS

“İslam'da Ruhbanlık yoktur.”

(41) Ebu Davut ve Tirmizi rivayet etmişlerdir. Tirmizi: “Hadis, Hasen sahih bir hadistir” demiştir. Ahmed b. Hanbel de hadisi rivayet etmiş, bunların tamamı hadisi Fudale b. Ubeyt'ten rivayet etmişlerdir.

Soru: Acaba, “İslam’da ruhbanlık yoktur” diye Hz. Peygamber (sav)’e nispetle rivayet olunan hadisin sıhhat derecesi nedir? İslam, kişinin dünyaya ait süslerden uzaklaşarak, bütünüyle dünyayı bir kenara iterek kendisini tamamen Allah’a ibadete vermesine karşı mıdır ve her şeyden alakasını keserek bir kenara çekilmesini mi ister?

Zatınızdan Kur’an ve Sünnet’e dayalı şeriat delilleri çerçevesinde bu konuyu aydınlatmanızı isterim. Allah yardımcınız olsun, faydanızı ve hizmetinizi artırsın.

Cevap: Hadis lafız olarak, “La Rehbaniyete fil İslâm” “İslam’da ruhbanlık yoktur.” Şeklinde varit olmuş ya da gelmiş değildir. Gerçi bir çok önemli musannıflar-yazarlar kitaplarında buna yer vermişlerse de hadis bu lafızla gelmemiştir. Bunun içindir ki Hafız İbn Hacer de, “Fethu’l-Bari” adlı eserinde: “Ben bunu bu lafızla göremedim, bulamadım” demiştir.

Ancak yine de bu manaya gelebilecek şekilde elde bazı hadisler bulunmaktadır. İşte bunlardan bir tanesi Ahmed b. Hanbel’in Enes yoluyla Müsned adlı eserinde rivayet ettiği şu hadistir:

“Her peygamberin bir ruhbanlığı, kendisini adayacağı bir şeyi vardır. Bu ümmetin ruhbanlığı ise Aziz ve Celil olan Allah yolunda cihadetmektir.” (42)

Hafız İbn Kesir diyor ki; hadisi Abdullah İbn Mübarek yoluyla Hafız Ebu Ya’la rivayet etmiştir ve lafzı da şu manadadır:

“Her bir ümmetin bir rehbaniyeti vardır. Bu ümmetin rehbaniyeti de Allah yolunda cihadetmesidir.” (43)

Ahmed b. Hanbel de Ebu Sait Hudri’den rivayet ediyor: “Sana, yüce Allah’ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket ederek takva sahibi olmanı tavsiye ederim. Çünkü takva her işin

(42) Ahmed b. Hanbel, Müsned: 3/226

(43) Bak. İbn Kesir, Tefsir, 4/216. Halebi Baskısı.

başdır. Bir de sana cihadetmeni tavsiye ederim. Çünkü cihad, İslam'ın kendisini adaması gereken görevidir, ruhbanlık yoludur..." (44)

Beyhaki de bunu Ebu Ümame'den şöyle rivayet etmiştir: **"Evlenin. Çünkü ben, diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim. Sakın Hristiyanlar gibi bir kenara çekilip ruhbanlığı, bekar kalma yolunu tutmayın."** (45)

Ahmed b. Hanbel, Abu Davut ve Hakim de sahihinde İbn Abbas'tan rivayet etmiş ve merfu olduğunu zikretmiştir. **"İslam'da evlenmeden bekar hayatı yaşamak yoktur."** (46) hadiste geçen, **"el-Saruretu"** kelimesi evlenmeyip bekar hayatı yaşayan veya hacetmeyen manalarındadır.

Taberani de Sa'd b. Abu Vakkas'tan şöyle rivayet ediyor: **"Şüphesiz Allah bize ruhbanlık yerine müsamaha dolu olan ve tek ilâh inancına sahip olmayı öngören Hanif dinin vermiştir."** (47)

Hiz. Aişe'den Ahmed b. Hanbel rivayet ediyor. Hiz. Peygamber (sav) Osman b. Maz'un'a demiş ki: **"Ey Osman! Bize ruhbanlık yani bir kenara çekilip her şeyden el-etek kesme görevi verilmedi. Sen hiç mi benden örnek almadın? Allah'a yemin ederim ki, içinizden Allah'tan en çok korkanınız benim ve ben Onun koyduğu sınırları koruyorum."** (48)

İşte bütün bunlar bize bu hadisin mana itibariyle sahih olduğunu göstermekte ve tekit etmektedir. Çünkü Ruhbanlık veya reh-

(44) Ahmed b. Hanbel, Müsned: 3/82. Heysemi, Ahmed b. Hanbel'in ravilerinin- ricalinin sika yani güvenilir olduğunu söylemiştir. Bak. El-Mecma': 4/215. Bunu, Sahihu'l-Camii'l-Sağır eserinde 5065 rakamıyla verirken Hasen olduğunu belirtmiştir.

(45) Hafız İbn Hacer bunu, el-Feth eserinde zikretmiştir. 9/111. Bak şerh: 5065

(46) Bak. Hafız İbn Hacer, önceki kaynak.

(47) Bak. Önceki kaynak.

(48) Ahmed b. Hanbel, Müsned: 6/226. Heysemi, el-Mecma' eserinde diyor ki, hadisin ricali sika yani güvenilirlerdir. Aşk. 4/201

baniyet bir takım temel unsurlar içermektedir. İslam bütün bu unsurları ret eder. Şöyle ki:

- 1- Kendini dünyadan soyutlayarak tamamen ibadete vermek,
- 2- Evlenmekten sürekli kaçınmak ve bekar yaşamayı tercih etmek.
- 3- Yeryüzünü uygar hale getirmekten kaçmak, dünya ve mâişet yani geçim için çalışmamak.

İşte İslâm dini bütün bunlara karşıdır. Bu türden düşünce ve inanışları ret eder. Çünkü İslâm tamamen manevi hayat ile maddi hayat arasında bir dengenin sağlanmasını ve böyle bir düşünce ekseninde hayat sürdürmesini ister ve bunun üzerinde durur. Dünya ile ahiret arasında bir dengenin var olmasını, Rabbinin hakkını yerine getirmekle nefsinin de isteklerini sağlamak arasında meşru dengenin sağlanmasını ister. İdeal olan ile gerçek olan arasındaki uygun dengeyi tutturmaya çalışır. Şimdi bu gerçekleri biraz açalım.

Birinci maddeyi yani kendini dünyadan soyutlayarak tamamen ibadete soyunmak: İslam bunu reddetmiştir. Nitekim Allah Resulü (sav) bu konuda üç kişiye uyarıda bulunmuştur. Bu üçten biri şöyle diyordu: **“Bana gelince, artık bundan böyle ben hiç uyumaksızın geceleri hep ibadetle geçireceğim.”** İkincisi de şöyle konuşuyordu: **“Ben de, hiç iftar etmeksizin-ara vermeksizin yıl boyu hep oruç tutacağım.”** Üçüncüleri de diyordu ki: **“Ben de bundan böyle hiç evlenmeyecek ve kadınlarla olan bütün bağlarımı koparacağım, onlardan ayrı yaşayacağım.”** Bu kimsele-
rin bu niyet ve konuşmaları üzerine Allah Resulü (sav) kendilerine şöyle diyordu: **“Doğrusu ben sizin aranızda Allah’tan en çok korkanınızım ve Ona karşı takvaya en fazla riayet edeninizim. Ancak yine de ben geceleri namaz da kılıyor yani ibadet de ediyor ve aynı zamanda uyuyup dinleniyorum. Gerektiğinde oruç tutuyor, gerektiğinde de tutmuyorum ve aynı zamanda kadınlarla da evlilik hayatımı sürdürüyorum. Kim benim sünnetimden, çizdiğim yoldan yüz çevirip ayrılırsa o benden değildir.”**

Bu hadis Buhari ve Müslim tarafından ittifakla rivayet olunan bir hadistir. Ravisi de Enes'tir.

Abdullah b. Amr gündüzün oruçla, geceleyin de vaktini ibadetle geçirip, bunları birbirine eklemesi üzerine, Hz. Peygamber (sav) kendisine şöyle buyurmuştu:

“Şüphesiz bedeninin ya da vücudunun senin üzerinde hakkı vardır. Gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Eşinin ve ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Ziyaretçilerinin de senin üzerinde hakları vardır.” dedikten sonra ona orucunu ve gece ibadetlerini hafifletmesi emrini vermiştir ki, böylece başkalarının kendisi üzerindeki haklarını yerine getirebilsin, koruyabilsin.

Allah Resulü (sav) bunun benzerini Osman b. Maz'un'a da söylemiştir.

Müslüman için, ibadetler konusunda Allah'ın kendilerine farz kıldıklarını yerine getirmeleri ve bir de bu farzlara ilave olarak sünnet ve nafil ibadetleri yapmaları yeterlidir. Bunlar ise bir Müslüman'ın belirli bir vaktini alır. Bundan sonra yapması gereken diğer işlerini yapar ve yapmalıdır ki zaten bütün bu işler de onun için bir ibadettir. Toplumsal çalışmalarından, sosyal hayatla ilgili işlerinden tutun da, geçimini sağlamak için olan gayretleri, çabaları, hatta yemesi ve içmesi, eşiyle beraber olması bile kendileri için ibadettir. Çünkü bütün bunlar iyi niyetle Allah'a kişiyi yaklaştıran ibadetler mesabesinde.

İkinci olarak: Yani hiç evlenememek, hep bekar hayatı yaşamakla ilgili konuya gelince, bu da İslâm esaslarına, İslam'ın koyduğu metoda aykırıdır. Çünkü İslâm, evliliği kainatta var olan ayetler arasında bir ayet olarak görmektedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de Onun varlığının ayetlerindendir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için alınacak dersler vardır.” (30, Rum, 21)

Yine Kur'an şöyle diyor: **“Aranızdaki bekarları, köleleri-**

nizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olan ve her şeyi bilendir.” (24, Nur, 21)

Sahabeden bazıları Allah Resulünden kendilerini hadımlaştırmak ve kadınlarla olan bütün bağlarını koparmak için izin istediler. Ancak Hz. Peygamber (sav) onlara izin vermediler. Nitekim bu olayı Buhari Sa’d b. Abu Vakkas’tan rivayet etmiştir. Sa’d diyor ki: **“Allah Resulü (sav), Osman b. Maz’un’un kendisinden istemiş olduğu hiç evlenmeme iznini, Allah Resulü reddetmiş, kabul etmemiştir. Eğer ona izin vermiş olsaydı bizler kesin olarak kendimizi kısırlaştırırdık.”**

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştu: **“Ve ben de kadınlarla evleniyorum. Kim benim sünnetimden yüz çevirir, uzaklaşırsa o benden değildir.”**

Ancak bununla beraber Müslümanların ilim, iş-hizmet ve cihad gibi şeylerle veya küçük kardeşlerinin bakımıyla uğraşmaları ve benzeri durumlar yüzünden evlenmemelerine herhangi bir engel yoktur. Nitekim bir çok alimlerin hiç evlenmeden ölüp gittiklerini görmüşüzdür. Örneğin İmam Nevevi, İbn Teymiye ve benzerleri gibi. Hatta değerli ilim adanı merhum Abdulfettah Abu Ğudde, **“Bekar ilim adamları”** adıyla bir kitap da yazmıştır.

Ancak Müslümanlar sırf ruhban hayatı yaşamak ve onlara benzemek amacıyla, onların kendilerine evliliği haram kıldıkları gibi evlenmeyi terketmesi ve kendine bunu yasaklaması doğru değildir. Böyle bir yanlışa girmemelidir.

Üçüncüsü de dünyayı uygar duruma getirmek ve geçimini sağlamak için, hayatın gelişmesine karşı çıkmak için asla bu dünyadan el ve eteğini çekmemelidir, böyle bir işe kalkışmamalıdır. Çünkü bu hareket, İslam’ın karşı olduğu bir harekettir, bir davranıştır. Çünkü İslâm dininin, insanların yaratılışıyla ilgili temel amacı, Allah’a kullukta bulunmak ve yeryüzünü uygar hale getirmektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (51, Zariyat, 56)

Bir diğer ayette de şöyle buyurmaktadır: **“Sizi topraktan yaratıp yetiştiren ve sizin orayı bayındır hale getirmenizi sağlayan Odur.”** (11, Hud, 61)

Ayette geçen, **“Bayındır hale getirmenizi”** ifadesinin aslı ya orijinali **“İsta’meraküm”** kavlidir. Bu da, **“Sizden yeryüzünü uygar hale getirmenizi, bayındır kılmanızı ister”** anlamındadır.

Yeryüzünün bayındır duruma getirilmesi de ancak ziraatla, atıl durumda olan toprakları değerlendirmekle, sanat, zanaat ve ticaretle sağlanır. Yani hayata canlılık kazandıracak her meşru şey ile mümkündür. Kısaca hayata güzellik kazandıracak, onu canlandıracak her şey ile olacaktır. Çünkü Allah güzeldir, güzelliği ve güzel olanı sever.

Dünya için her gün ve her zaman çalışmak meşrudur. Hatta Cuma günleri bile çalışılır. İslam dinin de, dünyevi işler için çalışmanın yasaklandığı herhangi bir gün yoktur. Örneğin Yahudilerce cumartesi günü dünyevi işler için çalışmak yasaktır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı, ezan okunduğu zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişini bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.

Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütundan isteyin. Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa eresiniz.” (62, Cuma, 9-10)

İşte Müslüman'ın durumu ve görevi burada ifade olunduğu gibidir. Müslüman Cuma vakti girmeden, ezan henüz okunmadan önce işinin başında, alışverişindedir. Ezan okununca ibadetine koşmakla görevlidir. Cuma namazı bitince tekrar yeryüzüne dağılıp işlerinin ve görevlerinin başına gidebilirler ve Allah'ın fazlından ve kereminden rızıklarını ve arzularını talep ederler.

Dördüncüsü de şudur: Dünya hayatının güzel, temiz ve helal olan süsünden, ziynetinden nefse haramlık derecesinde uzaklaşmak meselesine gelince, işte bu, Kur'an'ın daha önce geçen din erbabı açısından kabul etmediği ve reddettiği bir gerçektir. Nitekim bu konuda Mekke'de nazil olan yüce Allah'ın şu kavlini gösterebiliriz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey Ademoğulları! Her namaz ibadetinizde olsun, tavafınızda olsun, giyinip süslenin ve avret yerlerinizi de kapatın! Yi-yin, için, ancak israf ve savurganlık etmeyin. Doğrusu Allah israf ederek savurganlıkta bulunanlardan hoşnut kalmaz.

De ki: Allah'ın kulları için var ettiği her tür güzelliği-süsü, rızkın iyi, temiz ve helal olanını kim yasaklayıp haram kıldı?”
(7, A'raf, 31-32)

Yani yüce Allah önce bütün bu temiz ve helal olan şeyleri yaratacak ve fakat sonra da bunları yarattığı kullarına haram kılacak veya yasaklayacak? Hem de bunlarda kullar için herhangi bir zarar söz konusu olmaksızın haram kılınacak, işte bu, olacak şey değildir. Yüce Allah ancak habis yani murdar ve zararlı olan şeyleri haram kılar. Nitekim bu durum, kitap ehlinin kitaplarında İslâm peygamberinin nitelendirildiği bir özelliktir. Onların kitaplarında İslâm peygamberinin özelliği şöyle anlatılmaktadır:

“Ki onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de niteliklerini yazılı buldukları ümmi – okuması ve yazması olmayan- Peygamber olan Rasule uyarlar. O onlara iyilikleri emreder ve kötülüklerden de onları meneder. Temiz, güzel ve hoş olan şeyleri onlara helal-mubah, pis ve murdar olan şeyleri de haram kılar. Üzerlerindeki ağırlıkları ve omuzlarındaki zincirleri kaldırır.”
(7, A'raf, 157)

Doğrudur kimi sofi Müslümanlar züht konusunda, dünyadan el-etek çekme hususunda oldukça aşırıya kaçmışlardır. Fakat onlar bu davranışlarıyla İslâm dışı felsefi akımların ve düşünce sistemlerinin etkisinde kalmışlar, onların metotlarıyla hareket etmişlerdir.

Bu davranışlarıyla da İslâm'ın ön gördüğü orta yol çizgisinin veya sınırının dışına çıkmışlardır. Bunlardan ancak Kur'an ve Sünnet'e sarılanlar müstesnadır.

İslam'ın öngördüğü metot ise yüce Allah'ın şu ayetinde açık olarak görülmektedir:

“Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, ahirette de iyilik ve güzellik ver.” (2, Bakara, 201)

Bir de o soylu peygamber (sav)'in duasında görüyoruz. O (sav) şöyle dua ederlerdi:

“Allah'ım! Her işimin başı olan dinimi yaşamam konusunda yanlışla sapmaktan Sen beni muhafaza eyle! İçinde yaşamakta olduğun bu dünyadaki işlerimin yolunda gitmesini sağla! Dönüp varacağım yer olan ahiretimi de elde etmemi benim için kolaylaştır! Yaşadığım müddetçe bana fazlasıyla hep hayır ve iyilikler yapmamı nasip eyle! Bir de beni her türlü kötülükten uzaklaştırıp rahata kavuşturacak bir ölümü bana nasip et!” (Abu Hureyre'den, Müslim, 2720/71)

Bir de sahabenin şu ifadeleri içinde istenen metot yatmaktadır: **“Hiç ölmeyecekmişsin gibi bu dünyanın için çalış, yarın ölecekmişsin gibi de ahiretin için çalış!”**

Ayrıca sahabe içerisinde oldukça önemli zengin kimseler de vardı. Örneğin Hz. Osman b. Affan ve Abdurrahman b. Avf gibileri. Bu zatların her ikisi de sağlıklarında cennet ile müjdelenmiş on kimse içerisinde yer alanlardandır. Buna rağmen bu, onların değerlerinden hiçbir şeyi eksiltmedi. Buna rağmen çalışıp çabalarını sürdürdüler. Önemli olan, senin dünyayı ele geçirmendir, yoksa dünyanın seni avuçları arasına alması önemli değildir. Yani dünya senin kalbinde değil, elinde olmalıdır.

Nitekim Kur'an-ı Kerim, Hristiyanların ruhbanlık sınıfını kendilerinin uydurduklarını, böyle bir durumu onların icat ettiklerini bildirmektedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar.” (57, Hadid, 27)

Enes tarafından merfu olarak rivayet edilen hadiste de şöyle buyurulmaktadır: **“Kendi aleyhinize olabilecek şekilde kendinizi zor altına sokmayın. Aksi takdirde Allah da sizin işinizi zorlaştırır. Çünkü bir toplum kendi kendilerini ağır bir sorumluluk altına soktular, Allah da onların sorumluluğunu daha da artırdı, zora koştı. İşte onlardan geride kalanlar mabetlerde ve kiliselerde kapanıp duruyorlar. Bu, onların kendi kendilerine icadettikleri bir ruhbanlıktır ki, biz bunu onlara yazmış değildik, kendileri istemişti.” (49)**

Sehl b. Hafif’ten de yine merfu olarak şu rivayet gelmiştir: **“Kendi aleyhinize olabilecek şekilde kendinizi zora sokmayın, sorumluluk altına girmeyin. Çünkü sizden önce helâk olan toplumların helâk sebebi, kendi kendilerini sorumluluk altına sokup sonra da onu yerine getirmemeleri olmuştur. Nitekim siz onların kalıntılarını mabetlerde, manastırlarda kendilerini kapatmış olarak bulacaksınız.” (50)**

Ruhbanlık bir bakıma dini açıdan, dinde aşırılığı temsil etmektedir. Oysa İslâm, her şeyi dengeli götürmeyi ve her şeyde orta yolu izlemeyi öngörmüştür. Nitekim şöyle buyurulmaktadır:

“İşte böylece insanlara karşı şahit olmanız ve Peygamberin de size karşı şahit olması için sizi vasat-orta bir ümmet kıldık.” (2, Bakara, 143)

(49) Heysemi, bunun Ebu Ya’la tarafından rivayet olunduğunu söylüyor ve ricali de Sait b. Abdurrahman b. Abu’l-As dışında hepsi Sahih’in ricavidirler, adı geçen ravi de sika yani güvenilir, diyor. Mecmauzzevaid; 9/256

(50) Heysemi diyor ki: Taberani bu hadisi, el-Evsat ve el-kebir adlı kitaplarında rivayet etmiştir. Ravileri arasında Abdullah b. Salih Katib Elleys vardır ki, bu şahıs kimileri tarafından sika olarak gösterildiği halde kimileri tarafından da zayıf olarak gösterilmiştir. Agk. 1/62

YİNE BİR HADİS

“Ölülerinizin iyiliklerini konuşun.”

Soru: Halk arasında şöyle yaygın bir kanaat var. Herhangi bir ölü kimsenin kötülüklerinden konuşulunca hemen, **“Ölülerinizin iyiliklerini konuşun”** ya da **“ölülerinizi iyilikleriyle yad edin”** anlamında güya Hz. Peygamberin bir hadisini ileri sürerek bunun önüne geçmek isterler. Halbuki öyle ölmüş kimseler var ki bunlar hayatları boyunca hep zulüm yapmışlar, hatta çoğu zaman kendileri ölüp gittikleri halde zulümleri hâlâ devam etmektedir. Onlarla birlikte zulümleri de ölüp gitmemiştir. Acaba bu hadis sahih midir? Bundan amaçlanan şey nedir?

Cevap: Allah’a hamd, Allah Resulüne de salat ve selam ile konuyu değerlendireyim.

Hadis esas itibariyle ölmüş gitmiş olan kimselerin arkasından onlara sövmemeyi istemekte, sövmeyi de yasaklamaktadır. Onları hayır ve iyilikle yad edilme emri de sahihtir. Hadis farklı türden lafızlarla rivayet olunmuştur. Kimi rivayetlerde ise yasaklamada esas nedenin sövgü ve küfretme olduğu da içerik olarak hadiste yer almaktadır. Örneğin bunlardan bir rivayet şekli şöyledir:

“Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar önceden yapıp gönderdiklerine ulaşacaklardır.” ⁽⁵¹⁾

Bir rivayet şekli de şöyledir: **“Ölülere küfretmeyin, sövmeyin aksi takdirde hayatta olanları rahatsız edersiniz.”** ⁽⁵²⁾

Bir başka farklı rivayet de şöyledir **“Yok olup gitmiş olanlarımızı-ölülerinizi yalnızca hayırla yad edin!”** ⁽⁵³⁾

(51) Hz. Aişe’den Ahmed b. Hanbel, Buhari ve Nesai rivayet etmişlerdir. Bak. “Sahihu’l Camii’l-Sağır ve ziyadatihi.” 7311

(52) Muğiyre’den Ahmed b. Hanbel ve Tirmizi rivayet etmişlerdir. Bak. Önceki kaynak.7312

(53) Hz. Aişe’den rivayet eden Nesai. Bak. Aynı kaynak.7271

Bir de soruda ifade edilen şekilde hadis rivayet olunmuştur: **“Ölülerinizin iyiliklerini yad edin ve kötülüklerini anmaktan uzak durun.”** (54)

Bu yasaklamanın asıl amacı, Müslümanları bazı bakımlardan eğitmek içindir. Böylece Müslümanların sağlam bir kişiliğe ve kimliğe sahip olması istenmiştir. Şöyle ki:

İlk olarak: Allah Resulünü (sav) örnek almaları suretiyle Müslüman kimsenin dilini temiz tutmaya alıştırılması ve ağzından kötü laf çıkmamasının temini içindir. Çünkü Allah Resulü (sav) kimseye sövmez, kimseye lânet okumazdı. Kaldı ki kıyamet gününde insanları yüzükoyun cehenneme sürükleyecek olan da dillerinin söyledikleri sebebiyledir. Yani dilleriyle ettiklerini biçeceklerdir.

İkinci olarak: Müslümanları müspet ve olumlu olabilecek şeyler açısından eğitmektir. Nitekim şöyle bir söz vardır, **“Karanlığa yerine bir mum da sen yak!”** Nitekim bazı hadsilerde yer aldığı kimi şeylere sövmek yasaklanmıştır. Örneğin;

“Dehre-zamana sövmeyin!”, **“Sıtmaya sövmeyin”**, **“Rüzgara sövmeyin.”**, **“Horoza sövmeyin.”** Gibi bir çok hadis rivayetleri bulunmaktadır. Hatta bizzat şeytanın kendisine bile sövmekten uzak durulması istenmiştir. Çünkü sen, **“Kahrolası şeytan dediğin zaman”** şeytan bundan dolayı şişer, kıvanç duyar, böbürlenir. Çünkü bu, bir bakıma şeytanın başarısını onamaktır ki, şeytan da bundan adeta gurur duyar gibi olur. Ancak ona dil uzatma yerine, sen **“Bismillah”** demiş olsan, şeytan öylesine ezilir ve öylesine küçülür ki, adeta bir sineğe döner.

İşte ölülere sövmeme, onlara dil uzatmama ile ilgili yasak bu bağlamda gelmiştir.

(54) İbn Ömer'den Ebu Davut, Tirmizi, Hakim ve Beyhaki rivayet etmişlerdir. Hadisin isnadında zayıf bir ravi bulunmaktadır. Bu bakımdan Elbani bu hadisi, Daiyfu'l-Camii'l-Sağıyr adlı eserinde, 839 rakamıyla zikretmiştir.”

Üçüncü olarak: Aslında İslâm ister ölü ve ister yaşayan olsun, her zaman Müslüman'ın saygınlığını korumuştur. Çünkü her Müslüman'ın diğer Müslüman'a canı, ırzı ve malı haramdır, birbirlerine karşı dokunulmazlıkları vardır. Nasıl ki sağlığında insanın ırzına, itibarına ve saygınlığına zarar vermek haram ise bu yasak, aynen ölümünden sonra da devam eder.

Dördüncü olarak: Esasen ölen kimse artık iş ve imtihan aleminde, hesap verme ve ceza ya da mükafat görme alemine geçmiştir. Hiç kuşkusuz o dünyada adil olan cezasını, yaptıklarının karşılığını mutlaka görecektir. Bunda hiçbir kuşku yoktur. İster iyilik olsun, ister kötülük olsun zerre ağırlığına kim ne yaptıysa, Allah katında asla zayı olmayacaktır. Nitekim daha önce geçen şu hadis işte bu gerçeğe işaret buyurmaktadır:

“Sakın ölümlere sövmeyin. Çünkü onlar önceden yapıp gönderdiklerine kavuşacaklardır.”

Beşinci olarak: İslam, insanlar arasında sevgi bağlarının pekiştirilmesini ve halk arasında güzel bağların oluşmasını çok ister. Aynı zamanda aralarında kin, öfke ve tartışmalardan uzak kalmalarını hep ister ve bu konular üzerinde hassasiyetle durur. Çünkü öfke ve kin, inancın kökünü kazır. Yani saçı değil, dini kazıyıp götürür. Hatta çoğu zaman ölümlere sövmenin sonucu, onun yaşayan yakınlarının, oğullarını ve akrabasının gönüllerinin incinmesine neden olabilir. Onların gönüllerinde kin ve öfkenin belirmesine yol açabilir.

Nitekim Hz. Peygamber (sav) döneminde, azılı müşriklerin bir çoklarının çocukları İslam dinini kabul etmişlerdi. İşte bu azılı müşriklere sövülmesi, küfredilmesi halinde çocukları bundan dolayı bir hayli üzülmüyorlardı. Örneğin Ebu Cehil'e sövülmesi halinde oğlu İkrime, Velid b. Muğiyre'ye küfredilmesi durumunda. Oğlu Halid'i, Utbe b. Rebia'ya dil uzatılması halinde ise oğlu Ebu Huzeyfe'yi üzerdi. İşte bu ve benzeri durumlar sebebiyle hadiste şöyle buyurulmuştur:

“Ölülere sövmeyim, küfretmeyin, aksi takdirde hayatta olanları üzersiniz.”

İşte ölülere sövmenin yasaklanma nedeni bunlardır. Ancak ölen kimse eğer zalim biri ise veya azıp sapmış bir kimse ise ve arkasında da bir çok zulümler bırakmışsa bunun hükmü nedir?

İşte bu noktada İslâm bilginleri herhangi bir zaruret veya şer’i bir maslahat sebebiyle sövmeyi şu şekilde değerlendirmişlerdir. Sırf onların meydana koydukları ve icadettikleri bidatlerinden, yanlışlarından ve sapıklıklarından sakındırmak maksadıyla olabilir ki böylece halk onları kendileri için örnek kimseler olarak kabul etmesinler. Örneğin hadis ilimlerine ilişkin olarak ravileri cerhetme ve tenkit meselesi gibi konularda cevaz vermişlerdir. Çünkü bu kimselerin rivayet ettikleri hadislerle dayanarak hüküm verileceğinden, bu ravilerin nasıl kimseler oldukları, durumlarının neden ibaret bulunduğu açıklanması, onların öğrenilip tanınması gerekmektedir. Bu titiz değerlendirme yapılmalıdır ki, insanlar dinlerini kimlerden ve hangi kaynaklardan öğrenildiğini ve alındığını öğrenmiş olsunlar. Zira adaletli ve güvenilir yani sika olmayanlardan başkasından bu din öğrenilmez. İster yaşayan olsun, ister ölmüş olsun onda var olan her şeyi ortaya koymada icma etmişlerdir. ⁽⁵⁵⁾

Hz. Peygamber (sav) kendisiyle birlikte bir takım gazvelere katılan ve savaş sırasında ölenlerle ilgili olarak bir takım bilgiler ve haberler vermiştir. Örneğin adam henüz ölmeden önce hakkı olmadığı halde ganimete ihanet etmiş, oradan bir şeyler alıp çalmıştır. İşte bununla ilgili olarak Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Doğrusu ben, bu kişinin aşırıldığı pelerini/örtüyü veya peştemali, onun üzerinde ateşi tutuşturup alevlendirdiğini görüyorum.”

Hz. Peygamber (sav) bunu söylüyor ki ashabı o şahsın davrandığı gibi bir işe girişmesinler istemiştir.

(55) Hadisin açıklaması için bak, Münavi, “Feyzul Kadir, Şerhu’l-Camii’l-Sağiyir” adlı eser. 6/398. Hnc9782

İşte asıl olan şey, ölümlere sövülmeyi menetmek, yasaklamaktır. Bunun caiz olduğu nokta ise, sırf şer'i bir maslahat veya bir zaruret nedeniyle olan bir istisnadır. Bunlarda durumlarına göre değerlendirilir. Muvaffakiyet Allah'tandır.

YİNE BİR HADİS

“Kıyamet öncesinde ben kılıçla gönderildim.”

Soru: Bazı sertlik yanlısı davetçiler, silahlanmanın fazileti ve önemine dayanarak ve bizzat kendilerinin de Müslüman olduklarını söyleyip İslâm'a kendilerini nispet ederek veya halkın kendilerini İslâm'a nispet ettiği bu kimseler, kendilerinin bu davranışlarını Hz. Peygamber (sav)'in bir hadisi şerifine dayandırmaktadırlar. Bu hadisin sahih bir hadis olduğunu ileri sürüyorlar. Bu hadiste Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuşlar:

“Ben kıyamet öncesinde, insanlar bir tek Allah'a ibadet edip kulluklarını yerine getirene dek kılıçla, onlara karşı savaşmak üzere gönderildim. Benim rızkım mızrağımın gölgesinde kılınmıştır. Allah, benim emrime karşı çıkanlara zillet ve aşağılanma damgasını vurmuştur. Kim bir kavme benzerse o da onlardandır.”

Biz de biliyoruz ki hadis ilmi gerek ilim olarak, gerekse rical bakımından oldukça geniş bir ilimdir, derin ve geniş bir deryadır. Ehli olmadıkça hiçbir kimse kolay kolay o denizde yüzemez veya onun derinliklerine dalamaz. İşte bu bakımdan bu hadis konusunda biz fazlaca ileri gitmemeyi ve işi zikir ehline yani bilenlerine sormayı yerinde bulduk. Bu hadis gerçekten sahih midir yoksa değil midir? Gerçi biz bu hadisi manası yönünden kabul edemiyoruz. Çünkü soylu Elçi hüccetle, ikna etmekle, Allah'a davetini hikmetle ve en güzel öğüdü vermek ve mücadeleyi de en güzel bir şekilde yürütmekle görevli olarak gönderildi. Yoksa halkı kılıç zoruyla ve baskıyla dine çağırmak üzere gönderilmedi. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Dinde zorlama yoktur.Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır.” (2, Bakara, 256)

Sizden isteğimiz bu hadis hakkında bilimsel bir değeri olan bir açıklama yapmanızdır. Çünkü İslâm’da katı bir tavır sergileyenler ile kötü amaçlı olan İslâm düşmanları hep bu hadise takılıp duruyorlar. Bir gurup, “İslam kılıç dinidir” diyerek İslâm’a karşı olanlarla bu metotla karşı konulmasını isterken, düşmanları da bunu bahane ederek onu düşman kabul ediyorlar.

Kaldı ki bizler bir takım Müslüman beldelerimizde ya da ülkelerimizde bu manada kanlı çatışmalar sergileyenleri görmüşüzdür. Haliyle bunda sözkonusu bu lağım üreten kültürün yaygınlaşmasının da bunda önemli rolü bulunmaktadır. Çünkü bu kültür henüz yeni yetişen gençlerin akıllarını karıştırmakta ve onlara adeta bit gıda olmaktadır. Böyle bir kültürden beslenen akıllar doğal olarak doğru yoldan uzaklaşıyorlar, artık haram ve yasak olan şeyleri mubah görür hale geliyorlar. Sonuçta da haksız yere suçsuz ve günahsız kimselerin kanlarını akıtmaya ve öldürmeye kadar işi yapıyorlar. Tek gerekçeleri de, “İslam kılıç dinidir” iddialarıdır.

İşte böyle bir şeye inananlar açısından, maddi olsun, askeri olsun her güce başvurmak, toplumu değiştirmek ve ıslah etmek için gereklidir. Bunun dışında bir başka yol yoktur. Evet bunların iddia ve gerekçeleri bu hadise dayanarak böyledir. Bizi aydınlatmanızı dileriz.

Allah hatalarınızı doğrultsun ve size İslâm ümmetine hayırlı hizmetler nasip etsin.

Cevap: Allah’a hamd ile konuya başlamak isterim.

İmam Ahmed b. Hanbel Müsned adlı eserinde şu rivayete yer veriyor, diyor ki:

“Bize Muhammed b. Zeyd el-Vasıti anlatıyor, bize Hassan b. Atıyye’den rivayetle İbn Sevban haber veriyor. Hassan da Ebu Mü-nib el-Curaşi’den, bu da İbn Ömer’den rivayet ediyor. İbn Ömer diyor ki Allah Resulü (sav) şöyle buyurdular:

“Bir tek Allah’a ibadet edilip kulluk yapılan ve kendisine şirk-ortaklık koşulmayana dek kılıç-silahlı savaş yapmak ile gönderildim. Rızkımı kazanmam da mızrağımın gölgesi altında savaşmamla bana verildi. Benim emrime karşı çıkanlara da horlanıp aşağılanmaya ve zillete duçar olmaya mahkum kılındı. Her kim bir topluma kendini benzetirse o da onlardandır.”
(Hadis için bak, Müsned:5114 ve 5115. Muhammed Ahmed Şakir tahkikiyle.)

İSNAD AÇISINDAN HADİSİN DEĞERİ

Biz bu hadis iki yönden ele alıp değerlendirmek istiyoruz. Yani buna iki bakış açımız vardır. Bunlardan biri isnad bakımından hadisin değeri, diğeri de metin bakımından hadisin değeri olacaktır. Hadisi, isnadı açısından ele alıp değerlendirmek istediğimizde, görüyoruz ki çağdaş bazı bilim adamları bunun üzerinde çalışmalar yapmışlar, tahrir etmişlerdir. Şimdi bunlar bununla alakalı olarak neler söylemişler onlara önce bir bakalım.

Ahmed Şakir’in Tahrici

Şeyh Ahmed Şakir bu hadisin tahriciyle ilgili olarak şöyle diyor: Hadis isnad yönünden sahih bir hadistir. Raviler arasında adı geçen **İbn Sevban** ise, **Abdurrahman İbn Sabit İbn Sevban** adındaki zattır. Bu kişi hakkında açıklama daha önce, “3281” ve “4968” numaralı hadislerle ilgili açıklamada geçmişti.

Hassan bin Atıyye el-Muharibi el-Dımaşki ise, sika yani güvenilir bir zattır. Bunun sika olduğunu Ahmed b. Hanbel, İbn Main ve daha başkaları belirtmişlerdir. Buhari de bununla ilgili olarak Tarih-i Kebir’inde hakkında açıklamalar yapmıştır. (1/31-2/31)

Abu Münib el-Curaşi el-Dımaşki el-Ahdeb ise, bu zat sika yani güvenilirdir ve tabiinden bir zattır. Aceli bu zatın sika olduğu-

nu belirtmiş ve İbn Hibban da kendisini, “el-Sükat” eserinde zikretmiştir. **İmam Buhari** de, “el-Küna” eserinde Biyografisini 658 rakamıyla yazmıştır. **El-Curaşi**, **Curaş** oğullarına mensup demektir. Bunlar da **Himy**er soyundandırılar.

Ahmet Şakir diyor ki: Hadisin bir kısmını Buhari de Sahih adlı eserinde 6/72’de talik olarak zikretmiştir. Der ki: **“Ok atıcılığı konusunda söylenenler babı”** İbn Ömer yoluyla Hz. Peygamber (sav)’den şöyle zikrediyor: **“Benim rızıkım, mızrağımın gölgesinde kılındı. Horluk ve aşağılanma da benim emrime karşı koyanlar için öngörülmüştür.”**

Hafız İbn Hacer de bunu, “el-Feth” eserinde Müsned’den bu şekliyle tahricetmiştir. Daha sonra da şöyle demektedir: “Abu Davud da ondan sadece şu kavli bu yönden tahric etmiştir: **“Kim kendini bir kavme ya da topluma benzetirse o da onlardandır.”** Abu Münib’e gelince bu kişinin asıl adı bilinmemektedir. İsnat açısından ise Abdurrahman b. Sabit b. Sevban geçiyor ki, bu şahsın sika yani güvenilir olup olmadığı hakkında ihtilaf bulunmaktadır.

Heysemi de bu hadisi, “**Mecmau’l-Zevaid, 6/49**” zikretmiş ve şöyle demiştir: “Bunu Ahmed b. Hambel rivayet etti. Ancak isnadında Abdurrahman b. Sabit var ki, İbn el-Mediyne ve başkaları sika kabul etmişlerdir. Ahmed b. Hambel ve başkaları da zayıf olduğunu zikretmişlerdir. Ancak bunun dışında kalan diğer ricali yani ravileri sikadırlar.

Ancak ben, Şeyh Ahmet Şakir’in, “3281” rakamıyla zikrettiği hadise baktığımda, burada İbn Sevban’ın sika olduğuna işaret edilmiş ve öyle gösterilmiştir. Orada onun hakkında şöyle dediğini gördüm: “Ahmed b. Hambel, bunun hadislerinin münker olduğunu söylemiştir. Yine, bu şahıs hadis konusunda kavi biri, kuvvetli biri değildir” diye söylemiştir. Yine bunun hakkında: “O Şam halkının abididir” demiştir.

Yakup b. Şeybe de şöyle diyor: “Bizim ashabımız-arkadaşlarımız onun hakkında ihtilaf etmişlerdir. İbn Main onun zayıf olduğu-

nu belirtirken, Ali İbn Mediyniy ise, bu konuda onun hakkında güzel rey-görüş sahibidir, demiştir ki: “İbn Sevban, doğru ve dürüst bir adamdır, onda herhangi bir sakıncalı durum yoktur. İnsanlar ondan ilim taşımışlardır. Keza el-Ğalas, Dahim/Duhaym ve Ebu Hatim kendisini sika kabul etmişlerdir. İbn Hibban onu, “el-sukat” eserinde zikretmiştir. İbn Main’in onun hakkında söyledikleri konusunda ihtilaf olunmuştur. Yine Ondan gelen rivayete göre, o kendisi için: “Bu zat salihdir” diye söylemiştir.

Ahmet Şakir diyor ki: Burada doğru olanı şudur. Bazı kimse-ler bu zatın kader görüşü sebebiyle hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimisi de ömrünün sonuna doğru akli bazı rahatsızlıklar geçirdiğini, bunadığını söylemişlerdir. Buhari olsun, Nesai olsun bunu zayıflar arasında zikretmemişler, Tirmizi de bundan sadece bir hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

İşte bu sonuç, değerli Prof. Ahmet Şakir’in vardığı sonuçtur. Bu zatın sika yani güvenilir olup olmadığı veya zayıf olduğu hakkında çok şiddetli tartışmaların var olmasına rağmen Ahmet Şakir’in kendisi hadisin isnadını sahih kabul etmiştir. Ancak Prof Ahmet Şakir, birilerini sahih kabul etmede mütesahil olmakla bilinen biridir, yani fazla inceleyip sık dokuyan bir kimse değildir. Neredeyse hakkında tartışma bulunan bir ravi yoktur ki, onu güvenilir yani sika olarak görmesin ve ona itimat etmemiş olsun.

Ahmed b. Hambel’in: “**Onun hadisleri münkerdir**” diye söylediği ifadesine gelince, bu, Ahmet Şakir’in söylediği gibi, İmam Ahmed b. Hambel’in onu kader açısından zayıf addetmemiş olduğudur.

Biz onu görüyoruz ki kendisi iki büyük hadis hafızından nakil yapmıştır, ancak bu ikisi de hadisi zikretmişler ve fakat buna rağmen sahih olduğunu kabul etmemişlerdir. Bu iki hadis hafızından biri “**Mecmau’l-Zevaid**” adlı eserin sahibi Hafız Nureddin Heysemi’dir. İkincisi de, Hafız İbn Hacer olup “**el-Feth**” eserinin müellifidir.

Bu zatların her ikisi de hadisi zikretmişlerdir. Aynı zamanda İbn Sevban hakkında sözkonusu olan farklı görüşleri yani ihtilafı da zikretmişlerdir. Ahmet Şakir'in sözünden anlaşılan şu ki, o şöyle demektedir: "Buhari bu hadisin bir kısmını talik olarak Sahih'inde zikretmiş olmakla birlikte, bunu cezm yani kesinlik ifade eden bir kip ile söylemesi gerekirdi. Aksine temriz sigasıyla yani güvenilir olmayan bir ifade şekliyle vermiştir. Çünkü Buhari bunu aktarıırken: "İbn Ömer'den zikredildiğine göre..." ifadesiyle verilmektedir ki bu, şüphe içeren bir nakil tarzıdır yani temriz ifadesidir.

ELBANİ'NİN TAHRİCİ

Prof Ahmet Şakir çağdaş hadis bilginlerinin de bu hadis hakkında neler söylediklerine ilişkin bir kapı - konu başlığı açmıştır. Burada görüyoruz ki Şeyh Nasıruddin Elbani hemen hemen bir çok kitaplarında bunun sahihliğini belirtiyor, tashih ediyor.

Şeyh Elbani bunu, "Sahihu'l-Camii'l-Sağır ve Ziyadatuhu" adını verdiği eserinde 2831 rakamıyla zikreder ve bunun sahih olduğunu söyler ve fazla bilgi için, "Hicabu'l-Mer'eti-104" ve "el-İrvau'l-Ğalil fi Tahrirci Ehadisi Menarissebail-1269" eserlerine müracaat edilmesini işaret eder.

Adı geçen "İrva..." eserinde, Menar sahibi, hadisin son bölümünü zikretmektedir. Bu ise Ebu Davud'un ondan tahrircettiği bölümdür ki, bu da: "**Kim bir kavme-topluma kendini benzetirse o da onlardandır**" bölümüdür. Bu hadisin tahrirci hakkında şöyle demektedir: "Hadis sahihtir. Ahmed b. Hambel bunu tahrir etmiştir. Müsned, 2/50, 92. Abd b. Humeyd, "el-Müntahab minel Müsned" eserinde, Beyhaiki'den 2/92 tahrir etmiştir. İbn Abu Şeybe de, "el-Musannaf, 1/150/7 de tahrir etmiş, Abu Sait İbnu'l-A'rabî de, "el-Mu'cem'de, Beyhaki'den, 2/110" adlı eserinde, Herevî, "Zemmul Kelam, Beyhaki'den, 2/54" adlı eserinde, Abdurrahman b. Sa-

bit b. Sevban'dan bize Hassan b. Atıyye'den, bu da Ebu Münib el-Curaşı'den bu da İbn Ömer'den rivayet etmiştir. İbn Ömer diyor ki, Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu:

“Ben kıyamet öncesinde, bir tek Allah’a kulluk edilip ibadet oluncaya ve kendisine ortak koşulmayana dek kılıçla/silahlı güç ile gönderildim. Benim rızkım da mızrağımın gölgesinde kılındı. Benim emrime karşı çıkanlara da zelil olmak ve horlanmak düştü-gerekli oldu. Kim bir kavme ya da topluma kendini benzetirse o da onlardandır.”

Ben de diyorum ki: “Bu, Hasen bir isnaddır ve tüm ricali-ravileri de burada adı geçen İbn Sevban dışında sikadırlar. Sadece tartışma İbn Sevban üzerindedir. Hafız da, “**Takrib**” adlı eserinde bununla ilgili olarak şu ifadelere yer veriyor; doğru ve dürüst biridir, ancak yanlış yapan, hata eden biridir ve ömrünün sonlarında bunamıştır.”

İmam Buhari, “Sahih” adlı eserinde, son cümleden önceki cümleyi ve ondan önceki cümleyi almıştır. Ancak Buhari bunu kesinlik ifade eden bir kalıpta değil, zayıf olduğunu belirten bir ifade ile zikretmiştir. Böylece hadisin zayıf olduğuna işaret etmiş olmaktadır. Abu Davud da ondan bunun son cümlesini, 4031 rakamıyla zikretmiştir.

Ancak bunda İbn Sevban yalnız değildir. Tahavi, “**Müşkilu'l-Asar**;1/88” de şöyle diyor: “Bize Ebu Ümeyye tahdis etti, bize Muhammed b. Vehb b. Atıyye tahdis etti, bize Velid b. Müslim el-Evzai Hassan b. Atıyye'den bunu tahdis edip anlattı.”

Ben de diyorum ki: “Bu öyle bir isnaddır ki, Abu Ümeyye dışındaki ricali sika yani güvenilirdir. Abu Ümeyye'nin de adı, Muhammed b. İbrahim Tarsusi'dir. Hafız da “**Takrib**” eserinde hakkın-da şu ifadelere yer vermektedir; kendisi oldukça doğru-dürüst biridir/saduktur, hadsiçidir ve fakat vehimlidir.”

Velid b. Müslim sikadır, Buhari ve Müslim onu hüccet kabul etmişlerdir. Ancak buna rağmen bu zat tedlis yapar. Hem de tesvi-

ye-eşitlik anlamında bunu yapar. Şayet bu ondan alınmışsa, onun bunu tesviye ettiğinden yani eşit gösterdiğinden korkulur.

Fakat Sadaka, bu hadisin isnadında ona muhalefet etmiş ve şöyle demiştir: “Evzai’den, Yahya b. Abu Kesir, bu da Ebu Seleme’den, bu da Ebu Hureyre’den, Abnu Hureyre de Hz. Peygamber (sav)’den bu şekilde rivayet etmiştir.

Herevi, adı geçen kitabında Beyhaki’den, 1/54 Ömer İbn Ebu Seleme yoluyla tahrir etmiştir, bize bunu Sadaka tahdis etmiştir.

Burada adı geçen Sadaka, İbn Abdullah el-Semin el-Dımaşkı olup zayıftır.

Bu ikisine İsa b. Yunus karşı çıkarak şöyle demiştir: “Evzai’den, o da Sait b. Cebele’den bu da Tavus’tan rivayet etmiş, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur, dedikten sonra bu hadisi zikretmiştir.”

İbn Abu Şeybe de, adı geçen eserinde, 1/152/7 de tahrir etmiştir.

Ben de diyorum ki: “Bu mürseldir. Hafız İbn Hacer bunu “el-Feth-6/72” kitabında İbn Abu Şeybe’nin Sait b. Cebele’den mürsel olan rivayetinden zikretmiştir. Burada Tavus’tan söz etmemiş ve isnadı Hasendir, demiştir.”

Yine demiştir ki: “Bunun ricali sikadılar ve Sait b. Cebele dışında Buhari ve Müslim’in ricalidirler. İbn Ebu Hatim ise, 10/1/2 de Evzai’nin ondan olan rivayetle, demiş ki: bu da babasından –ki bu Şami’dir. Dolayısıyla bununla alakalı olarak ne işin cerh yönünü, ne de tadil yönünü zikretmemiştir. Bu da İbn Asakir’in tarihinde zikrettiği şarta göredir. Fakat İbn Asakir buna Tarih adlı eserinde yer vermemiştir.

Sonra Herevi bunu, 1/54-2 de tahrir etmiş, Abu Nuaym de, “Ahbaru Asbahan-1/129” eserinde Bişr b. el-Huseyn el-Asbahani’den tahrir etmiştir. Bize Zübeyr b. Adiy Enes b. Malik’ten bu hadisi merfu olarak tahdis etti, anlattı.

Ben de derim ki: Burada adı geçen Bişr metruktür ve töhmet olunmuştur. Onun hadisiyle bir yere varılamaz.

Bütün bu anlattıklarımızdan anlaşılan odur ki bu hadis; tek bir yoldan sahih ve muttasıl olarak tenkitten kurtulmuş bir şekilde gelmemiştir. Bunun sahih olduğunu kabul edenler, genelde kendi rivayet tarikiyle gelmesi sebebiyle herkes kendi rivayet yolunu sahih yani doğru bulmuştur. Buna rağmen hiçbir yol da tenkitten kurtulmamıştır. Bütün bunlara rağmen bu hadis hakkında, “rivayetlerin bir kısmı diğer bir kısmını takviye ediyor” denme derecesine çokluk itibariyle ulaşmamıştır. Kaldı ki, hadsi her ne kadar daha önce geçen yani mütekaddimin imamlarınca bilinen bir hadis değilse de, sahihlik sadece tariklerin çokluğu sebebiyledir. Ancak bu hadisle, bir takım basit olaylar konusunda amel olunabilir. Yoksa İslâm’ın temeli olan ve esas kabul edilen şeyler konusunda değil. Yani: “İslâm’ın peygamberi rahmetle mi yoksa kılıçla mı gönderildi?” gibisinden bir durumla değil.

ŞEYH ŞUAYIP ARNAUT’UN TAHRİCİ

Şeyh Şuayıp Arnaut’a gelince bu zatın da, biri eski ve diğeri de yeni olmak üzere bu hadisle ilgili iki tahrirci bulunmaktadır.

Bu hadis hakkında eski değerlendirmesi yani tahricine gelince, “Zadu’l-Mead” adlı eserin hadislerine, yıllar önce yaptığı tahkikinde yer vermektedir. Bu tahkikte, bir muhakkik ve bağımsız bir olmanın ötesinde bir mukallit yani taklitçi gibi hareket etmiştir. Burada bu hadisin isnadını Hasen olarak göstermiştir.

Şuayıp Arnaut’un bu hadis hakkındaki yeni değerlendirmesine yani tahricine gelince bu da Müsned üzerindeki tahricinde yer almaktadır. Bu tahrirci bir yönüyle eskisine göre daha bir olgunlaşmış olarak ve daha da bağımsız bir şekilde yapılmıştır. Çünkü Şuayıp Arnaut bunu, beş alimin daha ortak görüşüyle ele almaktadır. Bu, ortak bir çalışma ürünüdür ve ilmi bir öneme sahiptir.

Şuayıp Arnaut, İbnul Kayyım tarafından kaleme alınmış olan “Zadu’l-Mead” eseri üzerindeki çalışmasında, İbnü’l Kayyım’ın bu hadisi, Hz. Muhammed (sav)’in emrine karşı çıkacakların horlanıp aşağılanacaklarına ve zelil olacaklarına ilişkin olarak şahit getirmesi sebebiyle Şuayıp Arnaut şöyle demektedir:

Ahmed b. Hambel bu hadisi Müsned adlı eserinde (2/50, 92)de zikretmiş ve Senedi Hasendir, demiş; ayrıca İbn Teyniye de “İktiza’ul-sirati’l-müstakim” adlı eserinde (s:29)da isnadını güzel bulmuştur, diye söylemiştir. Şuayıp şöyle devam ediyor: Hafız İraki de bu hadisi, Gazali’nin İhya hadislerinin tahriri üzerindeki eserinde bunun sahih olduğunu belirtmiş, aynı şekilde Hafız İbn Hacer de bunu, “el-Feth –Fethu’l-Bari” eserinde 10/230’da Hasen diye belirtmiştir. Abu Davut da son cümleyi ondan tahrir etmiş (4031) ve bunun bir kısmını da Buhari talik olarak Sahihine (6/72 almış) ve Buhari’ye göre hadis için Hasen bir senetle mürsel bir şahit var, diye belirtmiştir. Hadisi, İbn Abu Şeybe de Evzai tarihiyle “Haşiyetu’l-Zadi’l-Mead” adlı eserde, 1/35’de tahrir etmiştir. (Risale Basımı)

Burada şöyle bir gerçek vardır: Hafız İbn Hacer bunu, “el-Feth” eserinde Hasen olarak göstermemiştir. Aksine İbn Sevban’ın sika biri olup olmadığı hususundaki ihtilafa yer vermiştir. Hafız İbn Hacer’in yaptığı şey, buna ait gösterilen mürsel şahidi Hasen olarak göstermiştir. Nitekim şöyle de düşünülebilir. Şeyh Şuayıp bu noktada, “Buhari de bunun bir kısmını talik olarak almıştır” diyen ve fakat Buhari tarafından bu hadisin zayıflığını gösteren bir siğa veya ifade ile anlattığına işaret etmeksizin Ahmet Şakir’i taklit etmiş olabilir.

Müsned’in tahririnin yedinci cüzünde Şeyh Şuayıp ile bu çalışmaya birlikte katılan Muhammed Naim Arksus ve İbrahim Ze’bak birlikte şöyle diyorlar. “Bazı lafızlarının kabul edilemezliği-nekareti sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. İbn Sevban’a gelince, hakkında Cerh ve Ta’dil alimlerinin çok farklı görüş ve değerlendirmeleri olduğundan, ihtilaf olunmuştur. Bu ilim adamlarından kimileri hakkında kavidir, derlerken, kimileri de onu zayıf kabul etmişlerdir. Kaldı ki ömrünün son demlerinde de bunamıştır. İbn

Sevban hakkında sözün özü şöyledir: “Rivayet ettiği ve münkerlik bulunmayan hadislerinde şayet tek değilse bu takdirde hadisi Hasen kabul edilmiştir. Ancak İmam Ahmed b. Hambel bu şahsın münker hadis rivayetleri olduğuna işaret etmiş ve işte bu hadis de o rivayet ettiği münkerlerdendir, demiştir.”

Bir de kimlerin bu hadisi tahricttiklerini de zikretmişlerdir. Bunlar da; “Müsnedüşşamiyyin” adlı eserde Abd b. Humeyd ve Taberani’dir. Ayrıca İbn’l-A’rabi “Mu’cem” adlı eserinde, Beyhaki de, “Şuab” adlı eserinde buna yer vermişlerdir. Bu dört isim de hadisi İbn Sevban’dan tahrictmişler ve ikisi, “Kıyamet öncesinde ben kılıç ile gönderildim” kavlinden sonra ekleme yapmışlardır.

Buhari de bir kısmını temriz siğasiyle yani zayıf olduğunu belirten bir ifade ile talik olarak zikretmiştir. (Bak. Fethu’l-Bari, 6/98)

Tahavi de bunu, “Şerhu Müşkili’l-Asar” eserinde kendi isnadıyla tahrictmiş ve bunda üç illet bulunmaktadır, demiştir ve bunları da detaylı olarak açıklamıştır. Sonra şöyle diyorlar: “Bu üç illet bir arada toplanmış bulunmaktadır. Bunların varlığı halinde, Evzai’nin de İbn Sevban’a tabi oluşu sebebiyle hadisin merfu olarak takviyesi mümkün olmaz. Yine de en iyisini bilen yüce Allah’tır.” (Bilgi için bak. Ahmed b. Hambel Müsned tahriri, 7.cüz; s:123-125. Hadisin tahriri;5114)

Ben de şunu ekleyerek şöyle diyorum: “İmam Ahmed b. Hambel; bu şahsın bazı münker hadisleri vardır, dememiş, aksine, bunun hadisleri münkerdirler, demiştir ki bu ifade bir öncekine göre çok daha şiddetli ve ağır bir ifade ya da suçlamadır.”

CERH VE TA’DİL ALİMLERİNİN GÖRÜŞÜ

İbn Sevban hakkında Cerh ve Tadil alimlerinin görüşlerine gelince, işte işin bu noktasında, konuyu tamamlama bakımından buna önem verenler açısından cerh ve tadil alimlerinin de görüşlerine de yer vermemiz daha yerinde olacaktır. Acaba bu zatlar, hak-

kında tartışma ve ihtilaf bulunan bir ravi olan Abdurrahman b. Sabit b. Sevban'ın güvenilirliği ya da tevsiki hakkında ne demektedirler. Nitekim daha önce gördüğümüz gibi bu şahıs bu hadisin zayıf kabul edilmesine sebep olan bir ravidir.

Biz burada bu konuyla ilgili olarak belki de kitaplar içerisinde en önemli bir kitap el-Mizzi'ye ait olan, **“Tehzibu'l-Kemal”** adlı eserden yapacağımız alıntılarla yetineceğiz. Çünkü bu kitap sadece **Kütüb-i Sitte**'de yer alan ravilere has bir kitaptır. Gerçi bazı yönlerden ondan farklı olan kimi kitaplar da vardır. Örneğin İbn Hacer'in, **“Tehzibu'l-Tehzib”** ve **“Takribu'l-Tehzib”** eserleri, Zehebi'nin **“Tehzibu'l-Kemal”** eseri ve Hazreci'nin **“Hulasatu Tehzibi'l-Kemal”** eseri gibi. Fakat bütün bu eserlerin anası ve temeli, el-Mizzi'nin **“Tehzibu'l-Kemal”** adlı eseridir.

MİZZİ'NİN TEHZİBU'L-KEMAL'DEKİ İFADELERİ

Hafız el-Mizzi'nin, **“Tehzibu'l-Kemal”** eserinde İbn Sevban hakkında anlattıklarına gelince; kendisi bu zatın, (3775) rakamıyla verdiği hal tercemesine veya biyografisine gelince, şu ifadelere yer veriyor:

“Abu Bekir Esrem, Ahmed b. Hambel'den rivayetle, bu şahsın rivayet ettiği bütün hadsiler münkerdir” demektedir.

“Muhammet b. Ali el- Verrak Ahmed b. Hambel'den rivayetle; bu kişi hadis rivayetinde kavi değildir” demektedir.

“Abu Bekir Mervezi de yine Ahmed b. Hambel'e dayanarak; bu şahıs Şam halkının abidi idi. Faziletine dair bir takım şeylerden söz etti ve dedi ki: Şam'a geldiğinde, boynu üzerinde kızı olduğu halde kendisine Mehdi denilen şu adamın yanına girdi” demektedir.

İbrahim b. Abdullah b. Cüneyt de Yahya b. Main'den rivayetle; bu salih bir kimsedir” demektedir. Bir başka yerde de, bu zayıftır, demektedir.

Abbas el-Duri de Yahya b. Main'den rivayetle, bu, hakkında herhangi bir beis bulunmayan biridir, demiştir.

Nitekim Ali b. Medini, Ahmet b. Abdullah Aceli ve Ebu Zur'a Razi de aynen böyle demişlerdir.

Muaviye b. Salih, Osman b. Sait Darimi ve Abdullah b. Şuayy Sabuni de Yahya b. Main'den rivayetle zayıf olduğunu belirtmişlerdir.

Muaviye de şu ilaveyi yapıyor: "Dedim ki onun hadisini yazıyor ya?.. O da dedi ki; evet zayıf olmasına rağmen yazıyor ve salih bir insandır. Abu Bekir b. Hayseme de Yahya b. Main'den rivayetle, "herhangi bir şey yoktur" demiştir.

Yakup b. Şeybe Sedusi de şöyle der: Bizim ashabımız/arkadaşlarımız bunun hakkında ihtilaf etmişlerdir. Yahya b. Main ise, onu zayıf olarak göstermiştir. Ali b. Medini'ye gelince, o bu şahıs hakkında güzel kanaat sahibi idi. ve demiştir ki: İbn Sevban, doğru-dürüst bir kişidir, onda herhangi bir beis ve sakınca da yoktur. Abu Cafer ve Mehdi kendisinden sonra onu Beytülmalde görevlendirmişti. Halk ondan nakil yaparlardı.

Amr b. Ali de şöyle diyor: "Bütün Şamlıların hadisleri zayıftır. Sadece birkaçı hariç. Bunlar da Evzai, Abdurrahman b. Sabit b, Sevban'dır, diye söyledi ve diğerlerini de zikretti."

Osman b. Sait Darimi, Duhaym'den rivayetle şunları söylemiştir: "Sikadır, ancak Kaderiyecilikle suçlanmıştır. Evzai ona bir şeyler yazmış ama, ancak yazdıklarında onun rivayetlerinden neleri reddettiğini bilemiyorum."

Abu Hatim de: "sikadır" demiştir. Bir başka yerde de: "Biraz kadercilik bulaşmış biridir" diye belirtmiştir.

Abu Davut ise, kendisinde selamet bulunan bir kimsedir, duası makbul olan bir kişidir. Herhangi bir beis olmayan bir zattır. Bağdat'ta Mezalim/haksızlıklara karşı durmakla görevlendirilmişti, demektedir.

Nesai zayıftır, derken bir başka yerde kavi değildir demiş ve başka bir yerde de sika değildir, demiştir.

Salih b. Muhammet Bağdadi de şöyle diyor: “Şam’lıdır, oldukça doğru ve dürüsttür, ancak kaderiye mezhebındendir. Hadisleri de münker kabul edilmiş, kabul görmemiştir. Kendisi bu gibi hadisleri babasından o da Mekhul’den müsned olarak rivayet etmiştir. Şam’lının hadisi başkasınınıne eklenmez, hatası doğrusuna göre daha bilinen bir durumdadır.”

Bir başka yerde ise diyor ki: “Bekr b. Abdullah’tan bir şey işitmedi/dinlemedi, ancak babasından ve Şamlılardan rivayette bulunur.”

İbn Harraş da; “hadisinde leyyinlik vardır” demiştir.

Abu Ahmet b. Adiy de şöyle diyor: “Bunun salih-doğru kabul edilebilen hadis rivayetleri de vardır. Osman Taraфі bu kişiden bir nüsha hadis rivayet etmiştir. Bunun hadisini İbn Cusi/Cavsi’dan, İbn Ebu Arube’dan bu ikisinden de yazmıştır ve hadsilerini salih bir adam ulaştırıyor. Zayıflığına rağmen bunun hadisini yazıyor, babası ise sika yani güvenilirdir.”

İbn Hibban de bunu, “el-Sükat” eserinde zikretmiştir.

Abu Bekir Hatib diyor ki: “Kendisi, zühde ve ibadete düşkün, rivayetinde de doğru biri olarak hakkında söz edilen biridir.

Bütün bu aktarımlarımızda gördüğümüz gerçek odur ki, kendisini cerh edenler yani kabul edilemezlik açısından tenkit edenlerin sayısı çok daha fazladır. Onun sika yani güvenilir biri olduğunu söyleyenlere gelince ki aslında bunlar sayıca oldukça az olmakla birlikte, mutlak manada İbn Sevban’ı sika gösteriyor değiller.

Örneğin bunun sika olduğunu ileri süren Duhaym bile kendisi hakkında; kadercilikle suçlanmıştır, ona Evzai bir şeyler yazmış ama, fakat bu yazdıklarında onun nelerini reddetmiştir, bilemiyorum, demiştir.

Yine bunun sika olduğunu söyleyen Ebu Hatim bile onunla ilgili olarak aynı zamanda şunları da söylemiştir: “Biraz kadercilikle suçlanmıştır ve ömrünün sonuna doğru bunamıştır.”

İbn Sevban Kaderiyeci olmakla suçlandığı gibi Huruç/haricilikle de suçlanmıştır. İmam Zehebi, “el-Mizan” kitabında, Velit b. Ferit’ten rivayetle diyor ki: “Evzai’den gelen rivayete göre, kendisi İbn Sevban’a yazdığı bir yazıda ona şöyle yazmıştır: “Görüyorum ki, sen, babanın ölümünden önce Cuma namazını terketmenin haram olduğu görüşünde iken, şimdi ise Cuma ve cemaati terketmenin helal olduğu görüşünü savunuyorsun.”

Bunun anlamı şudur: Bu, her an aşırılığa, normal çizginin dışına çıkmaya müsait olan bir kişidir. Böylesi kimsenin yanında ancak; “Ben, kıyamet öncesi kılıçla gönderildim” hadisi revaç bulur.

Zehebi’nin Ukayli’den nakline göre Ukayli şöyle demiş: “İbn Sevban gibilerine uyulmaz. Ancak ondan aşağı olanlar veya onun gibi olanlar ona uyarlar.” (56)

İbnul Cevzi de bunu zayıflar arasında zikretmiştir.

Zehebi de, “A’lamu’l Nübela” kitabında şöyle diyor: “O müksir-çok hadis rivayet eden biri olmadığı gibi hüccet sayılan biri de değildir. Aksine hadisleri iyi olan/salihulhadis olan biridir.” (57)

İbn Hacer de “el-Takrib” eserinde diyor ki: “Oldukça dürüst bir olmakla hata eden, yanılan bir kimsedir. Kadercilikle suçlanmıştır ve ömrünün sonlarına doğru bunamıştır.” (58)

Bu gibi ravilerin rivayet ettikleri hadisler alınmaz. Çünkü sonuçta işi şu tehlikeli boyuta taşır: “İslam kılıç dinidir ve onun peygamberi de bunun mızrağının altında rızkını kazanır.”

(56) Bak.Mizanu’l-İ’tidal; Terceme: 4828

(57) Bak.A’lamu’l-Nübela; 7/314

(58) Bak. Takribu’l-Tehzib, s: 279.Terceme: 3820. Beyrut-Risale basımı

METİN VE İÇERİK OLARAK HADİSE BAKIŞ

Bir de bu hadise metin ve içerik ya da kapsam olarak göz atalım. Bu hadisi senet bakımından ve bu konuda söylenenler açısından değerlendirdiğimiz gibi, bir de bu hadise metin ve içerdiği mana bakımından göz atıp değerlendirelim. Nitekim metin ve içerik açısından ele aldığımızda bunun münker bir hadis olduğunu görmekteyiz. Çünkü hadis Kur'an'ın ortaya koymuş olduğu gerçeklerle, özellikle Hz. Muhammed (sav)'in gönderildiği gerçekle uyummadığını ve ittifak etmediğini görmekteyiz.

Kur'an'ın hiçbir ayetinde, Hz. Muhammed (sav)'in kılıklı peygamber olarak gönderildiğini söylememiştir, böyle bir şeye hiç yer vermemiştir. Aksine Kur'an çeşitli ayetlerinde yüce Allah'ın Hz. Muhammed (sav)'i hidayetle yani doğru yolu göstermekle, Hak Din ile ve Rahmetle, Şifa ile ve halka öğüt veren biri olmakla göndermiştir.

Nitekim bu gerçek, özellikle Mekke'de nazil olan ayetlerde olsun ve Medine'de inen ayetlerde olsun eşit bir şekilde çok net olarak ortadadır ve sabittir. Yüce Allah Mekke'de nazil olan şu ayette şöyle buyurmaktadır:

“Ey Resulüm! Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.” (21, *Enbiya*, 107)

Nitekim Hz. Peygamber (sav)'den de şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: **“Ben ancak insanlar için bir rahmet ve doğru yolu gösteren biriyim.”** (59)

Yine Mekke'de nazil olan Nahl suresindeki şu ayette de yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“O gün her ümmetin içinden kendilerine birer şahit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz. Ay-

(59) Bak. Hakim, Müstedrek; 1/35. Hakim sahih olduğunu zikretmiş ve Zehebi de bu noktada ona katılmıştır.”

rica bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.” (16, *Nahl*, 89)

Yine Mekke’de inen Yunus suresindeki bir ayette de şöyle buyurmaktadır: “Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerde/sinelerde oluşabilecek her türlü derde bir şifa ve müminler için doğru yolu gösteren bir hidayet ve rahmet gelmiştir.” (10, *Yunus*, 57)

Medine’de nazil olan Tevbe suresindeki ayette de şöyle buyurmaktadır: “O Allah ki, Resulünü sağlam delillere dayalı olan hidayetle ve hak din olan İslâm ile gönderdi. Müşrikler hoşlanmayıp engel olsalar bile onu/Resulünü İslâm dinini bütün dinlere üstün kılmakla görevli kıldı.” (9, *Tevbe*, 33)

Yine Medine’de nazil olan Saf suresindeki ayette de aynen bu lafızlarla yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “O Allah ki, Resulünü sağlam delillere dayalı olan hidayetle ve hak din olan İslâm ile gönderdi. Müşrikler hoşlanmayıp engel olsalar bile onu/Resulünü İslâm dinini bütün dinlere üstün kılmakla görevli kıldı.” (61, *Saf*, 9)

Yine Medine’de nazil olan Fetih suresindeki ayette de yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “O Allah ki, Resulünü sağlam delillere dayalı olan hidayetle ve hak din olan İslâm ile gönderdi. İslâm dinini bütün dinlere üstün kılmakla görevli kıldı. Şahit olarak Allah yeter.” (48, *Fetih*, 28)

Yine Tevbe suresinin bitiminde de şöyle buyurmaktadır: “Andolsun size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin dünyada da, ahirette de sıkıntıya uğramanız ona cidden ağır gelir. O, size olan düşkünlüğü sebebiyle iman etmenizi ve ateşten uzak kalmanızı çok istemektedir. Müminlere karşı pek şefkatlidir, çok merhametlidir.

Ey Muhammed! Eğer senin risaletine iman etmekten yüz çevirirlerse, de ki: “Allah bana yeter. Ondan başka ilâh yoktur.

Ben yalnızca Ona dayanıp güvendim. O yüce Arş'ın ve muaz-zam hükümrânlığın sahibidir.” (9, *Tevbe*, 128-129)

Medine’de inen Al-i İmran suresindeki ayette de yüce Allah şöyle buyuruyor: “Eğer seninle batıl inançlar ve muharref kitaplar konusunda tevhid inancıyla alakalı olarak tartışılırsa onlara de ki: “Bana uyup iman edenlerle birlikte ben, kendimi tamamiyle Allah’a adayıp teslim ettim.” Ve yine Kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlarla ümmi olanlara de ki: “Siz de islâmı kabul ederek gereğiyle amel etmekte misiniz?” Eğer İslâm dinini kabul ederlerse, bu demektir ki kesin olarak hidayete ermişlerdir. Eğer islâmı kabulden yüz çevirirlerse, senin üzerine düşen yalnızca tebliğ edip bildirmektir. Allah tüm kullarının her haline vakıftır ve ona göre kendilerine muamelede bulunacaktır.” (3, *Al-i İmran*, 20)

Yine Medine’de nazil olan Nur suresinde de şöyle buyurulmaktadır: “De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber’e de itaat edin. Eğer yüz çevirerseniz şunu bilin ki, Peygamberin sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen görevleri yerine getirmenizdir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber’e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.” (24, *Nur*, 54)

Meallerini sunduğumuz bütün bu ayetler, Hz. Muhammed (sav)’in rahmet, hidayet, Hak Din ile gönderildiğinde ittifak etmektedirler. Her şeyi açıklamak, insanlara hüccet ve kanıt göstermekle gönderildiğinde bu ayetler müttefiktirler. Yoksa Hz. Muhammed insanlara karşı yalın kılıçla saldırmak üzere gönderilmiş bir peygamber değildir. Hatta insanlar kendisinden yüz çevirdiklerinde bile... Allah Resulü (sav) halka karşı silah çekmek, kılıçla karşı çıkmakla emredilen bir peygamber değildir. Ancak ona şöyle denmiştir: “Sana düşen görev apaçık ve net bir şekilde tebliğ etmendir. Onun sorumluluğu ona yüklenen şeyde, onların da sorumluluğu onlara yüklenen şeydedir. Ve de ki: Allah bana yeter!”

İslâm düşmanlarından ister misyonerler olsun, ister oryantalistler olsun ve ister başkaları olsun hepsi de şu fikri yaymaktadır: “İslam ancak kılıç zoruyla yayılmıştır.” Bunlara bir çokları da dayanak olarak bu hadisi ve benzerlerini göstermektedirler.

Gerçek şu ki, İslam, kılıcını, ancak kendi dini önünde engel oluşturan ve ona mani olanlara, ona karşı kuvvete başvurmak suretiyle mukavemet gösterenlere karşı çekmiştir. İşte İslâm böylelerinin yüzüne karşı kılıca sarılmış ve kılıcını çekmiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Size karşı savaşanları her nerede bulur-yakalarsanız hemen orada öldürün! Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın! Fitne-Şirki ve şirk düzenlerini ayakta tutmak için baş vurulan tüm yollar adam öldürmekten de beterdir. Onlar Mescidi Haram’da sizinle savaşmadıkça siz de onlarla orada savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de fırsat tanımaksızın onları hemen öldürün. İşte hakka karşı çıkan kafirlerin cezası böyle verilecektir.

Eğer şirk ve bu uğurda savaştan vazgeçerlerse siz de onlara dokunmayın. Çünkü Allah mağfiret edendir, merhamet edendir. Fitne-İslam dışı şirk sistemleri ve işkenceleri bütünüyle yok edilinceye ve dini nizam Allah adına hakim oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer inkardan ve saldırmaktan vazgeçerlerse bilin ki zalim-kafirlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.” (2, Bakara, 190-193)

İşte bu, Kur’an mantığıdır. Her bakımdan açık ve seçik olarak durum ortadadır. Bunda herhangi anlaşılmayan, kapalı kalan bir taraf ve yön de yoktur. Eğer bu açık ve net olan hüküm ve delillerle bu “Ben kılıçla gönderildim” hadisi ve benzeri hadisler çatışarlarsa şüphesiz burada öncelik Kur’an’ın beyanında ve açıklamalarındadır. Çünkü ilk ve asıl kaynak Kur’an’dır, ilk ve temel delil de odur. Onun önünden ve ardından asla herhangi bir batıl gelemmez ve ona yaklaşamaz.

Eğer Allah Resulü (sav) kılıçla gönderilmiş olsaydı, bu durum Mekke’de geçirdiği onüç yıllık uzun bir zaman diliminde mutlaka ortaya çıkmış olurdu. Oysa ashabı yara ve bere içinde bırakıldıkları, saldırıya uğradıkları, kan ve revan içinde kaldıkları bir halde kendisine gelirler ve kendisinden düşmanlarına karşı silahla canlarını savunmak için izin isterlerdi de o bu mağdur kimselere şöyle derdi:

“Ellerinize sahip olun, yanlış yapmayın ve sabırlı olun ve namaz kılın!”

Bu hal, ta Medine’ye hicret edinceye dek aynen böyle devam etmiştir. Yüce Allah Medine’de, sadece kendilerini savunmak, dokunulmazlıklarını ve saygınlıklarını korumak ve davetlerini, dinlerini müdafaa için kendilerine izin verildi. Nitekim bu gerçeği yüce Allah şöyle açıklamaktadır. Buyuruyor ki:

“Kendileriyle savaşılan müminlere, zulme uğramış olmaları sebebiyle, savaş konusunda izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir.

Onlar, başka değil, sırf “Rabbimiz Allah’tır” dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdi.”

Özetleyecek olursak; bu “Ben kılıçla gönderildim” hadisi, ister bunun isnadına bakalım, ister metni açısından ele alalım, ilmi ölçüler ve hadis zaptı ya da kuralları ışığında merduttur, makbul bir hadis değildir.

Alemlerin Rabbi Allah’a hamdolsun.

HER KONUYU İÇEREN DÖRTDÖRTLÜK HADİS

Soru: Halk arasında, Hz. Halit İbn Velit tarafından rivayet olduğu diye anlatılan bir hadisin kimi insanlar tarafından her yerde konuşulup durulduğunu ve: **“Bu hadis, her konuyu içinde**

toplayan dördörlük bir hadistir” diye söylediklerini görmekteyim. Bu hadisi her yerde ve herkes arasında yaymayı da yüce Allah’a yakın olmanın, yaklaşmanın bir yolu olarak yapmaktadırlar. Yani Peygamberlerinin hadisini yaymayı ve onları Allah’ın Resulü’nün sünneti ve hidayetiyle bilgilendirilmelerini, dolu olmalarını bir ibadet sayıyorlar.

Ancak hadis üzerinde titizlik gösterip inceleyenler, burada bir takım eklemelerin yapılmış olabileceği, uydurmaların yer alabileceği ihtimalini gündeme getiriyor. Yine sıradan herhangi bir Müslüman’ın kolaylıkla bu hadis sahihtir, veya zayıftır ya da uydurmadır gibi bir hükme varabilme gücüne sahip değildir. Keza böyle olan bir konuyu, yüce Allah’ın da bize öğrettiği gibi ilim ehline ve işin uzmanlarına sormak suretiyle öğrenebilirler. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorun.” (16, Nahl, 43 ve 21, Enbiya, 7)

İşte bu sebepten ötürü zatınıza başvurduk ki bu hayret uyandıran hadis hakkında bizi bilgilendiresiniz. Bu hadis makbul bir hadis midir yoksa merdud yani reddi gereken uydurma bir hadis midir?

Allah size nimetlerini bol bol ihsan etsin ve fazlından sizi mükafatlandırsın. Amin.

(Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla)

“Her konuyu dört dörtlük içinde toplayan hadis şöyledir”

Halit b. Velit -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet olunmuştur. Demiştir ki: Bir bedevi Allah Resulü (sav)’ne gelip şöyle sordu ve dedi ki:

– Ey Allah’ın Resulü (sav)! Ben sana hem dünyam ve hem ahiretim konusunda beni ilgilendiren şeyler hakkında sormaya geldim. Allah Resulü (sav) istediğini sor, buyurdu.

Adam dedi ki: Ben insanların en bilgini olmak istiyorum. Al-

lah Resulü (sav) de: “Allah’tan kork, Allah’ın emir ve yasaklarını uygula ki, insanların en bilgini olasın” diye buyurdu.

Adam; “En zengin insan olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Kanaat sahibi ol ki, insanların en zengini olasın” diye buyurdu.

Adam; “En adil insan olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Kendin için sevip istediğin bir şeyi halk için de sev ve iste ki, insanların en adili olasın” diye buyurdu.

Adam: “En hayırlı insan olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “İnsanlara yararlı ol ki, insanların en hayırlısı olasın” diye buyurdu.

Adam; “Ben, halk arasında Allah’a en çok yakın olan has kulu olayım istiyorum” dedi. Allah Resulü (sav) de: “Allah’ı çok çok zikret ve an ki, insanlar içerisinde Allah’ın en has kulu olasın” diye buyurdu.

Adam; “Kamil iman sahibi olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Ahlakını güzelleştir ki kâmil iman sahibi olasın” buyurdu.

Adam: “Ben Muhsinlerden yani ihsan sahibi olan kimselerden olmak istiyorum” dedi. Allah Resulü (sav) de: “Adeta Allah’ı görmüşçesine Allah’a kullukta bulun. Çünkü her ne kadar sen Onu göremiyorsan da o seni görmektedir. İşte bu takdirde sen Muhsinlerden olabilirsin” diye buyurdu.

Adam: “Ben itaat sahibi kullardan olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Allah’ın farz kıldıklarını yerine getir ki, Allah’ın itaatkar kulları arasında yer alsın” buyurdu.

Adam: “Allah’ın huzuruna günahlardan arınmış olarak tertemiz bir şekilde gitmek istiyorum” diye sordu. Allah Resulü (sav) de: “Cünüplükten tertemiz yıkan ve arın ki, Allah’ın huzuruna günahlardan arınmış olarak tertemiz bir şekilde gidesin” diye buyurdu.

Adam: “Kıyamet gününde nur ve aydınlık içerisinde haşro-

lunmak istiyorum” diye sordu. Allah Resulü (sav) de: “Hiçbir kimseye haksızlık edip zulümde bulunma ki, kıyamet gününde nur içerisinde haşrolunasın” diye buyurdu.

Adam: “Kıyamet gününde Rabbimin bana rahmetiyle muamele buyurmasını istiyorum” dedi. Allah Resulü (sav) de: “Sen kendi nefsine acı ve Allah’ın kullarına karşı şefkat ve merhametle davran ki, Rabbin de sana kıyamet gününde rahmetiyle muamele buyursun” diye buyurdu.

Adam: “Günahlarımın azalmasını istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Çok çok Allah’tan mağfiret dile ki günahların azalmış olsun” buyurdu.

Adam: “İnsanlar içerisinde en saygını, en soylusu olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Başına gelebilen hiçbir konuda halka şikayette bulunma, derdini insanlara açma ki, insanların en asili olasın” diye buyurdu.

Adam: “En güçlü insan olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Allah’a tevekkül ederek dayanıp güven ki, en güçlü insan olasın” diye buyurdu.

Adam: “Allah’tan rızkımın bol ve geniş kılmasını istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Hep temiz olan ve abdestsiz dolaşma ki, Allah da senin rızkını genişletip bollılaştırsın” buyurdu.

Adam: “Allah’ın ve Resulü’nün sevdiği kullardan ve kimselerden olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Allah’ın ve Resulünün sevdiklerini sev ki, sen de sevenlerinden olasın” diye buyurdu.

Adam: “Ben kıyamet gününde Allah’ın gazabından ve hışmından güvencede olmak, emin olmak istiyorum” diye söyledi. Allah Resulü (sav) de: “Allah’ın yarattıklarından kimseye gazapta bulunma, kin gütmeme ki, kıyamet gününde Allah’ın gazabından ve hışmından emin olasın” diye buyurdu.

Arabi: “Duamın hep kabul edilir olmasını istiyorum” diye ko-

nuştı. Allah Resulü (sav) de: “Haram yemekten uzak dur ki, duaların kabul edilebilsin” diye buyurdu.

Bedevi: “Allah’ın kıyamet gününde günahlarımın örtmesini diliyorum” diye söyledi. Hz. Peygamber (sav) de: “Kardeşlerinin ayıp ve kusurlarını görmezlikten gel ki, Allah da kıyamet gününde senin ayıplarını örtsün” diye buyurdu.

Bedevi: “İnsanı günahlardan veya hatalardan kurtaracak olan şey nedir?” diye sordu. Hz. Peygamber (sav) de: “Allah için gözyaşı dökmek, alçak gönüllü olmak ve çekilen hastalıklardır” diye buyurdu.

Bedevi: “Allah katında derece bakımından en üstün olan hase-ne yani iyilik nedir, hangisidir?” diye sordu. Hz. Peygamber (sav) de: “Güzel ahlâk, tevazu sahibi olmak ve belalara sabretmektir” diye buyurdu.

Arabi: “Allah katında en büyük günah hangisidir?” diye sordu. Hz. Peygamber (sav) de: “Kötü ahlâk ve beğenilen heva ve hevese uymaktır” diye buyurdu.

Arabi: “Hem bu dünyada ve hem ahirette Rabbimin gazabını, öfkesini dindiren şey nedir?” diye sordu. Hz. Peygamber (sav) de: “Gizli olarak verilen sadaka ve sılayı Rahim yani akraba ile bağları koparmamak” diye buyurdu.

Arabi: “Kıyamet gününde cehennem ateşini söndürecek olan nedir?” diye sordu. Hz. Peygamber (sav) de: “Dünyada gelen bela, felaket ve musibetlere karşı sabretmektir” diye buyurdu.”

Cevap: Allah’a hamd ve Resulüne de salat ve selam ile başlarım. Şimdi asıl meseleye gelelim:

Yukarıda hadis diye sunduğunuz şeyin nesebi belli değil, nereden ve kimden geldiği, ortaya atıldığı bilinmemektedir. Ne gemi var, ne de yuları, ne başı belli, ne de sonu. Bunu halk arasında yayanın veya yayanların kimler olduğu bize açıklanmış değildir. Yani Kitap sahibi tahrir erbabından kimler bunu tahrir etmişler ve bunu

halk arasında yayanın, bu hadisi nerede bulduğu da açıklanmış değildir. Böyle bir şey caiz değildir.

Çağımızda insanlar kaynağı belli olmayan, nereden üretilip geldiği bilinmeyen gıdaları bile kabul etmezlerken, o gıdaların kaynağını gösteren etiket ve belgeyi görmeden alamazken, işte Allah Resulü Hz. Peygamber (sav)'in de hadisleri böyledir.

Onun hadislerinin kaynağı ve onları rivayet eden hadis imam-ları ve rivayet açısından makbul olup olmadıkları bilinmeden bu türden sözleri hadis diye yaymak ve bunları genelleştirmek de kabul edilemez. Yani bu hadisler eğer ahkam ile alakalı hadisler ise, hadis sahih mi yoksa Hasen midir, bilinmiyorsa bunları almak ve yaymak da makbul değildir, uygun düşmez.

Ancak bir takım alimler eğer teşvik, uyarı ve korkutma amacıyla olursa, amellerin faziletlerine ilişkin ise bu takdirde zayıf hadislerin rivayetini caiz görmüşlerdir. Ancak bunu caiz görürlerken de bir takım bilinen şartlar vardır. Bu şartlar da:

1- Hadis şiddetli manada zayıf bir hadsi olmayacak, zayıflık yönü hafif olması.

2- Kur'an-ı Kerim'in ve Sahih hadislerin genel hükümlerinden birinin içeriği ve sahip olması. Kur'an ve Sahih sünnetle çelişmemesi.

3- Zayıf hadislerle ortaya konulan şeylerin gerçekliğine kesin manada iman etmemesi ve bunları ihtiyatla kabul etmesi, ele alması.

Biz bu maddelere, "Nebevi Sünnet karşısında Nasıl tutum takınmalıyız" adlı eserimizde biz başkaca değerlendirmeler de ekledik. Dileyen oradan da okuyabilir.

Mevzu hadise gelince: Bu, Allah Resulü (sav), söylemediği halde onun adına yalan olarak uydurulan hadis demektir ya da bu, hadis diye uydurulan ve aslı olmayan sözler demektir. Yani bunların senetleri bilinmiyor, ancak hadis diye uydurulan bu gibi sözle-

rin durumunu ortaya çıkarmak amacıyla ve durumu açıklamak ve halı uyarıp bunlardan sakınmalarını sağlamak için caizdir, başka türlü asla caiz değildir.

Allame İbn Hacer Heysemi, “el-Fetva el-Hadisiyye” adını verdiği eserinde şu gerçeği dile getiriyor:

“Hatibin, Cuma hutbelerinde kaynağını bilemediği ve açıklamadığı hadisleri rivayet etmesi caiz olmaz. Meğer ki kendisi güvenilir yani sika alimlerden olan, hadislerin kaynaklarını ve derecelerini bilebilen biri olsun. Bu takdirde caiz olabilir. Hatiplerden her kim böyle bir şey bilmeden çıkarsa, o hatiplerin tazir edilmeleri, uyarılmaları ve ulul emr tarafından tedip olunmaları ya da hatiplik görevlerine son verilmesi gerekir.”

Bu hadis, açıkça görülüyor ki, soruyu yönelten kardeşimizin de işaret ettiği gibi bir takım eklemeler, bazı yerlerden aşırımlar yapılarak meydana getirilmiştir. En iyisi Alah bilir ya, açıkçası bu, bir takım cahil ve bilgisiz vaizlerin böyle bazı sorulu ve cevaplı senaryolar hazırlayarak ortaya koydukları bir şeydir. Bunların çoğu da bize ulaşan bazı hadislerden alınarak ve sonra da bu şekilde hadis diye sunulmuş şeylerdir. Örneğin adamın: “Ben, en zengin insan olmak istiyorum” demesi üzerine, Allah Resulünün de: “Kanat sahibi ol ki, insanların en zengini olasın” diye buyurması gibi.

İşte burası, İmam Tirmizi’nin Ebu Hureyre’den rivayet ettiği şu hadisten aşırılımadır:

“Allah’ın sana taksim ettiğine-payına düşürdüğüne razı ol ki, insanların en zengini olasın.”

Yine; “İmanımın kâmil olmasını istiyorum” diye söylemesi üzerine Hz. Peygamber’in de: “Ahlakını güzelleştir ki, imanın kâmil olsun” buyurduğu ifadesi de, Hz. Peygamber (sav)’in: “İman bakımından müminlerin en üstünü, ahlâk bakımından en güzel olanıdır” hadisinden alınmadır.

Yine adamın: “Ben Muhsinlerden olmak istiyorum diye söyle-

mesi ve kendisine: “Adeta Allah seni görüyormuşçasına Ona kulluk et. Sen onu göremezsen de O seni görüyor. İşte bu takdirde sen Muhsinlerden olursun” ifadesi de meşhur Cibril hadisinden aşırımadır. Çünkü Hz. Cebrail (as), Hz. Peygamber (sav)’e, “İhsan nedir?” diye sorması üzerine, Hz. Peygamber (sav)’in de: **“İhsan;Sanki Allah seni görüyormuşçasına Ona kullukta bulunmandır. Her ne kadar sen Allah’ı görmesen de O seni görür”** diye gelen hadisten aşırımadır.

Yine “ben, en hayırlı insan olmak istiyorum” demesi üzerine, “Halka faydalı ol ki, en hayırlı insan olasın” cevabını alması da **“İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır”** hadisinden alınmadır. Keza; “Rabbimin kıyamet gününde bana rahmetiyle muamele buyurmasını istiyorum” diye söylemesi ve “Kendi nefesine karşı merhametli ol, Allah’ın kullarına karşı da şefkatli davran ki, kıyamet gününde Rabbin sana rahmetiyle muamele buyursun” ifadesi de, **“Merhametli olanlara, Rahman olan Allah merhamet eder. Yer-yüzündekilere/dünyadakilere merhamet edin, acıyın ki, gökteki de size merhamet etsin”** manasındaki hadisten aşırılımadır.

Yine adamın; “Ben, duamın kabul edilir olmasını istiyorum” deyip buna karşılık da: “Haramdan uzak dur ki, duan kabul edilsin” cevabını alması da, **“Yiyeceğinin helal olmasına özen göster ki, duan da kabul edilsin”** manasındaki hadisten aşırılımadır.

Keza adamın; “En güçlü insan olmak istiyorum” deyip, “Allah’a tevekkül et ki, en güçlü insan olasın” ifadesi de, Hz. Peygamber (sav)’in: **“Kim, insanların en güçlüsü olmak istiyorsa, o kimse Allah’a tevekkül etsin!”** hadisinden alınmadır.

Adamın; “Allah katında en büyük hasene nedir?” sorusuna, “Güzel ahlâk, tevazu ve belalara sabretmektir” cevabı da, “Kıyamet gününde mizanda en ağır basacak olan şey, güzel ahlâktır” hadisinden ve bir de yüce Allah’ın: “Yalnız sabredenlere ödülleri hesapsız ödenecektir” kavlinden alınmadır.

Aynı şekilde Arabi’nin, “Kıyamet gününde Rabbimin benim kusurlarımı ve hatalarımı örtmesini istiyorum deyip, karşılığında

da: “Kardeşlerinin ayıp ve kusurlarını görmezlikten gel ki Allah da kıyamet gününde senin ayıplarını örtsün” cevabını alması, “Kim bir Müslüman’ın kusurunu gizleyip örterse Allah da dünya ve ahirette Onun kusurunu örter” manasındaki hadisten alınmadır.

Diğer taraftan hadis diye gösterdiğiniz bu metinde, Hz. Peygamber (sav)’ın sünnetinden yani hadsilerinden ve Kur’an-ı Kerim’den bir karşılık, bir dayanak bulabilmeniz mümkündür. Fakat kimilerinin ise bir dayanağını bulabilmeniz zor olabilir. Örneğin adamın; “Ben, Allah’ın huzuruna günahlardan arınmış bir halde tertemiz girmeyi istiyorum” demesi ve: “Cünüplükten tertemiz olarak yıkan ki, Allah’ın huzuruna günahlarından arınmış tertemiz olarak kavuşasın” buyurması ifadesi böyledir. Çünkü mücerret yani soyut anlamda sadece cünüplükten yıkanmış olmak, bir insanı bütün günahlarından arındırmaz. Çünkü o kadar iyi ve kötü kimseler görüyoruz ki, bunların hepsi de cünüplükten yıkanmada müşterektirler, yani iyisi de kötüsü de cünüplükten yıkanıyor.

Yine adamın; “Allah’tan rızkımın bol ve geniş kılmasını istiyorum” demesi üzerine, “Temizliğe, hep abdestli olmaya devam et ki, Allah rızkını genişletip bollaştırsın” cevabında geçen “taharet yani sürekli temiz olma, Abdestlilik hali” de soyut manada rızkın artması ve bollaşması için yeterli neden değildir.

Burada önemli olan şey, bu hadisi bu haliyle Allah Resulü (sav) adına yalan olarak uydurulmuş, aslı astarı bilinmeyen veya bildiğim kadarıyla herhangi bir hadis kaynağında rivayet olunduğu da sözkonusu olmayan bir derleme ifadeden ibarettir.

Eğer bunu bu şekilde derleyip ortaya koyan kimse, mürit ile şeyhi arasında bir konuşma tarzında geçen bir ifade ise, bu ifadeler bu haliyle ve bu cümleden olmak üzere makbuldür. Yeter ki hadis diye Allah Resulüne isnat edilmemiş olsun. Böylece bu sözler masum olmayan herhangi bir insanın sözü olarak gerektiğinde alınıp değerlendirilebilir, gerektiğinde ise bırakılabilir.

Ancak bunun soylu peygamber (sav)’e ait olarak gösterilmesi-

ne gelince; doğrusu bu hiç hoş karşılanmayacak kötü ve münker bir davranıştır. Böylesi bir ifadeyi hadis olarak rivayet etmek, halk arasında herhangi bir şekilde anlatmak, yaymak, tevzi etmek asla caiz değildir. Bu türden parçaları, önemsiz ve basit şeyleri halk arasında yaygınlaştıranlara gereken uyarı yapılmalı, kulakları çekilmelidir. Çünkü bu gibi şeyler adeta pislik ve mikrop bulaşmış, bozulmuş gıda maddeleri gibidirler. Bu tür gıdaların alınması da bedene ve sağlığa sadece zarar verir. Nitekim bu türden hadis diye sunulan şeyleri almak da akla ve kalplere zarar verir.

1- Hz. PEYGAMBER (SAV)'İN ÜMMİLİĞİ,

2- Namazda elleri kaldırmak ve

3- Topraktan elde edilen ürünlerde nisap miktarı.

Değerli Prof. Dr. Yusuf Kardavi! (Allah sizi muhafaza etsin ve korusun.)

Soru: Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun.

Sizin Tamamen sağlık, afiyet ve rahat içinde olmanı dileriz. Şimdi asıl meseleye geçiyorum:

Zatı alinize bir konuyu ileterek sözlerime başlıyorum. Bizim bulunduğumuz yörede iki ilim adamı bulunmaktadır. Bunlar bazı İslami konularda ihtilaf içindedirler. Sizden ricamız, bizi bu konuda gerçekçi bir şekilde Kitap ve Sünnet ışığında aydınlatıp hakkın ve doğrunun hangisi olduğunu bildirmenizdir.

Şeyh Abdusselam Diyanet İbn Kadi Muhammed Diyanet diyor ki:

1- Hz. Peygamber (sav) önceleri ümmi idi yani okuma ve yazması yoktu. Ancak bir müddet sonra Allah kendisine yazmayı ve okumayı öğretti. Hatta Allah'a sığınmak ve korunmak için bir takım duaları kendi eliyle yazardı.

2- İslam'ın ilk dönemlerinde namazda elleri kaldırmak meşru idi. Çünkü münafıklar namaza gelirlerken beraberlerinde putlarını da getiriyorlardı. İşte durumun anlaşılabilmesi için ellerin namazda kaldırılması gerekiyordu. Böylece ellerinde bir şey var mı yok mu anlaşılabilirdi. Ancak bir müddet sonra elleri kaldırma gerekliliği neshedildi, yürürlükten kaldırıldı ve bu, artık ebedi olarak mensuh yani yürürlükten kaldırılmış olan bir hüküm halini aldı.

3- İster az, ister çok ürün alınmış olsun, topraktan elde edilen üründen öşür yani onda bir almak vacip/farzdır. Çünkü senette herhangi belirlenmiş bir miktar ve ölçü takdir yoktur. Ancak hadiste sözü edilen beş vesak miktarına gelince bu, ziraat ürünlerini satın alan ticaret erbabı içindir.

Ancak buna karşı çıkan başka bir ilim adamımız olan Şeyh Abdullah Riyki ise şöyle diyor:

1-Hz. Peygamber (sav) vefat edinceye ve Rabbinin rahmetine erinceye dek hep ümmi idi. Ümmi olmasında da herhangi bir sakınca yoktur. Risalette yani peygamberlik görevinde ümmi olmak bir kusur ve eksiklik değildir.

2- Namazda elleri kaldırmak sünnettir. Bu ise mensuh değildir. Yani hükmü yürürlükten kaldırılmamıştır. Kıyamete kadar bu sünnetle amel olunur.

3- Öşür miktar olarak beş vesaktan aşağı olamaz. Bu da yaklaşık olarak 650 veya 665 Kg. ağırlığındadır.

Bu konuda bize doyurucu açıklama yapacağınızı umarız. Allah sizin sayenizde ümmeti yararlandırsın ve Allah size hayrı ve iyiliği mükafat olarak versin.

Cevap: Allah'a hamd ve Allah Resulüne de salat ve selam ile başlarım. Sorunuza gelince:

Şer'i deliller çerçevesinde benim görüşüm ve tercihim ikinci ilim adamının görüşü noktasındadır. Allah birinci alime de mağfi-ret buyursun. Gerçi eski ulemadan onun bu görüşlerini paylaştılar

olmakla beraber, kendisinin ortaya attığı kimi gerekçeler henüz anlaşılamamıştır. Çünkü mantıksal olarak bunun kabul edilir bir yanı yoktur. Onun adına bizim temennimiz, gerçekleri görüp anladığında görüşünden dönmesidir.

1- Hz. Peygamber (sav)'in Ümmiliği Meselesi:

Hz. Peygamber (sav)'in ümmiliği yani okur yazar olmadığı meselesine gelince, kuşkusuz Hz. Peygamber (sav) hayatının ta başından Mekke döneminin sonuna kadar hep ümmi idi. Fakat bu konuda doğru ve sahih olan gerçek şu ki; O (sav) hayatının sonuna dek hep ümmi olarak yaşadı. O ümmi olarak yaşadı ve öyle de öldü. Ümmilik, ona nispetle bir mucizedir, bize nispetle ise bir eksikliklerdir.

Onun ümmiliğine ilişkin bir hayli nasslar ve deliller ve hem tarihsel, hem de sîret olarak gerçeklerle ortadadır.

Ümmiliğini gösteren nasslar şöyledir. Yüce Allah Kitap ehli hakkında şöyle buyurmaktadır:

“Ki onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil’de niteliklerini yazılı buldukları ümmi –okuması ve yazması olmayan– Peygamber olan Rasule uyarlar. O onlara iyilikleri emreder ve kötülüklerden de onları meneder. Temiz, güzel ve hoş olan şeyleri onlara helal-mubah, pis ve murdar olan şeyleri de haram kılar. Üzerlerindeki ağırlıkları ve omuzlarındaki zincirleri kaldırır. Bu itibarla ona iman eden, ona destek veren, yardım eden ve onunla beraber indirilen NUR’A-KUR’AN’A uyanlar var ya, işte gerçekten kurtuluşa erenler onlardır.”

“De ki: Ey insanlar! Ben gerçekten sizin hepinize Allah’ın peygamber olarak gönderdiği Rasulüyüm. Ki göklerin ve yerin hükümrânlığı yegane olarak Onundur. Ondan başka bir ilâh da yoktur. Dirilten de öldüren de Odur. O halde Allah’a ve Onun kelimelerine-kitaplarına iman eden ümmi-okuma ve yaz-

ması olmayan bir-peygamber olan Rasulüne iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.” (7, A'raf, 157-158)

Bir başka ayette de şöyle buyurmaktadır: “Çünkü ümmîlere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab’ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O’dur. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler.” (62, Cuma, 2)

Bu ayetlerde geçen Ümmi kelimesinin iki manası bulunmaktadır: Bunlardan biri, okuma ve yazmasının olmaması ve bilmemesi demektir. İkincisi de, Tevrat ve İncil gibi dini bir kitabının olmadığıdır.

İşte bu ikinci mana, bu ayetlerde ihtimal dahilindedir. Fakat birinci manaya gelen bir tercihi bildiren ayeti kerime olduğu gibi hadisi şerif de vardır.

İlk manaya gelmeyi anlatan ayetin manası şöyledir: “Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar kuşku duyarlardı.” (29, Ankebut, 48)

Şimdi bu ayeti tahlil ettiğimizde, ayetin; “Sen okuyor değildin” derken okuma bilmediğini, “elinle onu yazmazdın” derken de yazı yazmasını bilmediğini göstermekte ve diğer görüşleri çürütmektedir. Ayetin, “Öyle olsaydı, batıla uyanlar kuşku duyarlardı” kavlini de yüce Allah, neden onu okuma ve yazması olmayan bir ümmi kıldığının bir gerekçesi kılmaktadır. Böylece batılın peşinde olanlar herhangi bir şüphe ya da kuşkuya düşmemiş olsunlar ve bir de: “O öncekilere ait kitapları okudu da, onlardan bir şeyler öğrendi ve o öğrendiklerini bize getiriyor” demesinler için. Aksi takdirde böyle diyeceklerdi. İşte onun gerçek anlamda ve kesin olarak ümmiliğinin bilinmiş olması hiçbir kuşkuya yer vermeksizin bütün tartışmalara son noktayı koymaktadır.

Bu konudaki Hadisi Şerife gelince oda şöyledir. Buhari ve Müslim’in İbn Ömer’den ittifakla rivayet ettikleri hadis. Buna göre Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuşlar:

“Biz Ümmi bir ümmetiz/topluluğuz. Yazmasını, hesap yapmasını da bilmeyiz.”

Burada “Ümmetin Ümmiliği” yazmama ve hesap bilmeme olarak yorumlanmıştır Günümüzde bir çok eğitim uzmanlarınca bu, itibar gören bir tanımdır. Çünkü bu eğitimciler ümmiliği; yazmayı ve hesap yapmayı bilmeyen kimse olarak değerlendirmektedirler.

Daha önceden de belirttiğimiz gibi bu ümmilik meselesi, Hz. Peygamber (sav) için bir tercih ve bir mucize kılınmıştır. Çünkü böyle olmasa, bütün bu faydalı ilimler ve hikmet dolu ölçüler, az sözle çok anlam ifade eden sözler böyle sıradan bir ümminin bilebileceği şeyler midir ki? Bu adil olan kanun ve yasalar, yasa koymalar, bu apaçık adap ve bütün bu doğru yönlendirmeler nasıl mümkün olabilirdi ki?

Nitekim Busiyri merhum **Bürdesinde** şu ifadelere yer veriyor:

*Ümmi olduğun halde bir mucize olarak bu ilim sana yeter
Cahiliye döneminde hem de bir yetim olarak eğitimin yeter*

Bazı ilim adamları Hz. Peygamber (sav)’in hayatının sonuna doğru yazı yazmayı öğrendiğini vehmetmişler. Buna da kanıt olarak, Hudeybiye barış antlaşmasında, Hz. Ali’nin, Hz. Peygamber (sav)’in vesikada adının yazılı olduğu yerde, adını silinmesini istemesi üzerine, Hz. Ali’nin de buna yanaşmaması sebebiyle, bizzat kendi eliyle onu silmiş olmasını gösterirler.

Diğer taraftan Hz. Peygamber (sav)’in böyle bir fiile girişmiş olmasını, onun, “**Muhamedun Rasulullah**” şeklini sürekli görmesi sebebiyle, kendi adı ile adının önündeki sıfatı öğrenip bir meleke haline getirmiş olduğu gerçeği de hiçbir zaman göz ardı olunmamalıdır. Dolayısıyla bunları tanıdığı için adından sonra gelen kelimayı silmiş olabilir. Ya da hadiste geçen, “**Meha ha**” yani “sildi” ifadesi, belki de, silinmesini emretti, anlamındadır. Örneğin, “Sultan filan kimseye şöyle yazdı denildiği zaman bu, “ona yazı yazılmasını emir verdi” demektir. Yoksa bizzat kendisi yazdı anlamında

değildir. Nitekim yine bizler: “Abu Cafer Mansur Bağdat şehrini yaptı/kurdu” diye söyleriz. Oysa bununla şunu demek istemiş oluyoruz: “Bağdat şehrinin yapılması emrini verdi” demektir.

Hz. Peygamber (sav)’in ömrünün sonlarına doğru okuma yazmayı öğrendiğini ileri süren alimlerden biri de Abu’l Velid el-Baci’dir. Kendisi Mağrip’te maliki mezhebi alimlerinin sayılı isimlerin başında gelir. İmam Malik’in de Muvatta adlı eserini şerh etmiştir. Bu görüşü ortaya attığı zaman hayli zorluklarla karşılaşmış, kendisine hakaretler yağdırılmış, zındık olarak töhmet altında tutulmuş, minberlerde kendisine hakaretler yağdırılmıştır. Münazara yoluyla ve çevre alimlerine veya bu ilim dalında uzman kimselere yazarak kendisini savunmayı sürdürmüştür.

el-Baci’nin ve ona muvafakat edenin veya edenlerin dayandıkları en önemli delilleri İmam Buhari ve Müslim’in Hudeybiye Barış antlaşmasıyla ilgili olarak rivayet ettikleri hadistir. Bu hadiste şu ifadeler yer almaktadır: “Rasulullah kitabı/yazılan vesikayı aldı, kendisi güzel yazı yazmasını bilmezdi. Şöyle yazdı: ‘İşte bu, üzerinde Abdullah oğlu Muhammed’in karşılıklı olarak anlaş-tıkları....’” (60)

Hadise gelince, zaten açık olarak Hz. Peygamber (sav)’in tam olarak yazı yazamadığından söz etmektedir bu gerçeği ilan etmektedir. Bu ise, “Muhammedun Rasulullah” diye yazılı olan ifade yerine, “Muhammed b. Abdullah” ifadesiydi. Bu ise, “Muhammed b. Abdullah” gibi gayet kısıtlı bazı kelime veya cümleleri bildiğini gösterir. İşaret ettiğimiz gibi bunlar da sınırlı sayıda kelime-lerden ibaret bulunuyordu. Yoksa bir ümmiden bir yazana geçen, nakledilen bir şey değildi.

Hz. Peygamber (sav)’in hayatı ve sireti bütün detaylarıyla bize aktarılmıştır. Bu detaylar arasında Hz. Peygamber (sav)’in herhangi bir kral veya emire veya bunlar dışında bir başkasına yazı

yazdığı bilinmediği gibi Kur'an'dan herhangi bir şey yazdığı da bilinmemektedir.

Yine dayandıkları delillerden biri de, sadece İbn Mace tarafından merfu olarak rivayet edilen şu hadistir: “Alınıp götürüldüğüm İsra gecesinde cennetin kapısı üzerinde: bir tek sadaka on katı misliyle değerlendirilir, borç /karzı hasen ise onsekiz katı ile değerlendirilir” diye yazılı olduğunu gördüm.”

Bilindiği gibi okuyabilme konusu aynı zamanda yazabilmenin de bir parçasıdır. Birini bilen diğerini de biliyor, demektir.

Bu hadis Sünen sahipleri arasında sadece İbn Mace'nin rivayet ettiği bir hadistir. el-Busiyyi, “Zevaidu İbn Mace” adlı eserinde, bu hadisin isnadında zayıf bir ravi vardır, diye zikretmektedir. ⁽⁶¹⁾

Şeyh Elbani de bu hadisle ilgili olarak; “Daiyfu'l-Camiissağır” adlı eserinde şöyle demektedir: “Hadis ciddi anlamda zayıf bir hadistir. Buna dayanılarak herhangi bir hüküm bina edilemez. Kaldı ki metni de akla uygun değildir. Çünkü nasıl oluyor da, Allah rızası için tekrar alınmamak üzere verilen bir sadaka, değer bakımından yeniden alınacak olan bir borçtan değerce daha düşük olabilir ki?

Bir de bu hadis tevile veya yoruma da açıktır.

Katar Birinci Şer'i mahkeme kadısı-hakimi Şeyh Ahmed b. Hacer bu konuda bir kitap yazmış ve Hz. Peygamber (sav)'in okuma yazması olduğunu savunanlara gereken cevabı vererek fikirlerini çürütmüştür. Bu kitabına da: “er-Reddu'l-Vafir Ala men nefa Ümmiyyete Seyyidi'l evail'i ve'l-Evahiri” adını vermiştir. Dileyen oraya bakabilir.

Bir de Hz. Peygamber (sav) kendi eliyle kötülüklerinden Allah'a sığınmak amacıyla dualarını yazardı, tarzındaki rivayete gelince, böyle bir şeyin Allah Resulü (sav)'nden geldiği ispatlanmış değildir. Ancak Allah Resulü (sav) kimi dualarla Allah'a sığınır ve

ondan sığınma isterdi. Nitekim bu konuya ilişkin olmak üzere Hz. Peygamber (sav)'den sayısız dualar, istiazeler rivayet olunagelmıştır. Nitekim Hz. Peygamber (sav) bazı kimselere ve özellikle de bebek ve çocuklara yüce Allah'ın adıyla olmak üzere dualar okur, istiazede bulunurdu. Hatta torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin için şöyle dua ederek, Allah'a sığınmada bulunurdu ve:

“Euzü Bi Kelimatillahi't-Tammeti min külli şeytanın ve Hammetin ve min külli aynin lammetin” diye dua ederlerdi.

Manası:

“Allah'ım! Tam olan kelimelerin ile her şeytanın şerrinden ve her zehirleyici canlının da kötülüklerinin dokunmasından, her rahatsız edici göz değmesinden onları senin koruman ve sığınma altına havale ediyorum.”

Ben, itimat edebileceğim hiçbir kaynakta Hz. Peygamber'in (sav) kendi tılsımını, sığınma duasını kendisi kendi eliyle yazardı, diye yazdığını bilmiyorum. Sanki bunu ileri süren kimse böylece sıradan halk arasında muskacılığa, büyücülüğe yeniden revaç kazandırmak gibi bir koku sezilmektedir. Oysa Hz. Peygamber (sav) efendimiz, şirke kadar varan kahinlik, büyücülük, muskacılık ve arraflık ve benzeri gibi işlerle kendilerine bir kazanç yolu açanlara karşı şiddetli savaş açmıştır. Nitekim bu konuya ilişkin olarak da Hz. Peygamber (sav)'den bir hayli sahih hadis bulunmaktadır.

2- Namazda elleri kaldırmak meselesi

İhram veya iftitah tekbiri denilen namaza giriş veya başlama tekbirinde ellerin kaldırılması meselesi bütün mesheplerce üzerinde ittifak edilen bir husustur. Ancak hakkında ihtilaf yani tartışma olan elleri kaldırma ile ilgili tekbir, rükua varıldığı, Rükudan kalkıldığı ve üçüncü rekata kalkıldığı zaman alınan tekbirdeki elleri kaldırma konusundadır.

Hanefî mezhebine mensup olanlar, İftitah ya da ihram tekbiri dışında herhangi bir tekbirde elleri kaldırmayı meşru saymazlar. Bu konuda dayandıkları delil de İbn Mesut tarafından Hz. Peygamber (sav)'in namazı nasıl kıldığına dair rivayet olunan hadise ya da rivayete uyarlar.

Cunhur ise Rükua varılırken olsun, Rükudan kalkarken olsun, Hanefilere rağmen tekbir almanın sünnet olduğunu kabul ederler. Bunların da dayandıkları delil, bazı sahabe tarafından Hz. Peygamber (sav)'in nasıl namaz kıldığına ilişkin gelen rivayetleridir.

Soruyu yönelten kardeşimizin sorusunda vurguladığı gibi ne temel olarak ve ne de yönlendirme olarak bu manada bir gerekçe bilmiyorum. Çünkü Münafıklar Medine'de bulunuyorlardı ve hiçbir zaman onlar ile alakalı olarak: “namaza geldiklerinde beraberlerinde putlarını da taşırlardı” diye söz eden bir nakil gelmemiştir. Halbuki Kur'an onlardan her söz edişinde, onlar için şu ifadeye yer vermektedir:

“Münafıklar namaza kalktıkları vakit istemeye istemeye kalkarlar. Dinin bir gereği olarak değil, sadece insanlar görsünler ve onları da mümin sansınlar diye yaparlar. Yoksa onlar Allah'ı pek az hatırlarlar, mecbur kalmadıkça Allah'ı anmazlar.” (4, Nisa, 142)

Sahabeyi Kiram ile beraber Allah Resulü (sav)'nün arkasında namaz kıldıkları halde münafıkların yanlarında putlarını taşımaları hiç akıllıca bir davranış olabilir mi? Hem bunlar Müslüman olduklarını söyleyip görünürde de öyle davrandıkları ve Müslüman olduklarını da ileri sürdükleri halde böyle bir durumda Müslümanların önünde böyle bir şeyi nasıl yapabilecekler ki?

Diğer taraftan namazda elleri kaldırmanın bu olayla olan bağlantısı nedir? Gerçek olarak konuşmak gerekirse böylesi basit ve aşağılık bir dava ile namazda elleri kaldırmanın arasındaki irtibatı kurabilmiş değilim.

Ancak İhram yani iftitah veya namaza giriş tekbiri meselesine

gelince; Böylesi yadırganacak bir iddia ileri süren kişinin bunu inkar edeceğini sanmıyorum. Çünkü namaza başlama tekbiri, hem kavli yani sözlü Sünnet ile ve hem de Hz. Peygamber (sav)’den gelen ameli yani pratik uygulama ile, hem de sahabesinden ve Raşit halifelerden gelen uygulama ve aktarmalarıyla sabittir. Ümmet bunları onlardan almak suretiyle nesilden nesile günümüze kadar aktara gelmişlerdir.

Bunu Hz. Peygamber (sav)’den elli sahabi kadar rivayet etmişler ve bunların arasında henüz dünyada iken cennetle müjdelenmiş olan on sahabi de bulunmaktadır. Kaldı ki istisnasız bir şekilde bütün sahabeden de müçtehit imamların çoğu bunu rivayet etmişlerdir.

İmam Şafii merhum şöyle diyor: “Sahabeden bir topluluk namazda elleri kaldırma olayını rivayet etmişlerdir. Belki de hiçbir hadis bu kadar fazla sayıya ulaşan miktarda hiç de varit olmuş değildir.”

İbn Münzir de şöyle demektedir: “Allah Resulü (sav)’nın namazda ellerini kaldırdığına ilişkin olarak ilim ehli arasında hiç ihtilaf yani tartışma olmuş değildir.”

İmam Buhari de; namazda elleri kaldırmak konusu ile alakalı olarak şöyle demiştir: “Bizzat sahabeden ondokuz kişi tarafından namazda elleri kaldırmak konusu hakkında rivayette bulunan olmuş. Beyhaki de, Sünen ve Hilafiyat eserlerinde, namazda ellerini kaldıran sahabenin isimlerini sayarken neredeyse bunların sayılarını hemen hemen otuza kadar çıkarabilmektedir.

Hasan Basri ve Humeyd İbn Hilal da şöyle demektedirler: “Allah Resulü (sav)’nın ashabı namazda ellerini kaldırıyorlardı. Hem de içlerinden hiçbir istisna olmaksızın bunu yapıyorlardı. Nitekim bu konu, “Telhis” adlı eserde de böyle geçmektedir.”

İmam Nevevi de Müslim şerhinde şöyle demektedir: “Çünkü onlar ihram yani iftitah tekbiri sırasında bu konuda ittifak etmişler-

dir. İhtilaf ya da tartışma konusu bu ihram tekbiri dışındaki tekbirlerde ellerin kaldırılıp kaldırılamayacağı konusundadır. Bunun farz olduğuna ise Davudi Zahiri, Abu'l Hasan Ahmet b. Seyyar, Nisaburi, Evzai, Humeydi ve İbn Huzeyme söylemektedirler. ⁽⁶²⁾

Rükua varırken ve Rükudan doğrulurken elleri kaldırma olayına gelince, bunu Hz. Peygamber (sav)'den rivayet eden yirminin üzerinde sahabe vardır. Muhammet b. Nasr Mervezi şöyle diyor: "Kufe uleması dışında bütün diğer şehir/bölge alimleri bunda icma etmişlerdir."

Ancak üçüncü rekata kalkarken elleri kaldırma meselesine gelince, bu, İbn Ömer hadisiyle Sahihte sabit olan bir gerçektir. Ayrıca bu hadis Ahmed b. Hambel, Abu Davut, Nesai, İbn Mace ve Tirmizi tarafından da tahriç olunmuş olup, Tirmizi ayrıca bunun sahih olduğunu da belirtmiştir. Ayrıca Hz. Ali'nin Hz. Peygamber (sav)'den rivayet ettiği hadise dayanarak Ahmed b. Hambel de bunun sahihliğini belirtmiştir.

Şah Veliyyullah Dihlevi de "**Huccetullahi'l-Baliğa**" adlı eserinde şu ifadeler yer almaktadır: "Namaz kılan kimse rükua varmak istediğinde ellerini omuzları hizasına kaldırır. Nitekim Rükudan doğrulurken de aynen ellerini kaldırır. Bu hareketi secdelerde yapmaz. Çünkü bunlar Hz. Peygamber (sav) tarafından kimi zaman yapılan ve kimi zaman da terkedilen hareketlerdendir. Bütün bunların hepsi de sünnet olan fiillerdir. Bütün bu sünnetlerden her birini bir gurup sahabe, Tabiun ve daha sonra gelenler tarafından yerine getirilmiştir. İşte işin bu noktası, Medine ve Kufe okulları arasında tartışma sebebi oluşturan hususlar olmuştur. Her bir okul mensubunun da kendilerine göre ellerinde gayet önemli ve sahih delil ve dayanakları bulunmaktadır. Ancak bana göre bu gibi amellerin tamamı, sünnet olan fiillerdir. Örneğin bunun bir benzeri de tek rekatlı

(62) Bu, İmam Şafii'nin "el-Ümm" adlı eserinde "İmam Malik ile Şafii'nin ihtilafı" bölümünde yer alan sözlerinin açık ifadesidir. Şarih bunu İbn Cevzi'den alıntı yaparak konunun sonunda anlatacaktır.

vitir namazı ile üç rekatlı olarak kılınan vitir namazıdır. Bu hususta da sadece bir tek rekat olarak mı, yoksa üç rekat olarak mı kılınacak?

Bana göre ellerini kaldıranlar, kaldırmayanlara bakarak daha yerinde bir davranış sergilemektedirler. Çünkü ellerin kaldırılacağına ilişkin hadisler gerçekten çok daha fazla ve daha sağlam hadislerdir. Ancak bu gibi durumlarda herhangi bir Müslüman kimsenin bulunduğu cahil bölge insanını kendi aleyhine harekete geçirip bir fitne uyandırmaması gerekir. Bu ise Hz. Peygamber (sav)'in şu hadislerinin bir gerçek ifadesini yansıtmaktadır. Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuşlar:

“Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasalardı mutlaka Kabe’yi yıkar, ona Hicr denilen yerden ilave yapardım.”
(Müslim, Hac; 399, 404/1333)

Ayrıca Abdullah İbn Mes’ud’un, ellerin kaldırılmasındaki sünnet uygulamasını kesin olarak bilinen ve sabit olan şekliyle devam etmiş ve fakat ömrünün sonlarına doğru bunu terketmiş olabileceği hususu da asla göz ardı olunmamalıdır. Çünkü o, namazın temeli, namaz kılarken organların rahata kavuşması, yerli yerine oturması sonucunu çıkarmış olabilir. İşte bu kanaati gereği de, elleri kaldırmanın saygı anlamı taşıyan bir fiil olduğu ve bu nedenle de namaza başlarken ellerin kaldırılarak namaza başlanıldığı sonucunu çıkaramamış olabilir. Yahut da bunun gerektiğinde terk olunabileceği ve namaz sırasında bunun yapılmasının uygun olamayacağı gibi bir netice de çıkarmış olabilir. Bu açıdan da Allah’tan başka her şeyi terketmek anlamına gelen bir ameli, her temel fiil/rükün başında tekrar etmenin uyarılması lazım geldiğinin namazlara bağlı bir temel unsur olduğu ve gerçekten de bunun istenen bir şey de olduğu gerçeğini de kavrayamamış olabileceği konusu da gözlerden uzak tutulmamalıdır. Yüce Allah en iyisini bilir. ⁽⁶³⁾

(63) Bak. İslam Bilgesi büyük Hintli alim ve Şah Veliyyullah Dihlevi diye meşhur olan Ahmet b. Abdurrahim, “Huccetullahi'l-Baliğa” adlı eseri.

İşte Müceddit, ıslahatçı ve Bilge bir imamın sözleri. Buna değer vermek ve bunları tutmak gerekir. Özellikle de onun: **“Bu gibi durumlarda herhangi bir Müslüman’ın halkı kendi aleyhinde kışkırtmaya sebep olabilecek şeylerden uzak durması gerekir”** tarzındaki sözlerine ve uyarılarına kulak vermek gerekir.

Burada bir olay anlatmak isterim. Büyük İslâm davetçisi Şeyh Abul Hasan Nedvi, Hindistan dışına çıkarak İslâm dünyasıyla tanıştığının ilk yıllarında ve henüz gençliğinin baharında bulunduğu sıralarda, namazda rükua varırken ve rükudan doğrulurken elleri kaldırmanın sünnet olduğu kanaatine sahip olur. Çünkü İslâm dünyasında gördükleri ve öğrendikleri onda böyle bir kanaat oluşturur. Ülkesine dönünce bu sünneti tatbik etmeyi sürdürür ve bu konu üzerinde de hassasiyetle durur. Kendisi aynı zamanda halka imam olarak namaz da kıldırırmaktadır. Fakat aradan öyle pek uzun bir zaman geçmeden çevresindeki cemaat dağılmaya başlar ve hatta hakkında suizan bile beslemeye başlarlar. İşte böyle bir olayla yüz yüze gelen Nedvi, merhum Dihlevi’nin öğüdünden yararlanmaya karar verir. Artık bundan böyle halkı galeyana getirecek, avam tabakasını ayaklandıracak şeylerden uzak durmaya ve bu sayede de savunularınca en fazla bir müstahap olmaktan öteye geçmeyen fiiller yerine onlar için çok daha önemli olan bilgilerle onları donatmanın, bilgilendirmenin çok daha yerinde olacağını anladı ve buna karar verir.

Huccetullahi’l-Baliğa adlı eserin yazarı Dihlevi’nin oğlu Şeyh Refiuddin Dihlevi, **“el-Tekmil”** adlı eserinde şunları yazıyor: **“Tahrimedden yani iftitah tekbirinden sonra, namazda elleri kaldırmanın sünnet olup olmadığı hususunda ihtilaflar çıkmıştır. Oysa bunun müstahap olduğun emretmenin sahih olmadığına, faziletinin açıklanmasına ya da yasaklanmasına ilişkin olsun buna dair hiçbir zaman sahabe tarafından bir şey gelmemiş olduğunda ittifak etmişlerdir. Aynı zamanda Hz. Peygamber (sav) tarafından bir süre buna devam ettiğinin sabit olduğunda da yine ittifakları bulunmaktadır. Ancak İbn Mes’ud bunu eklemiş ve şöyle demiştir:**

“Dikkat edin ve iyi dinleyin! Size Allah Resulü (sav)’nın kıldığı ve kıldırıldığı gibi namaz kıldırayım mı? demiş ve namazı kıldırınca da sadece ilk başta ellerini kaldırmıştır.”

Bundan çıkan mana şudur; o bu yaptığıyla ya da kıldığı ile sürekli olarak namazda elleri kaldırmayı terketti, demek istemedi. O bu yaptığıyla, Hz. Peygamber (sav)’in bunu ömrünün sonlarına doğru terkettiğini gündeme getirmek istiyordu. Çünkü ondan gelen kimi rivayetlerden anlaşıldığına göre, iki işin sonunda elleri kaldırmanın terki olduğudur. Yani ilk zamanlarda böyle bir durum vardı, daha sonraları Allah Resulü bunu terketti, manasına gelebilecek nakiller İbn Mes’ud’dan geldiği görülmektedir. Ancak bu terk süresini bilmiyor. Dolayısıyla bu el kaldırma ameli, zayıflamış olması sebebiyle Hz. Peygamber tarafından hastalığının sırasında terkedilmiş olabilir. Dolayısıyla bunu gören kimileri, namazda el kaldırmanın sünnet oluşunu sadece mücerret olarak fiil ile olabileceğini sanmış olabilirler. Dolayısıyla bunun fiilen terkinin gördüklerinde de, bununla da onun batıl artık geçersiz olmuştur gibi bir anlam da çıkarabilirler, böyle sanabilirler. Diğer bir toplum da bu terkin bir öze ya da mazerete dayandığını ve bunda herhangi bir nehyin yani yasaklamanın var olmadığı kanaatine varabilirler ve bu da sünnet oluşunu engellemez, ortadan kaldırmaz. Örneğin namazda ayakta durmak yani kıyam farz olduğu halde, herhangi bir özür sebebiyle kıyam terk olunabilmektedir. O halde bu el kaldırma da böyledir ve sünnet oluşu devam etmektedir, yani bakidir.

Esasen müçtehitler açısından bunun sünnet oluşu hakkında bir münakaşa olmadığı gibi, bunun bakiliğinin caiz olduğunda da bir münakaşa yoktur. Gerçi bazı mutaassıp kimseler buna mani olsalar da durum onların dediği gibi değildir. Çünkü bu, tahrime yani iftitahtekbirinde, kunut tekbirinde ve bayramların tekbirlerinde devam ettiğinden dolayı, namazla ilgili fiillere aykırı olan amellerden değildir. Dolayısıyla bunu yapan bir kimseyi uyarmaya, yanlış yapıyor diye dikkatini çekmeye de gerek yoktur. Aksine rükua varış ve rükudan doğruluş sırasında var sayılan her iki zanna ya da kana-

ate göre bunun sünnet olduğu hususu devam etmektedir. Tercihin dışında da bu konuda herhangi bir tartışma da yoktur. Mesele sadece bir tercih konusudur. Öyle ki bu fiile devam edenlerin sayıları şöhret derecesinin de üzerine çıkmış ve Hz. Peygamber (sav) tarafından da bu kimselerin bu fiilleri yani devamları herhangi bir tepkiye neden olmamıştır. Oysa Hz. Peygamber (sav) selam verilirken ellerini kaldıranlara tepki göstermiş ve bu konuda şöyle buyurmuştur:

“Nedir bu ellerinizin durumu, onlarla hırçın atların kuyrukları gibi işaret edip duruyorsunuz?” (Müslim, Salat, 120/431. Abu Davut, Salat:184/998)

Çünkü Hz. Peygamber (sav) önüne bakarken aynı zamanda arkasında olan bitenleri de görürlerdi. İşte böylece bu fiilin sünnet olduğu bakidir, ancak Hz. Peygamber (sav) bunu bazen terkederlerdi. Nitekim İbn Mes’ud ve Bera b. Azib de bu şekilde rivayette bulunmuşlardır. Ancak bunu terkedenlere karşı bir tepkinin gösterilmemiş olması, bu sünnetin müekked yani kuvvetli bir sünnet olmadığı manasındadır. Ancak İmam Ebu Hanife’ye bu oldukça fazla olan toplumun durumu ulaşamamıştır. Fakat bu hadis ona İbn Şihab, Salim ve İbn Ömer yoluyla Evzai tarafından rivayet olunmuştur. Abu Hanife ise bunu, Hammad’ın İbrahim yoluyla Alkame’den ve bunun da İbn Mes’ud’dan yaptıkları rivayet yolunu tercih etmiştir. Bunu da hıfzının çokluğu sebebiyle değil, fıkha daha fazla hakim olması yani bu konudaki derin bilgisine dayanarak kabul etmiştir.

Sanki Ebu Hanife, İbn Ömer’in anladığının aksine İbn Mes’ud bunun neshedildiği manasına anlamış gibi zannetmiştir. Çünkü İbn Mes’ud ellerini sadece tahrime tekbirinde yani namaza giriş dediğimiz iftitah tekbirinde kaldırmıştır. Zira beyan yani açıklama sadedinde iken yani bir şeyi açıklamayı gerektirken sessiz kalması, hasır ifade eder. Nitekim İmam Şafii’nin Hz. Peygamber (sav)’in kabri yanında ref’in yani elleri kaldırmanın olmadığı konusunda kendisinden aktarılan görüşler, bu hususta tenkit olmadı-

ğını gösterir. Yani bu hareket müekked bir sünnet kabilinden olan bir fiil değildir.”

Yine **Huccatullahi'l-Baliğa** eserinin yazara Şah Veliyyullah Dihlevi'nin torunu Şehit Şeyh Muhammed İsmail Dihlevi de, **“Tenviru'l-Ayneyn”** adlı eserinde şu ifadelerle yer vermektedir:

“Aslında iftitah tekbiri sırasında olsun, rükua varma esnasında ve rükudan doğrulduğu sırada olsun ve bir de üçüncü rekata kalkışta olsun elleri kaldırmak Müekked olmayan yani gayri müekked bir sünnettir. Bu da sünneti Huda denilen sünnetlerden bir sünnettir. Bunu yapanlar yaptıkları kadarıyla bundan dolayı sevap kazanırlar. Eğer bunu sürekli yapıyorsa buna göre, eğer tek bir defa yapıyorsa bu da misliyle sevap kazanır. Eğer bir kimse bu el kaldırma işini bir ömür boyu terketse ve hiç yapmasa bu terki yüzünden kınanamaz.

Fakat hadisi bildiği halde ileri geri konuşanlara gelince yani bu konuya dair gelen hadsilerin sabit olduğunu bilen kimselere gelince, bu, gerçek ve doğru olan yol kendilerine açık olarak belli olduktan sonra Allah Resulüne karşı çıkıp ona muhalefet edenler olmaktan başka kendilerine herhangi bir şey denecek değildir.

Biz burada **“Sünnet-i Huda”** veya **“Sünnet-i Hedy”** derken, bununla şunu anlatmak istiyoruz. Farz olmayan ve sadece Hz. Peygamber (sav)'e has bir fiil de olmayıp Raşit halifelerin de işledikleri veya emrettikleri veya onun Allah'a yaklaşmanın bir yolu olduğu hakkında ikrar ettikleri yani bir şey demeyip sessizlikle karşıladıkları, neshedilmeyen ve icma ile de terk olunmayan fiillerdir.

Müekked olmayan Sünnet ifademizle de şunu demek istiyoruz; Bazen yaptıkları ve bazen de terk ettikleri fiillerdir.

“Bir fiil ki onunla Ref'in yani elleri kaldırmanın olmadığı manası çıkmıştır. Çünkü adem yani bir şeyin olmaması –elleri kaldırmanın olmaması- fiil değildir.” İfademize gelince; Evet, eğer adem yani o şeyin olmadığı (örneğin elleri kaldırmanın olmadığı) Hz. Peygamber (sav) ile Raşit halifeler dönemlerinde bir de-

vamlılık gösterdiyse, dolayısıyla bunu kesinlik olarak alırsa bu, bid'at olur. Çünkü Bid'at kavramının içerisinde sünneti ortadan kaldırmak yoktur ki, **ademin** sünnet olması gerekmiş olsun. Aksine bunun yani bid'at kavramı içinde; “onların zamanında ona böyle bir kavramın yüklenmediği” anlamındadır.

Bizim; “**Farz değildir**” diye söylediğimiz ifademizle de tüm farzlar bu ifadenin dışında tutulmuştur.

Yine, “**Has değildir**” ifademizle de, Hz. Peygamber (sav)’e has olan nafileler bunun dışında tutulmuştur. Çünkü Hz. Peygamber (sav) visal orucunu tutardı yani hiç iftar etmeksizin bazen oruçlarına öyle devam ederdi. Bunlar ise Hz. Peygamber (sav)’e ait yani has olan şeylerdir.

Yine bizim; “**Neshedilmemiş**” ifademizle de neshedilmiş olan yani yürürlükten kaldırılmış olan hükümler dışta tutulmuştur. Örneğin cenaze geçerken ayağa kalkmak gibi.

Keza; “**İcma yoluyla terkedilmemiş olan**” sözümüzle de, terkedilmiş olan sünnetleri çıkarmış olduk. Örneğin iki secde arasında elleri kaldırmak gibi.

Ancak İmam Azam’a göre mutlak manada ellerin kaldırılması gerektiği yerler ise, sünnet değildir. Ancak fakihler olsun hadisçiler bunların çoğu bunun sabit olduğunu kabul etmektedirler.

“**Sifru’s-Saade**” adlı eserde bu konuda rivayet olunan haberler ve eserler (Asar) neredeyse dört yüz sayısına ulaşmaktadır. Bu eserin şarihi Şeyh Abdulhak Dihlevi de şöyle diyor: “Ellerin kaldırılması da, kaldırılmaması da kısaca her ikisi de sünnettir. Bununla ilgili cevap geçmişti.”

“**Sifru’s-Saade**” eserinin Arapça baskısında bu üç yerde yani namaza girerken/başlarken, rükua varırken ve rükudan doğrulurken elleri kaldırma meselesi sabit olmuştur. Ravilerinin çokluğu sebebiyle bu mütevatir olan habere benzemektedir. Çünkü bu konuya ilişkin olmak üzere sahih olarak dört yüz haber ve eser rivayet olun-

muştur, bunları da cennetle müjdelenen on sahabe rivayet etmişlerdir. Nitem bu hal üzere ta ki bu alemden göç edinceye kadar da devam etmiştir. Bundan başkası sabit olmuş değildir.

İbnu'l-Cevzi de, “Nüzhetu'l-Nazır Lilmukimi ve'lMüsafir” adlı eserinde Müzeni'den şu alıntıyı yapmaktadır: “Müzeni, İmam Şafii'den şöyle dediğini işittim/dinledim, demiş ve şunları aktarmıştır: Hz. Peygamber (sav)'in namaza başlarken, rükua varırken ve rükudan doğrulurken ellerin kaldırılacağına ilişkin hadisini duyduğu halde, Allah Resulü (sav)'nün fiiline uymayı terketmesi helal/doğru olmaz. Çünkü bu, bu konuda bu fiilin yapılmasını vacip yani gerekli kılmaktadır.”

Sonuçta adı geçen dört yerde (Namaza başlarken, rükua varırken, Rükudan doğrulduğunda ve üçüncü rekata kalkarken) namazda elleri kaldırmak sahih ve sabit olan rivayetler ve kabul gören ve tercihe değer olan asar/eserler ve bir de Hz. Peygamber (sav)'e dayandırılan doğru ve gerçek mezhepler çerçevesinde sabit olmuştur. Aynı zamanda sahabenin büyüklerinden, değerli alim ve müçtehit imamlardan/alimlerden gelen bilgiler ve rivayetler ışığında bunlar sabittir. Bunlarda herhangi bir nesh şaibesi olmadığı gibi bir çelişki de yoktur. Hatta bunların bazıları da tevatür derecesine ulaşmıştır. En azı da bunlar meşhur olmuş yani şöhret bulmuştur, yaygın hale gelmiştir. Nitekim adı geçen “Tenvir” adlı eserde de böyle denmektedir. ⁽⁶⁴⁾

3- Toprak ürünlerinin nisabı

Bazı selef imamaları öşür veya zekat, topraktan elde edilen ya da çıkarılan ürünler için bir nisap veya ölçü yoktur görüşüne sahip olmuşlar ve bunlara göre topraktan elde edilen ürünler az olsun, çok olsun hepsinden öşür veya zekat verilmesi gerekir, icabeder.

(64) Bak, el-Ravdatu'n-Nediyye; Thk. Şeyh Ahmet Şakir, 1/93-97

Bu rivayet Ömer b. Abdulaziz tarafından gelmedir. Nitekim İmam Ebu Hanife ve Davud'u Zahiri de bu görüşe sahip olmuşlardır.

Ancak Ebu Hanife'ye iki talebesi İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed muhalefet etmişler ve her ikisi de cumhur'un da kabul ettiği görüş üzerinde ittifak etmişlerir.

Bu görüşe göre Öşürde nisap beş vesaktır. Bu miktardan aşağı düşmedikçe öşür gereklidir. Aşağı düşmesi halinde gerek yoktur. Bu konuda dayanakları da şu sahih hadistir: **“Beş vesaktan aşağı olan şeylerde sadaka/zekat yoktur”**

Biz de, “Fıkhu'z-Zekat” adlı eserimizde bu görüşü tercih ettik.

Eğer topraktan elde edilen ya da çıkarılan her şeyde zekatın vacipliği konusunda Ebu Hanife'nin görüşünü tercih edecek olursak, bu takdirde bizler de nisap miktarına itibar etmeme, az olsun çok olsun ziraat ürünlerinden ve meyvelerden öşrün vacipliği ya da gerektiği hususunda ona muhalefet ederiz. Çünkü bu durum, “beş vesaktan aşağı olan şeylerde zekatın vacipliğini” ortadan kaldıran sahih hadisine aykırı olduğu gibi bu, genel vasfıyla da zekat yalnızca zenginlere farz olan bir şeydir, tarzındaki şeriatın bakış açısına da aykırıdır. Nisap, sadece zenginler için esas kabul edilen en alt sınırdır. İşte bu bakımdan Nisap, zekata tabi olan diğer mallarda bir ölçü olarak değerlendirildi, muteber olarak kabul edildi.

Bir de: **“Beş vesaktan aşağı olan şeylerde sadaka/zekat yoktur”** hadisi ile, **“Göğün/yağmurun suladığı şeylerde öşür yani onda bir zekat vardır”** hadis arasında, efendim bu hadis Amm'dır yani geneldir, diğeri de has yani özeldir gerekçesiyle bunun çeliştiğini ileri sürmek doğru değildir. Çünkü Amm olan da tıpkı has olan gibi delalet bakımından kesindir, kat'idir. Bu ikisi tearuz ettiklerinde yani çeliştiklerinde bu konuda ahvet olanı yani ihtiyata uygun olanı takdim olunur, buna öncelik verilir. Bu ise vacip/farz oluşturmaz.

Evet, bu söylenemez. Aksine burada bu konuya ilişkin olarak

İbnu'l-Kayyim'in dediği söylenir. O şöyle diyor:

“Her iki hadis ile de amel etmek vacip/farz olur. Bu hadislerden birinin diğeriyle çeliştiği veya birinin tamamen lağvedilmiş olduğu da yoktur. Çünkü bu konuda gerek bu hadisle gerekse diğer hadis ile amel edilmesinde peygambere itaat farzdır. Allah'a hamdolsun ki, hiçbir yönüyle bu iki hadisin şu veya bu açıdan aralarında herhangi bir çelişki yoktur.

Çünkü, “Yağmurun suladığı şeylerde/ürünlerde onda bir zekat vardır” kavliyle demek istenen şey, kendisinde öşür yani onda bir vacip/farz olan ile bunun yarısı vacip olan arasındaki durumu belirlemek ve açıklamak içindir. Böylece her iki nevi arasındaki farkı, vacip/farz olan miktarı belirtmek suretiyle konuyu açıklamış bulunmaktadır. Fakat işin nisaba bağlı olan kısmına yani bunun miktarına gelince, bu hadiste bundan söz edilmemiş, bu konu sükut ile geçilmiştir. Bu durumu nass olarak bir başka hadiste açıklamıştır. Durum böyle olduğuna göre nasıl olur ki sahih, sarih ve muhkem yani doğru açık ve her bakımdan sağlam olan delilden sapılmış olsun, bu hiç olabilecek bir şey midir? Hiç caiz olabilir mi? Kaldı ki bu, aynı zamanda bir başka şekilde yorumlanmaya da kesinlikle ihtimal bırakmayan bir netliktedir. Yani müteşabih mücmel olana yorumlanma gibi bir durum da yoktur. Ki bu Mücmel müteşabihin gayesi, onu tahsis eden nasslardan diğer umumların yani amm olanların açıklanması gibi açıklayan durumunda olan Muhkem has-
sın açıklamasını kastetmedikleri bir umuma taalluk etmesidir.”⁽⁶⁵⁾

İbn Kudame de şöyle diyor: “Bizim açımızdan uygulamamız gereken delil, Hz. Peygamber (sav)’in: “Beş vesaktan aşağısına sadaka/zekat yoktur” hadisidir. Bu hadis Buhari ve Müslim tarafından rivayet olunan Muttafakun Aleyh bir hadistir. Bu, hasstır, dolayısıyla takdimi gerekir yani öncelik buna aittir. Rivayet ettikleri umumun da bununla tahsisi gerekir/vacip olur. Nitekim biz, “Başboş olan yani yaylıma salıverilen bütün develerden de zekat

(65) Bak. İbn Kayyim el-Cevziyye, A'lamu'l-Muvakkiiyn: 3/229-230

gerekir" mealindeki hadisi, "Beş zevdden yani üçer yaşında beş deveden daha aşağı olan develerde sadaka/zekat yoktur" (*Müslim, Zekat*;3, 5, 6, 7) hadsiyle tahsis etmişizdir. Aynı şekilde, "Rikkatte yani kölelikte öşrün dörtte biri vardır" kavlini de "Beş okkadan aşağı olan gümüşten de sadaka/zekat yoktur" kavliyle tahsis etmişizdir. Çünkü bu da kendisinden zekat verilmesi gereken yani vacip olan bir maldır. Bundan daha az olanına ise tıpkı zekata tabi olan mallar gibi zekat vacip değildir.

"Ancak burada bunların üzerinden bir senenin geçmiş olması durumu yoktur. Çünkü bunların üretimi ancak ürünün alınmasıyla-
dır, yoksa bekasıyla yani bir yıl bekletilmeyle değildir. Üzerinde yılın geçmesi şartı bunun dışındakiler içindir. Çünkü bu, diğer mallarda üremenin yani artışın kâmil anlamda varlığı devam etmesi öngörüldüğünden bu şekilde itibar olunmuştur. Nisaba gelince bu, kendisinde eşitlik sınırına ulaşması ihtimali değer olarak kabul edildiğindendir. İşte bu sebepten ötürü de böyle itibar edilmiştir.

(Bunun gerçekleşmesi ise; Sadaka yani zekat ancak zenginlere farzdır. Zenginlik ise diğer zekata tabi mallarda olduğu gibi ancak nisap miktarıyla mümkün olur. Başka değil.) ⁽⁶⁶⁾

(66) Bak. İbn Kudame, el-Muğni; 2/695-696. Ayrıca bak. Bizim kitabımız "Fıkhu zekat, 1/367-368. Mektebetu Vehbe.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

USUL İLMİ

HZ. PEYGAMBER İÇTİHAT YAPTI MI

Allah Resulü (sav) içtihadta bulunmuş mudur ve Allah Resulü içtihadta bulunduysa hata yapabilir mi?

Soru: Habeş cemaati sizin, “Şeriat ve Hayat” adlı bir programınızda: “Tıpkı diğer insanların yanlış yaptıkları gibi, Allah Resulü (sav) de yanlış yapabilir” dediğinizi ileri sürerek size ithamda bulunuyorlar. Size karşı yapılan bu suçlama doğru mudur? Bunun anlamı nedir? Bu, biz Müslümanların: “Peygamberler masumdur, hata yapamazlar” diye söyleye geldiğimiz inancımızla bir çelişki değil midir?

Sizden bu konunun şer’i deliller çerçevesinde açıklanmasını istiyoruz ki, böylece durum gerçek yönüyle açığa kavuşmuş olsun. Vereceğiniz cevap ile, ortalığı bulandıranların ve laf götürüp getirenlerin de arzuları ve kötü niyetleri gerçeklerin yok olmasına sebep olmasın. Allah kaleminizi ve dilinizi hep doğru kullanmayı sürdürsün, bizi ve sizi doğru olan yola ilet sin.

Cevap: Sözlerime Allah’a hamd, Peygamberimiz efendimiz, önderimiz, örneğimiz, sevgilimiz ve öğretmenimiz Allah Resulü Hz. Muhammed’e, ehli Beytine, ashabına ve onun gösterdiği yola uyanlara salat ve selam ile başlarım.

Şimdi asıl meseleye gelince;

Doğrusu ilim için en büyük tehlike ikidir ve bu ikisi rezaletle-

rin en kötüsü ve en fenasıdır. Allah sizi ve bizi bu iki hasletten-huydan korusun!

Bunlardan ilki zanna göre hareket etmektir. Oysa zan haktan herhangi bir şeyi, bir gerçeği ifade etmez. Zan yalanların en büyüğüdür. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Onların çoğu zandan başka bir şeye uymazlar. Şüphesiz zan, haktan ve ilimden hiçbir şeyin yerini tutmaz.” (10, Yunus, 36)

İkincisi de heva ve hevesin yoluna uymaktır. Doğrusu heva kişiyi kör ve sağır kılar. Bu, yeryüzünde tapınılan en kötü ilâhtır. Nitekim İbn Abbas (rd) bu konuda şu ayeti okumuştur:

“Hevâ ve hevesini tanıran edinen ve Allah'ın kendi katındaki bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eristirebilir?” (45, Casiye, 23)

İşte bu iki kötü afet ya da haslet herhangi bir kişide veya bir toplumda yer ederse, artık felaket baş göstermiştir, demektir. Nitekim Lat'ı, Uzza'yı ve üçüncüsü olarak da Menat'ı kendilerine ilâh edinen müşrikler hakkında yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir.” (53, Necm, 23)

Soru arkadaşın işaret ettiği söz konusu kimseler hak ve bilgiyle hiçbir alakası bulunmayan bir zanna uymaktadırlar ki, bir de halk Allah yolundan saptırmak için buna kendi heva isteklerini karıştırıyorlar. Oysa yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir!?” (28, Kasas, 50)

Bu sözünü ettiğiniz kimseler yapılan konuşmadan işlerine gelen kısmını alıyorlar, gelmeyen kısmını da kesiyorlar. Dolayısıyla konuşmayı kendi akışı içerisinde değerlendirmeyip cümlelerin ve

ifadelerin yerlerini değiştiriyor, sözü işlerine geldiği gibi kırpıp keşiyorlar. Bunlar adeta şöyle bir yol deniyorlar. Hz. Peygamber (sav) döneminde Yahudiler şöyle diyorlardı: “Allah Kur’an’da; ‘Namaz yaklaşmayın’ diye buyuruyor.”

İşte bunlarda böbürlene böbürlene; “Kardavi Allah Resulü-nü hata işledi, diyor” diye sunmaya çalışıyorlar. Anam-babam onun yoluna feda olsun, ama bunlar benim hakkımda bu anlamsız, katı ve sert ibareleriyle böylesine bir vehim ve kuşku uyandırmaya çalışıyorlar.

Oysa öylesi açık net ve hayli çok delil var ki, bütün bu deliller Allah Resulü (sav)’nün içtihadta bulunduğunu, hem de müçtehit ve imamların başı ve efendisi olarak böyle yaptığını gösteriyor. Nasıl ki o, her fazilet ve değer açısından ümmetinin imamı ve önderi idiyse, bu açıdan da onların imamı idi. İctihat ise, naslardan hükümleri çıkarmaktır ki bu, faziletlerin en yücresi ve üstün meziyetlerin ve soylu davranışların da en büyüğüdür. Bu itibarla diğer hususlarda olduğu gibi bu konuda da örnek olması gerekir.

İctihadın manasına gelince; İstinbat yoluyla şer’i ameli bir hükmü elde edebilmek için olanca ilmi gücünü ortaya koymak demektir. Yani bu iş, akla dayanan insan ile ilgili ameli yani pratik bir iştir. Kısaca yazarın ifadesiyle bu; akla dayalı beşeri bir ameliyedir. Müçtehit olan bir kimse, muteber şer’i delillere dayanarak, kanaatinin ağır bastığı şekilde hükmü ortaya çıkarmak için olanca zeka gücünü ortaya koymasıdır.

Bunun aslına gelince, bir insanın kafasını çalıştırdığı gibi, Allah Resulü (sav) de aynen bu şekilde aklını kullanırdı. Bu beşeri durum devam ettiği sürece hep böyle olmuştur, olacaktır. Kuşkusuz diğer insanların yanıldığı gibi o da yanılabilir. Eğer böyle olmamış olsaydı bu takdirde beşeri olan içtihad ile ilâhi olan vahiy arasında herhangi bir fark olamazdı.

Ancak burada Hz. Peygamber (sav)’i diğer insanlardan ayıran nokta, onun hatayı kabul etmediğı, onda ısrarda bulunmadığı ve

böyle bir durumda sessiz kalamayacağıdır. Böyle davranmasının sebebi de halkın ondan almış olduğu hükümlerin, Allah'ın şariat olarak gönderdiği hak ve doğru olan hükümlerini alsınlar dıyedir. Aksi takdirde, yani yanılğıları konusunda sessiz kalması durumunda, bunların da halk tarafından Allah'ın hükümleri gibi alınabilme endişesi vardır. Bu açıdan Peygamber (sav) bu gibi konularda asla sessiz kalmaz.

Nitekim bu türden durumları açıklayan deliller de vardır ki, Kur'an-ı Kerim bu gibi olayların kimisini saymış ve bunlardan dolayı yüce Allah, Peygamberi ve seçkin kulu olan Hz. Muhammed (sav)'i uyarılmış ve itapta bulunmuştur.

İşte bu olaylardan bazıları: Hz. Peygamber (sav)'in ama sahabi Abdullah İbn Ümmi Mektum'a karşı takındığı tavrı. Allah Resulü (sav) Kureyş ileri gelenleriyle buluşup toplandığı ve onların, ola ki Allah gönüllerini İslâm'a açar arzu ve umuduyla meşgul bulunduğu bir sırada Müslüman ve fakat gözleri görmeyen İbn Ümmi Mektum gelip de tam o esnada kendisine, gelen vahiy hakkında bilgilendirilmesini isteyince, Hz. Peygamber (sav) bu konuda onu adeta duymazlıktan gelmiş ve onun zaten iman etmiş biri olduğunu düşünerek, ilgilenmemiştir. Bu, onun bir içtihadı idi. İşte Hz. Peygamberin (sav) bu davranışı Allah'ın gücüne gidince kendisine okunan Kur'an olan "Abese" suresindeki şu ayetleri indirmişti:

"Peygamber, yüzünü ekşitti ve geri döndü. Âmânın kendisine gelmesinden ötürü. Belki o temizlenecek, yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. Kendini sana muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun, oysa ki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak sana gelen ve Allah'tan korkarak gelenle, sen onunla ilgilenmiyorsun." (80, Abese, 1-10)

İşte bu gibi olaylardan bir diğeri de şu olaydır. Tebüük gazvesinde ki bunun bir adı da "Güçlük/sıkıntı" gazvesi idi. Cihadın zorluğunu ve sıkıntısını bahane etmek suretiyle kendilerince bir ta-

kim mazeretler uydurup cihada katılmamak için Hz. Peygamber (sav)’den izin istemişlerdi. İşin iç yüzünü ve gerçeği söylemekten kaçınan bu münafıklara Allah Resulünün izin vermesi sebebiyle bir takım ayetler inmiştir. Yüce Allah bu ayetlerde şöyle buyurmaktadır:

“Ey Peygamber! Allah seni bağışlasın. Tebuk seferine katılmama bahanesiyle mazeret ileri sürenlerden kim doğru söylüyor ve kim yalan konuşuyor, durumlarını iyice ortaya çıkar-madan niçin kendilerine izin verdin?”

Allah’a ve ahiret gününe iman edenler, cihada katılmak-tan geri kalmak için senden izin istemezler. Allah, kendisinden korkup emir ve yasaklarına bağlı olarak hareket edenlerin bü-tün durumlarına vakıftır.

Ancak Allah’a ve ahiret gününe inanmayan ve kalpleri şüphe içinde olan münafıklar cihada katılmamak için senden izin isterler. Zaten bunlar şüpheleri yüzünden iman ile küfür arasında bocalayıp dururlar.” (9, *Tevbe*, 43-45)

Mesele benim açımdan tamamen apaçık olarak ortadadır. Çünkü Allah’ın Kitabı Kur’an’dan olsun, Allah Resulü (sav)’nın Sünnetinden olsun eldeki tüm deliller gayet açık ve net bir şekilde gerçekleri ortaya sermektedir.

Baktığımızda, bazı peygamberlere birtakım şeylerin nispet edildiğini görmekteyiz. Onlar kendilerine nispet olunan bu şeyleri ya söylemişler veya yapmışlar ya da hüküm vermişlerdir. Onların bütün bu yaptıkları şeyler kendi içtihadlarına dayanıyordu. Kimi bu şeylerde isabetle karar vermiş, kimisi de hataya düşmüş, yanılmıştır. Yüce Allah yanılan peygamberlerini bundan ötürü kınamamıştır. Çünkü onlar bu karara bütün gücünü ve çabasını ortaya koy-duktan, gerekli araştırma ve incelemeyi yaptıktan sonra varmıştı.

Bunun da en bariz örneğini yüce Allah iki asil peygamberi hak-kında, Hz. Davud ve Hz. Süleyman hakkında dile getiriyor. Oysaki

Kur'an bu ikisi hakkında birçok surelerinde oldukça stayışkar ve övgülerle söz eder. Özellikle de Neml, Sebe' ve Sad surelerinde bu iki büyük peygamberden söz eder. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Davud ve Süleyman'ı da an. Bir zaman, bir ekin konusun-da hüküm veriyorlardı: bir gurup insanın koyun sürüsü, gecele-yin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik.Böylece bu fetvayı Sü-leyman'a biz anlatmıştık. Biz, onların her birine hüküm ve hü-kümdarlık, peygamberlik ve ilim verdik.” (21, Enbiya, 87-89)

İşte Hz. Musa (as). Kendisi Hızır (as) ile arkadaşlık yapınca, Hızır (as) bizzat kendisi ona herhangi bir açıklama yapmadan ken-disine hiçbir şey sormamasını Hz. Musa'ya şart olarak ileri sürdü. Hz. Musa da bu şartı kabullendi. Ancak buna rağmen şarta uyma-yarak, Hızır tarafından geminin delinmesini gördüğünde, bu duru-mu yadırgayarak ona şöyle demişti:

“Musa: ‘halkını-gemi içindekilerini boğmak için mi onu deldin? Gerçekten sen büyük bir iş yaptın, zarar açtın’ dedi.” (18, Kehf, 71)

Hızır bir çocuğu öldürünce de Hz. Musa şöyle dedi: **“Terte-miz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın, hiçbir kimseyi öldür-mediği halde, öldürdün ha!”** Gerçekten sen oldukça fena bir iş yaptın.” (18, Kehf, 74)

Bu kıssa böyle devam eder. Hz. Musa tüm bu itirazları kendi içtihadına dayanarak yapıyordu. Hızır (as) tarafından meydana ge-tirilen olaylara karşı Hz. Musa'nın tepkisi görünürdeki duruma ve zahire göre idi. Çünkü hemen herkesin bu yapılanlar karşısında ilk tepkisi sırf Hz. Musa'nın gösterdiği gibi olurdu. Evet, Hızır tarafın-dan daha sonra yapılan açıklama ve neden dolayı onları işlediğini Hz. Musa'ya açıklamamış olsaydı, tepki görüldüğü gibi olurdu. Fa-kat Hz. Hızır daha sonra şu açıklamayı yapıyor:

“Ben bunu da kendiliğimden yapmadım. İşte hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur.” (18, Kehf, 82)

Bu kıssa Kehf suresinin 71. ayetinden itibaren 82. ayetine kadar olan ayetlerde açıklanmaktadır.

Bir başka örnek: Hz. Yunus (as) kavmine öfkelenerek onları herhangi bir vahiy gelmeden bırakıp gitti, yanlarından ayrıldı, bir başka yere gitmek üzere hareket etti. İşte bundan sonra olanlar da oldu, çünkü o kendisini kınayıp dururken denize atılmakla balık tarafından yutulmuştu. Balığın karnında karanlıklar içinde Rabbine şöyle yakarıyordu:

“Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum.” (21, Enbiya, 87)

Bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)’e gelince; onun da bir çok olayda içtihadta bulunduğu sabittir. Bunu İslâm alimleri anlatmaktadır. Bunların bir kısmı Kur’an’ı Kerim’in sarahatiyle açık olarak ortadadır. Bazısı da sahih olarak ondan gelen hadislerle sabittir. Yine bunların bir kısmı sırf dünya hayatıyla ilgili işler konusundadır, bazısı da din ve yasama yani teşri ile ilgili işlerdir.

Dünya İşleriyle İlgili İctihadı:

Hz. Peygamber (sav)’in dünyevi işler konusunda içtihadta bulunup da yanıldığı şeylerin başında hurma ağaçlarının aşılması olayı yer alır. Medine halkı adetleri olduğu üzere hurma ağaçlarını aşarlarken Hz. Peygamber (sav) onların bu durumlarını görünce, kendilerine bunu neden yaptıklarını sorar. Onlar bildikleri gibi olayı anlattılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav): “Bunun bir yararının olabileceğini sanmıyorum” diye buyurdular. Hz. Peygamber (sav) bunu söylerken herhangi bir vahye dayanarak söylüyor değildi. O kendi beşeri bilgileri çerçevesinde akıl yürüterek bir içtihadta bulunarak bunu söylemiştir. Çünkü Hz. Peygamber (sav) ekin ve ziraattan bir eser bulunmayan bir vadide, bir bölgede yetişmiştir. Bu itibarla onun ziraat hakkında öyle bir derin bilgisi ve deneyimi yoktu.

Ancak Hz. Peygamber (sav)’in ifadeleri üzerine Ensar, bunun bir vahye dayalı olarak söylendiğini sanmışlardı. Böyle sandıkları için de o yıl hurmaları aşlamayı bıraktılar. Ancak bu durum üzerine ertesi sene alışılan hurma ürününü elde edemediler, hurmalar da istenilen gibi olmadı. Allah Resulü Hz. Muhammed (sav) efendimiz bu durumu gördü ve bunun neden iyi ürün vermediğini yadırgadığından, Ensar’dan bunun sebebinin ne olabileceğini veya hurmalara ne gibi bir hastalığın isabet ettiğini sorar. Onlar da: “Sizin, bunun bir fayda vermeyeceğini sanırım” demeniz üzerine biz de sizin dediğinizi uygulayıp, bunları aşlamaktan vazgeçtik. Aşılama olmadığı için de istenildiği gibi ürün de alınamadı, diye söylediler. Hz. Peygamber (sav) bu durumu öğrenince onlara şöyle buyurdu:

“Ben o esnada sadece kendi düşüncemi ve kendi kanaatimi söyledim. Bu itibarla kendimin görüşü olarak söylediğim bir şey sebebiyle beni muaheze etmeyin, hesaba çekmeyin. Çünkü ben o konuda vahye dayalı olarak Allah’tan gelen bir hüküm anlamında konuşmadım, sadece ben böyle sanıyorum, dedim. Ben asla Allah adına yalan söyleyecek değilim. Çünkü siz deneye dayalı dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz.”
(Müslim, Hz. Aişe’den rivayet etmiştir.)

Yine bu olaylardan bir diğeri de Hz. Peygamber (sav)’in Bedir esirleri konusundaki tutumu idi. Allah Resulü (sav) bu konuda ashabıyla gereken danışmalarda, istişarede bulundu, bu hususta farklı görüşler ileri sürüldü, ihtilafa düşüldü. Resulüllah (sav) bu hususta Hz. Abu Bekir ve onun gibi düşünenlerin kanaatine katıldı ve onu uyguladı. Bilindiği gibi bu sebepten ötürü Enfal suresinde konuya ilişkin inen ayetlerde, Hz. Peygamber (sav)’e itapta bulunuluyordu. Dileyenler adı geçen suredeki bu ayetlere bakabilirler.

Yine bu olaylardan biri de Ezherin açık düşünceli hocalarından Şeyh Abdul Celil İsa’nın, **“İslam Peygamberi’nin İctihadi”** adındaki kitabında aktardığı şu örnektir:

İmam Buhari’nin Ebu Hureyre (rd)’den rivayetine göre Allah

Resulü (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Varlığım elinde bulunan Allah adına yemin ederek belirtmeliyim, içimden öyle geçiyor ki; odun toplamayı emredeyim de odun toplanıp yığılsın. Daha sonra da namazın kılınması için ezanın okunmasını emredeyim. Hemen bunun ardından da herhangi bir adama cemaate imam olmasını emredeyim. Bunun ardından da şu cemaate gelmeyen kimselere gidip, onlar evlerinin içlerinde iken üzerlerine evlerini ateşe verip yakayım.

Varlığım elinde olan Allah’a yemin ederim ki, eğer cemaate katılmayan bu kimselerden herhangi biri, burada yağlı bir kemik parçasının olduğuna veya iki güzel parçanın olacağına kani olsalar derhal yatsı namazına-cemaate gelirlerdi.” (Buhari, Ahkam 52, Ezan 29; Müslim, Mesacid 252-254) ⁽⁶⁷⁾

Müslim’deki bir rivayet ise şöyledir: “Hz. Peygamber (sav)

(67) Bu hadiste, “iki güzel parça” diye Türkçeleştirdiğimiz ifade, orijinal ifadesiyle, “Mermateyn” diye geçer. Mermat: anlatıldığına göre kendisiyle atıcılık oynanan ok, demektir. İbn el-Miyr bununla ilgili olarak şöyle demektedir: Bunun tesniye yani ikil olarak gelmiş olması atma eyleminin tekrarını ifade ediyor veya hissettiriyor gibi. Buna göre Hz. Peygamber (sav) namaza/cemaate katılmayan kimselerin bu ifadeyle iki şeyi bünyelerinde topladıklarını muradetmiş olabilir. Bunlardan biri yiyecek türünden olan ile eğlenilen türden olan bir eğlence ancak kendilerini namazdan alıkoymuş olabilir, demek istemiş gibi bir mana çıkar. İbn Hacer ise şöyle diyor: “Burada namaza yani cemaate katılmayıp geri kalanları çok basit ve önemsizi hiçbir değere haiz olmayan bir şeyin peşine düşmekle onları vasfetmekte ve tanıtmaktadır. Bu basit olan şeyler ya yiyecek türünden bir şeydir veya oyun eğlence türünden bir şeydir ki, kendilerine oldukça üstün dereceler ve yüksek mevkiller kazandıracak şeyleri bırakıp bu basit işler peşine düştüklerini ima etmektedir. Ancak niyet ettiği ve karar verdiği halde o karar verdiği eylemi uygulamaktan vazgeçmesine gelince bu, aşağıda Buhari tarafından zikredilen Ebu Hureyre hadisinde geleceği gibi bu, “Talep-istek” şeklinde gözükken bir içtihad olarak gözükmektedir. Çünkü, yanlış yapanları, fesat işleyenleri görüp onların yakılması emrini verdiği halde bundan geri dönmüştür ve bunun için de şöyle buyurmuştur: “Doğrusu Allah’tan başkası ateşte yakmakla kimseyi cezalandıramaz.”

bir gece yatsı namazını geciktirdi. Sonra namaz için Mescide gitmek için çıktı, ancak cemaatin az olduğunu görünce de öfkelendi...” diye hadisi böylece zikretti.

Burada birinci durumda, namaza ve cemaate gelmeyenlerin evlerini üzerlerine ateşe vereceğini zikrediyor.

Ancak görüyoruz ki böyle bir şeyi içinden geçirdiği ve yapmayı söylediği halde ya bir başka içtihadı sebebiyle uygulamamış veya bu konuda Allah’tan gelen bir vahye dayalı olarak uygulamamıştır.

Yine Müslim Hz. Aişe yoluyla Cudame bint Vehb el Esediyeye’den rivayet ediyor. Bu kadın Allah Resulü (sav)’den şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir.

“Doğrusu şu ki ben gerçekten emzikli kadınla cinsel ilişkide bulunmayı yasaklamaya kesin niyetliydim. Fakat Bizanslılarla İranlıların bu gibi hallerde eşleriyle cinsel ilişkide bulundukları halde bunun onların çocuklarına zarar vermediğini hatırladım.” (Müslim, Nikah, 140-141/1442)

Şimdi bu hadise baktığımızda iki husus göze çarpmaktadır: Bunlardan ilki, emzikli kadınla cinsel ilişkinin yasaklanmasına Hz. Peygamberin önce niyetinden geçirmiş olduğudur. İkincisi de, diğer toplumlar yani Bizans ve İran toplumunda böyle davranıldığı halde bunun yani emzikli halde bulunan eşiyle cinsel ilişkinin çocuğun sağlığına bir zarar vermediğini hatırlayarak vazgeçmiş olması.

İslam alimleri bu konuda şöyle söylemişlerdir: “Hz. Peygamber (sav)’in böyle bir şeye niyet etmiş olmasının nedeni, henüz emmekte olan bebeğe bir zararın verilebileceği endişesinden kaynaklanıyordu. Çünkü şöyle bir söylenti vardı: “Doktorlar bu şekilde oluşan bir sütün deva değil, hastalık yapabileceği kanaatinde oldukları.. Bebek bu sütü emince cılızlaşır, zayıf kalır ve hastalık kapar. İşte bu sebepten dolayı Araplar bunu hoş karşılamazlardı ve güçleri yettiğinde emzikli dönemde eşleriyle cinsel ilişkiden sakın-

maya gayret gösterirlerdi.”

İmam Nevevi de bu hadise şöyle bir açıklama getiriyor: “Bu hadise göre Hz. Peygamber (sav)’in içtihad edebileceğinin caiz olduğu anlaşılıyor. Nitekim Usul alimlerinin çoğu da bu görüştedirler.”

Burada ayrıca şöyle bir durum da göze çarpmaktadır. Burada bir kesin karar verilmiş ve fakat fiil yani eylem meydana gelmemiştir. Daha önce İleri sürdüğümüz sebepten ötürü, Hz. Peygamber (sav)’in kesin niyet ettiği fiili infaz etmekten yani uygulamaktan vazgeçtiği zamanı sınırlamak insana zor gelir.

Buhari Ebu Hureyre’den rivayet ediyor. Abu Hureyre demiş ki: “Allah Resulü (sav) bizi bir seriye, küçük bir askeri tim olarak yola çıkarmıştı ve bu esnada şöyle buyurdu:

“ -Kureyş kabilesinden iki adamın adını vererek- Eğer filan ve filan kimselerle karşılaşsanız, onları ateşle yakın.” Biz ayrılmak ve vedalaşmak üzere yanına vardığımızda Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular: “Ben size, filan ve filan kimselerin ateşle yakılmasını emretmişim. Oysa Ateşle, Allah’tan başka hiçbir kimse azaplandırıamaz, cezalandırıamaz. Eğer o ikisini yakalarsanız, her ikisini de öldürün!”

İbn İshak’ın rivayeti de şöyledir: “... sonra gördüm ki, Allah’tan başkasının ateşle cezalandırması yakışık almaz, doğru olmaz.”⁽⁶⁸⁾

(68) Hafız İbn Hacer bu hadisle alakalı açıklamasında şöyle demektedir: İbn İshak’ın rivayetinde şu ifadeler yer almaktadır: “Eğer Hubar bin Esved ve bir de Zeynep’e kötülük eden adamı bulursanız, bunun her ikisini de ateşle yakın!” Hz. Peygamber (sav) burada kızı Zeynep’ten söz etmektedir. Bunun kocası Abul As İbn Rebi idi. Kendisi Bedir savaşında esir alınanlar arasında bulunuyordu. Daha sonra Hz. Peygamber (sav) bu damadından kızı Zeynep’i Mekke’den hicret etmesi için izin vermesi koşuluyla salıverdi, serbest bıraktı. Abul As Mekke’ye varınca, ona bir yol hazırlığı yapıp onu deveye bindirip salıverdi.

Hafız İbn Hacer şu ifadelerle bu hadis üzerine şöyle bir açıklama getiriyor: “Bu hadisten şöyle bir anlamak çıkmaktadır. İctihadı olarak insan bir hüküm çıkarabilir ve sonradan da bu icthadından dönebilir. Böyle bir şey caizdir.”

Müslim Sahih’inde Ebu Hureyre’den rivayet etmiştir. Abu Hureyre demiş ki: “Beraberimizde Hz. Abu Bekir ve Hz. Ömer de bulunduğu halde birkaç kişiyle beraber bizler, Allah Resulü (sav)’nın etrafında oturuyorduk. Derken hemen aramızdan kalktı ve gitti. Fakat dönmekte gecikti. Biz kendisine bir kötülük yapılmasından korktuk ve endişeye kapıldık. Hepimiz onu aramak üzere harekete geçtik. Bu konuda endişelenip de ilk harekete geçen de ben oldum. Nihayet Ensar’dan Neccar oğullarına ait bir bahçe duvarına kadar geldim. Duvarın çevresini dolaştım, nihayetinde bir kapı bulup içeri daldım. Allah Resulü (sav)’nü orada buldum. Bunun üzerine, “Abu Hureyre sen misin?” diye seslendi. Ben de; “Evet, ey Allah’ın Resulü!” diye karşılık verdim. Hz. Peygamber (sav): “Nedir bu telaşın?” diye sordu. Dedim ki: “Aramızda oturuyordun....” diye olanı biteni anlattı. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular: “Ey Ebu Hureyre! Git. Bu duvarın gerisinde karşılaşacağın kimselere: “Allah’tan başka ilâh

---

Buna rağmen peşine de Hubar b. Esved ile Nafi b. Abd Kays’ı taktı. Bu ikisi Hz. Zeynep’in üzerinde bulunduğu deveyi döverek hızlanmasını, ürküp kaçmasına sebep oldular. Bunun üzerine Hz. Zeynep devenin üzerinden yere yuvarlandı ve bunun üzerine hastalandı. İşte bu olay yüzünden Hz. Peygamber (sav) bir seriye yani küçük bir askeri tim yola çıkardı ve onlara şöyle buyurdu: Eğer o ikisini bulur yakalarsanız, her ikisini de iki demet odun arasına yerleştirin ve daha sonra da o odunları ateşe verin...” Hz. Peygamber (sav) daha sonra buyurdular ki: Ben Allah’tan haya ediyorum. Hiçbir kimsenin Allah’ın azaplandıracağı/ceza vereceği bir azap/ceza ile azap vermesi doğru olmaz, yakışık almaz.” Bundan sonra Hafız İbn Hacer şöyle bir açıklama getiriyor ve diyor ki; Burada adı geçen Hubar daha sonra Müslüman olmuştur. Seriyeye onu yakalamadı ve o İslâm dinini kabul ederek hicret etti ve Muaviye’nin hilafet dönemine kadar da yaşadı. Arkadaşına gelince, belki de o Müslüman olmazdan ölmüştür. Çünkü daha sonra ondan hiç söz edilmemiştir.

olmadığına kim gönlünden kesin olarak iman edip şehadet getiriyorsa, onu hemen cennetle müjdele!”

Benim dışarıda ilk karşılaştığım kişi Hz. Ömer oldu. Bana neler olduğunu sordu ben de, “Beni Allah Resulü (sav) gönderdi. “Allah’tan başka ilâh olmadığına dair kim kesin olarak gönlünden ve içtenlikle iman edip tanıklık ederse, onu cennetle müjdeleyeyim” diye beni gönderdiğini söyledim.

Bunun üzerine Hz. Ömer benim göksüme öyle bir darbe indirdi ki ben arkam üzeri düşüverdim ve bana: “Ey Ebu Hureyre! Hemen geri dön” dedi. Ben de Allah Resulü (sav)’nün yanına döndüm ve ağlamaklı idim. Hz. Ömer de peşime takılmış gelmiş, bir de baktım ki, o da izim sıra yanımdadır. Hz. Peygamber (sav): “Ey Ebu Hureyre! Nedir bu halin?” diye sordular. Ben de dedim ki:

“Bana verdiği haber üzerine dışarı çıktım ve dışarıda ilk olarak Ömer’le karşılaşip durumu ona söyledim. O da bunu üzerine göksüme öyle bir yumruk indirdi ki beni kığım üzeri düşürdü ve bana gerisin geri dön, dedi.”

Hz. Peygamber (sav) de: “Seni böyle bir harekete zorlayan şey de nedir?” diye sordu. Hz. Ömer de dedi ki: “Babam ve anam uğruna feda olsun. Abu Hureyre’yi, ‘Git, kim kesin olarak ve içtenlikle kalbinde-gönlünden Allah’a iman etmeye tanıklık ederse, onu cennetle müjdele, diye bir şey söyleyip gönderdin mi?” Hz. Peygamber (sav) de: “Evet” diye buyurdu. Hz. Ömer de: “Bunu yapmayın. Çünkü ben, insanların buna güvenerek amel etmekten geri duracaklarından korkarım. Bırak da onlar yine amellerini yapmaya devam etsinler” dedi. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) de: **“Bırak onları yine amellerini sürdürsünler”** diye buyurdu. (*Müslim, İman; 52/31*)

Benim söylediğim hakikat ya da gerçek ki şuanda da yine onu söylemeye devam ediyorum, şudur. “O soylu Peygamber (sav) herhangi bir vahiy söz konusu olmayan kimi hususlarda içtihadla bulunmuş ve bazılarında da yanıldığı da olmuştur. Nitekim bu durum

her müçtehit imamda her zaman görülebilen bir gerçektir. Bir farkla ki, Hz. Peygamber (sav) onlardan ayrıdır. Çünkü yüce Allah onu, hatada sabit olarak bırakmaz ve buna izin vermez. Derhal gönderdiği bir vahiyle onun yanlışını düzeltir ve düzeltmiştir. Eğer Allah, onun yaptığı yanlış aynen bırakır ve bir tashih yani düzeltme cihe-tine gitmezse, bu takdir de Müslümanlar için de bunun bir şeriat, bir yasa olarak kalması gerekirdi ve onlar da artık buna uyarlar ve bu yolu uygularlardı ki bu, doğru değildir. Çünkü yüce Allah o peygamberini sadece kendi izniyle ona itaat olunsun diye göndermiştir.”

Ben biliyorum ki bu mesele, **usul alimleri** arasında tartışmalı bir konudur. Bunlardan kimisi ne Hz. Peygamber (sav) için ve ne de ondan önce geçen peygamberler için içtihadta bulunmaları caiz değildir. Mademki onlar için içtihadta bulunmaları caiz değildir, o halde onlardan herhangi bir hatanın ve yanlışın çıkması ya da zuhuru da düşünülemez. Nitekim usul alimlerinden bu görüşte olanlar da bulunmaktadır.

Ancak ben bir başka görüşü tercih etmekteyim ki muteber bazı usul alimleri de bu görüştedirler. İşte bunların da başında Amidi, İbnul Hacib ve İbnul Humam gibi zatlar gelir.

AMİDİ’NİN TERCİHİ

Allame Amidi, “el-İhkam” adlı eserinde diyor ki: “Hz. Peygamber (sav), hakkında her hangi bir nass bulunmayan bir konuda içtihadta bulunarak amelde bulunmuş mudur?” konusunda ilim adamları arasında ihtilaf olunmuştur.

Ahmed b. Hambel ve Kadı İmam Ebu Yusuf içtihad yoluyla amelde bulunmuştur, demişlerdir.

Mutezile mezhebinden Ebu Ali Cubbai ve oğlu Ebu Haşim, bununla amel/ibadet olunmamıştır, demişlerdir. İmam Şafii ise, Ri-

sale adlı eserinde kesinlik olmaksızın bunun caiz olduğunu belirtmiştir, nitekim Şafii'nin bazı arkadaşları, Kadı Abdulcebbar ve Mutezile mezhebinden Abul Hüseyin Basri de bu görüştedirler.

Kimi zatlar ise, Hz. Peygamber (sav)'in savaş ile ilgili konularda içtihad edebileceğini ve fakat şer'i hükümlerle alakalı hususlarda içtihadta bulunamayacağını söylemişlerdir.

Bu hususta tercih olunan görüşe göre bunun aklen olabileceği ve sem'i yani nakli delillere dayalı olarak da gerçekleştiğidir.

Şimdi bunun akıl açısından olabirliliği yani cevazına gelince, şöyle varsayalım. Yüce Allah onu bu işle görevlendirmiş ve ona: "Benin hükmüme göre senin, içtihadta bulunman ve kıyas yapman gerekir" diye söylemiş olabilir. Bunun bizzat muhal olması yani olamazlığı akıl noktasından gerekmez. Akıl açısından caiz olabirme noktası bu söylenenin dışında da bir başka mana yoktur.

Sem'i yani Nakli olan delillere bağlı olarak bunun caiz olması meselesine gelince bu duruma hem Kitap, hem Sünnet delalet etmekte, bunu göstermektedir ve akıl bakımından da bunun uygunluğu yani makul olduğu da bellidir.

Kitap'tan yani Kur'an'dan buna örnekler gelince şu ayetleri gösterebiliriz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ey akıl sahipleri ibret alın, kendiniz için ders çıkarın!"
(59, Haşr, 2)

Burada ibret alınma ve ders çıkarılma olayı genelde uzağı görebilen, aklını iyi kullanabilenler için genel bir emir bulunmaktadır. Hz. Peygamber (sav) ise diğer insanlara göre uzağı en iyi görendir ve en üstünüdür. Buna göre Hz. Peygamber (sav) de bu genel hükmün içerisinde yer alır. Bu da içtihad ve kıyas yoluyla hüküm verebilme konusuna ait bir delildir. Nitekim kıyası inkar edenlere karşı, daha önce geçmiş olan örneklerle bakılarak bunun varlığı kanıtlanıp ortaya konmuştur, ispat olunmuştur.

Yine bir başka ayette de yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Allah’ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab’ı hak ile indirdik.” (4, Nisa, 105)

Buradan benim anladığım şudur, nass ile hükmü genelleştirdiği gibi naslardan da istinbat yoluyla hüküm çıkarılmasını da genelleştiriyor.

Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “İş konusunda onlarla istişarede bulun/onlara danış!” (3, Al-i İmran, 159)

Müşavere ya da danışma ise ancak içtihad yoluyla hüküm verilen şeylerde olabilir, yoksa vahiy yoluyla hüküm verilen şeylerde değil. Yine Bedir esirlerini salıvermesi yüzünden Hz. Peygamber (sav)’i hitap anlamında yüce Allah şöyle buyurmaktadır.

“Yeryüzünde ağır basıp küfrün belini kırıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz.” (8, Enfal, 67)

Hiz. Peygamber (sav) efendimiz şöyle buyurmaktadır: “Şayet gökyüzünden yere azap yağsaydı, Ömer dışında hiçbir kimse bundan kurtulamazdı.” Çünkü Hz. Ömer esirler konusunda kendisinin görüşü sorulunca, esirlerin öldürölmesi düşüncesini belirtmiş ve böyle düşündüğünü söylemişti. Bu da göstermektedir ki, Hz. Peygamber (sav) esirleri belli bir miktar nakit karşılığında veya bir başka hizmet karşılığında salıverilmesi fikrini benimsemiş, belli ki bu da onun bir içtihadı olmaktadır. Onların salıverilmesini vahye dayalı olarak yapmamıştı. Nitekim yüce Allah indirdiği ayetinde Hz. Peygambere yani Resulüne şöyle buyuruyordu:

“Allah seni affetti. Sen o münafıklara niçin izin verdin?” (9, Tevbe, 43)

Bu ayette görüldüğü üzere Allah, Resulüne itapta bulunuyor ve onun yanıldığını belirtiyor. Bu gibi şeyler, hakkında vahiy gelen bir konuda olmaz, yani hem vahiy gelecek ve Hz. Peygamber (sav) de buna göre hareket edecek ve bu yüzden de Allah’tan azar işitecek, böyle bir şey olamaz. Dolayısıyla itap Hz. Peygamber (sav)’in içtihadının yanlış üzerine sözkonusudur.

Ayrıca bu durum sadece bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)’e has bir olay da değildir. Aksine ondan önce geçen peygamberler de içtihad yoluna başvurmuşlar ve bununla uygulamada bulunmuşlardır. Nitekim yüce Rabbimizin şu kavli bunun kanıtıdır. Allah şöyle buyuruyor:

“Davud ve Süleyman’ı da hatırla! Bir zaman bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı.... Böylece Süleyman’a bu fetvayı vermeyi biz anlatmıştık. Biz onların her birine hüküm- hükümdarlık, peygamberlik ve ilim verdik.” (21, *Enbiya*, 78-79)

Burada geçen, “Biz anlattık” ya da (öğrettik) ifadesi vahiyle değil, içtihad yoluyla anlamındadır.

Sünnetten kanıtlara gelince, Şabi’nin rivayetini örnek gösterebiliriz. Bu rivayete göre Hz. Peygamber (sav) herhangi bir meselede bir hüküm verir ve bir yargıya varır, ancak bundan sonra Kur’an onun verdiğinin aksi bir hükümle inerti. Dolayısıyla Hz. Peygamber (sav) kendisinin verdiği hükmü olduğu gibi terkeder ve Kur’an’ın indiği vahye yönelirdi, onu uygulardı. Kur’an’ın dışında bir şeyle hüküm vermek ise ancak içtihad ile olabilir.

Yine ondan gelen şu rivayet de buna bir örnektir. Hz. Peygamber (sav) Mekke’nin fethi sırasında şöyle buyurmuşlar: **“Buranın yaş otu da ve ağaçları/dikenleri de kesilemez, koparılamaz.”** Bunun üzerine amcası Abbas, **“İzhir müstesnadır, çünkü bu, onların demircileriyle evleri için gereklidir”** dedi. Hz. Peygamber (sav) de **“İzhir müstesnadır”** diye buyurdu. (*Buhari, Müslim, Abu Davud*)

Bilindiği üzere bu olayda kendisine herhangi bir vahiy gelmiş değildi. Burada **izhiri** istisna edip yasağın dışında tutması içtihad iledir. Aynı şekilde şu rivayet de bunun kanıtıdır. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: **“Alimler peygamberlerin varisleridir.”** İşte bu da, içtihad ile amel olunabileceğine dair bir delildir. Aksi takdirde ümmetinin alimleri bu konuda ona varis olamazlardı. Böyle bir şey ise gelen bu haber yani hadisle ters düşer.

Akıl Açısından Bunun Olabilirliği:

Bu içtihad meselesinin akıl açısından olabilirliği de iki yönden değerlendirilir:

Bunlardan birincisi: Nassın delaletine göre amel etmek, içtihad ile amel etmekten daha kolaydır. Çünkü nassın delaleti açık ve nettir. Oysa içtihad çok daha zordur. Bunun zorluğu, haliyle sevabının da fazla olması sebebiyledir. Çünkü Hz. Peygamber (sav) Hz. Aişe annemize şöyle buyurmuştur: “**Senin alacağın sevabın, senin yorulman oranında, sıkıntı çekmen nispetindedir.**”

Ümmetinin içtihad ile amel etmesine rağmen eğer Hz. Peygamber (sav)’in içtihad yapması söz konusu olmasaydı, bu takdirde Hz. Peygamber (sav) ümmetinin sahip olduğu bir fazilete ya da meziyete kendisinin sahip olmaması gerekirdi ki bu mümtenidir, olamazdır. Böyle bir şey düşünülemez. Hatta Hz. Peygamber (sav)’in ümmetinden bir takım özelliklere sahip olan kimi ümmeti hiçbir konuda asla Hz. Peygamber (sav)’den üstün olamazlar.

İkincisi de: Kıyas; nass olarak gösterilen hükümden elde olunan ya da çıkarılan mana üzerinde düşünerek dikkatle doğru sonucu elde etme gayretidir. Yani nass olarak benzetilen hüküm ile kendisine benzetileni çıkarılması istenen manayı ya da hüküm vasıtasıyla onu da diğerine hüküm bakımından katmak demektir.

Bu duruma göre Hz. Peygamber (sav)’in diğer insanlara yani içtihad yapan kimselere göre bunu bilmesi daha evladır ve daha önceliklidir. Çünkü Hz. Peygamber (sav)’in değerlendirmesi elbette başkalarınınkine göre çok daha sağlıklıdır. Hem de hatadan daha da uzaktır, kaldı ki bir der varsa bir eksikliği bu, derhal yüce Allah tarafından vahiyle düzeltilmektedir.

İşte bu gerçek bilinince Hz. Peygamber (sav) nazarında ferî konularda zarurî olarak hükmün sabitliği tercih olunur. Eğer bunu yapmazsa, kendi öngörüsüne yani basiretine göre bu, Allah’tan bir

hükümdür kanısına vardığı şeyi terketmiş olur ki bu durum icma ile haramdır. ⁽⁶⁹⁾

İşte bu, İmam Amidi'nin şamatacı muhaliflere bu meselede nasslara ve akli delillere dayanarak anlattığı ve detaylı bir şekilde açıkladığı hususlardır. Amidi, önce meseleyi ortaya koymuş ve sonra da muhaliflere, onların tutarsızlıklarını, fikirlerinin zayıflığını ortaya koyarak detaylı bir şekilde konuyu açıklamıştır. Böylece Amidi'nin tercih ettiği görüş de sabit olmuştur. Allah'a hamdolsun!

İMAM ŞEVKANI'NİN TERCİHİ

İmam Şevkani, "Peygamberlerin içtihadta bulunmalarının caizliği" başlığı altında, "İrşadu'l-Fuhul İla Tahkik'il-Hakki min ilm'il-Usul" adlı eserinde görüşlerin özetlerini vermekte ve şöyle demektedir:

"Peygamberlerin -Allah'ın salat ve selâmı üzerlerine olsun- içtihad yapıp yapamayacakları konusunda ihtilaf olunmuştur. Gerçi bunun nasıl ki diğer müçtehitler için caiz olabiliyorsa; aklen peygamberler için de mümkün olabileceğinin ve bununla amel edebileceklerinin üzerine icmada bulundukları halde yine de ihtilaf olunmuştur. Böyle bir icmanın varlığından İbn Furek, Üstat Ebu Mansur hikaye etmişlerdir.

Yine Peygamberlerin dünyaya ait işlerle alakalı, dünya maslahatı konularında, savaşla ilgili alınacak tedbirlerde ve benzeri konularda içtihad yapabileceklerinde de icma bulunmaktadır. Böyle bir icmanın varlığından da Selim el-Razi ve İbn Hazm söz etmektedirler. ⁽⁷⁰⁾

Nitekim bu durum bizim Peygamberimiz (sav)'den, Medine ürünleri konusunda Gatafan kabilesiyle üçte bir üzerindeki anlaş-

(69) Bak. Amidi, "el-Ahkam fi Usulil Ahkam; 4/222-225

(70) Bak. İbn Hazm; el-İhkam, 1/703. el-Mahsul; c2, K3/73. el-Muhalla ala Cem'i'l-Cevami'; 2/386

ma yapmasında görülmektedir. ⁽⁷¹⁾ Nitekim Medine’de hurma ağaçları konusunda aşî ile ilgili söyledikleri ve sonra bunun kendi görüşü olduğunu belirtmesi meselesi gibi.

Ancak peygamberlerin şer’i hükümlerde ve din işlerinde içti-had yapmaları konusuna gelince, bu konuda mezhepler farklı görüşlere sahip bulunmaktadır.

Birincisi: Peygamberlerin bu konuda içti-had yapmaları söz-konusu değildir. Çünkü peygamberler kendilerine bir vahyin inmesi bakımından konuya ilişkin nas ortaya koyma gücüne sahiptirler. Çünkü yüce Allah onun şöyle buyurmuştur: **“O ancak kendisine vahyedilen bir vahiyle konuşur.”** (53, *Necm*, 4) Bu ayette geçen zamir, bundan önce geçen üçüncü ayetteki **“nutka yani konuşmaya”** racidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: **“O kendi heva ve hevesinden konuşmaz.”** (53, *Necm*, 3) Bu görüş Rey ashabından olan Üstat Ebu Mansur’dan hikaye olunmuştur.

Kadi de, “el-Takrib” eserinde şöyle diyor: “Kıyası kabul etmeyen yani ret eden herkes, konuyu Hz. Peygamber (sav)’in içti-hadına havale eder.”

Zerkeşi de: “Bu İbn Hazm’ın zahiri manada tercih ettiği görüşüdür” diyor. (Bk. *El-Bahru’l-Muhit*;6/214)

Yine bu kesimin dayandıkları bir gerekçeleri de şudur; Hz. Peygamber (sav), kendisine bir şey sorulunca; “Bu konuda bana herhangi bir şey inmedi” diye buyururdu. Nitekim merkeplerin zekatı hakkında kendisine sorulunca: “Bana bununla ilgili olarak şu geniş kapsamlı ayet dışında bana bir şey nazil olmadı” buyurmuştur. O ayette de mealen şöyle buyurulmaktadır:

(71) Bunun da sebebi, müşriklerin Medine’de bulunan Müslümanlara saldırıda bulunabilecekleri ve durumlarının da buna uygun olması idi. Hz. Peygamber (sav) müşriklerin gücünü kırmak istediğinden onlarla Müslümanlar arasında saldırıya engel bir durum oluşturmak için yapmıştı. Bu durum Hz. Peygamber (s)’in Uyeyne b. Hısn ve Haris b. Avf ile barış yazışması yapıp henüz imza konmadan önce meydana gelmişti. Hz. Peygamber (sav) imzadan önce, Sa’d b. Muaz ve Sa’d b. Ubade ile istişarede bulunmuş, onlar da bunu yapmamasını istemişlerdi, Hz. Peygamber (sav) de, yazılan sayfanın ya da antlaşmanın ortadan kaldırılmasını istedi.

“Kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür, kim de zerre ağırlığınca kötülük işlemişse onu görür.” (99, Zilzal, 7-8) ⁽⁷²⁾

Nitekim Hz. Peygamber (sav) kendisine sorulan soruların çoğu hakkında vahyin gelmesini beklerdi. Örneğin Zihar konusunda Havle bint Salebe olayı böyledir. Bununla ilgili olarak Mücadele suresinin ilk ayetleri nazil olmuştur.

Bu görüşü savunanların başında da Mutezile mezhebinden Ebu Ali Cübbai ve oğlu Ebu Haşim Cübbai gelmektedirler. ⁽⁷³⁾

İkinci görüş: İctihad yapmak hem bizim peygamberimiz (sav) için ve hem diğer peygamberler için caizdir. Cumhurun görüşü böyledir.

Cumhur hüccet olarak şunu ileri sürmüştür. Her şeyden münezze olan yüce Allah, diğer kullarına nasıl hitapta bulunmuş ise Peygamberine de aynen öyle hitapta bulunmuştur. Ona darbı meseller, ders alınacak şeyler göstermiş ve düşünmesini, ibret almasını emretmiştir. Oysa Hz. Peygamber (sav) Allah'ın ayetleri üzerinde en iyi düşünebilen ve onlardan en iyi ve en büyük ders çıkarandır.

Yüce Allah'ın; **“O heva ve hevesinden konuşmaz, o ne konuşursa mutlaka bir vahye dayalı olarak konuşur.” (53, Necm, 3-4)** kavline gelince, bundan amaç Kur'an'dır. Çünkü müşrikler: **“O kur'an'ı ona bir beşer öğretiyor” (16, Nahl, 103)** demişlerdi. Bunun doğru olduğu bir an için kabul edilse bile, bu Necm suresi ayeti içtihadı reddetmiyor. Çünkü Hz. Peygamber (sav) vahye dayalı olarak eğer içtihadta bulunmuşsa, bu, zaten onun heva ve hevesinden konuştuğu anlamını ifade etmez, aksine vahye dayalı olarak konuştuğunu belirtir.

Mademki ümmetin başkaların içtihadta bulunmaları icma yoluyla sabit olan bir gerçek ise, kaldı ki bunlar her zaman yanılma

(72) Bu hadis Buhari ve Müslim tarafından Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet olunmuştur. Buhari, 3/143. Müslim; 2/682

(73) Bak. Nüzhetü'l-Hatır; 2/409. el-Adud Ali İbn Hacib; 2/291. el-Muted; 2/761 ve el-Menhul; s: 468

ile karşı karşıyadırlar, buna rağmen bunlar için caiz olabiliyorsa, hatadan masun olan bir zatın içtihadta bulunması haydi haydi caizdir ve evladır.

Kaldı ki bu içtihad olayı hem Hz. Peygamber (sav)’den ve hem de onun dışındaki diğer peygamberlerden de meydana gelmiş olan bir gerçektir.

Hz. Peygamber (sav)’den buna ilişkim gelen örneklerden işte birkaçı, bir sahabenin oruçlu iken eşini öpmesi üzerine, durumu Hz. Peygamber (sav)’e sorar. Hz. Peygamber (sav) ona şöyle karşılık verir: “**Sen oruçlu olduğun halde ağzına su almış olsan orunun bozulur mu?**” O da, “bunda bir sakınca yoktur” der. İşte bu, bir örnektir. (*Abu Davud, Savm; 2385*)

Bir diğer örnek de şöyledir. Yine bir sahabenin ölen babasını yerine hac edip edemeyeceğini sorması üzerine Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “**Eğer babanın bir borcu olmuş olsa, onu ödeyip ödememe konusunda ne dersin?**” Adamın evet demesi üzerine Hz. Peygamber (sav) de: “**O halde Allah borcu ödenmeye daha layıktır**” diye buyurmuştur. (*Müslim, Sıyam, 154. Kar-davi burada babası ifadesine yer verirken, Müslim’de annesi diye geçmektedir. Ancak diğer kaynaklarda baba olabilir.*)

Aynı şekilde amcası Abbas’ın, “İzhir müstesna” demesi üzerine Hz. Peygamber (sav)’in de “İzhir müstesna” demesi gibi.⁽⁷⁴⁾ Hz.

(74) Buhari, Müslim, Nesai, İbn Mace ve Ahmed b. Hambel İbn Abbas’tan merfu olarak rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebu Davud ve Ahmed b. Hambel Ebu Hureyre’den merfu olarak rivayet etmişlerdir. Bunun lafzı da şöyledir: “Doğrusu bu belde Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı günden bu yana Allah’ın haremidir, sınırındır. Bu, Allah’ın burayı dokunulmaz kılması sebebiyle ta kıyamete kadar haramdır, dokunulmazlığı vardır. Onun dikenini sökölmez, yeşil otları koparılmaz. Avı ürkütölmez, onun yitiği alınmaz. Meğer ki bir iyilik için olmuş olsun.” İşte bunun üzerine Abbas dedi ki, “İzhir müstesna. Çünkü bu kesin olarak onların demircileri, kuyumcuları ve evleri için gerekli olan bir şeydir.” Hz. Peygamber (sav) de: “İzhir müstesna” diye buyurdular.”

İzhir güzel kokulu bir bitkidir. Bak. Şevkani; Neylu’l-Evtar, 5/28

Peygamber (sav) bu ve daha bir çok meselede herhangi bir vahiy beklemeksizin içtihadla bulunmuştur. Nitekim Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır:

“Dikkat edin, iyi dinleyin! Bana Kur’an ve onunla beraber onun benzeri de verildi.” ⁽⁷⁵⁾

Hz. Peygamber (sav) dışındaki peygamberlerin içtihadına gelince buna örnek olarak Hz. Davud ve Hz. Süleyman kıssasını örnek olarak verebiliriz. ⁽⁷⁶⁾

(75) Ahmed b. Hambel bunu Müsned adlı eserinde, 4/130’da rivayet etmiştir. Ebu Davud; 4604. Nitekim Tirmizi, Beyhaki ve daha başkaları da farklı ve değişik rivayetlerle rivayet etmişlerdir. Bak. Miftahu’l-Cen-neti fi’l-İhticaci bi’l-Sünneti; s: 11

(76) Hz. Davud ve Hz. Süleyman ile ilgili kıssa Enbiya suresinde “78-79.” ayetlerinde geçmektedir. Olayın özeti şöyledir: “Bir adamın bir sürü koyunu vardır. Bunlar bir başkasının ekili alanına girerler ve oraya zarar verirler. Dava konusu Hz. Davud Peygambere gelir. Hz. Davud, bağ sahibine koyunların tazminat olarak verilmesine hükmeder. Ancak oğlu Hz. Süleyman der ki, ey Allah’ın peygamberi! Bunun hükmü öyle değildir. Bunun üzerine Hz. Davud; peki ya nasıldır? Diye sorar. O da tarlayı yani üzüm bağını koyun sahibine verisin. O da bu tarla ya da üzüm bağı eski haline gelinceye kadar elinde tutar, onun bakımını yapar. Koyunları da bağ sahibine verisin, o da onların yününden, kuzularından ve sütünden yararlanır, ta ki bağ eski durumuna gelinceye dek. Ne zaman bunlar eşitlenirlerse sürüyü koyun sahibine, tarlayı ya da bağı da bağ sahibine iade edersin. İşte, “Biz bu fetvayı Süleyman’a anlatmıştık” ifadesinin manası budur. Bak. İbn Kesir, Tefsir, 5/351 İbn Kesir diyor ki: Kur’an’da anlatılan bu kıssaya yakın olan bir şey de Ahmed b. Hambeli’n Müsned adlı eserinde Ebu Hureyre’den yaptığı rivayettir. Demiş ki Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: “İki kadın bir gün beraber giderlerken, yanlarında oğulları da vardır. Derken bir kurt gelir, iki çocuktan birini kapıp götürür. Bunun üzerine her iki kadının da Hz. Davud’a gidip kalan çocuğun kendisine ait olduğunu iddia eder. Hz. Davud, kalan çocuğun kadınlardan büyük kadına ait olduğuna hükmeder. Bu defa kadınlar oradan çıkıp ayrılırlar. Hz. Süleyman o iki kadını yanına çağırır ve der ki: “bir bıçak getirin de ben bu çocuğu ikisi arasında paylaştırayım.” Bunun üzerine kadınlardan küçük olanı, “Allah sana merhamet etsin, ikiye bölme, bu çocuk, o büyük kadının oğludur” der. Hz. Süleyman da böylece çocuğun kadınlardan küçük olanına ait olduğuna hükmeder. Bak. Ahmed b. Hambel, Müsned; 2/322. İbn Kesir, Tefsir, 5/351

Hattabi diyor ki: “Bana Kitap ve onunla beraber onun bir misli de verildi” mealindeki hadisin iki şekilde yorumlanma ihtimali vardır:

Bunlardan biri şöyledir. “Bana tıpkı okunan-metlûv zahir vahiy yani Kur’an gibi, okunmayan vahiy-vahyi gayri metlûv olan batın manadaki vahiy de verildi.”

İkinci yorumu da şöyledir: “Bana Kitap-Kur’an okunan vahiy olarak verildi ve onun gibi bir de beyan yani açıklama verildi.” Yani Hz. Peygamber (sav)’e, Kitap’ta yani Kur’an’da varolan şeylerin açıklanması izni verildi. Buna göre amın olanı has ve has olan amın kılma, ilavede bulunma ve Kur’an’da olanları açıklama gibi görevler de verildi. Dolayısıyla bunlarla da amel etmek vacip olur ve kabul edilmesi de mutlaka gerekir. Tıpkı okunan ve görülen Kur’an’daki gibi. (Bak. Kurtubi; Ahkamu’l-Kur’an, 1/37-38. Daru’l-Kutubi’l-Misriyye basımı.)

Buna karşı çıkanların ileri sürdükleri hüccet ya da kanıtlarına gelince; eğer Hz. Peygamber (sav) için içtihadta bulunmak caiz görülürse, bu takdirde ona muhalefet de mutlaka caiz olur. Lazım yani gerekli olan ise batıldır.

Mülazemetin açıklanmasına gelince; Müçtehitlerin içtihad yoluyla söyledikleri bu şey, içtihad hükümlerinden bir hükümdür. İctihad hükümlerinin ayrılmaz unsurlarından biri ise, ona muhalefet etmenin caiz olmasıdır. Çünkü yapılan içtihad sonucu ulaşılan hükmün kesin olarak Allah’ın hükmü olup olmadığı bilinmemektedir. Çünkü bu gibi durumlarda doğruya isabet etme ihtimali kadar yanlışlık ihtimali de vardır.

Buna şu şekilde cevap verilmiştir. Başkasının içtihadı ile Allah Resulü (sav)’nın içtihadı aynı değildir. Çünkü başkalarını içtihadı, Allah Resulü (sav)’nın içtihadıyla kıyaslanamaz. Zira Allah Resulüne uyma emri vardır. Oysa başkalarında bu yoktur.

Diğer taraftan “eğer Hz. Peygamber (sav) içtihad ile hareket edip amel etseydi, kendisine soru soranların problemlerini çözmek

için meseleyi ertelemeydi” diye ileri sürdükleri hüccet ya da kanıtlarına gelince, buna da şu şekilde cevap verilmiştir. Hz. Peygamber (sav) hemen her konuda meseleyi erteleyip beklememiş, bazı konularda ertelemiştir. Bunun da nedeni konuya ilişkin herhangi bir vahyin gelebileceği ya da inebileceğinin caiz olduğudur, olabirliğidir. Kaldı ki o konuda bir vahyin olmaması ya da inmemiş olması zaten içtihadının doğruluğunun da bir kanıtıdır. Bazen ise Hz. Peygamber (sav) sırf doğruyu ve en iyiyi bulabilmek ve gereken olay açısından incelemenin sağlıklı bir şekilde sonuçlanması için cevabını geciktirirdi. Nitekim bu durum onun dışındaki diğer müçtehitlerde de geçerlidir.

Üçüncü Görüş/Mezhep: Bu konuda kesin olarak bir şey söylemeyip sessiz kalmayı tercih etmektir. Sayrafi, “Şerhu'l-Risale” adlı eserinde bu görüşün İmam Şafii’ye ait olduğunu savunmuştur. Çünkü o yalnızca görüşleri aktarmış ve bu görüşlerden herhangi birini tercih etmemiştir. Nitekim Kadı Abu Bekir Bakıllani ve İmam Gazali de bu görüşü tercih etmişlerdir. ⁽⁷⁷⁾

İmam Amidi diyor ki: Bu meselede tevakkufa yani sessiz kalmaya gerek yoktur, sebep yoktur. Çünkü bunun gerçekleştiğine ilişkin delillerin varlığını göstermiş ve sunmuştuk. Kaldı ki işin bu yönüne ve böyle olduğuna gayet açık ve seçik olarak da şu ayet zaten buna delalet etmekte ve bunu göstermektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Yüce Allah seni affetti, onlara niçin izin ver-

(77) Nakil konusunda imam Şafii’den sahih olarak gelen görüş, onun Hz. Peygamber (sav) için içtihadı caiz gördüğüdür. Bu husus, İmam Şafii’nin, “el-Risale” adlı eserinden nakledilen ifadeyle ittifak ettiği, çakışığıdır. Çünkü, “Nasih ve Mensuh” başlığı altındaki bölümde şöyle demektedir: “Bazı ilim ehli, yüce Allah’ın, “Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir.” (11, Yunus, 15) kavline takılarak şöyle demişler: ‘Bu ayet delalet itibariyle şöyle bir mana içermektedir. Yüce Allah Resulü için, hakkında herhangi bir kitap yani vahiy indirmedeği bir konuda onu muvaffak kılmak suretiyle kendiliğinden bir şey söyleyebilme imkânını vermiştir.’ Bak. El-Risale; 106-107 ve el-Bahru'l-Muhit; 5/215-216

din?" (9, Tevbe, 43) Ayette de görüldüğü gibi Tebük seferi esnasında bazı münafıkların sefere katılmamak için bir takım bahaneler uydu-rarak mazeretli sayılmaları için izin istemeleri ve Hz. Peygamber (sav)'in de onlara izin vermesi üzerine, yüce Allah kendisini bun-dan dolayı itap etmiştir. Eğer Hz. Peygamber (sav)'in onlara izin vermesi bir vahye dayalı olsaydı, Allah tarafından itaba muhatap olmayacaktı, Allah kendisini itap etmezdi.

Bunlardan bir başka örnek de yine Hz. Peygamber (sav)'den sahih olarak gelen şu kavlidir:

"En son verdiğim emri en başta vermiş olsaydım, kurban-lıkları önceden göndermezdim." (78)

Yani ben sonradan bildiğim/vardığım bu kanaate daha başta bilseydim/varabilseydim, bunu yapmazdım, demektir. İşte bu gibi durumlarda, Hz. Peygamber (sav) vahiyle amel etmiş değildir. Kal-dı ki bunun örnekleri de oldukça fazladır. Örneğin Bedir esirlerin-den salıverilmeleri için fidye alınması üzerine Hz. Peygamberin itaba maruz kalması gerçeği de yüce Allah'ın şu kavliyle anlatıl-maktadır:

"Hiçbir peygambere, dünyada düşmanlarına üstünlük ka-zanıp küfrün belini kırmadıkça kendilerini esir alıp fidye kar-şılığında serbest bırakması yakışık almaz. Oysa siz dünya malı ve çıkarını isteyerek esirleri serbest bırakma karşılığında ken-dilerinden fidye alıyorsunuz. Allah ise savaşta daha katı dav-ranmanızı emretmekle sizin için ahiret sevabını istiyor. Çünkü Allah, kuvveti her gücün üzerinde olan galiptir, işlediğinde ve tedbirinde de hüküm ve hikmet sahibidir." (8, Enfal, 67) (79)

(78) Ebu Davud, Menasik; 1784. Müslim: 1211-1212. Bu hadisi Buhari, Müslim ve Şafii Cabir'den merfu olarak rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hambel de İbn Abbas'tan merfu olarak rivayet etmiştir. Bak. Buhari, Sündi Haşiyesi: 1/188, Sahihu Müslim Bi şerhi'n-Nevevi; 8/155, Be-daiu'l-Minen; 1/310. Ahmed, Müsned; 1/259 ve Telhisu'l-Habir; 2/231

(79) Bak. Kurtubi Tefsiri; 8/46, İbn Kesir, Tefsir, 2/325

Yine Rabbimizin şu kavlinde görüldüğü gibi itap olunmazdı. Allah şöyle buyuruyor:

“Ey Resulüm! Hani Allah’ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: ‘eşini yanında tut, Allah’tan kork’ diyordun. Allah’ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana layık olan Allah’tır...”
(33, Ahzab, 37) ⁽⁸⁰⁾

Evet bu ayette bu konu anlatılmaktadır. Dileyen bu ayet ve tefsirine bakabilir.

Bu konuda yeterince bilgi edinebilmek için oldukça geniş bir araştırmayı gerektirir. Ancak bizim burada özet olarak sunduğumuz böyle bir araştırmaya gerek duyurmayacak bir özetir. Karşı çıkanlar veya sessiz kalmayı tercih edenler karşı çıkışlarına ve sessiz kalışlarına ilişkin olarak bunun için bir hüccet ya da kanıt ortaya koyamamışlardır.

Burada özet olarak söylenecek şey, Şeyh Abdulcelil İsa’nın söyledikleridir:

“Şimdi biz, Hz. Peygamber (sav)’in değişik konulara ilişkin olarak insan doğası gereği içtihadı bulundugunu gösteren örnekler ve şahitler zikrettik. Gördüğümüz odur ki, Hz. Peygamber (sav) içtihadı bulunmuş ve bu içtihadını bazen söz ile, bazen amel ve bazen de fiil ile sergilemiştir. Bir de ashabından gördüklerini ya da görüşlerini uygun bulması veya uygun bulmaması olayı da bunun bir üçüncü delilidir.

O halde Hz. Peygamber (sav)’in içtihadı bulunduğı ve bunun gerçekliğı kesin olarak meydana gelmiş olduğı gerçeğidir. Evet bu durum ister Kur’an-ı Kerim yoluyla olsun, ister sahih Sünnet yoluyla olsun kesindir ve gerçekleşmiştir.

(80) Bu ayet ve sonrası bizim peygamberimiz efendimiz hakkında, Cahş kızı Zeynep annemizin Zeyd b. Harise’den ayrılması olayı üzerine Hz. Peygamberi itap için nazil olmuştur. Zeyd’in onu boşaması üzerine efendimiz onunla evlendi.

H. Peygamber (sav)'in içtihadının konusu, sadece belirli ya da muayyen bir konu ile alakalı olmadığı gibi, herhangi bir zaman ve mekan ile de kayıtlı değildir. Aksine bu durum gerek sadece kendi hayatına ilişkin olsun gerekse kendisiyle beraber müminlerin hayatlarıyla alakalı bulunsun değişik konularda gerçekleşmiştir. Aynı zamanda bu durum sadece kendi hayatı veya kendisiyle beraber müminlerin hayatıyla alakalı olmayan olaylarda da gerçekleşmiştir. Örneğin;

a- Meshedilen yani bir başka varlığa dönüştürülen nesil hakkındaki hadisleri. (Bak. Bk. Agk. s:60-61)

b- Kabir azabıyla ilgili hadis. (bk. Sayrafi, Önceki kaynak. S:68-69)

c- Rüya tabiri konusu.. (bkz.agk.159) Bazı alimlere göre rüya aynı zamanda Kur'an'ın anlaşılmasını da kapsar. Ancak biz bu görüşe katılmıyor ve bunu kabul etmiyoruz. Çünkü bu yol gerçekten riskli ve sakıncalı bir yoldur. (baz. Agk.s:118-126)

Bu içtihadta bulunma olayı değişik zamanlarda ve değişik yerlerde olabilmektedir.

Ayrıca H. Peygamber (sav)'in ortaya koyduğu görüş ya da kanaat her zaman doğruyu temsil etmemiş, doğruya isabet etmemiştir. Her zaman Allah'ın razı olduğu doğrultuda da içtihadta bulunmuş değildir. H. Peygamber (sav)'in isabetsizliği ya şanı yüce olan Allah tarafından düzeltilmiş veya bizzat kendisi tarafından bu düzeltme yapılmış yahut da ashabı tarafından olmuştur.

Diğer taraftan hemen her zaman ve anında direkt olarak yanlış düzeltilmiş değildir. Öyle ki kimi zamanlarda uzun zaman içerisinde günler sonra o görüşün yanlışlığı ortaya çıkmıştır. Ya da yanlış olan görüşü sebebiyle yüce Rabbinin itabıyla karşı karşıya kalmıştır, buna sebep olmuştur. Hatta bazen de öyle durumlar olmuş ki hatası ya kısa bir zaman sonra veya üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra anlaşılmıştır. Bunda da hiçbir şüphe ve kuşkuyla yer yoktur. Çünkü Resul de bir beşerdir ve -Allah'ın kendisine has olarak verdiği görevin dışında- beşer için caiz olan şeyler onun için de geçerlidir.

İkinci bölümün üç ana başlığı altında bu cümleden olmak üze-

re Hz. Peygamber (sav)’in içtihadına ait nevilerine göre ele almış, devamında ise Hz. Peygamber (sav)’den içtihadın sadır olduğunu, hem de tek bir konuda ve sadece belli bir zaman ve mekan içinde olmadığını da anlatıp canlandırıyor.

Hz. Peygamber (sav)’in ortaya koyduğu görüş ya da kanaatinin başında hurma ağaçlarının aşılınması olayıdır. (agk. S:106) Niha-yet zaman içerisinde aşı yapmamanın faydasızlığı görülmüş ve o yıl iyi ürün alınamamıştı. Ancak bu konuya dair herhangi bir vahiy de gelmemiştir. Sebebini öğrenen Allah Resülü (sav): “Siz dünya işlerinde deneye dayalı olarak uygulamaları benden daha iyi bilirsiniz” diye cevaplamış ve uygulamanın devam etmesine ses çıkarmamış, izin vermiştir.

Yine yüce Allah onun gönlünde ve niyetinde olanı görüyor, isteğini biliyor ve buna uygun olarak da şu ayet iniyor. (bak.agk.s: 71)

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey Muhammed! Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu/yücelerden haber beklediğini görüyoruz...” (2, Bakara, 144)

Ya da onun istediği ve uygun bulduğu bir şey konusunda bir başka açıdan ona muvafakat etmiyor, onu uygun bulmuyor. (bak. agk. s: 73)

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Onların söylediklerinin hakikaten seni üzmemekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler açıkça Allah’ın ayetlerini inkar ediyorlar.” (6, En’am, 33)

Hatta kimi zamanlarda ise peygamberini itap etmiş yani azarlamış ve hatta bazen de bu itabın dozunu artırmıştır. (bak. Agk. S:77-79, 85, 93 ve 103) Nitekim Rabbimizin itap dozunu artırdığı şu kavline bir bakalım:

“...İnsanlardan korkuyorsun, oysa asıl korkmana layık olan Allah’tır.” (33, Ahzab, 37)

Bir diğer kavlinde de şöyle buyurmaktadır: **“Bu işte senin ya-**

pabileceğin bir şey yoktur; Allah isterse onlara tevbe nasip edip bağışlar, isterse kendilerine yazık ettikleri için onları cezalandırır. Senin görevin sadece uyarıp doğru yolu göstermektir.”
(3. Al-i İmran, 128)

Başka bir kavlinde de şöyle buyuruyor: **“Allah seni affetti. Fakat doğru söyleyenler sana iyice belli olup, sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?”** (9. Tevbe, 43)

Yine Hz. Peygamber (sav)’den yapılan rivayetlerde, önce niyet ettiği şeylerden vazgeçtiğine ilişkin hadsilerin başında da, **“Ateşle yakma”** konusundaki hadis. (bk. Agk.s:82) Ki bu hadisi Ebu Hureyre’den Buhari rivayet etmiştir.

Kabir azabı konusunda kendisine yüce Allah tarafından vahyedildiği hadisi. Ki bu hadisi de Hz. Aişe’den Müslim rivayet etmiştir. (bk.agk. s:68)

Yine yüce Allah’ın Resulünün gönlünden geçen ve isteği olan şeye icabeti hakkında örneğin kible olayı gibi, adını zikrettiği husus da böyledir. Bilindiği gibi kible olayı Bakara suresinde zikredilmektedir. ⁽⁸¹⁾

İşte bütün bunlar belli bir fetret dönemi içerisinde cereyan etmiş olaylar olup, bu zaman veya dönem miktarı, vardığı görüş ile bunun doğrulamasını bildiren şey arasında dikkatli ve kesin bir şekilde bilinmemektedir. Ya da İsteddiği şey ile isteğine verilen cevap arasındaki zaman dilimi ne kadar bilinmemektedir.

1- Bu takdirde Allah Resulü için içtihadla bulunması caizdir. Çünkü bu, ondan zaten meydana gelmiştir.

2- Bunun konuları da dine, dünyaya, gayba ve görülene ait olmak üzere çeşitleri vardır. Nitekim örnek olarak sunulan rivayetlerden bu gerçeği gördük.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AKAİD

AKAİD

Soru: Dini açıdan zaruri olarak bilinen bir gerçek var ki, Yahudiler ve Hristiyanlar İslâm dinini inkar ediyor, kabul etmiyorlar. İslam Akidesi açısından Yahudi ve Hristiyanların konumu nedir?

Değerli Şeyh Kardavi! Allah sizleri muhafaza buyursun!

Biz Katar’da yayımlanan Vatan atlı gazetede bir makale okumuştuk. Bu yazıyı kaleme alan kişi, “Serap Hafız” imzasıyla, sizin bir görüşünüzü belirtirken orada, “Hristiyan ve Yahudiler kafirdirler” diye bir ifadenize takılarak size cevap vermektedir. Bu yazarın size karşı yazdıklarına dair sizin cevabınız acaba nasıl oldu? İşte bu yazarın yazısında değindiği önemli noktalar ve delilleri:

Yazar diyor ki: “Kur’an’da ve Nebevi Sünnette iman etmiş olmanın temel kavramı şudur: Ğayba iman etmek, yani İbrahim (as)’in dinine göre Allah’a, ahiret gününe iman etmektir. Oysa küfür yani inkar ise, ğayba iman etmenin aksi olan bir inançtır. Yani Allah’ı ve ahiret günün inkar edip Allah’a şirk koştur ki bu da küfür yani Onu inkar etme hükmündedir.

Yazar buna dair de Allah’a ve ahiret gününe iman etmenin farziyetine ilişkin de ayet-i kerimelerden deliller getirmektedir ve diyor ki:

Muhammed (sav)'in ümmetinden Allah müminleri, Kur'an gönderilmezden önce insanlığa vahyedilen şeriatlere iman etmekle onları mükellef kılar, sorumlu tutar. Çünkü bu da onların gücü da-iresine girmektedir. Bunun da nedeni, Kur'an'ı Kerim'in yaklaşık üçte ikisi geçmiş peygamberlerin ve resullerin kıssalarıyla doludur. Özellikle de bu kıssalar Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa -Aleyhi-musselam-'dan söz eden kıssalardır. Bir de bunlara indirilen hak kitaplardır, Tevrat ve İncil'dir.

Geçmiş şeriatlere iman eden müminlere gelince, mantıksal olarak yüce Allah tarafından, onların şeriatlerinden sonra insanlığa gönderilen yeni bir şeriatla mükellef kılmaması ve sorumlu tutmamasıdır. Yani Kur'an-ı Kerim şeriatıyla onları mükellef kılmamasıdır. Mantık bunu gerektirir. Çünkü bu, onların güçlerinin dışında olan bir şeydir. Bunu da Kur'an'ın bütün kıssalarından ve hükümlerinden çıkarabiliyoruz. Onların mukaddes kitaplarında, Hz. Ahmed (sav)'in peygamber olarak gönderileceğinin müjdesi dışında bir şey zikredilmemiştir...

Devamla diyor ki:Aslında Kur'an, eğer onlar Kur'an şeriatından yüz çeviriyorlarsa bu durumda her toplumu, kendi şeriatlarında gelen esaslar, hükümler ve farzlarla amel etmeye çağrıda bulunur. Kaldı ki yüce Allah da Resulüne şöyle buyurmuştur:

“Ey Peygamber! Sana da hakikatleri içeren, senden önce indirilen kitapları/Tevrat ve incili doğrulayan, onları gözetleyip koruyan ve güvenilen kitap olarak Kur'an'ı indirdik. Kitap ehli, hüküm vermek için sana bir mesele getirdiklerinde aralarında Allah'ın indirdiği ile hüküm ver. Hüküm vermek konusunda kitap ehlinin arzularına uyarak sana gelen hakkı terkedip gerçekleri değiştirme. Her bir ümmet için Kur'an indirilmezden önce, uygulamaları gereken bir şeriat ve apaçık bir yol belirledik.” (5, Maide, 48)

Yine yüce Allah buyuruyor: **“Ey Peygamber! De ki: ‘Ey Kitap ehli! Siz Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirilenleri**

bütününüyle uygulamadıkça doğru bir din/şeriat üzerinde sayılmazsınız. Rabbinden sana indirilen Kur'an, onlardan bir çoğunun küfür ve yalanlarını mutlaka artıracaktır. O halde senin peygamberliğini kabul etmeyen o inkarcı toplum yüzünden üzülmeye. Senin için müminler yeterdir.” (5, Maide, 68)

Yazar bundan sonra diyor ki: Ayete bakıldığında ayet burada kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlardan Tevrat ve İncil'i uygulamalarını istemektedir ve bu kitapların hükümleri üzerine herhangi bir şey ilave etmemelerini, yani Hz. Muhammed (sav)'e indirilen Kur'an şeriatını kabul etmemeleri ve ona uymayı istememeleri durumunda, Tevrat ve İncil'de var olan hükümlere başkaca ilavelerde bulunmalarını istemektedir. Bu ikisindeki hükümlere göre amel etmekle mükellef tutmaktadır.

Daha sonra bu yazar İncil'in tahrifi yani değiştirilmesi ve bozulması hakkında ise kafalarda şöyle bir de kuşku uyandırmakta ve demektedir ki: “Bir tartışma olarak var sayalım ki, İncil sonradan değiştirilmiştir, tahrif olunmuştur. Şimdi Allah, bugünkü hristiyanların işlemedikleri bir suç yüzünden bu hristiyanları mı cezalandıracak? Oysa bu suçu onlardan önce geçenler işlemişlerdir. Bugünkülerin bunda suçu ne?

Yazar diyor ki, “İslam fıkıhı tekfir ve şirk konusunda genel bir hüküm ortaya koyunca” bunu kitap ehline de bütününüyle uyguladı. işte bu durum, onları da kafir ve müşriklerle beraber aynı kefeye koyma sonucuna götürmüştür. Öyle ki İslâm dininde, akidelerinin bozukluğuna rağmen herhangi bir topluma özel bir mevki bağışlamanın ona bir faydası olmaz. Bu durum şiddet ve zor kullanma gibi işlerde tam bir suçsuzluk ve sorumsuzluk hissini veriyor ve bizim Hristiyan kardeşlerimize karşı savaşıma hizipçiliğini, onlara karşı koyma yetkisini veriyor. Böylece Müslümanların bu kısır görüşlülükleri yüzünden bu kardeşlerimize yüce Allah'ın şu kavlini uygulamaktadırlar:

“Saldırının, savaşın ve adam öldürmenin yasaklandığı ha-

ram aylar sona erince, antlaşmalarını bozmuş olan müşriklerle savaşın, yakaladığınız yerde hemen onları öldürün. Onları tutuklayıp esir alın, kaçıp kurtulmamaları için onların bütün hareketlerini kuşatma altında bulundurun, gözetlenip ele geçirilebilecekleri her yeri kontrol altında tutarak onları kaçırmayın. Eğer küfürde ısrardan tevbe ederek İslâm'ı seçerler, farz namazı gerektiği gibi kılarlar ve farz olan zekatı da verirlerse, artık onlara dokunup eza etmeyin. Çünkü Müslüman'dırlar. Doğrusu Allah tevbe edenleri mağfiret eden, kendisine dönenleri de merhametiyle esirgeyendir." (9, *Tevbe*, 5)

Yazar İslâm fıkına karşı, Müslümanların Yahudi ve Hristiyanları bütünüyle kafirler ve Allah'a şirk koşanlarla aynı kefeye koyduklarını ileri sürerek şöyle bir çelişkiyi gündeme getiriyor. Hem İslâm fıkı bunları kafir ve müşrik toplumlar olarak kabul edecek ve aynı zamanda Müslümanlar bunların kadınlarıyla evlenmeyi mubah sayacaklar. Nasıl oluyor da Müslümanların kafir, müşrik erkek ve kadınlarla evlenmeleri böyle bir haramlığa rağmen sahih ve doğru olabiliyor. Çünkü yüce Allah ayetinde şöyle buyuruyor:

"İman etmedikleri müddetçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Hoşunuza gitse de putperest bir kadından iman etmiş bir cariye-köle kadın kesinlikle daha hayırlıdır. İman etmediği müddetçe putperest erkeklerle de kızlarınızı evlendirmeyin. Hoşunuza gitse de putperest bir erkekten iman etmiş bir köle elbette daha hayırlıdır. Çünkü putperestler amelleri itibariyle onları cehennem ateşine davet ederler. Oysa Allah izni ve ilmiyle cennetine ve mağfiretine çağırır. İşte Allah üzerinde düşünsünler de gerçeğe ulaşsınlar diye insanlara ayetlerini böylece açıklar." (2, *Bakara*, 221)

İşte yazarın üzerinde durduğu en önemli noktalar bunlardır ve makaleyi de tümüyle size gönderiyorum. Allah'tan sizi hayırla mukafatlandırmasını dilerim.

Cevap: Allah'a hamdolsun ve O her şeye karşı yeter. Salat ve selam seçkin kıldığı kullarına... Asıl konuya gelince:

Bana ait bir eserimde en çok üzerinde durup uyarıda bulunduğum en tehlikeli konuların başında, İslam düşmanlarının, İslam'ın sağlam inanç ve düşünce sisteminde şüphe ve kuşku uyandırmak, kesin ve yakini manada bilinenler hususunda zannı sokmak, kati olarak bilinen gerçekleri ihtimali gerçeklermiş gibi sunmak, gerektiğinde bunlar kabul olunabilir, gerektiğinde de ret de edilebilir türünden gayreti ve çabası olmuştur. Bütün üzerinde durdukları şeyler bu türden kilu kal yani dedikodulardır.

Onlara yerlerinde sabit duran gerçekleri bu tarzda yerlerinden sökmek veya onların halkın gözünden düşmesini sağlamak için ulaştıkları bu nokta yeter. Çünkü bu şekilde neredeyse din önünde yanlışlara engel olan hiçbir maniayı bırakmıyorlar ve böylece ümmetin kalelerini yıkmak veya en azından onun temel direklerini sarsmak istiyorlar.

Biz içinde yaşamakta olduğumuz bu çağımızda, şarap ve içkinin, faizin haramlığı veya yasaklığı konusunda kuşku sokmak isteyenleri gördüğümüz gibi, boşanmanın mubahlığı ve taaddüdi zevcat denilen birden fazla eşle şartları uyarınca evlenme konusunda da şüpheler meydana getirme gayret ve çabalarını da görmekteyiz. Hatta dahası bu tipler Hz. Peygamber (sav)'in Sünnetini hüccet oluşu hususunu da ümmetin kafasında şüpheler meydana getirecek şekilde sunmaya gayret ediyorlar. Hatta bunlardan daha tehlike içeren akımlar da görmekteyiz. Bu akımlar, Kur'an ile alakalı bütün ilimleri bir çırpıda silip atmamızı ve Kur'an ile alakalı kültür mirasımızı terketmemizi bize telkin ediyor, onları çöp sepetine atmamızı bile söyleyerek bizi böyle bir şeylere davet ediyorlar. Bu konuda ümmetin kafalarını kuşkuyla dolduruyorlar.

Evet istekleri şudur. Kur'an'ı yeniden çağdaş bir değerlendirme ile ve eskiye bağlı herhangi bir kayıtla kayıtlınamaksızın, kendi düşünce ve duygularımız doğrultusunda değerlendirmemizi bizden

istiyorlar. Eski ilimlerden herhangi bir ilim dalıyla bağlı kalmaksızın ve çağlar boyu bu ümmetin alimlerin ortaya koydukları herhangi bir kural ya da kaideye bağlı kalmaksızın kendi başına buyruk bir Kur'an değerlendirmesini istiyorlar.

Geceler çok şeylere gebedirler Bir hayli ucubeler doğuracaklar

İşte gebe gecelerin doğurdukları ucubelerden örnekler; Bunlardan bazıları kendilerini zoraki manada İslâm kültürü ile uğraşır göstermeye başladılar. Kur'an ve Sünnet ile alakalı herhangi bir bilim dalında uzman olmamalarına, Arap dili ve edebiyatı, Arap diliyle ilgili bilim dallarında, Fıkıh Usulü alanında, selefın mirasından haberleri olmaksızın, ehliyetsiz bir şekilde burunlarını bu işlere sokmaya kalkıştılar. Doğrusu hiç de bilmedikleri bir şeye girdiler ve tanımadıkları bir deryaya daldılar. Hiçbir konuda bilgileri olmadığı halde fetva vermeye kalkıştılar. Delilsiz ve kanıtsız hükümler vermeye başladılar. Uzağı ve gerçeğı görmeden ve bilmeden davetlere kalkıştılar ve Allah hakkında bilmedikleri şeyleri söylemeye koyuldular.

İşte onların "Kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar kafir değildirler" türünden saçmalıkları da böyledir. Şayet onlar bu iddialarıyla, bu dinlere mensup olanların uluhiyeti ve vahyi mülhit değildirler yani inkar etmiyorlar anlamında söylüyorlar ve kasıtları da bu ise, bu, doğru bir iddiadır ve bu konuda herhangi bir ihtilaf ve tartışma da caiz değildir.

Eğer bu iddialarıyla, "Yahudiler ve Hristiyanlar Muhammed (sav)'in dinin, peygamberliğini ve Kur'an'ını inkar etmiyorlar -çünkü bunlara, mutlak anlamda kafirdirler, denilmesi bu sebeptendir- diye bir şeyi kastediyorlarsa" işte bu, batıl bir davadır, yanlıştır. Çünkü bunlar ne Hz. Muhammed'in peygamberliğini, ne dinini ve ne de Kur'an'ını kabul etmiyorlar ve bu bakımdan da kafirdirler.

Kaldı ki herhangi sıradan bir Müslüman'ın kendi çapındaki

İslâmî bilgisi bile ona, Yahudi ve Hristiyanların gayet açık seçik kafir kimseler olduklarını söylemesi için yeter de artar. Farklı mezheplere, guruplara bağlı olmalarına rağmen İslâm ümmetinin icma ve ittifak ettikleri bir gerçek şudur ki hepsi de bunların kafir olduklarını bilir ve söylerler. Çağlar boyu hepsinin de üzerinde ittifak ettikleri gerçek, **Sünni'siyle, Şiisiyle, Mutezilesiyle ve Haricisiyle** hepsi bunların kafir olduklarını bilir ve söylerler.

Aynı zamanda günümüzde halen yaşayan İslâmî guruplarda öyle bilirler ve öyle inanıp öyle söylerler. Yani **Ehli Sünneti, Zeydiyesi, Caferiyesi, İbadiyesi** olsun hepsi bu inançtadırlar. Bunların hiçbirisi Yahudilerin, Hristiyanların ve Hz. Muhammed'in risaletini yani peygamberliğini kabul etmeyenlerin kafirliklerinden asla şüphe etmezler.

İşte bu gerçekler, ister pratik manada olsun ve ister teorik anlamda olsun üzerinde ittifak sağlanan dini gerçeklerdir, teslim olunması kabul edilen hakikatlerdir. Hatta bunlar, Zaruri manada din bakımından kesin olarak böyle kabul edilmesi gerektiği de bilinen gerçeklerdendir. Yani bunun bilinmesinde konuyla özel manada alakası olanın da, genel manasıyla halkın da bilinmesinde ittifak ettikleri bir noktadır. Bu konuda herhangi cüzi manada bile olsa doğruluğu konusunda bir delil ortaya konmasına da gerek yoktur.

Bunun sırrına gelince; Yahudi ve Hristiyanların kafir olduklarına ilişkin olarak Kur'an'dan bir tek ayet değil, iki ayet, on ayet veya yirmi ayet değil, aksine Allah'ın Kitabından onlarca ayet bunların kafir olduklarını bildirdiği gibi, Allah Resulü Hz. Muhammed (sav)'in hadsilerinden de onlarcası, hadis buna delalet etmektedir.

Nitekim bunun böyle olduğuna dair Kur'an'ı okuyup anlayan ve hadis öğrenimini görmüş olan herkes bilir ve aynı zamanda hepsi de buna şahittirler. Herhangi bir Müslüman'ın Allah'ın Kitabının sarîh hükümleri ve naslarının da kesinliği karşısında kendi görüşüne, heva ve hevesine göre hareket edeceklerini sanmıyorum ve böyle bir Müslüman çıkacağını da zannetmem.

Ben onların kafir olduklarına, dünyadaki hükümlerine bağlı olarak hükmediyor ve söylüyorum: Çünkü dünyada insanlar iki kısma ayrılırlar. Ya Müslüman'dırlar veya kafir. Bunların bir üçüncü kısımları yoktur. Eğer bir kimse Müslüman değilse, o kişi kafirdir, demektir. Ancak kafirler de kendi aralarında nevilere ve derecelere ayrılırlar. Bunlardan kimileri Kitap ehlidirler, kimisi de müşriktirler, kimileri de vardır ki bunlar da inkarcı olan dehrilerdir, tabiata inananlardır. Fakat bunlardan da kendileriyle barış içerisinde olduklarımız vardır, savaş halinde bulunduklarımız vardır. Bunların da bu açıdan değerlendirilmeleri, haklarında verilen hükümleri vardır.

Fakat ahiret hayatına dair olan hükümleriyle ilgili hususa gelince, acaba bu kafirlerden kurtulan olacak mı, yoksa azap mı görecektir? İşte işin bu noktası, yüce Allah'ın ilmine ya da bilgisine ve adaletine bırakılmıştır. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Biz bir elçi göndermedikçe kimseye azap edecek değiliz.”

(17, İsrâ, 15)

Kendisine hiçbir zaman ilâhi davet ulaşmamış veya onu aydınlatacak olan bir tebliğ ulaşmamış olan kafire gelince; bu da araştırma ve incelemeye bırakılır veya onun İslam'a girmesine engel oluşturan kesin manilere, engellere bırakılır, buna göre değerlendirilir. İşte bu durumdakiler Allah'ın vadi ve adaleti gereği azap görenlerden olmayacaklardır.

Kur'an ise; özellikle kendilerine hidayet ve doğru olan yol açıklanıp belli olduktan sonra büyüklük taslayarak ve üstünlük iddiasına kalkışarak, haset ederek, kin güderecek veya dünya sevgisi ağır basarak, yahut da körü körüne bir taklidin peşine takılarak ve benzeri yanlışlara saparak Allah Resulüne karşı zorluk çıkaran ve karşı koyanları korkutup uyarmaktadır, onları tehdit etmektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kim kendisine doğru yol belli olduktan ve peygamberin de apaçık deliller çerçevesinde Allah'ın Resulü olduğu gerçeğini öğrendikten sonra Allah Resulüne karşı çıkar ve müminlerin

üzerinde bulundukları İslâm yolundan başka bir yola uyarsa, onu o sapıklık yolunda bırakırız ve kendisini cehenneme atarız. Orası ne fena bir gidiş yeridir.” (4, Nisa, 115)

Değerli hocamız Şeltut (rh) İman ile küfür arasındaki kesin çizgiyi açıklayarak diyor ki:

İman ile Küfür arasındaki belirleyici sınır:

Bu ölçüye göre kim Allah'ın varlığına iman etmezse, ya da kim O'nun birliğine, müşabehetten/benzerlikten, hulul ve itihaddan yani bir varlığın içine girmek ya da her varlığı ilâh kabullenmek gibi bunlardan münezzeh, uzak ve beri olduğuna iman etmezse, ya da tek başına kainatı idare etmede, dilediği gibi üzerinde tasarrufta bulunmada bir tek olduğuna, ibadet edilmeye ve takdis olunmaya layık olduğuna inanmazsa yahut da yaratıklardan herhangi birine ibadet olunmayı mubah sayarsa, Allah'ın yattığı kullarına mesajları olduğuna, bu mesajları iletme göreviyle peygamberlerini gönderdiğine, onlara melekler aracılığıyla kitaplarını indirdiğine iman etmezse, ya da kitapların içeriğinde yer alan peygamberlere iman etmez ise ya da bu kitaplarda bize bildirdiği peygamberleri arasında bir ayırım yapar da, bir kısmına inanıp bir kısmını da inkar ederlerse, yahut da bu yaşadığımız dünya fanidir, geçicidir, asıl bundan sonra bir başka dünya gelecek, işte orası ceza ve mükafat yurdudur, ebedi ikamet yurdudur diye iman etmezse, bunun aksine bu dünya hayatının sonsuz olduğuna, ebedi ve sürekli olduğuna, yok olmayacağına inanırsa, ya da bu dünya yok olduktan sonra artık bir başka dünya yoktur ve bundan böyle dirilme, hesaba çekilme diye de bir şey yoktur ve olmayacaktır, diye inanırsa, ya da Allah'ın şeriatının gereği haram kılınan veya farz kılınan şeylerin din bakımından mutlaka uyulması gereken bir vazife ve iman esası olduğunu kabul etmez, inanmazsa, sadece kendi heva hevesine göre şunlar gerekli/farzdır, şunlar da değildir diye hareket ederse, işte bu sayılan şeylerin hangisine ve hangi parçasına ya da yönüne olursa olsun eğer iman etmezse, bu kimse Müslüman değildir ve olmaz. Bu gibilerin kendileriyle Allah arasında kalan ve aynı zaman-

da bazı insanlarla kendi aralarında kalan şeyleri için haklarında Müslümanlara uygulanan hükümler uygulanmaz.

Ancak bu anlattıklarımızdan şöyle bir anlam da çıkarılmamalıdır: “Bütün bunlardan herhangi bir şeye iman etmeyen kimse Allah katında da kafirdir ve bu kimse ebedi olarak cehennem ateşinde kalıcıdır.” Evet böyle bir anlam çıkarılmamalıdır. Bundan biz şunu anlamalıyız. Durumları böyle olanlar hakkında dünyada İslâmî hükümler uygulanmaz, Allah’ın Müslümanlara farz kılmuş olduğu ibadetleri yerine getirmeleri bu gibilerinden istenemez. İslâm’ın haram kıldığı şeyleri, örneğin şarap, içki içme, domuz eti yeme ve bunların ticaretlerini yapma gibi şeylerden engellenemezler. Öldükleri zaman Müslümanlar tarafından yıkanmaz ve üzerlerine cenaze namazı kılınmaz. Nasıl ki bir kafirin Müslüman olan bir takım akrabası öldüğünde kafir olan kimse ona mirasçı olamıyorsa, Müslümanlardan onun yakın akrabası da onun malına mirasçı olamaz.

Bu kimselerin Allah katında da kesin olarak kafir olduklarına hükmetmek içinse, bu durum şuna bağlı bulunmaktadır. Yukarıda saydığımız temel iman esaslarını inkara veya bunlardan bir veya bir kısmını inkara bağlıdır. Durum kendilerine en doğru bir şekilde tebliğ edildiği halde, kendisiyle nefsi arasında olan şeye yani küfre ve yanlışa kesin olarak kani olduktan sonra bilerek ve sırf büyüklük taslayarak, inat için iman etmiyorsa veya dünya malım elimden gider, makamımı yitiririm ya da birileri tarafından kınanırım endişesiyle kabul etmez ve inanmazsa, işte bu kimse kesin olarak Allah katında da kafirdir.

Eğer kendisine bu sayılan inanç esasları ulaşmamış veya nefret ettirilecek bir şekilde ulaştırılmışsa yahut da doğru bir şekilde ulaştırıldığı halde meseleyi enine boyuna inceleyip gerçeği göremeyen kör biri ise, ya da gerçekten olayları anlayabilecek bir kapasitededir de, fakat buna rağmen meseleyi anlayamamış, buna muvaffak olamamışsa ve hep hakkı inceleme, araştırma, iyice ikna olabilmek için araştırmayı sürdürüyorsa, fakat bu araştırma ve incelemesi devam ederken ölüm gelip kendisini yakalamışsa, işte bu

durumda olan bir kimse Allah nezdinde ebedi olarak cehennem ateşinde yanmayı hakketmiş olan bir kafir olmaz.

İşin bu noktasında kendilerine İslâm akidesi ulaşmamış veya kötü bir şekilde nefret edecekleri bir durumda ulaştırılmış olan ya da İslâm akidesini araştırmakla birlikte kendi gayret ve çabalarına göre onun hüccetini iyice kavrayamamış olan uzak toplumlara gelince, kafirler için hazırlanmış olan uhrevi cezadan kurtulabilirler.

Kur'an'da söz edilen ve yüce Allah'ın asla bağışlamayacağı şirk gelince bu şirk yani Allah'a ortak koşma olayı sırf inatçılıktan ve büyüklük taslamaktan ileri gelmektedir. Nitekim bu türden bir şirkin içinde bulunanlar hakkında yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kendileri de bunlara yakinen inandıkları halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü onları inkar ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak!” (27, Neml, 14) ⁽⁸²⁾

Bu, Davha şehrinde Büyük Camide Ramazan ayında Teravih derslerimin birisinde Kitap ehlinin küfrüne dair hızlıca değinip geçmiştim. Ancak ben, orada bu konu üzerinde duracak, bunu takip edecek birilerinin olabileceğini ve bunu kullanacağını da bilemezdim. Nihayet değerli bazı dostlarım yakın bir zamanda bu olayı bana bildirdiler ve ben de hemen o yazıları bulmaya çalıştım ki, acaba bu konuda neler söylenmiş, öğreneyim istedim.

Yazıyı aldığımda gerçekten uzunca yazılmış olan bu makaleden dolayı şaşırmadım değil, büyük bir şaşkınlık geçirdim. Bu yazı Katar'da, Vatan Gazetesinde, **Serap Hafız** imzasıyla yayımlanmıştır. Doğrusu ben bunu Müstear bir ad olarak sanmıştım. Kendi kendime demiştim ki: “Doğrusu bu makale sahibi, kendi sözünün ya da makalesinin gerçekliliğinden söz eden bir isim tercih etmiş bulunuyor. Çünkü yazı gerçekten “**Serap**” görmekten ibaret bulunuyordu. Çünkü serap, ıssız çölde kişinin susuzluk sebebiyle su olmadığı halde çölde su varmış ya da görüyormuş zannına kapılarak ona doğru koşup gitmesi ve fakat oraya ulaştığında da sudan bir eserin

(82) Bak. El-İslam Akideten ve Şeriaten, s: 19-20. Daruşşark basımı

olmadığını görmesidir. Ben de bu yazarın böyle bir takma ad kullanarak gerçekten de serap gördüğünü sanmıştım.

Ancak bazı dostlarım bana dediler ki bu, gerçek bir isimdir ve bu ad bir erkeğin değil aynı zamanda bir kadının ismidir. Yani yazar bir bayandır. Her halükârda biz sözü yani makaleyi tartışalım, kimin söylediği veya yazdığı bizi ilgilendirmez. Gerçek şu ki ben de bütün gücümü toplayarak buna bir cevap yazmam gerektiğine karar verdim.. Böylece hakikati açıklamış, hüccet ve kanıtı da ortaya koymuş, Allah huzurunda da bir mazeret sahibi olmuş olacağım. Çünkü: **“Helak olanın açık bir delil ile gözüyle gördükten sonra helâk olması, yaşayanında açık bir delil ile yaşaması için..”** (8, *Enfal*, 42) ayeti hükmü çerçevesinde hak yerini bulsun istedim.

Belki de bu hanım kardeşimiz eksik bir kıraat sebebiyle konuyu tam kavrayamamış ve işleri birbirine karıştırmış ya da bir takım nasları birbirinden tamamen farklı olarak değerlendirmek suretiyle yahut da İslâm anlayışıyla tam da uyuşmayan bazı yanlış anlayış ve yaklaşımlar yüzünden böyle bir sonuç çıkarmış olabilir. Eğer gerçekten bu hanımefendi hakkı ve gerçeği aramaya çalışan biri ise, benim bu cevabım üzerine ona doğru yolu gösterecek ve Allah’ın izniyle ona gerçek olan yolu aydınlatacaktır. Eğer kendi düşünce ve kanaatinde ısrarcı biri ise, taassuba kapılmış durumda ise, konuyu ulaştırmış, tebliğ etmiş ve açıklamış olmam Allah katında benim için yeter. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Gerçek şu ki, size Rabbinizden basiretler-deliller gelmiştir. Artık kim gözünü açar uzağı görürse faydası kendisinedir. Kim de körlükte ısrar edip görmezse kendi aleyhinedir. Ben üzerinizde bekçi değilim.” (6, *En’am*, 104)

ĞAYBA İMAN ETMENİN MAHİYETİ

Bayan yazarımız diyor ki: “Kur’an ve Nebevi Sünnet açısından İmanın temel kavramı; “Ğayba iman etmektir.” Yani Hz. İb-

rahim'in dinine göre Allah'a ve ahiret gününe iman etmek, demektir. Küfür ise gayba imanının aksidir. Yani Allah'a ve ahiret gününe iman etmenin tersi inkardır. Allah'a şirk koşturmak ise, Allah'ı inkar etmek hükmündedir.

Ben buna ilişkin olarak Allah'a ve ahiret gününe iman etmenin vucubuna dair ayet-i Kerimleri zikrettim. Bununla beraber biz, gayba iman etmenin zaruriliğine yani mecburiliği inancına sahibiz. Nitekim Allah'a ve ahiret gününe iman etmek de bu gayba iman kavramı içerisinde yerini bulur. Ancak bizim hanımefendiyle aynı inançta olmadığımızı şu açıdan belirtmek isteriz. Bu bayan, Nübüvvet ve risalete iman etmeyi gayba iman etmenin dışına çıkarıyor, bunu ona dahil etmiyor. Oysaki yüce Allah'ın kitaplarına, Resullerine yani peygamberlerine iman etmek, gayba iman etmenin bir parçasıdır. Bunda asla kuşku duyulacak bir şey de yoktur.

Sanki bu bayan şöyle bir vehme kapılır gibidir. Kitaplar iman etmek demek, üzerinde yazı yazılmış olan yapraklara ve kendisiyle yazı yazılan kalem ve mürekkebe iman etmek olarak anılıyor gibidir. Böyle bir vehmi ve yanılgısı var gibi... Bunun içindir ki bunu gayba imandan saymamaktadır. Yine bu bayan şöyle bir vehme daha kapılmaktadır. Peygamberlere iman demek, yani onların gözler önünde görülen ve hareket eden şahıslarına iman etmek olarak anlayıp değerlendirdiğinden, bunu da gayba iman içerisinde saymamakta ve kabul etmemektedir. Oysa bundan asıl kasıt şudur:

Yüce Allah'ın Resullerine melekler aracılığıyla veya doğrudan ilham yoluyla vahyettiğine ve onlara kitaplar indirdiğine, kendilerine emir ve yasaklar ulaştırdığına iman etmek demektir ki, işte bütün bunlar gaybı ilgilendiren şeylerdendir. Çünkü Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman etmek demek, bizzat gayba iman etmenin kendisidir.

Bayan yazarımız bazı ayet ve hadisleri kendisi için şahit ve delil olarak göstermekte ve bu ayet ve hadislerde geçen, ve soyut olarak; "Allah'a ve ahiret gününe iman etmekten" söz eden ve

fakat bu ayet ve hadislerde “Peygamberlere iman etmeyi” içermeyen bu türden ayet ve hadislerle yetinmiştir. Böylece de, bu delilleri, kendisi için kesin ve kati nasslar olarak yeterli görmüştür. Oysa o bu davranışıyla kesin olarak yanılmaktadır ve yanılmıştır.

Oysa Kur’an ve hadis nassları bazen mücmel yani kısaltılarak konuyu anlatırlar, bazen de yeri geldiğinde ise bunu açarlar. Hatta bazen de öyle olur ki, iman ile alakalı olan her hususu ve her rüknü bile açıklar. Nitekim yüce Allah’ın şu ayetlerinde bunu görebilmekteyiz:

“Fakat gerçek iyilik yapan kimse Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder, mala olan sevgisine rağmen onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelerin özgürlüğüne harcar, namazı doğru bir şekilde kılar, zekatı verir. Söz verdikleri zaman verdikleri sözleri yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte imanlarında asıl doğru ve samimi olanlar bu özellikleri taşıyanlardır. Allah’ın emirlerine bağlılık gösteren ve yasaklarından uzak duran gerçek takva sahipleri de işte bunlardır.” (2, Bakara, 177)

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti. Müminler de iman ettiler. Hepsi de Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. Onlar: “Allah’ın peygamberleri arasında asla hiçbir ayırım yapmayız, işittik ve itaat ettik, Rabbimiz! Mağfiretini dileriz. Çünkü dönüş sanadır” dediler.” (2, Bakara, 285)

Bazen de sadece Allah’a ve ahiret gününe iman etmekten söz ederler. Nitekim bayan yazarımızın verdiği ayet örneklerinde ve başkaca ayetlerde görüldüğü gibi. Bunun böyle olması ise, Allah’a iman etmek ve Ceza günü denilen ahirete iman, imanın en büyük iki rüknü ve temeli olması itibariyledir.

Bazen de sadece Allah’a ve Resullerine imandan söz eder. Nitekim yüce Rabbimizin şu ayetlerinde bunu görmekteyiz.

“Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, evet işte onlar, Rableri yanında sözü ve özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir. Onların mükâfatları ve nûrları vardır.” (57, Ha-did, 19)

“Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşuşun.” (57, Hadid, 21)

Bazen de Allah'a iman ile Allah'ın Resullerine indirdiklerine imandan söz eder. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Ey müslümanlar deyin ki: “Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Esbata-torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlere ve Rableri tarafından öteki peygamberlere verilenlere iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden asla ayırmayız. Ve biz müslümanlar olarak yalnızca Allah'a teslim olduk.” (2, Bakara, 136)

Bazen de Allah'ın indirdiklerine imandan söz eder. Allah şöyle buyurur: **“Ey kitap ehli Yahudiler! Biz bir takım yüzleri silip tanınmaz duruma düşürüp arkalarını çevirmezden, yahut onları, cumartesi gününe saygısızlık eden kimseleri lanetlediğimiz gibi lanetlemeden önce gelin size gelen Tevrat'ı doğrulamak üzere indirdiğimiz Kur'an'a iman edin! Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.” (4, Nisa, 47)**

Yine yüce Rabbimizin İsrail oğullarına şu buyruğuna bakın: **“Elinizdeki Tevrat'ın aslını doğrulayıcı olarak indirdiğim Kur'an'a iman edin! Onu inkar edenlerin ilki olarak başını çeken siz olmayın! Ayetlerimizi az bir fiyatla-dünya pahasına satmayın. Ve sadece Bana karşı gelmekten korkun!” (2, Bakara, 41)**

Kimi zaman ise Kur'an'da sadece yüce Allah'a imandan söz eder ve imanın diğer temel esaslarından söz etmez. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: **“Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış-gönderilmiş en hayırlı bir ümmetsiniz. Allah'ın istediği**

doğrultuda iyilikleri emreder, kötülükleri meneder ve Allah'a iman edersiniz.” (3. *Al-i İmran*, 110)

“Öyleyse her kim Tağutu reddedip Allah'a iman ederse işte o, muhakkak kopması mümkün olmayan sapasağlam kulpa yapışmıştır.” (2. *Bakara*, 256)

“Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür.” (64. *Teğabun*, 11)

“Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar.” (65. *Talak*, 11)

Aksine bazı yerlerde ise yüce Allah sadece iman etmek sözünü söyler ve imana bağlı şeylerden söz etmez. Nitekim Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetleri sadece, “Ey iman edenler!” diye başlar. Ayrıca şu ayetleri de örnek olarak zikrederim. Allah şöyle buyurur: “Allah iman edenlerin velisi ve dostudur. Onları karanlıklardan nura-aydınlığa çıkarır.” (2. *Bakara*, 257)

“Allah, iman edenleri korur.” (22. *Hac*, 37)

Bu ve benzeri örnekler Kur'an'da sayılamayacak kadar çoktur.

Şimdi verdiğimiz örneklerde görüldüğü gibi bazı ayetlerde iman ile alakalı bazı temel esaslara ya da rükünlere değinip bazılarında değinmemesi veya sadece bazılarının zikredilmiş olması, bir kısmıyla yetinilmiş olması, diğer esaslar ya da rükünler gereksizdir, onlara ihtiyaç yoktur anlamında değildir. Çünkü Kur'an'ın bir kısmı diğer bir kısmını tefsir eder, açıklar. Bir kısmı diğer bir kısmını doğrular. Bir yerde mücmel yani kısa olarak detaylara inilmeden verilen bir husus bir başka yerde daha etraflı olarak anlatılabilir. Bir yerde müphem yani kapalı ve anlaşılamaz gibi gözüken bir nokta bir başka yerde daha açık olarak anlatılmış olabilir ve böyle de olmuştur. Bir yerde mutlak bir ifade gibi olan bir husus bir diğer yerde bu kayıtlanmış olarak zikredilebilir. Bu itibarla mutlaka Kur'an'ı bir bütün olarak alıp değerlendirmeli ve okumalıdır. Bu, gereklidir ve zo-

runludur. Biz Müslüman kimseler olarak Kur'an'ın bir kısmına inanıp bir kısmını da inkar edemeyiz. Bütününü iman etmekle yükümlüüz. Eğer bu Kur'an Allah'tan başkasının katından gelen bir kitap olmuş olsaydı bunda mutlaka bir çok farklılıklar ve birbiriyle çelişen durumlar bulabilirdi. Kur'an asla öyle değildir.

Örneğin bazı nasslarda, sadece **“Allah'tan başka ilâh olmadığına şهادette bulunmak”** ifadesiyle yetinilmiş olması gibi. Çünkü bu ifade, Arap müşriklerine karşı olan bir sözdür. Zira onlarla asıl kavga ve anlaşmazlık noktası tevhit konusunda idi. Dolayısıyla bunlar; **“La ilâhe illallah”** yani **“Allah'tan başka ilâh yoktur”** dedikleri zaman, böylece bunu söylemekle Hz. Muhammed (sav)'e icabet etmiş olmaktadır. Bu ifadeden, bunlar **“La ilâhe illallah”** dedikleri zaman, ne önce geçenlerden ve ne de sonrakilerden hiçbir kimse, **“Bu kimseler böyle demekle sadece Allah'a iman ettiler de Muhammed'i inkar ettiler”** gibisinden bir anlam veya kavram çıkarmamışlardır. Böyle dediklerinde bu kimseler kurtuluşu eren mümin kimseler oluyordu.

Ben burada hanımefendi yazara Buhari ve Müslim'den bazı hadisleri hatırlatmak isterim. Çünkü kendisi bu kaynaklardan sadece, **“La ilâhe illallah”** kelimesini ilan eden hadisleri örnek olarak sunmuş, imanın diğer rükünlerini içeren hadsileri es geçmiştir, onlara temas etmeden olayı geçiştirmiştir.

Örneğin şu bilinen meşhur Cibril hadisi örnek olarak vereyim. Hz. Peygamber (sav)'e, **“İman nedir?”** diye sorması üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştu: **“İman:Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inanman, öldükten sonra dirilmeye de iman etmendir.”** (83)

Bunun bir örneği de İbn Ömer tarafından rivayet olunan şu hadistir. Resulüllah (sav) şöyle buyurmuşlar: **“İnsanlarla, onlara Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın**

(83) Bak. Ellü'lüü ve'l-Mercan, Fima İttefeka aleyhi'-Şeyhan, Hn.15

Resulü olduğuna şahitlikte bulunup, namazlarını kılıncaya ve zekatlarını verinceye kadar savaşmakla emrolundum.” (84)

Bir de Ubade b. Samit tarafından rivayet edilen şu hadise bakalım. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlar: **“Kim Allah’tan başka ilâh olmadığına, Onun şeriki bulunmadığına ve bir tek olduğuna, Muhammed’in de Onun kulu ve elçisi, İsanın da Onun kulu ve elçisi ve Onun Meryem’e ilka ettiği, üfleyip attığı kelimesi ve Ondan bir ruh olduğuna, cennetin hak, ateşin de hak olduğuna şahitlik ederse, Allah onu bulunduğu amel gereği cennetine sokacaktır.”** (85)

Bir de İbn rivayet ettiği şu hadise bakalım. Allah Resulü (sav) Hz. Muaz b. Cebel’i Yemen’e gönderdiği zaman ona şöyle buyurmuştu: **“Doğrusu sen, Kitap ehli olan bir toplumun arasına gideceksin. Onlara gittiğin zaman, kendilerini, Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in de Allah’ın Resulü olduğuna şehadette bulunmaya davet et! Eğer bu konuda sana itaat ederlerse bu defa onlara; kendilerine beş vakit namazın farz kıldığını bildir...”** (86)

Bir başka örnek. Abu Hureyre tarafından rivayet olunan şu hadistir. Resulüllah (sav) şöyle buyurmuşlar: **“Varlığım elinde olan Allah’a yemin ederim ki, bu ümmetten ister bir Yahudi, ister bir Hristiyan beni duymamış olsun da sonra da benim kendisiyle gönderildiğim şeye iman etmeden ölürse, o kesinlikle cehennem ateşi ehliendir.”** (87)

Bir de bu bayan yazarımız, Kitap ehlinden olan müminlerin imanları, Hz. İbrahim’in dinindeki ölçülere, esaslara uygun olması şartını getiriyor. Ben bu bayanın Hz. İbrahim’in dinini nereden ve nasıl öğrendiğini ve bu konuda hangi ve nasıl bir kaynağa dayandığını da doğrusu biliyor değilim.

(84) Bak. Önceki kaynak, H.15-16

(85) Bak. agk. H.17

(86) Buhari, Zekat: Hd.1496. Müslim, İman.

(87) Ebu Hureyre’den Müslim iman bahsinde rivayet etmiştir. Hd.153

Oysa aslında Hz. İbrahim (as)'in dinine ait tek ve yegane kaynak İslâmî kaynaktır, başka değil. Yani Kur'an'dır ve bir de Sünnet'in açıkladıklarıdır. Kur'an-ı Kerim tek ve biricik semavi belgedir. Ki biz tüm bilgilerimizi ona dayanarak, ona güvenerek ve iman ederek ondan almaktayız ve bu konuda o kitaba hiçbir batılın, bir vehmin ve tahrifin girmediği, sokulamadığı bu kitaptan hiçbir korku ve endişemiz olmaksızın hep ondan alırız.

Müteşabihlere Tabi olmak:

Ben, "İslam'da en üstün başvuru kaynağı Kur'an ve Sünnet" adını verdiğim eserimde uyarmıştım ve bu konuyu ayrıca, "Kur'an-ı Azim karşısında nasıl bir muamele içinde olmalıyız" adlı eserimde de ayrıca bu konuyu tenkid babında mesele üzerinde durmuştum. Burada özellikle oldukça büyük bir önem arzeden ve gerçekten de tehlikeli bir noktaya insanı götürecek bir konuya dikkat çekmiştim. Bu konu "Müteşabihat" konusuydu. Yani nasslardan müteşabih olanlara yönelip de, "Muhkem olanlara" sırt çevirme, onlara bakmama konusu idi. Çünkü bu, Al-i İmran suresi yedinci ayetinde de belirtildiği gibi kalplerinde eğrilik bulunan kimselerin gideceği ve başvuracakları yoldur. Yüce Allah bu ayetinde şöyle buyurmaktadır:

"Fakat kalplerinde eğrilik bulunup da haktan batıla yönelenler sadece fitne çıkarmak, inananları şüpheye düşürmek ve onları farklı yorumlamak için müteşabih ayetleri hep gündeme getirip bunlarla uğraşır dururlar." (3, Al-i İmran, 7)

Bu, ilimde derinleşip dinde sağlam ve köklü bir bilgiye sahip olup da yüksek bir payeye erenlerin yapacakları bir davranış değildir. Çünkü bunlar müteşabihleri muhkem olanlarına götürürler, zira asıl ve temel olanlar muhkemlerdir. Onlarsız müteşabihi ele almazlar. Bunlar kitabın anası, temeli, esası ve en önemli olanlarıdır. Bu itibarla müteşabihleri ancak muhkemlerin ışığında ele alıp değerlendirmek ve o çerçevede yorumlamak gerekir. Çünkü müteşabih-

leri belli bir kalıba göre değerlendiren ve hüküm veren bu muhkemlerdir.

Ne yazık ki bu kimseler olayı tersinden ele alıyorlar, bunu da kendi nefislerine, heva ve heveslerine uyarak yapıyorlar yahut da bu işi bilmeyenlerin heva ve isteklerine uygun davranarak yapıyorlar.

Görüyoruz bu yazarımız hanımefendi –Allah bizi de onu da hidayete, doğru yola ilet sin- nasslardan müteşabih olanlarının ardına takılıp koşmaktadır. Bu müteşabihlerden kendi yazdıkları için bir dayanak bulmaya gayret ediyor. Kesin olan nassları ise görmezlikten geliyor. Oysa bu kesin nassların delaletleri katidir, kesindir, herhangi bir şekilde kıymetini düşürecek bir ihtimale de meyden vermeyen nasslardır bunlar. İşte bayan yazarımız bunları görmezlikten geliyor ve özellikle de müteşabihlere dayanmaya çalışıyor. Bu konuda, bu müteşabihlerin delaletleri ve anlaşılması için de bu ümmetin alimlerinin görüşlerini nakletmeye, delaletlerini aktarmaya da yanaşmıyor, buna itibar bile etmiyor. Sadece bir tek defaya mahsus olarak İbn Atıyye’den bir alıntı yapmış, fakat yapmış olduğu bu alıntısında haktan bir eser yok, onu bile tatmin edecek bir şey yok.

Bayan yazarımız burada yüce Allah’ın şu kavline dayanıp güvenmektedir:

“Ey Peygamber! Ellerin de Tevrat ve içinde de Allah’ın hükmü olduğu halde nasıl oluyor da aralarında hükmetmen için onlar seni hakem tayin ediyorlar? Oysa daha sonra senin verdiği hükmün ardından yüz çevirip gidiyorlar. Gerçi onlar aslında senin peygamberliğine de, kendi kitaplarına da iman etmiş kimseler değiller.” (5, Maide, 43)

Kaldı ki bu ayette söz konusu edilen ve amaçlanan hüküm, kitap ehlinin uygulanmasından kaçmaya çalıştıkları Recm ile alakalı hükmüdür. Nitekim araştırmacı sayın bayanın da Buhari’nin Sahihinden alıntılar yaparak yaptığı nakil de böyledir.

Yine bu sayın bayan yazar yüce Allah’ın şu kavline dayan-

maktadır: “Öyleyse İncil’e inananlar da, Allah’ın İncil’de indirdiği hükümlerle hüküm versinler. Kim Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse, onlar Allah’a itaatsızlık edenlerin/karşı çıkanların ta kendileridir.” (5, Maide, 47)

Burada asıl amaçlanan şey; yüce Allah’ın Hz. Muhammed’in kendisi ve risaleti hakkında indirmiş olduğu hüküm ile başkaca vasiyetler ve ahlâka ilişkin hükümlerle alakalı olan hükümlerdir.

Aslında bu konuda en uygun olan gerçek ve hareket tarzu şu olmalıdır. Acaba bu konuda bu iki ayetle alakalı olarak ümmetin ihtisas sahibi yani uzman imamları, tefsir bilginleri daha önce geçenlerden olsun, sonra gelenlerden olsun acaba ne dediler veya ne demişler bunlara bakılmalıdır.

Acaba bu sayın bayan şunu mu demek istiyor: Bu söylenilenlerin hiçbirine gerek yoktur. Kendisi ümmetin bütün alimlerinden, müfessirlerinden, muhaddislerinden, kelimcilerinden ve fakihlerinden daha mı üstün bir bilgiye sahipler?!

Bu ayetler hakkında Menar sahibinin dedikleri:

Bu ayetlerin tefsiriyle alakalı olarak Menar sahibinin dediklerine bakmak gerekir. Şimdi gel, sen de benimle beraber, sayın bayan yazarın kendisi için şahit ve delil olarak ileri sürdüğü ayetler hakkında Menar Tefsirinde neler yazılı, birlikte okuyalım. Bu da yüce Allah’ın şu kavlidir:

“Ey Peygamber! Ellerin de Tevrat ve içinde de Allah’ın hükmü olduğu halde nasıl oluyor da aralarında hükmetmen için onlar seni hakem tayin ediyorlar? Oysa daha sonra senin verdiğin hükmün ardından yüz çevirip gidiyorlar. Gerçi onlar aslında senin peygamberliğine de, kendi kitaplarına da iman etmiş kimseler değiller.” (5, Maide, 43)

Menar sahibi diyor ki: “Bu, yüce Allah’tan peygamberine ait bir taaccüp ifadesidir, hayret durumudur. Çünkü bu, toplumun en şaşkınlık ve garabet uyandıran durumlarından birini açıklamaktadır. Çünkü bu toplumun kendisi bir şeriatın sahibi oldukları halde,

kendi şeriatlerinden yüz çevirip, bir başka şeriatla yani yeni bir şeriat ile gelen bir peygamberin huzurunda muhakeme olmak istiyorlar, onu hakem kabul ediyorlar. Oysa kendileri bu yeni şeriata iman etmemektedirler.

Yani nasıl oluyor da onlar zina eden iki kişinin durumu ile alakalı olarak veya bir diyet meselesiyle ilgili olarak gelip seni hakem tayin ediyorlar? Oysa onların yanında kendi şeriatlerini içeren kitapları, Tevrat bulunmaktadır. Tevrat'ta o konu ile alakalı, seni hakem kabul ettikleri şeyde, Allah'ın hükmü yer almaktadır. Önce senin hükmünü kabul ettikleri ve o hükmü kendi şeriatlerinde var olan hükme tercih ettikleri, o hükmü de o şeriata uygun olduğuna göre, bunlar da ondan hoşnut kaldıkları halde neden daha sonra senin hükmünden yüz çevirdiler?

Yani eğer sen bu konuda düşünecek olursan, onların ne denli şaşılacak ve hayret uyandıracak bir şeyin peşinde olduklarını göreceksin. Çünkü bunun asıl sebebi, bunlar aslında ne Tevrat'a ve ne de sana doğru dürüst olarak iman etmiş değillerdir. Ancak onların hali haklarında gelen şu ayette ifade edilen durum gibidir. Allah onlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

“Heva ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın kendi katındaki bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısın?” (45, Casiye, 23)

Doğrusu, bir şeriate doğru dürüst iman etmiş olan bir kimse veya toplum onu bırakıp bir başka şeriate yönelmez. Ancak şu şartla yenisine geçebilir. Yani yeni kabul edip inandığı ve yöneldiği şeriat aynı şekilde önceki şeriatını teyid eden yani destekleyen bir şeriat olarak Allah tarafından şeriat olarak öngörülmüş ise olabilir. Ya da herhangi bir hikmet gereği, kulların durumuyla alakalı olarak zamanın değişmesine bağlı bir şekilde önceki şeriat neshedilmiş yani yürürlükten kaldırılmış ise olabilir.

Oysa bunlara gelince, bunlar Tevrat'ın hükmünü terkettiler. Halbuki bu Tevrat onları bu şeylere iman etmeye ve onlara tabi olmaya çağırıyor. Ama bunların heva ve heveslerine uymadığından, işlerine gelmediğinden dolayı onu bırakmışlardır. Bu itibarla bunlar ne Tevrat'a inanırlar ve ne de sana iman ederler. Bununla beraber onlar Hz. Musa'ya Tevrat'ı ve sana da Kur'an'ı indiren Allah'a da iman etmezler.

Bazen onlar da inanan kimselerdir diye söyleyenler olabilir ve bunlar da aynı şekilde kendilerinin mümin yani inanmış kimseler olduklarını zannederler. Fakat imanın kalp ile kesin anlamda inanmaktan ve inandıklarını da duyarlı ve titiz bir şekilde işin önemine bağlı olarak buna uymaktan ibaret olduğundan bile gafil ve habersiz kimselerdir. Evet kişi kesin olarak inanıyorsa, mutlaka inandıklarını pratik yaşamında da uygular ve dili de o inancını konuşarak açığa vurur. Ancak dil bazen ya bilerek veya bilmeden yalan söyleyebilir. Dolayısıyla kim yakinen inanıyorsa, onu izan ile kavrar, izan ile kavrayan bir kimse de bildikleriyle amel eder, hayatında onu pratiğe döker. Çünkü bilinçli bir iman ya da inanma, irade üzerinde en üstün güce sahip olur. İrade ise, kişinin organlarıyla gerektiği gibi amel etmesini sağlar.

Bugün elimizde mevcut olan Tevrat'taki Recm yani zina eden kadın ve erkeğin şartlarına göre taşlanarak öldürülmesi hükmüne gelince, bu hüküm Tevrat'ta sadece zina edenlerden bazılarına uygulanır. Herkese uygulanmaz.

Tevrat'ın 22 bölümünde Tesniye Kitabında, evlenen kimsenin nikahlandığı kız eğer bakire çıkmazsa ve hiç evlenmediği halde dul olarak görülürse, bu durumdaki bir kız babasının kapısı önünde taşlanır:

22. bölümde diyor ki: "Eğer bir başkasının eşi olduğu halde bir erkek, eşi olan yani evli bulunan bir kadınla beraberce aynı yatakta bulunurlarsa, her ikisi de öldürülürler. Yani kadınla beraber yatan erkek ile kadın öldürülürler. Böylece İsrail oğullarından kötülük uzaklaştırılmış olunur, çıkarılır."

23- “Eğer bu kadın henüz evlenmemiş bekar bir kız ise ve aynı zamanda bir adamın da sözlüsü ya da nişanlısı durumunda ise, herhangi bir adam şehirde o kızı bulur da onunla beraber olur ve onunla yatarsa, bu durumda bunların her ikisi de bulundukları şehrin kapısına-dışına çıkarılırlar ve orada her ikisi de ölünceye kadar taşlanırlar yani recm olunurlar. Bunun sebebi, kız, kendisi bir şehirde yani kalabalık bir toplum içerisinde bulunmaktadır, böyle olduğu halde kurtulmak için imdat istememiş ve bağırıp çağırarak kendisinin imdadına yetişecek birilerini böylece bir çaba göstermemiştir. Bunun için taşlanıp öldürülür. Adama gelince, bu da arkadaşının eşini baştan çıkarıp zelil kılmıştır. O halde şer yani kötülüğü aranızdan çıkarmış olursunuz.”

Daha sonra zina ile alakalı olarak başka hükümlerden söz ediyor. Bu hükümlerden biri zina eden iki kimseden birinin öldürüleceği, bir başka hükümde ona yapılan zinaya karşılık bir ceza ödenmek suretiyle, onunla zina yapan kimsenin o kadınla evlenmesi hükmü gibi...

Özellikle burada dikkat çekilmesi gereken nokta şudur; Hristiyan davetçiler bu ve benzeri ayetleri hüccet yani delil kabul ederek, kendilerinin ellerinde bulunan Tevrat ile Yahudilerin elinde bulunan Tevrat'ın işte bu Tevrat olduğunu ve Allah'ın Musa'ya indirdiği Tevrat'ın ta kendisi olduğunu savunuyorlar ve bu Tevrat herhangi bir tahrife ve değiştirilmeye maruz kalmadığı gibi değiştirilmiş de değildir diye de iddia ediyorlar. Bu Tevrat'ta tahrif de yok tağyir de yok diyorlar.

Bunların bu şekilde bir iddiaya kalkışma nedenleri de şundandır. Bu Hristiyanlar da tıpkı o Yahudiler gibi Kur'an'dan işlerine geleni, nefislerine uygun olanını alıyorlar ve heva ve heveslerine uymayanını, işlerine gelmeyenini de kabul etmeyip karşı çıkıyorlar.

Oysa mümin olan kimseler yani inanmış olanlar, Kitabın bütününe iman ederler ve etmek zorundalar. Bu Kitap yani Kur'an ise bize şunu açıklamaktadır. Bu toplumların yanında Tevrat yani Şeri-

at bulunmaktadır ve bu Tevrat'ta da Allah'ın hükmü vardır. Özellikle de kendilerine hakemlik yapması için Hz. Peygamber (sav)'e başvurdıkları mesele ile ilgili hüküm ellerindeki Tevrat'ta mevcuttur. Yüce Allah da doğru söylemiştir. Zaten O, doğru söyleyenlerin en doğru olarak söyleyenidir.

Yine Kitap bize şunu da açıklamıştır: Kitap ehli olan bu kimseler yani Yahudiler bu kelimeleri yerlerinden ve yerlerinden sonra geleni de değiştirdiler ve bunlar kendilerine öğretilmiş olan Tevrat hükümlerinin önemli bir bölümünü de unuttular. Doğrusu bunlar, kitabın bir kısmını veya bölümünü unutan ve onu yitiren aynı zamanda kendilerine bir pay da verilmiş olan kimselerdir. Nitekim bu gerçeği bildiren yüce Allah şu buyruğuyla doğru söylemiştir:

“Kitap ehli kelimelerin yerlerini değiştirip tahrif ederler ve kendilerine öğretilen Tevrat hükümlerinin önemli bir bölümünü de unuttular.” (5, Maide, 13)

Kur'an ümmeti ya da toplumu, Kur'an sayesinde ümmilikten yani cehaletten ve bilgisizlikten, okur-yazar olmaktan kurtulup Kitap ehli Yahudi ve Hristiyanların ve Babil gibi diğer toplumların tarihleri hakkında bilgi sahibi olduklarında gerçekleri öğrenmiş oldular. Böylece Kur'an'ın bu konuda verdiği haberlerin tümüyle gerçek olduğunu gördüklerinde, bunun Allah tarafından bu gerçekleri bildiren mucizeler olduğunu görüp öğrendiler.

Çünkü bu bilgileri sonunda gördüler ki Yahudiler, Musa'nın yazdığı Tevrat'ı kaybetmişler ve bir daha da bulamamışlar. Ancak ellerinde Tevrat diye sundukları kitapları ise, bunların bilgilerinden olup da hafızalarında Tevrat'tan kalmış olan bilgileri, kendi hafızaları doğrultusunda olmak üzere ve aynı zamanda Tevrat ile hiç alakası bulunmayan bir takım hükümler de karıştırarak meydana getirdikleri ve Tevrat diye halka yutturdıkları bir kitaptır. Nitekim bunların ellerindeki mevcut Tevrat da zaten bizim başka yerlerde de belirttiğimiz gibi bu gerçeği kanıtlamaktadır.

İşte bu kanıtlardan biri Al-i İmran suresinin baş tarafının tefsi-

ri ile yine bu surenin 14 ve 15. ayetlerinin tefsiridir. Şimdi diğer bir surenin şu ayetlerinin meallerine bir bakalım.

“Hiç şüphesiz içinde hidayet ve nur bulunan Tevrat’ı Biz indirdik. Emirlerine bağlı kalarak kendilerini Allah’a teslim eden peygamberler, Yahudiler arasında meydana gelen olaylarda Tevrat’ta yer alan esaslara göre hükmederlerdi. Nitekim kendilerini Rablerine adayan hikmet erbabı kimseler ile din bilginleri de Allah’ın kitabını koruyup kollamakla görevli kılınmaları bakımından onunla hükmederlerdi. Hepsi de o kitabın Allah tarafından olduğuna şahit idiler. Öyleyse insanlardan korkup boyun eğmeyin, yalnızca benden korkarak emirlerime boyun eğin. Tevrat’ta yer alan ayetlerim doğrultusunda amel etmeyi bırakıp da onları basit bir dünyalık karşılığı satmayın. Kim Allah’ın indirdiği hükümlerle hükmetmez de başka hükümlerle hükmederse, onlar kafirlerin ta kendileridirler.

Biz Tevrat’ta onlar için: Canın alınmasına karşılık canın alınmasını, gözün oyulmasına karşılık gözün oyulmasını, burunun kesilmesine karşılık burunun kesilmesini, kulağın koparılmasına karşılık kulağın koparılmasını, dişin kırılmasına karşılık dişin kırılmasını ve bütün yaralamalara karşılık olarak da yine benzer bir karşılığı ceza olarak emrettik/farz kıldık. Ancak kim iyilik olarak hakkından vazgeçip karşı tarafı bağışlarsa, işte bu davranış kendi günahlarının bağışlanması için bir kefareet/karşılık olur. Kim kısas ve diğer hükümleri uygulamada Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kendilerine en çok yazık eden zalimlerin ta kendileridir.

Kendisinden önce gelen Tevrat’ı doğrulayan olarak peygamberlerin izi sıra arkalarından Meryem oğlu İsa’yı peygamber olarak gönderdik. Biz ona İncil’i verdik. Onda dalâletten hidayete, cehalet körlüğünden aydınlığa çıkaran hükümler bulunmaktadır. O kendinden önce gönderilen Tevrat’ı ve hükümlerini de doğrulayandır. Ve o Allah’ın emir ve yasakları doğrul-

tusunda hareket edenlere/sakınanlara yol gösteren ve öğüt veren bir kitaptır.

Öyleyse İncil'e inananlar da, Allah'ın İncil'de indirdiği hükümlerle hüküm versinler. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, onlar Allah'a itaatsızlık edenlerin/karşı çıkanların ta kendileridir." (5, Maide, 44-47)

Menar tefsirinin yazarı şöyle diyor: "Bu ayetlerin öncesi ve sonrası yani siyak ve sibakı itibariyle bunlardan amaç, şu gerçeği açıklamak içindir. Allah tarafından gönderilmiş olan Tevrat İsrail oğullarının hidayeti amacıyla gönderilmiştir. Ancak bozuk tıynetleri, yaşayış ve inançları sebebiyle Tevrat ile amel etmekten yüzçevirdiler. Bunun aynı açıklaması İncil ve ona inandıklarını söyleyenler için de geçerlidir. Daha sonra buradan, ileride gelecek olan Kur'an'ın indirilmesi, meziyeti ve hikmeti konusunu anlatmaya geçiyor.

İşte bundan anlaşılan şudur. Hidayetten yani din sayesinde doğru yolu bulmaktan kasıt, şu gerçeğin bilinmesi ve bundan ders çıkarılmasıdır. Bir kimse bağlı bulunduğu dinin gereklerini eğer yerine getirmiyor ve uygulamıyorsa, sadece ona mensup olmak ona bir yarar sağlamaz. Çünkü toplum dinlerinin gösterdiği doğru yoldan ve bunun nurundan yararlanıp faydalanmıyor. Bu ise ancak o dinin öngördüğü hükümleri yerine getirmek, uygulamak, ayakta tutmak ve onunla amel etmekle sağlanabilir. İşte kitap ehli Yahudi ve Hristiyanların heva ve heveslerini kendi dinlerinin üstünde tutup dinlerini ve onun kitabını bir yana bırakmaları, kendilerini Kur'an nurunu ve onun gösterdiği doğru yolu görmekten kör kılmıştır. O hakkı görmez olmuşlardır. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Hiç şüphesiz içinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı Biz indirdik." (5, Maide, 44)

Yani "bizim Musa'ya indirdiğimiz Tevrat, hem akait yani inanç temellerine ilişkin hususları ve hem de diğer hükümleri kapsayan ve insanları doğru yola yönelten bir kitap olarak indirdik. İş-

te bu Tevrat sayesinde İsrail oğulları putperest ve sapık Mısır toplumunun putperestlik ve sapıklık inancından çıkıp kurtulacaklardır. Bu sayede hem dinleri ve hem de dünyaları konusunda bağımsızlık yolunun nurunu, aydın geleceğini görmüş olacaklardır” demektir. Çünkü bu ayetin devamında şöyle buyurulmaktadır:

“Emirlerine bağlı kalarak kendilerini Allah’a teslim eden peygamberler, Yahudiler arasında meydana gelen olaylarda Tevrat’ta yer alan esaslara göre hükmederlerdi.” (5, Maide, 44)

Biz bu Tevrat’ı hükümleri kanun ve yasa olarak uygulansın, peygamberler onunla hüküm versinler diye indirdik. Yani Hz. Musa ve ondan sonra gelecek olan İsrail oğulları peygamberleri belli bir süreye kadar bunun hüküm versinler için indirdik. Bu süre Mer-yem oğlu İsa’nın peygamber olarak gönderilmesiyle son bulmuştur. Ki bu peygamberler gayet ihlas içerisinde olarak kendilerini tamamen Allah’a teslim etmiş ve Hz. İbrahim (as)’in dini üzere olan kimselerdir. Çünkü İslâm bütün peygamberlerin dinidir.

Dolayısıyla Yahudilerin ve Hristiyanların tefrikaya, bölünüp parçalanmaya yönelik geliştirip ortaya koydukları her şey batıldır, geçersizdir ve apaçık bir dalâlet ve sapıklıktır. Ancak bunu Yahudi olanlar, yani özellikle Yahudilere uyguluyorlar. Çünkü Tevrat’taki hükümler evrensel değil, herkese uygulanacak hükümler değil, sadece Yahudilere özgü olan bir şeriatın hükümleridir. İşte bunun içindir ki onların en son peygamberi olan Hz. İsa şöyle demiştir: “Ben ancak hurafeci ve sapık İsrail oğullarının bu hurafeci ve sapıklarına gönderildim.” Hz. Davud’un, Hz. Süleyman ve Hz. İsa’nın bundan başka bir şeriatleri yoktu.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **“Öyleyse İncil’e inananlar da, Allah’ın İncil’de indirdiği hükümlerle hüküm versinler.”** (5, Maide, 47)

Cumhur bu ayetin orijinalini yani aslını, emir kipiyle, **“Ve’l-Yahküm”** olarak okumuşlardır. Aslında bu, olayı hikaye etmek, anlatmaktır. Burada, **“Kavl”** yani **“söylemek, buyurmak ya da**

“demek” anlamındaki bu ifade hafif olunmuştur. Bu gibi örnekler Kur'an-ı Kerim'de oldukça fazladır. Yani bu cümle şöyledir:

“Biz, İncil ehline-Hristiyanlara, Allah'ın kendilerine indirdiği hükümlerle hükmetsinler, diye söyledik.” Yani bu hükümlerle amel etmelerini kendilerine emrettik, demektir. Bu ayet adeta Rabbimizin Tevrat ehli Yahudilere buyurduğu şu ifade gibidir: **“Biz Tevrat'ta onlar için:... ceza olarak emrettik/farz kıldık, yazdık.”** (5, Maide, 45) yani **“Ve Ketebna aleyhim fiha...”** ayeti gibi. Yani onlara şunu, şunu ve şunu.. yazdık, emrettik gibi.

“Kıraat imamlarından Hamza, “Ve'l-Yahküm” kavlini, lam harfinin kesresiyle “Ve li yahküm” olarak okumuştur. Yani, “İncil ehlinin İncil'de kendilerine indirdiğiyle hüküm vermeleri için” demektir. Böylece bu ayette geçen, “Ve hüden ve mev'izaten” kavlinin de mefulü leh ya da mefulü li eclihi olmasını, “Ve'l-Yahküm” kavlinin de bunun üzerine, lam harfini izhar etmek yani göstermek suretiyle, fiilin farklı olması açısından atfedilmesini caiz görmüşlerdir.

Sonuçta ayeti nasıl okursan oku ve nasıl tefsir edip yorumlasan yorumla, bu ayetten, yüce Allah Kur'an'da, Hristiyan olanlara İncil ile hüküm vermelerini emrediyor, diye bu ayetin buna delalet ettiğini göremezsin. Nitekim Hristiyan misyonerleri ya da davetçileri sıradan Müslüman halkı yanıltmak ve kendi inançlarına çekmek için bu türden mugalatalara, ve yanlış yollara başvurmaktadırlar.

Bir an için varsayalım ki, Allah bunlara bir başka ibare veya ifadeyle bunu emretti ki, durum bu şekliyle onları aciz bırakmaya götürsün, yani acizlikleri belirlenip aleyhlerine delil ya da kanıt ortaya konmuş olsun. Çünkü bunlar aslında İncil ile amel etmeye güç yetirmezler ve ileride de etmeyeceklerdir. Bu konunun tamamlayıcı bilgileri ileriki sayfalarda gelecektir.

“Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, onlar Allah'a itaatsızlık edenlerin/karşı çıkanların ta kendileridir.” (5, Maide, 47)

Yani bu kimseler, hiçe saydıkları ve hükümlerini uygulama-

dıkları dinlerinden çıkmışlardır, onun dışındadırlar. Ya da o dinin hükümlerini ve adabını çiğnemeleri sebebiyle bunlar Allah'a itaat-ten çıkmış kimselerdir, demektir.”

Bu ayetlerden sonra yüce Allah mealen şöyle buyuruyor: “Ey Peygamber! Sana da hakikatleri içeren, senden önce indirilen kitapları/Tevrat ve incili doğrulayan, onları gözetleyip koruyan ve güvenilen kitap olarak Kur'an'ı indirdik. Kitap ehli, hüküm vermen için sana bir mesele getirdiklerinde aralarında Allah'ın indirdiği Kur'an ile hüküm ver. Hüküm vermen konusunda kitap ehlinin arzularına uyarak sana gelen hakkı terkedip gerçekleri değiştirme. Her bir ümmet için Kur'an indirilmezden önce, uygulamaları gereken bir şariat ve apaçık bir yol belirledik. Kur'an'ın indirilmesiyle de onların hükümlerini yürürlükten kaldırdık. Ey insanlar! Eğer Allah dileseydi, sizi tek bir şariat/sistem üzerinde anlaştırmış olan bir tek ümmet/topluluk kıları. Ancak Allah böyle dilemedi. Fakat size gönderdiği farklı şariatlerle/sistemlerle çağlar boyu hep sizi denemek istedi. O halde hayırlı ve güzel işler işlemekte birbirinizle yarışın! Ey insanlar hepinizin dönüşü Allah'adır. O, üzerinde anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin gerçek yönünü size bir bir bildirecektir.

Ey Peygamber! Onların aralarında Allah'ın indirdiği vahiy ile hüküm ver. Onların tahrif/değiştirme isteklerine asla uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et, onlardan uzak dur! Eğer Allah'ın sana indirdiği hükümle hükmetmenden yüz çevirip kabul etmezlerse, iyi bil ki Allah onları, işlemiş oldukları bir takım günahları yüzünden belaya uğratmak istiyor. Doğrusu zaten insanların bir çoğu da Allah'a itaatsızlık etmektedirler.

Yoksa onlar cahiliye dönemi hükümleriyle mi/sistemleriyle mi idare olunmak istiyorlar? Kesin olarak inanmış olan bir toplum için Allah'tan daha güzel ve daha üstün hükmü/sistemi kim koyar/belirler?” (5, Maide, 48-50)

Menar Tefsiri yazarı diyor ki: “İşte bu ayetler siyakı yani mananın geliş doğrultusunu tamamlayan ayetlerdir. Yüce Allah, İsrail oğulları denen Yahudilere önce Tevrat’ı ve sonra da İncil’i neden indirdiğini, bu ikisinde yer verdiği hidayet ve nuru açıklıyor ve bunun yanında onların mutlaka bu ikisiyle amel etmeleri gerektiğini ve uygulamaları icabettiğini, bu ikisiyle hükmetmemeleri halinde karşı karşıya bulunacakları pek şiddetli günah ve vebali bildiriyor.

Dolayısıyla bundan sonra Nebilerin ve Resullerin sonuncusu Hz. Muhammed (sav)’e indirdiği Kur’an’ı, bu kur’an’ın kendisinden önce indirilmiş olan kitaplar karşısındaki yerini ve konumunu açıklamayı uygun buluyor. Bununla beraber yüce Allah’ın çeşitli ve farklı şeriatler göndermesindeki hikmeti, bunların hidayet yani doğru yola iletme metotlarını da böylece açıklamış bulunuyor. İşte bütün bu mukaddimeler ve vesilelerle ortaya konan gerçek işte bu amaçlar ve bunlar varılacak olan sonuçtur. Bunun içindir ki şöyle buyurmaktadır:

“Ey Peygamber! Sana da hakikatleri içeren, senden önce indirilen kitapları/Tevrat ve incili doğrulayan, onları gözetleyip koruyan ve güvenilen kitap olarak Kur’an’ı indirdik.” (5, Maide, 48)

Yani Biz, sana öylesine mükemmel bir Kitap/Kur’an indirdik ki, o kitapla dini kemale erdirdik. Bu itibarla mutlak manada onun ilâhi Kitap diye anılması çok daha yerinde bir ifade olur. İşte bu Kitap, Kur’an- Mecid’dır. Doğrusu Hz. Musa’ya indirilen kitabın kendisinin özel adı olan Tevrat ismiyle, Hz. İsa’ya indirilen İncil’in de bu özel ismi olan İncil ismiyle anılıp bunlara ayrıca **Kitap** ifadesiyle yer vermemesi ve Kur’an’dan da **Kitap** diye söz etmesindeki hikmet ve incelik, işte burada yatmaktadır.

Nitekim tıpkı bu kitap örneklerinde yani Tevrat ve İncil örneklerinde olduğu gibi Peygamber/Nebi lafzının onların kitaplarının da mutlak olarak zikredilmesi de bu hikmete göredir.

Bir de bu ayette geçen, “Bil hakkı...” yani “hakikatleri içeren, hak ile...” diye devam eden kavlinin manası şöyledir: “Biz o Ki-

tab'ı hakkı bildiren ve hak ile desteklenen, hakkı kapsayan ve onu, kesinleşmiş olarak içinde hükümleri toplayan bir kitap olarak indirdik. Ne onun önünden ve ne de ardından batıl ona asla gelmez ve bu Kitap kendisinden önce gönderilmiş olan Tevrat ve İncil gibi ilâhi kitapları da doğrulayan, yani onların da Allah tarafından gönderilmiş kitaplar olduğunu doğrulayıp söyleyen, o kitapları getiren peygamberlerin de bunları kendiliğinden uydurmadıklarını da açıkça ve doğru olarak söyleyen ve bildiren bir kitaptır.

Ayette geçen, “**Ve Muheyminen aleyhi**” yani, “**onları gözetleyip koruyan**” (5, Maide, 48) kavline gelince bu şu demektir: “Yani ilâhi kitapların tamamını gözetleyip koruyan..” Bunun anlamı şudur. “Bu Kitap; diğer kitaplar üzerinde murakıp ve onların doğruluğuna tanıktır. Çünkü o kitapların gerçekte nasıl kitaplar olduğunu, nasıl indirildiklerini, hitap ettikleri toplumların nasıl toplumlar oldukları, çoğu tarafından unutulduğunu ve zayi edildiğini, kalan kısımlarını çoğunu da değiştirip bozduklarını, farklı yorumlara götördüklerini tüm çıplaklığıyla en açık bir şekilde gerçekleri ortaya koyarak açıklıyor. Keza o toplumların kendi kitaplarının hükümlerinden ve o hükümlerle amel etmekten nasıl yüzçevirdiklerini çok açık ve net bir şekilde bu yüce Kitap yani Kur'an bütün çıplaklığıyla gerçekleri gözler önüne seriveriyor. Çünkü bu kitap, kendisinden önce gönderilen bütün kitaplardan sonra gelmesi itibariyle onlar üzerinde hakemdir ve onlar üzerinde hüküm verme yetkisine sahiptir.

İbn Cerir İbn Abbas'tan rivayet etmiştir, demiş ki: “**Ve Muheyminen aleyhi**” kavli, yani onun üzerinde, emin ve güvenilir bir kitaptır. Bu itibarla kendisinden önce geçen kitaplar üzerinde hüküm verme yetkisine sahiptir ve onlar üzerinde şahit olarak hükmeder.”

Yine Fıryabi, Said b. Mansur, Beyhaki ve mesur tefsir ravileri tarafından İbn Abbas'tan yapılan bir rivayete göre de şöyle demiştir: “Kendisine güvenilen, emanet olunan Kitap.” Bir diğer rivayette ise şöyle demiştir: “Kendisinden önce geçen her kitap üzerinde şahit ve tanıktır.”

Menar Tefsirinin yazarının açıklaması burada bitmiş oldu.

La ilâhe illallah demek yeter mi?

Bir de bu bayan yazarımız bu konuda, insanın kurtuluşunu sadece, “**La ilâhe illallah**” diye belirten hadislerle dayanarak konu üzerinde duruyor ve şirkin olmaması halinde kurtulacaklarını ele alıyor. Hz. Muhammed (sav)’ın peygamberliğine şehadeti yani tanıklığı zikretmiyor. Sayın bayan yazarımız bize bu konuda delil olarak Hz. Peygamberin peygamberliğine şahadette bulunmanın yer almadığı bir takım sahih hadsileri örnek göstermektedir, onları zikretmektedir.

Biz, delil olarak sunulan o hadisleri inkar edecek değiliz. Fakat bizim karşı olduğumuz ve kabul etmediğimiz şey, bu hanımefendinin bundan çıkardığı yanlış anlamdır. Bu hadisleri bu şekilde anlamanın sakatlığını birkaç yönden delilleriyle şöylece açıklayabiliriz:

Birincisi: Bu hanım efendinin sunduğu sahih deliller karşısında yine ondan daha fazla, bizim görüşümüzü destekleyen hadisler delil olarak sayılamayacak kadar çok hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin hepsi de kurtuluşun Allah’a iman ve Resulullah’ın da peygamberliğine şahadette bulunmaktan geçtiğini belirtirler. Biz bu hadislerden bir kısmını bir başka konuda zikretmiştik. Aslında bilimsel ya da ilmi güvenilirlik, bir konuyu ele alan bir ilim adamı ya da araştırmacı karşı tezleri de zikretmesini gerektirir. Bu itibarla bu sayın bayanın tek taraflı hadis zikredip diğerlerini bir kenarda bırakması, sadece kendi sakat görüşünü kanıtlamak için bir ayıklamaya gitmesi ve işine gelmeyenlerine de gözlerini kapatması ilim adamlığına yaraşacak bir şey değildir.

İkincisi: Sayın bayan yazarın delil olarak sunduğu kimi hadisler, ravileri tarafından bazı rivayetlerinden kısaltılarak yaptıkları rivayetlerinden alınmadır. Oysa delil olarak sunduğu o hadsilerde farklı rivayetler de vardır, Bu rivayetlerde her iki şahadetten de yani hem Allah’tan başka ilâh olmadığına ve hem de Hz. Muhammed’in onun elçisi olduğuna şahadet rivayeti de yer alır. Nitekim

Muaz hadisi buna bir örnektir. Yani, “Kim, La ilâhe illallah, derse cennete girer ve Allah onu cehennem ateşine haram kılar” hadisi gibi. Ya da buna benzer hadisler gibi. Nitekim bunlar İmam Buhari’nin Sahih adlı eserinde her iki şehadeti de rivayet olarak içeren hadisler vardır. Nitekim Buhari’nin İlim bölümünde rivayet ettiği şu hadiste Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Herhangi bir kimse kalbinden gayet doğru ve samimi olarak Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (sav)’in de Allah’ın Resulü olduğuna şahitlikte bulunursa, Allah o kimseyi cehennem ateşine haram kılar.” Bunu duyan Hz. Muaz: **“Ey Allah’ın Resulü! Bu haberi insanlara bildireyim mi?”** diye sorar. Hz. Peygamber (sav) de: **“Belki buna dayanıp güvenirlere de amel işlemezler”** diye buyurmuştur. Hz. Muaz bu hadisi vebal altında kalmamak için ölüm döşeginde iken haber vermişti. ⁽⁸⁸⁾

Üçüncüsü: İslâm alimleri ihtisar adı verilen bu gibi kısaltmaların sırtını şöyle açıklamışlardır. Örneğin; “Kim La ilâhe illallah derse, cennete girer” hadisini ele almışlar ve bunu, **“Kim Muhammedun Resulullah, kavliyle birlikte bunu derse”** diye yorumlamışlardır. Ancak sadece tanıklığın birinci bölümünü söylemekle yetinmişler ve bundan zaten doğal olarak bu tanıklığın ikinci bölümü de anlaşılır, demişlerdir. Çünkü sadece, “La ilâhe illallah” demekle, bunun peşinden de, “Muhammedun Resulullah” demenin kesin olduğu bilinmektedir, bu itibarla ayrıca zikre gerek duyulmamıştır. ⁽⁸⁹⁾

Dördüncüsü: Hadislerdeki bu kısaltma yani ihtisar olayı, yani sadece, “Allah’tan başka ilâh olmadığına” ilişkin tanıklık olayı veya şirkin yani Allah’a ortak koşmanın terki meselesi, örneğin; **“Her kim ortak yani şirk koşmaksızın Allah’a kavuşursa...”** gibi hadsiler, sayın bayan yazara, onun ileri sürdüğü gibi Hristiyanların imanlarının sahih ve sağlıklı bir iman olduğu ve böylece bunla-

(88) Bak. Fethu’l-Bari; 1/300-301. Hadis: 128. Selefîye Basımı)

(89) Fethu’l-Bari; 1/258

rın da tevhit ehlinde oldukları anlamını vermez, veremez. Çünkü yüce Allah bunlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

“Yahudiler Allah’ı bırakıp hahamlarını/bilginlerini, Hristiyanlar da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih İsa’yı rabler/ilahlar edindiler. Oysa onlara Tevrat ve İncil’de bir tek ilâha ibadet/kulluk etmeleri emrolundu. Ondan başka ilâh yoktur. O, onların taat ve kullukta ortak koştukları şeylerden münezzehtir, uzak ve beridir.” (9.Tevbe, 31)

Bu ayete bakıldığında görülecektir ki yüce Allah bunları, putperest müşriklerden ayırdetmek için her ne kadar müşrik diye adlandırmasa da çok açık ve net bir şekilde bunları şirke nispet etmektedir.

İşte bunun içindir ki Hz. Peygamber (sav) Hristiyan kralları ve devlet başkanlarını İslam’a davet ederken, çağrısını şu ayet ile bitirirdi:

“Ey Resulüm! de ki: “Ey Kitap Ehli! Gelin bize ve size vahiy yoluyla indirilen aramızda ortak ve faydalı olan adil ve eşit-orta bir söz üzerinde anlaşalım: Gelin Allah’tan başkasına kulluk etmeyelim ve Ona hiçbir şeyi ortak-eş koşmayalım, Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim.” Eğer çağırıldıkları bu gerçeklerden yüz çevirirlerse, bu takdirde, “şahid olun ki bizler Allah’ın hükümlerine boyun eğmiş olan Müslümanlarız” deyin.” (3, Al-i İmran, 64)

İslam Akidesinde Peygamberlere İman Meselesi

İslam akidesine ya da inancına göre **“Peygamberlere iman etmek”** imanın temel rükünlerinden bir tanesidir. Bu durum İslâm’da çok açık ve net bir şekilde teslim edilen, kabul olunan bir meseledir. Çünkü İslâm Peygamberlere imanı, iman ve akidenin temel unsurlarından biri kabul eder. Bu akideye göre Peygamberliğe ve vahye iman etmek, Allah’ın risaletlerini, mesajlarını doğrulayıp kabullenmek, aynı şekilde yarattığı kullarına peygamberler gönder-

diğini ve o peygamberlere iman etmeyi, bunları insanlara hem müjdeleyen ve hem uyaran kimseler olarak gönderdiğine inanmalarını, imanın asıl unsurlarından kabul eder. Çünkü yarın kıyamet gününde bu insanlar bize peygamberler gönderilmedi ki türünden bir itiraza kalkışamamışlar ve peygamberlerin gönderilmesinden sonra böylece ellerinde bir hüccetleri bulunmasın istemiştir.

Dolayısıyla herhangi bir mümin, Allah tarafından indirilen bütün kitaplara ve yine Onun tarafından gönderilen bütün peygamberlere iman etmedikçe sahih ve sağlıklı bir inanca sahip olmadığı gibi, bu kimseler Allah'ın dinine de girmiş olamayacaklar ve aynı zamanda kendileri İslâm cemaatinden veya toplumundan da kabul edilmeyeceklerdir.

Aslında bu konu hem Allah'ın Kitabı Kur'an'da ve hem de Resulü'nün sünnetinde gayet açık ve net olarak bilinen bir gerçek durumdur ve bunun böyle olduğundan da hiçbir Müslüman kimsenin de kuşkusu yoktur. Herhangi bir akıl da bu konuda tereddüt edecek değildir. Herhangi bir ağız da bunu diline dolayacak değildir.

Nitekim yüce Allah Birrin hakikatini ve imanın rükünlerini açıklamak ve Yahudilerin, kıblenin Kudüs'ten yani Beyt-i Makdis'ten Mekke'deki Beytullah'a çevrilmesi olayı üzerine kopardıkları gürültülerine bir cevap olmak üzere şöyle buyurmaktadır:

“Asıl Birr/iylilik yüzlerinizi soyut manada doğu ve batı tarafına çevirmek değildir. Fakat gerçek iyilik yapan kimse Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder.” (2, Bakara, 177)

Her şeyden münezzeh olan yüce Allah yine şöyle buyurmaktadır: **“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti. Müminler de iman ettiler. Hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. Onlar: “Allah'ın peygamberleri arasında asla hiçbir ayrım yapmayız, işittik ve itaat ettik, Rabbimiz! Mağfiretini dileriz. Çünkü dönüş sanadır” dediler.”** (2, Bakara, 285)

Allah bu ayetinde çok açık ve sarih bir ifadeyle Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etmekten söz etmiştir. Ahiret gününe iman etmeye de bu ayetin sonundaki şu ifadeyle işaret etmiştir: **"Rabbimiz! Mağfiretini dileriz. Çünkü dö-nüş sanadır"** dediler."

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Ey iman edenler! Allah'a, Pey-gamberine, Peygamberine peyderpey indirdiği Kitab'a/Kur'an'a ve daha önce geçen peygamberlere indirdiği kitaplara imanda se-bat ve devam edin. Kim Allah'ı ve iman edilmesi gereken her-hangi bir esası, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahi-ret gününü inkar ederse, o kimse tam manasıyla haktan ve doğru yoldan ayrılıp sapıtmış olur."** (4, Nisa, 136)

Sayın bayan yazarımız bu ayet çevresinde bir takım şüpheler uyandırmakta ve bir defa ilk başta sonra da diğer bir şekilde bazı tefsircilerin görüşlerinden alıntılar yapmaktadır. Bu alıntılara göre güya buradaki hitap sadece gerçek anlamda iman etmiş olan Müs-lüman olanlara yönelikmiş. Ben de bunu teslim ediyor, bir an olsun öyle olduğunu kabul ediyorum. Bu takdirde yüce Allah'ın mealini yukarıda sunduğumuz bu ayetinde geçen; **"Kim Allah'ı ve iman edilmesi gereken herhangi bir esası, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkar ederse, o kimse tam manasıyla haktan ve doğru yoldan ayrılıp sapıtmış olur."** Kav-linin delalet ettiği, gösterdiği mana nerededir? Çünkü bu ayetin bu kısmı ister Müslümanlar olsunlar, ister Müslüman olmayanlar yani gayri Müslimler olsunlar hepsini kapsar. Sadece bu kapsama Müs-lüman olanlar dahil değildir. Çünkü Arap dilinde yer alan, **"Men"** edatı, elfazı umumdandır yani kendisiyle genellik ifade edilen keli-melerdendir, **"Her kim olursa olsun"** demektir. Bunun bu anlama geldiği de bu dili bilen herkes bilir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup ge-nişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşuşun."** (57. Hadid, 21)

Sünnette de o meşhur Cibril hadisinde ifade olunduğu gibi, Hz. Peygamber (sav)’e Cebrail(as) tarafından iman ile ilgili olarak soru yöneltildiğinde Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: “İman; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kadere inanmandır.”

Ancak Kur’an’da yüce Allah kadere imanı zikretmemiştir. Fakat kadere iman da, yüce Allah’a iman temeli içerisinde yer aldığından ayrıca bundan söz etmemiştir. Bu da İlahi kemal gereği ona iman etmenin bir vecibesidir. Çünkü yüce Allah her şeyi bilir ve o şeyler olmadan önce de onları irade buyurur. Nitekim şöyle buyrulmaktadır:

“Yer altı tabakalarının içindeki tek bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey olmasın ki apaçık kitapta bulunmasın.” (6, En’am, 59)

Şurası iyice bilinmeli ve anlaşılmalıdır ki en önemli esaslardan biri de Peygamberlere iman etmektir. Bu konuda asla bir kuşku olmadığı gibi, bu hususta ayrıca herhangi bir ihtilaf da yoktur.

İşte bunun içindir ki, yarın kıyamet gününde insanlar öncelikli olarak iki temel soru ile sorgulanacaklardır. Bunların ilki, neye ve kime kullukta bulunuyordunuz sorusu, ikincisi de, gönderilen peygamberlere nasıl karşılık verdiniz? Olacaktır.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“O gün Allah onları çağırarak: Peygamberlere ne cevap verdiniz? diyecektir. İşte o gün onlara bütün haberler körleşmiştir (delilleri tükenmiş, söyleyecek sözleri kalmamıştır); onlar birbirlerine de soramayacaklardır.” (28, Kasas, 65-66)**

Kendilerine Allah tarafından peygamberler gönderilerek, onlar aracılığıyla müjdelenmeyi, uyarılmayı ve doğru yola iletilmeyi uzak bir şey olarak görüp de yalanlayanlar aleyhinde olmak üzere Kur’an-ı Kerim kendilerini yalanlayarak cevap vermektedir. Yüce Allah Hz. Nuh (as)’un diliyle şöyle buyurmaktadır:

“Rabbiniz tarafından bir vahyin, bir öğüdün karşı gelme-

niz halinde sizi uyarmak, emir ve yasaklarını yerine getirmeniz durumunda da sizin sorumluluğunuzu sağlamak ve Allah'ın rahmetine ermeniz maksadıyla içinizden sizin de kendisini çok iyi tanıdığınız birinin eliyle gönderilmesini, neden kabul etmiyor, yalanlıyor ve şaşkınlıkla karşılıyorsunuz?" (67, A'raf, 63)

Yine Azizi ve Celil olan Allah Hz. Hud (as)'un diliyle de şöyle buyurmaktadır:

"Hud dedi ki: "Ey kavmim! Sizin düşündüğünüz manada ben ahmak ve aklını yitirmiş biri değilim. Ben gerçekten alemlerin Rabbi Allah tarafından size gönderilen ve doğru yolu bulmanız için çalışan bir elçiyim. Size Rabbim tarafından bana bildirilen emir ve yasaklarını içeren mesajlarını iletiyorum ve ben size tebliğ ettiklerim hususunda da öğütte bulunan kesin güvenilir bir kimseyim. Çünkü ben Allah'ın adını öne sürerek asla yalan söyleyecek biri değilim. Karşı gelmeniz durumunda Allah'ın azabıyla sizi uyarmak, nimetlerini hatırlatmak üzere sizin de kendisini yakından tanıdığınız içinizden biri aracılığıyla bir vahyin ve mesajın gelmesini neden yalanlıyor ve şaşkınlık içinde karşılıyorsunuz ki?" (7, A'raf, 67-69)

Yüce Allah Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (sav) hakkında da şöyle buyurmaktadır:

"Kendi içlerinden dürüst ve emin olan bir adama, "insanları uyar ve iman edenlere de, Rableri katında kendileri için üstün bir mertebe olduğunu müjdele!" diye vahyetmemiz insanlara çok mu şaşırtıcı geldi?" (10, Yunus, 2)

Eski ve yeni tüm İslâm bilginleri beşerin yani insanlığın vahye ve risalete, peygambere muhtaç olduklarını hep açıklayıp durmuşlardır. Bu modern çağda bu konuda yazılan en iyi eser, İmam Muhammed Abduh tarafından yazılan, **"Tevhid Risalesi"** adlı eserdir.

Allah'ın tüm peygamberlerine iman etmek, İslam akidesinin

temelidir. Kim Allah'ın gönderdiği hak peygamberlerden herhangi birisini yalanlayacak olursa, o bu haliyle tüm peygamberleri yalanlamış gibidir.

Bu, bizzat Kur'an'ın tespitidir. Çünkü Kur'an şöyle buyurmaktadır:

“Nuh'un kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar.” (26, Şuara, 105) Oysaki Nuh'un kavmi sadece Hz. Nuh'un kendisini yalanlıyorlardı, ancak onların bu tavrı Kur'an'da bütün peygamberleri yalanlamış olarak belirtilmektedir. Aynı şekilde; **“Ad kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar.”** (26, Şuara, 123) Halbuki bunlar da sadece kendilerine gönderilen Hud peygamberi yalanlamışlardı. Fakat bu davranış bütün peygamberleri yalanlamak olarak Kur'an'da zikredilmektedir. Yine şöyle buyurmaktadır: **“Semud kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar.”** (26, Şuara, 141) Oysa bunlar sadece kendilerine peygamber olarak gönderilen Salih peygamberi yalanlamışlardı. Demek sadece onu yalanlamakla tüm peygamberleri yalanlamış gibi olmaktadır. Nitekim aynı manada Hz. Lut ile Hz. Şuayb'ın kavmi hakkında da hükümler vardır ve onlara da peygamberleri yalanladıkları gerçeği nispet olunmuştur. Oysa bütün bu kavimler sadece bir peygamberi inkar ediyorlardı. Fakat bunu inkar etmekle adeta bizzat risalet prensibinin esasını, kendisini inkar demek oluyordu.

Kim yüce Allah'a iman ettiğini, mümin olduğunu ileri sürer de, ancak risaleti ya da peygamberliği kesin sabit olan peygamberleri veya bu peygamberlerden herhangi birini yalanlarsa, bu kimse iman davasında yalancıdır. Çünkü gerçek iman, doğru olan, doğru söyleyen ve mucizelerle desteklenen peygamberin dilinden gönderilene olan imandır.

Kim, “Ben bir tek peygambere veya bir tek mecmuaya-kitaba iman ederim, onun dışında bir peygambere iman etmem ya da onlar gibi olan diğer peygamberlere ya da onlardan daha üstün olanına iman etmem” derse o kimse iman davasında yalancıdır. Aksine

Kur'an-ı Kerim böylelerini gerçek anlamda kafir olarak bildirmektedir. İstersen gel birlikte yüce Allah'ın şu ayetlerini okuyalım:

“Onlar ki Allah'ı ve peygamberlerini inkar ederler. Bir de Allah'a iman ederler de kimi peygamberlerini inkar ederler, bunlar Allah ile peygamberlerine iman etmeyi birbirinden ayırmak isterler de: “Biz bir kısmına inanırız, bir kısmını da inkar ederiz” derler. Onlar bu ikisi/iman ile küfür arasında bir yol tutmak, bir din edinmek isterler. İşte gerçekten en azılı kafirler bunların ta kendileridir. Biz kafirlere, onları alçaltan ve perişan eden bir ceza hazırlamışızdır.” (4, Nisa, 150-151)

İşte bu iki ayet Yahudilerle Hristiyanlar hakkında nazil olmuştur. Yahudiler Hz. Musa'ya iman ederler. Ancak Hz. İsa ile Hz. Muhammed (sav)'i peygamber olarak kabul etmez ve onlara iman etmezler. Hristiyanlar ise, Hz. Musa ile Hz. İsa'ya iman ederler ama bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)' iman etmezler. Oysa Müslümanlar, evet sadece Müslümanlar hepsine iman ederler ve Allah'ın gönderdiği bütün peygamberlere ve Allah'ın indirdiği bütün kitaplara da iman ederler. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Allah'a ve peygamberlerine iman edenlere ve inanma bakımından hiç birini ötekisinden ayırmayanlara gelince, işte onların mükafatlarını pek yakın bir gelecekte Allah kendilerine verecektir. Allah pek çok mağfiret eden ve pek çok merhamet edendir.” (4, Nisa, 152)

Hz. Muhammed'in Peygamberliği Evrenseldir

Hz. Muhammed (sav)'in peygamberliği ve getirdiği mesaj evrenseldir. Bu evrensellik içerisinde Yahudi'si de Hristiyan'ı da yer alır.

Bu durum aslında hakkında asla bir kuşku bulunmayan ve

hakkında ihtilaf da olmayan bir husustur. Kaldı ki bu gerçek gayet açık ve net olarak herkes tarafından bilinmektedir. Bu gerçeği inkar da mümkün değildir. Yani Hz. Muhammed (sav)’in risaleti yani peygamberliği bütün aleme gönderilmiş olan evrensel bir risalettir. Yoksa sadece Araplara gönderilen bir peygamber değildir. Yani içinde doğup büyüdüğü ve hayatını geçirdiği Arap toplumuna gönderilmiş bir peygamber değildir o. Yahudiler de, Hristiyanlar da bu alemden, bu evrensel dünyadan bir parça olduklarına göre, Hz. Muhammed (sav) nasıl ki bütün dünyaya, oradaki insanları dalâletten hidayete yönlendirmek için gönderilmiş ise, bu alemin bir parçası olan Yahudi ve Hristiyanlara da aynen peygamber olarak gönderilmiştir. Böylece onların dalâletten hidayete yönelmeleri istenmiştir. Onları küfrün karanlıklardan kurtarıp İslâm’ın nuruna, aydınlığına çıkarmak için herkese ve her topluma peygamber olarak gönderilmiş en son Resuldür.

İşte bu husus kesin olan bir durumdur ve İslâm dininin zaruri olarak inanılması gereken temel unsurdur. Zaten böyle inanmayan kimse ise Müslüman sayılmaz, o kişi kafirdir. Buna ilişkin deliller ise sayılamayacak kadar çoktur.

Şimdi biz bu delillerden sadece birkaçını burada ele almakla yetineceğiz. Yüce Allah Peygamberine hitaben şöyle buyurmaktadır:

“Ey Resulüm! Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.” (21, *Enbiya*, 107)

“Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.” (34, *Sebe’*, 28)

“Ey Resulüm! Deki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah tarafından gönderilen peygamberiyim.” (7, *A’raf*, 158) Hak ile batılı ayıran *Furkan*’ı, alemleri uyarsın diye kulu Muhammed’e indiren Allah ne yüce ve ne mübarektir.” (25, *Furkan*, 1)

Kur’an’ın bir çok surelerinde şu ifade sık sık tekrarlanmıştır: **“O, alemler için ancak bir öğüttür.”** (12*iYusuf*, 104)

Yine Kur'an-ı Kerim'de yüce Allah'ın şu kavli üç yerde tekrar olunmuştur: "Allah ki, Resulünü sağlam delillere dayalı olan hidayetle ve hak din olan İslâm ile gönderdi. Müşrikler hoşlanmayıp engel olsalar bile onu/Resulünü İslâm dinini bütün dinlere üstün kılmakla görevli kıldı." (9, *Tevbe*, 33; 48, *Fetih*, 28 ve 61, *Saf*, 9)

Bu ayetlerde İslâm dininin bütün dinlere üstün kılınması gerçeğine her dinin yanında Kitap ehlinin de dinleri dahildir.

Bütün bu açık ve sarih hükümlerden daha çok, Kur'an'ın Hz. Muhammed'in özellikle, Kitap ehline peygamber olarak gönderildiği de çok açık ve sarih bir şekilde ifade olunmuş ve bu gerçek yine gayet net bir dille ayan-beyan ilan edilmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ey kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar! Peygamberlerin kesintiye uğradığı, aradan uzun bir zamanın geçtiği bir dönemde bizim elçimiz, Muhammed gerçekleri açıklamak üzere size geldi. İleride kıyamet gününde: "Bize ne bir müjdeleyen ve ne de bir uyarıcı gelmedi" dememeniz için işte size hem bir müjdeleyici ve hem bir uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye kadirdir. Gerektiği zamanda peygamber göndermeye de elbette kadirdir." (5, *Maide*, 19)

Yine Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Ey Kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar! Size indirilen Tevrat ve İncil'den gizlediğiniz bir çok şeyleri, Resulümüz Muhammed size açıklamak üzere geldi. O, gizlemekte olduğunuz bir çok şeyleri de yüzünüze vurmayaarak hatalarınızı bağışlıyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur/İslam ya da Muhammed ve hak yolu açıklayan apaçık bir kitap/Kur'an geldi.

Allah bu Kur'an ile, rızasını arayan kimseleri, dünya ve ahiret korkularından kurtaran selamet yollarına iletir. Onları kendi izniyle küfrün ve cehaletin karanlıklarından iman ve ilmin aydınlığına çıkarır. Ve onları en sağlam bir yola/İslam yoluna yöneltir/iletir." (5, *Maide*, 15-16)

Bu şekilde Kur'an-ı Kerim, Yahudi ve Hristiyanları kısaca kitap ehlini imana ve Allah Resulü Hz. Muhammed'in risaletine, peygamberliğine ve ona, kendisinden önce gönderilen kitapları doğrulayan Kitab'ı yani Kur'an'ı indirdiğine ilişkin peş peşe davet eden ayetler devam edip gider, yani bu konuya ait olarak oldukça çok ayet vardır. Hem de Peygamberine indirdiği bu Kur'an, kitap ehlinin yanlışlarını düzelten ve onların kitaplarını tamamlayan bir kitap olarak gönderdiğini, ona aykırı davranmaktan sakınmanın gerekliliğini bildiren sayısız ayetler vardır. Nitekim Yüce Allah İsrail oğullarına şöyle buyuruyor:

“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın ve bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vadettiklerimi yerine getireyim. Ve yalnız benden korkun! Elinizdeki Tevrat'ın aslını doğrulayıcı olarak indirdiğim Kur'an'a iman edin! Onu inkar edenlerin ilki olarak başını çeken siz olmayın! Ayetlerimizi az bir fiyatla-dünya pahasına satmayın. Ve sadece Bana karşı gelmekten korkun!” (2, Bakara, 40-41)

İşte burada yüce Allah, Peygamberine indirdiği ve kendisinden önceki kitapları tasdik eden Kur'an'a Yahudi ve Hristiyanların iman etmelerini onlara emrediyor ve kendilerinden bunu ilk inkar eden kafirler olmamalarını istiyor. Yüce Allah Yahudilerin Kur'an karşısındaki tutum ve tavırlarını eleştirmek üzere de bakınız şöyle buyurmaktadır:

“Kendilerine: “Gelin, Allah'ın indirdiğine iman edin” denilince, o Yahudiler: “Biz sadece bize indirilen Tevrat'a iman ederiz” derler ve ondan sonra gelen Kur'an'ı –oysaki Kur'an yanlarındaki Tevrat'ı da doğrulayan hak bir kitaptır– inkar ederler. Onlara de ki: “Mademki inanıyor idiniz de neden dolayı Allah'ın daha önceki peygamberlerini öldürüyordunuz?” (2, Bakara, 91)

Yine yüce Allah İsrail oğullarının Allah'ın gönderdiği peygamberlere karşı tavır ve tutumlarını açıklamak üzere bakın ne buyuruyor:

“Yemin olsun biz Musa’ya Kitabı-Tevrat’ı vermiştik. Peşinden de ardarda elçiler gönderdik. Meryem oğlu İsa’ya da apaçık mucizeler verdik ve onu Rûhu’l-Kudûs -Cebrail ile destekledik. Ne var ki ne zaman size gönlünüzün istemediği şeyleri getiren bir peygamber geldiyse, büyüklenip böylece kimini yalanlayacak ve kimini de öldüreceksiniz değil mi?

Bir de Yahudiler kalkıp: “kalplerimiz perdelidir” dediler. Hayır hayır hiç de öyle değil! Aslında Allah onları inkarları yüzünden lanetleyip rahmetinden ırak etmiştir. Dolayısıyla onlardan ancak pek azı iman ederler.

Ne zamanki onlara Allah katından yanlarındaki Tevrat’ı doğrulayan bir kitap gelince –ki, daha önceleri kafirlere karşı üstün gelmek için gelecek bu peygamberi ve kitabını ileri sürerek dua ederlerdi–, ancak bilip tanıdıkları o peygamber gelince, onu inkar ettiler. İşte bundan dolayı Allah’ın laneti kafirlerin üzerine olsun.” (2, Bakara, 87-89)

Yahudiler, henüz Hz. Muhammed (sav) peygamber olarak gönderilmezden önce, Araplarla savaştıklarında onlara diyorlardı ki: “Allah tarafından bir elçinin gönderilme zamanı oldukça yaklaşmıştır. O gelince biz ona iman edeceğiz ve onunla birlikte size karşı savaşacağız ve böylece size karşı üstünlük ve zafer elde edeceğiz.” Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Yemin olsun ki biz sana apaçık ayetler-mucizeler indirdik. Bilmelisin ki bunları hakkın karşısına dikilen fasıklardan başkası inkar etmez. Yahudiler ne zaman bir antlaşma yaptılarsa içlerinden bir gurup o antlaşmayı hiçe sayarak bozmadı mı? Bilakis onların çoğu zaten iman etmezler. Ne zamanki kendilerine, yanlarındakini doğrulayan bir elçi Allah tarafından geldiyse, kendilerine kitap verilenlerden bir kısmı Allah’ın kitabını hiçe sayarak, sanki onu hiç bilip tanımıyorlarmış gibi arkalarına atıp terkettiler.” (2, Bakara, 99-101)

Yine yüce Rabbimiz Nisa suresinde çok açık ve sarih olarak

Kitap ehline seslenerek onlardan Hz. Muhammed'e indirdiği kitaba yani Kur'an'a iman etmelerini ister ve aksi takdirde onları başka bir varlığa dönüştürmek ve lanete uğratmakla tehdit eder. Yüce Allah buyuruyor:

“Ey kitap ehli Yahudiler! Biz bir takım yüzleri silip tanınmaz duruma düşürüp arkalarına çevirmezden, yahut onları, cumartesi gününe saygısızlık eden kimseleri lanetlediğimiz gibi lanetlemeden önce gelin size gelen Tevrat’ı doğrulamak üzere indirdiğimiz Kur’an’a iman edin! Allah’ın emri mutlaka yerine gelecektir.” (4, Nisa, 47)

İşte bunun içindir ki, Hz. Peygamber (sav) elçilerini Kitap ehlinen olan Hristiyan devlet başkanlarına, kendi mesajını ulaştırmak üzere göndermişti. Yüce Allah bu elçileriyle gönderdiği mesajlarında onları İslam’a çağırıyor ve üzerinde bulundukları küfür ve dalâlet-sapıklık inancını da bırakmalarını istiyordu.

Nitekim ateşe tapmakta olanların lideri ve Fars-İran kralı Kısra’ya, Hirakl diye meşhur olan Rum/Bizans devlet başkanı Kayser’e, aynı şekilde Habeşistan kralı Necaşi’ye, Mukavkıs’a, Mısır’a ve Suriye etrafındaki emirliklere elçiler göndermişti. Bunların hemen hepsi de kitap ehli Hristiyanlardan idiler. Resulullah (sav) bunlara gönderdiği mesaj ya da mektup ile onlardan Müslüman olup kurtulmalarını istiyordu. Bunların Müslüman olmaları halinde Allah tarafından iki defa ücret alacaklarını, mükafatlarının iki kat olacağını haber veriyordu. Birincisinde İslâm henüz gelmeden, kendilerine tebliğ olunmadan önce kitap ehli olduklarından ötürü alacakları ödül, ikincisi de İslâm dinine girmekle alacakları ödül ya da mükafat... Hz. Peygamber (sav) bu toplumlara gönderdiği mektup ya da mesajlarının sonuna da Al-i İmran suresinden şu ayeti koyarak bununla bitiriyordu:

“Ey Resulüm! de ki: “Ey Kitap Ehli! Gelin bize ve size vahiy yoluyla indirilen aramızda ortak ve faydalı olan adil ve eşit-orta bir söz üzerinde anlaşalım: Gelin Allah’tan başkasına kul-

luk etmeyelim ve Ona hiçbir şeyi ortak-eş koşmayalım, Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim.” Eğer çağırıldıkları bu gerçeklerden yüz çevirirlerse, bu takdirde, “şahid olun ki bizler Allah'ın hükümlerine boyun eğmiş olan Müslümanlarız” deyin.” (3, Al-i İmran, 64)

Bu ayet gayet açık olarak şu gerçeğe işaret etmektedir. Hristiyanlar, Tevhid inançlarına şirki karıştırmışlar, bazıları Allah'ı bırakarak kendilerine rabler edinmişlerdir. Bu şekilde de doğru yoldan, Hz. İbrahim'in tek Allah inancına dayanan iman esassından, Hanif inancından sapmışlardır. Bu durum gayet açık-seçik olarak ortadadır, bizzat Kur'an tarafından onların ağzından olan ifadelerle tescil edilmiştir. Çünkü Hristiyanlar, “Allah, üçün üçüncüsüdür; Allah, Meryem oğlu Mesih'tir ve Mesih de Allah'ın oğludur” diyorlar. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Yahudiler Allah'ı bırakıp hahamlarını/bilginlerini, Hristiyanlar da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih İsa'yı rabler/ilahlar edindiler. Oysa onlara Tevrat ve İncil'de bir tek ilâh ibadet/kulluk etmeleri emrolundu. Ondan başka ilâh yoktur. O, onların taat ve kullukta ortak koştukları şeylerden münezzehtir, uzak ve beridir.” (9, Tevbe, 31)

Kitap Ehlinin küfrüne dair deliller:

Kitap ehli Yahudi ve Hristiyanların kafir olduklarına ilişkin başka deliller de vardır. Bunlardan bir kaçını şöylece zikredebiliriz. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Yahudiler olsun, Hristiyanlar olsun sen onların dinlerine uymadıkça asla senden hoşnut kalmayacaklardır. De ki: “Allah'ın dosdoğru yolu, İslam'ın ta kendisidir.” Eğer sana gelen ilimden-vahiyden sonra sen Yahudi ve Hristiyanların heva ve heveslerine-isteklerine boyun eğersen , yemin olsun ki Allah'tan sana ne bir yar-dost ve ne de bir yardımcı vardır.” (2, Bakara, 120)

İşte bu ayet de göstermektedir ki, kitap ehli denilen Yahudi ve Hristiyanlar, Hz. İbrahim'in Hanif dini olan İslâm dininden başka bir din ya da bir millet üzeredirler. Ki o din ile alakalı olarak Allah Resulü'ne şöyle buyurmuştur:

“De ki: “Rabbim beni din yönünden dosdoğru bir yola, İbrahim'in her yanlışlıktan uzak, batıl hiçbir inanca bulaşmamış ve aynı saflığıyla ayakta duran ve tevhid dini olan İslâm Yoluna yöneltti. O hiçbir zaman Allah'tan başkasına Rablik ve ilâhlık tanımamıştı.” (6, En'am, 161)

Şanı yüce olan Allah buyuruyor: **“Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları velayet yetkisiye sizi idare edecek konuma getirip dost edinmeyin, sırlarınızı onlara açmayın. Çünkü onlar sizin kesin düşmanlarınızdırlar. Onlar sadece birbirlerine taraf çıkarlar. Kim onlara velayet yetkisi vererek idari makamlara getirirse, Allah/İslâm düşmanlarının kendilerini idare etmelerine onay verdikleri için onlar da onlardan/İslâm düşmanlarındandır. Şüphesiz Allah, düşmanlarıyla birlikte hareket eden zalimler topluluğuna asla doğru yolu göstermez.**

Kalplerinde şüphe ve nifak hastalığı bulunanların Yahudiler ile Hristiyanlar arasında şu gerekçe ile koşuşup konuştuklarını görürsün: **“Kafirlerin Muhammed'e/İslâm'a üstünlük kazanmaları ve devleti ellerine geçirmeleri durumunda başımıza bir felaketin gelmesinden korkup endişe etmekteyiz.” (5, Maide, 51-51)**

Bilindiği gibi Allah, müminlerin birbirlerini veli, dost ve sırdaş edinmelerinden onları menetmiyor, yasaklamıyor. Ancak yasakladığı şey, müminlerin mümin olanları bırakıp kafirleri dost, sırdaş ve veli edinmeleridir. İşte Allah bunu yasaklıyor. Nitekim, yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! münafıkların yaptıkları gibi müminleri bırakıp kafirleri dost ve sırdaş edinerek kendilerine velayet yetkisi vermeyin. Sizi cezalandırması için kafirleri sırdaş edin-

mek suretiyle Allah'a apaçık bir delil ve hüccet mi vermek istiyorsunuz?" (4, Nisa, 144)

Yine aynı surenin şu ayetlerinde de şöyle buyurmaktadır:

"Münafıklara müjdeyi ver! Onlar için cehennemde pek acıklı bir azap vardır.

O münafıklar müminlerle velayeti /dostluğu bırakıp kafirleri dost ve yardımcı edinen kimselerdir. Onlar, kafirlerin yanında mı izzet, güç ve şeref arıyorlar? Bu, büyük bir yanıltır. Oysaki bütün izzet, şeref, güç ve saygınlık yalnızca Allah'a aittir." (4, Nisa, 138-139)

Aslında ayetlerin siyakından Yahudi ve Hristiyanların bizzat dost edinilmesi, onların veli olarak kabul edilmeleri yasaklanıyor. Çünkü yüce Allah Resulüne şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed! De ki: "Ey Yahudi ve Hristiyanlar! Biz sadece Allah'a, bize indirilen Kur'an'a ve bizden önceki bütün peygamberlere indirilen tüm vahiylerle/kitaplara inandığımızdan dolayı mı bizden hoşlanmayıp rahatsız oluyorsunuz? Oysa çoğunuz yoldan sapmış fasık kimselersiniz. Ey Peygamber dedi: "Bizi iman etmiş olmakla suçladığınız kusurlardan Allah katında sizin için daha beterini bildireyim mi? Yahudi ve Hristiyanlar Allah'ın kendilerine lânet ettiği, gazapta bulunduğu, kimini maymunlara, kimini de domuzlara dönüştürdüğü ve kimini de tağutlara/İslam dışı sistemlere tapar kıldığı kimselerdir. İşte bu özelliktekiler kıyamet gününde yeri en kötü durumda olan ve doğru yoldan en çok sapan kimselerdir.

Münafıklar sizin yanınıza geldiklerinde mümin olduklarını söylerler. Oysa onlar huzurunuzla inkarcı kafirler olarak girerler ve yine inkarlarıyla girdikleri gibi çıkıp giderler. Çünkü onların peygamberden dinledikleri şeyler üzerlerinde asla etki bırakmamıştır. Ama Allah onların sana karşı içlerinde gizledikleri küfürlerini çok iyi bilmektedir." (5, Maide, 59-61)

Her şeyden münezzehtir olan Allah yine şöyle buyurmaktadır: “Ey Peygamber! De ki: “Ey Kitap ehli! Siz Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirilen Kur’an’ı bütünüyle uygulamadıkça doğru bir din/şeriat üzerinde sayılmazsınız. Rabbinden sana indirilen Kur’an, onlardan bir çoğunun küfür ve yalanlarını mutlaka artıracaktır. O halde senin peygamberliğini kabul etmeyen o inkarcı toplum yüzünden üzülmeye. Senin için müminler yeterlidir.” (5, Maide, 68)

Her şeyden münezzehtir olan yüce Allah, kitap ehli Yahudi ve Hristiyanların doğru bir din ve inanç üzere olmadıklarını açıklıyor. Eğer doğru bir inanca sahip olsalardı, daha önce Tevrat ve İncil’in hükümlerini uygularlar ve Rablerinden kendilerine indirilen şeyi Yani Kur’an-ı Azim’i de haliyle uygulamayı kabul ederlerdi. Bunlar kendi kitaplarını uygulamadılar ki Kur’an’ı uygulasınlar. Bu itibarla bunlardan mümin ve tevhid ehli olarak asla söz edilemez.

İman Parçalanma ve bölünme kabul etmez:

İman ya da inanma, her mümin için inanılması gereken bütün inanç esaslarına iman etmeyi ve hepsini alıp uygulamayı zaruri ve gerekli kılar. Din açısından kesin olarak uyulması ve yerine getirilmesi icabeden, iman bakımından kesin olan hiçbir temel hükmünün terkedilmemesini, hepsinin de kabul edilmesini ister. Aksi takdirde böyle bir kimse dininden irtidat etmiş yani dönmüş ve çıkmış olur. Yani nasıl ok yaydan çıkıp giderse o da aynen öylece dinden çıkıp gider. Nitekim Kur’an, İsrail oğullarını, kitabın bir kısmına inanıp ve bir kısmını da inkar etmeleri sebebiyle kınamaktadır. Hem de onları bu yüzden çok ağır bir şekilde tenkit etmekte ve işlerine geleni alıp işlerine gelmeyeninden de yüz çevirmeleri sebebiyle kendilerini çok fena bir şekilde azarlayıp hırpalamaktadır. Yani asıl dinden hareketle, onun hükümlerini uygulamaları gerekirken onlar, bu hareketleriyle din üzerinde tahakküm eder, ona yön verir duruma gelmişlerdir. Oysa onların kendileri yönlerini dine göre ayarlamaları gerekir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Yoksa siz, Kitabın bir kısmına inanıyor ve bir kısmını da inkar mı ediyorsunuz? Sizden bu şekilde yapanların cezası dünya hayatında rezillik ve ezilmişlik, kıyamet gününde de en şiddetli ve ağır azaba-cezaya çarptırılmaktır. Ve her ne yapıp ederseniz Allah bunların hiçbirinden gafil değildir. İşte bunlar dünya hayatını ahiret hayatına karşılık satın alanlardır. Bu bakımdan bunların ne azapları hafifletilir ve ne de kendilerine yardım olunur.” (2, Bakara, 85-86)

İşte bu temele ve esasa göre eğer bir Müslüman, Kur'an-ı Kerim'den tek bir ayet olsun inkar etmiş olsa yani inanmasa veya İhlas, Asr ve Kevser sureleri gibi herhangi bir kısa sureyi inkar etse yada Felak ve Nas surelerinden birini kabul etmese, bu kimse –Allah korusun– mürted bir kafir olmuş olur.

Eğer İslâmî hükümlerden kesin olan ve din açısından zaruri olarak bilinmesi gereken herhangi bir hükmü inkar etse bu da kesin olarak mürted kafir olur.

İşte Yahudi ve Hristiyanları bunun için tekfir ederiz:

İslam inancına göre Yahudi ve Hristiyanlar kafirdirler. Çünkü bunlar Hz. Muhammed (sav)'in risaletine, peygamberliğine iman etmiyorlar. Oysa O (sav) bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir ve apaçık olarak meseleyi ortaya koyan ayetlerle de belirttiğimiz gibi, özellikle de kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Bakın Rabbimiz ne buyuruyor:

“Ey kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar! Peygamberlerin ke-sintiye uğradığı, aradan uzun bir zamanın geçtiği bir dönemde bizim elçimiz Muhammed gerçekleri açıklamak üzere size geldi. İleride kıyamet gününde: “Bize ne bir müjdeleyen ve ne de bir uyarıcı gelmedi” dememeniz için işte size hem bir müjdeleyici ve hem bir uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye kadirdir. Gerektiği zamanda peygamber göndermeye de elbette kadirdir.”

(5, Maide, 19)

Çünkü bunlar kimi peygamberlere iman etmişler, kimisini de inkar etmişlerdir. Bu yüzden de Kur'an'ın sarıh anlatımıyla bunlar: "İşte gerçekten en azılı kafirler bunların ta kendileridir." (4, Nisa, 151)

Hatta bu Yahudi ve Hristiyanlar sadece Hz. Muhammed (sav)'in peygamberliğini inkar etmekle, ondan yüzçevirmekle kalmamışlar, aksine ona karşı türlü hilelere ve tuzaklara başvurmuşlar, onun davet ettiği yoldan halkı menetmişlerdir. Nitekim Rabbimiz bununla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

"O Yahudi ve Hristiyanlar batıl söz ve iftiralarıyla, Kur'an'ı ve onun gösterdiği yolu üfleyip söndürmek istiyorlar. Fakat Allah, nurunun yayılmasının önüne geçilmesine izin vermeyip dinini mutlak olarak üstün kılacaktır. Hatta kafirler/inkarcı güçler bunu engellemek isteseler bile." (9, Tevbe, 32)

Yahudi ve Hristiyanlar kesin olarak kafirdirler. Çünkü onlar Allah hakkında hiçbir bilgiye sahip bulunmaksızın hep ileri geri konuşup durmuşlardır. Bunlar kitaplarında gerçek olarak ifade edilen uluhiyetin hakikatini, hakiki anlamda ilâhlık nedir meselesini değiştirdiler. Allah'ın kemaline layık olmayan sıfatlarla, azametine yakışmayan niteliklerle nitelediler ve Allah'a beşerde var olan beşerlik eksikliğini, aczini ve cehlini nispet ettiler. Bu anlattıklarımız şeyler hayal ürünü değildir. Bunlar bütün Yahudi ve Hristiyanların inandıkları Tevrat bölümlerinde sabit ve var olan gerçeklerdir. Kaldı ki uluhiyet ve nübüvvet konusunda bütün Yahudilerin inancı ne ise, Hristiyanların da inancı aynen öyledir. Çünkü bugün halen ellerinde var olan muharref yani değiştirilmiş ve üzerinde oynanmış olan Tevrat, "Kitab-ı Mukaddes" adıyla her iki toplumda da aynıdır.

Ancak onlardan farklı olarak Hristiyanlar, Hz. İsa Mesih hakkında onlardan ayrıldılar. Çünkü Hristiyanlara göre Mesih İsa ilâh yani -haşa- Allah'tır, ya da Allah'ın oğludur veya üç uknumdan biridir ki bu üçten bir tek ilâh ortaya çıkar.

İşte bu husus özellikle Kur'an'ın apaçık bir şekilde bunun küfür olduğunu açık ve net olarak ortaya koyduğu ve aynı zamanda gayet açık olarak da izah ettiği, anlattığı bir gerçektir. Nitekim Maide suresinde yüce Rabbimiz bunu şu ayetiyle açıklamaktadır ki bu ayet, Kur'an'da en son olarak nazil olan ayetlerden biridir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Şüphesiz Allah Meryem oğlu Mesih İsa'dır' diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır.” (5, Maide, 17 ve 72)

“Andolsun 'Allah baba, oğul ve Ruhu'l-Kudüs'ten oluşan üçten biridir diyenler de' kafir olmuşlardır.” (5, Maide, 73)

Yine en son olarak inen ayetlerden olan Tevbe suresindeki bir ayetinde de yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Yahudiler, Uzeyir Allah'ın oğludur, dediler. Hristiyanlar da, Mesih İsa Allah'ın oğludur, dediler. Bu, onların ağızlarında geveledikleri soyut bir sözden ibarettir. Onlar söyledikleri bu sözlerle daha önce geçen putperest kafirlerin söyledikleri iğrenç küfür sözlerine benzetiyorlar. Allah kendilerini helâk ile kahretsin! Nasıl da tüm kanıtlara rağmen haktan batıla döndürüyorlar.

Yahudiler Allah'ı bırakıp hahamlarını/bilginlerini, Hristiyanlar da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih İsa'yı rabler/ilahlar edindiler. Oysa onlara Tevrat ve İncil'de bir tek ilâha ibadet/kulluk etmeleri emrolundu. Ondan başka ilâh yoktur. O, onların taat ve kullukta ortak koştukları şeylerden münezzehtir, uzak ve beridir.” (9, Tevbe, 30-31)

İbrahim'i dinden Hristiyanlar en uzak olanlardır:

Hız. İbrahim'in Hanif dininden Hristiyanlar Yahudilere göre en uzak olan toplumdurlar.İşte bu bakımdan ben, Hristiyanları ya da bugün kendilerine Mesihîyiz denilmesini isteyenleri savunmaya kalkışan bazı kardeşlerimi burada uyarmak isterim. Çünkü bu kardeşlerimiz bunlara iman sıfatını yakıştırmıyorlar ve onları da mutlak

manada müminler arasına sokuyorlar. Bu şekilde sakat bir inanca sahip olan bu Hristiyanları Mümin olarak mutlak anlamda kabul edenler, aynı şeyi Yahudilere gelince yapmıyorlar, onların kafir olduklarını söylüyorlar. Oysa Kur'an her iki toplumun da küfre girdiklerini sarîh olarak belirtmektedir. Çoğu zaman bu kimselerin yüce Allah'ın mealini vereceğimiz şu kavlini yanlış yorumlayarak hakikatten sapıyorlar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey Peygamber! Sen, insanlar içerisinde inananlara karşı en şiddetli kin ve düşmanlık besleyenlerin Yahudilerle müşriklerin olduğunu mutlaka göreceksin. İnananlara sevgi bakımından en yakın olarak da insanlar içerisinde kendilerine; “Biz Hristiyanlarız” diyenleri muhakkak göreceksin. Çünkü bunların arasında Tevrat ve İncil'deki bilgilere sahip bilgin keşişler ve kendilerini mabetlerde Allah'a adanmış rahipler/zahit kimseler vardır. Ve onlar Yahudiler gibi büyüklük taslayıp haktan yüz çevirmezler.” (5, Maide, 82)

Yahudilerin Müslümanlara karşı oldukça şiddetli ve aşırı düşmanlıkları ve Hristiyanların ise Müslümanlara karşı sevgiyle yaklaşmaları sebebiyle, Müslümanlar bu yüzden yukarıda mealini verdiğimiz ayeti şöyle anlamışlardır; Yahudiler, Hristiyanlara göre İbrahim'in dininden en uzak ve en derin küfürde olan toplumdurlar. Oysa bu ayetten ikisi arasında iman bakımından böyle bir şeyi sergiliyor gibi bir mana yoktur. Yani Hristiyanların Müslümanlara karşı biraz sempatici ve müsamahakar olmaları bu şekilde bir yanlış manaya veya yoruma götürmemelidir.

Gerçi Yahudiler –*her ne kadar tecsim ve teşbihe düşseler bile*– hiçbir zaman Hz. Musa'yı ilâhlaştırmamışlardır. Oysa Hristiyanlar Hz. İsa'yı ilâhlaştırdılar. Yahudiler, Hristiyanların inandıkları teslis yani üçlü ilâh bir tek ilâhtır gibi tuhaf bir ilâh inancına düşmediler.

Yahudi şeriatına göre, bakıyoruz ki, bunlar tıpkı Hz. İbrahim'in sünneti olduğu üzere çocuklarını sünnet ediyorlar. Oysa Hristiyanlar sünnet olmazlar.

Yine bakıyoruz ki, hayvanlardan ve kuşlardan eti yenen hayvanları keserek yiyorlar. Oysa Hristiyanlar kesmeden yiyorlar. Çünkü onlara Papa Pavlos: *“Temiz olanlar için her şey temizdir”* diye buyurmuş. Yahudiler domuz etini yemeyi haram sayarlar, oysa Hristiyanlar bunu mubah kabul ediyorlar ve yiyorlar.

Yahudi inancı heykelleri ve timsalleri haram sayar, oysa Hristiyanlar Hz. İsa’nın timsalini, resim ve heykellerini caiz görürler. Çünkü Hristiyanlara göre Mesih İsa, Hak ilâhtan olan Hak bir ilâhtır. Hristiyanlar aynı zamanda peygamberlerin ve kutsal kabul ettikleri kimselerin timsallerini de caiz görürler. İşte bu bakımdan kiliseler resim ve heykellerle dopdoludur.

Kitap ehli adını almaları, Mümindirler demek değildir:

Kur’an’da Yahudi ve Hristiyanların, **“Ehli-i Kitap”** ya da **“Kitap Ehli”** diye anılmaları, bunların mümin olduklarını, iman sahibi olduklarını gerektirmez. Aksine bu terimle onların da önceden semavi/ilahi bir dine sahip oldukları vurgulanıyor, böylece böyle bir durumda olmayan toplumlara göre bu onlar için bir meziyet ve ayrıcalık olarak anlatılmaktadır.

Biz biliyoruz ki Kur’an, Yahudi ve Hristiyanlardan söz ederken farklı kipler kullanır. Bunların kimisinde haklarında övgü ifadesi yer alır, kimisinde ise yergi ifadeleri bulunur. Bazısında ise her iki ifadeye de yorumlanabilecek kipler vardır. Eğer bir Müslüman bunu Kur’an’dan inceleyip araştırmak isterse bütün bunları bulabilir ve görebilir. Şimdi bunlardan örnekler verelim. Şöyle ki:

Birinci kip ya da siyga: **“Kendilerine kitap verdiklerimiz”** gibi. İşte bu siyga Kur’an’da yer alan övme siygasıdır.

İkinci siyga: **“Kendilerine kitaptan bir nasip, bir pay verdiklerimiz”** diye geçen siygalar. Bu ibare Kur’an’ın her neresinde geçerse geçsin mutlaka yermeyi içerir.

Üçüncüsü de: **“Ehli-i Kitap”** veya **“Kendilerine kitap verilenler”** siygası. İşte bu türden siygalar ya da ibareler bazı yerlerde

övgü olarak gelmiş ve bazı yerlerde ise yergi manasını ifade etmektedirler.

Şimdi yüce Allah'ın kitabında buna delalet eden ayetlerden örnekler vermekte herhangi bir sakınca yoktur.

Birinci kip, siyga ya da ibare ile ilgili olarak yüce Allah'ın şu kavlini görebilirsin: **“Kendilerine kitap verdiklerimizden öyleleri de vardır ki o kitabı, okunması gerektiği gibi okuyup uygularlardı. İşte bunlar o kitaba iman edenlerin ta kendileridir.”** (2, Bakara, 121)

Bu ayette kendilerinden söz edilenlerle, kitap ehlinde Allah'ın iman etmeyi nasibettiği kimseler kasdolunmuştur. Bunlar Hz. Muhammed'e, onun risaletine ve kitabına iman etmiş olanlardır. Nitekim bunun bir benzeri de şu ayettir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ondan/Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler. Onlara Kur'an okunduğu zaman: Ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman idik, derler.” (28, Kasas, 52-53)

Aynı şekilde yüce Allah'ın şu kavli de buna bir örnektir: **“Daha önce kendilerine kitap verdiklerimiz de kesin olarak bilirler ki, o Kur'an gerçekten Rabbin tarafından hak olarak indirilmiştir.”** (6, En'am, 114)

Bunlara benzer diğer bir ayette de yüce Allah aynı şekilde buyuruyor ki: **“Ey Resûlüm! İşte böylece sana önceki kitapları tasdik eden bu Kitab'ı/Kur'an'ı indirdik. Onun için, kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ediyorlar. Şu Araplardan da ona iman eden nice kimseler vardı”** (29, Ankebut, 47)

İşte bu ve benzeri daha nice ayetler örnek olarak gösterilebilir.

İkinci kip ya da siyga veya ibare için de Al-i İmran suresinde şu ayetleri görmekteyiz. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Ey Peygamber! Kendilerine kitaptan-Tevrat’tan bir pay verilen Yahudileri görmedin mi ki, aralarında hüküm verilmesi için Tevrat’ın hükmünü yerine getirmeye çağırıyorlar da sonra aralarından bir gurup bundan cayararak bu hükme sırt çeviriyorlar.

Onların Allah’ın hükümlerinden yüz çevirmelerinin sebebi, “bize sayılı birkaç günden başka cehennem ateşi dokunmayacaktır” demeleri nedeniyledir. Gerçekten dinleri konusunda uydura geldikleri şey, onları bu hususta yanılığa düşürmüştür.” (3, Al-i İmran, 23-24)

Bu ayetlerden gayet açık olarak görüleceği gibi, burada söz konusu edilenler Yahudilerdir. Çünkü Yahuiler sadece birkaç sayılı gün ateşte yanacaklarını ileri sürüyorlar.

Aynı şekilde Nisa suresinde de Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “Kendilerine kitaptan/ilimden bir pay verilenleri görmez misin? Cibte/Batıl olan her şeye ve tağuta/İslam dışı her sisteme istekle inanıyorlar, sonra da kafirler için; “bunlar Muhammed’e iman edenlerden daha doğru bir yoldadırlar” diyorlar.

İşte böyle diyen bu kimseler, Allah’ın kendilerini rahmetinden uzaklaştırıp zelil kıldığı kimselerdir. Allah kime lânet edip onu rahmetinden uzaklaştırırsa, artık onu bundan kurtaracak bir yardımcı bulamazsın.” (4, Nisa, 51-52)

Yine buradaki her iki ayette de kastedilenlerin Yahudiler olduğu çok açıktır. Çünkü siyak yani ayetin mana akışına bakıldığında bunu gösterdiği gibi, Nüzul sebebine bakıldığında da aynı olduğu görülecektir. Çünkü Mekke müşrikleri Yahudilere: “Biz mi yoksa Muhammed mi daha çok doğru yoldadır?” diye sorduklarında, Yahudiler: “Elbette siz ondan daha çok doğru yoldasınız” diye cevap vermişlerdi.

Üçüncü kip ya da siyga veya ibareye gelince, bunun da övgü içeren şu ayetler olduğunu görmekteyiz. Yüce Allah şöyle buyuru-

yor: “Kitap ehlinin hepsi öyle değildir. Onların içlerinde öyle samimi inanmış bir topluluk vardır ki uyumayarak ayakta kalıp gece vakitlerinde secdeye kapanarak Allah’ın ayetlerini okurlar.

Onlar Allah’a ve ahiret gününe inanırlar, Allah’ın istediği doğrultuda iyiliği emreder, kötülükten menederler ve hayır işlerinde yarışır. İşte bunlar iyi kimselerdendir.” (3, Al-i İmran, 113-114)

Dikkat edilirse gayet açık olarak anlaşılabileceği gibi burada bir övgü var ama, bunların tümüne değil, sadece bunlardan bir kesimine övgü bulunmaktadır.

Bir diğer ayet meali de şöyledir: “Kitap ehlinden öyleleri de vardır ki, Allah’a, size indirilene ve kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah’a boyun eğerek iman ederler. Allah’ın ayetlerini az bir değer karşılığında satmazlar. İşte onlar için Rableri katında mükafatları vardır.” (3, Al-i İmran, 199)

Dikkat edilirse burada da övgü sadece her iki kitap ehlinden olanların bir kısmınadır, hepsine değil.

Şimdi de zem yani yergi içeren ibarelerden ayet meallerinden örnekler verelim. Bunun için de yüce Allah’ın şu ayetlerini görmekteyiz:

“Kitap ehlinden olan kafirler olsun ve başka şeyleri ilâhlaştıran müşrikler olsun Rabbiniz tarafından size herhangi bir hayrın-vahyin indirilmesini arzu etmezler.” (2, Bakara, 105)

“Kitap ehlinden birçoğu hak ve gerçek kendilerine açıkça belli olduktan sonra sırf içlerindeki hasetleri yüzünden siz iman ettikten sonra yeniden kafirler olarak geriye döndürmeyi istediler.” (2, Bakara, 109)

“Ey Kitap ehli! sizler bütün gerçeklere tanıklık edip durduğunuz halde ne diye Allah’ın apaçık ayetlerini inkar ediyorsunuz?

Ey kitap ehli! Niçin hakkı batıl ile karıştırıyor ve bile bile hakkı-gerçeği gizliyorsunuz.?” (3, Al-i İmran, 70-71)

“Ey Peygamber! De ki: “Ey kitap ehli! Allah yaptıklarınızı görüp durduğu halde neden Allah’ın ayetlerini inkar ediyorsunuz?”

De ki: “Ey kitap ehli! Hak/gerçek dinin Allah’ın dini olduğuna tanık olup durduğunuz halde, neden Allah’ın yolunu eğri/yanlış göstermeye kalkışarak insanları Allah’ın yolundan saptırıyorsunuz? Allah sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir.” (3, Al-i İmran, 98-99)

Yine Al-i İmran suresinde gelen bir ayetin yarısında Kitap ehline karşı gösterilen hüccetler ve onlarla olan tartışma, özellikle de Hristiyanlarla olan bu görüşmeler dile getirilmektedir. Bu hadise Necran Hristiyanlarından olan bir heyetin Hz. Peygamber (sav)’e gelmeleri üzerine cereyan etmişti. Ayet bu duruma işaret etmektedir. Hz. Peygamber (sav) kendilerini güzel karşılamış, ikramda bulunmuş, oldukça iyi muamelede bulunmuş, hatta onlara oturmaları için altlarına abasını serivermişti. Onların ibadet etmeleri için mes-cide girmesine izin vermiş, orada kendi dinlerince ibadet etmelerine müsaade buyurmuşlardı. Fakat bütün bunlara rağmen onların mümin kimseler olduğuna hükmetmemişlerdi. Aksine gelen ayetler, onların kuşkularını ortadan kaldırmak, onların yanlış inançlarını düzeltmek için çok etkin hüccet gösterilmiş ve Mesih İsa’nın ilâh olduğu, Allah’ın oğlu olduğu konusundaki davalarının ve inanışlarının yanlışlığı, batıl oluşu çok açık bir şekilde bildirilmiş, susturucu deliller sunulmuştur. Nitekim bununla ilgili olarak yine bu surede yer alan şu ayet nazil olmuştur.

“İsa’nın gariipsenen durumu Allah katında tıpkı Allah’ın topraktan yarattığı Adem’in durumu gibidir. Sonra Allah ona, “Bir beşer- insan OL” dedi, o da hemen oluverdi.

Ey Peygamber! Allah tarafından sana gelen vahiy haktır, gerçektir. Sakın şüpheye kapılanlardan olma!

Sana gelen tüm bu gerçek bilgilerden sonra kim seninle İsa konusunda tartışmaya girerse onlara de ki: “Gelin! bizler ve sizler hepimiz kendimizi ortaya koymak suretiyle biz kendi çocuklarımızı siz de kendi çocuklarınızı, biz kadınlarımızı, siz de kadınlarınızı çağıralım ve sonra topluca lanetlenmek için dua ederek, kimler İsa konusunda yalan söylüyorsa, Allah’tan o yalancıları helâk etmelerini dileyelim.” (3, Âl-i İmran, 59-61)

“Eğer bütün peygamberlerin davet ettikleri bu apaçık gerçekten ve Tevhid akidesine uymaktan yüz çevirirlerse, muhakkak Allah, şirk ve küfür için fesat ve bozgunculuk çıkaranları en iyi bilendir.

Ey Resulüm! de ki: “Ey Kitap Ehli! Gelin bize ve size vahiy yoluyla indirilen aramızda ortak ve faydalı olan adil ve eşit-orta bir söz üzerinde anlaşalım: Gelin Allah’tan başkasına kul-luk etmeyelim ve Ona hiçbir şeyi ortak-eş koşmayalım, Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim.” Eğer çağırıldıkları bu gerçeklerden yüz çevirirlerse, bu takdirde, “şahid olun ki bizler Allah’ın hükümlerine boyun eğmiş olan Müslümanlarız” deyin.

Ey Yahudi ve Hristiyanlardan oluşan Kitap ehli! İbrahim konusunda ne diye çekişip tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat da, İncil de kesin olarak ondan sonra indirilmiştir. Siz hâlâ buna da mı akıl erdirmeyeceksiniz?” (3, Al-i İmran, 63-65)

Yine aynı surede şöyle buyurulmaktadır: “Kitap ehlinde öyle kimseler vardır ki, kendisine kasalarla dolu hazineler emanet etsen, onu sana eksiksiz olarak tekrar iade eder. Yine onların içinden öylesi kimseler de vardır ki, kendisine bir tek dinar da bıraksan tepesinde durup dikilmezsen onu sana iade etmez. Onların böyle davranmalarının nedeni, “Bizden olmayanlara zulmederek davranmak günah/ vebal oluşturmaz” demeleri/inanmaları yüzündendir ve onlar bilerek/kasten Allah hakkında yalan söylemektedirler.” (3, Al-i İmran, 75)

Kur'an-ı Kerim'in üçüncü suresi olan Al-i İmran suresi, içinde, **"Kitap ehli"** ibaresinin çokça geçtiği bir suredir.

Müslüman çocuklar kısa surelerden kimilerini ezberlerler. Bunlardan biri de **Beyyine** suresidir. Yüce Allah burada şöyle buyurmaktadır:

"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehli-i kitaptan ve müşriklerden inkârcılar küfürden ayrılacak değillerdi.

İşte o apaçık delil, Allah tarafından gönderilen ve tertemiz sayfeleri okuyan bir elçidir." (98, *Beyyine*, 1-2)

Yine bu surede şu ayeti görüyoruz: **"Ehli-i kitap ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır."** (98, *Beyyine*, 6)

Bu iki ayet ve benzeri başka ayetler burada şu gerçeğe dikkat çekiyorlar. Burada hem kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlardan kafirler var, hem de müşriklerden kafirler var. Kısaca her ikisi de küfür ehliindendirler.

Biz bunun benzer durumlarını, **"Kendilerine kitap verilenler"** kipiyle veya *siygası* ya da ibaresiyle gelen ayetlerde de görmekteyiz. Bu ibarelerin kimisinde övgü yani medih kimisinde ise yergi yani zem ifadesi yer almaktadır. İşte övgüye örnek bir ayet:

"Doğrusu kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar bunun Rable-rinden gelen bir hak-gerçek olduğunu çok iyi bilirler." (2, *Bakara*, 144)

Yergi içeren ayete örnek: **"Ey Peygamber! Andolsun ki sen, kendilerine kitap verilmiş olan Yahudi ve Hristiyanlara her türlü ayet ve mucizeyi versen bile yine de senin kıblene uymazlar-dönmezler."** Bu ayet içerisinde aynı zamanda şu ifadeler de yer almaktadır: **"Andolsun ki, sana gelen bunca ilimden sonra eğer onların arzu ve isteklerine faraza uyarsan, o takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun."** (2, *Bakara*, 145)

“Ey iman edenler! Eğer siz kendilerine kitap verilenlerden herhangi bir kesime itaat eder/uyarsanız sizi imanınızdan sonra yeniden kafirler olarak geri döndürürler.” (3, Al-i İmran, 100)

“Vaktiyle Allah, kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hristiyanlardan, “kitaplarında yer alan tüm hükümleri mutlaka insanlara açıklayacak ve onu gizlemeyeceksiniz” diyerek peygamberleri yoluyla söz almıştı. Fakat onlar bunu kulak ardı edip umursamadılar ve az bir dünyalığa sattılar. Yaptıkları alışveriş ne kadar da kötü!” (3, Al-i İmran, 187)

“Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden/Yahudi ve Hristiyanlardan Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah ve Resulünün yasaklayıp haram kıldıklarını haram saymayan ve Hak din olan İslam’ı din olarak kabul etmeyen kimse-lerle savaşın; ta ki bu yoldan kendilerine boyun eğdirilip kendi elleriyle İslâm devletine cizye/vergi ödemeye ve aşağılanmaya mecbur kalsınlar da bir daha bellerini doğrultmasınlar.” (9, Tevbe, 29)

VEHİM VE ZİHİN KARIŞIKLIĞINA DAYALI BİR RUH HALİ

Sayın bayan yazar diyor ki: “Allah, Muhammed ümmetinin müminlerini, Kur’an-ı Kerim’den önce insanlığa vahyedilen şeriatlere iman etmekle sorumlu tutuyor. Çünkü bu şekilde inanmaları, onların güçleri içersindedir. Zira daha sonra gelmişlerdir. Kaldı ki Kur’an’da yer alan birçok hususlar önceki peygamberlerin ve resullerin olaylarıyla ilişkindir. Hatta Kur’an’daki kıssaların üçte ikisi böyledir. Özellikle de Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa ile alakalı kıssalar. Onlara indirilen Hak Kitap; Tevrat ve İncil. Bu açıdan Müslümanlar bunlara iman etmek zorundalar ve bu, onların güçleri içersindedir.

Oysa eski şeriatlere iman etmekte olanlar yani Yahudi ve

Hristiyanlar ise, gayet doğal olarak ve mantıksal açıdan, kendi şeriatlerinden sonra gelen ya da gönderilmiş olan şeriate yani Kur'an-ı Kerim şeriatına iman etmekle yüce Allah'ın onları sorumlu tutmaması yerindedir. Çünkü bu, onların güçleri dışındadır. Zira inandıkları şeriatlardan farklı olarak gelen bir şeriat ve burada anlatılan kısıtların ve hükümlerin çoğu onların kitaplarında bulunmamaktadır ve orada zikredilmiş değildir. Onların kitaplarında söz edilen şey sadece Hz. Muhammed (sav)'in yani Ahmed'in peygamber olarak gönderileceği müjdesidir, başka değil.... bu itibarla onlar Kur'an'daki hükümlere iman ile mükellef değiller, Allah da onları bundan sorumlu tutmuyor. vb.....”

Ben de cevap olarak diyorum ki: “Bu sözler bir çok vehimleri taşıyor ve aynı zamanda birçok yanlış ve karmaşık zihin bulanıklığı içerisinde yazılmış, saçmalıklarla dolu bir yazı... Burada bu inanç sahiplerine karşı hak ile batılı, hidayet ile dalâleti birbirine karıştırarak ve bir zihin bunalımı içerisinde anlatıyor. Biz bunu özetle şu şekilde sırlamak isteriz. Şöyle ki:

Birincisi: Bayan yazar, Muhammed (sav) ümmeti sadece Araplardan ya da putperestlerden oluşuyor sanmaktadır. Oysa bütün alemin onun ümmeti olduğu gerçeğini unutmuş gibidir. Çünkü bunlar ümmet-i davettir yani İslâm dinini kabul etmeleri için çağırılmaları gereken ümmettirler. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“De ki: Ey insanlar! Ben gerçekten sizin hepinize Allah'ın peygamber olarak gönderdiği Resulüyüm.” (7, A'raf, 158)

İkincisi: Hanımefendi yazar, Allah'ın indirdiği kitaplar ile gönderdiği peygamberlere iman etmeyi beşer gücünün dışında sayıyor. Bu görüş ya da inanç aslında mantıksal olarak ne dini ve ne de akli hiçbir dayanağı bulunmayan havada kalan bir görüştür. Yani Allah'ın kullarını hiçbir gerçek inanca bağlı kılmaksızın muallakta ya da boşlukta bırakması çok güç ve zor olan bir şeydir ve zaten Allah onları başıboş olarak da bırakmamıştır. Çünkü Allah bütün

kullarına hem müjdeleyen ve hem uyaran kimseler olarak peygamberler göndermiş ve onlarla birlikte kendilerine kitaplar da indirmiştir ki, halk arasında, üzerinde anlaşılmadıkları, ihtilafa düştükleri konularda o kitaplardaki hükümlerle hüküm versinler istemiştir.

İşte mükelleflerden istenen gerçek budur ve iman etmeleri gereken şey de budur. Şimdi söylenebilir mi bunun muhal olduğu, olamazlığı bir tarafa güçlük, sıkıntı veya zorluk bunun neresinde var ki?

Burada önemli olan husus mebdee yani esasa ve asıl olana iman etmektir. Peygamberlerin isimlerine gelince, vahyin onlarla ilgili olarak getirdiği ve onların masumiyetlerini gerektiren şeye iman etmektir.

Hiz. Muhammed (sav)'in risaletine ya da peygamberliğine gelince, bu öyle bir risalete ya da peygamberliğe iman etme gereğidir ki, bununla ilgili ve doğruluğunu gösteren açık ve kesin deliller, burhanlar vardır. Dolayısıyla insanlar arasında bunların doğruluğunu en iyi kabul etmeleri gerekenler ve buna en yakın olanlar ise kitap ehli olanlardır. Onlar bu işin öncülüğünü yapmalıydı. Çünkü Hiz. Muhammed peygamber olarak gönderilmekle kalmamış, o kendisinden önce gönderilen kitapları da doğrulayan biri olarak gönderilmiştir. Kaldı ki daha önce gönderilmiş olan bu kitaplarda Hiz. Peygamber (sav)'in peygamberliğini bildiren müjdeler ve işaretler bulunmaktadır. Bütün bu müjde ve işaretler, onlar için bağlayıcıdır ve onların doğal olarak ona yakınlık gösterip iman etmeleri ve onu doğrulamaları icabeder, zira makul olanı, akla yatkın geleni de budur. Çünkü onlar Hiz. Muhammed (sav) ile gönderilen bu dinde kendi dinin bulacaklardır. Hem de hurafelerden arınmış, temizlenmiş ve tamamlanmış olarak geldiğini bulacaklardır. Nasıl olur da bundan yüzçevirebilirler ki?

Eğer puta tapanlar, ateşe tapanlar ve dinsizler Hiz. Muhammed (sav)'e iman etmeye davet ediliyorlar ve onlardan iman etmeleri isteniyorsa, kitap ehlinin ona iman etmesi için davet edilmeleri haliy-

le bundan daha evladır ve daha önceliklidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Daha önce kendilerine kitap verdiklerimiz de kesin olarak bilirler ki, o Kur’an gerçekten Rabbin tarafından hak olarak indirilmiştir.” (6, *En’am*, 114)

Üçüncüsü: Aslında iman gerçekte bir tektir. Bu bakımdan üzerinden çağların geçmesiyle iman değişikliğe uğramaz. Çünkü bu, yüce Allah tarafından sabit gerçekler olarak ortaya konmuş olan kesin inanç esaslarıdır. İçinde yaşamakta olduğumuz bu yaratılmış kainatta ve Allah tarafından halife olarak tayin edilen insandan kesin olarak inanılması istenen gerçek hakikatlerden ibarettir. Dolayısıyla onun dönüşünden, risaletinden, yaratısıyla, kendisiyle, çevresiyle ve çevresinde olanlarla olan alakasından dolayı bütün bunların hepsinden bütünüyle sorumludur, zira bütün bunları da kapsamaktadır.

İşte bu hakikatler asla yalanlanamaz, değişemez. Her çağda müminlerden bu gerçeklere iman etmelerinin istenmesi de farz kılınmıştır.

Dördüncüsü: Daha önce gönderilen kitaplara sahip olan ve şeriatlerle yükümlü bulunanların Kur’an şeriatına uymakla mükellef bulunmadıklarının mantıksal yönü ve geçerliliği nedir? Oysa yüce Allah onların kitaplarını koruma altına aldığına dair herhangi bir garanti vermemiştir. Aksine onların korunmasını, bu kitaplara iman ile mükellef bulunan toplumlardan korumalarını istemiştir. İşte bunun içindir ki bu kitaplar tahrifata uğramış ve değiştirilip üzerinde oynanmıştır. Bunun da nedeni sözkonusu şeriatlerin belli bir yer ve zaman ile sınırlı tutulmalarından idi. Bütün bu peygamberler içinde bulundukları topluma, kendi kavimlerine peygamber olarak gönderilmişlerdir. Yoksa tüm insanlığa peygamber olarak gönderilmemişlerdir. Evet kendi toplumlarına belli bir zaman dilimi için gönderilmişler, yoksa son bir risalet yani peygamberlikle ve ebedi olarak yani kıyamete dek geçerli bir mesajla gönderilmemişlerdir. Aksine bütün bu peygamber-

ler, kendilerinden sonra gelecek olan peygamberi müjdeleyerek ve haber vererek görevlerini sürdürmüşlerdir.

Aksi bir durumu gösteren şeyleri delil göstermesi

Bu bayan yazarımız diyor ki: “Kur’an, her ümmeti, eğer onlar Kur’an hükümlerinden yüzçevirirlerse, onları bu takdirde kendi şeriatlerinde öngörülen hükümlerle amel etmeye, onun esaslarını, hükümlerini ve farzlarını yerine getirmeye davet ediyor. Yoksa onlardan Kur’an hükümlerini uygulamalarını istememektedir.”

Sayın bayan bu ifadeleriyle sanki Kur’an şeriatına bağlanmayı nafile bir iş veya insanların ihtiyarlarına bırakılmış bir şey gibi değerlendiriyor. Bu konudaki görüşlerini kanıtlamak için de bizzat onun çelişkilerini, yanlışlarını ortaya koyan, onu nakzeden şeyleri delil gösteriyor. Oysa kendi görüşünü destekleyen deliller göstermesi gerekirdi. İşte bu bayanın delil olarak zikrettiği bir ayet. Yüce Allah burada Resulü Hz. Muhammed (sav)’e şöyle buyuruyor:

“Ey Peygamber! Sana da hakikatleri içeren, senden önce indirilen kitapları/Tevrat ve incili doğrulayan, onları gözetleyip koruyan ve güvenilen kitap olarak Kur’an’ı indirdik. Kitap ehli, hüküm vermek için sana bir mesele getirdiklerinde aralarında Allah’ın indirdiği Kur’an ile hüküm ver. Hüküm vermek konusunda kitap ehlinin arzularına uyarak sana gelen hakkı terkedip gerçekleri değiştirme. Her bir ümmet için Kur’an indirilmezden önce, uygulamaları gereken bir şeriat ve apaçık bir yol belirledik. Kur’an’ın indirilmesiyle de onların hükümlerini yürürlükten kaldırdık. Ey insanlar! Eğer Allah dileseydi, sizi tek bir şeriat/sistem üzerinde anlaştırmış olan bir tek ümmet/topluluk kıları. Ancak Allah böyle dilemedi. Fakat size gönderdiği farklı şeriatlerle/sistemlerle çağlar boyu hep sizi denemek istedi. O halde hayırlı ve güzel işler işlemekte birbirinizle yarışın! Ey insanlar hepinizin dönüşü Allah’adır. O, üzerinde anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin gerçek yönünü size bir bir bildirecektir.” (5, Maide, 48)

Şimdi bu ayeti inceleyelim:

a- Bu ayet, Kur'an'ın daha önce gönderilmiş olan kitaplar üzerinde onları gözetleyen ve doğrulayan bir kitap olduğunu, dolaşısıyla onlar üzerinde hüküm sahibi olan ve fakat onların hükmü altında bulunmayan bir kitap olduğunu ortaya koymakta ve bu gerçeği dile getirmektedir. İnsanların onun üzerinde yaptıkları tahrifatı ve oynamalarını düzelterip tashih ediyor ve yanlışlarını ortaya koyuyor. Beşerin heva ve heveslerine göre üzerindeki oynamalarını böylece ortaya döküyor.

b- Ayrıca bu ayet, Hz. Muhammed (sav)'e, onlar arasında hüküm verirken, Allah'ın indirdiği ile hüküm vermesini, yani yüce Allah'ın tahriften, bozulup değiştirilmekten koruyup muhafaza ettiği Kur'an hükümleriyle haklarında hüküm vermesini istiyor.

c- Bundan sonra da aynı ayet, Hz. Peygamberi, onların heva ve heveslerine uymaması ve Allah'ın hidayetini bırakmaması için de uyarmış oluyor.

d- Bu ayeti de bundan sonra gelen şu iki ayet izlemekte ve şöyle buyurmaktadır:

“Ey Peygamber! Onların aralarında Allah'ın indirdiği vahiy ile hüküm ver. Onların tahrif/değiştirme isteklerine asla uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et, onlardan uzak dur! Eğer Allah'ın sana indirdiği hükümle hükmetmenden yüz çevirip kabul etmezlerse, iyi bil ki Allah onları, işlemiş oldukları bir takım günahları yüzünden belaya uğratmak istiyor. Doğrusu zaten insanların bir çoğu da Allah'a itaatsızlık etmektedirler.

Yoksa onlar cahiliye dönemi hükümleriyle mi/sistemleriyle mi idare olunmak istiyorlar? Kesin olarak inanmış olan bir toplum için Allah'tan daha güzel ve daha üstün hükmü/sistemi kim koyar/belirler?” (5, Maide, 49-50)

Bu bayan yazarmız yine kendi görüşlerini desteklemek için delil olarak davasını yüce Allah'ın şu kavliyle te'yide çalışıyor:

“Ey Peygamber! De ki: “Ey Kitap ehli! Siz Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirilen Kur’an’ı bütünüyle uygulamadıkça doğru bir din/şariat üzerinde sayılmazsınız. Rabbinden sana indirilen Kur’an, onlardan bir çoğunun küfür ve yalanlarını mutlaka artıracaktır. O halde senin peygamberliğini kabul etmeyen o inkarcı toplum yüzünden üzülme. Senin için müminler yeterdir.” (5, Maide, 68)

Bakın hanımefendi yazar ne diyor ve bu ayeti nasıl anlıyor: “Bu ayet kitap ehlinden yani Yahudi ve Hristiyanlardan Tevrat ve İncil’in hükümlerini uygulamalarını istiyor ve bu iki kitabın hükümleri üzerine başka bir kitabın yani Kur’an’ın hükümlerini eklemelerini istemiyor. Yani eğer bu toplumlar haklarında Hz. Muhammed’e indirilen Kur’an-ı Kerim şariatının uygulanmasını istemiyorlarsa, bundan kaçınıyorlarsa, bu takdirde onlar hakkında Kur’an’ın hükümlerinin uygulanması gerekmez.”

Evet sayın bayan böyle yazıyor. Ben de hayretler içinde kalarak diyorum ki: Bu sayın bayan yazar nasıl oluyor da Kur’an’ın bu açık ve net fıkrası ya da hükmünü anlamaz ve bunu es geçer. O fıkra ise yüce Allah’ın, “Tevrat ve İncil” ifadelerinden sonra zikrettiği ayetin şu ifadesi ve fıkrasıdır: **“Ve Rabbinizden size indirileni...”** yani Kur’an-ı Kerim’i bütünüyle uygulamadıkları takdirde din açısından hiçbir şeye sahip olmadıklarını, yani imansız olduklarını, küfürlerini ortaya koymaktadır. Kısaca Tevrat ve İncil’in sağlam olarak kalan hükümleriyle Hz. Muhammed (sav)’e indirilen Kur’an hükümlerini uygulamadıkça, tasdik edip doğrulamadıkça, buna bağlı olarak kendi yanlışlarını düzeltip eksikliklerini tamamlamadıkça mümin olmayaacaklarını, inanmış sayılmayacaklarını belirtiyor.

Burada; “Kur’an nasıl olur da onlara da indirilmiş kabul olunabilir? Oysa Kur’an Muhammed’e indirilmiştir” denemez. Çünkü bunlar da Hz. Muhammed (sav)’in ümmetindendirler. Burada benim onun ümmetinden kastım, ümmeti davet olmaları cihetiyledir, ümmeti icabet yönüyle değildir. Kaldı ki işin bu yönü eski ve yeni tüm İslâm bilginlerince bilinen bir gerçektir. Çünkü Hz. Muham-

med (sav) bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar da bu bütün hükmünün içerisinde dirler. Onlar yüce Allah'ın şu kavline muhataptırlar:

“Rabbiniz tarafından size indirilen ilâhî MESAJ KUR’AN’a uyun! Onu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin/Allah’ın kitabı dışındaki sistem uygulamalarını tanımayın! Rabbinize karşı görevlerinizi ne kadar da az hatırlıyorsunuz!” (7, *A’raf*, 3)

İşte bütün bu muhkem ayetler, delalet bakımından şüpheye hiç yer bırakmayacak şekilde açık ve sarihler. Bu mananın dışına çıkmak asla caiz ve doğru olmaz. Müteşabihlere takılıp kalmak doğru değildir. Kaldı ki ilim erbabınca bundan maksadın ve mura-dın ne olduğu da bilinen bir gerçektir. Örneğin yüce Allah’ın şu kavli gibi:

“Ey Peygamber! Ellerin de Tevrat ve içinde de Allah’ın hükmü olduğu halde nasıl oluyor da aralarında hükmetmen için onlar seni hakem tayin ediyorlar? Oysa daha sonra senin verdiği hükümün ardından yüz çevirip gidiyorlar. Gerçi onlar aslında senin peygamberliğine de, kendi kitaplarına da iman etmiş kimseler değiller.” (5, *Maide*, 43)

HIRİSTİYANLAR VE TESLİS İNANCI

Bayan yazarımız, kendince Mesihileri yani Hristiyanları, Me-sih İsa’yı ilâhlaştırmaktan temize çıkarmak, onları aklamak istiyor. Yanı bilinen şekliyle Hristiyanlarca teslis inancı veya üç ilâh birdir, bir üçtür inançlarını aklamaya gayret gösteriyor. Kısaca Mesih İsa Allah’ın oğludur, inancı üzerinde duruyor. Bu konuda kendisince de üç delil gösteriyor. Şöyle ki:

1- On vasiyetten ya da emirden biri olan şu sözler: **“Ben, işte senin ilâhın olan O Rabb’ım. Senin Benden başka bir ilâhın yoktur.”**

Oysaki bu, onların aleyhinde olan bir hüccettir, bir delildir. Lehlerine olan bir hüccet ya da delil değildir. Çünkü Hristiyanlar bu inancı arkalarına attılar, buna iman etmediler. Onu yani Allah'ı bırakıp Onun yaratmış olduklarından kendilerine başkaca ilâhlar edindiler.

2- Sayın bayan yazar diyor ki: Mademki Hristiyanlar Hz. Mesih İsa'yı Allah'ın oğlu olarak niteliyorlar, bu durumda onlar bütün inananları yani müminleri de Allah'ın oğulları olarak görüyorlar ve öyle kabul ediyorlar. Nitekim Matta İncil'inde şöyle denmektedir: **"Benim sanatlarıma, yaptığım eserlere selam olsun, ne mutlu onlara! Çünkü onlar dua eden Allah'ın oğullarıdır."** Biz de bunu ikrar etmekteyiz. Fakat onlar, Hz. Mesih İsa'nın diğer insanlar gibi onun, "Rabb" olduğunu, hak ilâhtan olan bir hak ilâh olduğunu itiraf etmiyorlar. Bunlara göre tekrar olunan ve bilinen terimlerden; baba ilâh ve oğul ilâh ifadeleridir.

Böyle demekle sayın bayan yazar kraldan ziyade kralcı olmuyor mu? Yoksa Mesihilerin yani Hristiyanların söylemediği bir şeyi mi onlar adına dile getiriyor.

İNCİL'İN TAHRİFİ VE ÇAĞDAŞ MESİHİLER

Bayan yazar diyor ki: İncillerin muharref olduğunu, değiştirildiğini bir tartışma eseri olarak kabul edelim. Buna göre çok eskilerden beri atalarının işlediği böyle bir suç nedeniyle Allah'ın günümüz Hristiyanlarını cezalandırması, mutlak manada Allah'ın ilâhi adaletine aykırıdır, ilâhi adaletle bağdaşacak bir şey değildir. Çünkü hiçbir kimse bir başkasının vebalini ve günahını yüklemesin.

Doğrusu ben, sayın bayan yazarın; "bir tartışma eseri olarak bunun gerçekliğini kabul edelim" tarzındaki sözleri nedeniyle hayret içindeyim. Sanki böyle bir durum yokmuş gibi, bir inkar içerisinde bulunmaktadır. Oysa Müslümanlar tarafından, Tevrat ve İn-

cil'in tahrif edilip değiştirildiği çağlardan bu yana bunun gerçekliği sabittir ve herkesçe de bilinmektedir. Nitekim bu gerçek günümüz modern çağında da bilinmektedir. Kaldı ki bu gerçek, Rahmetullah el-Hindi tarafından yazılmış olan ve önemli ve oldukça da değerli bir bilimsel eser olan "İzharu'l-Hakk" adlı kitapta da açık olarak görülebilmektedir. Kaldı ki bu gerçek, "Ahmet Deedat'ın kitaplarında ve münazaralarında da çok açık olarak görülebilir. Kaldı ki bizzat tarafsız batılı araştırmacı yazarların yazdıkları ve gerçekten de bilimsel değeri olan kitaplarda da bu hakikat görülebilir.

Ayrıca sadece şu gerçek, Allah'ın Hz. İsa'ya indirdiği İncil'in şu anda bulunmadığı ve ortada olmadığı gerçeğinin bilinmiş olması aslında her bakımdan yeter. Şu anda İncil olarak elde dolaşan kitaplar ise, onun hayatıyla ilgili bir takım öğütlerini içeren siyer niteliğini taşıyan kitaplar olmaktan öteye geçemezler. Bu eserler de Hz. İsa'nın bazı öğrencileri tarafından veya öğrencilerinin öğrencileri tarafından yazılmış eserlerdir. Yani demek istediğim bugün hâlâ elde mevcut dört İncil'dir. Bunlardan söz ediyorum. Ki bunlar da zaten yazarlarının adıyla anılmaktadırlar. Örneğin Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri gibi. Yani bu İnciller de ilk yazılmış olan İncil nüshasının diliyle yazılmış ve ondan istinsah edilmiş eserler de değildir. Bunlar sadece o İncillerin tercümeleridirler. Kaldı ki bu dört İncil de yetmiş adet İncil arasından tercih edilip seçilen İncillerdir. Diğer nüshaları ise yakılmışlardır.

Her halükârda biz bunu bırakalım. Şimdi şu noktaya gelelim. Şu; "Allah'ın, eski Hristiyanların işledikleri bir tahrif suçunu günümüz Hristiyanlarına vebal olarak yüklemesinin adaleti-ne/adaletsizliğine" gelelim.

Ben burada diyorum ki: Bu söz Hristiyanların mantığı ile doğrudur. Çünkü Hristiyanlara göre; İnsanlar ilk ataları Adem'in işlediği suç nedeniyle hepsi de suçlu ve günahkardırlar. Çünkü Adem yasaklanan ağaç meyvesinden yemişti. Kaldı ki bu olay Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceği binlerce sene önce geçmiş bir olaydır. Bu olaya ne Hz. İsa, ne babaları ve ne de ataları tanık olmuş değiller-

dir. Bütün bu gerçeklere rağmen Hristiyanlar diyorlar ki: “Dünyaya gelen her insan, babası Adem’in günahıyla doğar.”

Ancak bu olaya İslâm mantığıyla veya gözlüğüyle bakarsak, hiçbir kimse bir başkasının günahını ya da vebalini yüklenmez, yüklenemez. Sadece kendi günahı, ya da sebep olduğu vebal veya savunmaya kalktığı bir günah ile ya da daha önceki bir günahı ve yanlış ısrarla sürdürmekle sorumlu tutulabilir. İşte bu gibi bir durumda kişi, her ne kadar kendisinden önce geçenlerin işlediği bir suçu işlemiş olsa da, bizzat kendisi bunları onlardan sonra devam ettirdiğinden dolayı böylece yine kendisine ait olan günahın vebalini taşır. Çünkü artık o günahları bizzat kendisi işlemekte ve onu sürdürmektedir. Elbette bundan o sorumlu tutulacaktır.

İşte bu gerçeğin ışığı altında, bakıyoruz Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber (sav) dönemindeki İsrail oğullarına yani Yahudilere sesleniyor ve onlara atalarının işlediği günahları yüklüyor. Onlara hitap ederken adeta o günahları bunlar işlemiş gibi sesleniyor. Çünkü bugünkü Yahudiler de atalarının o yaptıklarından memnun ve hoşnutturlar, hatta onların izinden gitmektedirler, onlar ile övmekteler, onları büyütüp saygıyla anmaktalar. Bu ise elbette mutlaka onların günahları ile cezalandırılmalarını elbette gerektirmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Hatırlayın biz Musa ile kırk gece vahyetmek için Tur’da sözleşmiştik. Ancak siz sonra onun ardından buzağıyı tapınmak üzere ilâh edinmiştiniz. Ve böylece zalimlerden oldunuz.

Bundan sonra yanlışlarınızdan dönüp şükredersiniz diye sizi bağışladık.

Doğru yolu bulasınız diye Musa’ya Kitabı ve hak ile batıl birbirinden ayıran hükümleri verdik.” (2, Bakara, 51..vd)

Evet bu ve benzeri devam eden bu suredeki ayetler tümüyle bu gerçeği bildirmektedir. Ayetlerin hepsinde de bunların da atalarının cürmünü, suçlarını yüklediğini bildirmekte ve bunu onlara da yüklemektedir. Çünkü bunlar da atalarının izi sıra gitmektedirler.

KİTAP EHLİ VE MÜŞRİKLER KARŞISINDA İSLAM

Bayan yazarımız diyor ki: “İslam fıkhi, bütün kitap ehli Yahudi ve Hristiyanların kafir ya da müşrik olduklarına ilişkin olarak genel bir hüküm ortaya koyunca, böylece bu kesimler de kafir ve müşrik toplumlar ile aynı kefeye konulmuş oldular. Öyle ki İslâm dininde, herhangi bir ümmete, akidelerinin ya da inançlarının bozukluğuna rağmen özel bir konumun verilmiş olmasının bir yararı yoktur. Çünkü sadece yeterli aklanmayı, şiddet ve katılık içeren işlere tanımakta ve bizim Hristiyan kardeşlerimize karşı hizipçi bir savaşı sürdürmekte görmektedirler. Öyle ki Müslümanlar kısır görüşleri sonucu onlara karşı, yüce Allah’ın şu kavlini tatbik etmelerine götürüyor:

“Saldırının, savaşın ve adam öldürmenin yasaklandığı haram aylar sona erince, antlaşmalarını bozmuş olan müşriklerle savaşın, yakaladığınız yerde hemen onları öldürün. Onları tutuklayıp esir alın, kaçıp kurtulmamaları için onların bütün hareketlerini kuşatma altında bulundurun, gözetlenip ele geçirilebilecekleri her yeri kontrol altında tutarak onları kaçırmayın. Eğer küfürde ısrardan tevbe ederek İslam’ı seçerler, farz namazı gerektiği gibi kılarlar ve farz olan zekatı da verirlerse, artık onlara dokunup eza etmeyin. Çünkü Müslüman’dırlar. Doğrusu Allah tevbe edenleri mağfiret eden, kendisine dönenleri de merhametiyle esirgeyendir.” (9, *Tevbe*, 5)

Sayın bayan yazara biz de deriz ki: Kitap ehlinin kafirliklerine ilişkin küfür hükmünü ortaya koyanlar veya böyle bir hükmü çıkarırlar İslâm fıkıh bilginleri ya da hukukçuları değildirler. Aksine bunların kafirliklerine dair hükmü ortaya koyan yüce Allah’ın kendisidir. Yüce Allah Kitabının ayetlerinde ve Resulünün diliyle bunları zikretmiştir. İşte bu bakımdan İslâm fıkıh alimleri, Tevhid/akaid ilminde otorite olanlar, Tefsir ve hadis alimleri ile farklı konularda uzman olan ümmetin diğer tüm ilim adamları da bu konuda sadece icmada bulunmuşlar ve ittifak etmişlerdir.

Kaldı ki bu temel ya da asli hüküm üzerine birçok tali derecede olan hükümler de terettüp etmekte ve buna bağlı olarak değerlendirilmektedir. Nitekim mirası buna örnek olarak gösterebiliriz. Bu ölçüye göre Müslüman bir kimse kafir olan kimseye mirasçı olmayacağı gibi, bir kafir de Müslüman olan kimseye mirasçı olamaz. Aynı şekilde bir Yahudi ve bir Hristiyan da Müslüman kimselelere mirasçı olamaz. Nitekim aynı şekilde bir Müslüman da Yahudi ve Hristiyan bir kimseye mirasçı olamaz. Bu konu şahitlikte olsun, cinayet durumlarında olsun ve başka hususlarda olsun aynen geçerlidir. Yani bir kafir nedeniyle bir Müslüman öldürülemez. Kaldı ki fakihlerin cumhuru yani çoğunluğu da bu görüşü benimsemişlerdir.

İşin bu yönü bunların, Kur'an'da zikredilen müşriklerle bir tek mertebede, aynı durumda olduklarını gerektirmez. Ayette söz konusu edilen müşrikler ise Arap ve benzeri toplumlarından puta tapanlardır. İşte bunlar, haklarında **“Saldırımın, savaşın ve adam öldürmenin yasaklandığı haram aylar sona erince, ...”** (9, *Tevbe*, 5) mealindeki bu ayet nazil olan toplumlardır.

Çünkü Kur'an, müşrik kadınlarla evlenmeyi haram kılmış yani yasaklamış ve fakat Kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyan dinlerine mensup kadınlarla evlenmeyi yasaklamıştır. İşte işin bu yönü farklı bir akideye ya da inanca sahip de bulunsalar İslam'ın Kitap ehline karşı gösterdiği en belirgin müsamaha örneğidir. Oysa bu iki din mensubu dışında İslâm bu müsamahayı hiçbirine göstermemiştir.

Nitekim Kur'an bunlarla yani kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlarla en güzel bir biçimde mücadele edilmesini de emretmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“İçlerinden zulmedenleri bir yana, ehli kitapla ancak en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim Tanrımız da sizin Tanrınız da birdir ve biz Ona teslim olmuşuzdur.” (29, *Ankebut*, 46)

Diğer taraftan kafirler ki bunlardan müşrik olanlar da dahil olmak üzere, İslâm açısından aynı değildirler. Bunlardan kimileri Müslümanlarla aralarında herhangi bir savaş söz konusu olmayan

ve kendileriyle barış içerisinde bulunulan kimselerdir. Kimileri de Müslümanlara karşı muharip yani düşmanca bir eylem ve tutum içerisinde bulunan kimselerdir. İşte bu iki guruptan her birinin İslâm ve Müslümanlar karşısındaki değerlendirilmeleri farklı farklıdır. İslâm'ın bunlara karşı davranışları belli sınırla çizilmiştir. İşte işin bu yönünü yüce Allah'ın Kitabında iki ayetle açıklanmıştır. Bu iki ayet, Müslümanların gayri Müslim unsurlarla muameleleri konusunda adeta bir kanun ve yasa mesabesindedir. Şanı yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.” (60, *Mümtehhine*, 8-9)

Yüce Allah bu iki ayetinde şunu açıklıyor. O, dindaşlarımız olmayan ve bizimle aynı inancı paylaşmayan kitap ehline karşı ilişkilerimizde iyilikten, iyi muamelede bulunmaktan ve onlara karşı adaletli davranmaktan bizleri menetmiyor. Hatta bunlar müşrik bile olsalar durum değişmiyor. Yeterki İslâm'a ve Müslümanlara karşı düşmanca bir tavır içerisinde bulunmasınlar. Tıpkı haklarında Mümtehhine suresi 8 ve 9. ayetler nazil olanlar gibi.

Kur'an-ı Kerim, bu konularda “el-Birr” sözcüğünü kullanmaktadır. Bu öyle bir sözcüktür ki, Allah'ın hakkından sonra diğer haklar konusunda geçerli olarak kullanılan en büyük kelimedir. Bu haklar, Ana ve baba hakkıdır ki, buna, Kur'an tabiriyle; **“Birru'l-valideyn”** ifadesi kullanılır. Yani anne ve babaya iyilikte bulunmak.. İşte bu ifade ya da hüküm sayın bayan yazarın: “İslam dininde akidelerinin yanlış ve bozukluğuna rağmen herhangi bir topluma özel bir konum tanınmasının bir yarar sağlamaz” görüşüne de bir cevap olmaktadır.

Daha geniş bilgi, “İslam’a karşı olanlara karşı, onların dinlerinin batıl ve akidelerinin bozukluğuna rağmen İslâm’ın müsamahakar davranmasının esasları” bahsinde daha fazla bilgi verilecektir.

Çokça gördüğümüz bir gerçek vardır. Bugün bile Hristiyan dine mensup kadınlarla evli olan nice Müslüman erkekler vardır. Müslümanlarla evli bulunan bu Hristiyan kadınlar aynı zamanda dinlerini de terk ediyor değiller. Yine dinler üzerinde hayatlarını sürdürmektedirler. Ancak böyle olmakla beraber Müslüman kocalarıyla birlikte oldukça mutlu bir hayat sürdürmektedirler ve birbirlerine karşı bir sıkıntıları da söz konusu değildir.

Kitap ehli kadınlarla evlilik ve İslâm fıkıhı

Yine bu sayın bayan yazar diyor ki: “İslam fıkıhı büyük bir çelişki ve gerçek bir problemle karşı karşıyadır. Çünkü İslâm dini genelde Yahudi ve Hristiyanları kafir toplumlar ya da Allah’a ortak koşan müşrik toplumlar olarak kabul etmekte, ama bununla beraber onların kadınlarıyla Müslüman erkeklerin evlenmesini de mubah saymaktadır. Şimdi böyle bir çelişki nasıl kabul edilebilir ki? Düşünün İslâm dini Müslüman kafirlerle, müşrik erkek ve kadınlarla evlenmeyi haram yani yasak kıldığı halde, Müslüman erkeklerin kitap ehli kadınlarla evlenmesini Mubah sayıyor. Nitekim konuya ilişkin ayetinde Allah şöyle buyuruyor:”

“İman etmedikleri müddetçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Hoşunuza gitse de putperest bir kadından iman etmiş bir cariye-köle kadın kesinlikle daha hayırlıdır. İman etmediği müddetçe putperest erkeklerle de kızlarınızı evlendirmeyin. Hoşunuza gitse de putperest bir erkekten iman etmiş bir köle elbette daha hayırlıdır. Çünkü putperestler amelleri itibariyle onları cehennem ateşine davet ederler. Oysa Allah izni ve ilmiyle cennetine ve mağfiretine çağırır. İşte Allah üzerinde düşünsünler de gerçeğe ulaşsınlar diye insanlara ayetlerini böylece açıklar.” (2, Bakara, 221)

Biz sayın bayan yazara deriz ki: İslam fıkıhı, bayanın anlattığı

gibi herhangi bir problemle karşı karşıya değildir.. Çünkü Kur'an müşrik olan kadınlarla evlenmeyi haram kılmış, yani yasaklamıştır. Yoksa kafir de olsalar kitap ehli kadınlarla evlenmeyi yasaklamamıştır. Eğer bayan yazar bizzat Kur'an'ın kendisine müracaat ederse, Kur'an'ın putperestler hakkında kullandığı ifade olan şu kesin ibareyi açık ve net olarak görecektir: "Müşrik erkekler ve müşrik kadınlar ya da Allah'a ortak koşanlar..." Bu ibareler çok açık ve net olarak Kur'an'da yer almaktadırlar. İşte birkaç ayet örneği:

"Kitap ehlinden olan kafirler olsun ve başka şeyleri ilâhlaştıran müşrikler olsun Rabbiniz tarafından size herhangi bir hayrın-vahyin indirilmesini arzu etmezler." (2, Bakara, 105)

"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehli kitaptan ve müşriklerden inkârcılar küfürden ayrılacak değillerdi." (98, Beyyine, 1)

"Ehli kitap ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerhileri onlardır." (98, Beyyine, 6)

Görüldüğü gibi müşriklerin kitap ehlinden olan kafirler üzerine atfedilmesi, müşriklerin onlardan ayrı farklı kafirler olduğunun delili ve kanıtıdır. Çünkü bilindiği gibi atıf, matuf ile matufun aleyh yani atfedilen ile kendisi üzerine atıf yapılan şey arasındaki farklı oluşu ve her ikisinin de aynı olmadıklarını belirtir.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Mümin olanlar, Yahudi olanlar, Sâbiîler, Hristiyanlar, Mecûsîler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde ayrı ayrı hükmünü verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (22, Hac, 17)**

Bu ayete baktığımızda, ayet, iman edenlerle beraber farklı dinlere mensup olanlardan da söz etmektedir. Örneğin kitap ehlinden Yahudi ve Hristiyanlardan, ateşe tapan Mecusilerden, putlara tapan müşriklerden söz etmektedir. Bu da göstermektedir ki, şerik

yani Allah'a ortak koşanlar Yahudi ve Hristiyanlar dışında farklı bir inanç sahibi olan bir toplumdurlar.

İslam'ın Müslüman erkeklerin kitap ehli kadınlarla, bunların kafir olmalarına rağmen evlenmesine izin vermesi, İslam'ın kendisiyle aynı dini inancı paylaşmayan kitap ehline karşı oldukça fazla olarak gösterdiği bir müsamahanın ya da toleransın en üst derecede bir örneğidir. Bu, Müslümanlarla kitap ehli arasında bir tür muamele çeşididir. Bu gerçek çok açık olarak ortadadır. Yani Müslüman bir erkek Hristiyan olan bir kadınla evlenebilecektir. Hatta evlenen kimse, bu kadının bu manasıyla inanç olarak teslis yani üç ilâh inancına ve Hz. İsa'yı ilâhlaştırma ve benzeri batıl akidelere bağlı bulunduğuna inansa ve böyle bir iman sahibi olanın kafir olduğuna iman etse bile, bunların inançlarının küfür olmasına rağmen bunlarla evlenmeye izin verilmiştir. Evet bütün bu gerçeklere rağmen bir mümin böyle bir inanca sahip olan Hristiyan bir kadını hayat arkadaşı olarak seçer. Artık bu Hristiyan kadın ya da gelin evinin hanımefendisi, çocuklarının anası, kocasının da onunla sükuna erdiği, huzura kavuştuğu eşidir. Böylece Aziz ve Celil olan yüce Allah'ın meşru kıldığı manasıyla bu ikisi arasında sevgi ve merhamet duyguları oluşmuştur. Bu itibarla böyle bir evliliğin herhangi dini bir sakıncası da yoktur.

Diğer taraftan böyle bir evlilikte, bunun beraberinde getirdiği bir takım sonuçlar da vardır. Şöyle ki: Bundan dolayı sıhri akrabalık ve buna bağlı bir takım görevler de terettüp eder. Örneğin Hristiyan kadının ya da gelinin ailesi Müslüman erkeğin yani damadın gelin tarafından akrabaları olmuş olurlar. Hristiyan gelinin babası bunların çocuklarının dedesi, annesi ise bunların çocuklarının anne annesi, kardeşleri dayı, kız kardeşleri de teyzeleri olmuş olurlar. İşte bütün bunların akrabalıkları yani yakın akraba yani Ulül erham olmaları sebebiyle aralarında bir takım haklar oluşur.

İşte bu nokta ta sahabe döneminden bu yana bütün Müslümanların ya da Müslümanların cumhurunun yani çoğunluğunun uya geldikleri bir uygulamadır. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah dışında

Kimse buna karşı çıkmamıştır. Sadece böyle bir evliliğe karşı çıkan o olmuştur. Çünkü Hz. Ömer'in oğlu Abdullah Hristiyan kadınları müşrik kadınlar olarak kabul etmiştir, öyle değerlendirmiştir. Bunun için de ileri sürdüğü gerekçesi şöyledir:

“ Hz. İsa Allah'ın kullarından bir kul olduğu halde, Rabbinin İsa olduğunu söyleyen bir kadının ifadesinden daha büyük şirk ne olabilir ki?”

DİKKAT ÇEKİLMESİ GEREKEN GERÇEKLER

Ben bu arada bu noktada halk tarafından bilinmeyen bazı gerçeklere de işaret etmek isterim. Çünkü bunlar gerçekten önemli hususlardır. Şöyle ki:

Kitap ehlinin küfrü dinsizlik/inkarcılık değildir:

Birincisi: Kitap ehline nispet olunan küfür, uluhiyeti inkar ve red anlamında bir küfür değildir. Çünkü bunların küfrü, komünizmde ve genel manasıyla materyalizmde olduğu gibi ilhada dayalı bir küfür değildir. Çünkü Komünist ve materyalistler duyuların ve maddenin ötesinde olan her şeyi red ve inkar ederler. Gayba inanmazlar.

Oysa Hristiyanlar ya da genelde kitap ehli şu veya bu manada Allah'a iman ederler. Yani bunların inançlarında İslâm'ın kabul etmeyip reddettiği bir takım yanlış inanışlar olsa bile, yine de bunlar az önce söz konusu ettiğimiz inanç sahiplerinden farklıdır. Çünkü bunlar Allah'a iman etmenin yanında, her ne kadar Hz. Muhammed (/s)'in peygamberliğini inkar etseler ve kendi kitaplarında sözü edilen peygamberlere karşı kötülükte bulunsalar da şöyle veya böyle de olsa vahye ve nübüvveti yani peygamberlik müessesesine de inanırlar. Aynı şekilde ahirete ve oradaki ilâhî cezaya da iman ediyorlar. Gerçi bu inanışlarına İslâm inancında yer almayan bir takım yanlışları soksalar da neticede diğer müşrik kafirlere göre bir imanları vardır.

İşte bunları İslam nazarında diğer dinlere mensup milletlerden, putperestlerden ve kendilerince ilâhlaştırdıkları bir takım sistemlere inananlardan kitap ehlini özel olarak farklı kılan husus, budur. İslam bunlarla akrabalık kurmayı, karşılıklı güven içinde hareket etmeyi caiz görür. İşte bu nokta İslâm'ın bunlara müsamaha ve toleranslı davranma konusunda vardığı en son noktadır. İslam bu müsamahayı kitap ehli dışındakilere bu kadar göstermez.

İşte bu gerçek açısından Rum suresindeki ayetler nazil olmuştur. Burada açıklandığı gibi Rumlar yani Hristiyanlar, ateşe tapan İran Mecusilerine göre Müslümanlara en yakın olan toplumdurlar. Yüce Allah Müslümanlara müjde vermek üzere şöyle buyuruyor:

“Elif. Lâm. Mîm. Rumlar, yenildi. Arapların bulunduğu bölgeye en yakın bir yerde onlar, halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır. O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir. Allah, dilediğine yardım eder, galip kılar. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir.” (30, Rum, 1-5)

İşte surf bu bakımdan bizler farklı inanç ya da dinler arasında kitap ehli olanlarla görüşmeye, irtibat kurmaya daha çok özen gösterdik ve buna yer verdik. Çünkü Müslümanlar ile bunlar arasında bir ortak buluşma noktaları ve yerleri vardır, o noktada toplanıp bir araya gelmeleri mümkündür. Dolayısıyla dinsizliğe, anarşizme ve imansızlığa, faziletsizliğe karşı bunlarla beraber Müslümanlar bir kitle oluşturabilirler.

YAHUDİ VE HİRİSTİYANLARA KİTAP EHLİ DENMESİ

Yahudi ve Hristiyanlara kitap ehli diye hitap edilmesi konusuna gelince bunu da şöyle açıklamak mümkündür.

İkinci gerçek ise: Bizler her ne kadar, “Yahudiler ve Hristi-

yanlar bizim dinimizi inkar ediyorlar” diye söylemiş olsak bile, onlara karşı; “ey kafirler!” veya sadece “Kafirler” dememiz doğru ve caiz değildir. Çünkü Kur’an’ı Kerim, müşrik toplumlara karşı olsun, onlar dışındakilere karşı olsun, kendilerini şirk veya küfürle nitelemek suretiyle çağrıda bulunmamıştır. Aksine Kur’an müşriklere seslenirken, onlara: “Ey insanlar!” veya “Ey Adem oğlu!” ya da buna benze ifadelerle hitapta bulunmuştur.

Yahudi ve Hristiyanlara da Kur’an seslenirken, onların gönüllerini kazanmak ve uzaklaşmalarını önlemek için de, “Ey Kitap ehli!” diye hitapta bulunmuştur.

Kur’an-ı Kerim’de Tahrir suresindeki bir tek ayet dışında, “Ey kafirler!” diye bir ifade gelmemiştir. Bu ayette ise, kafirlerin ahirette cehenneme girmelerinden sonra -Allah muhafaza buyursun- onlara karşı olan bir hitaptır. O gün onlara şöyle denilecektir:

“ O gün kendilerine şöyle denilir: “Ey kâfirler! Bugün özür dilemeyin! Siz ancak işlediklerinizin cezasını çekeceksiniz.” (66, Tahrir, 7)

Bir de, Hz. Peygamber (sav)’e hitaben kafirlere karşı ne demesi gerektiğini ifade eden bir tek ayet. Yüce Allah burada da şöyle buyurmaktadır:

“Ey Resûlüm! De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam.” (109, Kafirun, 1-2)

Bu ayetin münasebeti ise, yüce Allah’ın bu hitap ile müşriklerle karşı bütün kapıların kapatılmasını istemiş olması ve müşriklerin de, Allah Resulü’nün onlara hiçbir şekilde icabet etmeyeceği gerçeğini anlamalarını ve peygamberinden onlara böyle hitapta bulunmasını emretmekle müşriklerin bundan böyle umutlarını bütünüyle kesmelerini dilemiş olmasındandır. Çünkü müşrikler Hz. Peygamber (sav)’den: “Bir müddet sen bizim putlarımıza kullukta bulun, biz de bir müddet senin Rabbine ibadet edelim” diye teklif getirmişlerdi. İşte bunun önünün alınması için kendisinden onlara böyle

hitapta bulunması istenmiştir. İşte burada geçen, “Ey kafirler” hitabı, bu bir tek defaya mahsustur. Artık bundan sonra ne Mekke’de inen vahiylerde ve ne de Medine’de inen vahiylerde bu ifade tekrar olunmamıştır.

İslam Müsamahasının temeli:

İslami müsamaha veya toleransın temeli ne gelince;

Üçüncü gerçek: Bu konu, Biz, inancımız ile kitap ehlinin küfür inancı arasında nasıl bir uyuşma ve buluşma noktası bulabiliriz ve onlarla müsamaha içerisinde bulunmalıyız çağrımızda nasıl bir başarı sağlarız?

Ben burada şu noktadan hareket ederek diyorum ki: Her din ehli, hatta dahası her hangi bir şeye inanan toplumlar ya da insanlar, mutlaka kendisinin hak ve doğru yol üzerinde olduğuna inanır, kendi dışındakileri de batıl üzere olduklarını kabul eder. Nitekim Kur’an şöyle demektedir:

“Öyleyse her kim Tağutu reddedip Allah’a iman ederse işte o, kesinlikle kopması mümkün olmayan sapa sağlam kulpa yapışmıştır.” (2, Bakara, 256)

O kimse dinine ve prensibine inanmış ve onun dışındakilerini de inkar etmiştir. Aksi takdirde onun imanı derme-çatma bir iman olmuş olur.

Materyalizme iman eden uluhiyeti inkar eder, uluhiiyete inananlar da materyalizmi inkar ederler. Kapitalizme inananlar komünizmi red ederler, komünizme inananlar da kapitalizmi red ederler. Demokrasiye inananlar diktatörlüğü, diktatörlüğe inananlar da demokrasiyi kabul etmezler. Kısaca her şey aksiyle kaimdir.

İşte bundan hareketle şunu görmekteyiz. Hristiyanlar kendi inançlarına göre Müslümanları kafirler olarak görürüler. Ancak onlar bu inançlarıyla Müslümanların Allah’ı inkar ettiklerini değil de, onların inançlarını kabul etmedikleri için kafir toplumlar olarak gö-

rürler. Yani Müslümanları da tıpkı kendileri gibi teslis inancı ile benzeri inançlarına karşı olduklarından ötürü kafir kabul ederler.

Bu, doğru bir şeydir. Eğer kendileri Müslümanlar için böyle düşünmezler ve kabul etmezlerse, bu takdirde kendi kendilerini dinleri açısından yalanlamış olurlar veya Müslümanlara karşı bir mücadele içindedirler, kısaca jest yapıyorlar, demektir. Ya da bu, bir dalkavukluk gösteresidir.

Aynı şekilde Müslümanlar da Hristiyanların veya Mesihilerin kafir olduklarına inanırlar. Ancak onların dinsiz ve Allah'ı inkar edenler olarak değil de, kendi inançlarını, İslam akidesini ve Hz. Muhammed (sav)'in risaletini ya da peygamberliğini inkar ettikleri için kafir sayarlar.

Doğrusu Hristiyanlar Müslümanları kafir ve sapık toplumlar olarak kabul ederler. Bunun için de Müslümanları Hristiyanlaştırmak için çok sıkı ve güçlü bir gayret göstererek güya onları sapıklıktan kurtarmak isterler. Bu, onların yanlış inançlarının bir gereğidir, çünkü onlara göre inançları haktır ve kendileri de doğru yoldadırlar.

Ancak hiçbir Müslüman, Hristiyanların Müslümanları Hristiyanlaştırma hareketine ya da misyonerlik faaliyetine karşı bilgisiz ve duyarsız kalmamalı, buna karşı gereken tedbirleri de almalıdır. Ki bu faaliyet, İslam ülkelerini sömürgeleştirme hareketiyle birlikte başlamıştır. Tamamen bu hareketin kontrolünde ve onun himayesinde tüm çaba ve çalışmalarını yürütmektedirler. Bu faaliyetlerini değişik İslâm ülkeleri üzerinde örneğin bu faaliyeti özellikle Asya ve Afrika Müslümanları üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar. Hatta bunlar, en büyük İslâm ülkesi olan Endonezya üzerinde elli yıldan bu yana bu Hristiyanlaştırma çalışmasını yürütmektedirler. Bunun gerçekleşmesi için bir takım planlar ve programlar hazırlamışlar ve en büyük çalışmalarını bunlar üzerinde yoğunlaştırıp çok cazip tekliflerle bu çalışmayı sürdürmektedirler.

Hatta bugün bile aynı şekilde bu çalışmalarını sürdürüyor, bu

konuda gereken harcamalarda bulunuyorlar ve aralıksız bu çalışmalarını yürütüyorlar. Nitekim 1978 yılında biz, Amerika'nın Colorado eyaletinde toplanan bir misyonerler kongresini izlemiştik. Kongrede "Dünya Müslümanlarını Hristiyanlaştırma" adı altında bir çalışma ve faaliyet ele alınıyordu. Bu kongreye kırk adet bildiri sunuldu. Bu iş için de bir Enstitü kurdular ve sırf bu maksatla da söz konusu enstitüye, "Züveymir Enstitüsü" adını verdiler. Bu Enstitünün çalışması için de tam bir milyon dolar ayırdılar.

Hristiyanlar bizi, kafirler ve dalâlet ehli saymaları sebebiyle biz onları kınıyor değiliz. Çünkü bu, her dinin doğal hakkıdır ve onun doğasında bu vardır. Nitekim biz demiştik ki, Bu şekilde bir inanca sahip olan kimse, sadece kendisinin hidayet üzere olduğuna, doğru yolda olduğuna inanır ve kendisi gibi inanmayanları da sapıklık üzere olduğunu kabul eder. Evet şayet münafık değilse, dalkavukluk yapmıyorsa böyle kabul eder. Aksi takdirde yani münafık, dalkavuklukta bulunuyorsa durum değişir.

İşte hemen işin bu noktasında mutlaka cevaplanması gereken çok ciddi bir soru vardır. Bu soru da şudur: **İslam bu düğümü nasıl çözebilir?** Bundan kastım şudur: **Müslümanlar, kendilerini dinleri açısından kafir olarak kabul eden bir topluma karşı nasıl müsamahalı veya toleranslı davranır?**

İşte işin tam bu noktasında İslâm'ın üstünlüğü, yüceliği ve azameti kendini gösteriyor. Yani gayri Müslimlere karşı nasıl bir muamele içinde bulunacaktır? Karşısındakilere göre kendisi kafirdir. Kendisine göre de inancı gereği onlar kafirdirler. İşte bu mesele, benim eskiden yazdığım bir kitabımda ele aldığım bir konudur. Kitabım, "İslam toplumunda gayri Müslimler" kitabı idi. Bu kitabım, "İslam Müsamahasının temelleri" adıyla yayımlanmıştı.

Bu müsamahanın ya da toleransın özü, İslam dininin Müslümanları belli bir felsefe veya belli bir takım fikri kavramlarla doyurmasından ileri gelmektedir. İşte onların aldıkları bu eğitim, gönüllerindeki kini, nefreti, gayri Müslimlere karşı katı olmayı önle-

miş ve kaldırmıştır. Bunun yerine onların gönüllerinde iyi muamele, güzellikle geçinme, onlara karşı iyi davranma ve muamelede bulunma duygu ve inancını, onlara karşı adil davranmayı yerleştirmiştir. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever.

BU KAVRAMLARIN ÖNEMLİLERİ

Bu kavramların en önemlileri sırasıyla şunlardır:

Birincisi: Her Müslüman inancı gereği bütün insanları en değerli varlık olarak kabul eder ve böyle inanır. Evet bu insanların dini, cinsi ve rengi ne olursa olsun hepsi de insan olmaları bakımından en değerli varlıklardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Gerçekten biz Ademoğullarını en değerli ve en onurlu kıldık.” (17, *İsra*, 70)

İşte kesin olarak itibar edilmesi gereken bu saygınlık ve onur olayı her insan için mutlaka uyulması gereken, saygı gösterilmesi icabeden bir husustur.

Bunun İslâm tarihindeki pratik örneğini de Buhari'nin Cabir İbn Abdullah'tan rivayet ettiği hadisten öğrenmekteyiz. Bu rivayete göre, bir gün Hz. Peygamber (sav)'in oturmakta olduğu yerden bir cenaze götürülmektedir. Hz. Peygamber (sav) cenazeyi görünce ayağa kalktı ve geçinceye kadar durup ayakta bekledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav)'e: “Ey Allah'ın Resülü! Bu cenaze bir Yahudi'ye aittir” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) de: “O bir can/insan değil midir?” Evet elbette o da her insan gibi bir candır. İslâm'da her canın yani insanın saygı gösterilmesi gereken bir saygınlığı ve yeri vardır.” Buyurmuştur.

Doğrusu bu ne önemli bir insanlık değeri ve ne parlak ve gerçekçi bir yorum ve gerekçe!... ne büyük bir incelik!...

İkincisi: İslam inancına göre, din ve inanç bakımından insanların farklı inanç ve dinlere sahip olması, Allah'ın dilemesine, me-

şietine bağlı bulunan bir gerçektir ve Müslüman da bu gerçeği bilir. Çünkü yüce Allah bu hususu yaratmış olduğu kullarına vermiş olduğu özgürlük ve kendi istekleriyle seçme hakkına sahip olma özelliği sebebiyle yapacakları ya da terkedecekleri bir şeyi onların özgür iradelerine yani cüzi iradelerine bırakmıştır. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor:

“...öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin.” (18, Kehf, 29)

Bir diğer ayetinde de şöyle buyurmaktadır:

“Ey Resulüm! Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları bir tek ümmet yapardı, hepsini bir tek din üzerinde ittifak etmelerini sağlardı. Ancak Allah onların sevap ve azap konusunda adalet ölçüsünün gerçekleşmesi için onları serbest bırakmayı diledi de onlar da böylece hak konusunda hep ihtilafa düşmeye devam edeceklerdir.

Ancak Rabbinin kendilerine rahmetiyle muamelede bulundukları kimseler müstesnadır.” (11, Hud, 118-119)

Tefsir bilginleri demişlerdir ki: “onların yani insanların yaratılışlarında da farklılık vardır. Çünkü Allah kendilerine bir akıl bağışlamıştır, bir irade vermiştir. Bu itibarla Allah’ın meşietini yani dilemesi de insanların ihtilaf etmelerini gerektirir.”

Müslüman bir kimse de kesin olarak inanır ve bilir ki, Allah’ın muradettiğini ne red edecek ve ne de Ona karşı çıkacak bir kimse yoktur. Nitekim insanlar bilsinler ya da bilmesinler, Allah sadece içinde hayır yani iyilik ve hikmet bulunanı yaratır. İşte bu bakımdan hiçbir Müslüman, zor kullanayım da herkes zorunlu olarak ve mecburen İslâm dinini kabullensinler diye düşünmez. Çünkü yüce Allah soylu peygamberine şöyle buyurmuştur:

“Ey Muhammed! Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin tamamı mutlaka iman ederlerdi. Öyleyse iman etmeleri için sen halkı, Allah dilemediği halde iman etmeleri için zorlayacak mısın? Oysa senin görevin sadece tebliğdir.” (10, Yunus, 99)

Üçüncüsü: Müslümanlar, kafirleri küfürleri yüzünden hesaba çekmekle görevli ve mükellef kimseler değildir. Ya da sapıklıkta olan dalâlet erbabını dalâletleri yüzünden sorgulayıp cezalandırmakla sorumlu tutulmamışlardır. İşin bu yönü onun görevi değildir. Onun hesap vereceği yer de zaten bu dünya değildir. Onların hesapları sadece hesap verme gününde Allah'a bırakılmıştır. Onların cezaları din ya da ceza gününe bırakılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey Resulüm! Eğer seninle mücadeleye girişirlerse onlara de ki: ‘Allah yaptığınızı çok iyi bilmektedir.’ Allah kıyamet gününde, ihtilaf etmekte olduğunuz konulara dair aranızda hüküm verecektir.” (22, Hac, 68-69)

Yine yüce Allah, kitap ehlinin durumu hakkında da Resulüne hitapta bulunurken şöyle buyurmaktadır:

“İşte onun için sen tevhide dâvet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir. Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de Onadır.” (42, Şura, 15)

Kıyamet gününde Hz. İsa (as) Rabbine şöyle diyecektir: **“Eğer onlara sapıklıkları sebebiyle azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarıdır. Sahibi olman bakımından onlara dilediğini yaparsın, bu, adaletin gereğidir. Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen buna da kadirsin ve işlediklerinde de hikmet sahibisin.”** (5, Maide, 118)

İşte bu sebepten ötürü Müslüman'ın vicdanı rahattır. O, vicdanı açısından kafirin küfrü nedeniyle onunla kavga etmek gibi bir endişe ve rahatsızlık yaşamaz. Ondan herhangi bir iyilik veya dini ve itikad bakımından onu kabullenmesi gibi bir talebin ya da isteğin içine de girmez. Zorla Müslüman edeyim diye bir isteği olamaz.

Dördüncüsü: Müslüman'ın inancı, ona Allah'ın adil davranmasını emrettiğini, adaleti sevdiğini ve güzel ahlâka davet ettiğini söyler. Hatta karşısındaki insan bir müşrik bile olsa ona da aynı şekilde yaklaşmasını ister. Zulme ve haksızlığa karşı çıkmasını, zalime azap ve işkence etmemesini, imanı ondan ister. Hatta yapılan haksızlık ya da zulüm bir Müslüman tarafından bir kafire yapılsa bile durum değişmez. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Bir topluluğa karşı olan kin ve nefretiniz, sizi onlara karşı adaletsizliğe ve şahitlikten sapmaya sevk etmesin. Herkese karşı adaletli davranın. Adaletli davranmanız, Allah'ın emirlerine bağlı kalmanız takvaya en uygun bir harekettir.” (5, Maide, 8)

Hz. Peygamber (sav) de bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır: *“Kafir de olsa, mazlumun/ezilenin duasının kabulü önünde hiçbir engel bulunmaz.”* (90)

Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: **“Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.”** (60, Mümtehine, 8)

Her işin başında ve sonunda Allah'ıma hamdolsun! Nebisi, peygamberi Hz. Muhammed (sav)'e, ehli Beytine, ashabına sonsuz salat ve selam olsun!

YAHUDİ VE HİRİSTİYANLAR KARŞISINDA KONUMUMUZ

Saygı değer hocam!

Kimi sabit düşünceliler ve ufku dar olan kimseler, senin kafir olan Yahudi ve Hristiyan toplumlar karşısında oldukça kolaycılığa kaçtığını, onlara karşı gösterilmesi gereken tavrı sergilemediğini-

zi ileri sürüyorlar. Gerekçeleri de senin onlarla barış dostluğu içerisinde yaşamak istediğin ve yumuşak bir tavır sergilediğin söylenmektedir. Hatta senin, onların muharref olan yani kendi elleriyle değiştirdikleri semavi dinlerine saygı gösterilmesi gerektiğini ve bu konuda çağrı yaptığını söylemektedirler. Hatta yine sen onlar hakkında: **“Onlar bizim kardeşlerimizdir”** demişsin. Nitekim sen; **“Bizim Yahudilerle olan savaşımız, akidemiz ya da inancımız açısından değil”** diye söylemişsin. Şimdi böyle konuşanlara karşı senin cevabın ne olacak? Bunlara nasıl bir cevap vereceksin?

Cevap: Cevabıma Allah’a hamd ve Allah Resulüne de salat ve selam ile başlarım.

Benim bu gibilerine cevabım gayet açık ve nettir. Gün gibi de ortadadır. Yani kendisinden bu konuların alıntı yapıldığı kitaplar meydandadırlar. Ancak bunlar –evet ne yazık ki kalp hastası olan bu hastalıklı kimseler- benim sunduğum delilleri görmezlikten geliyorlar. Benim bütün sunduğum delillerimi ve iddialarımı, sıradan okuyucuya gizlemek suretiyle işlerine gelen tarafla yorumlayıp sunuyorlar. Yani benim kitaplarımı okumamış olan kimseleri, düşüncelerimi bilmeyenleri saptırmak ve yanıltmak için, bir de onların önünde benim ve eserlerim hakkında bir engel oluşturmak ya da onların öğrenmesi gereken gerçekler önünde bir barikat oluşturmak için böyle bir gayret ve çabanın içerisindeyler. Doğrusu böyle bir şey, ilmi emanete uymaz, ilim adamlığı ahlâkıyla asla bağdaşmaz. Gerçi bu tipler hiçbir toplumda ilim adamı olarak değerlendirilmezler, hiçbir önemleri de yoktur. Bildikleri tek şey, ezberledikleri bir takım sözler ve papağan misali ağızlarında geveleyip durdukları bir takım yuvarlak laflar. Kısaca bunlar akıllı kıt, dili uzun olan kişiliksiz kimselerdir.

Allah’ın bana olan bir lütfu gereği ben şöyle bir alışkanlığa sahibim. Herhangi bir meseleyi ele aldığım zaman, kısa da olsa mutlaka onu delilleriyle değerlendirmeye ve cevaplamaya çalışırım. Çünkü bildiğim bir gerçek vardır. O da ilim denince hakkı ve gerçeği deliliyle öğrenip tanımak ve tanıtmaktır, gözler önüne sermektir.

Ancak bu tiplerin sahip oldukları onulmaz ve tedavisi mümkün olmayan bir hastalıkları vardır. O da, bunların yalnızca kendi heva ve hevesleri doğrultusunda olan delilleri görmeleri, kendi mizaç ve karakterlerine uygun olanlarını almaları ve işlerine gelmeyen delilleri ise göz ardı etmeleridir. Doğrusu gerçekten bunların ufukları oldukça dardır. Olaylara sadece bir tek zaviyeden ya da açıdan bakarlar veya at gözlüğüyle olayları değerlendirirler. Fıkıhta tek bir görüş noktasından meseleleri değerlendirirler.

Oysa bunlar bir gerçeği gözlerinden kaçırıyorlar, o da bu ümmetin alimlerinden basiret ehli ve uzağı görebilen kimselerin bildiği gerçeği görmezlikten gelmeleridir. Bu gerçek de şudur: “Füruatta yani ikinci derecedeki meselelerde ve benzeri durumlarda ümmetin farklı görüşler sergilemesi ya da ihtilafı hem bir rahmettir, hem bir zarurettir ve hem de bir genişliktir.” Nitekim biz bu konuyu, “Meşru olan ihtilaf ile kötü olan parçalanması noktasında İslâmî uyanıklık” adlı eserimizde açıklamıştık.

Gerçi bunda şaşılacak herhangi bir şey yoktur. Kendilerini, evet sadece kendilerini kurtulmuş fırka yani fırkayı naciye olarak gören ve sınırlı bir düşünce kapasitesine sahip olan bu insanlar sayıca ümmetin yüzde birini bile oluşturamazlar. Evet yalnızca kendilerini kurtulmuş fırka olarak gören bu insanlar, kendi dışındakileri de cehennem ateşinde helâk olacak olan fırka olarak görürüler. Bunlara göre sadece kendilerinin sahip oldukları düşünce ve fikirler doğrudur, asla hata ve yanılma payı yoktur. Kendilerinin dışında olanların fikirleri ise, asla doğru olma ihtimali taşımayan gerçek hatadır, yanlıştır. Kısaca olayları araştırıp gerçekleri delilleriyle ve tüm çıplaklığıyla ortaya koymuş olan imamların yani büyük ilim adamlarının fikirlerinin aksine sadece bunların fikirleri doğrudur.

Hatta bizim gerçekten öylesine tanınmış imamlarımız, müçtehit ilim adamlarımız vardır ki, bunlar hemen her müçtehidin görüşlerinin doğruluğunu kabul ediyorlar. Bu görüşler birbirinden farklı da olsa, biri diğerine aykırı da görülse buna rağmen doğru olduğunu kabul ediyorlar. Çünkü bu müçtehidler şu gerekçeye göre hare-

ket etmektedirler: “Bir mesele hakkında Allah’ın hükmü, müçtehidin yoğun ve yorucu gayreti sonucu ulaşabildiği neticedir, görüştür.” İşte bu kimselere fıkıh usulü ilminde, “el-Musavvibe” yani tasvipçiler, uygun bulanlar ve onaylayıcılar adını alırlar.

Ben istemeyerek de olsa bütün cesaretimi toplayarak ve önyargılı olmamaya gayret göstererek bu kendini bilmez iftiracılar, anarşistlere kısaca cevap vermek isterim. Allah’a yemin ederim ki benim bu gibilerine cevap verebilecek ne geniş bir zamanım ve ne de içten bir isteğim var. Bu gibilerin bu türden asılsız sözlerine cevap vermekle zaman kaybetmek de istemiyorum. Ancak umulur ki Allah bizi bu gibi kendini beğenmiş ukala tipleriyle imtihan etmek yüzünden bize ecir ve sevap verir ve bu, belki de bizim günahlarımıza da bir kefarete sayılır. Böyleleri ne kadar da iftiracı olabiliyorlar?!

YAHUDİ VE HİRİSTİYUANLARLA DOSTLUK

Sözünü ettiğiniz bu kesimdekiler, benim kafır Yahudi ve Hristiyanlara karşı işi basitten ele aldığım, onlara karşı mütesahil olduğum, yani toleranslı davrandığım yaygarasıdır. Bunun için de bir takım deliller ya da gerekçeler ileri sürüyorlar. İşte bu gerekçelerinden bazıları:

İlk olarak; “Ben bu kesimden olanlardan yani Yahudi ve Hristiyanlardan barışçı ve uzlaşmacı olup savaş karşıtı olanlarla dostluk içinde olmamızı öngörüymüşüm” tarzındaki iddialarıdır.

Bu sözden öyle anlaşılıyor ki, bu adamlar, “Barışçı olanlar” ifadesinin ne anlama geldiğini bilmiyorlar gibidir. Ayrıca bu ifade ile bunun zıddı olan ifade arasındaki farkı da anlamıyorlar demektir. Bunlara göre bütün kafirler eşittirler.

Ben bütün çalışmalarım boyunca bir mezhebin, bir fakihin, bir kelam aliminin, bir müfessirin/tefsir bilgininin, bir muhaddisin ya-

ni hadis aliminin veya ümmetin ilim adamlarından herhangi birisinin barışçı ve barışa taraftar olan kafir ile muharibi yani Müslümanlara karşı her zaman düşmanca bir tavır ve gayret içerisinde olanları bir tuttuklarını bilmiyorum.

Her halükârda her iki sınıfı birbirinden ayıran ve farklı bir gözle değerlendiren ben değilim. Ancak onları bu manada ayırma tabi tutan Aziz ve Celil olan yüce Rabbimizdir. Yüce Allah Aziz kitabında iki ayette bu gerçeği dile getirmiştir. Bu iki ayet de, Müslümanlar ile gayri Müslimler yani Müslüman olmayan toplumlar arasındaki ilişkiler konusunda bir anayasa ve kanun maddesi olarak kabul edilmektedir. Yüce Allah Mümtehine suresinde şöyle buyurmaktadır:

“Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.” (60, Mümtehine, 8)

“Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkarana ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.” (60, Mümtehine, 9)

İkinci ayette yani Mümtehine ayet 9’da sözkonusu edilen kafir sınıfı için bir sınırlama getirmektedir. Bu da, bunlarla dostluk kurulmaması, münasebet ve ilişkilere dikkat olunması ile ilgili sınırlama ve getirilen yasaklamadır. Çünkü bu kafirler biz Müslümanlara karşı dinimiz açısından hep düşmanlık sürdürenlerdir, bizleri ülkemizden, yerimizden, yurdumuzdan ve evlerimizden eden kimselerdir ve bizi yurtlarımızdan çıkarana yardımcı olanlardır. İşte bu tür kafirlerle dostluk ilişkileri kesinlikle yasaktır, bunlarla birlikte hareket etmek de aynı yasak kapsamı içerisinde. Çünkü kafirler hiçbir zaman Müslümanların stratejik dost ve müttefikleri olmazlar, olamazlar.

İlk ayette yani Mümtehine 8. ayette ise, farklı bir sınıf kafir-

lerle ilgili bir sınır çizmektedir. Bu sınıfta yer alan kafirlerle olan ilişki ve münasebetlerimizde yüce Allah herhangi bir yasaklama getirmemektedir. Onlara iyilikte bulunmamız, adil davranmamız noktasında herhangi bir yasaklama yoktur. Bunlar bize karşı, din ve inancımız bakımından bir düşmanlık ve savaş içerisinde olmayan ve bizleri ülkemizden, yerimiz ve yurdumuzdan çıkarıp sürgün etmeyen kafir toplumlardır. Yani bizimle barış içerisinde yaşamayı isteyen ve bunu sürdürenlerdir. Ayet, bizim bu gibilerine karşı adil davranmamızı, kendilerine iyilikte bulunmamızı, bir yanlış yapmamamızı istemektedir. Kısaca onlara ait haklarını korumamızı ve haklarını vermemizi, haklarından fazlasıyla kendilerine yardımda ve iyilikte bulunmamızı da istemektedir.

Ayette yer alan “**Kıst**” kelimesi; Bizim onlarda var olan hakkımızı almamız demektir. **Birr** ise; Bize ait bazı haklarımızdan feragat etmemiz demektir. Başka bir anlatımla kıst, adaletli olmak ve adil davranmaktır. **Birr** de ihsan demektir, yani iyilikte bulunmaktır.

Her şeyden yüce ve münezzeh olan Allah, gayri Müslimlerden barış içerisinde yaşamayı sürdürmek isteyen ve sürdüren ile Müslümanlara karşı sürekli savaş ve düşmanlık içerisinde olan gayri Müslimleri birbirinden ayırmaktadır. Burada sözünü ettiğimiz gayri Müslimler yani Müslüman olmayanlardan kasıt Yahudilerdir Hristiyanlardır ve Müşriklerdir. Aralarında bu iki özellik açısından hiçbir fark yoktur. Bunlardan barış içerisinde olmak isteyenlere biz de barış elimizi uzatır, düşmanlık içerisinde olanlara karşı da biz de tedbirlerimizi alırız. Özellikle şu noktanın çok iyi bilinmesi gerekir. Burada mealini verdiğimiz Mümtehhine suresinde yer alan her iki ayet de müşrikler hakkında nazil olmuştur.

Burada sözkonusu ettiğimiz kimseler ise, sadece soyut mana da her kafire karşı sevgi gösterilmesini, meveddeti haram kılıyor, tüm kafirleri aynı kefeye yerleştiriyorlar. Oysa Allah’a, Resulüne ve Müslümanlara karşı bir düşmanlık içerisinde bulunanları haram kılan ve yasaklayan ben değilim. Bu tür kafirler yüce Allah (cc)’ın şu ayetinde yer verdiği kafirlerdir. Allah (cc) şöyle buyurmaktadır:

“Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlü-ne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin.” (58, Mücadele, 22)

Bunlar dışında kalan gayri Müslimlere gelince, gayet doğal bir hak olarak onlar güzel ahlâklarını devam ettirdikleri ve iyi muamelelerini de sürdürdükleri müddetçe sen de onlara karşı sevgi besleyebilirsin, güzel muamelede bulunabilirsin. Bunda herhangi bir sakınca ve yasaklık yoktur. İşte bunun içindir ki yüce Allah kitap ehli kadınlarla evlenmeyi meşru kılmıştır. Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

“Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan kadınlardan iffetli ve hür olanlarla, mehirlerini vermeniz karşılığında namuslu olmak, zina etmemek, gizli dost edinmemek kaydıyla kendileriyle evlenmeniz size helaldir.” (5, Maide, 5)

Böyle bir evliliğin ürünü ise, eşlerin birbirleriyle huzur bulmaları, sekinete ermeleri, aralarında sevgi ve merhamet bağının oluşmasıdır. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de Onun varlığının delillerindendir.” (30. Rum, 21)

Acaba düşmanlık peşinde koşturan bu adamlar, kitap ehli kadınlarla evlenmede yoksa eşler aralarında sevgi bağı bulunmayan bir evlilik mi istiyorlar? Oysa bundan daha fazlası var, o da şudur; doğal olarak evliliğin sonucunda eşlerin tarafları arasında evlilik sebebiyle sıhri akrabalık oluşur. Bu akrabalık gayet doğal olarak soy ve kan bağından ileri gelen bir akrabalıktan farklı olan bir akrabalıktır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Sudan/meniden bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet (kan ve evlilik bağından doğan) yakınlığa dönüştüren Allah'tır.” (25, Furkan, 54)

İşte bu musaharenin yani evlenme sonucu meydana gelen akra-

balığın bir gereği olarak, Kadının ailesinin erkek tarafının dünürleri ya da kız tarafından akrabaları olmuş olurlar. Bu itibarla kadının babası, çocuklarının dedesi, annesi de çocuklarının anne annesi olurlar. Kadının erkek kardeşleri, çocuklarının dayıları, kız kardeşleri de teyzeleri olurlar. İşte bütün bunların da sılai rahim açısından bir takım hakları doğar ve yakın akrabaya da yardım edilmesi gerekir. Kısaca bu yüzden karşılıklı bir takım hak ve vecibeler meydana gelir.

Şimdi sözü edilen ve düşmanlık taraftarı bu kimseler acaba Allah ve Resulü tarafından meşru kılınan bir hükme karşı mı çıkıyorlar? Çağlar boyu İslâm ümmetinin en hayırlı asrından ta günümüze kadar kesinleşmiş ve uygulana gelen ümmetin bu kesin muamelelerine mi karşı çıkıyorlar?

Kendileriyle herhangi bir barış durumu söz konusu olmayan ve bize karşı hep düşmanca bir çaba içerisinde olan ve bunu fiilen de yürüten, kısaca hep harp halinde olan Yahudi, Hristiyan ve Müşriklere gelince, benim onlara karşı olan tavrım ve düşmanlığım konusunda sanırım bu adamlar benim önüme geçemezler.

Çünkü benim tüm konuşmalarım, konferanslarım, kitaplarım, risalelerim ve makalelerim Allah ve ümmet düşmanlarına karşı adeta alev saçan birer dil ve ateşten birer kordurlar.

Bütün insanlar, Filistin Yahudilerine karşı benim çok açık ve net tavrımı bildikleri gibi, Bosna Hersek Müslümanlarına karşı yapılanlar, Kosova'da, Keşmir'de Hintlilerin yaptıklarına karşı, Çeçenistan'da Rusların yaptıklarına karşı benim apaçık tutum ve tavrımı çok iyi bilirler.

Bir de adına barış dedikleri ve fakat aslında bir teslim oluş olan, yine adına bir arada beraberce barış içinde yaşamak dedikleri ve aslında bir köleleştirme olan bu tür sözde barış çabalarının hep karşısında dikildim ve halen de aynı kararlılığımı da sürdürmekteyim. Yine ben, İsrail ile barış yapılmasını da reddetmişim. Çünkü İsrail ile barış yapmak demek, onların bugüne kadar işledikleri tüm cinayetler, yaptıkları zulümleri bir bakıma kabullenmek, itiraf et-

mek ve meşru olarak kabul etmek olacaktır. Gasbettikleri Filistin topraklarını da meşru saymak olacaktır. İşte ben bunlara hep karşı çıktım ve karşı çıkmayı da aynen devam ettiriyorum.

İşte işin bu noktasında biz bunlarla dostluk kurulmasını, velayet hakkının tanınmasını, sevgi beslenmesini, bunlarla karşılıklı yakınlaşmayı ve bu saldırganlarla barışı reddediyoruz. Tüm saydıklarımızın haramlığını açıklıyoruz ve haram olduğunu söylüyoruz. Bu haramlık ta ki Allah bizimle onlar arasında hükmünü verene dek devam edecektir. Meğerki ortada Müslümanların maslahatları ve iyiliği gereği kısa veya uzun süreli taraflar arasında bir barış olması durumu hariç. Bunun dışında bunlara karşı düşmanlık ve haramlık sürekli dir.

Semavi Dinlere Saygı Gösterilmesi

Bir de bunların benimle ilgili olarak ve benim söylediğim şu ifadeye gelince: **“Ben, onların muharref olan semavi dinlerine karşı saygı gösteriyormuşum.”** Evet bu ifadeye gelince onlar haliyle bununla Yahudilik ve Hristiyanlığı demek istiyorlar. Ancak bunu tespit ve takrir eden ben değilim. Bunu kararlaştıran İslâm’dır ve onun hükümleridir. Yani İslâm bunlarla putperest müşrikleri ayırdederken aralarında ayırım yapan İslâm’ın kendisidir. Çünkü İslâm bunlara **“Kitap ehli”** veya **“Ehli Kitap”** adını vermiş ve kendilerine de, **“Ey Kitap ehli”** diye de seslenmiştir. İslâm bunlarla diğer kafirleri ayıran farklı hükümler öngörmüştür. Örneğin kitap ehlinin kestiklerinin yenmesi, kadınlarıyla evlilik yapılması gibi. Nitekim Allah Teala Maide suresinde şöyle buyurmaktadır:

“Kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hristiyanların kestikleri ve yiyecekleri sizin için helaldir, sizin de tüm yiyecekleriniz onlar için helaldir.

İffetli/Namuslu hür mümin kadınlar ile sizden önce kendi-

lerine kitap verilmiş olan kadınlardan iffetli ve hür olanlarla, mehirlerini vermeniz karşılığında namuslu olmak, zina etmemek, gizli dost edinmemek kaydıyla kendileriyle evlenmeniz size helaldir.” (5, Maide, 5)

Nitekim biz daha önce bunların kadınlarıyla evlenilmesinin helal olduğu hususunda açıklama yaparken, evlilik sebebiyle aralarında doğan akrabalık bağına, bundan dolayı sahip oldukları haklara ve yakın akrabaya nasıl davranılması gerektiğine işaret etmiştik.

İşte bütün bunların anlamı, kitap ehli, diğer din mensuplarına göre bize daha yakındırlar. İşte sırf bu bakımdan Kur'an onlara en güzel bir biçimde mücadele etmemizi istemiş ve aksi davranışlardan bizi menetmiştir. Bu husus da şu ayette mealen şöyle açıklanmaktadır:

“İçlerinden zulmedenleri bir yana, kitap ehliyle ancak en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhınız da sizin ilâhınız da birdir ve biz Ona teslim olmuşuzdur.” (29, Ankebut, 46)

O halde bizim onlarla en güzel bir biçimde ve en güzel yollarla, en hassas üsluplarla ve kendilerine yaklaşıp konuşmamız gerekir. Biz bununla emredilmişizdir. Böyle yapmalıyız ve böyle davranmalıyız ki onları dinimize yaklaştırıp ısındıralım.

Ancak günümüz Yahudilerinin yaptıkları gibi zalim olanlarıyla değil. Çünkü bizimle onlar arasında bir görüşme ve konuşma, bir dostluk asla söz konusu bile olmaz, olamaz, olmamalıdır da. İşte ben, sırf bu amaçla, Ezher Şeyhinin yani rektörünün güya dinler arası diyalog çerçevesinde İsraili Yahudi Haham ile görüşmesini reddettim ve böyle bir karşılaşmayı istemediğim gibi böyle bir buluşmaya katılmayı da kabul etmedim. Çünkü İsrail Hahamın asıl amacı, ümmetin en eski kültür kalesi olan Ezher müessesesini yıkmak ve parçalamak, onda bir gedik açmaktır. Oysa bizzat bu zulmü ve haksızlığı yapanlar, yaptırınlar ve organize edenler hahamların kendileridir. Hadlerini aşip tecavüzlerde bulunanlar, ahitlerini ve

sözleşmelerini bozanlar, uymayanlar bunlardır. Yeryüzünde bütün düşmanlıklarda ortaklıkları, katkıları, ırza ve kutsal değerlere saldırıda parmakları olanlar yine hep bunlardır.

Benim semavi dinlere saygılı olmam meselesine gelince bu, benim onların akidelerini doğru olduğunu, bize göre onların inanlarının da makbul ve geçerli bir iman olduğu manasına gelmez, böyle bir anlam ifade etmez. Tam aksine onlar yani kitap ehli bizim İslâm inancımıza göre **kafirdirler**. Çünkü bunlar Hz. Muhammed (sav)'in risaletine, peygamberliğine iman etmeyen toplumdur. Dolayısıyla her kim Hz. Muhammed (sav)'in peygamberliğini kabul etmezse o kafirdir. Zira insanlar ya **mümindirler** veya **kafirdirler**. Bir üçüncü kısmı yoktur. Kaldı ki ben bu konuda uzunca bir fetva da yazdım ve bu fetvayı da günlük gazetelerle haftalık dergilerde yayınladım. Ayrıca bunu müstakil bir risale olarak da; “Yahudi ve Hristiyanların kafirliği konusunda İslâm inancının yeri” adıyla da neşrettim. Orada hiç şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde şu açıklamayı yaptım: “Yahudiler ve Hristiyanlar Hz. Muhammed (sav)'in peygamberliğini inkar eden kafirlerdir.” Ayrıca bu çerçevede bu konu hakkında kimi insanlar tarafından estirilen şüpheleri de burada reddetmek suretiyle gereken cevabı verdim.

Ancak Yahudiler ve Hristiyanlar kafirdiler diye kendileri hakkında verdiğimiz bu hüküm, onlar **dinsizdirler** anlamında değildir. Kuşkusuz bunlar şöyle veya böyle de olsa Allah'a, ahiret gününe ve vahye iman ediyorlar. Ancak bu imanlarına rağmen bunlar bazı peygamberlerin peygamberliğine iman ediyorlar, bazı peygamberlerin de peygamberliğine iman etmeyip inkar ediyorlar ve bu bakımdan da biz onları dinimizi inkar eden kafirler olarak kabul ediyoruz. Nitekim onlar da kendi din ve inançları açısından bizim kafir olduğumuza inanıyorlar. Bu, bir gerçektir ve doğrudur. Bize gelince, biz her ne kadar asıl olan ve Allah'tan gelen ilk Hristiyanlığa iman ediyor olsak da, bugün teslis inancına sahip olan ve tahrif edilmiş olan şimdiki Hristiyanlığı ise inkar ediyor, kabul etmiyoruz.

HİRİSTİYANLAR KARDEŞLERİMİZ MİDİR?

Bir de o benim hakkımda, benim, “Hristiyanlar bizim kardeşlerimizdir” dediğim konusuna gelince, Bu ifade benim özel bir yerde, Mısır’lı Hristiyanlar yani Kıptiler hakkında kullandığım ya da söylediğim bir sözdür ve ben onlar için; **“Bunlar bizim vatanda kardeşlerimizdirler”** ifadesini kullandım.

Aslında bu ifade doğru bir ifadedir ve bunda herhangi bir kapalılık, bir sıkıntı da yoktur. Çünkü kardeşlik çeşit çeşittir ve aynı düzeydedirler. Bu kardeşliğin en üst noktadaki kısmı elbette ki din kardeşliğidir. Ki bu da bir tek akideye, inanca dayanır. O akideyi de yüce Allah’ın şu kavlinde görmekteyiz:

“Müminler ancak kardeşirler.” (49, Hucurat, 10)

Bu kardeşlik, Allah’ın kullarına bir lütfudur, bir nimetidir. Çünkü O şöyle buyurmaktadır:

“Allah’ın üzerinizdeki nimetini de hatırlayın; hani sizler birbirinize düşman kimseler idiniz de, Allah gönüllerinizi birbirinize yaklaştırmıştı. Onun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz.” (3, Al-i İmran, 103)

Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Allah o müminlerin kalplerini İman ve İslâm ile birbirine ısıdırıp birleştirmiştir. Ey Peygamber! Eğer sen bu uğurda yeryüzünde var olan her şeyi harcasaydın buna rağmen yine de onların gönüllerini birleştiremezdin. Ancak Allah onların gönüllerini hidayet üzere birleştirdi. Çünkü Allah mutlak galiptir, yaptığında da hikmet sahibidir.**

Ey Peygamber! Onların kötülük ve tuzaklarına karşı Allah sana ve sana uyan müminlere yeter.” (8, Enfal, 62-63)

Hz. Peygamber (sav) de şöyle buyurmuştur: **“Müslüman**

Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmedip onu ezmez ve onu tehlikeye atmaz." (91)

Ancak burada bu asıl kardeşliğin dışında ve derece bakımından bundan aşağı olan farklı kardeşlik çeşitleri de vardır. Bu kardeşlikler bugün hayatta vardır ve kendilerine göre de hakları ve tesisleri vardır.

Bu kardeşlik çeşitlerinden biri **kavmiyet** kardeşliğidir ki bu da aynı ırktan ve cinsten olma birliğine dayanan bir kardeşliktir. Örneğin dinlerinin farklılığına rağmen Arap toplumları arasındaki Araplığa dayanan kardeşlikleri gibi.

Bir de **vatandaşlık** bağı vardır. Bu da aynı vatanın vatandaşı olmak, aynı bölgede yaşamak esasına dayanır. Örneğin Mısır'da Mısır'lılar arasındaki bağ gibi. Hepsinde de Mısır'lı olma birliği ve duygusu hakimdir. Suriye'de Suriyeliler, Irak'ta Iraklılar gibi. İşte bu ve benzeri örnekleri çoğaltabiliriz.

Bir diğer bağ ise, genel manasıyla "**İnsanlık kardeşliği**" bağıdır. İnsan olmaları, beşer olmaları hasebiyle insanlar birbirlerine bağlıdırlar, aralarındaki bu ortak özellik nedeniyle de bu manasıyla kardeşirler.

Şimdi benim, bizimle beraber aynı topraklar üzerinde yaşamakta olan ve aynı ırkı, Araplığı paylaşan Hristiyanlar bizim kardeşlerimizdir, demem meselesine gelince, bununla, bizim kendileriyle aynı millete bağlı bulunduğumuzu veya bizimle birlikte Mısır'da yaşamakta olan, aynı vatanı paylaşan Mısırlıları kasdetmekteyim. Çünkü bu vatan bizim de vatanımızdır, onların da vatanıdır. Bu bakımdan onlar bizim bu açıdan olan kardeşlerimizdir.

Yoksa ben, "onlar bizim din kardeşlerimizdir" demeyi asla kasdetmedim. Çünkü bizim dinimiz kesinlikle onların dininden ayrıdır. Ancak benim burada demek istediğim şudur. Bunlar bizim aynı milletten/kavimden olmaları ve aynı ülkede yaşamamız açı-

(91) Ebu Davud, 4893. Buhari; 2442, 6951. Müslim; 2580

sından kardeşlerimizdirler. Nitekim bu anlamda mutlak bir ifade ile **kardeş** ifadesini kullanmak caizdir ve meşrudur.

Kaldı ki bu manada mutlak ifade kullanmanın da Kur'an-ı Kerim'de bir dayanağı da vardır. Ki bu nokta, yıllardan beri hep söylemeyi ve bu anlamda ifade etmeyi istediğim bir nokta idi. Ancak ben daha önce bunu bu şekilde mutlak manasıyla ele almakta tereddüt içinde idim.

Dayandığım bu temel delil ise, yüce Allah'ın Kitab'ında zikrettiği gibi, peygamberlerini göndermiş olduğu toplumlara, onları tanıtırken, kendilerini, "O kavimlerin veya toplumların kardeşleri" olarak nitelemiştir. Oysa kavimleri onları inkar ediyor ve yalanlıyorlardı, onlara karşı geliyorlardı.

O halde işin bu yönünü gelin Şuara Suresinden yüce Allah'ın şu kavillerini okuyalım:

"Nuh kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar.

Kardeşleri Nuh onlara şöyle demişti: Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" (26, Şuara, 105-106)

"Âd kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

Kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" (26, Şuara, 123-124)

"Semûd kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

Kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" (26, Şuara, 141-142)

"Lût kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

Kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" (26, Şuara, 160-161)

"Eyke halkı da peygamberleri yalancılıkla suçladı.

Şuayb onlara şöyle demişti: Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız" (26, Şuara, 176-177)

Bütün bu ayetlere baktığımızda hepsinde de, Kur'an, bu kavimlerin peygamberlerini yalanladıklarından söz etmekte olduğunu görmekteyiz. Ki Kur'an bunlardan, "gönderilen peygamberleri tekzip eden, yalanlayanlar" tabirini kullanmaktadır. Bilindiği gibi bir tek peygamberi yalanlayan bir kimse bütün peygamberleri yalanlamış gibidir. Çünkü hiçbir peygamberin diğeri ile peygamber oluşları açısından herhangi bir fark yoktur. Bu yalanlamalarından sonra yüce Allah ayetinde peygamberleri ile alakalı olarak şöyle buyurmaktadır: **"Kardeşleri onlara dedi ki..."**

O halde kavimleri onları yalanlarlarken ve onların risaletlerini yani peygamberliklerini de inkar edip dururlarken nasıl oluyor da bu peygamber onların kardeşleri olabiliyor? Şüphesiz bu kardeşlik aynı kavimden olma kardeşliğidir. Yani burada sözkonusu edilen kavimler haliyle o peygamberlerin kendi kavimleridir. Bu durumda peygamber de o kavimden elbette biridir. İşte bunun içindir ki peygamberleri doğal olarak onlara şöyle seslenmektedir:

"“Ey halkım! Başkasına değil yalnızca bir tek Allah’a kul-luk ve ibadet edin. Çünkü sizin için Ondan başka bir ilâhınız yoktur.” (7, A'raf, 59, 65, 73. Hud, 50, 61, 84)

Burada ilk akla gelecek olan soru şu olabilir. Şuara suresinde peygamberlerden söz ederken, kendilerinden kavimlerinin kardeşi olarak söz edilmiştir. Ancak bir tek peygamber için bu ifade zikredilmemiştir. Bu da Hz. Şuayb peygamberdir. Kur'an'da Hz. Şuayb'ın Eyke ashâbı ya da toplumuyla ilgili durumu zikredilirken, farklı bir ifade ile; **"Şuayb onlara şöyle demişti"** diye zikredilmiş ve, **"Kardeşleri Şuayb onlara şöyle demişti"** diye zikretmemiştir. Neden? Bunun sırrı, Hz. Şuayb peygamber Eyke ashâbından değildi. O, Medyen toplumundan idi. Nitekim Hz. Şuayb'ın onlarla ilgili kıssası A'raf ve Hud surelerinde anlatılırken şöyle buyurulmuştur:

"Medyen halkına da yine aralarından biri olan kendi soy-larından kardeşleri Şuayb'ı elçi olarak gönderdik. Şuayb onla-

ra dedi ki: “Ey benim kavmim! Allah’a ibadetle kulluk edin, sizin için Ondan başka bir ilâh yoktur.” (7, A’raf, 85; 11, Hud, 85)

Bütün bu deliller gayet açık olarak bir gerçeği gösteriyor. O da yüce Allah’ın bu ayetlerinde sözkonusu ettiği kardeşlik, adı geçen peygamberlerin kavimleriyle olan kavmiyet bağları sebebiyledir. Oysa kavimleri kafırdır ve aynı zamanda kendilerini de yalanlamaktadırlar. Buna rağmen kardeş ifadesinin zikredilmiş olması, din kardeşliği bağı değil, kavmiyet kardeşliğinden doğan bağdır. Böylece peygamberler kendi kavimlerinin gönüllerini yumuşatmayı ve onları kendilerine yaklaştırmayı amaçlamışlardır. Çünkü peygamberler kavimlerine seslenirlerken: “Ey kavmim! Allah’a kulluk ve ibadet edin, sizin Ondan başka bir ilâhınız yoktur” ve “Ey kavmim, ben bu hizmetim karşılığında sizden herhangi bir ücret istemiyorum” .... gibi ifadelerle yaklaşımda bulunmaları hep bu amaçladır.

YAHUDİLERLE AKİDEMİZ İÇİN Mİ SAVAŞIYORUZ?

Bir de sözkonusu muarızlarımızın bana karşı çıkışlarının bir dayanağı da benim; “Biz Yahudilerle akide yani inanç bakımından savaşıyoruz. Bu, vakıanın da ortaya koyup doğruladığı bir hakikattir” diye söylediğim bir cümleyi gündeme getiriyorlar.

Bilindiği gibi Yahudiler uzun yıllar hep Müslümanlar arasında onlarla beraber yaşadılar. Bu yaşamaları Allah’ın, Resulü’nün ve Müslümanların kendilerine verdiği bir garanti, bir zimmet sayesinde olmuştur. Müslümanlar onların dinlerini, canlarını, mallarını ve ırzlarını verdikleri garanti sayesinde kendi korumaları altına almışlardır. Hepsi de böylece Müslümanlardan yetki sahibi olanlar nezdinde ve bulundukları ortamda servet sahibi olmuşlar, makam ve yer edinmişler. Buna rağmen hiçbir Müslüman onlarla savaşmak düşüncesini aklından geçirmemiş ve böyle bir güce kalkışmamıştır.

Ya da bu konuda onlarla geçmişteki sözleşme ve antlaşmaları düşünerek böyle bir özlemin içine girmemiştir.

Aksine şunu görmüşüzdür. Yahudiler İspanya'dan ve diğer Avrupa ülkelerinden çıkarılıp kovulduklarında İslâm ülkeleri onlara kucaklarını açmışlar, onlara yer vermişlerdir. Doğrusu Yahudiler İslâm ülkelerinde güveni ve özgürlüğü bulmuşlar, diledikleri gibi İslâm diyarında yaşamışlardır.

Hatta çok eskilere dayanan şekliyle kimi alimler, Buhari ve Müslim'de yer alan şu sahih hadis hakkında şaşkınlık geçirmişlerdir. Hadiste şöyle buyurulmaktadır:

“Sizler Yahudilerle savaşmadığınız müddetçe kıyamet kopmayacaktır....”

İşte bu hadisi okuyup değerlendirdiklerinde; **“Yahudiler bizim garantörlüğümüz ve himayemiz altında iken, nasıl olur da biz onlarla savaşacağız?”** ve **“O halde bizimle Yahudiler arasında savaş ne zaman başlayacak?”** diye tereddütlerini açıklamışlardır.

Yahudilerle savaş, Siyonizm hareketinin planlı bir şekilde meydana çıkmasıyla 20. yüzyılda başladı. Bu maksatla Yahudiler bir takım terörist örgütler oluşturarak terör girişimlerinde bulundular. Bunun için de güce, kuvvete, zora ve baskıya başvurmak suretiyle Filistinliler üzerinde zulüm uyguladılar. Oraya hakim olmak için her yolu meşru saydılar. İşte bu amaçla Yahudiler Filistin topraklarına sahip olmak için düzenli ve sistemli guruplar ve cemaatler halinde göç etmeye başladılar. Bundan böyle Filistin'i Yahudileştirme girişimleri, kongreleri oluşturdular. Bütün bunlar İngiltere'nin denetiminde ve Birleşmiş Milletler topluluğunda kararlaştırılmak suretiyle, Filistin toplumunun üzerinde baskı uygulamaya koyuldular. Birinci Dünya Savaşında müttefiklerin Osmanlı devletine karşı zafer kazanmalarından ve hasta adamın terekesine yani mirasına konmak için buraları istila etmelerinden sonra başlamış oldu.

Artık bundan böyle Yahudilerle savaş başlamış oldu. Yahudi-

ler Filistin halkına karşı silahlı çatışmalara ve baskınlara giriştiler. Nihayet 1948 yılında Yahudi Siyonist İsrail devletinin kurulmasıyla bu savaşın alanı da o nispetle genişledi. Araplara bilinen ait yedi ordu savaşa girmişler ise de, ne yazık ki arzulanen zaferi elde edemediler, gerçekleştiremediler. Ordularımız Siyonist güçlerin karşısında bozguna uğradılar. Sonunda istila ettikleri bu topraklar üzerinde Siyonistler kan kusturan, zulüm ve terör estiren ve bombalarla ayakta duran bir devlet kurdular. Ya da aldatma, hile ve tuzaklarla Filistin toprakları üzerinde devlet kurdular.

Yahudiler bununla da yetinmediler. Aksine her giriştikleri savaşta topraklarına toprak katmak ve mallarına mal eklemek suretiyle sınırlarını ve mal varlıklarını giderek genişlettiler. Artık Yahudiler buralarda bundan böyle yerleşik halk oldular, buraları sahiplen-diler. Aramızdaki savaşta artık hep sürekli olarak devam edegelmektedir.

O halde Yahudilerle bizim aramızdaki savaşın sebebi nedir? Hangi maksatla bunlarla savaşıyoruz? Ne dersin? Biz bunlarla, Allah'ı ve resulünü inkar ettikleri için mi savaşıyoruz? Yoksa Yahudiler, "Uzeyir Allah'ın oğludur" dedikleri için mi, "Tevrat'ı tahrif ettiklerinden dolayı mı? Haksız yere peygamberleri öldürdükleri için mi?" savaşıyoruz. Söyler misiniz, bunlardan hangisi için savaşıyoruz?

Kesin olarak belirtmeliyim ki, yapılan savaş bu sayılan sebeplerden dolayı değildir. Bizim Yahudilerle olan savaşımız, bunlar bizim topraklarımızı gasbettiklerinden dolayıdır. Ailelerimizi perişan edip darmadağın hale getirdikleri, İsrâ ve Mîraç topraklarını gasbettikleri, iki kıblemizden biri olan Mescidi Aksa'yı, üç büyük Mescidden biri olan bu mescidi gasbettikleri için savaşıyoruz, savaşmayı sürdürüyoruz, savaşımız devam edecek ve bu, zafer elde edene dek hep sürecektir.

Ancak bunları söylerken, bu savaşın din ile hiç alakası yoktur, diyor değilim. Asla öyle bir iddiam yoktur. Çünkü işgal altında bu-

lunan İslâm topraklarını savunmak din açısından bir farzdır. Bu toprakları kurtarmak için savaşmak ise en büyük cihadlardan olan Allah yolunda savaşmak demektir.

İslam dini her Müslüman'a kendi, beldesini savunmak için kafirlere karşı savaşması farzı ayındır. Evet genel bir seferberlik halinde Müslümanların ülkelerini kadınlı - erkekli olarak savunmaları farzı ayındır. Hiçbir Müslüman böyle bir savaştan geri kalmayacaktır. Hatta böyle bir savaşın olması halinde, kadın kocasından, oğul babasından izin almaksızın hemen savaşa çıkmakla yükümlüdür. Çünkü bu kesin bir farzdır.

Eğer ülke veya belde halkı kendilerine saldıran düşmanlarını tek başlarına geri püskürtüp yenemezlerse, yakın çevrelerinde bulunan diğer Müslümanlar derhal harekete geçerek yardım etmekle mükelleftirler. Kısaca bu farz görevi sırasıyla en yakından başlayarak en uzak olan Müslüman'a kadar gider ve hepsi de bundan dolayı durumlarına göre sorumluluk altına girerler. Öyle bir an olur ki dünyada ne kadar Müslüman varsa hepsinin de toplu halde buna katılmaları, bu farzı yerine getirmeleri zorunludur.

Bu gibi bir durum hangi İslâm ülkesi ya da beldesinde meydana gelirse gelsin böyledir. Eğer durum bu kadar hassas ise o halde bir belde düşünün ki burası, peygamberler ve kutsal değerler toprağıdır. O topraklar ki yüce Allah o toprakların çevresini bütün dünya için, bütün insanlık için mübarek ve bereketli kılmış ise, burası için bütün dünya Müslümanları nasıl seferber olmasınlar? Burayı savunmak sadece Filistin halkının görevi değil tüm dünya Müslümanlarına farz olan bir görevdir.

Doğrusu yapılan savaş akide yani inanç için yapılan bir savaş değildir. Ancak şüphesiz olarak bilinmelidir ki bu bir din savaşıdır, dine dayalı bir savaştır. Çünkü bunu savunmak demek İslâm diyarını, beldesini savunmak demektir. Hatta dahası, Allah'ın çevresini mübarek ve bereketli kıldığı Mescid'i Aksa'yı savunmak demektir.

Unutmamak gerekir ki özellikle bizim düşmanlarımız olan

Yahudiler ve diğerleri bize karşı savaşırlarken hep dini saiklerle, sebeplerle savaşıyorlar. Muharref Tevrat'ın rüyalarıyla, Talmud'un prensip ve esaslarıyla hareket ediyorlar.

İşte bütün bunlar bize kesin olarak şunu belirtiyor; biz bunlarla savaşıırken mutlaka silah olarak dini en ön plana yerleştirmeliyiz. Çünkü demire karşı ancak demirle karşılık verilir. Yani karşının silahı ise ne onu, onun silahıyla veya onun silahından daha üstün olanıyla vurmak gerekir. Bu da elbette bizim dinimizdir.

Ben hemen hemen çoğu kitaplarımda şunu demişimdir: Bizim demirimiz yani silahımız onların demirinden, silahlarından çok daha güçlüdür. Onlar bize karşı Tevrat ile savaşırlarsa, biz de onlara karşı Kur'an ile savaşıyoruz. Eğer onlar bize karşı Yahudilik adıyla savaşırlarsa, biz de kendilerine karşı İSLAM adıyla savaşıyoruz. Eğer onlar bizim için Cumartesi günü önemlidir, derlerse, biz de onlara karşı, Cuma gününün bizim için önemli olduğunu söyleriz. Eğer onlar bizim için Heykel-Süleyman mabedi önemlidir derlerse, biz de onlara, bizim için AKSA önemlidir, deriz. Eğer onlar bize karşı Hz. Musa (as)'yı öne sürerlerse, bizde onlara karşı Hz. Musa'yı, Hz. İsa'yı ve Hz. Muhammed (sav) ile Allah'ın tüm Resullerini gösteririz. Çünkü biz Hz. Musa'ya Yahudilerden çok daha yakınız.

TENKİDİ BİR YORUM

Kardeşimiz Dr. Muhammed Abdullah Şeybani'nin Kitap ehliyle olan ilişkiler çerçevesinde kaleme aldığı bir yazıyla alakalı olarak bir eleştiri ya da tenkit.

Bazı değerli dostlarım Londra'da yayımlanmakta olan, 1997 Nisan-Mayıs tarihli ve 112 sayılı "el-Beyan" dergisindeki bir yazıdan beni haberdar ettiler. Bu dergide bir tartışma ya da bir münakaşa yazısı yayımlanmıştır. Bu tartışma yazısında kardeşlerimden birinin bana özetle aktardığına göre, Kuveyt'te yayımlanmakta

olan, “el-Muctema” dergisinde benim, Üstat Dr. Reca Carudi’nin bir konferansı ile alakalı olarak yaptığım tenkit üzerine ele alınmış. Adı geçen Dr. Carudi bir konferans vermek üzere Katar’ın Doha ya da Devha üniversitesine davet edildiğinde, bu zatın konferansı üzerine yazmıştım.

İşte yukarıda adından söz ettiğimiz makale yazarımız Dr. Muhammed Abdullah Şeybani şu başlık altında bir yazı kaleme almıştır:

“Kitap Ehli ile ilişkiler konusunda Değerli Dr. Karda-vi’nin görüşlerine teenniyle şöyle bir bakış”

Ben önce güzel edebi ve konuyu ele alış biçimi için kardeşim Dr. Şeybani’ye teşekkür etmek isterim. Her şeye rağmen, makalesinde benim görüşlerim üzerinde özellikle durmakla birlikte ve vardığı sonuç itibariyle kendisiyle aynı düşüncede olmasam da, bu konudaki gayretini, çabasını onun adına takdir ettiğimi belirteyim.

Tevhid ve Ahlak:

Birinci olarak: Değerli kardeşim Şeybani; bana ait olan: “İslam risaleti, mesajı her şeyden önce ve birinci derecede Ahlaki bir risaledir, bir mesajdır.” Cümlemi ele alarak benim aleyhimde değerlendirmektedir. Sanki kendisi benim bu cümlemden; benim, **Tevhidi ikinci veya üçüncü derecede** ele aldığım gibi bir kanaate sahip olmuş gibidir. İşte bu nedenle, tevhidin önemine ilişkin olarak delilleri bir bir saymaya başlamıştır. Adeta ben bunları inkar ediyormuşum veya görmezlikten geliyormuşum gibi bir hava yansıtmaktadır.

Gerçek şu ki, her Müslüman’ın önem verdiği ve dinin temeli saydığı gibi ben de Tevhide en önde ve birinci sırada yer veren ve buna itibar eden ve dinin de temeli sayan biriyim. Hatta dahası tüm semavi dinlerin esasının bu olduğuna iman eden biriyim.

Ancak ben Tevhid inancını da Ahlak cümlesinden olarak ka-

bul ettiğimden ötürü, bu bağlamda zikrettim. Yoksa ikinci veya üçüncü dereceye bıraktığım falan yok. Çünkü bu da, her hak sahibine hakkını verme **adaleti** ölçüsündendir. Çünkü hiçbir kimsenin Rab ve yaratan olan, insanları öğreten yüce Allah'tan başkasına kulluk ve ibadette bulunması hakkı yoktur. Hiç kuşkusuz Kur'an Şirki yani Allah'a ortak koşulmasını zulüm olarak kabul etmiştir. Hem de en büyük zulüm olarak görmüştür. Nitekim Kur'an'da Hz. Lokman (as) dilinden bu gerçek zikredilmektedir. Çünkü Hz. Lokman oğluna öğütte bulunurken şöyle diyor:

“Oğlum! Allah'a ortak koşma! Şüphesiz şirk-Allah'a ortak koşmak, büyük bir zulümdür.” (31, Lokman, 13)

Hz. Peygamber (sav) En'am suresinde geçen aşağıda mealini okuyacağınız ayeti yanlış kavramaları sebebiyle, o yanlış anlama ve kavramalarını tashih edip düzeltmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“İman edip imanlarına herhangi bir zulüm katmayanlar var ya, işte güvende olma onların hakkıdır ve doğru yolda olanlar da onlardır.” (6, En'am, 82)

İşte bu ayet geldiğinde sahabe; **“ey Allah'ın Resulü! Hangimiz kendi kendine-nefsine zulmetmiyor ki?”** diye sormaları üzerine, Allah Resulü (sav) şöyle buyurur: **“Bu, sizin anladığınız gibi değildir. Buradaki zulümden kasıt Allah'a şirk koşmaktır. Siz salih kulun yani Hz. Lokman'ın, “Şüphesiz şirk-Allah'a ortak koşmak, büyük bir zulümdür.” Sözüünü okumuyor musunuz?”** (92)

Biz Kur'an-ı Kerim'de görüyoruz ki Kur'an, İman, ibadetle ilgili esasları, şiarları, salih amelleri, hayır işlerini, Allah yolunda cihadetmeyi ve benzeri bütün şeyleri ahlâk-ı mahmude yani övgüye değer ahlâk bağlamında ve bu çerçevede değerlendirmektedir.

(92) Buhari 1/13. K.İman, B.23. Buhari, 6/20, K.Tefsiru'l-Kur'an, Bap: 31. Buhari, 8/48. K. İstıtabetu'l-Mürteddin

Dolayısıyla bunları yerine getirenleri de müminlerden, iyilerden ve takva sahibi kimselerden saymaktadır. Böyle sayarken de bunları sayılan bu ahlâki nitelikleri ile değerlendirmektedir. Örneğin doğruluk gibi. Hiç kuşkusuz bu, ahlâki bir değerdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.” (49, Hucurat, 15)

Aziz ve Celil olan yüce Allah yine şöyle buyurmaktadır: **“Asıl iyilik yüzlerinizi soyut manada doğu ve batı tarafına çevirmek değildir. Fakat gerçek iyilik yapan kimse Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder, mala olan sevgisine rağmen onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelerin özgürlüğüne harcar, namazı doğru bir şekilde kılar, zekatı verir. Söz verdikleri zaman verdikleri sözleri yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte imanlarında asıl doğru ve samimi olanlar bu özellikleri taşıyanlardır. Allah'ın emirlerine bağlılık gösteren ve yasaklarından uzak duran gerçek takva sahipleri de işte bunlardır.”** (2. Bakara, 177)

Burada Allah, ulul Azm peygamberlerini de güzel ahlâki özelliklerle övmektedir. Nitekim Hz. Nuh (as)'tan bahisle onu şöyle övmektedir: **“Şunu iyi bilin ki Nuh, çok şükreden bir kul idi.”** (17. İsra, 3)

Hz. İbrahim Halil (as)'den bahisle şöyle buyurmuştur:

“Ahdine vefa eden /sözünü yerine getiren İbrahim.” (53, Necm, 37)

Peygamberlerinin sonuncusu Hz. Muhammed (sav)'e hitap derken şöyle buyurmuştur: **“Ve sen elbette en üstün, en yüce bir ahlâk üzeresin.”** (68, Kalem, 4)

Hiç kuşkusuz Hz. Peygamber (sav) de şöyle buyurmuştur:

“Ben, ancak en üstün ve en dürüst ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim.” ⁽⁹³⁾

İmam İbnu'l-Kayyım da, “Medaricu's-Salikin” adlı eserinde, kendisinden önce nakleden Kettani'den alıntılarla ifadelerinde diyor ki: **“Tasavvuf, ahlâkın ta kendisidir. Kim ahlâk konusunda sana bir ilave getirirse, mutlaka tasavvuf ahlâkında sana ilave de bulunmuştur, demektir.”** İbnu'l-Kayyım da bu söze şöyle bir açıklama ile katılmaktadır: **“Bilakis dinin kendisi tamamen ahlâktır. Kim sana artı yani ilave bir ahlâk getirirse, mutlaka o dine bir ilave yapmıştır, demektir”** diyor. ⁽⁹⁴⁾

Bazıları tasavvufu tarif ederlerken şöyle demişler: **“Hakka karşı doğruluk, halka karşı ahlâklı olmaktır.”**

Kuşkusuz sıdk yani doğruluk da aynı şekilde ahlâktır. Bu durumda tasavvuf baştan sona ahlâk demektir. Aksine dinin kendisi baştan sona hep ahlâktan ibarettir. Çünkü kişi, Allah'a karşı doğru ve dürüst olmalı, halka karşı da güzel ahlâk ile davranmalıdır.

Ya da Şeyhul İslâm İbn Teymiye'nin dediği gibi; **“Allah'a karşı takva üzere olmalı, insanlar ile de ihsan ile hareket etmelidir.”** Nitekim yüce Allah'ın şu kavli buna işaret etmektedir: **“Şüphesiz Allah, (takva sahibi olanlar/Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda amel edip hareket edenler ve güzel amel edenlerle beraberdir.”** (16, Nahl, 128)

İşte İslâm'ın doğru olan bu kavramları ışığında benim; **“İslam risaleti ya da mesajı her şeyden önce ve birinci derecede Ahlaki bir risaledir, bir mesajdır”** sözümü bu çerçevede değerlendirmesi gerekir. Çünkü ben bu kavram içerisine, Akaidi, ibadetleri, salih amelleri, yüce Allah'a, dinine daveti ve Allah yolunda cihadı hep

(93) Ahmed b. Hambel; Müsned: 2/381. Heysemi, “hadisin ricali, Sahih'in ricalidir. C.8/18. Hakim de sahih olduğunu zikretmiştir. Müstedrek; 2/613. Zehebi de bu görüşü uygun bulmuştur. Buhari; Edebu'l-Müfred, H: 274, s: 105. Sahihu'l-Cami' 2/2345

(94) İbn Kayyım el-Cevziyye; Medaricu's-Salikin; 2/307

bu bağlamda ele alıyor ve böyle değerlendiriyorum. Nitekim öteden beri bizim alimlerimiz hep şöyle söyleyegelmişlerdir:

“İstilahta yani terimlerde şüphe söz konusu değildir.” Ya da, “Terimler sulandırılmaz.”

Yahudilerle Olan Savaşımız:

İkincisi de Yahudilerle olan savaşımız konusundadır: Kardeşim Şeybani bir de benim: **“Bizim Yahudilerle olan savaşımız, akide sebebiyle değil, aksine gasbettikleri topraklar ve çığnedikleri ırzlar, haksız yere akıttıkları kanlar içindir”** sözüne takılmış, bunun için diyor ki: **“Bu, şüpheye yer bırakmayan doğru bir anlam taşımaktadır. Şu anda bu merhalede bizim Yahudilerle olan savaşımız Filistin toprakları içindir. Eğer bu mana ihtimal olarak doğru ise, neden diğer manayı da varsaymayalım?”**

Beni böyle bir söz söylemeye götüren şey şundan dolayıdır; Yahudiler, dünyaya dağılmış olan ve hep baskı altında hayat sürdürmüş olan, cinayetlere maruz bırakılan, mağdur edilen bir topluluk olmaları sebebiyledir. Çünkü herkes tarafından zulme uğramış bir topluluk olarak bilinmektedirler. Yani onların baskı altında tutulmaları, akideleri ve Yahudilikleri açıısından. Çünkü bunlar Sami ırktandır. İşte bu bakımdan biz kendilerini Sami ırkçılığı içinde olduklarını, böyle bir ırkçılık duygusuyla hareket ettiklerini görmekteyiz.

Biz onlar için şunu demek istiyoruz: Biz, sizinle sizin Yahudilik akideniz için savaşıyoruz. Aynı şekilde Sami ırktan olmanızdan ötürü de sizinle savaşıyor değiliz. Çünkü biz Müslümanlar sizi Kitap ehli olarak görmekteyiz. Hatta Kur'an-ı Kerim sizinle yeme ve içmemizi, kestiklerinizi yememizi mubah kıldığı gibi sizin kızlarınızla evlenmekle akrabalık bağı kurmamızı da mubah kılıyor. Kaldı ki biz Araplar da aynen Sami ırktanız. Sizler bizim amca çocuklarımızınız. İşte bu nedenle bizler, bütün milletler tarafından kendilerini acındırma ve istediklerini elde etme gibi batıl davalarını batıl ve anlamsız kabul etmekteyiz.

Kaldı ki benim: “Bu savaş, bütün dünya-alem için Allah’ın çevresini mübarek ve bereketli kıldığı topraklar içindir” demiş olmam, “bundaki dini cephesini ve damgasını kaldırmaz. Çünkü bu savaş aynı zamanda kesin olarak Allah yolunda verilen bir savaştır.” Bu savaş Hakkı, gasbedilen toprakları, çiğnenen ırz ve namusu, İslam’ın şerefi ve din adına yapılan bir savaştır. Kısaca bütün kutsal değerler uğruna verilen bir savaştır bu. Çünkü Müslüman; ırzını, namusunu, topraklarını ve kutsal değerlerini ilgilendiren her konuda verdiği savaş, aynı zamanda dini bir savaştır da. Çünkü verilen mücadele ve yapılan cihad Tağut ya da Tağutlar adına değil, Allah yolunda yapılmaktadır. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“İman edenler, Allah’ın kelimesinin yücelmesi, şeriatın hakim olması yolunda savaşsınlar, inanmayanlar ise şeytanın, tağutun ve tağuti sistemlerin uğrunda çarpışsınlar. O halde siz de şeytanın ve batıl davaların destekleyenlerine karşı savaşın.” (4, Nisa, 76)

Eğer Müslümanlar tarafından savunulan bir toprak iki kible-den biri olmakla temayüz etmiş, üç büyük ve önemli mescidden biri orada bulunuyorsa ve burası İsrâ ve Miraç toprağı, peygamberlerin gönderildiğı, bereketlerin indiğı mübarek bir toprak ise, burası Müslümanlar için bir sınır ve bir cihad toprağı ise –ki öyledir–, evet bu savaş Kudüs’ün özgürlüğüne kavuşturulması savaşısıdır, Mescid-i Aksa’nın kurtarılması cihadıdır.

Benim gibi bir kimsenin bizimle Yahudiler arasında süregelen bir savaştan işin dini yönünü reddetmesini beklemek düşünülecek bir şey değildir. Çünkü benim gerek kitaplarımda olsun, gerek konferanslarımda olsun, gerekse verdiğim fetvalarım ve hutbelerimde olsun hepsinde yıllar yılı söylediğim ve savunduğum şey, Filistin toprakları için cihadın farz olmuş olduğudur. Bu farz da, İslam açısından bu savaşın artık zorunlu bir savaş haline gelmesi sebebiyledir. Ancak biz kaybetmiş değiliz, hezimete de uğramış değiliz. Ancak biz bu savaşa sadece Araplar olarak girdik, Müslümanlar olarak savaşa girmedik.

İsteyenler istedikleri takdirde kitaplarıma başvurabilir ve bakabilirler. Örneğin, İkinci Felaketten elde edilecek ders; İslâm Hareketinin öncelikleri ve benzeri eserlerim ile aynı şekilde İsrail ile barış konusundaki fetvalarım, İhtilal gölgesinde Kudüs'ü ziyaret ve Mescid-i Aksa'da namaz kılma, Kilise delegeleriyle ortaklaşa hareket ile alakalı fetvalarım da ortadadır. Aynı zamanda Şeyh Abdülaziz bin Baz ve diğerlerine verdiğim cevaplar da meydandadır.

Benim Yahudi toplumu karşısındaki gerçek duruşumu öğrenmek isteyenler, Siyonist ve saldırgan, gaspçı zalim Yahudilerle Savaş konusunda İslâmî cihad için neler yazdığımı, ne gibi fetvalar verdiğimi ve kimlere nasıl cevaplar verdiğimi isteyenler kitaplarımdan ve söylediğim gibi çalışmalarımı öğrenebilirler.

Kitap Ehliyle Aramızda Ortak Esaslar Var mıdır?

Üçüncü olarak: Sayın Şeybani, benim, Carudi'nin görüşleri çerçevesinde ele aldığım eleştirel yazıdan alıntı yaparak söylediklerim etrafında fırtınalar estirmekte ve adeta bir kaşık suda fırtına koparmaktadır. Peki Carudi'nin görüşlerine karşı ben nasıl bir tenkit getirmişim, işte söylediklerim: *"Semavi dinlere mensup toplulukların, dinsizliğin ve serbestçe hareket etme düşüncesini savunanlar, anarşizmi doğuranlar karşısında bir yerde durmaları, bulunmaları ve birlikte hareket etmeleri için herhangi bir engel yoktur. Gerçi bazı konularda farklı düşünebilirler ama bu farklılık onların bir yerde bir araya gelmelerine engel değildir. Ancak günümüzde para-dolar birliği yani tek para birimi sistemi ve tek Pazar düşüncesine karşı inanç bakımından ortak noktaları bulunan kitap ehliyle Müslümanlar ortak bir hareketin içine girebilirler ve 'Her şey maddedir, Maddenin üzerinde bir şey yoktur' diyenlere yani 'La ilâhe İllal Maddete' düşüncesine karşı birlikte hareket ederek, durabilirler."*

Evet bu sözlerim üzerine Şeybani bir kaşık suda fırtına koparmaktadır.

Yazar kardeşim bu ifadeleri reddetmekte ve hoş karşılamamaktadır ve bu görüşlerin İslâm esaslarına ve tevhid hakikatlerine aykırı düştüğünü, bunlarla çeliştiğini yazmaktadır ve şöyle demektedir: **“Bizimle Yahudiler ve Hristiyanlar arasında herhangi ortak esaslarımız, usullerimiz yoktur. Çünkü onlar müşrik kafirlerdir, Allah onlar hakkında kesin küfür hükmünü vermiştir....ilh”** demektedir.

Eğer yazarın söyledikleri doğru olmuş olsaydı, bu takdirde İslam'ın Yahudi ve Hristiyanlarla diğer kafirler arasında yaptığı ayırımın bir anlamı, bir doğru yanı bulunamazdı. Oysa İslâm diğer kafirlerden kafir olarak söz ederken, bunları yani Yahudi ve Hristiyanları ise Kitap ehli ve semavi din ehli diye zikretmektedir. Aynı zamanda onlara, **“Ey Kitap ehli!”** diye seslenmektedir ve Kur'an onlar hakkında şöyle demektedir:

“Ey Müminler! Bugün doğal olarak nefsin iğrenmediği ve şeriatın da haram kılmadığı iyi ve temiz olan şeyler sizin için helal kılındı. Kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hristiyanların kestikleri ve yiyecekleri sizin için helaldir, sizin de tüm yiyecekleriniz onlar için helaldir. İffetli/Namuslu hür mümin kadınlar ile sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan kadınlardan iffetli ve hür olanlarla, mehirlerini vermeniz karşılığında namuslu olmak, zina etmemek, gizli dost edinmemek kaydıyla kendileriyle evlenmeniz size helaldir.” (5, Maide, 5)

Bu ayete baktığımızda onların kestikleri bize, bizim kestiklerimiz de onlara mubah sayılmakta, aynı şekilde onların kadınlarıyla evlenmemizin mubah olduğu belirtilmektedir. Yani kendileriyle sıhri akrabalık kurabilmekteyiz. Musahere yani kan bağı ve evlilik yoluyla taraflar arasında doğan akrabalık, insanlar arasında iki önemli ve temel bağdan birini meydana getirmektedir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Sudan/meniden-spermden bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet (kan ve evlilik bağından doğan) yakınlığa dönüştüren Allah'tır.” (25, Furkan, 54)

Nasıl oluyor da Müslüman için hayatına ortak olacak olan hayat arkadaşını gayri Müslim yani kitap ehlinde olan bir kadını eş olarak, evinin hanımefendisi olarak ve çocuklarının annesi olarak caiz görebiliyor ki? Böyle bir evliliğin doğal sonucu olarak kitap ehli olan hanımının baba ve annesi, kendi çocuklarının dedesi ve anneannesi, kadının kardeşleri, çocuklarının dayısı, kadının kız kardeşleri yani baldızları da çocuklarının teyzesi olacaktır. Evet işte bütün bunların ve çocuklarının, akrabalarının ve yakınlarının da kendilerince İslâm hukukuna göre birtakım hakları vardır.

Kuşkusuz Yahudi ve Hristiyanlar kafirdirler. Çünkü bunlar Hz. Muhammed (sav)’in peygamberliğine iman etmiyorlar. Ancak bunlar müşriklerin dışında olan ya da şirk koşmayan kafirlerdir. Yani bunlar bir başka sınıf kafirdirler. Çünkü Kur’an’daki atfolunma olayı bu gerçeği anlatmaktadır. Zira atif muğayereti yani farklı oluşlarını gerektirir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Kitap ehlinde olan kafirler olsun ve başka şeyleri ilâhlaştıran müşrikler olsun Rabbiniz tarafından size herhangi bir hayrın-vahyin indirilmesini arzu etmezler.” (2, Bakara, 105)

Yine Rabbimizin şu kavli de aynı konuyu dile getirmektedir: “Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar kitap ehlinde ve müşriklerden inkârcılar küfürden ayrılacak değillerdi.” (98, Beyyine, 1)

“Kitap ehli ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.” (98, Beyyine, 6)

“Mümin olanlar, Yahudi olanlar, Sâbiiler, Hristiyanlar, Mecûsiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde ayrı ayrı hükmünü verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir.” (22, Hac, 17)

İşte bütün bu ayet-i Kerimeler, kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyanların Kur’an’ın zikrettiği müşriklerden ayrı bir topluluk olduklarını göstermektedir. Kur’an’da müşrik ifadesi geçince, cahiliye

Arap topluluğunda görüldüğü gibi bununla puta tapanlar kasdolunmaktadır.

Eğer ortada kitap ehli denen Yahudi ve Hristiyanlarla Müslümanlar arasında ortak temel esaslar olmamış olsaydı, Müslümanların bunlarla akrabalık ilişkilerini kurmalarına İslâm izin vermez, bunu caiz görmezdi. İslâm nasıl ki müşriklerle evlilik akrabalığının kurulmasını haram kılmış ise, kitap ehliyle de haram kılardı. Çünkü İslâm'ın yüce Kitabı müşriklerle evliliğin yasaklığını şöyle açıklamaktadır:

“İman etmedikleri müddetçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Hoşunuza gitse de putperest bir kadından iman etmiş bir cariye-köle kadın kesinlikle daha hayırlıdır. İman etmediği müddetçe putperest erkeklerle de kızlarınızı evlendirmeyin. Hoşunuza gitse de putperest bir erkekten iman etmiş bir köle elbette daha hayırlıdır. Çünkü putperestler amelleri itibariyle onları cehennem ateşine davet ederler. Oysa Allah izni ve ilmiyle cennetine ve mağfiretine çağırır.” (2, Bakara, 221)

Gerçek şu ki, az da olsa Müslümanlar ile kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar arasında özde birtakım ortak noktaları bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralaya biliriz: Allah'a iman etmek, Ona kullukta bulunmanın ve ibadet etmenin farz olduğuna iman etmek, peygamberliğe ve Vahye iman etmek, ahiret gününe iman etmek ve ahlâki değerlere iman etmek gibi.

İşte bu nedenlerden ötürü bunların Müslümanlar ile aynı hendeke, aynı noktada durup, şu dinsizlik akımına, şu bozulmaya ve her şeyi mubah sayan anarşizme dur diyebilir ve karşı koyabilirler. Mezalimin ve haksızlıkların, beşeri saldırganlıkların ve tecavüzlerin önünde durabilirler.

Nitekim bu konu Ezher'in, Dünya İslâm Birliğinin/Rabıtu'l-Alemi'l-İslami'nin ve Vatikan'ın Kahire'de 1994 yazında yaptıkları kongrelerinde bir tek sınıf olarak hareket etme konusundaki çabaları bunun örneğidir. Bu kongrede kürtajı ve cinsler arasındaki

eşitliği, anarşizmi savunanlara karşı bir direnme ve bir birlik çağrısı için bir kongrede araya gelebilmişlerdi.

Bu hususu aklı başında bir çok İslâm düşünürlerinin Müslümanlarla Hristiyanlar arasında bir diyalog kurulmasını istedikleri bir gerçektir. Nitekim bunu, Dünya İslâm Birliği teşkilatının heyeti, genel sekreterleri Şeyh Muhammed Ali Harekan başkanlığında önde gelen bir takım sayılı ilim adamlarından oluşan bir heyet halinde konuyu birlikte müzakere etmek için kalkıp Vatikan'a gitmişlerdir. Vatikan'da onların önde gelen din adamlarıyla görüştüler, bu görüşmede önemli sonuçlara imzalar attılar ve bunu da, Dünya İslâm Birliğinin yayımladığı bir eserlerinde kitaplaştırdılar.

Yine aynı şekilde Libya'da da önemli Müslüman ilim adamlarının ve düşünürlerinin de katıldıkları bir toplantı yapıldı, bir görüşme oldu. Bu toplantıda her iki taraftan da önemi belirlenmiş dört konuda önemli bildiriler sunuldu. Nihayet ortak önerilerle bir bildiri yayımlandı. Öyle inanıyorum ki bu, yararlı da olmuştur.

Eğer kitap ehli olanlar, tenkitçi kardeşimizin söylediği gibi diğer müşriklerle tıpa tıp aynı olmuş olsalardı, inançları arasında hiçbir farklılık olmamış olsaydı, bu takdirde Hz. Peygamber (sav)'in ashabı Mekke'de iken, Mecusi olan yani ateşe tapan ve biri iyilik diğeri kötülük ilâhı olmak üzere iki ilâha tapınan o günün Farslılarının yani İranlılarının Rumları yani Bizanslıları yenmeleri üzerine üzülmelerinin bir manası olmazdı. Hz. Peygamber (sav)'in ashabının haklarında, yenilgiye uğramaları sebebiyle üzüldüğü kimseler Hristiyanlardı ve kitap ehli idiler. Yani Hristiyanların yenilgisine sevinen ve bunlara karşı zafer ve üstünlük kazanmaları sebebiyle bunların başarılarıyla havalarından geçilmeyen Mekke topluluğunun inancı olan şirk inancına Hristiyanlar sahip değillerdi. Çünkü müşrikler kitap ehli Hristiyanları Müslümanlara daha yakın ve ateşe tapanları da kendilerine en yakın buluyorlardı. Hristiyanlar kaybettiklerinden dolayı, sevinç ve mutlulukları da bundan kaynaklanıyordu.

Hatta bu konuyla ilgili olarak okunan Kur'an nazil olmuş ve Mecusilerin yani ateşe tapanların bu üstünlükleri uzun zaman sürmeyecek ve yakın bir gelecekte yenilecekleri müjdesini Müslümanlara veriyordu. Yani yakın bir gelecekte rüzgar yani başarı ve üstünlük birkaç sene içerisinde Rumların iyi olanları lehine döneceğini haber vermiştir. Yüce Mevla şöyle buyurmaktadır:

“Elif. Lâm. Mîm. Rumlar, yenildi. Arapların bulunduğu bölgeye en yakın bir yerde onlar, Halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır. O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir. Allah, dilediğine yardım eder, galip kılar. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir” (30, Rum, 1-5)

Kaldı ki Kur'an-ı Kerim, kitap ehli olanlarla en güzel bir biçimde mücadele yürütmemizi istemektedir ve Kur'an bizim onlarla ortak paydalarımızda birleşmemizi istemektedir. Yoksa farklılıklarımız ve üzerinde anlaşamadıklarımız üzerinde değil. Yüce Mevla şöyle buyurmaktadır:

“İçlerinden zulmedenleri bir yana, ehl-i kitapla ancak en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim Tanrımız da sizin Tanrınız da birdir ve biz Ona teslim olmuşuzdur.” (29, Ankebut, 46)

Doğrusu bugün davetçilerimiz dünyanın birbirine yaklaştığı ve hatta kimi ediplerin söyledikleri gibi büyük bir köy durumunu andırdığı bu çağda Kur'an'ın bu edebine ne kadar da çok muhtaç bir haldeyiz.

Ben de diyorum ki: Bırakın dünyanın büyük bir köy halini alması, oldukça başdöndürücü ulaşım sebebiyle dünya ufacık bir köy durumuna düşmüştür. Günümüz davetçilerinin mesajlarının odaklanması gereken nokta, hemen her dilde İslâm davetinin tebliği üzerinde yoğunlaştırılması gerekmektedir. Evet Radyo dalgalarıyla, kamera çalışmalarıyla ve İnternet ağına bağlanmakla, konuya iliş-

kin yazılmış risalelerle, Kur'an'ı değişik dillere çevirmekle yapılmalıdır. Çünkü ufacık bir köy halini almış bu dünyada bunlar yapılmalıdır.

İşte bu, bizim bugünümüzün öncelikle üzerinde durulması gereken cihadıdır. İşte bütün bu konularda Müslümanların açıkça başarısız kaldıkları konulardır ve gerçeklerdir. Ancak Müslümanlar başkalarını ürkütmeyi, gönüllerinde sıkıntı doğurmayı, İslam'ın onların boyunlarını vurarak, hepsini kılıçtan geçirerek ve bütün insanlığa savaş açarak üstünlük kazanması korkusunu salmasını başardılar!!

Allah'tan dileğimiz, bize davet etme özellik ve güzelliğini, fıkhnı, fetvaları anlayabilme imkanını versin ki, değişmezlerle değişenlerin neler olduğunu ayırdedebilelim. Çünkü fetvalar zamanın ve mekanın değişmesiyle, örf ile ve başka durumlarla değişiklik gösterebileceğini de öğrenelim.

Bunlar böyle olduğuna göre elbette ki davet metotları da mutlaka zamanın, mekanın ve insanların değişmesiyle değişebilir.

Her şeyin sonunda duamız, Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun olmalıdır.

KIYAMET GÜNÜNDE ŞEFAAT VE DR. M. MAHMUD

Kıyamet gününde Şefaate ve Dr. Mustafa Mahmud...

Soru: Bugünlerde Mısır gazetelerinde tanınmış yazar Mustafa Mahmud'un kıyamet gününde şefaate ile alakalı olarak yazdığı bir makalesi sebebiyle büyük bir tartışma başlamış oldu. Yazar bu yazısında şu düşüncelere yer vermektedir:

“Bir çok Müslüman'ın takılıp kaldığı ve büyük günah işleyenler ile haram sınırlarını çiğneyenler hakkındaki şefaate takılıp kalmaları ve sonra da bu şefaate güvenerek hareket etmeleri, aslında

Kur'an açısından doğru olmayan bir şefaath inancıdır. Çünkü Kur'an ayetleri bu tür şefaati kabul etmemektedir. Kaldı ki bu türden bir şefaath ilâhi adalete de aykırıdır. Çünkü ilâhi adalet, "her nefse kazandığının karşılığının verilmesini gerekli kılar, özellikle de bunu kıyamet günü için yapar." Zira yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığıının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez." (16, *Nahl*, 111)

Kur'an'ın bir çok ayetleri şu gerçeği kanıtlamaktadır. Kıyamet gününde bizzat her tasarruf sadece ve sadece bir tek kendisinin elinde olacaktır. O gün Allah'tan başkasının orada bir söz geçerliliği yoktur. Çünkü şöyle buyurmaktadır:

"O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır." (82, *İnfıtar*, 19)

"O gün onlar kabirlerinden meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümrانlık kimindir? Kahr olan tek Allah'ındır." (40, *Ğafir/Mümin*, 18)

Bu kıyamet gününde kişinin ameli sonucu kazanıp da varacağı yerden başka hiçbir kimse kurtaramaz. Hatta bizzat Hz. Peygamber (sav)'in kendisi bile bunu başaramaz. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Resûlüm! Hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın!" (39, *Zümer*, 19)

Nitekim Kur'an'ın birçok ayetleri, bu büyük günde şefaatin red olunacağını bildirmektedir. Nitekim Allah şöyle buyuruyor:

"Öyle bir günün dehşetinden korkup korunun ki o günde hiç kimse başkası için herhangi bir kurtarma ödemesinde bulunmaz; kendisinden herhangi bir şefaath-aracılık da kabul olunmaz, fide alınmaz ve kendilerine yardım da olunmaz." (2, *Bakara*, 48)

Her şeyden münezzeh olan Allah şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! Ne bir alışverişin, ne bir dosttan medet beklemenin ve ne de bir şefaatin-kayıрманın bulunmadığı bir gün olan kıyamet günü gelmezden önce size rızık verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın.” (2, Bakara, 254)

Aziz ve Celil Allah şöyle buyuruyor: “Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaatchısı vardır.” (40, Gafir/Mümin, 18)

Aziz ve Celil olan yüce Allah buyuruyor: “Ondan başka ne bir dost ne de bir şefaatchınız vardır. Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?” (32, Secde, 4)

Yine Azizi ve Celil olan Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “Artık şefaatchilerin şefaati onlara fayda vermez.” (74, Müddessir, 48)

“Yüce Allah cehennem ehlinin dilinden de şöyle buyurmaktadır: “Şimdi artık bizim ne şefaatchilerimiz var, Ne de yakın bir dostumuz.” (26, Şuara, 100-101)

Kur’an’ın da kesin olarak belirttiği gibi, cehennem ateşine giren bir kimse hiçbir şekilde herhangi bir durum sebebiyle oradan çıkarılmayacaktır. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: “Ateşten çıkmak isteyeceklerdir. Fakat oradan ebedi olarak çıkacak değiller. Onlar için uzun sürecek olan bir azap vardır.” (5, Maide, 37)

Yine Rabbimiz şöyle buyuruyor: “İşte böylece Allah onlara amellerini içlerindeki hasret, pişmanlık ve üzüntüyle gösterecek ve onlar cehennem ateşinden de çıkacak değillerdir.” (2, Bakara, 167)

Adı geçen Doktor büyük şefaati reddettiği gibi, Makam-ı Mahmud olarak yorumlanan ve: “Gecenin bir kısmında uyana-rak, sana mahsus bir nafil olmak üzere namaz kıl. Böylece Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama/Makamı Mahmud’a göndereceğini umabilirsin.” (17, İsra, 79) ayetinde yer alan bu makamın büyük şefaet etme makamı olduğunu da kabul etmemekte ve bunun beşaret yani müjdeleme makamı olduğunu ileri sürmektedir.

Kaldı ki bu sayın Dr. Bu konuya ilişkin olarak gelen hadisleri de reddetmekte ve bu hadislerin uydurma hadisler olduğunu, Resulullah (sav) adına uydurulan hadisler olduğunu savunmaktadır. Çünkü O Resul (sav) ki, her insanın ancak kendi ameliyle kurtulabileceğini, başkasının onun için herhangi bir gayret içine girmeyeceğini söyleyen bir peygamberdir. Nitekim Allah Resulü (sav) Haşimoğullarından olan yakınlarına şöyle seslenmiştir: “Çalışın ve iyi amel işleyin. Çünkü ben Allah katında sizi hiçbir şeyden asla kurtaramam.”

Yine bu sayın Dr. Diyor ki; “Sünnet yani hadisler, Hz. Peygamber (sav)’den 100 veya 200 yıl sonra yazılmışlardır. Dolayısıyla bu hadislere itimadetmek doğru değildir, mümkün de olmaz. Ancak Kur’an’a itimadolunur. Ki bize kıyamet gününe ait ceza ve mükafatı tasvir eden ve o günün adalet üzerinde olacağını söyleyen Kur’an’a itimadolunur. Çünkü adaletten başka bir şey yoktur. O halde şu vehimleri bir kenara bırakalım, onları terkedelim. Herkes kendi canını kurtarmak için iyi işler yapsın. Çünkü Allah (cc) şöyle buyuruyor:

“Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.” (53, Necm, 39)

Şimdi bizim siz değerli büyüğümüzden isteğimiz bu önemli konuyu bize açıklamanızdır. Hakkı ortaya koyabilecek ve şüpheleri silip götürecek, iftiraları geçersiz kılacak gerçekleri açıklayıp ortaya sermenizi diliyoruz.

Cevap: Allah’a hamd ve Resulüne salat ve selam ile başlarım. Şimdi asıl sorduğunuz konuya gelince:

Şefaatin manası nedir? Önce bunu açıklayalım.

Şefaât: Yapa yalnız ve tek başına olan, hiçbir yakını ve yardımcı bulunmayan bir kimsenin kendisine bir menfaati sağlamak veya kendisinden bir zararı uzaklaştırmak maksadıyla başkasından yardım istemesi olayıdır. Bunun için de dört husus vardır. Şöyle ki:

a-Şefa'at edecek kimsenin olması,

b- Kendisi için şefa'at istenen kimsenin olması,

c- Kendisi katında şefa'at istenecek zatın olması ve

d- Şefa'at konusu. İşte bir şefa'at olayında bu dört unsur bulunur. Şefa'at da uygun ve güzel olan, uygun olmayan, kötü olan şefa'at diye iki kısma ayrılır.

Uygun olan veya övgüye değer bulunan şefa'at:Şefa'atte aracılık eden şefa'atçının, şefa'ate layık olan kimse için, meşru olan bir konuda kendisi için şefa'at istenen kimse için her ne kadar bir hak değilse de, aracılıkta bulunması veya aracılık yapmasıdır.

Örneğin belli bir vade ile sınırlı olarak adamının birisi birine karşı borçlu bulunmaktadır. Alacaklının hakkını alma zamanı gelmiştir. Borçluya düşen görev ise, alacaklısına borcunu istenen zamanda ödemesidir. Ödemediği takdirde adam borçlusunun cezalandırılıp hapse atılmasını isteyecektir.

İşte böyle bir durumda şefa'atçi denilen arayı bulacak olan kimse alacaklıya gelerek, ondan kendisine karşı borçlu bulunan şahsa borcunu kolay bir şekilde ödebileceği bir zamana ertelemesini ve o zamana kadar beklemesini ya da alacağının bir kısmını indirmesini yani bağışlamasını ister.

Bu arada kendisi için şefa'at istenen kimse de kendisine böyle bir kolaylık gösterilmeyi hakkeden biridir.Örneğin adam yaptığı ticaretinde zarar etmiş olabilir, ya da bir sel felaketine uğramıştır da bundan dolayı bir sıkıntı içindedir, veya malına herhangi bir felaket vb. bir musibet isabet etmiştir de gerçekten borçlu, böyle bir kolaylık sağlanmasını hak etmiştir. İşte böyle bir konuda şefa'atçi olmak, aracılık etmek hem makbuldür ve hem de övgüye değer bir iştir.

Fakat eğer adam gidişatı düzgün olmayan biri ise, aldığı malı harama harcayıp har vurup harman savurup biriyse, alacaklıya gidip böyle birisi için aracı olmak, şefa'atçi olmak doğru değildir, kötü bir şeydir, rezilce bir harekettir. Oysa Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

“Kim güzel bir işte aracılıkta/şefaatte bulunursa, ona o işten bir sevap ve hisse vardır. Kim de kötü bir işte aracılık/şefaatte ederse, ona da o işten kendisine bir günah ve vebal vardır. Allah her şeyin hesabını gören ve her şeye kadir olandır.” (4, Nisa, 85)

Doğru ve uygun olmayan işler konusunda şefaatte bulunmaya ya da aracılık etmeye örnek olarak şu olayları gösterebiliriz.

Örneğin herhangi bir kimsenin nesebi, makam ve mevkisi ya da malı konusunda hakkı olan bir şeyi ondan önlemesine, kaldırmasına çaba göstermek, bu gibi şeylere şefaatte etmek... İşte bu ve benzeri şeyleri Hz. Peygamber (sav)’in sevdiği yakınına ve sevdiğinin ya da dostunun oğlu olan Üsame bin Zeyd’e, böyle bir aracılık ya da şefaatte nedeniyle olan tepkisi oldukça şiddetli olmuştur. Çünkü Kureyşliler kendisinden, hırsızlık yapan Mahzum kabilesinden soylu bir ailenin kızı olan kadın için Resulüllah (sav) nezdinde şefaatchı yani aracı olmasını isterler. İşte bu esnada Allah Resulü (sav) kendisine:

“Ey Üsame! Sen Allah’ın koyduğu hadlerden ya da cezalardan bir had ya da ceza için şefaatte mi bulunuyor, aracılık mı ediyorsun?” diye tepkilerini göstermiştir. Bu konuyla ilgili hadis Buhari ve Müslim’de zikredilmektedir.

Yine meşru ve uygun olarak görülmeyen şefaatte türüne bir başka örnek de şöyledir. Kimi önde gelen, hatırları sayılı kimselerin bazı devlet büyükleri ya da liderleri nezdinde girişimde bulunarak, aracılık ederek, şefaatte bulunarak bazı yakınlarının veya adamlarının göreve alınmalarını istemeleri, bunlara, başkalarına göre daha çok öncelik tanınmasını, diğerleri bunlara göre daha liyakat sahibi olsalar bile önceliğin bunlara verilmesini, yerleştirilmesi istenen makam ve mevkilere kendi adamlarının getirilmesini istemeleridir. İşte böyle bir davranış hem Allah’ın emirlerine, hem Hz. Peygamber (sav)’e ve hem de İslâm cemaatine ihanette bulunmaktır.

İşte şefaatin bu yönü bu gün halkın zihninde daha çok yaygın-

laşıp yerleşmiş olan bir husustur. Yani şefaatin denince bununla kasdolan şey şu olmaktadır: “Bir kimsenin kendisi için uygun ve caiz görülmeyen bir şeyi bir başkası aracılığıyla istemesidir.”

İşte şefaatin bu şekli veya yönü, öteden beri ilim ehlinin kafasını hep meşgul etmiştir. Bunun için de şefaatinle alakalı olarak gelen hadisleri hep inkar cihetine gitmişler ve bu konudaki ayetleri de te’vile, yorumla tabi tutmuşlardır. Belki de Dr. Mustafa Mahmud’un da yazdıklarının gerisinde bunların etkileri vardır.

Gerçi bir şefaatin kabul edilebilir olabilmesi için üç unsuru taşıması gerekir. Bunlar da şefaatin için açısından, kendisi için şefaatin/yardım istenen ve şefaate konu olan şey. Bunu şöyle açıklayabiliriz:

Şafi’ yani şefaatin veya aracı olan kimse; Bu kimsenin mutlaka, katından şefaatin isteyeceği zatın yanında bir yeri, değeri ve önemi olan, mevkisi bulunan bir kimse olması gerekir.

Meşfuun leh: Kendisi için aracılık edilen, yardım istenilen kimsenin de mutlaka bu şefaate ve kendisi için yapılan aracılık işine ehil biri olması gerekir. Çünkü hemen herkes, kendisi için şefaate bulunulmaya, aracılık yapılmaya layık değildir.

Meşfuun fih: Yani istenen, şefaate konu olan şeyin ya da işin mutlaka kabul edilebilir bir yönü bulunmalıdır. Çünkü böyle şeyler vardır ki hiçbir zaman hiçbir kimse için şefaatin konusu olunamazlar. Çünkü caiz olmaz.

Bu sayılan şartları dünyada halktan hayır ve fazilet ehli olanlar bilirler. İşte bu şartlar bizzat ahirette de riayet olunacak ve gözeltilecek olan şartlardır.

Çünkü her şefaatin mubahtır, demek değildir. Dolayısıyla bunu isteyen herkes ne zaman dilerse ve nasıl dilerse yerine getirebilir değildir. Ancak bu da bir takım şartlara, kurallara bağlıdır, bunun da kendine göre sınırları ve ehli vardır. İşte şefaatin bu yönü bizim kesinlikle üzerinde durmamız gereken yönüdür. Bu şefaatin:

Kur'an'ı Kerim'in tespit ettiği ve kıyamet gününde günahkarlar için olabilecek olan şefaattir. Bu şefaati, aynı zamanda Resulullah (sav)'ın da sahih hadislerinde yer alan şefaati türüdür. Bu itibarla bu şefaatin yerilen ve kabul edilebilir bir yönü bulunmayan bir şefaati olması mümkün değildir.

Çünkü bu da mutlaka yüce Allah'ın izin vermesinden sonra olabilecek bir şefaattir. Zira Allah bütün şefaatlere sahibi ve malikidir ve her emir ve iş de Onun elindedir.

Bir de şefaati edecek olan zatın ya da zatların mutlaka Allah katında kabul görenlerden olması gerekir. Rahman olan Allah'ın kendilerine izin verdiği ve söz olarak da kendilerinden hoşnut kaldığı zatlardan olmalıdır. Bunlar da Meleklerdir, peygamberlerdir ve salih kimselerdir.

Aynı zamanda kendisi için şefaati istenen, aracılık yapılanın yani meşfuun lehine de temelde Allah'ın kendilerinden hoşnut kalabilmesi kimselerden olmalıdır, inkarcılardan, yüce Allah'a ortak koşanlardan olmamalıdır.

Diğer taraftan şefaate konu olan şey yani meşfuun fihi de şefaati dairesi içinde yer almalıdır. Bu hususlar da zaten doğal olarak bilinir. Yoksa hiçbir zaman meleklerden, peygamberlerden, sıddıklardan, şehitlerden veya salihlerden, yüce Allah'tan istenmesi layık ve uygun olmayacak bir şeyin istenmesi için aracılık yapmalarının istenmesi düşünülemez bile. Bunun tasavvuru bile doğru değildir.

İşte işin bu yönü, Allah izin verirse bizim gelecek sayfalarda ele alıp açıklayacağımız konudur.

İslam Düşüncesinde İlk Tartışılan Mesele:

Bu mesele yani tevhid ehli oldukları halde büyük günah işleyen asiler meselesi, hakkında konu olarak tartışılan ilk meseledir. Bu konuda İslâm düşüncesi açısından çok tartışmalar ve farklı görüşler ortaya atılmıştır. Ki bu konu, "Mürtekeb-i Kebire" yani

“Büyük günah işleyenler” diye geçer. Hatta bu tartışma ta sahabe ve güzellekle onlara tabi olan Tabiun dönemlerinde başgöstermiştir.

Hız. Ali'nin halifeliğı döneminde de bunu Hariciler denilen akım ele almış ve; büyük günah işleyen bir kimse, işlediğı büyük günah tek bir tane de olsa o günah sebebiyle, o kimse artık kafirdir, diye hakkında hüküm vermişlerdir. Büyük günah işleyen kimse bu günahından tevbe edip dönmediğı takdirde, bir daha çıkmamak üzere ebedi olarak cehennem ateşinde kalacaktır, diye söylemiş ve hüküm vermişlerdir.

Hariciler kendi görüşleri doğrultusunda böyle bir hükme vardktan sonra bu defa bu hükmü Hız. Ali'ye tatbik etmişler ve onu, hakem olayını kabul etmesi yüzünden büyük günah işlemiş biri olarak kabul edip böylece onun kafir olduğuna ve ebedi olarak cehennem ateşinde yanmayı hak ettiğine hükmetmişlerdir.

Birçok sahih hadisler konuya ilişkin olarak gelmiş ve tüm bu hadislerin hepsinde de Hariciler yerilmiş, tenkide tabi tutulmuştur. Bunları, İmam Ahmed b. Hambeli'n de belirttiğı ve onları yerdığı gibi on yönüyle ele almışlardır. Bu hadislerde Hariciler kötülenmekte, onlardan uzak durulması gerektiğı belirtilmekte olduğu gibi, ayrıca bunların asıl rahatsızlıklarının kalplerinde değil de kafalarında ve anlayışlarında olduğu zikredilmektedir.

Çünkü Hariciler çok ibadet eden, oruç tutan ve geceleri hep namaz kılan insanlardı. Bu durumlarına rağmen yine de okun yaydan çıktığı gibi bunlar da dinden çıkmışlardır. Hadislerde görüldüğü gibi bu kimselerin nasıl ibadet ettikleri şu ifadelerle zikredilmektedir:

“Sizden herhangi biriniz onlara baktığında kendisinin kıldığı namazı onların namaz kılmaları karşısında çok basit, geceleyin kalkıp ibadetlerini onların kıyamıyla karşılaştırdığında çok önemsiz ve kendilerinin Kur'an okuyuşlarını onların okuyuşları karşısında hiç önemsenmeyecek olarak görür.” (Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir.)

Yani bunlar öylesine ibadete düşkün oldukları halde yine de yanlışla sapmaktan kurtulamamışlardır.

Hiz. Ali (rd), Amcası Abbas'ın oğlu Abdullah'ı -Allah hepsinden de razı olsun- sırf onları hakka yöneltmek, düştükleri hatayı delillerle anlatmak ve ileri sürdükleri davaları konusunda kendileriyle tartışmak için onlara göndermiştir. İbn Abbas onların bir çoklarını düştükleri yanlıştan ikna edebilmiş ve bunlardan binlercesi düştükleri yanlıştan dönmüşlerdir. Buna rağmen bir kısmı da düşünce ve kanaatlerinde ısrarcı olmuşlardır. Bunun üzerine Hiz. Ali beraberindeki sahabeyle birlikte onlara karşı savaşmıştır.

Daha sonra bu mesele Tabiun döneminde davetçi İmam, mürebbi-eğitimci ve Fakih Hasan Basri'nin ilim halkasında ya da ondan sonra onun arkadaşlarının ilim halkasında başgöstermiştir. İlim halkasında bulunanlardan biri **Büyük günah** işleyeninin durumu hakkında bir soru sorar. Soruyu sorana Hasan Basri'nin öğrencilerinden Vasıl bin Ata adındaki kişi cevap verir ve: "**Büyük günah** işleyen kimse mümin de değildir, kafir de değildir. Ancak o iki menzile, yol arasında ortada kalmış biridir. Bununla beraber bu kimseler tıpkı kafirler gibi ebedi olarak cehennem ateşinde kalacaklardır" diye cevap verir.

İşte bu cevap üzerine Hasan Basri, bizden ayrılma anlamında, "**Vasıl bizden itizal etti**" dedi. Anlatıldığına göre bu olay, Hasan Basri'den sonra onun ashabı yani ilim arkadaşlarının halkasında meydana gelmiştir.

Her halükârda bu meselede insanlar üç guruba veya cemaate ayrılmışlardır.

Birincisi: Bu guruptakilere göre büyük günah işleyen kimse, günahından tevbe etmediği takdirde o kimse ebedi olarak cehennem ateşindedir. Böyle olmakla beraber acaba bu kimse kafir mi, değil mi? konusu gündeme çıkıyor. Hariciler, bunların kafir olduklarını ileri sürüyorlar. Mutezile mezhebinden olanlar da, bu kimseler, kafir de, mümin de değildirler. Aksine bunlar **iki menzilin ara-**

sında bir menzilde, arada kalacaklardır. Ancak bunlar da tıpkı kafirler gibi ebedi olarak ateşte olacaklardır.

İkincisi: Bu öncekilerin tam karşısında yer alan, onların aksi düşüncede olanların savundukları görüş. Bunlar da **Mürctie** mezhebi mensuplarıdır. Bunlar ameli, imandan erteleyenler, iman gibi önemli görmeyenlerdir. Bunların görüşleri de şöyledir: “Amel işlemek önemli değildir. Önemli olan iman etmiş olmak, mümin olmaktır.” Bunların söyledikleri en meşhur sözleri şudur: “Kafir olanların itaatleri ne kadar önemli değilse, işe yaramaz ise, iman edenlerin de masiyetleri, günah işlemeleri önemli değildir. Yeter ki iman etmiş olsunlar, bu yeterlidir.”

Üçüncüsü: Orta yolu benimseyenlerin görüşleridir. Bu görüştekiler ne öncekiler gibi tamamen tehdidi ve cezalandırmayı öne sürerek aşırı gidiyorlar, ne de ikinci kısımdakiler gibi verilen vaadlerde aşırıya kaçıp yanlışları tamamen görmezlikten geliyorlar. Bunlar ikisi arası bir orta yol tutanlardır. Bunlar müminlerden asi olanlar yani büyük günah işlemiş olanlar elbette bulunacaktır, Kur'an ayetlerinin ve Hz. Peygamber (sav)'in birçok hadislerinin de delalet ettiği, gösterdiği gibi bunlardan cehennem ateşine atılanlar da olacaklardır. Nitekim Kur'an'da yüce Allah'ın şu kavli:

“Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler, şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar. Bunlar pek yakında alevli bir ateşin içine atılacaklardır.” (4, Nisa, 10)

Yine miras konusunda hadlerini aşanlar hakkında Allah'ın şu kavline bir bakın:

“Kim Allah'ın ve peygamberinin emirlerine karşı çıkar, Allah'ın koymuş olduğu bu sınırları çiğner, tanımaz veya değiştirirse, Allah onu, içinde devamlı kalacağı bir ateşe sokar. Onun için aşağılayıcı bir azap vardır.” (4, Nisa, 14)

Yine aynı surede bir takım yasaklardan söz ettikten sonra Allah şöyle buyurmaktadır:

“Kim düşmanlık göstererek ve zulmederek bu haram yeme veya öldürme işini yaparsa, onu pek yakında cehennem ateşine atacağımızı iyi bilsin. Bu cezalandırma işi Allah için pek kolaydır.” (4, Nisa, 30)

Konuya ilişkin hadislerle gelince oldukça fazla hadisi vardır. Örneğin: **“Bir kadın, hapsedip, yedirip içirilmesine izin vermediği ve yerin çerçöpünden de beslenmesine fırsat tanımadığı bir kedi yüzünden cehennem ateşine girdi.”** (Buhari ve Müslim. “Müslim;2242/151 ve 2619/133, 135”)

Bir başka hadis: **“İki sınıf topluluk vardır ki, onlar cehennem ateş ehliendir. Ben henüz onları görmüş değilim; bunlar ellerinde sığır kuyruğu gibi kamçuları-copları bulunan ve bununla halkı copleyacak olan bir topluluk ile çıplak giyinik, kırtıp baştan çıkaran ve başları Horasan develerinin eğik hörgüçleri gibi bir takım kadınlardır. Bunlar cennete giremeyecekler, onun kokusunu bile duyamayacaklardır. Oysa onun kokusu ta şu ve şu kadar uzak mesafelerden duyulan bir yerdir.”** (Müslim;2128/125)

Ancak bu üçüncü guruptakiler Haricilere de, Mutezileye de muhalefet ederek şöyle demektedirler: Bu asi kimseler eğer Tevhit inancı üzerinde ölecek olurlarsa, bir gün cehennem ateşinden çıkarılacaklardır. Çünkü bunların Allah’a, Resulüne ve ahiret gününe iman etmiş olmaları kendilerine yarar sağlayacaktır. Dolayısıyla Allah’ın dilediği müddet kadar cehennem ateşinde kaldıktan sonra, Allah’ın kendilerine şefaet etmek için izin verdiği meleklerden, peygamberlerden, salih kimselerden herhangi birinin şefaet etmesiyle buradan kurtulacaklardır veya bizzat Aziz ve Celil olan yüce Allah fazlı ve rahmeti ile onları buradan çıkaracaktır. Nitekim bu husus da sahih hadiste belirtilmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Geriye benim şefaetim kaldı. Bunun üzerine yanıp yakılmış olan bir topluluğu ateşten çıkaracak.”

İşte bu durum ve görüş Ümmetin sahabesinin, onlara iyilikle

uyan Tabiun'un ve tanınmış din büyüklerinin, ya da imam ve müçtehidlerinin çoğunluğunun görüşüdür. Ki insanlar daha sonra bunları mutlak bir ifade ile, "Ehli Sünnet ve'l-Cemaat" olarak adlandırmışlardır. Bunlar farklı görüşlere sahip topluluklar arasında akiye ve inanç meselelerinde orta yolu tutmuş olan kimselerdir. Nitekim İslâm ümmeti de Yahudi, Hristiyan ve diğer din erbabı arasında Orta ümmettirler.

TARTIŞILMASI CAİZ OLMAYAN GERÇEKLER

Şimdi burada bu konu ile alakalı olarak üzerinde tartışılması caiz olmayan bir takım gerçekler bulunmaktadır.

Bunların ilki şudur: Dünya ve ahirette insanın saadeti ya da mutluluğu, o kimsenin imanına ve bu imana bağlı ameline bakar. Yoksa başkasına dayanıp güvenmekten geçmez. İşte kişiyi mutlu edecek olan da mutsuz kılacak olan da budur. Başkası onun mutluluğunu veya mutsuzluğunu getirecek, celbedecek değildir.

İşin bu yönü Allah'ın kitabında tüm açıklığıyla ortada ve meydandadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz." (16, *Nahl*, 97)

"Allah hiçbir kimseye taşıyamayacağı bir yükü yüklemez. İnsanın işlediği her iyilik kendi lehine ve her kötülük de kendi aleyhinedir." (2, *Bakara*, 286)

"Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir;" (74, *Müddesir*, 38)

"O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığıının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez." (16, *Nahl*, 111)

“Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir.”
(41, Fussilet, 46)

İkincisi: İtibar makama, unvana değildir. Aksine itibar gerçeklere ve ödenen şeylere yani garantilediği şeyleredir. Önceden neler sunmuş, elinde ne gibi bir garantisi var, itibar bunlara göredir. Yoksa mesele büyük davalara kalkışmak değil, asıl mesele doğru olan gerekçelere ve delillere dayanır. Yoksa kendisinin iman ehli olduğunu ileri sürüp duran, bu iddiaya kalkışan kimse, iman ehli-dir, demek değildir. Nice büyük davalara ve önemli işlere kalkışanlar var ki, yüce Allah böyleleri hakkında şöyle buyurmaktadır:

“Bedeviler “İnandık” dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama “Boyun eğdik” deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah’a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Müminler ancak Allah’a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheyeye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.” (49, Hucurat, 14-15)

Müfessirlerin anlattıklarına göre Müslümanlardan ve Kitap ehlinde olan bir takım insanlar bir araya gelirler. Her biri kendilerinin Allah’a daha yakın olduklarını ve cennete girmeye de diğerlerinden daha layık olduklarını savunurlar. İşte bu tartışma üzerine yüce Allah okunan bir Kur’an yani ayet indirdi ki, aralarındaki tartışmaya bir son vermiş olsunlar ve aralarında adil hakem Kur’an olsun. İnen bu ayet yüce Rabbimizin şu kavlidir:

“Din sadece boş kuruntu ve temennilerden ibaret olmadığı gibi, cennet de, Allah’a yakın olmak da sadece laftan ibaret temennilerle kazanılamaz. Ey Müşrikler! Ne sizin kuruntularınız ve ne de Kitap ehli Yahudi ve Hristiyanların, “Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz” türünden kuruntuları asla bir işe yaramayacaktır. Kim küçük ya da büyük bir kötülük işlerse,

bundan dolayı Allah tarafından her iki dünyada da cezalandırılır. Ve kendisi için Allah'tan başka ne onu koruyacak bir dost ve ne de ondan azabı önleyecek bir yardımcı bulamaz.

Erkek olsun kadın olsun, her kim gerçek bir mümin olarak iyi işler yaparsa, işte bunlar cennete girecektir. Ve onlar bir zerrecik de olsa haksızlığa uğratılmazlar.” (4, Nisa, 123-124)

Yahudiler ve Hristiyanlar, cennete sadece kendilerinin gireceklerini iddia etmeleri, kendilerinden başkasının girmeyeceğini söylemeleri üzerine Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurdu:

“Kitap ehli dediler ki: “Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası asla cennete giremez.” Bu, ancak onların kuruntusudur. De ki: “Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz o halde kanıtınızı getirin!”

Hayır hayır! Kim samimi ve dürüst bir şekilde yüzünü ih-san sahibi bir Müslüman olarak Allah'a döndürürse, işte onun ecri Allah katındadır. Öyleleri için ne bir korku vardır ve ne de bir üzüntü olacaktır.” (2, Bakara, 11-112)

Üçüncüsü: Kıyamet gününde hiçbir kimsenin mülkü olmadığı gibi orada kimse tasarrufta bulunmaya da sahip değildir. Çünkü bugün olduğu gibi o günde mülk bütünüyle Allah'ındır. Her iş Allah'ın elindedir. Nitekim, yüce Allah'ın bize öğrettiği gibi, her namazda okuduğumuz Fatiha suresinde her gün ve her namazda:

“Maliki Yevmiddin” veya “Meliki Yevmiddin” demekteyiz. Çünkü iki okuyuşa göre burada görüldüğü gibi okunmaktadır. Allah, evet bizzat Allah'ın kendisidir malik ve sahip olan. Yine o günde tek Melik ve sözü geçen de Odur. Nitekim Yüce Mevla şöyle buyurur:

“O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır” (82, İnfitar, 19)

Yine yüce Mevla buyuruyor: “Bugün hükümrانlık kimindir? Kahrhâr olan tek Allah'ındır.” (40, Gafır/Mümin, 16)

O günde ne gökteki bir Melek, ne bir Peygamber ve ne de bir sıddık bir iş görmeye sahip değildir. Meğerki yüce Allah'ın dile-diklerine izin verdikleri olsun. Bunlar dışında hiçbir kimse hiçbir şey yapamaz. Bu konuda yüce Allah diyor ki:

“Yoksa onlar Allah'tan başkasını şefaathçılar mı edindiler? De ki: Onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezler-se de mi Şefaathçı edineceksiniz? De ki: Bütün şefâat Allah'ındır. Göklerin ve yerin hükümranlığı Onundur. Sonra Ona döndürüleceksiniz.” (39, Zümer, 43-44)

Her şeyden münezze olan Allah şöyle buyuruyor: **“İzni olmadan Onun katında kim şefaath edebilir?”** (2, Bakara, 255)

Allah buyuruyor: **“Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez.”** (34, Se-be' 23)

Dördüncüsü: Aslında mutlak adalet işte o günün şiarıdır. O günce hiçbir kimseye haksızlık yapılmaz. Yani işlediği iyiliğin karşılığı ne ise onu mutlaka görecektir, hakkı çiğnenmeyecektir ve işlemediği hiçbir günahı da yüklenmeyecektir. Ameline karşılık neye layık, ondan fazlasıyla cezalandırılmayacaktır. Nitekim Allah şöyle buyurur:

“Her kim, mümin olarak iyi olan işlerden yaparsa, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar.” (20, Ta Ha, 112)

Allah buyuruyor: **“Herkesin kazandıkları yalnızca kendilerini ilgilendirir. Hiçbir günahkar ve sorumlu kimseye bir başkasına ait günah ve sorumluluk yüklenmez.”** (6, En'am, 164)

Allah buyuruyor: **“Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Yüğü, günahı ağır gelen kimse onu taşımak için başkasını çağırırsa, bu çağırdığı akrabası da olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez”** (35, Fâtır, 18)

Beşincisi: Şefaath konusuyla ilgili olarak Müslümanlar arasın-

da yaygınlaşmış olan vehimlerin aslında, aslı astarı olmayan şeylerdir. Yani bir insan büyük günah işleyecek, kötülük yapacak, yüzünde haksız yere taşkınlık edecek, zulümde bulunup terör estirecek, zayıfları, yoksul, kimsesiz ve zavallıları ezip yaralayacak, perişan edecek, ırz, namus nedir tanımayacak, Allah'a, Resulüne ve müminlere karşı hainlikte bulunacak, bütün bu yaptıklarından sonra da kendisini Peygambere dayayacak veya bir veliye ya da evliyaya sırtını dayayacak ve onlar da onun için şefaathane isteyecekler. İşte bu, olacak iş değildir. Bu durum tıpkı cahiliye dönemi müşriklerinin yaptıklarına ve günümüz Yahudi ve Hristiyan topluluklarının işlediklerine daha çok benzemektedir. Çünkü bunlar büyük bir günah, bir hata işledikleri zaman, zulüm ve haksızlık ettiklerinde şöyle derler: **"Bize, pek yakın gelecekte şefaathane olunacaktır veya mutlaka bize bir şefaathane eden biri bulunacaktır."**

Gerçek olan şu ki şefaathane kapısı hemen herkes için açık olan bir kapı değildir. Aksine yüce Allah bunu, ne zaman ve kimin için hangi günahlar sebebiyle dilerse o zaman o kapıyı açar. Nitekim Allah şöyle buyurur:

"O gün, Rahmân olan Allah'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaathane fayda vermez" (20, Ta Ha, 109)

Hiçbir kimse, kendisi için o gün şefaathane edecek bir şefaathane olacak mı ya da olmayacak mı bilemez. Kendisi için şefaathane isteyen olduğunda bu şefaathane kabul olunacak mı olunmayacak mı bunu da bilemez.

Altıncısı: Kur'an'ı okuyup inceleyen bir kimse orada iki türlü şefaathane olduğunu bulacaktır. Bunlardan biri menfi yani olumsuz, diğeri de müspet yani olumlu olandır. Biri ötekisinin zıddıdır.

Menfi olan şefaathane: Bu tür şefaathane şirk inancına sahip olan yani müşrik olanların kabul ettikleri ve inandıkları bir şefaathane türüdür. Puta tapan müşrikler tapmakta oldukları tanrıların kıyamet gününde Allah katında kendileri için şefaathane olacaklarına ve Allah'ın da kesin olarak buna icabet edeceğine yani olumlu karşılayacağına

inandıkları bir şefaata türüdür ki, bunun kabul edilir bir yönü yoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve: Bunlar, Allah katında bizim şefaathçılarımızdır, diyorlar.” (10, Yunus, 18)

Müşrikler öyle sanıyorlar ki, ilâhlarının şefaati konusunda kesin bir etkileri ve güçleri vardır. Yani Allah bunların hatırı için iradesini geçersiz kılacak ve hükmünü değiştirecekmiş. Oysa mesele hiç de onların sandıkları ve inandıkları gibi değildir.

Nitekim Tevrat ve İncil’i tahrif eden, kendilerine Kitap ehli denilen Yahudi ve Hristiyanlar da bunlar gibidir. Bunlar da Peygamberlerinin, Hahamlarının ve Papazlarının ilâhi irade üzerinde bir etkilerinin olduğuna inanırlar. Yani tıpkı müşriklerin taptıkları tanrıları hakkındaki inançları gibi. Bakın Kur’an’da ne buyuruluyor:

“Yahudiler de, Hristiyanlar da, “Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz” dediler. Ey Resulüm deki: “eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz, neden Allah sizi günahlarınız yüzünden cezalandırıyor?” (5, Maide, 18)

İşte bu tür şefaati hakkında Kur’an’da gelen hüküm, bunun reddidir, geçersizliğidir. Allah şöyle buyuruyor:

“Öyle bir günün dehşetinden korkup korunun ki o günde hiç kimse başkası için herhangi bir kurtarma ödemesinde bulunmaz; kendisinden herhangi bir şefaati-aracılık da kabul olunmaz, fidye alınmaz ve kendilerine yardım da olunmaz.” (2, Bakara, 48)

Bir de müspet yani olumlu olan şefaati vardır. İşte bu şefaati bir takım şartlara bağlı olan ve Allah’ın iznine tabi bulunan şefaattir. Bu şefaati çeşidi, aynı zamanda şefaatiçi olanlara, kendileri için şefaati istenenlere ve şefaate konu olan şeye göre de kayıtlara bağlıdır.

Yedincisi: Sünnet, Kur’an’ı açıklar. Kur’an ile yetiniyorum diyerek bir kimsenin sünneti bir kenara itip reddetmesi caiz değil-

dir. Nitekim Kur'an ile çelişen Sünnetin kabulü de caiz değildir. Çünkü beyan durumunda olan yani açıklayan konumunda olan bir şey, açıklanan durumda olan ile çelişemez, çelişmemelidir. Sadece açıklayanın durumu, onu izah etmek, ondan muradın ne olduğunu açıklayıp ortaya koymaktır. Bu da bunlardan Amm/Genel olanı Tahsis etmek, mutlak olanı kayıtlı hale getirmek yani mukayyet kılmak, müphem yani kapalı ve anlaşılamaz olanı tefsir etmektir yani mefesserdir, mücmel olanı da tafsil yani mufassal kılmaktır.

İşte bu noktada biz Kur'an'ı açıklayacak olan Sahih Sünnete, kabul edilebilir ve anlaşılabilir bir bakış açısıyla bakmalıyız. Tıpkı yüce Allah'ın buyurduğu gibi gerekeni yapmalıyız:

“İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik.” (16, *Nahl*, 44)

Şayet birileri bize; yüce Allah bize: **“Rabbiniz tarafından size indirilen ilâhî MESAJ KUR'AN'a uyun! Allah'ın kitabını bırakıp da başka dostların peşinden gitmeyin.”** (7, *A'raf*, 3) diye buyurmaktadır. O halde buna ne diyeceksiniz? diye soracak olurlarsa, biz de ona: Biz, Rabbimizden bize inenlere uyarız ve Onun bize şöyle buyurduğunu kitabında bulduk deriz:

Allah birçok ayetlerinde: **“Allah'a itaat edin, Resulüne de itaat edin”** diye buyurmaktadır. Yine buyuruyor ki: **“Allah'ın Resulüne itaat eden, Kesinlikle Allah'a itaat etmiştir.”** (4, *Nisa*, 80) Bir diğer ayette de şöyle diyor: **“Ey Resulüm! De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.”** (3, *Al-i İmran*, 31) Yine şöyle buyuruyor: **“Allah'ın Resulü size ne verdiyse onu alın, sizi neden nehyettiye/menedip yasakladıysa ondan da vazgeçin, uzak durun!”** (59, *Haşr*, 7)

Yüce Allah aynı zamanda bizim Resulüne muhalefet etmemizi, karşı gelmemizi de yasaklıyor ve bu konuda bizi şöyle uyarıyor:

“Onun-Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.” (24, *Nur*, 63)

AHİRETTE OLACAK/SABİT OLAN ŞEFAAT

Ahirette söz konusu olan ve muhkem yani sağlam nasslarla sabit olan şefaattir.

Bunlardan ilki büyük şefaattir Şefaati-i Uzmadır. Bu şefaati kıyamet gününde mahşer yerinde yaratılmışların bir an önce bu hesaplarının görülmesi ve mahşer yerinde bekletilmemele-ri için olacak olan şefaattir. İşte bu şefaati etmeyi yüce Allah, peygamberlerinin sonuncusu, yaratılmışlarının en seçkini olan Hz. Muhammed (sav)'e verecektir. İşte şefaatin bu türünü Mutezile usulü bile reddetmemiş ve Dr. Mustafa Mahmud'dan önce de bunu inkar eden görmemiştir.

İkinci nevi de: Tevhid ehli oldukları halde günah işleyen, maksiyetlere bulaşan ve bu şekilde iman üzere ölüp giden kimseler hakkındaki şefaattir. Fakat bunlar dünyada iken bir takım büyük günahlar işlemişlerdir. Ancak bunlara tevbe etmeden de ölüp gitmişlerdir. İşte bu gibilerine yapılacak şefaati Allah'ın Meleklerle, Peygamberlere, özü ve sözü doğru olan ve kendilerine Sıddiyk denilenlere, şehitlere ve salihlere verdiği şefaattir.

İşte Mutezile bu tür bir şefaate karşı çıkmakta ve bu konuda tartışma çıkarmaktadır. Mutezile bu konuda sahih olarak gelen hadisleri reddediyor ve bu konuya ilişkin gelen ayetleri de te'vil ediyor. Bu şefaatin itaatkar olanlar ve tevbe edenler için olacağını savunuyor. Bu da sırf bu kimselerin sevaplarının artışı ile derecelerinin yükseltilmesi konusunda olacaktır, diyor Mutezile.

ŞEFAAT-İ UZMA

En büyük şefaati demek olan Şefaati-i uzma veya Makam-ı Mahmud ise; bu konuya ilişkin olarak bazı sahabeden sahih olarak rivayet edilen hadisler vardır. Örneğin Ebu Hureyre tarafından ri-

vayet edilen, aynı şekilde Ebu Hureyre ile birlikte Huzeyfe tarafından rivayet olunan, Abu Bekir, Selman Farisi, Enes, Übeyy bin Kab, Bureyde, İbn Mes'ud, Ka'b İbn Malik, Abu Derda ve daha başka sahabeler gibi zevat tarafından bu konuya ilişkin olarak hadis rivayetleri sahih bir şekilde bizlere kadar ulaşmıştır. Nitekim İbn Kesir de bunu tefsirinde zikretmiştir.

ŞEFAAT-I UZMA İLE MURAD ETTİĞİMİZ

Bizim bu şefaât ile murad ettiğimiz şey, Hz. Peygamber (sav)'in şefaât etmesidir. Çünkü yüce Allah bunu ona ikram etmiştir. Kıyamet gününde mahşer yerinde insanları bir an önce dinlendirmek için, fazla beklememeleri için yapacağı şefaattir. Bütün insanların Alemlerin Rabbi huzurunda toplanacakları günkü şefaât... Allah'ın o günde huzurda toplananların arasında hüküm vermesi ve cennetlik olanların cennete, ateşe gireceklerin de ateşe girmeleri için bekledikleri bir sırada Hz. Peygamber şefaatte bulunacaktır. İşte buna **MAKAM-I MAHMUD** denir. Nitekim Kur'an-ı Kerim kısaca da olsa buna işaret etmektedir. Yüce Allah bu özellikle Resulüne iltifatta bulunarak İsrâ suresinde bu konuyu şöylece zikretmiştir.

“Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. Böylece Rabbinin, seni, Makam-ı Mahmud'a, övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin.”
(17, İsrâ, 79)

Yine bu bağlamda olmak üzere Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri hadistir. Demiş ki, biz Allah Resulü (sav) ile beraber bir davette bulunuyorduk. Hz. Peygamber (sav)'e koyun etinin kol-but tarafından et sunuldu. Resulüllah (sav) bunu çok sevdi. Hemen bundan bir lokma aldı ve şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde ben insanların efendisi, öncüsü olacağım. Bunun neden böyle olacağını bilir misiniz? Allah, ilk yaratıklarını-

la en son yarattıklarını, ölümlelerinden sonra diriltip hepsini kıyamet gününde düz bir alanda bir araya toplayacaktır. Öyle ki bakan bir kimse oradakilerin tümünü görebilecek ve seslenen biri de, sesini onlara duyurabilecektir. böyle bir alan... güneş iyiden iyiye üzerlerine yaklaşacak, insanlar sıkıntı, zorluk, tasa ve kederden asla güç yetiremeyecekleri bir duruma geleceklerdir. İşte böyle bir anda insanlar şöyle diyecekler:

– İçinde bulunduğunuz halinize bakmıyor musunuz ve başınıza nelerin geldiğini görmüyor musunuz? Rabbiniz katında size şefaatte bulunabilecek birine baksanıza! Bunun üzerine insanlar birbirlerine bakarak şöyle diyecekler:

– İşte Atanız Hz. Adem! O var ya, hemen ona giderler ve ona dertlerini şöyle aktarırlar: Ey Adem! Sen insanlığın babasıdır. Allah seni eliyle yarattı, Ruhundan sana üfledi ve sana secde etmeleri için meleklerine emir verdi de melekler de sana secde ettiler. Seni cennete yerleştirdi. Rabbin katında bizim için şefaatte bulunmayacak, aracılık etmeyecek misin? Başımıza gelenleri görmüyor ve ne durumda olduğumuzu bilmiyor musun? İşte bunun üzerine Hz. Adem'in cevabı şöyle olacak:

Bir gün Rabbim daha önce hiçbir kimseye kızıp öfkelenmediği kadar bana kızıp öfkелendi ve gazaba geldi ve bundan sonra da kimseye yine o kadar gazaplanmadı. Rabbim benim, bir ağacın meyvesinden yememi yasaklamıştı, ben de bu yasağı çiğnedim, karıştım. Ben bugün kendi derdimle başbaşa'yım, Derdim bana yeter, başkasına yardımda bulunacak durumda değilim.. En iyisi siz benden başkasını arayın. Siz Nuh Peygamber'e gidin, diyecektir.

Onlar da hemen söylendiği gibi Hz. Nuh'a giderler ve ona şöyle derler: Ey Nuh, sen yeryüzüne Resul olarak gönderilen ilk elçisin. Allah seni çok şükreden bir kul olarak andı. Sen, bizim içinde bulunduğumuz bu hali görmüyor musun? Sen başımıza gelenlerden haberdar değil misin? Rabbin katında bizim adımıza şefaatte bulunamaz mısın?

Hız. Nuh onlara derki: Rabbim bir gün bana öylesine gazapta bulundu ki, ondan önce kimseye hiç o şekilde gazapta bulunmamıştır ve sonra da kimseye gazapta bulunmayacaktır. Çünkü ben bir gün içinde bulunduğum ve kendilerine peygamber olarak gönderildiğim kavmim aleyhinde beddua etmiştim. Şu anda ben başımın çaresindeyim, kendi derdimin çaresine düşmüşüm, kimseye yardım ve şefaata edebilecek durumda değilim! Siz en iyisi benim dışımda birine gidin, İbrahim peygambere gidin! Onlar da hemen Hız. İbrahim (sav) peygambere giderler ve ona derler ki:

– Sen yeryüzünde Allah'ın nebisi ve Halili-dostusun! Rabbin katında bizim için şefaata ve aracı ol! Bak ne haldeyiz görmez misin? Bunun üzerine Hız. İbrahim (as) de onlara şöyle der:

– Doğrusu bir gün Rabbim daha önce hiçbir kimseye kızıp öfkelenmediği kadar bana gazapta bulundu ve bundan sonra da asla bir kimseye öylesine bir gazapta bulunmayacaktır. Çünkü ben üç yalan söylemişim, ve söylediği yalanları da bir bir saydı. İşte ben bugün ancak kendi başımın derdindeyim, ben bugün sadece canımı kurtarma peşindeyim ve ben bugün başkasına yardım edecek durumda değilim! En iyisi siz benden başkasına gidin, Hız. Musa'ya gidin!

– Onlar da derhal Hız. Musa'ya koşarlar ve ona derler ki: Ey Musa! Sen Allah'ın Resulüsün. Allah seni risalet ve mesajlarıyla, halka karşı seni kelamıyla taltif etti. Seninle konuşarak sana bir üstünlük ve değer verdi. Ne olur, Rabbin katında bizim durumumuz için şefaatte bulun, aracılık eyle! Şu anda içinde yaşadığımız hali görmez misin? Bu sözler üzerine Hız. Musa (as) şu cevabı verir:

– Doğrusu Rabbim bir gün bana öylesine bir kızdı ki, ondan önce kimseye öylesine gazapta bulunmamıştı ve ondan sonra da kimseye asla gazaplanmayacaktır. Çünkü ben öldürülmesi emredilmeyen bir cana kıydım, öldürdüm. Bugün ben canımın derdindeyim, bugün ben başımı kurtarma peşindeyim, bugün benim kimseye yardım edebilecek durumum yoktur. En iyisi siz benden başkasına gidin, Hız. İsa'ya gidin!

Hemen Hz. İsa (as)'ya gelirler ve ona derler ki: Sen Allah'ın Resulü ve annen Meryem'e seni ilka ettiği, attığı kelimesisin. Ondan bir ruhsun. Sen henüz beşikte iken insanlarla konuşan elçisisin. Ne olur, Rabbin katında bizim için aracılık et, şefaatte bulun. Sen içinde bulunduğumuz şu durumu görmez misin? Hz. İsa (as) da şu karşılığı verir:

– Aslında Rabbim bana bir gün öylesine gazapta bulundu ki, bundan önce kimseye öyle gazaplanmış değildi ve ondan sonra da öylesine kimseye gazapta bulunmayacaktır. Hz. Peygamber (sav) Hz. İsa ile alakalı olarak herhangi bir günah ya da suç saymamıştır. O da; benim derdim başımdan aşkın, ben kendi canımın derdindeyim, başkasına şefaate edebilecek durumum yok! Siz en iyisi benden başkasına varın, siz Muhammed (sav)'e gidin!

Onlar da hemen ona koşarlar ve şöyle derler: Ey Muhammed (sav)! Sen Allah'ın Resulüsün, sen peygamberlerin sonuncusu olan Hatemul Enbiyasın. Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışlamıştır. Ne olur, Rabbin katında hakkımızda şefaateçi ol! İçinde bulunduğumuz hali göremiyor musun? Ben de hemen Arş'ın altına gider ve orada Rabbime secde için yere kapanırım. Bundan sonra Allah bana öylesine övgüye değer şeylere kapı açacak ve benim için sena dolu yollar gösterecek ki, böyle bir kapıyı ve imkanı benden önce kimseye açmamıştır. Daha sonra da şöyle denilecektir:

– Ey Muhammed! Kaldır başını, nedir istediğin? Söyle ki verilsin, Şefaate et ki, şefaatin kabul olunsun. Ben de hemen başımı secdeden kaldıracam ve şöyle diyeceğim:

Rabbim! Ümmetim!, Rabbim ümmetim! Bunun üzerine denilir ki: Ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları cennet kapıları içinden sağdaki kapıdan cennete sok. Bunlar, bu sağ kapı dışındaki diğer kapılardan girişte de eşittirler. Daha sonra da şöyle buyurdu: Varlığım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennet kapılarının iki kanadının arası Mekke ile Hecer/Bahreyn arasındaki mesafe veya Mekke ile Basra arasındaki mesafe kadardır.” (Müslim, 327-328 “194”)

Hız. Nuh onlara derki: Rabbim bir gün bana öylesine gazapta bulundu ki, ondan önce kimseye hiç o şekilde gazapta bulunmamıştır ve sonra da kimseye gazapta bulunmayacaktır. Çünkü ben bir gün içinde bulunduğum ve kendilerine peygamber olarak gönderildiğim kavmim aleyhinde beddua etmiştim. Şu anda ben başımın çaresindeyim, kendi derdimin çaresine düşmüşüm, kimseye yardım ve şefaata edebilecek durumda değilim! Siz en iyisi benim dışımda birine gidin, İbrahim peygambere gidin! Onlar da hemen Hız. İbrahim (sav) peygambere giderler ve ona derler ki:

– Sen yeryüzünde Allah'ın nebisi ve Halili-dostusun! Rabbin katında bizim için şefaata ve aracı ol! Bak ne haldeyiz görmez misin? Bunun üzerine Hız. İbrahim (as) de onlara şöyle der:

– Doğrusu bir gün Rabbim daha önce hiçbir kimseye kızıp öfkelenmediği kadar bana gazapta bulundu ve bundan sonra da asla bir kimseye öylesine bir gazapta bulunmayacaktır. Çünkü ben üç yalan söylemiştim, ve söylediği yalanları da bir bir saydım. İşte ben bugün ancak kendi başımın derdindeyim, ben bugün sadece canımı kurtarma peşindeyim ve ben bugün başkasına yardım edecek durumda değilim! En iyisi siz benden başkasına gidin, Hız. Musa'ya gidin!

– Onlar da derhal Hız. Musa'ya koşarlar ve ona derler ki: Ey Musa! Sen Allah'ın Resulüsün. Allah seni risalet ve mesajlarıyla, halka karşı seni kelamıyla taltif etti. Seninle konuşarak sana bir üstünlük ve değer verdi. Ne olur, Rabbin katında bizim durumumuz için şefaatte bulun, aracılık eyle! Şu anda içinde yaşadığımız hali görmez misin? Bu sözler üzerine Hız. Musa (as) şu cevabı verir:

– Doğrusu Rabbim bir gün bana öylesine bir kızdı ki, ondan önce kimseye öylesine gazapta bulunmamıştı ve ondan sonra da kimseye asla gazaplanmayacaktır. Çünkü ben öldürülmesi emredilmeyen bir cana kıydım, öldürdüm. Bugün ben canımın derdindeyim, bugün ben başımı kurtarma peşindeyim, bugün benim kimseye yardım edebilecek durumum yoktur. En iyisi siz benden başkasına gidin, Hız. İsa'ya gidin!

Hemen Hz. İsa (as)'ya gelirler ve ona derler ki: Sen Allah'ın Resulü ve annen Meryem'e seni ilka ettiği, attığı kelimesisin. Ondan bir ruhsun. Sen henüz beşikte iken insanlarla konuşan elçisisin. Ne olur, Rabbin katında bizim için aracılık et, şefaatte bulun. Sen içinde bulunduğumuz şu durumu görmez misin? Hz. İsa (as) da şu karşılığı verir:

– Aslında Rabbim bana bir gün öylesine gazapta bulundu ki, bundan önce kimseye öyle gazaplanmış değildi ve ondan sonra da öylesine kimseye gazapta bulunmayacaktır. Hz. Peygamber (sav) Hz. İsa ile alakalı olarak herhangi bir günah ya da suç saymamıştır. O da; benim derdim başımdan aşkın, ben kendi canımın derdindeyim, başkasına şefaate edebilecek durumum yok! Siz en iyisi benden başkasına varın, siz Muhammed (sav)'e gidin!

Onlar da hemen ona koşarlar ve şöyle derler: Ey Muhammed (sav)! Sen Allah'ın Resulüsün, sen peygamberlerin sonuncusu olan Hatemul Enbiyasın. Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışlamıştır. Ne olur, Rabbin katında hakkımızda şefaateçi ol! İçinde bulunduğumuz hali göremiyor musun? Ben de hemen Arş'ın altına gider ve orada Rabbime secde için yere kapanırım. Bundan sonra Allah bana öylesine övgüye değer şeylere kapı açacak ve benim için sena dolu yollar gösterecek ki, böyle bir kapıyı ve imkanı benden önce kimseye açmamıştır. Daha sonra da şöyle denilecektir:

– Ey Muhammed! Kaldır başını, nedir istediğin? Söyle ki verilsin, Şefaate et ki, şefaatin kabul olunsun. Ben de hemen başımı secdeden kaldıracığım ve şöyle diyeceğim:

Rabbim! Ümmetimin!, Rabbim ümmetimin! Bunun üzerine denilir ki: Ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları cennet kapıları içinden sağdaki kapıdan cennete sok. Bunlar, bu sağ kapı dışındaki diğer kapılardan girişte de eşittirler. Daha sonra da şöyle buyurdu: Varlığım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennet kapılarının iki kanadının arası Mekke ile Hecer/Bahreyn arasındaki mesafe veya Mekke ile Basra arasındaki mesafe kadardır.” (Müslim, 327-328 “194”)

İşte burada bizim için durum açık olarak ortaya çıkmış oluyor. Dolayısıyla Hz. Peygamber (sav)'in şefaati yüce Allah'a yapılan çokça dua, sena ve niyazdan ötürü değildir. Ki O her şeyden münezzehtir, mülkün ve varlığın sahibidir, her iş ve emir Onun elindedir. Bu, Allah'ın ona ikramda bulunması ve duasını kabul buyurması, oradakiler için şefaati etmesini kabul etmesidir. Bu da Allah'ın ona bir fazlı, keremi ve ihsanıdır. Bu, şanı yüce olan Allah'ın bir hakkıdır.

Buhari'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği bir hadiste de bu durum geçmiştir. Buna göre bu şefaati, makamı Mahmud denilen makamdır. Çünkü şöyle buyurmuştur: "İşte böylece Allah'ın onu makamı Mahmud'a gönderdiği günde.." Bir rivayetinde de şu fazlalık vardır: "Toplananların hepsi Ona hamd ederler."

İşte işin bu noktası, Soylu Peygamber için Kur'an'ın öngördüğü makam ve yer ile de örtüşmekte, onunla ittifak etmektedir. Çünkü Kur'an şöyle buyurmuştur:

"Her ümmetten, kendilerine Peygamberlerini birer şahit olarak getirip sonra da bunların üzerine seni şahit olarak getireceğimiz zaman acaba bu kafirlerin halleri nice olur?" (4, Nisa, 41)

Bir de Kur'an'ın şu kavli:

"İşte böylece insanlara karşı şahit olmanız ve Peygamberin de size karşı şahit olması için sizi vasat-orta bir ümmet kıldık." (2, Bakara, 143)

İşte bu şefaati ispat noktasında nakillere aykırı, aklın açıklamalarıyla çelişen veya usule aykırı olan bir durum bulunmamaktadır.

GÜNAHKÂRLARA ŞEFAAT

Kur'an ve hadis nasslarıyla sabit olan bir diğer şefaati ise, günahkar müminlere yapılacak olan şefaattir. Burada söz konusu gü-

nahkârlardan murat büyük günah işleyenlerdir. İşlenen bu günahlar ya da suçlar ister yasaklanan türden olan bir fiil türü olsun, örneğin faiz yemek, içki ve şarap içmek, zina yapmak gibi, ister emredilen bir şeyi terketmek olsun, örneğin namazı terketmek, zekatı engellemek, Ramazan ayında hiçbir meşru mazereti olmaksızın oruç tutmayıp yeyip içmek gibi eşittir.

Bunun böyle olduğu Kur'an nassıyla açık olarak sabit bulunmaktadır. Çünkü büyük günahlardan kaçınanların küçük günahlarının bağışlanacağını yüce Allah bildirmektedir. Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır:

“Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz/geçeriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.” (4, Nisa, 31)

Nitekim namaz, oruç ve benzeri ibadetler, iyilikler de aynı şekilde küçük günahlar için kefarettirler. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namazı dosdoğru kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri silip götürür.” (11, Hud, 114)

Sahih bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: *“Beş vakit namaz, cumadan cumaya yapılan ibadetler, Ramazandan Ramazana işlenen iyilik ve ibadetler, büyük günahlar işlenmedikçe, aralarında işlenmiş olan küçük günahlara kefarettirler. Onları siler, süpürürler.”* (Hadis Müslim tarafından rivayet olunmuştur.)

İşte bu meselede Mutezile ile Hariciler karşı görüşmeler ve bunu kabul etmemektedirler. Haricilerle Mutezileye göre, büyük günah işlemiş olanlar, hatta işledikleri büyük günah bir tek günah da olsa, bunların çoğuna göre bu kimseler ebedi olarak ve bir daha çıkmamak üzere ateştedirler. Gerçi Mutezile mezhebinden olanlar bu gibilerine kâfir adını vermemekle birlikte ebedi olarak cehennemde kalacaklarını ileri sürmüşlerdir. Ancak Mutezileden farklı

olarak Hariciler büyük günah işleyenleri kâfir olarak adlandırmaktadırlar. Mutezileye göre büyük günah işleyenler iman ile küfür arasında bir yerededirler. Eğer bu şekilde ölüp giderlerse onlara imanları da tevhid inancına sahip olmaları da bir fayda sağlamayacaktır. Hatta geçmişte işledikleri salih amellerinin bile kendilerine bir faydası olmayacaktır. Nitekim bunlar için herhangi bir şefaathının şefaati de kabul olunmayacaktır, yarar getirmeyecektir. Allah Teala bunları affetmeyecektir. Çünkü yüce Allah, bunları cezalandıracağım, diye vaad buyurmuştur. Allah'ın bir kimseyi cezalandıracağım diye verdiği sözden dönmesi caiz olmaz. Nitekim birini ödüllendirmek için verdiği sözünden de Allah dönmez.

Ancak Ehli Sünnetin Haricilerle Mutezile mezhebi mensuplarının şüphelerine karşı hem akıl ve hem de nakil açısından verdikleri cevaplar vardır. Onların görüşlerini apaçık hüccet ve delillerle cevaplamışlardır.

Akıl bakımından verilen cevaplar şöyle ele alınmıştır. Akıl, gerektiğinde efendisine karşı herhangi bir hata işleyen kölesinin kusurunu, dilemesi durumunda affetmesini uygun bulmuştur. Onun böyle bir kölesini bağışlaması, onun bir fazileti, bir alicenaplığı, cömertliği sebebiyledir. Nitekim akıl, babanın, oğlu tarafından işlenen bir kusuru, gerektiğinde ona karşı duyduğu şefkat ve merhame-ti sebebiyle, bir lütuf ve ihsan olmak üzere, ona vereceği cezadan vazgeçebileceğini de uygun ve yerinde bir durum olarak görebilmektedir.

Ayrıca akıl, bir sultanı baştan tanımayan biri ile, vatandaşlarından herhangi birine kötülük eden birini aynı şekilde eşit tutmasını da uygun karşılamaz. Yani bir kimse sultanı hiç tanımıyor, bir diğeri de onun vatandaşlarından herhangi birine karşı bir kötülükte bulunuyor. Sultan ya da yetkili nazarında bu iki kişi işledikleri suç veya kusur bakımlarından akıl ölçülerine göre eşit değildirler.

Akıl hiçbir zaman bir ömür boyu efendisinin hizmetinde çalışan bir kimsenin işlediği basit bir suç sebebiyle veya büyük bir

yanlış yüzünden, onun ömür boyu olan iyiliklerini bir elden silip atamaz. Çünkü adamın geçmişindeki iyi sicili karşısına çıkar ve bir yerde ona fayda sağlar.

Yine akıl açısından Bey veya Emir konumunda olan bir kimşenin vatandaşları arasında iyi bir yeri ve konumu olan fazilet erbabı kimselerin bunlar adına şefaathçi olmaları halinde, haklarında şefaath edilmesi istenenlere şefaath konusunda izin verebilir ve bu sayede bir takım kusurlarından geçilebilir veya bazı yanlışlıkları konusunda memnun edilmeleri sağlanabilir. Ya da bunlardan bir kısım cezaları hafifletilebilir. Yani Bey durumundaki zatın veya Emir'in ya da bu ikisi dışında başkalarının bir takım haklarından vazgeçmeleri sağlanabilir. İşte bütün bunlar işin akıl açısından olan olabirirlik yönleridir.

Bir de işin nakil yönü vardır. Burada ise şefaath konusunda Kur'an ayetleri ve Peygamberin (sav) hadisleri devreye girmektedir. Ki bu deliller tüm esaslarıyla ve kayıtlarıyla gerçekleri ortaya koymaktadırlar. Nitekim bundan sonraki sayfalarda bunlar üzerinde duracağız. Ancak Mutezile mezhebi mensupları bu konudaki hadisleri, hem sıhhat bakımlarından sabit olmuş olarak kabul etmemekte ve hem delalet bakımından sarahat ifade den hadisleri de reddetmektedirler. Bu konudaki ayetleri de te'vil cihetine gidiyorlar ve diyorlar ki şefaathen murat; itaathkâr ve tevbekâr olan kimşelerin sevaplarının artması, derecelerinin yükseltilmesi demektir.

Böyle bir yorum ise zoraki bir yorumdur. Çünkü eldeki nasslar incelendiğinde ilk akla gelen şefaath olmaktadır. Onların ileri sürdükleri gibi bir mana ilk bakışta asla söz konusu değildir.

Dr. Mustafa Mahmud'un Yeri-Konumu:

Anlaşılan odur ki, Dr. Mustafa Mahmud kardeşimiz bir takım kavramları birbirine karıştırmaktadır. Bunları da İslâmî hamaseti, titizliği bir takım materyalist ve serbest düşünce veya anarşizm ta-

raftarlarına ve günümüzün yeni yıkıcı akımlarına karşı bir savunma duygu ve düşüncesiyle hareket ettiği gözlemlenmektedir.

Çünkü Ahiretteki şefaathat ve bunun gerçek mahiyeti, bundan maksadın ne olduğu konusundaki kavramları birbirine karıştırmış bulunmaktadır. İşte onun bu durumudur ki, o bu konuda dediklerini demiş oldu. Yani mütehasıs ve uzman din alimlerinced reddedilen görüşleri kalkmış söyleyebilmiştir. Oysa bunlar Kur'an ayetlerinin çok açık ve net olan nasslarına, Hz. Peygamber (sav)'in sahih ve sarıh hadislerine de aykırıdır. Ki bu hadisler bu konuya ilişkin olarak bizzat Allah Resulü (sav)'den alınıp rivayet olunmuştur.

Belki de Dr. Arkadaşımızın bu sözlerini söylemesinin nedeni, şefaathat konusunda halkın bir takım yanlış değerlendirmeleri onu böyle bir şeyi yazmaya itmiş olabilir. Çünkü bu halk büyük günahlar işliyorlar, namazlarını mazeretsiz olarak kılmıyorlar, şehvi istekleri doğrultusunda hep hareket edip duruyorlar. Uyuşturucu ticareti yapıyorlar, kamunun mallarını çalıp çırpıyorlar, zayıf ve güçsüzleri eziyorlar, onlara haksızlıkta bulunuyorlar. Bütün bu yaptıklarından sonra da Hz. Peygamber (sav)'in şefaathatine dayanıp güveniyorlar! İşte karşı çıkılan belki budur. Tıpkı Kur'an'ın müşrikler aleyhinde reddettiği Şefaathat gibi, Tıpkı kitap ehlinin de şirke dayalı şefaathatlarını Kur'an'ın kabul etmediği gibi. Çünkü Müşrikler ilâhlarının ve putlarının kendilerine şefaathat edeceğine dayanıp güvenmekte, Yahudi ve Hristiyanlar da, peygamberlerinin, kutsilerinin, hahamlarının ve rahiplerinin kendilerine şefaathat edeceklerini ileri sürmeleri ve buna dayanıp güvenmeleri gibi. Yani bunlar ve diğerleri her türlü kötülüğü ve zulmü işleyecekler ve buna rağmen bunlara şefaathat olunacak ve bunlar cezasız kalacaklar gibisinden İslam'da bir şefaathat anlayışı asla yoktur.

Ancak burada doğru olan husus, dinin prensipleri ve kavramları konusunda halkın anlayışını düzeltmekte, onu tashih etmekte yatmaktadır. Önce yapılması gereken şey, yanlışın düzeltilmesi, kavram kargaşasının önüne geçilmesidir. Yoksa bu noktada sabit olan gerçeği reddetmek veya onu hiç de kabul görmeyecek anlamda bir yoruma tabi tutmak demek değildir.

Gerçi şefaât konusunda kafası ilk karışan kişi de Dr. Mustafa Mahmud olmuş değildir. Ondan önce de Mutezile'den bir gurup böyle bir yolu seçmişler ve bunlar konuya ilişkin olarak şefaatin sabit olduğu hakkındaki sahih ve meşhur hadisleri de inkar etmişlerdir. Bu konuya dair gelen Kur'an'ın bir çok ayetlerini de farklı yorumlamaya kalkışmışlardır. Onlar Kur'an'da söz konusu edilen şefaât olayını cezanın hafifletilmesi veya tümüyle kaldırılması olarak değil de, bunu sevapların artışı ve derecelerin yükselişi olarak değerlendirmişlerdir.

Nitekim tıpkı onlar gibi Dr. Mustafa Mahmud da aynen te'vil yolunu seçmiş ve şefaatten murat, müjdedir demiştir. Sonuçta her ikisi de te'vildir ve hem de üzücü, zoraki ve haksız yere yapılan bir te'vildir, hem de bunun için herhangi bir zaruret gereği de ortada yokken gidilen bir te'vil...

Mustafa Mahmud'un Takılıp Kaldığı Deliller:

Akıl ve nakil konusunda Dr. M. Mahmud'un dayanıp durduğu, takılıp kaldığı delillere gelince; acaba bu şahıs, Ehli Sünnet ve'l-Cemaat nazarında bilinen manasıyla şefaati inkar konusunda neye dayanmaktadır? Gerekçesi nedir? Görünen o ki, iki şeye dayanmaktadır: Bunlardan biri nakle dayalı olan deliller, diğeri de akla dayalı olan delillerdir.

Nakil olarak dayandığı delillere gelince, bunlar Kur'an-ı Kerim ayetleridir. Mustafa Mahmud bu ayetlerden şefaatin olmadığı anlamını çıkarmıştır ya da bunlarla çeliştiğini ileri sürmüştür.

Şefaate karşı olan ya da red eden ayetler:

Şefaati red eden ayetlere gelince örneğin yüce Allah'ın şu ayetleridir: Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Ne bir alışverişin, ne bir dosttan medet beklemenin ve ne de bir şefaatin-kayırmannın bulunmadığı bir

gün olan kıyamet günü gelmezden önce size rızık verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın.” (2, Bakara, 254)

Yüce Allah’ın şu kavli: “Öyle bir günün dehşetinden korkup korunun ki o günde hiç kimse başkası için herhangi bir kurtarma ödemesinde bulunmaz; kendisinden herhangi bir şefa’at-aracılık da kabul olunmaz, fidye alınmaz ve kendilerine yardım da olunmaz.” (2, Bakara, 48)

Yüce Allah yine şöyle buyuruyor: “Yaklaşan gün hususunda onları uyar! Çünkü onda dehşet içinde yutkunurken yürekleri ağızlarına gelmiştir. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefa’atçısı vardır.” (40, Gafir/Mümin, 18)

Allah şöyle buyurur: “O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah’a kalmıştır.” (82, İnfitar, 19)

Şefa’at Düşüncesiyle Çelişen Ayetler:

Dr. Mustafa Mahmud’un düşüncesine göre şefa’at düşüncesiyle çelişen ayetlerde, cehenneme girenlerin ebediyen bir daha oradan çıkamayacakları hususudur. Nitekim yüce Allah bir ayetinde şöyle buyurmaktadır:

“Onlar değişik vesilelerle ateşten çıkmak isteyeceklerdir. Fakat oradan ebedi olarak çıkacak değiller. Onlar için uzun sürecektir olan bir azap vardır.” (5, Maide, 37)

Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: “İşte böylece Allah onlara amellerini içlerindeki hasret, pişmanlık ve üzüntüyle gösterecek ve onlar cehennem ateşinden de çıkacak değillerdir.” (2, Bakara, 167)

“Ey Resûlüm! Hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın!” (39, Zümer, 19)

Şefa’at konusunda, cehennem ehlinde olup da Allah’ın dilediği bir müddet cehennem ateşinde kaldıktan ve cezalarını çektikten

sonra buradan çıkıp cennete gireceklerini sarahaten ifade eden hadisler bunun olamayacağını kesinlikle belirten bu ayetlerle çelişmektedirler.

Dr. Mustafa Mahmud'un dayandığı akli mantık açısından bakılınca, o şefaati şöyle görmektedir. Bu bir tür bizim toplumda alışa geldiğimiz genel alışkanlıklarımızdan biri gibi, herhangi manada bir aracılık, bir kayırmacılık, bir mahsubiyet gibi görmektedir. Yani ben zamanında sana şunu yapmışım, sen de şimdi benim bu işimi göreceksin, gibisinden görmektedir. Kısaca M. Mahmud şefaati kendi mantık ve akıl ölçüsüne göre böyle değerlendirmektedir. Bu durum zaten mutlak anlamda ilâhi adalete aykırıdır. Bu adalette insan kayırma yoktur, bu adalette adamına göre muamele yoktur. Bu adalette her hak sahibine hakkını vermek vardır. Herkesin kazandığı ne ise karşılığında da onu görmek vardır. İlahi adalette hiçbir kimseye zerre ağırlığınca hayır olsun, şer olsun yani ister iyilik olsun, ister kötülük olsun, bu adalette asla çiğnemez. Çünkü:

“Kim zerre ağırlığınca hayır işlemişse karşılığında onu görecektir. Her kim de zerre ağırlığınca kötülük-şer işlemişse karşılığında onu görecektir.” (99, *Zelzele*, 7-8)

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَتَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا
تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ
أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ

“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. Yapılan iş, bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu adalet terazisine getiririz. Hesap gören olarak biz herkese yeteriz.” (21, *Enbiya*, 47)

Ben Mustafa Mahmud kardeşe şunu diyorum. Sen bunları ile-ri sürmekle başarısızlığa uğramışsındır, doğruyu anlamakta yanıl-

muşsun. Çünkü gösterdiğin nakli ve akli delilleri, gereğince anlayamamış olduğun belli. Şimdi ben sana bunları aşağıda görüleceği şekilde açıklayacağım:

ŞEFAATI RED EDEN AYETLER MESELESİ

Dr. Mustafa Mahmud da herhalde şu gerçeği bilmez değildir. Bilindiği gibi Kur'an'ın bir kısmı bir kısmını tefsir ettiği gibi, aynı zamanda birbirini doğrular. Bunun sebebi de Kur'an-ı Kerim'i sağlıklı bir şekilde anlayalım içindir. İşte bu bakımdan mutlaka ayetleri tefsir ederken veya incelerken o konuda diğer ayetlere de bakmak ve hepsinin ışığı altında konuyu değerlendirmek gerekir. Yani aynı konuda gelen farklı ayetleri topluca ele alarak onları o şekilde değerlendirmek icabeder. Böyle yapılmalı ve incelenmelidir ki, gerçeği tam olarak gözlerimiz önüne serilmiş bir halde görebilelim. Zira bir yerde mücmel yani kısaca anlatılmış olan bir konu ya da mesele diğer bir yerde daha detaylı olarak ele alınmış olabilir. Bir yerde mutlak olarak anlatılan bir konu, bir diğer yerde o şey karşımıza bir kayda bağlı olarak çıkabilir. Yine bir ayette genel yani amm olarak aktarılan bir husus, bir başka yerde karşımıza has yani özel bir mana ile çıkabilir yani tahsis edilmiş olabilir.

İşte bütün bu nedenlerden ötürü Müslümanlar Fıkıh Usulü ilmini yani fıkıh metodolojisini meydana getirmişlerdir. Bu sayededir ki delillere ulaşılabilinmekte, eldeki delillerden sonuçlar çıkarılabilmektedir. Bu bakımdan bir takım hakim kural ve kaideler ortaya koymuşlardır. Kesin hükümler, şaşmaz prensipler ve doğruya götüren hedefler göstermişlerdir.

İşte bu esaslar ışığında konuyu ele aldığımız zaman Dr. M. Mahmud'un mutlak manada şefaati red ile alakalı olarak ileri sürdüğü ayetlerin tam karşısında bu ayetleri bir takım kayıtlara bağlayan veya tahsis eden ya da açıklayan yani tefsir eden ayetlerin de var olduğunu görmekteyiz. Mutlaka bu ayetleri birbirleriyle değerlendirmek ve hepsini bir arada ele almak suretiyle konuyu netice-

lendirmemiz gerekir. Böyle yapılmalıdır ki Kur'an'ın bir kısmını diğer bir kısmıyla karşı karşıya geliyor gibi bir izlenim vermeyelim, böyle bir yanlışın içerisine girmeyelim. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Eğer o Kur'an, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı, elbette onda bir çok çelişkiler bulurlardı.” (4, Nisa, 82)

Kuşkusuz Allah bazı ayetlerinde kıyamet gününde şefaattir. Bundan murat ise şu manada olan bir şefaattir. Araplardan müşrik olan o günün insanları ve aynı zamanda kitap ehlinde muharref yani aslı değiştirilmiş olan kitaplara bağlı bulunanlardan bir takımları, onlar için kıyamet gününde mutlaka bu manada bir şefaatin var olacağı inançlarıdır ki, işte bu ayetlerin reddettiği ve olmayacağını bildirdiği şefaattir, bu şefaattir. Bunlar ister tevhid inancına sahip olsunlar, ister müşrik olsunlar durum farketmez. İster Allah şefaati izni versin, ister vermesin, bu kimseler bu kapsamın dışındadırlar. Çünkü Allah'a şerik-ortak koşanlar açısından yarın kıyamet gününde putları Allah katında onlar için şefaataç olabilecekler, aracılık yapacaklar, bu, müşriklerin inancıdır ve müşriklere göre putlarının Allah katındaki şefaatlari asla geri çevrilmeyecektir. Nitekim kitap ehline göre de onların peygamberleri, kutsileri, rahip ve hahamları onlar için şefaati edecekler ve onların şefaatlari de asla geri çevrilmeyecektir. Her halatlarına rağmen bunlara güya şefaati olunacaktır.

Yüce Allah Müşrikler hakkında şöyle buyurmaktadır:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا
يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ

“Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve: Bunlar, Allah katında bizim şefaathilerimizdir, diyorlar.” (10, Yunus, 18)

Yine Rabbimiz kitap ehli hakkında ise şöyle buyurmaktadır:

“Kitap ehli dediler ki: “Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası asla cennete giremez.” Bu, ancak onların kuruntusudur. De ki: “Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz o halde kanıtınızı getirin!” (2, Bakara, 111)

Onlar bu tür bir şefaati, kendilerince ortaya koydukları bir inanca göredir. Ya da bunlar, sadece Hz. Musa veya Hz. İsa'ya iman etmekle, bu durum kendilerini mutlak manada cennete götürecektir, diye bu esas üzerine bina ettikleri bir şefaattir. Yoksa bunun Kur'an'ın öngördüğü şefaati ile alakası asla yoktur.

Çünkü Kur'an bu manadaki bir şefaati reddetmekte ve ancak şartlarını yerine getirenler için şefaati öngörmektedir.

ŞARTLARINA UYGUN OLAN ŞEFAAT NEDİR

Kur'an-ı Kerim'in şartlarına uygun diye öngördüğü şefâat konusuna gelince; bu, kesin olarak Allah'ın izin vermesi sonucu olabilecek bir şefaattir. Bunun asıl şartı budur. Yoksa Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir kimsenin bir başkası için şefâat istemeye kalkışması diye bir durum yoktur. Zaten kimsenin buna cesareti de olamaz. Makam ve mevkisi ne olursa olsun, ister bir melek olsun, ister bir peygamber olsun asla kendi başlarına böyle bir işe kalkışamayacaklardır. O günde Allah katında bir kimsenin şefaati edebilmesi için mutlak mülkün sahibinin iznine bağlıdır. Evet tek ve mutlak mülkün sahibi yalnızca Allah'tır. Bunun içindir ki Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

لَمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

“O gün onlar (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümrانlık kimindir? Kahhâr olan tek Allah'ındır.” (40, Mümin/Gâfir, 16)

Dilediği birine şefaati edilebilmesi için buna izin verecek olan

tek zat yüce Allah'tır ve dilediklerinden de menedecek olan da O'dur. Şefaatin tamamı Onun elindedir. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أُولَئِكَ كَانُوا
لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا
لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Yoksa onlar Allah'tan başkasını şefaatçılar mı edindiler? De ki: Onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi (Şefaatçi edineceksiniz)? De ki: Bütün şefâat Allah'ındır. Göklerin ve yerin hükümranlığı Onundur. Sonra Ona döndürüleceksiniz.”

Her şefaata için mutlaka her şeyden münezzehtir olan yüce Allah'ın izni gereklidir. Ondan izinsiz bir şefaata söz konusu değildir. Bakın Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

“İzni olmadan Onun katında kim şefaata edebilir?” (2, Bakara, 255) Başka bir ayetinde de şöyle buyuruyor:

مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ

“Onun izni olmadan hiç kimse şefaata olamaz.” (10, Yunus, 3)

Şimdi de bir diğer ayet:

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ

“Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez.” (34, Sebe', 23) Rabbimiz bir diğer ayette de şöyle buyuruyor:

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ
الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا

“O gün, Rahmân olan Allah’ın kendirine izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaati fayda vermez.” (20, Ta Ha, 109)

Şimdi de bir başka ayet. Allah buyuruyor:

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا
إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى

“Göklerde nice melek var ki onların şefaathleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah’ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz.” (53, Necm, 26)

O HALDE BU ŞEFÂATİ KİMLER KULLANACAK

Ayrıca o gün acaba her önüne gelen şefaathçi olabilecek mi? Hayır, öyle her önüne gelen şefaath edemeyecektir. Aksine bu şefaath sadece ve sadece Tevhid inancı üzerine ölmüş olan Tevhid ehline mahsustur. Yani Allah’tan başka ilâh olmadığına iman eden ve bunun gereklerine göre de gerekeni yapan Tevhid inancına bağlı ve bu inanç üzere ölmüş olanlar için geçerlidir.

Yüce Allah Meleklerin şefaath konusunda şöyle buyuruyor:

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ
إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ

“Ondan-Allah’tan emir almazdan önce konuşmazlar; onlar, sadece Onun emri ile hareket ederler. Allah, onların önlerindeki de, arkalarındaki de-yaptıklarını da, yapacaklarını da bilir. Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaath etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler!” (21, Enbiya, 27-28)

Melekler de, sadece kimler Allah'ın rızasına ermişlerse "ki bunlar da bir tek Allah'a iman ederek tevhid inancı üzere ölen kimselerdir ve asla Allah'a şerik yani ortak koşmamış olanlardır. Nitekim tefsir bilginleri de bu gerçeği bu şekilde açıklamışlardır- şefaata edeceklerdir.

Ancak burada şöyle bir itirazda bulunulamaz ve denilemez ki: "Efendim, Allah'ın kendilerinden razı olup memnun kaldığı kimseler, kulları içinden sadece salih olan itaatkâr ve tevbe eden kimselerdir. Yoksa asi ve günahkâr olanlara şefaata olunacaktır, diye bir şey yoktur" Evet böyle bir itirazda bulunulamaz. Denilirse biz de onlara deriz ki. "Sizin sözünü ettiklerinizin zaten şefaata olunmaya ihtiyaçları yoktur. Oysa şefaata muhtaç olanlar kusur işlemiş olanlardır. Bunlar da yapmaları gereken kimi gerekli ve önemli görevlerini kaçıranlar, zayi edenlerdir. Ya da bazı haram filler işleyenlerdir. Buna rağmen de yüce Allah bunlardan imanları sebebiyle aslında memnun ve hoşnut bulunmaktadır ve bunlar da seçkin ümmet arasında yer alan kimselerdir. Allah bu tip insanları üç kısma ayırmıştır. Bunları da şu ayetinde şu şekilde zikretmektedir:

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا
فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ
بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ

"Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur." (35, Fâtır, 33)

Seçkin ümmet kapsamı içerisinde yer alan bu üç zümre ya da grup şu kimselerden oluşmaktadırlar:

Kendilerine yazık ederek nefislerine zulmedenler: Bu grupta yer alanlar yapması gereken bazı görevlerini yapmamış olanlardır. Yani verilen emirleri gerektiği gibi yerine getirmeyip kusur

işleyenlerdir. Bir takım sakıncalı ve yasak olan işlere bulaşmış kimselerdir. Bunlar Kur'an ifadesiyle nefesine zulmedenler-yazık edenler diye ayette geçmektedirler.

Orta yolda gidenler: Bunlar da sadece verilen görevlerini yerine getirip haramları terketmiş olan kimselerdir. Bu guruptakilerin ayetteki karşılığı "**Muktasid**"dır.

Hayır yarışına girenler ve önde yer alanlardır: Bu üçüncüleri ise kendilerine farz olan görevlere ek olarak nafîle ibadetler yani fazladan iyilik ve hayır işleyenlerdir. Haramdan kaçınmakla yetinmeyip şüpheli şeylerden ve mekruhlardan, istenmeyen rahatsız edici şeylerden de sakınanlardır. Kur'an'da bunların karşılığı da **Sabikun bilhayrattır**.

Burada kendi nefesine zulmeden yani kendine yazık etmiş olan bir kimsenin şefaât olunmaya muhtaç olan biri olduğundan dolayı meleklerin, peygamberlerin ve salih kimselerin kendilerine şefaât edeceklerinden kuşku duymamak ve şüpheyeye düşmemek gerekir. Çünkü daha önceden de belirttiğimiz gibi zaten bunlar aslında inanmış kimseler olup Allah'ın memnuniyetini kazanmışlardır.

O HALDE KİMLERE ŞEFÂAT OLUNMAYACAK

Bunlar müşriklerdir. İşte bunlara gelince, ellerinde herhangi bir gerekçeleri, haklı bir nedenleri olmadığı halde, Allah'ın bu konuda kendilerine indirdiği bir kanıtları bulunmadığı halde Allah'a başka varlıkları ortak koşanlardır. Bunlar asla kendileri için kendilerine şefaât edecek bir güç bulamayacaklar, bir kimse yanlarında yer almayacaktır. Varsayalım ki kendileri için bir şefaâtçı ortaya çıkmış olsun, onun da sözü asla dinlenmeyecek ve ona bakılmayacaktır. İşte bunun içindir ki, ahiret işleriyle herhangi bir durumla karşı karşıya kaldıklarında bu müşrikler şöyle diyeceklerdir: "**Acaba bizden tarafa bizim için şefaatte bulunacak bir aracı bulunmayacak mı?**" (7, *A'raf*, 53)

Başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَرْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ
كَاطِّبِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ

“Yaklaşan gün hususunda onları uyar! Çünkü o onda dehşet içinde yutkunurken yürekleri ağızlarına gelmiştir. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaatchısı vardır.”

Nitekim Rabbimiz onların ağzından Sakar adındaki cehennemdeki şu konuşmalarını bize aktarıyor:

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ
وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَاطِئِينَ وَكُنَّا نَكْذِبُ بِيَوْمِ الدِّينِ
”حَتَّى آتَيْنَا الْيَقِينَ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ“

“Onlar şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik,

Yoksulu doyurmuyorduk, Bâtıla dalanlarla birlikte dalıyorduk, Ceza gününü de yalan sayıyorduk, Sonunda bize ölüm geldi çattı. Artık şefaatchıların şefaati onlara fayda vermez.” (74, Müddessir, 43-48)

Son olarak Müddessir suresinden aldığımız bu ayetlerden en son ayetin yani 48. ayetin anlamı ve bundan anlaşılan şey şudur: “Başka bir takım kimseler de vardır ki bunlar masiyet işlemiş olan, günahkar mümin kullardır.” İşte bunlara şefaata edecek olanlardan herhangi birisinin şefaati olacaktır.

İşte bu gibi ifadelerin geliş sebebi ancak şunun içindir. Şefaata edecek olanların şefaatleri başkalarına fayda sağladığı zaman, böylece kâfir ve inkarcı olanların durumlarının çirkinliği ve kötülüğü anlatılmak istenmektedir, burada kasdolunan şey, işte budur ve onların umutlarının boşa gideceğidir. Çünkü kâfirler temelde inançsız

olduklarından ötürü, onlara böyle bir durum söz konusu olmaya-
caktır.

Eğer hiçbir kimseye şefaatin bir yararı olmayacaksa, Allame Saduddin Taftazani'nin de "Şerhu'l-Makasid" adlı eserinde söyle-
diği gibi bu takdirde özellikle onların yani inkarcıların daha fazla
kötülenmesinin ve azarlanmalarının, tehdit olunmalarının bir anla-
mı kalmazdı.

Her şeyden münezze olan Allah, müşriklerin dilinden onların
putlarına konuşmalarını şöyle bildirmektedir:

تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ اِذْ نُسَبِّحُكُمْ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَمَا أَضَلُّنَا اِلَّا الْمَجْرُمُونَ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ
فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Vallahi, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz.
Çünkü biz sizi âlemlerin Rabbi ile eşit tutuyorduk. Bizi ancak o
günahkârlar saptırdı. 'Şimdi artık bizim ne şefaathilerimiz var'.
'Ne de yakın bir dostumuz'. Ah keşke bizim için (dünyaya) bir
dönüş daha olsa da, müminlerden olsak!" (26, Şuara, 97-102)

İşte bütün bu ayetlerden öğrendiğimiz gerçek şudur.
Kur'an'daki ayetlerin bir kısmı şefaati reddederken, bir kısım ayet-
lerinde ise şartları oluşması durumunda kimisi için de şefaatin var
olduğunu kanıtlamaktadır. Yoksa şefaatin tümüyle reddi diye bir
durum yoktur. Menfi olan yani olmayacak olan şefaathiler ile müspet
yani var olan şefaathiler arasında fark vardır. İkisi aynı olarak değeri-
lendirilemezler.

Kıyamet gününde şefaathiler diye bir şey yoktur ifadesi tıpkı kıya-
met gününde şefaathiler de dostluk da yoktur, diye ayetlerde geçen ifa-
deye benzer bir ifadedir. Nitekim bunu kanıtlayan Rabbimizin şu
ayetine bir bakalım. Yüce Mevla bu ayette şöyle buyurmaktadır:

الْأَخْلَاءَ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

“O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler.” (43, Zuhruf, 67)

Bu ayette sözü edilen menfi dostluk yani orada var olmayacak olan dostluk, dünya ehlinin çıkara dayalı dostluklarıdır. Onların bu tür dostlukları ve sevgileri hep çıkar, şehvi arzu ve istekler, maddi manadaki menfaatler üzerinde kurulmuş olan bir dostluktur. Yoksa bu, takva ehlinin aralarında oluşturdukları, temelinde Allah sevgisi olan, Allah'a itaati içeren, dinine dayalı olarak görevlerini yapan ve dinini savunup cihadı elden bırakmayanların, karşılıklı çıkara dayanmayan, saf Allah sevgisine dayalı olan dostluğudur.

İşte bu ölçüye göre önceki paragrafta sözünü ettiğimiz dostlar arasında dostluk ahirette söz konusu değildir. Onların orada yolları birbirinden ayrılacaktır. Çünkü her biri ötekisini suçlayacaktır. Öyle ki birbirlerini tekfir edecekler, biri ötekisinden uzaklaşmaya çalışacak ve hatta bazıları da birbirlerine lânet okuyacaklardır. Nitekim Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

وَيَوْمَ يَعْصِي الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ
مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

“O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım!” (25, Furkan, 27)

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا

“Yazık bana! Keşke falancayı (bâtıl yolcusunu) dost edinmeseydim!” (25, Furkan, 28)

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ
الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا

“Çünkü zikir (Kur'an) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı. Şeytan insanı (uçuruma sürükleyip sonra) yüzüstü bırakıp rezil rüsvay eder.” (25, Furkan, 29)

Diğerleri ise takva ehli olanlardır. Allah bunları, hiçbir gölgenin olmadığı günde kendi gölgesi altında gölgelendirecektir. Bunların buradaki dostlukları ve muhabbetleri cennete girinceye kadar burada da hep devam edip duracaktır. Dostluklarını cennette de sürdüreceklerdir. Nitekim Mevla'mız şöyle buyurur:

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ

“Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.”

ATEŞTEN ÇIKMAMAYI ÖNGÖREN AYETLER

Dr. M. Mahmud'un dayandığı ve ateşe girenlerin cehennem ateşinden bundan böyle hiç çıkmayacaklardır, diye dayandığı ikinci kısım ayetlere gelince, ki bu ayetler, cehenneme girenlerin bir daha o ateşten çıkmayacaklarını anlatan ayetlerdir. İşte M. Mahmud bu ayetleri, tevhid ehlinin ateşte ebedi olarak kalmayacaklarını, cehennemdeki azaplarını çektikten sonra buradan çıkacaklarını öngören ve şefaathat olunacaklarını anlatan hadisleri kendince bu ayetlerle çelişir bulmaktadır. Bir defa Sayın Dr. M. Mahmud'un böyle bir netice çıkarması birkaç yönden çelişkilidir:

* Birincisi: Bütün şefaathat, bir süre cehennem ateşine atılıp da daha sonra oradan çıkacak olanlar için söz konusu değildir. Aksine

şefaati yüce Allah, belli bir zaman için cehennemde kalmayı hak etmiş olup da, sonradan onlara şefaet etmeleri makbul olan kimselerden herhangi birini yüce Allah'ın onlar için şefaathane kılmasına bağlıdır. Allah şefaathane kıldığı kimselerin onlar hakkındaki şefaathane kabul edecek ve onlar da bu sayede ateşten kurtulacaklardır.

Bizim Doktorumuz bunlar için ne demektedir peki ya! Doktor göre söz konusu ayetler bunlar hakkında tatbik edilmeyecektir. Durum onun söylediği gibi midir?

İkincisi: Kur'an'da öyle ayetler vardır ki bu ayetler, Allah'ın dilemesi halinde bazı kimselerin ateşten çıkarılacaklarının caiz olduğu bildirir gerçeğidir. Örneğin her şeyden münezze olan yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Allah'ın diledikleri dışında, içinde ebedi olarak kalacağınız yer cehennem ateşidir. Hiç kuşkusuz Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir ve O her şeyi hakkıyla bilendir.” (6, En'am, 128)

Yüce Allah'ın Hud suresindeki şu kavli de bunu göstermektedir. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقَّوْا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

“Bedbaht olanlar ateştedirler, orada onların (öyle feci) nefes alıp vermeleri vardır ki.” (11, Hud, 106)

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ
إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ

“Rabbinin dilediği hariç, (onlar) gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır” (11, Hud, 107)

Yüce Allah'ın Nebe' yani Amme suresindeki şu kavli de bu gerçeğin ifadesidir. Rabbimiz burada şöyle buyurmaktadır:

إِنْ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا لِلطَّاغِينَ مَابَآلَا بَشِينَ فِيهَا أَحْقَابًا

“Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir. Azgınların barınacağı yer cehennemdir. Azgınlar orada çağlar boyu kalacaklardır.”

Ayette sözü edilen, “اَحْقَابًا” yani çağlar süre olarak ne kadar uzun sürerse sürsün, nihayet bir gün o sürenin de bir sonu gelecektir ve bu da onların bu süre sonunda oradan çıkacaklarının bir kanıtıdır.

Hatta İmam İbnu'l-Kayyim bu ayetler ile gelen bazı haber ve eserlerden yani hadislerden hareketle mümkündür ki günün birinde cehennem ateşi de fena bulacaktır ve dolayısıyla ateş ehlinin azabı da son bulacaktır, gibi bir sonuç da çıkarmıştır. Nitekim İmam bu görüşünü, “Hadiyu'l-Ervah İla Biladi'l-Efrah” adını verdiği kitabında yirmi kadar yorumlama ile açıklamaya çalışmıştır. Hatta bunları ayrıca, “Şifau'l-Alil fi Mesail'il-Kaderi, ve'l-Hikmeti ve'l-Ta'li'l” kitabında da ayrıca ele alarak özellikle bu konuya ayırmıştır.

Ulemanın cumhuruna-çoğunluğuna göre bu ayet ve hadisler Tevhid ehlini ilgilendirir, bunlara hamledilir. Çünkü Tevhid ehli bir süre ateşe girecek ve daha sonra oradan çıkarılacaktır.

Üçüncüsü: Biz Ehli Sünnet olarak eğer asi ve günahkâr olup da iman ehli olan kimselerin ebedi olarak ateşte kalacaklarını kabul edip onların oradan çıkmayacaklarını caiz görecektir olursak, ya da farklı bir ifadeyle ateşten çıkmayacaklarını caiz ya da uygun bulmazsak bu takdirde biz de tevhid ehli ile şirk ehlini bir ve eşit kabul etmiş olur, aralarında bir ayırımın bulunmadığını kabullenmiş oluruz, demektir. Sonuçta iman ehli ile küfür ehli arasında herhangi bir fark yoktur neticesine varırız ki bu, yanlıştır. Çünkü bu, bizzat Kur'an gerçeğiyle ters düşer. Zira Kur'an mümin ile kâfir arasında kesin çizgilerle farkı koymuş ve bu konuda gereken kesin sınırı çizmiştir. Bunun içindir ki yüce Allah Kuran'ının iki ayetinde şöyle buyurmaktadır:

“Doğrusu Allah, kendisine şirk/ortak koşulmasını hiçbir zaman bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları ise dilediği kim-seler için bağışlar.” (4, Nisa, 48)

Allah bu ayette mutlak olarak şirkin ve şirk inancına bağlı olanların bağışlanmayacağını zikretmekte ve bunlar dışında kalanların ise dilemesi durumunda günahlarının bağışlanabileceğini belirtmektedir.

Kaldı ki Kur'an, kâfirlerin yaptıkları iyiliklerin, ahirette heder olacağını, işe yaramayacağını, bunları yapanların bu sebepten dolayı cennete girmeyeceklerini ve ona hak kazanmadıklarını da açıklamıştır. Çünkü bunlar yaptıkları işlerinde Allah rızasını gözetmedikleri gibi, kabul edilebilir şartlarını da yitirmiş olan topluluklardır. Bunun da temeli Allah'a iman etmeye ve Tevhid inancına dayanır. Nitekim her şeyden münezze olan yüce Allah şöyle buyurur:

وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

“Onların yaptıkları her bir iyi işi ele alırsız, onu saçılmış zerreler haline getiririz, değersiz kılarız.” (25, Furkan, 23)

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ
الظَّمَانُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ
اللَّهَ عِنْدَهُ فَوْقَهُ حِسَابُهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

“İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanbaşı da inanmadığı, kendisinden sakınmadığı Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür.” (24, Nur, 39)

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ
بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا
عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ

“Rablerini inkâr edenlerin durumu (şudur): Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın, şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler. İyiden iyiye sapıtma işte budur.” (14, İbrahim, 18)

Dördüncüsü: Doğrusu cehennem ateşinden kurtulup çıkacak ve cennete girecek olanlar, tevhid ehli olanlardır. Dolayısıyla bunların hepsi de kendilerine yapılacak olan şefaât sonucu oradan çıkarılacak değillerdir. Yani hepsinin ateşten çıkışları sadece şefaât ile olacak değildir. Bunlardan kimisi cezasını bütünüyle çektikten sonra çıkıp cennete girmeye hak kazanacaklardır. Kimisi de şefaâtçıların şefaât etmeleri sayesinde çıkacak olanlardır. Öyleleri de vardır ki onlar da yine tevhid ehli olmaları kaydıyla ateşten Allah’ın fazlı keremi ve rahmeti sayesinde çıkacaklardır.

Ateşteki cezasını tamamlayıp çıkanlar, Allah’ın kendilerine bir lütfu sonucu çıkacak olanlar ve kendi lütuf ve keremi gereği ateşten çıkarılacak olanlar için, bunlar çıkarılmayacaklardır, diye bir inkara gitmenin de bir anlamı yoktur. Çünkü sahih olarak gelen Kudsi bir hadiste yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz rahmetim gazabımı aştırmıştır.” (Müslim, 14/2751)

Dr. M. Mahmud’un dayandığı akli mantık:

Dr. M. Mahmud’un görüşlerini üzerinde bina ettiği akılcı mantığa göre: **“Her insanı, işlediği ameline göre değerlendirip cezalandırması ya da mükafatlandırması”** mantıksal görüşü de zayıf bir mantıksal görüştür. Çünkü birkaç sebep açısından onun bu görüşü sağlam bir temele dayanmamaktadır.

Birinci sebep: Çünkü aklın İslâm akidesinin tesisi, oluşması için bir yeri, değeri ve önemi vardır. Hatta bizim bilginlerimiz şöyle demişlerdir: “Akıl, naklin dayanağıdır, temelidir.” Yani onlar bununla şunu demek istemişlerdir. Biz, ancak akıl sayesinde Aşlah’ın varlığını kanıtlamaktayız. Vahyin mümkün bir şey olabildiğini ve meydana gelebileceğinin de yine akıl sayesinde ortaya koyabiliyoruz. Biz akla dayanarak Hz. Muhammed (sav)’in peygamberliğinin doğruluğuna delil gösterebiliyor, karar verebiliyoruz. Çünkü Kur’an, Allah’ın ona vahyettiği kitabıdır. Ancak bundan sonrası için –İmam Gazali’nin de söylediği gibi– aklın kendisi, bizzat kendisini azleder, görevden alır. Çünkü gelen vahiyden akidenin ve şeriatın detaylarını alabilmesi ve öğrenmesi için, bu gereklidir.

Zira Masum olan peygamberin vahiyle getirmiş olduğu akideyi bağlayan her şey, akıl tarafından doğruluğunun kabul edilmesi farz olan bir görevdir. Gayba iman etmesi de böyledir. Bunun kühünü ve mahiyetini bilemese de mutlaka kabul etmesi ve tasdik etmesi gerekir. Yeter ki gelen şey akılca muhal olacak türden bir şey olmamış olsun.

Nitekim şefaet meselesi de gayba ve ahiret durumlarıyla alakalı olan şeylerdendir. Ki bunları da bize haber veren Kur’an’dır ve Sünnettir. Bu itibarla bu hususlar akıl açısından muhal ya da olamaz şeylerden değildirler. Ayrıca bunlar üzerine muhal yani olamaz olan bir şey de bina edilecek değildir, böyle bir şey de terettüp etmez. Bize düşen görevi, bizim bunlara iman etmemizdir, inanmamızdır. Yoksa reddetmemiz değildir. Çünkü Allah şöyle buyurmuştur:

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti. Müminler de iman ettiler. Hepsi de Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. Onlar: “Allah’ın peygamberleri arasında asla hiçbir ayırım yapmayız, işittik ve itaat ettik, Rabbimiz! Mağfiretini dileriz. Çünkü dönüş sanadır” dediler.” (2, Bakara, 285)

İkinci sebep: Allah’ı Rab olarak, İslâm’ı din, Muhammed

(sav)’i Resul ve Kur’an’ı da imam-uyulması ve uygulanması gereken ve farz olan bir anayasa olarak kabul eden Müslüman bir akıl, Şefaatin şartlarına uygun olarak varlığı hakkında Aziz Kur’an’da okuduklarından, Allah Resulü’nün sahih hadislerinden görüp öğrendiklerini mutlaka iyi değerlendirmesi gerekir. Onları gönül huzuru ile alması, tereddüt ve şüpheye yer vermeyecek şekilde kabul edilmesi gerektiğini bilir ve buna zaten iman eder. Yine mutlaka bunun bir hikmete dayalı olduğunu, Allah’ın kendilerine bu manada lütuf ve ikramda bulunduğu kimselerin, Onun rahmeti, fazlı ve keremi sayesinde böyle bir kemâle erdiklerini bilir. Akıl bu sırrı bütün incelikleriyle bilemese de şu veya bu manada bunu idrak edebilir. Dolayısıyla akıl, sırrını anlayamadığı veya anlamaktan aciz kaldığı, idrakten uzak bulunduğu bir anda ise sadece soylu meleklerin söyledikleri gibi şöyle demekle yetinmelidir:

“Rabbimiz! Seni tesbih ederek eksikliklerden tenzih ederiz, Senin bize öğrettiklerinin dışında bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Doğrusu her şeyi en ince detayına kadar bilen ve her şeyi bir hikmet gereği yaratan Alim ve Hakimsin Sen” (2, Bakara, 32)

Üçüncü sebep: Uzağı görebilen Müslüman bir akıl, şefaet konusu üzerinde düşününce ondaki hikmeti bütün açıklığıyla çok net olarak görebilir. Tıpkı bir güneş gibi, ne bir bulut ve ne de bir sis onu asla kapatamaz. Şüphesiz yüce Allah, kullarına karşı sadece adaletle muamele etmez. Aksine hem adalet, hem rahmet ve fazlıyla beraber olarak muamelede bulunur. Bu durum dünyada da geçerlidir, ahirette de geçerlidir. Şayet yüce Allah bu dünyada bize yalnızca adaletiyle muamelede bulunmuş olsaydı, kesinlikle yeryüzündeki veya dünyadaki her şey mutlak olarak helâk olurdu. Nitekim Allah şöyle buyuruyor:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي
النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

“İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve de-

nizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.” (30, Rum, 41)

Bu, Allah’ın kulları tarafından işlenen bir takım hatalar ve günahlar sebebiyledir. Yoksa işledikleri bütün günahlarına veya hatalarına karşılık olarak değildir. Ancak yüce Allah böyle bir cezalandırmayı uygularken bunu sırf onlardan intikam almak amacıyla değil, belki yaptıklarına pişmanlık duyarlar da hatalarından dönerler diye bir uyarı olarak verilmekte ya da uygulanmaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

“Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Bununla beraber Allah çoğunu affeder.” (42, Şura, 30)

Eğer bizden kendilerine yazık edip nefislerine zulmedenlerin çoğunu Allah affetmeseydi, kesin olarak Allah, adaleti gereği bizi helâk ederdi. Nitekim bunun benzeri ahirette de uygulanacaktır, hatta ahiretteki uygulaması dünyadakinden çok daha açık ve net olacaktır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kim Allah’ın katına güzel bir iş ve davranışla gelirse, yaptığıının on katı ödül alacaktır. Kim de kötü bir fiil işlemiş olarak gelirse işlediğinin aynısıyla ceza görecektir. Onların hiçbiri haksızlığa uğratılmayacaklar.” (6, En’am, 160)

Görüyoruz ki yüce Allah, işlenen günaha-kötülüğe karşı adaletiyle muamelede bulunurken, yapılan iyiliğe karşı fazlî ve keremiyle karşılık vermekte, bununla muamelede bulunmaktadır.

Aksine şu gerçeği de görmekteyiz. Rabbimiz kimi iyilikleri yediyüz katıyla ve hatta çok daha fazlasıyla ödüllendirmektedir. Nitekim Allah yolunda harcamada bulunanlara karşı Rabbimiz böyle bir ödülü sunmaktadır. Allah şöyle buyuruyor:

“Allah yolunda mallarını harcayanların durumu, yedi başak veren ve her bir başağında da yüz dane bulunan bir tek tohumun haline benzer. Allah, dilediklerine kat kat fazlasını da verir. Allah lütfu ve ihsanı bol olan ve her şeyi bilendir.” (2, Bakara, 261)

Bu ayeti de yüce Rabbimizin şu kavli tekid etmektedir: **“Şüphesiz Allah, zerre ağırlığınca da olsa hiçbir kimseye haksızlık etmez. Eğer bir kötülük işlemiş ise bunun cezasını zerre ağırlığınca artırmaz. Eğer zerre ağırlığınca işlediği bir iyilik ise onu kat kat arttırır ve katından da pek büyük bir ecir verir.” (4, Nisa, 40)**

Bir takım kudsi hadislerde ifade olunduğuna göre yüce Allah şöyle buyuruyor: **“Benim katımda yapılan bir hasene-iyilikle on katından yediyüz katına kadar veya daha fazlasıyla katlanarak ödüllendirilir. Yine işlenen bir kötülük de benim katımda aynıyla yani bir olarak değerlendirilir veya ben onu affederim.”**

Yine görüyoruz ki, salihlerin yani Allah katında iyi ve makbul olan kimselerin dualarının, hatta insanın ölümünden sonra da olsa insana fayda sağladığını da Rabbimizin Kitabından öğrenmekteyiz. Allah şöyle buyuruyor:

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا
وَلِأَخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ
فِي قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

“Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!” (59, Haşr, 10)

İşte bu, iman ehli olanlara Allah’ın bir lütfu ve bir ihsanıdır. Sanki yapılan dua, iman ehli olan kimselerden yine kendilerinden

önce geçen ve imanda öncelikli olan iman ehli kardeşleri için Allah katında bir şefaata kabilindendir. Kardeşleri onların bağışlanması için Allah'a niyazda bulunuyorlar ve bu dua ya da adeta bir şefaata gibi olmaktadır. Bunun içindir ki, peygamberlerin hem kendilerinin bağışlanmaları ve hem anne ve babalarının ve genel olarak bütün müminlerin bağışlanmaları için yaptıkları dualarının nedeninin bu olduğunu görmekteyiz. İşte bu duaya bir örnek:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

“Ey Rabbimiz! Amellerin hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve müminleri bağışla!” (14, İbrahim, 41)

Yüce Allah'ın bu fazlı, ikramı ve rahmetinin yanında emredilen şekilde ibadetler, emir ve yasaklar yerine getirildiği zaman hiçbir şey onları asla boşa çıkaramaz. Allah korusun bütün bunları boşa çıkaracak tek şey irtidattır, dinden dönmektir. Aziz ve Celil olan Rabbimiz bu konuda da şöyle buyurmaktadır:

“Ancak içinizden her kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onların tüm işledikleri hem dünyada ve hem ahirette boşa gider.” (2, Bakara, 217)

Yüce Allah yine buyuruyor: **“Kim Allah'a ve Muhammed'in peygamberliğine, İslam esaslarına iman etmezse, tüm işlediği iyi ve güzel işleri boşa gitmiş olur.”** (5, Maide, 5)

İşlenen kötülöklere gelince, Allah bunların da yok olması ve izlerinin silinip temizlenmesi için de bir çok kapılar açmıştır. Bu kapıların da nelerden ibaret bulunduğunu Şeyhul-İslam İbn Teymiye saymış ve bunları on tane olarak belirlemiştir. Talebesi İbnü'l-Kayyım da bunları, içinde yıkanılıp temizlenilmesi gereken nehirler olarak isimlendirmiştir. Bunlar sırasıyla şöyledir: Tevbe etmek, istiğfarda bulunmak, salih ameller işlemek: örneğin abdest almak-tan tutun da namaz, oruç, sadaka-zekat, hac, umre, dua, Kur'an okumak ve cihadetmek gibi şeylerdir. Dünyadaki bela, musibet ve

felaketlerden kurtulmayı tutun da şeriat açısından olan cezalandırmalara yani ukubata dek her şey, sekerat-ı mevt denilen ölüm sarhoşluğu, kabir fitnesine varana dek her şey. İşte bu nehirlerden biri de müminlerin kendileri ve kardeşleri için yaptıkları dua ve istighfarları, ölümlelerinden sonra sadakalarının kendilerine faydaları, mümin kardeşlerinin cenaze namazını kılmaları... evet işte bütün bunlar günahlar için kefarettirler, onları temizlerler. Bu nehirlerden biri temizleyemezse devreye diğeri girer ve böylece sırasıyla hepsinden yıkana yıkana ve arına arına çıkıp gider. Kısaca bir fırsatın ardından diğeri bir fırsat devreye girer. Ta ki böylece Allah'ın huzuruna kavuşana dek arınıp temizlenerek gider. Yeter ki Allah'ın muvaffakiyeti kendisine ulaşabilsin.

Yüce Allah kullarını kendi aralarında onlara sadece ilâhi adaletin uygulanmasıyla yetinmemelerini, bu, onların hakkı olsa da, bununla beraber Onun rahmetini de istetmelerini kendilerinden istemekte ve onları buna davet etmektedir. Çünkü bu, daha faziletlidir ve daha iyidir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَجَزَوْا سَبْقَةَ سَبْقَةٍ مِثْلَهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ
عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir.” (42, Şura, 40)

وَأَنْ عَاقِبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ

“Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır”

Kötülüğün cezası misliyledir. Bu da ilâhi adalet kanunun bir gereğidir. Kötülüğü bağışlamak ve affetmek ise, bu da Allah'ın faz-

lının ve kereminin kanunun gereğidir. Müminler de zaten bunun temsilcileridirler. Hep bağışlamayı severler. Çünkü Allah şöyle buyuruyor:

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

“İyilikle kötülük bir olmaz, Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.” (41, Fussilet, 34)

Mademki Aziz ve Celil olan Rabbimiz bizi bağışlamaya, affetmeye davet edip bizim derecelerimizin yükselmesini istiyor, aramızdaki muamelelerimizde bizi erdeme çağırıyor. O halde neden bunu yapmazsın ki?! Oysa böyle bir şeyi yapmaya o kadirdir. Çünkü o her faziletin ve erdemın ehlidir.

Doğrusu kıyamet gününde şefa'at edebilecek olanların şefa'atleri –mizanlar kurulduktan, amel defterleri-karneler dağıtıldıktan ve kitap kapakları açıldıktan ve kitaplar okunduktan sonra– tıpkı dünyadaki diploma komisyonlarındaki üyelerin şefkat ve merhametlerine kalınması gibi bir duruma benzer bir hal arz etmektedir. Çünkü bütün komisyon üyelerinin başarı için ve basamakları yükselip geçmesi için bir mahkeme, bir komisyon kurulmuş, her ders için bir heyet ve bir komisyon... İmtihana katılan herkes kendi durumuna göre bir derece veya puan ya da yarım derece ya da puan ile hesaplanmaktadır. Yani bir tek puanı ve hatta yarım puanı bile derecelendirmeye almaktadırlar.

Ancak orada diplomanın alınması o merhamet heyetine mutlaka aldığı dereceyi gösteren karnesini veya diplomasını göstermesi gerekir ki acaba başarıyı yakalayabilmiş mi yakalayamamış mı, buna yaklaşmış mı yaklaşmamış mı? İşin bu noktasını değerlendirirler. Gerçi kesin adalet çizgisiyle ortaya konan başarıyı hakedememişlerse de, bari heyetin merhametini ve şefkatini bir takım iyi davranışları

sebebiyle yakalamış mı yoksa yakalayamamış mı? Hatta rahmet ve merhamet gereği neyi kazanabilmiş? Bunlara bakılır.

İşte bütün bu ölçüler bize aynı zamanda şefaath ölçüsünü ve prensibini gösteren yaklaşımlardır. Yoksa azılı suçluların ve zalim tağutların, azgın zorbalara bağışlanması manasında bir şefaath asla varid değildir.

Çünkü bu durumdakiler için ne bir peygamber ve ne de bir siddikin veya dostun şefaathçı olmaları asla söz konusu değildir. Bunlar için ancak azim ve kararlılıkta bir takım zayıf yönleri bulunanlar, ayakları sürçmüş olanlar ve tevbe fırsatını yakalayamamış yani tevbe etmeyi kaçırmış olanlar için yaklaşık bir manada şefaath söz konusudur.

Dördüncü sebep: Aslında şefaath, şanı yüce olan Allah tarafından mümin kullarına bir ikramıdır. Şefaath edebilecek olan bu kim-seler de melekler, peygamberler ve Allah'ın salih kullarıdır. Şimdi düşünün bir kez. Bunda şaşılacak ve garipsenecek ne var ki? Yüce Allah kullarından bazılarını ikramda bulunuyor ve onlara, bir kısım kulları adına şefaath etme hakkı tanıyor. Bunun şaşılacak tarafı neresidir söyler misiniz? Çünkü mülk Onun mülküdür, yaratılmış olanlar da Onun yaratıklarıdır. O halde bunun yadırganacak tarafı neresidir? Oysa henüz dünya hayatında iken melekler, müminler için dua etmek ve mağfiret istemekle meşgul olmuşlardır. Allah buyuruyor:

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْحَجِيمِ

“Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman eder-

ler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından korusun! (derler).” (40, *Ğafır/Mümin*, 7)

رَبَّنَا وَادْخُلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنِ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ
صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vâdettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan sensin!” (40, *Ğafır/Mümin*, 8)

وَقِيهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ
رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Bir de onları, her türlü kötülüklerden korusun. O gün sen kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. Bu, en büyük kurtuluştur.” (40, *Ğafır/Mümin*, 9)

Öyleyse Allah'ın kulu, Resulü, yaratıklarının en hayırlısı, peygamberlerinin sonuncusu olan peygamberine, Hz. Muhammed (sav)'e böyle bir şefaati imkanını vermesinde garipsenecek ve yadırganacak ne var ki? O mahşer dehşetinden, o bekleme sıkıntısından bir an önce kurtulabilmeleri ve rahata kavuşmaları için en büyük şefaati ve aracılık imkanını ve hakkını ona vermesinde şaşılacak ne gibi bir yön var ki?

Keza Hz. Peygamber (sav)'in ümmeti içerisinde büyük günah işlemiş olan bir takım kimselere şefaatta bulunmasında nasıl bir garabet ve çelişki olabilir ki?

Aynı şekilde bazı Rabbanilerin yani Allah'ın sevgili kullarının

kendi ümmetlerinden bazı masiyetlere, yanlışlara bulaşmış kimseler için aracılık da şefaet etmelerinde, eğer bunlar tevhid ehli olarak ölmüşlerse bunun neresi yadırganabilir ki?

Aynı şekilde ümmetinden şehit düşmüş kimselerin, kendilerine şefaet olunabilme ehliyeti ve hakkı olanlar, yakınları ve akrabaları için şu ve şu kadar sayıdaki kimselere şefaet edecekleri hususunda gelen müjdeli haberlerden anlaşılamayacak ne var ki? Bu, şehit düşen ve Allah yolunda canlarını feda etmiş olan o kimselere yüce Allah tarafından bazı kimselere ve yakınlarına şefaatçı olmaları için bir mükâfatıdır, bir ödülüdür.

İşin gerçeği inanmış olan bir akıl bu gerçekleri yadırgayamaz, garipsenemez ve uzak bir ihtimalmiş gibi göremez. Aksine düşüncünce bunu, yüce Allah'ın en üstün ilâhi kemalinin bir gereği olduğunu bulur ve rahmetinin her şeyi kuşattığının bir muktezası olarak anlar ve aynı zamanda ilâhi fazlının ve kereminin de, dilediğine hesapsız olarak verir düsturunun bir icabı olduğunu kavramış olur.

GAYB KONUSUNDA AKIL TEK OLARAK İŞİ ÇÖZEMEZ

Aslında, bildiğim kadarıyla Dr. Mustafa Mahmud'un ihlas ve samimiyetine rağmen asıl problemi şudur. O bu konuda sadece aklını devreye sokmaktadır. Oysa akide yani inanç açısından teslim olunması gereken şeylere teslim olmamakta ve meseleyi şeriatın muhkem olan ölçüleriyle alıp değerlendirmemekte, usul açısından kesin olan ölçülere bakmamaktadır. İşte onun bütün problemi bana göre burada düğümlenmektedir.

Oysa tek başına aklın devreye sokulması halinde ve yol üzerindeki nirengi noktaları, dikkat edilmesi gereken kurallar dikkate alınmadığı ve fırtınalı, kasırgalı durumlarda sığınılması gereken limanlara sığınmadığı zaman, insanı paniğe sürüklemesi ve aynı zamanda saptırması da mümkündür. Allah buyuruyor:

“Her kim Allah’ın dinine/şeriatına bağlanırsa/tutunursa o kimse kesinlikle doğru yola iletilmiştir.” (3, Al-i İmran, 101)

Bütün bunlar aslında Mutezile’nin etkisinde kalan akılcıların tutarsızlıklarından kaynaklanmaktadır. Çünkü Mutezile gayba iman konusu ile ahiret durumlarıyla ilgili konularda Sırat-ı Müstakim denilen doğru yoldan ayrılmışlardır. Ki bu yol denge ve itidal yoludur. Mutezile mensubu kimseler genelde Sırat, Mizan, Şefaât ve Allah’ın görülmesi meselesi gibi konularda hep işin te’viline gitmişler, farklı yorumlar getirmişlerdir. Keza sevap ve ikap-cezalandırma konularında da hep te’vil yolunu seçmişlerdir. Kaldı ki te’villerinin çoğu da zorlama ile gidilen, zoraki yapılan te’vil ya da yorumlar olup bu yorumlardan hiçbiri ne dâilcilerin hoşuna gider anlamda sadra şifa verebiliyor, ne de şeriat erbabının gönlünü rahat ettirebiliyor. Yani ne dâilcilerin kafası, ne de şeriat erbabının akli onların yorumlarına asla yatmıyor. Sırf akılcılıklarına aldanmaları yüzünden bu konuya ilişkin olarak gelen bir çok sahih hadisleri reddetmişler, bunları da sadece akılları bu işe yatmadığı için reddetmişlerdir. Yoksa herhangi bir gerekçeye dayandıramamışlardır. Şeriatın gösterdiği yola bakmaksızın, ondan yararlanmaksızın soyut olarak bir yanlış, salt akılcılık yanlışına sapmışlardır ki bu, insanlar aleyhinde gerçekten büyük bir tehlike sebebidir.

Mutezile mezhebi imamları akli nakilden üstün tutmuşlar, akli daha baskın kabul etmişler, Allah’ın merhametine ve rahmetine de Onun adaletini baskın hale getirmişlerdir. Allah’ın vadinden önce tehdidini, vaidini öncelikli kılmışlardır.

Eğer Mutezile ve haliyle onlarla beraber sayın Doktor M. Mahmud akıllarını naklin ışığında kullanabilselerdi, Allah’ın adalet kanununa bir de Onun rahmet kanunu ekleselerdi, vaad ile vaid arasını bulabilselerdi yani işin ortasını bulabilselerdi, bu takdirde kesin olarak onlar bu işin gerçekliliğini ilâhi kemal açısından bulabileceklerdi ve bu gerçek onlara tecelli ederdi. Tıpkı yüce Allah’ın kitabında anlattığı gibi.. çünkü O şöyle buyuruyor:

“İyi bilin ki Allah’ın emirlerine karşı gelenler için Allah, azabı en şiddetli olandır. Tевbe edenler için de mağfiret ve rahmeti en bol olandır.” (5, Maide, 98)

وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ

“Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah’ın mağfireti ve rızası vardır.” (57, Hadid, 20)

نَبِّئْ عِبَادِيَ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

“Ey Resûlüm! Kullarıma, benim çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver.” (15, Hicr, 49)

وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ

“Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir.” (15, Hicr, 50)

Dikkat edilecek olunursa yüce Allah, mağfiret ve rahmeti kendisinin isimleri olarak bildirirken, Azabı da kendisinin fiili olarak bildirmektedir. İki olay arasında ne büyük bir fark var anlayanlar için!!

Ben, Sünnetin Kur’an ışığında değerlendirilmesinde ve o anlayışta ele alınmasında şiddet yani katı tutum gösterenler arasında olan biriyim. Nitekim işin bu yönünü de ben, “Peygamberi Sünnet karşısında nasıl bir tavır takınmalıyız?” adlı eserimde bunu açıklamıştım. Ancak ben yine de bu konuda bu işin tetkik olunmasının zarureti inanan biri olarak çağrıda bulundum ve bu mesele için haykırdım. Çünkü bir çok kimseler Sünnetin Kur’an ile çeliştiğini ileri sürüyorlar. Oysa durum hiç de böyle iddia edenlerin söylediği gibi değildir. Bu ancak, amm yani genel karşısında Hassın konumu nedir, işte bu da öyledir. Ya da Mutlak ifadenin yanında mukayyet, Mücmelin yanında mufasssalın durumu ne ise bu da öyle bir şeydir. Dolayısıyla bunların hiçbirisi diğeriyle asla çelişir değildir.

Burada söz konusu bu kitaptan, Mutezile açısından Şefaât meselesiyle ilgili olarak anlattığım konuyu buraya almaktan da memnurluk duyacağım.

KUR'AN İLE ÇELİŞME DAVASININ TETKİKİ

Burada mutlaka Kur'an ile çelişme davası konusunu geniş bir şekilde ele alarak buna dikkat çekmemiz gerekiyor. Çünkü bunun aslında dayandığı hiçbir sahih temeli yoktur.

İşin bu noktasında Mutezile aslında haddini aşmıştır. Çünkü bunlar ahirette Allah Resulü (sav)'nün şefaât etmesini bildiren sahih hadislerin çokluğuna rağmen, sabit olan gerçeği reddetmektedirler ve bu hadisleri reddetme cüretkârlığına gitmektedirler. Sadece bizim Peygamberimiz (sav)'in değil kardeşleri diğer peygamberlerin, meleklerin ve müminlerden salih olanların Allah katında tevhid ehli ve fakat masiyete bulaşmış, yanlış girmiş olan kimselere şefaâtı sahih hadislerin çokluğuna rağmen kabul etmemekte ve bütünüyle bu hadisleri reddetmektedirler. Oysa Allah fazlı, rahmeti, keremi ve şefaât edebileceklerin şefaâtleri gereği bunlara ikramda bulunacaktır. Böylece masiyete bulaşmış bu kimseler ya hiç ateşe girmeyecekler veya girdikten bir müddet sonra azaplarını çektiklerinde çıkıp cennete gireceklerdir. Böylece hepsinin de varacakları yerleri cennet olacaktır.

İşte bu; yüce Allah'ın kullarına karşı bir keremi, ikramı ve cömertliğidir. Ki, bu nokta Onun rahmet tarafının adaletine galebe çaldığının, üstün geldiğinin de bir ifadesi ve göstergesidir. Çünkü O bir haseneyi-iyiliği on katından yediyüz katına ve hatta bundan da fazlasına değerlendiren cömert bir zattır. Buna karşılık Allah seyyieyi yani kötülüğü ya aynıyla değerlendiriyor veya tamamen affediyor. Kaldı ki bunları yok etmek ve ortadan kaldırmak için de bir çok ibadetleri de buna vesile kılıyor. Örneğin beş vakit namaz, Cuma namazı, Ramazan orucu, Teravîh namazı, zekat ve sadakalar,

hac ve umre, tesbih (Sübhane'llah), tehlil (La ilâhe illallah), tekbir (Allahu Ekber), tahmid (elhamdulillalh) ve buna benzer daha nice dua ve zikirler. Hep Müslümanların lehine puan getiren şeylerdir. Ayrıca Müslüman'ın başına gelen herhangi bir musibet, bir felaket, bir tasa , bir keder ve hüzn, hatta onu üzecek herhangi bir şey ya da bir yerine batan bir diken bile onun günahları veya yanlışları için bir kefarettir. Kısaca hasenelerini veya iyiliklerini yok edecek bir şey olmadıkça, Allah korusun dinden dönmenin yani irtidadın dışında iyiliklerini kaybettirecek bir şey bulunmadıkça bütün bunlar onun lehine hesap edilecek olan şeylerdir.

Nitekim mümin bir kimsenin ölümünden sonra onun için ailesinden veya başkalarından olsun lehine yapılacak her şey onun kabrinde bile ona fayda getirecektir, yarar sağlayacaktır.

Mutlaka Allah'ın seçkin ve hayırlı olan kullarından Allah'ın kendilerine ikramda bulunduğu kimseler olacaktır ve bunları da Allah, tevhid inancı üzerine ölmüş olan kullarından dilediklerine şefa'at etmeleri için izin verecektir. Bu konu, hakkında oldukça fazla hadislerin geldiği bir konudur. İşte bazı örnekler:

“Hz. Muhammed (sav)’in kendilerine şefa’atçı olması üzerine bir topluluk cehennem ateşinden çıkarılıp cennete girdirileceklerdir ve bunlara cehennemlikler adı verilecektir.” (95)

“Bir topluluk şefa’at sonucu ateşten adeta kuşkonmaza benzer bir halde çıkarılacaklardır.” (96)

“Ümmetimden bir adamın şefa’atı ile Temim oğullarından daha fazla kimseler cennete sokulacaklardır.” (97)

(95) Ahmed İbn Hambel ve Buhari rivayet etmişlerdir. Ebu Davud da İmran İbn Husayn'dan rivayet etmiştir. Nitekim Sahihu'l-Camii's-Sağır, 8055'te de böyledir.

(96) Buhari ve Müslim Cabir'den rivayet etmişlerdir. Bak. Önceki kaynak; 8058)

(97) Tirmizi ve hakim Abdullah İbn Ebu Ca'da'dan rivayet etmişlerdir. Bk. Agk.8069

“Allah’ın dinini hakim kılma yolunda şehit olan bir kimse, kendi aile çevresinden yetmiş kişiye şefaattir.” (98)

“Kıyamet gününde benim şefaati sayesinde en çok mutlu olacak kimse, kalbinden samimi bir şekilde, La ilâhe illallah diyen yani Allah’ın dini dışındaki tüm sistemleri içtenlikle reddeden kimse olacaktır.” (99)

“Her bir peygamberin Allah’a edeceği bir duası, isteği vardır. Allah’ın izniyle benim de isteğim, kıyamet gününde ümmetime şefaatt etmem için duamı gizlemem arzusudur.” (100)

“Her peygamber bir istekte bulunmuştur veya şöyle buyurmuş: Her bir peygamberin icabet olunacağı ya da kabul göreceği bir duası vardır. Ben de duamı kıyamet gününde kabul edilmesi için bıraktım, o güne erteledim.” (101)

Buhari ile Müslim tarafından rivayet olunan Ebu Said hadisinde ise şöyle denilmektedir: *“Peygamberler, melekler ve müminler şefaatte bulunacaklardır. Bunun üzerine Cebbar olan Allah: ‘Geride sadece benim şefaati kaldı’ diye buyuracak ve bunun üzerine ateşten bir kabza alıp, buradan ateşte yanmış bazı toplulukları çıkarıp adına hayat suyu denilen cennetin yolları üzerinde yer alan bir nehre atacaktır...” (102)*

“Her bir peygamberin kabul göreceği bir duası, daveti vardır. Her peygamber bu duasını hemen bu dünyada gerçekleştirmek isteyecektir-istemştir. Ben ise, kıyamet gününde ümmetime şefaate edebilmem için bu duamı o güne gizledim-erteledim. Allah’ın iz-

(98) Ebu Davud Ebu Derda’dan rivayet etmiştir. Agk.8093

(99) Buhari Ebu Hureyre’den rivayet etmiştir. Bak. Sahihu’l-Cami; 967

(100) Buhari ve Müslim Ebu Hureyre’den rivayet etmişlerdir. Bak, ellü’lûü ve’l-Mercan, 121

(101) Enes’ten Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir. Bak.agk.122

(102) Buhari ve Müslim, ellü’lûü...115

niyle ümmetinden Allah'a hiçbir şeyi şerik-ortak koşmamış olarak ölenler buna hak kazanacaklardır.” (103)

İşte Mutezile Allah'ın vadini bir kenara bırakıp vaidini-tehdidini, rahmetini-merhametini bırakıp adaletini, nakli bırakıp aklı öne çıkardığından, önceliği bunlara verdiğiinden dolayı yukarıda örnek olarak sunduğumuz hadislerden yüz çevirmişler ve onları sahih kabul etmemişlerdir. Oysa bu hadislerin tümü sıhhat yönünden sabit ve kuvvetli olan, delalet bakımından çok açık ve net olan, şüphe ve kuşkuyla asla yer bırakmayan hadisler olup ümmetin alimlerinde de fazlasıyla kabul görmüş ve detaylı olarak üzerinde durulmuş olan sahih hadislerdir.

Mutezilenin bu hadisleri reddetme noktasındaki kuşkuları, Kur'an'da şefaati red eden ayetlerle bu hadislerin çelişmekte oldukları gerekçesidir.

Oysa Kur'an'ı okuyup inceleyen bir kimse şu gerçeği çok net olarak görebilecektir. Kur'an'ın karşısında olduğu ve reddettiği şefaati, şirk koşanlarla ilgili olan şefaattir. Çünkü Arap müşriklerinin inançlarına göre putları onlara Allah katında şefaathçi olacaktır. Oysa Kur'an bunu reddetmektedir. Aynı şekilde muharref din mensupları da hahamlarının ve papazlarının ya da azizlerinin kendilerine şefaati edeceklerine inanırlar. İşte Kur'an bu tür bir şefaati de reddetmektedir.

Evet, Kur'an söz konusu hiçbir şeye yaramayan, hiçbir güçleri olmayan bu uyduruk ilâhların şefaathlerini reddetmektedir. Güya müşriklere göre, bu putlar ya da ilâh diye kabullendikleri varlıklar Allah katında sözü dinlenir ve şefaathleri kabul edilir varlıklardır. Oysa Kur'an bunun karşısındadır ve bunu reddetmektedir. Bakınız Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır:

---

(103) Ebu Hureyre'den Tirmizi ve İbn Mace rivayet etmişlerdir. Bak. Sahihu'l-Cami, 5176

مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَبِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ

“Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaathçısı vardır.”

(40, *Ğafir/Mümin*, 18)

Kur'an-ı Kerim'de **şirkten** söz ederken daha çok **zulüm** diye söz edilir. Nitekim **müşriklerden** söz ederken de, Kur'an, onlardan **zalimler** diye söz eder. Çünkü **şirk** yani Allah'a ortak koşmak en büyük zulümdür.

O halde bu öğrendiklerimiz çerçevesinde bazılarının ileri sürdükleri gibi Kur'an, hiçbir zaman mutlak manada şefaati asla reddetmiyor. Aksine Kur'an'ın reddettiği ve karşı çıktığı tek şefaath şekli, müşriklerle muharref din mensuplarının ileri sürüp savundukları şefaath şeklidir. Ki bunlar bu davranışlarıyla bir çok kötülüklerin müsebbibi olmaktadırlar. Özellikle de muharref din mensupları... Çünkü bunlar çok büyük günahlar işlemekteler, cinayetlere karışmaktalar, haksız yere insanları ve toplumları inim inim inletmekteler. Çünkü batıl ve yanlış inançlarına dayanarak her ne kötülük işlerlerse işlesinler şefaathçıları her kötülüklerine rağmen onları kurtaracak, aracıları ve tabir yerindeyse dayı ve amcaları devreye girecek, bunların işledikleri cinayetlerle ilgili suçlarını bunlardan kaldırtacak ve hiçbir şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde bunları kurtaracaklardır. İşte İslâm'ın reddettiği şefaath türü budur. Kur'an'ın da karşısında yer aldığı ve reddettiği şefaath bu tür şefaattir. Yani dünyada zorba zalimlerin, devletlerin yaptıkları türden bir şey gibi kabul ediyorlar. Rüşvetle, baskıyla ve güçle her şeye sahip olacaklarını sanıyorlar.. (Kitabımızdan yaptığımız alıntımız burada bitti.)

Gerçek bir Müslüman asla nassları bir biriyle çarpıştırmaz. O-nun yapacağı şey, o ancak müteşabih olanlarını muhkem olanlarıyla karşılaştırır, mutlak olanı mukayyet ile değerlendirir, **amm** yani genel olanı **has** ile tefsir eder. Kısaca bunların hepsinin yerine göre değerlendirerek bunlarla amel eder. Yeter ki her meseleyi ve konuyu yerli yerince doğru bir şekilde değerlendirmiş olabilsin.

İşte bu husus, bu ümmetin Rabbani olan ilim adamlarının gittiği ve gösterdiği yoldur, gidilmesi gereken yoldur.

DR M. MAHMUD'UN SÜNNET KARŞISINDAKİ YERİ

Esefle ve üzülerek söylemek gerekirse şefaât konusuyla ilgili bu durum, Dr. Mustaf'a Mahmud'u Hz. Peygamber'in Sünnetini inkara kadar götürmüştür. Çünkü Sayın Dr. Sünnetten söz ederken sürekli olarak, bundan sîret diye söz etmektedir. Oysa sîret sadece Sünnet'in çok az bir bölümüdür. Onun gibilerinin böylesine davranması ve hareket etmesi asla doğru olmayan ve yakışık da almayan bir biçim de çok cesurca (!) böyle bir şeye atılması yadırganacak bir durumdur. Adeta ilimden habersiz kimselerin vurdum duymazlığı ve kabalılığıyla hiç de güzel olmayan bir şekilde bu işi ele almış ve adeta sapla samanı, hak ile batılı birbirine karıştırmıştır. Her şeyi karman çorman etmiştir.

Ben isterdim ki kendisi bu konuda enine boyuna düşünsün, çevresindeki Kur'an ve Sünnet kültürü konusunda, hadis ve fıkah alanlarında deneyimli, işin ehli ilim adamlarına başvurup konuyu onlarla olsun biraz incelemesini yapsaydı daha yerinde olurdu, diye beklerdim.

Şimdi ben burada biraz da sayın Doktorumuzun düştüğü hatalara parmak basmak isterim. Kendisini böyle bir konuya başvurmayı umarak bunu yapacağım. Çünkü, asıl ve gerçek olan hak ne ise ve nerede ise ona tabi olmak ve ona uymaktır. İlimde ve ilim ehlinde kibir ve büyükleme diye bir şey olamaz, olmamalıdır. Zira her bir bilenin üzerinde ondan çok daha iyi bilen biri vardır. Şimdi bunları şöylece sıralayalım:

1- Doktorumuz diyor ki: "Doğrusu Allah, kendi kitabından başka bir kitap için korunma ve koruma garantisi vermemiştir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

“Kur’an’ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.” (15, Hicr, 9)

Allah bize Buhari’yi veya yine Buhari gibi insanlar eliyle tasnif edilen kitapların korumasının garantisini vermemiştir.

Bu ifade genelde doğru bir ifadedir. Ancak Abu İshak Şatibi ve benzerleri gibi değerli ve muhakkik ilim adamları delillerle açıklayıp ortaya koymuşlardır ki: “Aslında Kur’an’ın muhafazası ya da hıfzı veya korunması, beraberinde Sünnetin de muhafazasını getirmiş ve onu da kapsamakta ve gerekli kılmaktadır. Çünkü bir şeyin açıklayıcısı durumunda olan bir şey, aynı zamanda onun da muhafaza edilmesi gereğini zorunlu kılar. Aksi takdirde O açıklamasız kalır. Yani bir şey ki, Kur’an’ın anlaşılması ve açıklanması onun sayesinde mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla tıpkı Kur’an’ın muhafazası gibi onun da muhafazası gereklidir. Abu İshak Şatibi bununla şu ayeti murad etmektedir:

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

**“İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşü-
nüp anlaşılar diye sana da bu Kur’an’ı indirdik.” (16, Nahl, 44)**

Kaldı ki Allah Resülü Hz. Muhammed (sav) Kur’an’ı hem sözlü olarak, hem fiili olarak ve hem de takriri olarak bize açıklamıştır. Allah da açıklanması için sebepler hazırlamıştır. Yine Allah, sünneti koruyup kollamaları, toplamaları ve onun üzerinde oynayabileceklerden kurtarmaları için de bununla bizzat ilgilenen ilim adamları göndermiştir. Dolayısıyla bu peygamberlik mirası ilmi birbirlerinden devralmak suretiyle, onu tahrif edebileceklerin, art niyetlilerin, aşırılık edecek olanların ve batıla mensup olanların, cahil yorumcu ve te’vilcilerin ellerinden kurtarmaları için değerli ve adil ilim adamları göndermiştir.

Eğer bugün elimizde Sünnet denen hazine var olmasaydı namazı nasıl kılacağımızı, nasıl zekat vereceğimizi ve nasıl hac görevini ifa edeceğimizi bilemezdik. Bize Kur'an'ın mücmel olan yani detaylı olmayan ve tarafımızdan gerektiği gibi anlaşılamayan kısımlarını detaylı olarak etraflı bir şekilde bize açıklayan Sünnet olmuştur. Zihinlerin anlamakta zorlandıkları ve içinden çıkamadıkları veya kavrayamadıkları bir çok konuları yine bize açıklayan Sünnetin kendisidir.

2- Doktorumuz Ebu Said Hudri hadisini kendisine delil ve dayanak kılmıştır ve bu hadise dayanmaktadır. Bu hadiste Hz. Peygamber (sav): "Kur'an'dan başka benden bir şey yazmayın. Kim, benden Kur'an'dan başka bir şey yazmışsa hemen onu imha etsin" buyurmuştur. Bu, Müslim tarafından rivayet olunan bir hadistir. Bu hadisi Buhari rivayet etmemiştir. Çünkü Buhari'ye göre bu hadis Mevkuf bir hadistir. Yani bu, bizzat Ebu Said'in kendisine ait olan bir sözüdür. Ancak bizim Doktorumuz bunu mütevatir bir hadis imiş gibi rivayet etmektedir. Oysa hiçbir İslâm alimi bunu söylemiş değildir. Var sayalım ki bu hadis sahihtir. Bu takdirde bu hadis daha vahyin başında yani ilk günlerinde ve ilk zamanlarında varid olmuştur. Bu da Müslümanlar tüm gayret ve çabalarını Allah'ın Kitabı üzerinde yoğunlaştırsınlar diyedir. Kur'an'a başka hiçbir şey karıştırılıp bir şüpheye ve bir yanlışlığa meydan verilmesin diyedir. Özellikle de tek sayfada yazıyorsa; Kur'an'ın yanında o sayfaya bir başka şey yazmasınlar ve sonradan o yazılanın Kur'an'dan olup olmadığı şüphesi veya kuşkusu doğmasın içindir.

Gerçek olan şu ki, Hz. Peygamber (sav) döneminde bir çok şeyler yazıya geçiriliyordu. Örneğin adeta Medine halkının bir anayasası mesabesinde olarak yazılan sahife gibi. Sadaka-Zekatlarla ilgili bilgilerin yazıldığı kitaplar gibi, Hz. Peygamber (sav)'in dönemin krallarına ve ülke başkanlarına, emirlerine yazdığı mektuplar gibi, Abdullah İbn Amr'ın sayfası ve daha başkaları gibi.

Ancak özellikle resmi manada devlet eliyle olan tedvin döne-

mine gelince, bu dönem aslında Ömer İbn Abdülaziz zamanı ile başlamıştır. Bu da hicretin birinci yüzyılı başlarında olmuştur.

Ümmetin ilim adamları ta sahabe döneminden itibaren tüm çaba ve gayretlerini bu uğurda harcamışlar ve sünneti toplayıp bir araya getirmek, derlemek, kayda geçirmek, uydurmalarından ayıkla-mak için çok yorucu ve sıkıntılı yolculuklar yapmışlardır. Bunu da ilim uğruna ve ilim adına yapmışlardır. İlim uğrunda yapılan bu tür bir çalışma, çaba ve gayret asla bir başka toplumda ve ümmette gö-rülmemiştir. Onlar bize öylesine bir miras bırakmışlardır ki, bunun değerini ancak cahil olanlar veya büyüklemler inkar edebilirler.

Ondört asrı aşkın bir zamandan sonra bizim kalkıp şu büyük ve muazzam mirasın üzerine: "Bugün bize Kur'an yeter, Allah on-da bizim için her şeyi açıklamıştır" diyerek buna toz kondurma hakkımız asla yoktur. Çünkü böyle yapmamız durumunda uzun ta-rihi boyunca bu ümmeti sapıklıkla damgalamış oluruz ki bu, yan-lıştır. Çünkü o ümmet tarihleri boyunca hep sünnete dayandılar, ona itimad ettiler ve onlar Sünneti, fıkıhları yanı hukukları ve şeri-atları için ikinci temel kaynak olarak kabul ettiler. Kısaca yönlendirmelerinde ve kültürlerinde hep ona dayandılar. Nitekim bunun bu manada bir gerçek olduğunu bizler, ister fakihler nezdinde ol-sun, usulcülere göre olsun, davetçiler, eğitimciler, muhaddis, mü-fessir ve ister kelamcılar nezdinde olsun, tasavvuf erbabı katında olsun hep böyle kabul edilmiştir. Evet bütün bu saydıklarımız Kur'an'dan sonra Sünneti kendileri için bir umde, bir esas ve bir temel kılmışlardır.

Ümmetin yönlendirilmesinde ve gidişatı üzerinde bunun ya-pacağı en büyük tehlike, ümmetin masumluğuna gölge düşürmektir ve onun en büyük mirasını çöp sepetine atıvermektir. İşe sıfırdan yeni başlamak veya bir başka toplumun etkisi altına girip onlara uymaktır, başka milletlerin veya toplumların peşine adım adım, ku-laç kulaç veya karış karış takılmaktır ki ümmet adına bundan daha büyük bir cinayet işlenmiş olamaz ve bundan daha büyük bir fela-

ketten söz edilemez. Bunu da, “Kur’an’ı yeniden yeni bir gözlükle ele almak” adı altında veya böyle bir mantıkla ya da buna benzer bir takım hayalci davalarla sürdürmektir ki aslında büyük bir felakettir.

Bu ümmetin ancak ümmet olarak kalabilmesi için mutlaka önce geçen İslâm ümmetinin ayakta kalmalarını sağlayan değerler ne ise o değerleri korumak ve kollamak, uygulamak suretiyle ve aynı zamanda zaman ve mekanın da gelişmeleri ve değişimleri esaslarına da gerektiği kadarıyla uyum sağlayarak varlığını ayakta tutabilir ve sürdürebilir. Zaten işin bu noktasını biz seslendiriyor ve ehli tarafından tecdidin ve içtihadın gerekli olduğu ve yeri geldiği zaman da gerekeni yapması hakkında gerçekleri de haykırıyoruz.

Ancak yeniler; kendilerinden önce geçen bu ümmetin üzerinde bulunduğu ve ilim adamlarının gerçekleştirdikleri binayı yapma yerine kökten yıkmaya kalkışırlarsa, işte bu, gerçekten istenen tecdit yani dini asli hüviyetine kavuşturma olmaz, sadece ümmetin üzerinde bina edildiği direklerinin yıkılması ve hüviyetinin bütünüyle ortadan kaldırılması, tanınmaz bir duruma gelmesine dönüşür. Bu ise o ümmetin yok olması, başka toplumların esaretine girmesi demek olur.

Bu noktada asıl tehlike hüküm vermede yargıda bulunmada çok aceleci davranmaktır. Bir şeyi red veya kabul noktasında hızlı hareket etmektir. Özellikle eğer kişi kendi uzmanlık dalı olmayan yerlere burnunu sokarsa, bilmediği konularda işi bilen kültür sahibi kimselerden yani zikir ehlinden gidip sormaktan yüksünürse, büyüklük taslarsa işte asıl büyük tehlike buradadır. Oysa Allah şöyle buyurmaktadır:

“Bunu bir bilene sor.” (25, *Furkan*, 59) ve **“Bu gerçeği sana, her şeyden haberdar olan ve bilen gibisi hiçbir kimse asla haber veremez.”** (35, *Fatır*, 14)

Örneğin Dr. M. Mahmud’un Hz. Aişe (rd)’nin şu hadisini reddi konusunda söylediklerine bir bakın. Hz. Aişe annemiz demiş ki:

“Resulüllah (sav) vefat ettiği sırada, ailesinin nafakasıyla alakalı olarak 30 vesaklık bir arpa karşılığında zırhı bir Yahudi'nin elinde rehin bulunuyordu.”

Sayın Doktorumuz bu hadisi, Hz. Peygamber (sav) adına uydurulmuş bir hadis olarak değerlendirmektedir. Neden? Çünkü Allah Resulü (sav) hayatının sonlarında birçok fetihler başarmıştır ve bir çok ganimetler elde etmiştir. Aynı zamanda kendisi yarım adanın hakimi idi. Nasıl oluyor da bu durumdaki bir insan bir Yahudi'ye ihtiyaçtan dolayı borçlanır ve ondan rehin karşılığı bir şeyler satın alabilir ve öldüğü sırada da rehin tutulan bu zırhı da bir Yahudi'nin elinde bulunur? Bu, kabul edilecek bir şey değildir, diyor.

Evet Doktorumuz böyle diyor ama oysa hadis müttefekon aleyh olan yani üzerinde ittifak edilen Buhari ile Müslim tarafından rivayet edilmiş olan sahih bir hadistir. Bildiğim kadarıyla da bu konuda sayın doktordan önce bu hadise dil uzatan, taan eden biri olmamıştır. Eğer bir taanda bulunan olsaydı mutlaka onun bu taanı reddolunurdu. Çünkü tüm fukaha yani İslâm hukukçuları bu hadise dayalı olarak bundan bir çok hukuki hükümler ve sonuçlar elde etmişlerdir. Bunları sırasıyla şöylece sıralamak mümkündür:

a- Bu hadise dayanılarak gayri Müslim unsurlarla ve özellikle de kitap ehli olanlarla muamele yapılabileceğinin caiz olduğu hükmü çıkarılmıştır.

b- Buna dayanılarak örneğin Yahudiler gibi mallarının bir kısmına haram karışma şaibesi olanlarla ticari muamelede bulunulabileceğinin caiz olduğu hükmüne varılmıştır.

c-Yine bu hadise dayanılarak hazar zamanlarında da rehin bırakmanın caiz olduğu hükmü çıkarılmıştır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de sadece seferilik yani yolculuk halinde rehin bırakılabileceğinden söz edilmektedir.

d- Bu hadise göre Medine'de bazı Yahudilerin varlığını öğre-

niyoruz ve bunlarla ticari münasebetin ve muamelenin caiz olabil-
diğini görüyoruz.

Evet bu hadise dayanılarak bu ve benzeri bir takım hükümle-
rin çıkarılabildiğini öğrenmiş bulunmaktayız.

Ganimetlerden beştebir payın Allah Resulüne ait olması ya-
nında, onun bu beştebir ganimet payını ümmetin işlerine harcadığı-
nı görmekteyiz. Oysa bunun özellikle ona ait olmasına rağmen o
bunu ümmet adına harcamıştır. Çünkü Allah Resulü (sav) şöyle bu-
yurmuştur:

*“Benim Uhud dağı kadar altınım olsa, bu varlığın benim ya-
nımda üç günden fazla olarak kalmasını, bekletilmesini istemem.
Eğer yanımda bir şeyi bekletmişsem mutlaka onu bir borçtan do-
layı bekletmişimdir.”*

Çünkü Allah Resulü (sav) bunu gayet cömert bir şekilde dağı-
tırdı, yoksullara harcardı. Hz. Peygamber (sav)’i anlatanların söyle-
dikleri gibi o, öylesine bir yardım ederdi ki, asla yoksulluk gelecek
diye düşünmezdi ve bundan dolayı asla bir endişe çekmezdi.

Ayrıca olabilir ki, ekmek için kendilerine gerekli olan arpa
unu o sırada Medine’de bulunamamıştır. Çünkü Medine daha çok
hırmalık bölgesidir. Orada diğer tahıl ürünleri bulunamamış olabi-
lir. Söz konusu Yahudi dışında da arpa ununu depolayan veya arpa
depolayan bir başka tacir de bulunamamış olabilir. Böyle bir durum
karşısında Hz. Peygamber (sav) de eşleri için 30 vesaklık borç kar-
şılığı rehin olarak zırhını bırakmış olabilir. Bunların hiçbirisi yadır-
ganacak bir durum değildir. Yahudi de kendisi için bir garanti olsun
diye böyle istekte bulunmuş olabilir ve Hz. Peygamber (sav) ona
zırhını rehin bırakmış olabilir. Bu olay da onun hayatının son gün-
lerine tesadüf etmiştir ve Resulullah (sav)’ın vefatı ile de bu zırhı
henüz Yahudi’nin yanında bulunmuş olabilir.

Bütün bunlarda ne gibi bir garabet var? Anlaşılamayacak nasıl

bir nokta var ki? Bunun akıl ve mantık ölçüleriyle çelişen yönleri ne olabilir ki? Yüce Allah Duha suresinde şöyle buyurmuyor mu:

“Seni fakir bulup zengin etmedi mi?” (93, Duha, 8)

Bu, henüz Kur'an'ın inmeye başladığı ilk dönemlerde nazil olmuş bir ayettir. Bu durum, Hz. Peygamber (sav)'in bundan daha az yoksulluk çektiği anlamına gelmez. Çünkü Medine'de de öyle anlar olmuştur ki Mekke'dekinden çok daha şiddetli sıkıntılar geçirmiş ve açlıktan ötürü midelerinin üzerine taş bağlamışlardı. Hatta o meşhur kuşatma altında tutuldukları sırada, ağaç yapraklarını bile yiyecek kadar açlık ve sıkıntı içinde oldukları günlerden de sıkıntılı günler geçirmeleri mümkündür. Bu gerçekler Hz. Peygamber (sav)'in sireti açısından bilinen açık gerçeklerdir.

Ben öyle inanıyorum ki Dr. Mustafa Mahmud kardeş samimi ve ihlas sahibi biridir. Belki de şefaât ile alakalı olarak bu yazdıkları konusunda samimi bir şekilde nefisine müracaat eder de bir iç muhasebe yapar ve özellikle de Sünnet hakkında yazdıkları konusunda... Çünkü bundan yararlanacak olanlar sadece İslâm düşmanları olacaktır ki bunlar da İslâm'ı kötülemek için kalemelerini hep onlara yönelten, onların yanlışlarını, kasıtlarını ve batıllarını gözler önüne seren, onları susturan geçek İslâm alimlerine hep oklarını çevirmişlerdir. İşte bu gibi yazılardan Müslümanlara karşı fırsat kollayan bu kesimler yararlanacaklardır. Buna fırsat vermemek gerekir.

Öyle anlıyorum ki Doktorumuz Ebu Reyze'nin Sünnete, Sünnet ricaline dil uzatan kitabını okumuş ve onun etkisinde kalmıştır. Çünkü aktardığı bir takım delilleri oradan alıntılıdığını anlamaktayım.

Benim kendisine öğüdüm şu olacaktır. Biraz da Ebu Reyze'nin yazdıklarına cevap verenlerin yazdıklarını okusun. Benim için bu konuda sadece şu kitabı okuması yeterli olacaktır. O da davetçi bir fakih-hukukçu olan Şeyh Mustafa Sıbai'nin, “Sünnet ve Sünnetin İslâm şeriatındaki Yeri.” Bunu okursa eğer, burada gö-

nüllere huzur ve şifa veren apaçık delilleri ve kanıtları bulabilecek-
tir.

Ben Sayın Doktor kardeşimi insafa davet ediyorum. Uzun zamandan beri uzman ilim adamlarının artık cevaplamaya önem vermedikleri bu tip basit İslâm düşmanlarının ileri sürdükleri boş ve anlamsız şeyleri konuşmaktan şöyle biraz uzaklaşsın. Çünkü bu gibileri İmam Ebu Hanife için bile: “Abu Hanife’ye göre sadece on-yedi kadar sahih hadis bulunmaktadır” gibisinden sözler etmişlerdir.

Aslında bunu İbn Haldun Temriz siğasıyla zikretmiştir. Yani bir tür bunu iddia edenlere bir cevap olarak konuyu gündeme getirmiş ve buna da çok sağlam olarak bilimsel manada bir cevap vermiştir.

Abu Hanife’den bize rivayet yoluyla gelen Müsnedler bizim için bu konuda yeterlidir. Ayrıca Mezhebiyle ilgili eserlerinin hadislerle dopdolu bulunması da buna şamar gibi bir cevaptır.

Allah’tan hem bizim için ve hem de doktor için en güçlü ve kuvvetli yol olan hidayet isterim. Bizim de, onun da geçmişteki yanlışlarımızı mağfiret buyurmasını ve geride kalan ömrümüzü bizim için salih kılmasını dilerim.

Rabbimiz! Bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi yanlışlara meylettirme. Bize katından rahmet ve merhamet ihsan eyle. Çünkü Sen en çok bağışlayansın, bizleri de bağışla!..

Hz. MUSA (AS)’NIN KEKEMELİĞİ

Değerli Üstad Kardavi;

En samimi sevgilerimi ve en içten selamlarımı taşıyan bu mektubumu bir konuda görüşünüzü almak ya da efendimiz Hz. Musa (as) ile alakalı olarak rivayet edilen bir konu için yazmış bu-

lunuyorum. Rivayete göre denilir ki: “Hz. Musa (as)’nın konuşmadaki kekemelik veya tutukluk sebebi, kor halindeki bir ateşi alıp dilinin üzerine koymasıdır... Çünkü Firavun Hz. Musa’ya, akıllı mı değil mi diye denemek ister. Sebebi ise, Hz. Musa henüz bebek durumunda iken Firavun onu kucağına aldığı zaman, Hz. Musa onun sakallarını yolup durmuş. Bundan rahatsızlık duyan Firavun bebeğin bu tutumu karşısında onu öldürmeyi tasarlar. Ancak eşi Asiye bundan korktuğu için, kocası Firavun’a şöyle der:

“O henüz bir küçük çocuktur, bebektir. Onun bir şeyden anladığı yok ki, onu öldüresin. Mademki böyle bir niyetin var, o halde önce onu bir hurma ile bir kor ateş önüne koyarak dene.. Firavun da denileni yapar. Ancak çocuk ya da bebek Musa hurmaya el uzatarak onu almak ister. Ancak Allah kor halindeki ateşi alması için onu hurmayı almaktan uzak tutar. İşte o da bunu alıp diline koyunca pepeliği veya kekemeliği bundan dolayı kalır...”

İşin aslına gelince; ben bu kor ateşin neden olduğu şeyin sonucunu pek düşünmek istemiyorum. Böyle bir olaya pek ihtimal veremiyorum. Ancak sizin görüşünüze göre biz bu rivayeti veya söylentiye doğru kabul edebilir miyiz? Ya da bu nereden kaynaklanıyor?

Ancak benim bu konudaki kanaatim şöyledir. Hz. Musa’nın dilini yakmakla onun kekemeliğine neden olan ateş koru, onun dilinden önce elini yakar, yakması lazımdır. Çünkü mantığıma vurduğum zaman işin doğal olan yönü budur.

Şimdi benim sizden ricam şudur. Eğer bu olay ve bu rivayet doğru ise bize bunu açıklamanızı istiyorum. Bütün olarak bu nedir ve bunun açıklaması nasıldır?

Eğer bundan başka bir durum söz konusu ise, o halde neden ötürü kimi vaizler kimi kitaplar bunu anlatırlarken veya yazarlarken işin gerçek yönüne işaret etmiyorlar, bunun sahih olup olmadığını niye açıklamıyorlar?

Sizden dileğim, bizim hakkımızda iyi niyet sahibi olmanızdır. Allah sizi, bu ümmetin hayrına ve iyiliğine olan şey ne ise ona muvaffak kılsın!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun!

Y. M./Cezayir

Cevap: Sevgili kardeşimizin sorduğu bu kıssa, yani Firavun tarafından Hz. Musa'nın henüz bebek iken önüne hurma ve bir köz-kor ateşin konulması, Allah'ın da kendisine köz halindeki ateşi almasını ilham etmesi, onun da bunu alıp dilinin üzerine koyması, bundan dolayı da dilinde bir kekemeliğin oluşması meselesine gelince... ki Hz. Musa bu yüzden kardeşi Harun (as)'u kendisiyle beraber peygamber olarak göndermesini istemiştir ve o benden daha güzel ve fasih konuşur, ola ki bu maksatla Hz. Musa hakkında Firavun'u:

“Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?” (43, *Zuhruf*, 52) böyle bir şekilde konuşmayın dedirten olaydır. Hz. Musa da Rabbine bunun için dua eder ve duasında şöyle der:

“Dilimden şu bağı çöz ki, sözümü anlasınlar.” (20, *Ta Ha*, 27-28)

Evet, Firavun'u öyle konuşturan, Hz. Musa'yı da bu şekilde dua etmeye yönelten olayın gerçek sebebi nedir?

Üzüntüyle belirtmek gerekir ki bu kıssa ya da hikaye bazı tefsir kitaplarında yer almıştır. Bu, Müslümanların İsrailiyat diye adlandırdığı şeyler kabilinden olan bir hikayedir. Kur'an'da yer alan peygamberlere ait kıssalar ele alınırken bu hikaye ya da kıssa da bu olaylar arasına sokuşturulmuştur. Ancak Kur'an'ın aslında böyle bir durum asla söz konusu değildir. Ne yazık ki bu da sırf işin bu garabet yönü sebebiyle sıradan Müslümanlar yani avam arasında yaygınlık kazanmıştır.

Bilindiği gibi İsrailiyat türünde olan bu gibi kıssaların bir ço-

ğunun dayandıkları gerçek bir temeli ve dayanağı da bulunmuyor. Hatta kitap ehlinin bilinen kitaplarında bile bu tür olaylara yer verildiği yoktur. Ancak bu, tüm hurafeler gibi, halk arasında yayılan hurafeler türünden bir hurafe, asılsız bir kıssa olarak ortaya çıkmıştır. Böylece halk arasında dilden dile dolaşarak yaygınlık kazanmıştır. Daha sonra bu insanlar İslâm dinine girdikleri zaman, hurafeye dayalı bu bilgilerini de beraberlerinde Müslümanlara taşımışlar ve bu gibi kıssalar onlar arasında yaygınlık kazanmıştır. Acıdır ki bu, Müslümanlarca kabul görmüştür. Oysa aslında bunlar sadece bir hikaye olmaktan öteye geçmezler ve her hangi bir hüküm de ifade etmedikleri gibi herhangi bir hüküm altına da girmezler. Yani bunlara ne bir helallik ve ne de bir haramlık durumu terettüp etmez.

Ayrıca bu tür kıssalar bazı Müslümanların hayallerinde geliştirip uydurdukları şeyler de olabilir, bu da göz ardı olunmamalıdır.

Kaldı ki bu kıssa olsun benzeri başka kıssalar olsun, bütün bunların hiçbirisinin biz Müslümanlar katında dini ve ilmi bir değerleri de yoktur, bu açıdan herhangi bir öneme de haiz değildirlir. Çünkü bizden önceki peygamberlere ve onların tabilerine ait kıssalar bizim bilemeyeceğimiz gayba ait olan bilgilerdir. Biz bunların gerçekliğini bilemiyoruz. Ancak Allah'ın kitabında vahiy yoluyla bildirdiklerini ya da Resulü Hz. Muhammed (sav)'in diliyle bildirdiklerini bilebiliyoruz.

Dolayısıyla bu kıssa ile alakalı olarak ne Kur'an'dan ve ne de Sünnetten yanımızda herhangi bir bilgi mevcut bulunmamaktadır.

Kaldı ki bu kıssa selim ve doğru mantık sahibi kimseler açısından da, kardeşimizin mektubunda anlattığı gibi düşünüldüğünde gerçeğe aykırıdır. Çünkü nasıl oluyor da bir bebek ya da çocuk kor halinde ki bir ateşi alıyor ve ağzına götürüyor, dili bundan zarar görüyor ama, eli yanmıyor. Oysa önce bu yanmayı elinde hissetmesi gerekirdi. Kaldı ki burada esas olan ve görülen gerçek şöyle olmalıdır. Herhangi bir çocuk hafif bir şekilde bir lambaya veya ben-

zeri bir yanan şeye yaklaşıncı ondaki ısıyı ve harareti elini yaklaştırır yaklaştırmaz hemen hisseder, bunu hissedince de derhal bütünüyle ateşin yanından ve kaynağından uzaklaşır.

Nasıl oluyor ki bu ateş onun dudaklarını yakmazdan önce ta diline kadar ulaşabilmiştir?

Doğrusu bu, her bakımdan uydurulmuş ve uydurulduğu da açıkça meydanda olan bir kıssadır. Bu açıdan bunu reddetmemizin herhangi bir sakıncası da yoktur. Hatta ilim ve din adına diyebiliriz ki bunu reddetmek vacip yani farzdır.

Bu hikayenin bizim bir takım kitaplarımızda yer almış olmasına da gerçekten üzülmürüz. Bu hikaye de diğer bir çok hikayelerde olduğu gibi kitaplarda büyütölerek yer almış olmakla birlikte bunun da öteki İsrailiyattan herhangi bir farklı durumu da yoktur. Yazık ki bir çok kitaplarımızda bu türden İsrailiyata bir hayli çok olarak rastlamaktayız. Oysa bunlar hakkında Allah tarafından ne gelen bir vahiy ve ne de şeriatın ölçülerine dayalı bir kanıtları da yoktur.

Muvaffakiyet Allah'tandır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
Şatıbi zamanındaki bağnazları anlatıyor	19
Şatıbi'nin kendi zamanında garip kalması	22
İmam Şatıbi'ye karşı olanların saldırıları	25
İmam İbn Battâ ve döneminde ona yapılanlar	27

BİRİNCİ BÖLÜM KUR'AN-I KERİM'İN BİLİMSEL TEFSİRİ

Kur'an-ı Kerim'in bilimsel tefsiri	35
Büyük bilgin Şeltu'tun karşı çıkışı	36
Emin el- Huli'nin karşı çıkışı	40
Seyyid Kutub'un karşı çıkışı	40
İmam Gazali ve bilimsel tefsir	45
İbn Ebu'l-Gadl el-Müresi ve Süyuti	48
Ebu İshak el- Şatıbi ve bilimsel tefsir	50
Bizim tercih ettiğimiz yol	56
1- Bu ilimlerin önceliklerinin bilinme gereği	57
2- Uzman ilim adamlarının alanlarına dikkat çekmeleri	58
3- Tefsirde farklı ilimlerden yararlanmak	63
Varsayımlara değil, gerçeklere dayanmak	63
Nassı anlamakta tekellüften kaçınmak	64
Ümmeti cehaletle suçlamaktan kaçınmak	66

Din ve doğa bilimcilerinin çatışmaları.....	67
Tefsirde modern ilimden yararlanma	71
a- Nassın delalet ettiği manayı derinlemesine araştırmaktır.....	71
b- Bazı eski tefsircilerin bligilerinin tashihi	79
c- Dini gerçekler karşısında beşer aklı.....	83
Akkad'ın insafı bir ifadesi	89
Kur'an'ın bilimsel tefsiri ve i'cazı.....	92
Bilimsel i'caz gerçekte beyanı i'cazdır	94
İlimli ilim adamlarının titizliği.....	96
Kur'an'da bilimsel akılcılık	103

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN VE KUR'AN İLİMLERİ

Kur'an ve Kur'an ilimleri	107
Ruhsal/psikolojik tedavi	111
Öyleyse Kur'an şifadır ne demektir	115
İsrailoğullarının bozgunculuk çıkarmaları	116
Bu yoruma karşı çıkışımız ve delillerimiz	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HADİS-İ ŞERİF VE HADİS İLİMLERİ

Hadis-i şerif ve hadis ilimleri.....	129
Vacip olan ve vacip olmayan sünnet	139
“En hayırlı çağ” hadisi neyi anlatıyor	141
Ümmetin hepsinde iyilik hep sürecek	146
Bir takım değişmez kural ve laideler	149
Her geleceğin öncekine göre kötü olacağı	151
Her gelecek geçmişten daha mı kötü olacak	153
Hadis hakkında söylenenler	155

Bu iddialara birkaç yönden ret cevabı.....	158
Ümmetin fırkalara ayrılması	160
İsnad açısından hadisin değeri	190
Elbani'nin tahriri.....	193
Şeyh şuaıyıp arnaut'un tahriri.....	196
Cerh ve ta'dil alimlerinin görüşü	198
Metin ve içerik olarak hadise bakış.....	203
Her konuyu içeren dördörtlük hadis	207
Hz. Peygamber (sav)'in ümmiliği.....	216
1- Hz. Peygamber (sav)'in ümmiliği meselesi.....	218
2- Namazda elleri kaldırmak meselesi.....	223
3- Toprak ürünlerinin nisabı.....	233

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM USUL İLMİ

Hz. Peygamber içtihat yaptı mı	239
Amidi'nin tercihi	252
İmam şevkani'nin tercihi	257

BEŞİNCİ BÖLÜM AKAİD

Akaid	271
Ğayba iman etmenin mahiyeti	282
Vehim ve zihin karışıklığına dayalı bir ruh hali	332
Hristiyanlar ve teslis inancı	339
İncil'in tahrifi ve çağdaş mesihiler.....	340
Kitap ehli ve müşrikler karşısında islam	343
Dikkat çekilmesi gereken gerçekler	349
Yahudi ve hristiyanlara kitap ehli denmesi	350
Bu kavramların önemlileri	355

Yahudi ve hristiyanlar karşısında konumumuz	358
Yahudi ve hristiyanlarla dostluk.....	361
Hristiyanlar kardeşlerimiz midir?	369
Yahudilerle akidemiz için mi savaşıyoruz?.....	373
Tenkidi bir yorum.....	377
Kıyamet gününde şefaath ve Dr. M. Mahmud	390
Tartışılması caiz olmayan gerçekler.....	402
Ahirette olacak/sabit olan şefaath	409
Şefaath-i uzma.....	409
Şefaath-ı uzma ile murad ettiğimiz	410
Günahkârlara şefaath.....	414
Şefaathı red eden ayetler meselesi	422
Şartlarına uygun olan şefaath nedir	424
O halde bu şefâath kimler kullanacak	426
O halde kimlere şefâath olunmayacak	428
Ateşten çıkmamayı öngören ayetler.....	432
Gayb konusunda akıl tek olarak işi çözemez	446
Kur'an ile çelişme davasının tetkiki	449
Dr M. Mahmud'un sünnet karşısındaki yeri	454
Hız. Musa (as)'nın kekemeliği	462

Toplumumuzda din gerek yönlendirme, gerekse insanlara tesiri bakımından önemini devam ettirmektedir. Din kelimesinin etkisinde onun yerine kullanılabilecek başka hiçbir kelime yoktur. O ne hayatta ikinci sıraya itilebilir ne de insan hayatından çıkarılabilir. Kısacası din; hayatın, çevresinde döndüğü asıl eksenidir. İnsanların kalplerindeki din tohumları henüz ölememiş, İslama duydukları bir parça saygı ve bağlılık onları olgunlaştırmakta ve kalplerini alevlendirmektedir. Sonra da İslamın güzelliğiyle süslenmekte ve kendilerini İslamla bezemektedirler. Allah'ın izniyle bunun semeresini görüyorlar. Hayatlarındaki lanetli prangaları kırıp hürriyete kavuşmaktalar.